

Наукове видання

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ
ПІДРОЗДІЛІВ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Матеріали круглого столу
(21 листопада 2013 року)

Відповідальний за випуск **Кобилянський О.Л.**

Підписано до друку 10.11.2013
Формат 60Ч84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК №182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно-видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел. 206-35-18; тел/факс 430-41-76
E-mail: mru@ukrdgri.gov.ua

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Матеріали круглого столу
(21 листопада 2013 року)

Київ 2013

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

Актуальні питання техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень: збірник матеріалів круглого столу. / редкол.: Кобилянський О.Л., Кофанов А.В., Матвієнко П.Є.; Київ. ННПФЕКП НАВС. – К.: Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, 2013. – 412. с.

На круглому столі обговорені актуальні теоретичні проблеми техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, судової експертизи, застосування спеціальних знань у протидії злочинності, участь спеціалістів при проведенні слідчих (розшукових) дій, призначення та проведення досліджень та судових експертиз, а також інші питання.

Для працівників судово-експертних і слідчих підрозділів, викладачів, аспірантів, ад'юнктів навчальних закладів юридичного профілю.

Матеріали круглого столу подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного покладається на авторів.

УДК 343.98(096)
ББК Х629.4

© Навчально-науковий інститут підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів, 2013.
© Національна академія внутрішніх справ, 2013.

Кофанов А.В., Індюкова В.В.

Криміналістичні та правові аспекти обігу вогнепальної зброї: посібник / А.В. Кофанов, В.В. Індюкова; ННПСК КНУВС. – Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2010. – 164 с.

У посібнику розглянуто історичні, криміналістичні, правові та інші аспекти обігу вогнепальної зброї у різних країнах світу, а також сучасний стан і перспективи регулювання в Україні.

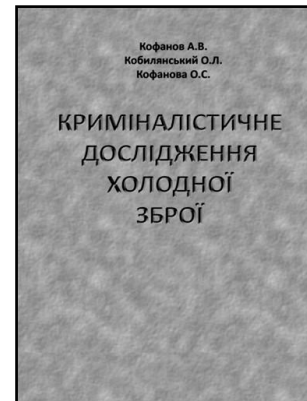
Для наукових та практичних працівників, викладачів та аспірантів, магістрів, студентів та курсантів відомчих вищих навчальних закладів системи МВС та інших навчальних закладів юридичного профілю.

Кофанов А.В.

Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. Монографія. – К.: КИЙ, 2005. – 192 с.

Монографія містить комплексне узагальнення і аналіз теоретичних та практичних проблем криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї: бойової, мисливської, спеціального призначення, набоїв та слідів пострілу. Більшість питань класифікаційної діагностики гладкоствольної вогнепальної зброї розглядається вперше або з нових позицій чи під іншим кутом зору досліджуваної проблематики.

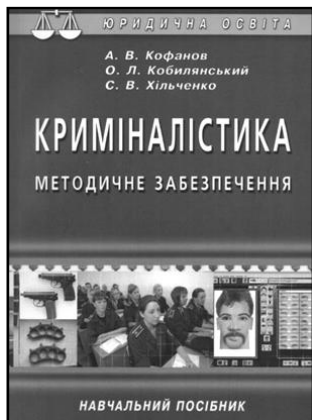
Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С.

Криміналістичне дослідження холодної зброї: Конспект лекцій. – К.: УкрДГРІ, 2013. – 228 с.

Конспект лекцій розроблено на основі навчальної програми спецкурсу «Дослідження холодної зброї».

У конспекті лекцій відображені теоретичні та практичні питання криміналістичного дослідження холодної зброї. Значну увагу приділено визначенню холодної зброї, її класифікації та методичним аспектам експертного дослідження.

Конспект лекцій розрахований на курсантів, слухачів, студентів юридичних вищих навчальних закладів, співробітників експертної служби та слідчих.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Хільченко С.В.
Криміналістика: методичне забезпечення. Навчальний посібник / за ред. П.Д. Біленчука. – К.: АТОПОЛ, 2010. – 320 с.

У навчальному посібнику системно викладено навчально-методичний комплекс з курсу новітньої криміналістики, розглянуто та надано змістовні відповіді на основні питання, які виносяться на екзамени з криміналістики у вищих навчальних закладах.

Навчальний посібник розраховано на студентів, слухачів, курсантів, магістрів, ад'юнктів, професорсько-викладацький склад вищих юридичних навчальних закладів системи Міністерства освіти і науки України та Міністерства внутрішніх справ України, співробітників правоохоронних органів, суду, адвокатури.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.
Судова (криміналістична) фотографія: Навчальний посібник. 2-е вид. – К.: Пульсари, 2007. – 384 с.

У посібнику подаються теоретичні основи загальної фотографії і сучасних фотографічних процесів, а також відомості по застосуванню методів і засобів криміналістичної фотографії при проведенні слідчих дій та експертних досліджень. Викладений матеріал відповідає робочій програмі спецкурсу «Криміналістична фотографія та відеозапис».

Посібник призначений для слухачів, курсантів, студентів, викладачів, а також, може бути корисним для співробітників експертних та слідчих підрозділів.

Клименко Н.І., Садченко О.О., Янкович Г.М., Колонюк В.П., Федчишина В.В. Київський науково-дослідний інститут судових експертиз: етапи становлення, розвитку та сучасні напрями діяльності: Наукове видання. – К.: 2013. – 210 с.

У роботі розглянуті етапи становлення і розвитку Київського НДІСЕ, його сучасний стан і структура, науковці та провідні фахівці, які зробили значний внесок у розвиток інституту.

Проаналізовані основні види експертної, організаційно-кадрової, науково-методичної діяльності інституту, розглянуті напрями їх вдосконалення.

ВСТУПНЕ СЛОВО

На сучасному етапі реформування системи кримінального судочинства України, правоохоронних органів, судів та правової системи в цілому, з метою найефективнішого забезпечення захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина, стає актуальним техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень.

Необхідність використання спеціальних знань на всіх етапах кримінального провадження є вимогою сьогодення, яка не лише забезпечує потреби правоохоронних органів щодо ефективності збирання, перевірки та оцінки доказів, а й гарантує дотримання прав всіх учасників процесу, відповідність дій сторін провадження загальним засадам кримінального судочинства.

Особливістю науки криміналістики є розробка теоретичних засад техніко-криміналістичного забезпечення не лише як наукової категорії, а і як практичної діяльності обізнаних осіб.

В умовах діючого кримінального процесуального законодавства увага науковців зосереджена не лише на теоретичних засадах формування та методологічних основах вивчення техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень, а й на організаційно-тактичних особливостях залучення відповідних фахівців для проведення окремих процесуальних та слідчих (розшукових) дій на всіх етапах розслідування.

Аналіз стану техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень в Україні протягом останнього року демонструє об'єктивну картину наявних проблем тактичного та методичного техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень в цілому та їх окремих категорій.

На виконання рішення розширеної наради керівництва МВС України від 04.06.2013, протокол № 6, Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України опрацьоване питання щодо розмежування функцій з техніко-криміналістичного забезпечення ОВС і судово-експертного забезпечення досудового розслідування та створення міжрайонних (міжобласних) кузових повнопрофільних лабораторій на базі окремих підрозділів НДЕКЦ при ГУМВС, УМВС.

Розроблена концепція створення 46-и лабораторій для здійснення судово-експертного забезпечення 244 міськрайлінорганів на всій території України.

Такий погляд на розмежування суб'єктів та цілей використання техніко-криміналістичних засобів та методів забезпечення кримінальних проваджень є першим кроком до вирішення проблеми раціонального використання спеціальних знань.

Питання актуальності техніко-криміналістичного забезпечення

кримінальних проваджень не вперше піднімається в навчально-науковому інституті підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ, яка відповідно до наказу МВС України від 26.09.2008 року № 503 визнана базовим вищим навчальним закладом МВС з підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів.

Статус, наданий Академії на основі її майже 30-річного досвіду підготовки судових експертів, свідчить про високий рівень оцінки роботи навчального закладу, та наділяє Академію координуючою функцією в організації навчального процесу, а також покладає відповідальність за якість організаційно-методичного забезпечення підготовки вказаних фахівців для органів внутрішніх справ України.

Перший рік дії чинного Кримінального процесуального закону достатньо чітко окреслив коло проблемних питань, що потребують вирішення; визначені учасники інтеграційних процесів та їх завдання, серед яких одним з головних є забезпечення єдності освітньої, наукової та практичної діяльності у сфері техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень.

Сумісні зусилля криміналістів і процесуалістів у даному напрямі – необхідна умова оптимального використання техніко-криміналістичних засобів та методів для досягнення цілей кримінального судочинства. Рекомендації криміналістики сприяють успішному здійсненню процесуальної діяльності, дозволяють у межах закону шляхом пошуку, фіксації, дослідження криміналістично значущої інформації забезпечити найбільш якісне доказування у кримінальних провадженнях.

Сподіваємося, що робота, проведена учасниками круглого столу щодо аналізу проблемних питань техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень на сучасному етапі реформування кримінальної юстиції, знайде своє відображення у відповідних нормотворчих та правозастосовчих процесах української держави найближчим часом.

П.Є. Матвієнко

*Начальник кафедри
криміналістичних експертиз
навчально-наукового інституту
підготовки фахівців для
експертних підрозділів
Національної академії
внутрішніх справ*

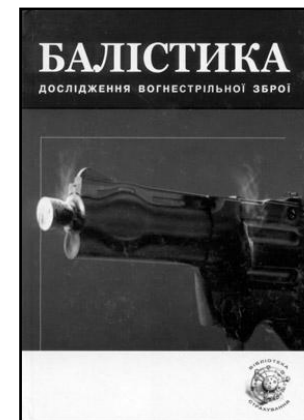

Кофанов А.В.

Судово-балістична експертиза: Навч.-практ. посібник / **А.В. Кофанов, В.В. Арешонков.** – Коростень: Тріада С, 2010. – 392 с.

У навчально-практичному посібнику наведені зразки оформлення результатів судово-балістичних експертиз, а також викладені теоретичні основи методики проведення ідентифікаційних та неідентифікаційних судово-балістичних експертиз.

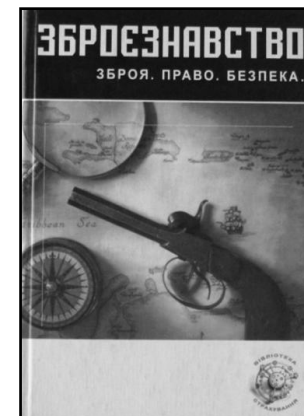
Для курсантів та слухачів навчальних закладів системи МВС України, співробітників експертних установ, слідчих підрозділів, а також прокуратури та суду.

Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф.

Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброязнавство. Підручник / За ред. проф. П.Д. Біленчука. – К.: BeeZone, 2003. – 384 с.

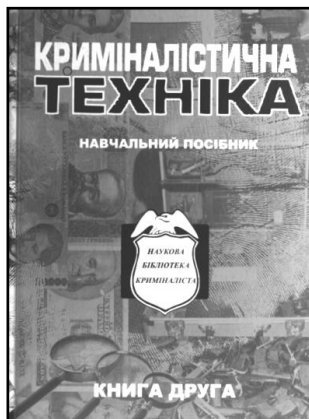
Підручник відображає історію виникнення, сучасний стан та перспективи розвитку вітчизняних та зарубіжних зброязнавчих та криміналістичних досліджень вогнестрільної зброї, набоїв і слідів пострілу. Це найбільш повне узагальнення, яке відображає історію, теорію і методологію зброязнавчих та криміналістичних досліджень вогнестрільної зброї, формулює порядок і методику проведення експертизи вогнестрільної зброї і набоїв, а також дає характеристику типових помилок експертної, слідчої та судової практики.

Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф.

Зброязнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ. Монографія. / За ред. проф. П.Д. Біленчука. – К.: BeeZone, 2003. – 464 с.

Монографічне дослідження присвячено висвітленню правових і наукових основ вогнестрільного зброязнавства. В монографії розглядаються історіографічні, теоретичні та методологічні основи зброязнавства, дається соціально-правова характеристика законодавчого забезпечення обігу вогнестрільної зброї в світі. Висвітлюється дозвільний порядок регулювання обігу зброї і дається характеристика юридичної відповідальності за порушення чинного законодавства.

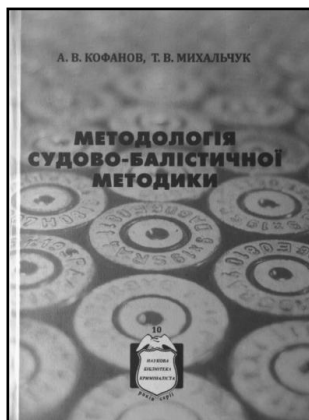

Кофанов А.В.

Криміналістична техніка. Книга друга (частина II) [Текст]: навч. посіб. / За ред. А.В. Кофанов / О.Л. Кобилянський, О.С. Кофанова, В.В. Арешонков та ін. – К.: КИЙ, 2011. – 352 с.

Навчальний посібник містить узагальнення і аналіз теоретичних і практичних проблемних питань, пов'язаних з криміналістичною технікою як галуззю науки криміналістики.

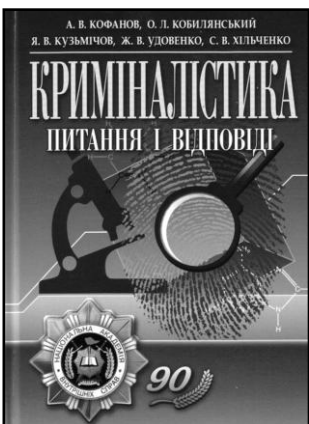
Більшість питань досліджуваної проблематики розглядається вперше або з нових позицій чи під іншим кутом зору.

Кофанов А.В.

Методологія судово-балістичної методики [Текст]: монографія / А.В. Кофанов, Т.В. Михальчук. – К.: Три К, 2011. – 439 с.: – (Наукова бібліотека криміналіста. Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).

Запропонована читачеві монографія містить історіографічний огляд зародження, виникнення, становлення та сучасного стану судово-балістичної методики. Розглянуто проблемні положення судово-балістичної методики з наведенням порівняльного аналізу наукових шляхів їх вирішення. Аносовано авторський погляд на технологічні підходи у криміналістиці.

Кофанов А.В.

Криміналістика: питання і відповіді [Текст]: Навчальний посібник. / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко. – К.: Центр учб. л-ри, 2011. – 279 с.

У навчальному посібнику розглянуті та надані змістовні відповіді на основні питання, які виносяться на екзамени з криміналістики у вищих навчальних закладах. Розкрито п'ять розділів криміналістики: «Загальна теорія криміналістики», «Криміналістична техніка», «Криміналістична експертиза», «Криміналістична тактика», «Криміналістична методика». Кожен з розділів розкриває змістовну частину криміналістики.

Абрамова В.М.

УМОВИ ВИНИКНЕННЯ ОПЕРАЦІЙНИХ ПОМИЛОК СУДОВОГО ЕКСПЕРТА, ЩО НЕГАТИВНО ВПЛИВАЮТЬ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Сучасні потреби теорії і практики боротьби зі злочинністю вимагають комплексного дослідження проблем можливостей підвищення результативності використання науково-технічних засобів та методів у процесі розслідування кримінальних правопорушень. Окремі аспекти проблеми були предметом розгляду у працях Р.С. Белкіна, А.І. Вінберга, В.Г. Гончаренка, Г.І. Грамовича, Л.Г. Грановського, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічова, В.Я. Колдіна, І.М. Лузгіна, В.К. Лісиченка, М.В. Салтевського, М.Я. Сегая, М.А. Селіванова, В.Ю. Шепітька та інших відомих криміналістів. Проте, проблема використання науково-технічних засобів і методів з метою розслідування кримінальних правопорушень, на думку Р.Б. Єзерського, залишається однією з найважливіших в сучасній криміналістиці, оскільки теорія і практика техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень як системи, що має єдині методологічні, організаційні і правові основи, спрямована на єдину кінцеву мету – встановлення істини в кримінальному провадженні. Разом з тим, актуальність даного дослідження обумовлюється також недостатньою розробкою науково-технічних, організаційних та правових проблем, які при цьому виникають. На цій основі в криміналістичній літературі визначаються головні напрями більш активного застосування з цією метою сучасних досягнень науки і техніки [1, с. 2].

Серед таких напрямів С.П. Лапта називає використання результатів судових експертиз при розслідуванні кримінальних правопорушень, що націлене на підвищення ефективності діяльності слідчих із використання експертних висновків у кримінальному провадженні [2, с. 3]. Роль судової експертизи в техніко-криміналістичному забезпеченні кримінального провадження полягає у наданні слідчому науково-обґрунтованих доказів. Таким чином, одним із суб'єктів техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження є судовий експерт. У зв'язку з цим актуальним є теоретичне дослідження такого аспекту успішної роботи судового експерта як наявність відповідного технічного обладнання робочих місць. Проте, відсутність необхідної для проведення певних досліджень технічної бази, використання такої, що не забезпечує можливість отримання якісних результатів дослідження, або не використання тієї, яка вже є у підрозділах, можуть створити об'єктивні умови виникнення експертних помилок. Варто визнати, що неналежний рівень приладної бази зумовлює застосування судовим експертом методів, які не забезпечують стабільних достовірних результатів при дослідженні

об'єктів, а це може сприяти виникненню зокрема операційних помилок. В свою чергу, такі помилки в діяльності судового експерта знижують якість та ефективність техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження.

М.Я. Сегай звертає увагу на те, що достовірність оціночних суджень, на яких ґрунтується висновок експерта, залежить від оптимального використання приладної бази [3, с. 137]. Однак практика показує, що відсутність у судових експертів знань щодо можливостей сучасних приладів, умінь та навичок роботи з ними, призводить до того, що вони не застосовують прилади, які є в їх розпорядженні. За наявності таких суб'єктивних умов експерти у процесі дослідження не отримують повну інформацію, котра характеризує об'єкт, необґрунтовано відмовляються від вирішення питання в будь-якій категоричній формі, або приходять до неправильних висновків.

На прикладі вивчення стану досліджень матеріалів (речовин) М.Я. Сегай зазначає, що сучасна приладна база нараховує багато десятків найменувань спектрометрів, рентгенівських і хроматографічних приладів для дослідження складу і структури матеріалів (речовин) на атомному, молекулярному, структурному (фазовому) рівнях, які мають високу чутливість. Однак аналіз практики експертного дослідження різних видів матеріалів (речовин) показує, що фактично використовується досить обмежена кількість базових методів і відповідних їм технічних засобів (приладів, пристроїв), котрі з необхідною для експертних цілей точністю, здатні визначати на якісному і кількісному рівні склад і структуру широкого кола найбільш типових для слідчої практики об'єктів [3, с. 138].

У інших випадках експерти не отримують достовірні результати через відсутність сучасних приладів та пристроїв, які б відповідали вимогам вирішення складних, нетипових експертних завдань. Так при проведенні судово-балістичних досліджень застосування методу атомно-абсорбційного аналізу дозволяє виявити метали на перешкодах, які уражені з відстані більше двох метрів. Основною причиною незастосування цього методу, котрому притаманна висока чутливість, є відсутність у багатьох експертних підрозділах атомно-абсорбційних спектрофотометрів. На підставі закономірностей розвитку судової експертизи можна зазначити, що такі тенденції характерні для інших її галузей.

Крім того, треба погодитись з думкою Т.О. Седової про необхідність обладнання судово-експертних установ такою базовою технікою, котра б забезпечувала не тільки високу чутливість використовуваних методів, але й збільшувала б обсяг інформації за рахунок мінімізації витрат на інтерпретацію отриманих результатів. Йдеться про придбання необхідної кількості сучасних приладів, оснащених мікропроцесорами, комп'ютерами, які б мали програми зміни параметрів запису спектрів, накопичення сигналів і обробки результатів аналізу в знаково-цифровій і

Меленевська З.С.

Альбом загальних та окремих ознак підпису: навчально-методичний посібник / З.С. Меленевська, С.Ю. Свобода. – К.: УкрДГПІ, 2012. – 82 с.

Навчально-методичний посібник підготовлено у відповідності до програми навчання із судово-почеркознавчої експертизи (спецкурс «Почеркознавчі дослідження»).

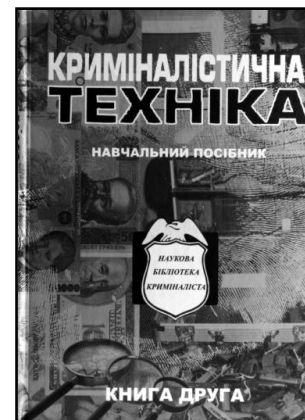
Альбом загальних і окремих ознак підпису містить почерковий матеріал, який наглядно ілюструє прояв ідентифікаційних ознак та сприяє правильному їх визначенню при проведенні почеркознавчих досліджень.

Кофанов А.В.

Криміналістична техніка. Книга перша [Текст]: навч. посіб. / За ред. А.В. Кофанов / О.Л. Кобилянський, О.С. Кофанова, О.В. Літвінова та ін. – К.: КИЙ, 2006. – 456 с.

Навчальний посібник містить узагальнення і аналіз теоретичних і практичних проблемних питань, пов'язаних з криміналістичною технікою як галуззю науки криміналістики. Більшість питань досліджуваної проблематики розглядається вперше або з нових позицій чи під іншим кутом зору.

Кофанов А.В.

Криміналістична техніка. Книга друга [Текст]: навч. посіб. / ред. А.В. Кофанов / П.Д. Біленчук, О.Л. Кобилянський, О.С. Кофанова та ін. – К.: КИЙ, 2009. – 416 с.

Навчальний посібник містить узагальнення і аналіз теоретичних і практичних проблемних питань, пов'язаних з криміналістичною технікою як галуззю науки криміналістики. Більшість питань досліджуваної проблематики розглядається вперше або з нових позицій чи під іншим кутом зору.

Кофанов А.В.

Кримінальна реєстрація та криміналістичні обліки: [курс лекцій] / **Кофанов А.В., Мендус С.І., Свобода Є.Ю., Індюкова В.В.** – Київ : Три К, 2011. – 148 с.

Курс лекцій «Кримінальна реєстрація та криміналістичні обліки» розкриває загальнотеоретичні положення, наукові основи систему Кримінальної реєстрації, порядок формування, ведення, функціонування криміналістичних, довідково-допоміжних обліків.

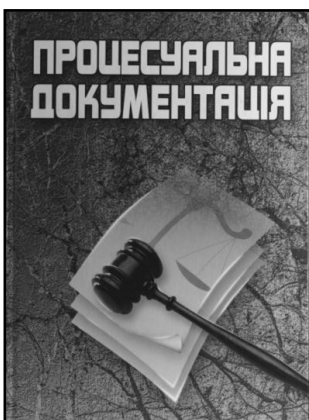
Курс лекцій підготовлений для курсантів, слухачів, студентів, ад'юнктів, аспірантів, науково-педагогічного складу навчальних закладів (юридичного профілю), працівників правоохоронних органів та судово-експертних установ.

Абрамова В.М.

Альбом схем із судово-почеркознавчої експертизи: Навчальний посібник / **В.М. Абрамова, О.О. Садченко, Є.Ю. Свобода.** – К.: Паливода А.В., 2003. – 120 с.

У навчальному посібнику, що подається у вигляді схем, відображено загальнотеоретичні положення, основи судового почеркознавства, методичні особливості проведення почеркознавчих досліджень різноманітних об'єктів. Наданий матеріал дозволяє упорядкувати, набуті знання, систематизувати їх, визначити відносини між науковими категоріями через систему ознак охарактеризувати теорію і практику судового почеркознавства.

Удовенко Ж.В.

Процесуальна документація. Навч. посіб. 3-є вид., перер. та доп. / **Ж.В. Удовенко, Т.М. Кілічава, П.М. Павлик, Л.М. Райх.** – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 560 с.

У навчальному посібнику наведений навчальний та практичний матеріал з цивільного процесуального, кримінально-процесуального, адміністративного судочинства, господарського процесу, а також конституційного судочинства та Європейського суду з прав людини у формі відповідних процесуальних зразків.

Розрахований на слухачів, студентів юридичного профілю, працівників органів внутрішніх справ, прокуратури, суду, адвокатів, практикуючих юристів, а також широкого кола читачів всіх, хто небайдужий до забезпечення законності прав, свобод та законних інтересів людини.

графічній формі [4, с. 49].

Іноді експерти не використовують прилади з необхідними фізичними властивостями через їх відсутність у експертних підрозділах. В експертній практиці помилки, котрі виникають через відсутність необхідної приладної бази складають 2%. Здається, не так вже й багато, але виявити їх не просто.

Нажаль, у сучасних економічних умовах не всі експертні установи забезпечені сучасною технічною базою. Сьогодні, як і багато років тому, вирішенню цього завдання заважає, насамперед, недостатнє фінансування. Керівники самостійно займаються розвитком приладної бази на кошти, які надходять за платні послуги, надані фахівцями експертної служби. Важливо враховувати, що стан матеріально-технічного забезпечення визначається не тільки кількістю, а й придатністю засобів для вирішення складних завдань з урахуванням спеціалізації експертних підрозділів. Однак низові підрозділи не завжди мають можливість придбання складного сучасного обладнання, потужної обчислювальної техніки.

Вищезазначене дозволяє зробити висновок про те, що застосування приладної бази неналежного рівня при проведенні експертних досліджень створює умови для виникнення операційних помилок в діяльності судового експерта, і може негативно вплинути на ефективність техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження. Подолання зазначених помилок повинно реалізовуватись через визначення шляхів усунення недоліків, які їх викликають. У зв'язку з цим подолання операційних помилок має здійснюватись через усунення насамперед недоліків організаційного характеру.

Список використаних джерел

1. Єзерський Р.Б. Криміналістична техніка та її роль у розкритті і розслідуванні злочинів : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Академія адвокатури України. – К., 2005. – 25 с.
2. Лапта С.П. Правові та наукові основи використання судових експертиз при розслідуванні злочинів: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2005. – 23 с.
3. Сегай М.Я., Стринжа В.К. Судебная экспертиза материальных следов-отображений (проблемы методологии) / М.Я. Сегай, В.К. Стринжа. – К.: Ін Юре, 1997. – 173 с.
4. Седова Т.А. Проблемы методологии и практики нетрадиционной криминалистической идентификации / Т.А. Седова. – Ленинград, 1989. – 190 с.

Андрейко Ю.О.

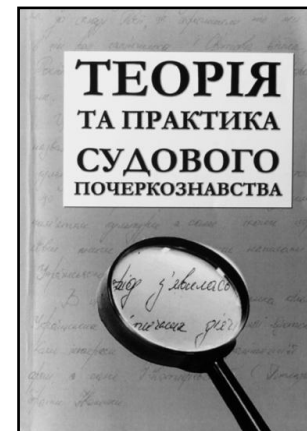
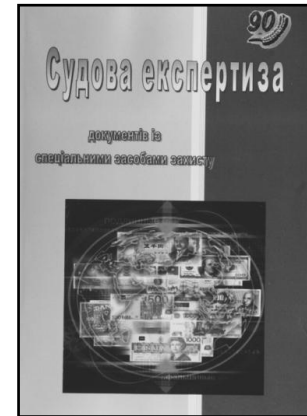
ПРИЗНАЧЕННЯ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ

Відповідно до сучасної редакції Кримінального кодексу України змінено назву ст. 368 «Одержання хабара» на «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою» [1]. Нова законодавча норма деталізувала негативне суспільно-небезпечне явище – хабарництво. Для успішного розкриття цього злочину має значення процесуально правильне документування відповідної протиправної діяльності і використання спеціальних знань, передусім у формі призначення судових експертиз.

Судова експертиза – це дослідження, що проводиться відповідно до кримінального процесуального закону особою, яка має спеціальні знання в науці, техніці, ремеслі, для встановлення обставин (фактичних даних), що мають значення для справи. При розслідуванні одержання неправомірної вигоди можуть мати місце як традиційні, так і нетрадиційні експертизи. Значно частіше зустрічаються традиційні види експертиз, серед яких є судово-хімічні, почеркознавчі, техніко-криміналістичного дослідження документів, фотоскопічні, рідше – комп'ютерно-технічні, дактилоскопічні, трасологічні, авторознавчі експертизи. В окремих випадках мають місце товарознавчі експертизи, призначувані для визначення якості й вартості предметів неправомірної винагороди та їх окремих характеристик. Призначення того чи іншого виду експертизи залежить від ситуації розслідування й комплексу завдань, які можуть бути вирішені шляхом експертного дослідження.

При заявах про вимагання неправомірної вигоди гроші або цінності позначаються спеціальними порошками, контакт з якими дає певну колірну реакцію на руках особи, яка торкається їх. «Помітка» грошових коштів здійснюється лише експертом-криміналістом. Експерт-криміналіст обов'язково приймає участь під час затримання вимагача і використовує науково-технічні засоби для виявлення і фіксації наявності відповідних слідів спеціальної речовини на хабарникові. У цьому випадку обов'язково призначається судово-хімічна експертиза, результати якої підтвердять факт контакту з об'єктом, переданим як неправомірна вигода.

Значну роль у викритті злочинця має фотоскопічна експертиза, проведена для дослідження розмов по телефону, які можуть бути зафіксовані оперативно-розшуковими органами за поданням слідчого, санкціонованим судом. У таких випадках слідчим за участю спеціаліста відбираються зразки мови на магнітну плівку в необхідній кількості екземплярів, які й спрямовуються на фотоскопічну експертизу. Результати дослідження зазначаються у висновку експерта, який, як правило, підтверджує те, що розмовна мова виконана тією самою особою [2, с. 148].

Кобилянський О.Л.

Судова експертиза документів із спеціальними засобами захисту: Навчально-практичний посібник / **О.Л. Кобилянський, О.О. Садченко, О.В. Садченко, О.В. Шевченко.** К.: УкрДГПІ, 2011. – 88 с. (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У навчально-практичному посібнику розглянуто історичний шлях у розвитку поняття «документ». Розроблено класифікацію документів із спеціальними засобами захисту, класифікацію спеціальних засобів захисту, визначено способи підробки документів із спеціальними засобами захисту. Зосереджено увагу на засобах, прийомах, методах та експертних методиках дослідження документів із спеціальними засобами захисту.

Меленевська З.С.

Теорія та практика судового почеркознавства: навчально-методичний посібник / **З.С. Меленевська, О.О. Садченко, Є.Ю. Свобода, О.В. Шведова.** – К.: УкрДГПІ, 2011. – 192 с.

В посібнику викладені теоретичні засади судового почеркознавства та судово-почеркознавчої експертизи, особливості методик дослідження різних видів почеркових об'єктів, а також інші матеріали, які допоможуть експерту-почеркознавцю поглибити знання з основ судово-почеркознавчої експертизи, а також ознайомитись з новими розробками у цій галузі знань, зокрема з модельними методами, які використовуються з метою об'єктивізації процесу почеркознавчого дослідження, а також з метою розширення її можливостей.

Садченко О.О.

Криміналістичне дослідження холодної зброї [Текст]: Навчальний посібник / **[О.О. Садченко, В.В. Назаров, О.В. Шведова, О.С. Кофанова].** – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2010. – 272 с.

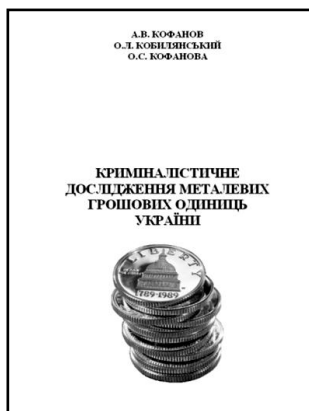
Розглянуто питання криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею виробів. Значну увагу приділено методичним основам дослідження холодної зброї, її визначенню, класифікації та будові. Детально викладено методику дослідження.

Для курсантів, слухачів вищих навчальних закладів МВС України, студентів юридичних вищих навчальних закладів, співробітників експертних, слідчих, оперативно-розшукових служб і судових органів.

Кофанова О.С., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.
 Експертиза виробів з коштовних металів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 64 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

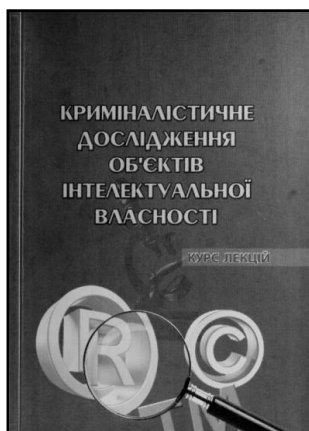
У методичних рекомендаціях розглянуто понятійний апарат та форми використання спеціальних знань при проведенні експертного дослідження виробів з коштовних металів. Проаналізовано особливості застосування таких знань при розслідуванні злочинних посягань на вироби з коштовних металів. Висвітлена стадійність експертного дослідження ювелірних виробів та монет.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С.
 Криміналістичне дослідження металевих грошових одиниць. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 52 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теоретичні та практичні аспекти сучасних можливостей дослідження металевих грошових одиниць України. Запропоновані практичні рекомендації та висвітлені деякі особливості експертних досліджень зазначених об'єктів.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В.
 Криміналістичне дослідження об'єктів інтелектуальної власності: Курс лекцій / А.В. Кофанов, О.Г. Волошин, О.В. Кравчук. – Хмельницький: ХмЦНН, 2012. – 264 с.

У курсі лекцій розкрито актуальні питання щодо сучасного рівня наукових, правових, організаційних і методичних положень особливостей дослідження об'єктів інтелектуальної власності. Розкрито сучасні можливості використання спеціальних знань в усіх видах діяльності експерта в дослідженні об'єктів інтелектуальної власності. Курс лекцій розрахований на слухачів, студентів, ад'юнктів, аспірантів, професорсько-викладацький склад навчальних закладів юридичного профілю, працівників правоохоронних органів та судово-експертних установ.

При розслідуванні одержання неправомірної вигоди одним із завдань слідчого є виявлення документів, які свідчать про передачу неправомірної вигоди, про домовленість між сторонами про її суму, час і місце зустрічі. Такі документи, як правило, містяться у записках в настільних календарях, записних книжках, телефонних довідниках, на окремих аркушах. Їх можна знайти як при огляді приміщення в момент затримання одержувача неправомірної винагороди, так і після цього, а також у процесі обшуку за місцем проживання й особистого обшуку підозрюваного. Як правило, підозрювані відмовляються від того, що ці записи виконані ними або стосуються факту одержання неправомірної вигоди. У такій ситуації призначається судово-почеркознавча експертиза, метою якої є встановлення особи, яка зробила той чи інший запис.

Доцільно призначати почеркознавчу експертизу не тільки при відмові підозрюваного про виконання ним тих чи інших записів, а й при зізнанні, що записи виконані ним. Останнє має значення в тих випадках, коли підсудний у процесі судового розгляду заявляє, що записи виконані не ним, а іншою особою.

У практиці розслідування одержання неправомірної вигоди має місце призначення й проведення дактилоскопічної експертизи. Підставою для цього можуть бути обставини, пов'язані з виявленням слідів пальців рук на об'єктах, переданих як неправомірна вигода. Такими об'єктами можуть бути конверти з валютою або іншими грошовими коштами, в окремих випадках – коштовні предмети антикваріату чи інші цінності, на поверхні яких можуть залишитися сліди пальців злочинця. Призначення такої експертизи має сенс у тих випадках, коли одержувач неправомірної вигоди заперечує, що передана йому річ є власністю іншої особи, і тому виявлення на ній слідів рук сторонніх осіб є підставою для призначення дактилоскопічної експертизи, позитивний висновок якої про належність виявлених слідів є доказом учиненого злочину.

При розслідуванні неправомірної вигоди можуть призначатися трасологічні експертизи. Їх предметом є дослідження слідів взуття і слідів автотранспортних засобів. Така експертиза призначається залежно від слідчої ситуації, у процесі аналізу якої можуть бути виявлені сліди взуття особи, яка прийшла для передачі неправомірної вигоди або приїхала на тому чи іншому транспортному засобі. Як правило, такі експертизи призначаються після затримання «на гарячому» й подальшого виявлення слідів для використання висновків експертизи як доказу того, що особа перебувала в цьому місці в даний час на місці події, незважаючи на те, що цей факт нею заперечується. Зафіксовані й вилучені сліди, а також залишені об'єкти, відповідно до правил призначення і проведення трасологічної експертизи направляються для дослідження у відповідні експертні установи.

Трасологічна експертиза може бути призначена й у тих випадках, коли об'єктом її дослідження можуть бути об'єкти, частини яких залишилися

як у давача неправомірної вигоди, так і в отримувача. Це може бути розірваний конверт, одна з частин якого виявлена при обшуку в підозрюваного, а друга – при особистому обшуку або в приміщенні у отримувача неправомірної вигоди. До таких об'єктів можуть бути віднесені й пакувальні матеріали, у яких були упаковані відповідні предмети. Ідентифікація цілого за частинами у процесі трасологічної експертизи може дати результати, які мають важливе доказове значення для встановлення факту одержання неправомірної вигоди.

В окремих випадках при розслідуванні цього виду службових злочинів можуть мати місце товарознавчі експертизи. Їх предметом є визначення вартості предмета, переданого як неправомірна вигода.

Економічні злочини нерідко пов'язані з прийняттям пропозиції, обіцянки або одержанням неправомірної вигоди, яке може мати місце у структурах, що регулюють приватизаційні відносини, у банківських та інших фінансових установах. Відповідна протиправна діяльність знаходить своє відображення у комп'ютерній техніці. Така техніка вилучається за допомогою спеціалістів й у необхідних випадках надається експертним органам для комп'ютерно-технічного дослідження.

Таким чином, при доказуванні одержання неправомірної вигоди службовими особами суттєве значення мають висновки експертиз. Серед основних видів досліджень – судово-хімічні, фоноскопичні, дактилоскопічні, трасологічні, авторознавчі, товарознавчі, комп'ютерно-технічні.

Список використаних джерел

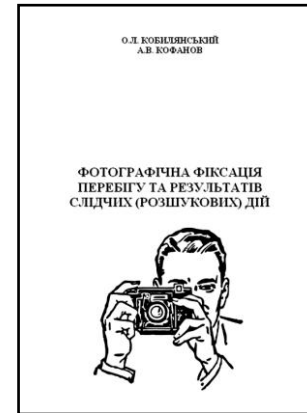
1. Кримінальний кодекс України: Електронний ресурс: Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page11>
2. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого / В.Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2003. – 208 с.

Андреев А.Г., Винниченко А.С., Приходько Ю.П.

ОСОБЕННОСТИ МЕХАНИЗМА ОБРАЗОВАНИЯ СЛЕДОВ НА ГИЛЬЗАХ, СТРЕЛЯНЫХ В САМОДЕЛЬНОМ ОГНЕСТРЕЛЬНОМ ОРУЖИИ

В ходе проведения стрельбы из различных видов самодельного огнестрельного оружия на гильзах образуется комплекс следов, характерных данному оружию, способствующих установлению его конструктивных особенностей. В зависимости от вида, системы или модели оружия, количество следов на стреляных гильзах может быть различным. Наибольшее количество следов образуется на гильзах, стреляных из автоматического оружия. Их можно разделить на три самостоятельные группы:

– следы, аналогичные следам стандартного огнестрельного оружия, огнестрельного оружия ограниченного поражения, газового или сигнального

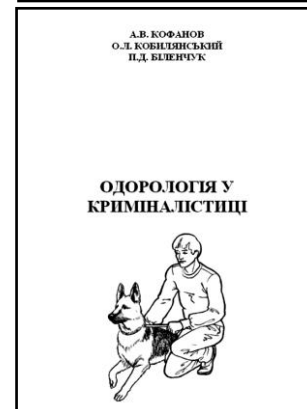

Кобилянський О.Л., Кофанов А.В.

Фотографічна фіксація перебігу та результатів слідчих (розшукових) дій: Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2012. – 64 с. – (Серія «Запобігання, протидія, розслідування злочинів»).

У методичних рекомендаціях висвітлюються методичні та процесуальні аспекти проведення фотозйомки при проведенні слідчих дій, а також системно викладені організаційно-тактичні та методичні особливості фотозйомки при проведенні окремих слідчих дій в певних умовах.

Для співробітників експертної служби та інших підрозділів органів внутрішніх справ, студентів і викладачів юридичних навчальних закладів.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Біленчук П.Д.

Одорологія у криміналістиці. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 52 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто місце та роль одорологічних досліджень та одорології загалом у криміналістиці. Розглянуті теоретичні та практичні аспекти проведення та процесуальні особливості оформлення одорологічних досліджень.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

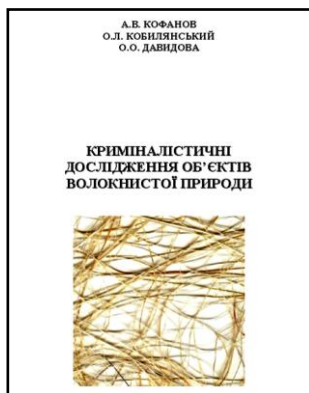

Кофанова О.С., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

Експертиза металів, сплавів та виробів з них. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто особливості експертних досліджень металів (кольорових та чорних), сплавів та виробів з них. Проаналізовано сучасний стан техніко-криміналістичного забезпечення проведення зазначених досліджень у системі експертної служби МВС України.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.
Криміналістичне дослідження об'єктів волокнистої природи. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2011. – 56 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теорію та практику криміналістичних досліджень об'єктів волокнистої природи (текстильних матеріалів, одягу тощо).

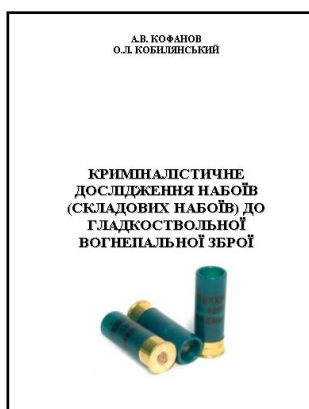
Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Біленчук П.Д.
Запахові сліди та їх властивості. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 52 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто понятійний апарат одорологічних досліджень, особливості збирання слідів, отримання зразків запаху, процес підготовки матеріалів та проведення одорологічної експертизи.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.
Криміналістичне дослідження набоїв (складових набоїв) до гладкоствольної вогнепальної зброї. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 48 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»)

У методичних рекомендаціях висвітлюються питання особливостей криміналістичного дослідження набоїв та їх складових до гладкоствольної вогнепальної зброї. А також проблемні питання криміналістичного дослідження набоїв, споряджених пластизоловими снарядами.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

оружия, поскольку искомое оружие изготавливалось на их базе;

– следы, представляющие собой их совокупность, характерную как для стандартного, так и для самодельного оружия, т. е. искомое оружие имеет комплекс деталей заводского и самодельного изготовления;

– следы на гильзах, сходные со следами самодельного огнестрельного оружия [1, с. 97-99].

Непременным условием выстрела с применением самодельного (как и любого другого казнозарядного) огнестрельного оружия, является возможность введения патрона в патронник. Если размеры гильзы патрона значительно меньше размеров патронника, то без соответствующего их закрепления с помощью временных (одноразовых) или постоянных приспособлений возможность выстрела будет ограничена. Это не означает, что размеры гильзы патрона обязательно должны соответствовать размерам патронника с полным совпадением их по длине и диаметру. При наличии на корпусе стреляной гильзы продолговатых по форме вздутий, трещин, разрывов (фото 1а, б), в совокупности со следами от бойка и патронного упора (при этом будут отсутствовать другие следы от деталей оружия, в том числе патронника), можно заключить, что гильза отстреляна в оружии, имеющем патронник больших размеров, чем размеры гильзы.

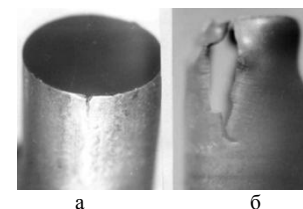

Фото 1. Следы на гильзах, стреляных из самодельного огнестрельного оружия: а – трещина на дульце гильзы от патрона 9×18; б – разрыв корпуса гильзы от патрона 5,45×39.

В этом случае для удержания гильзы в патроннике, ее могли обернуть в своеобразную «рубашку» из бумаги (фото 2), ткани, изоляционной ленты или другого материала, которая не охватывала ее полностью, а представляла собой свернутую в виде трубки скобу (однообразные приспособления).

Фото 2. Барабан самодельного револьвера с патронами обернутыми бумагой для обеспечения плотного контакта с поверхностью камер барабана.

Такие приспособления после выстрела обычно больше не используются. Для производства выстрела из самодельного оружия с большими размерами патронника, могут также использоваться постоянные приспособления, которые стационарно закрепляются в канале ствола (стволы-вставки), или сменные, предназначенные для конкретного вида патронов (металлические «рубашки»), но, в отличие от одноразовых, могут использоваться несколько раз. Более точно отражают неполное совпадение размеров гильзы и патронника оружия следы в виде вздутый и разрывов (трещин).

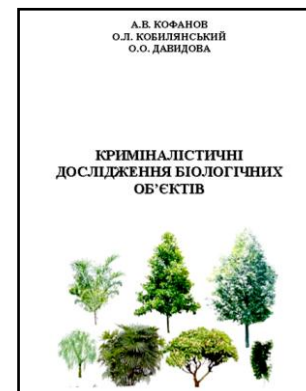
При изучении гильз от патронов к ПМ, ТТ и АК-74, стреляных из различных моделей самодельного оружия с превышением размеров патронника, установлено, что все гильзы имеют характерные раздутия. В результате раздутия гильзы (и пластичности ее материала) конструктивные особенности контактируемых с ней частей оружия изоморфно отражаются на ее корпусе. Диаметры и форма раздутый корпусов гильз и их дулец обусловлены размером и формой патронника применяемого оружия. Иногда они повторяют его конфигурацию: бочкообразность, конусность, ступенчатость. Диаметр раздутый дулец гильз приблизительно характеризует калибр оружия, из которого они стреляны (при применении оружия большего калибра, соответственно увеличивается и диаметр раздутия дульца). Длина гильз за счет раздутия может сократиться. На корпусах гильз к ТТ в следах кернения, как в наиболее тонких и жестких местах, наблюдаются разрывы или трещины (фото 3).

Известно, что некоторое выступание (на 3 мм) гильзы за казенный срез патронника не является препятствием для производства выстрела. Такое выступание бывает в случаях незначительного превышения длины патрона над длиной патронника самодельного оружия, которое не позволяет поместить патрон в магазин, но, в то же время, не мешает его ввести непосредственно рукой в патронник ствола.

Фото 3. Трещина на корпусе гильзы от патрона к пистолету ТТ, отобразившаяся при стрельбе из самодельного огнестрельного оружия.

Раздутия дулец гильз до цилиндрической формы, при которой торец имеет многоугольную форму, и на поверхности образуются слабо выраженные следы от полей нарезов, свидетельствуют о том, что патроны

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

Теорія та практика криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 56 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто сучасний стан та можливості криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінального переслідування.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Криміналістичне дослідження біологічних об'єктів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2011. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теорію та практику сучасних можливостей дослідження біологічних об'єктів (судово-ботанічна, судово-зоологічна, судово-мікробіологічна, судово-біологічна експертизи).

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Криміналістичне дослідження вибухових речовин. – Методичні рекомендації. – К.: КИЙ, 2011. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теоретичні та практичні аспекти криміналістичних досліджень вибухових речовин, як можливих складових вибухових пристроїв.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Назаров В.В.
Визначення відстані пострілу при стрільбі з гладкоствольної вогнепальної зброї. – Навчальний посібник. – Київ: ННПСК КНУВС, 2009. – 57 с.

У навчальному посібнику розглядаються актуальні питання вирішення ситуаційних та діагностичних завдань при дослідженні гладкоствольної вогнепальної зброї та слідів пострілу.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Біленчук П.Д.
Застосування одорології в розкритті злочинів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 40 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях на основі аналізу літературних джерел та кримінальних справ розглянуто сучасні можливості використання та застосування одорології при розслідуванні кримінальних злочинів завдяки діагностичним дослідженням запахових слідів.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.
Криміналістичне дослідження нафтових продуктів та паливно-мастильних матеріалів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 36 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розкриті особливості криміналістичного дослідження нафтових продуктів та паливно-мастильних матеріалів. Розглянуто засоби та методи вищезазначених досліджень у системі криміналістичного дослідження матеріалів речовин та виробів.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

использовались в оружии, с совпадающим по диаметру патронником, у которого длина меньше, чем у гильзы. При выстреле из такого оружия, на скате корпуса гильзы остается след в виде кольца, оставленного кромкой пульного входа канала ствола. По такому следу можно определить длину патронника оружия.

Если вздутие или даже разрыв наблюдаются на корпусе со стороны фланца у кольцевой проточки или шляпки гильзы (фото 4), это свидетельствует о том, что патрон не полностью помещался в патроннике и существенно выступал за край его казенного среза. Вздутие корпуса может быть как по всей окружности гильзы, так и фрагментарно – с одной стороны, но в обоих случаях по границам вздутия можно точно определить длину патронника примененного оружия.

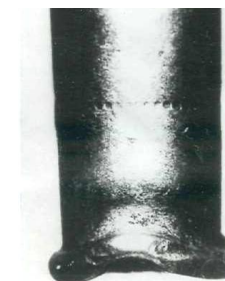

Фото 4. Вздутие корпуса гильзы, образованное при неполном помещении патрона в патронник.

Стреляные в самодельном оружии – с большей разницей диаметров – гильзы при удалении их из патронника имеют перекося и могут защемляться между патронным упором затвора и казенной частью ствола [2, с. 81-85]. В результате, на дульцах гильз наблюдаются характерные вмятины, а на кромках шляпок гильз отображаются следы ребра чашки затвора (фото 5) и частично – досылателя.

Фото 5. След-вмятина на дульце гильзы (патрон 9×18), отобразившийся при ее защемлении между патронным упором затвора и казенной частью ствола самодельного огнестрельного оружия.

На незначительное превышение диаметра гильзы указывают следы-трассы, которые остаются на цилиндрической части корпуса, параллельно ее оси. Такие следы отображаются при досылании патрона в патронник или удалении стреляной гильзы с применением значительных усилий. Аналогичные следы остаются при удалении гильзы в случаях использования патронов со значительным пороховым зарядом, когда ее корпус в процессе выстрела плотно обжимает внутреннюю поверхность патронника, имеющую различные неровности (фото 6) или при контакте с краями казенного среза ствола, имеющего (вследствие грубой обработки) острые выступы (заусенцы).

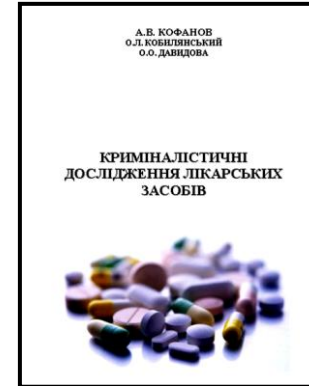

Фото 6. Гильза от патрона 9×18, стрелянная в самодельном огнестрельном оружии. На корпусе гильзы видны продольные следы-трассы, отобразившиеся от дефектов поверхности патронника и выступов-заусенцев на крае казенного среза ствола.

При определении конструктивных особенностей оружия, кроме отмеченных следов, важное значение имеют и следы, оставленные при контакте гильзы с другими деталями и узлами, указывающими на самодельное изготовление оружия. Например, при свинчивании стволов с корпусов самодельных пистолетов-авторучек, на шляпках гильз от малокалиберного 5,6 мм патрона, могут остаться дугообразные статические следы [3, с. 198-205]. Следы на шляпках гильз могут остаться также от рамок самодельных револьверов. Вертикальный след-царапина образуется при применении однозарядных пистолетов с «переламинающимся» стволом, у которого боек выступает за пределы поверхности чашки затвора и т. д.

К следам на стреляных из самодельного оружия гильзах также можно отнести:

- вмятины и трассы на внешней грани ребер дулец гильз, образованные при резком досылании патрона в патронник, имеющий неровную поверхность [4, с. 422-424];
- увеличение или уменьшение размера следа от бойка;
- нестандартность формы и расположения следа бойка (фото 7) [5, с. 52];

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.
Криміналістичні дослідження лікарських засобів. – Методичні рекомендації. – Київ: КІЙ, 2011. – 40 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теоретичні та практичні аспекти криміналістичних досліджень лікарських засобів виробництва різних країн світу.

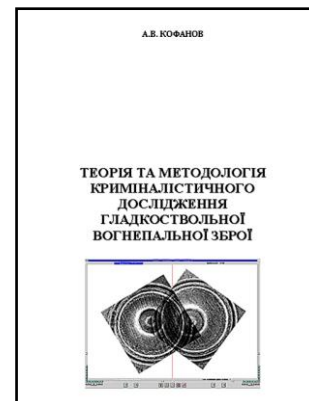
Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.
Теоретичні та практичні аспекти криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. – Методичні рекомендації. – Київ: КІЙ, 2009. – 96 с.

Методичні рекомендації присвячені висвітленню теорії та практики дослідження середньо- та довгоствольної гладкоствольної вогнепальної зброї різного призначення.

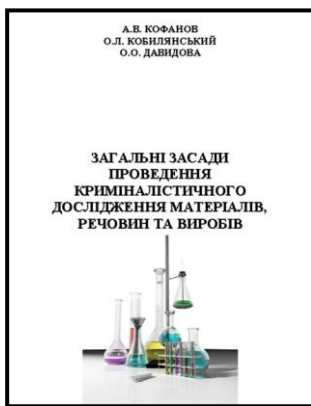
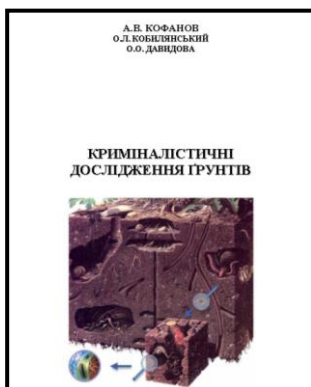
Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В.
Теорія та методологія криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. – Методичні рекомендації. – Київ: «КІЙ», 2009. – 76 с.

Методичні рекомендації відображають сучасний рівень наукових, правових, організаційних і методологічних положень щодо криміналістичного дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Криміналістичні дослідження полімерів, гум та виробів з них. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто криміналістичні (теоретичні та практичні) аспекти досліджень пластмас, гум та виробів з них.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Криміналістичні дослідження ґрунтів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2011. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теоретичні та методологічні засади криміналістичного дослідження різних ґрунтів теренів України.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Загальні засади проведення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2011. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуті особливості загальних засад проведення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів (КДМРВ).

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Фото 7. Следи от бойка ударника на капсюлях гильз 5.45×39, стреляных из самодельного оружия (на фото видны различия в расположении, форме и степени выраженности следов).

– несоответствующее количество следов от бойка (фото 8);

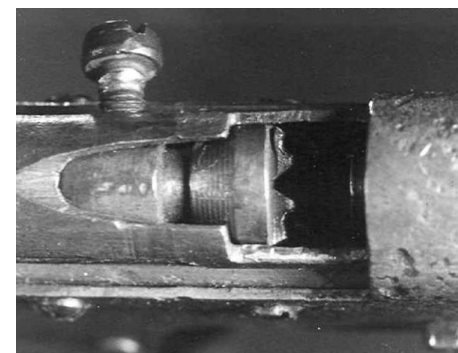

Фото 8. Два бойка ударника в самодельном пистолете, предназначенном для стрельбы малокалиберными патронами 5,6 мм.

– наплыв металла на капсюле гильзы, расположенный вокруг следа бойка, отражающий неровности передней грани ударника (по форме, размеру и расположению) [6, с. 91-92];

– отсутствие следа от краев канала (отверстия) для бойка ударника (наплыв на капсюле вокруг следа бойка). В случае использования аналогичного патрона, частью которого является исследуемая гильза, в штатном оружии такой след должен отобразиться;

– наличие на капсюлях, стреляных поочередно гильз, разновеликих по размерам и степени выраженности следов осечек. Также наблюдается в оружии, имеющем дефекты ударно-спускового механизма, вызванные самодельной подгонкой деталей;

– наличие на капсюле двойного, тройного и даже счетверенного следа бойка либо следа его в виде сплошной расплюсченности доньшка гильзы [7, с. 14];

– вздутие корпуса гильзы у шляпки, с незначительной выгнутостью и наклоном последней; что свидетельствует о применении самодельного оружия с неплотно запирающимся каналом ствола (фото 9) [8, с. 41];

Фото 9. Следы вздутия гильзы с незначительной изогнутостью ее корпуса, образованные при отстреле из самодельного оружия с неплотно запирающимся каналом ствола.

– выпуклость доньшка гильзы и деформация ее дульца в результате возвращения вперед ударной системы после выстрела в случае полного выхода гильзы из патронника под давлением пороховых газов. Указанная деформация также обусловлена неполным запиранием канала ствола из-за малой массы ударной системы и отсутствием экстрагирующего механизма;

– выдавливание капсюля из гнезда или его полное выбрасывание, свидетельствует о значительном выступании за пределы казенного среза патронника корпуса гильзы или о неплотном ее запирании (фото 10);

Фото 10. Гильза патрона 5,45×39 со смещенным (выдавленным) капсюлем, стрелянная из самодельного оружия

– многочисленные вмятины на гранях фланцев гильз, образовавшиеся из-за несоответствия последних форме и размерам чашечки затвора [9, с. 77-82];

– многочисленные вмятины на шляпке гильзы, которые образуются из-за дефектов поверхности патронного упора (фото 11);

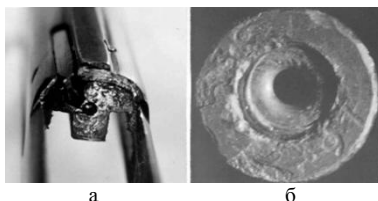
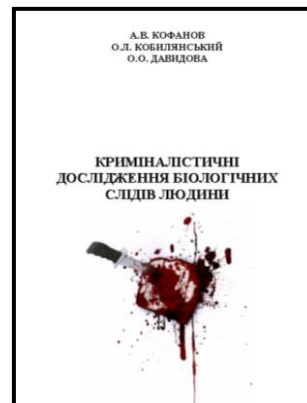

Фото 11. а – часть затвора самодельного пистолета с дефектами поверхности патронного упора; б) Шляпка гильзы патрона 9×18, стреляной в самодельном пистолете (на поверхности гильзы видны, отобразившиеся следы-вмятины).

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.
Криміналістичні дослідження біологічних слідів людини. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 44 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто теоретичні та практичні аспекти криміналістичних досліджень біологічних слідів людини.

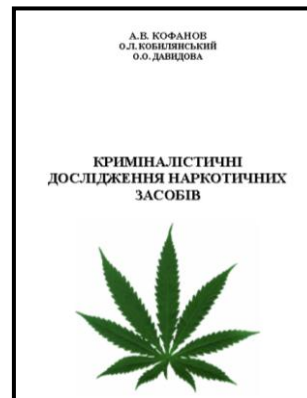
Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.
Криміналістичні дослідження лакофарбових матеріалів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто загальні засади та методологічні аспекти криміналістичних досліджень лакофарбових матеріалів.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.
Криміналістичні дослідження наркотичних засобів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 44 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто особливості криміналістичних досліджень наркотичних засобів рослинного та синтетичного походження.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

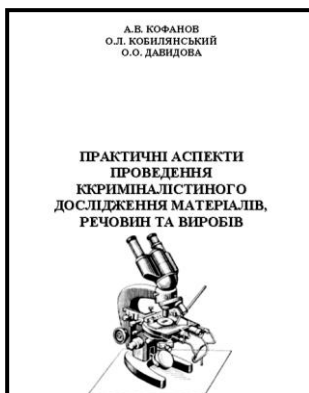

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

Практичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГПІ, 2013. – 37 с. – (Серія «Зброезнавство і мисливствознавство»).

У методичних рекомендаціях висвітлено особливості підготовки та проведення дослідження холодної зброї, проблемні питання, що виникають при цьому.

Для курсантів, студентів, слухачів і викладачів юридичних навчальних закладів.

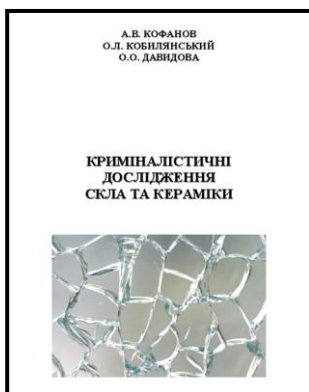

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Практичні аспекти проведення криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 36 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях розглянуто особливості практичних аспектів проведення криміналістичних досліджень матеріалів, речовин та виробів з них.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Давидова О.О.

Криміналістичні дослідження скла та кераміки. – Методичні рекомендації. – Київ: КИЙ, 2010. – 48 с. – (Серія «Криміналістичне забезпечення»).

У методичних рекомендаціях висвітлюються питання наукових засад криміналістичного дослідження матеріалів, речовин та виробів. КДМРВ – розглянуто як самостійний напрям криміналістичних досліджень. Криміналістичне дослідження скла, кераміки та виробів з них розглянуто на методологічному рівні.

Для студентів, курсантів, аспірантів, викладачів та науковців, працівників-практиків органів правопорядку.

– нестандартність форми, размера и локализации следов зацепа выбрасывателя, отражателя либо отсутствие этих следов. Значение описанных признаков для установления вида оружия неодинаковое, они могут служить основанием для вывода лишь в определенной совокупности;

– следы в виде царапин и вмятин на внутренней поверхности, образованные в результате ручного извлечения гильзы из патронника с помощью шомпола или иного предмета, его заменяющего;

– наличие на поверхности гильз следов сплошного или локального (в верхней трети) окопчения. Появление окопчения объясняется погрешностями в самодельной технологии изготовления ствола, а также дефектами запираания патронника оружия затвором вследствие некачественной подгонки деталей оружия.

Наличие любого признака, указанного в данном перечне, особенно в сочетании с другими, не только свидетельствует о применении оружия самодельного изготовления, но и может способствовать определению его конструктивных особенностей.

Список использованных источников

1. Зайцев В.Ф., Степанов Г.Н. Определение примененного огнестрельного оружия, переделанного из современных образцов газозвучного, по его следам на гильзах, пулях и преградах // Экспертиза на службе следствия. – Волгоград, 1998. – С. 97- 99.
2. Устинов А.И., Филиппов В.В. Влияние некоторых особенностей самодельного оружия на образование следов на стреляных гильзах // Экспертная практика. – М., 1966. Сб. 1. – С. 81- 85.
3. Григорьев Л.И. Криминалистическое исследование самопалов-«авторучек» // Советская криминалистика на службе следствия. – М., 1961. – Вып. 14. – С. 198-205.
4. Прищепа В.М. Отождествление оружия по редко встречающимся следам на гильзах // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1972. – Вып. 9. – С. 422-424.
5. Русаков М.Н. Криминалистическое исследование оружия и следов его применения. – Омск, 1981. – С. 52.
6. Ицков В.И. Идентификации оружия способствовал след видоизмененного канала ствола // Экспертная практика. – М., 1966. – Сб. 1. – С. 91-92.
7. Криминалистическое исследование следов бойка при осечке, последующем выстреле и повторных ударах бойком по капсюлю гильзы: Методические рекомендации. – М., 1977. – С. 14.
8. Демин Н.С. Пистолет для подводной охоты как объект судебно-баллистического исследования // Экспертная техника. – М., 1974. – Вып. 34. – С. 41.

9. Максименков А.А., Карпов А.К., Посада Х.А., Рошин И.В. Следы выстрела рассказывают о факте переделки оружия // Экспертная практика. – М., 1990. – № 29. – С. 77-82.

Андреев Д.С.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПОШУКУ МІКРООБ'ЄКТІВ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Загострення сучасного криміногенного стану в країні останнім часом спричинило виникнення злочинів, при яких злочинці застосовують найновітніші знаряддя та інструменти. Знижується відносний рівень злочинів, які не потребують підготовки, а підвищується рівень організованих. Як правило, злочинці ретельно планують свої дії, прагнучи якомога менше залишати слідів, і після вчинення злочину знищують сліди, які залишилися.

Мікрооб'єкти – це матеріальні тіла малого розміру, які мають певну просторово-геометричну форму одиночного тіла. Мікроскопічні об'єкти будучи незначними за розмірами, майже не звертають на себе увагу, і як правило, не знищуються суб'єктом злочину, тому при ретельному огляді їх можна знайти на місці події, а також на людях і предметах, пов'язаних з подією, що розслідується [1, 464].

Проблема пошуку мікрооб'єктів досліджувалася такими вченими-криміналістами, як Р.С. Белкін, Є.М. Бершадський, М.Б. Вандер, О. Вендель, В.Г. Гончаренко, І.В. Гора, Г.Л. Грановський, Є.І. Зуєв, П.П. Іщенко, В.Є. Капітонов, О.А. Кириченко, П. Кірк, Н.І. Клименко, А.В. Кочубей, І.Ф. Крилов, Н.П. Майліс, П. Менцл, М.Я. Розенталь, М.М. Русаков, М.В. Салтєвський, А. Свенссон, М.П. Хилобок, В.І. Шиканов, та ін.

Проблема пошуку мікрооб'єктів не є новою для сучасної криміналістики. Останнім часом в криміналістичній практиці все частіше приділяється увага правильному виявленню мікрооб'єктів з місця події, адже вони є необхідною розшуковою та доказовою інформацією [2, 310].

До проблем пошуку мікрооб'єктів відноситься:

1. Втрата і внесення на місце злочину сторонніх мікрочасток. Для уникнення цього необхідно забезпечити охорону місця події, не допускати сторонніх осіб. Використовувати при огляді халати і головні убори, чисте взуття, гумові рукавички, вимагати від учасників слідчого огляду суворого дотримання порядку і тактики огляду місця події. Стерилізувати всі технічні засоби, які застосовуються для збирання мікрооб'єктів.

2. Мала кількість виявлених мікрооб'єктів під час огляду місця події. Причиною є те, що ефективний пошук мікрооб'єктів неможливий без відповідних технічних засобів. Тому потрібне достатнє фінансування з боку держави на придбання сучасного обладнання для пошуку мікрооб'єктів.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

Теорія і практика криміналістичного дослідження холодної зброї. – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2013. – 56 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).

У методичних рекомендаціях висвітлено історіографію, кримінально-правове та криміналістичне визначення холодної зброї, її класифікацію та характеристику.

Для курсантів, студентів, слухачів і викладачів юридичних навчальних закладів.

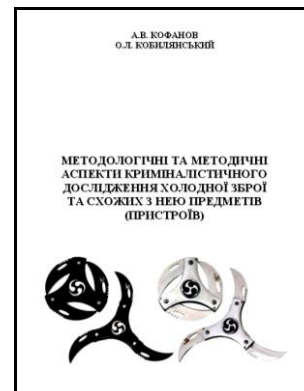

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

Теоретичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2013. – 46 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).

У методичних рекомендаціях висвітлено кримінально-правове та криміналістичне визначення холодної зброї, системи її класифікації, будову та призначення основних частин холодної зброї.

Для курсантів, студентів, слухачів і викладачів юридичних навчальних закладів.

Кофанов А.В., Кобилянський О.Л.

Методологічні та методичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2013. – 40 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).

У методичних рекомендаціях висвітлено предмет, об'єкт, методику криміналістичної експертизи холодної зброї, криміналістичні та техніко-криміналістичні вимоги до холодної зброї й особливості дослідження найбільш розповсюджених видів холодної зброї.

Для курсантів, студентів, слухачів і викладачів юридичних навчальних закладів.

Федосєєв М.А. Взаємодія слідчих та експертів-криміналістів при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням автотранспорту через митний кордон України.....	350
Фурман Я.В. Забезпечення судово-експертного супроводження кримінальних проваджень за новим КПК.....	353
Хомко Б.Р., Карпенко Н.Б. Дослідження документів, виконаних за допомогою засобів оперативної поліграфії.....	354
Хрипко О.С. Криміналістичне дослідження паперових грошових знаків України.....	356
Челмодєєва І.О. Історія розвитку техніко-криміналістичної експертизи документів.....	358
Чисніков В.М. Помічник керуючого київського кабінету науково-судової експертизи А.П. Семенцов: невідомі сторінки біографії.....	359
Чичиркін А.О. Техніко-криміналістичне забезпечення оглядів місць подій при дорожньо-транспортних пригодах.....	362
Шевченко О.В. Поняття судово-товарознавчої експертизи.....	365
Шостак М.П. Ідентифікація гладкоствольної зброї за слідами на снарядах.....	370
Шулейко О.Ю. Моделювання особи невідомого злочинця за слідами зубів.....	372
Юсупов В.В. Система засобів криміналістичної техніки: проблемні питання.....	373
Яковенко О.М. Використання ефірів ціаноакрилової кислоти під час виявлення слідів папілярних узорів.....	376
Відомості про авторів.....	378

3. Недосконалість науково-методологічних рекомендацій щодо пошуку мікрослідів на місці їх імовірного знаходження. Для вирішення даного питання потрібно визначити пріоритетні напрями роботи між спеціалізованими установами щодо розробки типової рекомендації для пошуку, виявлення та фіксації мікрооб'єктів.

Таким чином, можна дійти висновку, що для вирішення проблем, пов'язаних з пошуком мікрооб'єктів на місці вчинення злочину, необхідно дотримуватись загальноприйнятих правил роботи під час ОМП, забезпечити достатнє матеріально-технічне оснащення експертно-криміналістичних підрозділів, розробити, з урахуванням сучасних тенденцій, науково-методичні рекомендації щодо пошуку мікрослідів та мікрооб'єктів на місці події.

Список використаних джерел

1. Прокопенко Н.О. Поняття мікрослідів [Електронний ресурс] / Н.О. Прокопенко // Форум права. – 2009. – №1. – С. 463-469.
2. Кириченко А.А. Основы судебной микрологии: монография / А.А. Кириченко. – Днепропетровск: Пороги, 1994. – 1220 с.

Арешонков В.В.

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗБРОЄЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Інформаційне забезпечення будь-якого судово-експертного дослідження, у тому числі криміналістичного, повинно ґрунтуватись на міцній науковій основі. Такою основою, в певній мірі, є наявність різноманітних за своєю формою та змістом інформаційних джерел, які експерт повинен мати у своєму «арсеналі».

На сьогодні в експертній практиці залишається низка невирішених проблем, які значно звужують можливості криміналістичних зброєзнавчих досліджень. Однією з таких проблем є саме відсутність нових джерел довідкового характеру щодо визначення групової приналежності вогнепальної та холодної зброї, набоїв, їх складових елементів.

З цього приводу М.Л. Комісаров та О.В. Одерій зазначають, що все частіше експерти відчувають так званий «інформаційний голод» [1, с. 48], який пов'язаний з появою нових зразків зброї, криміналістична інформація відносно яких майже відсутня, а також недостатньою налагодженістю своєчасного отримання інформації від вітчизняних виробників зброї та набоїв до неї.

Питання недостатності та навіть відсутності довідниково-інформаційних джерел в нашій країні стосується передусім гладкоствольної вогнепальної зброї, набоїв до неї та їх складових

елементів, оскільки окрім досить застарілих на сьогодні довідників, у яких викладена інформація відносно гладкоствольної зброї радянського виробництва 1960-1980-х років та набоїв до неї (Кретова З.А., Толстухина Т.В. Конструктивные особенности новых моделей охотничьих ружей и криминалистическая оценка признаков следов на стреляных в них гильзах (1981); Закутский Д.М. Охотничье огнестрельное оружие отечественного производства (1988) та деякі інші), розраховувати експертам на більш сучасні джерела майже не доводиться.

Винятком є лише декілька вітчизняних джерел, які стосуються набоїв до мисливської гладкоствольної вогнепальної зброї та окремих їх компонентів. Такими джерелами є посібник для експертів «Боєприпаси та їхні компоненти вітчизняного та іноземного виробництва для мисливської гладкоствольної та нарізної зброї», підготовлений у Одеському науково-дослідному інституті судових експертиз В.С. Коленціонком та О.І. Лішутановим, і довідник для судових експертів «Пули к охотничьим ружьям», підготовлений у ДНДЕКЦ МВС України Д.Ю. Гамовим.

Окрім цього, існують досить ґрунтовні, з точки зору проведеної роботи з їх створення, збірники довідкових матеріалів із зброї, опубліковані у Експертно-криміналістичному центрі МВС Росії, однак відносно саме гладкоствольної вогнепальної зброї, вони мають не системний характер та не можуть претендувати на абсолютну повноту відносно кількості екземплярів гладкоствольної зброї, які в них наводяться. Інформація щодо набоїв до гладкоствольної вогнепальної зброї взагалі в них не зазначається.

Майже така сама ситуація склалась й в галузі проведення досліджень холодної зброї, із сучасних довідників, на які можуть посилатись експерти при проведенні експертиз можна назвати «Довідник по клинковой зброї», підготовлений фахівцями ДНДЕКЦ МВС України та виданий у 2008 році. Проте, у вказаному довіднику міститься інформація по холодній зброї та конструктивно схожих з нею виробів лише промислового виготовлення, до того ж тільки окремих фірм-виробників. А от у випадку надходження на дослідження холодної зброї саморобного виготовлення для її порівняння з відомими аналогами певних різновидів холодної зброї експертам доводиться користуватись досить застарілими джерелами, оскільки відповідно до методики з існуючої літератури можна користуватись тільки офіційними довідковими або спеціальними виданнями (тобто такими, які рекомендовані для використання або секцією НКМР міністерства Юстиції України з проблем трасології та судової балістики або координаційно-методичною радою ДНДЕКЦ МВС України). Із таких на сьогодні існує практично тільки довідник Устінова А.І. «Холодное оружие и бытовые ножи» 1978 року випуску.

Проведений аналіз існуючої на сьогодні ситуації із забезпечення експертної діяльності в галузі криміналістичних зброезнавчих досліджень

Скрипник Д.О., Комісаров М.Л.

Інформаційне забезпечення судово-балістичної експертизи.....309

Сокиран М.Ф.

Підготовка фахівців з техніко-криміналістичного забезпечення ОВС України та судово-експертного забезпечення досудового розслідування.....311

Сокиран Ф.М.

Окремі питання діяльності керівників експертних підрозділів МВС України.....313

Соловей С.М.

Форми використання спеціальних знань у кримінальному провадженні.....316

Солонина З.М.

Ринопластика – один із способів свідомої зміни зовнішнього вигляду людини в судово-портретній експертизі.....323

Старушкевич А.В., Січовська І.В.

Розслідування серійних сексуальних убивств на початковому етапі.....326

Студінський Д.М.

Обіг вогнепальної зброї та її використання на території України.....330

Сукманова Т.О.

Особливості методики дослідження почеркових об'єктів, нанесених нетрадиційними пишучими приладами та (або) на нетрадиційному матеріалі письма.....332

Талько В.В., Удовенко Ж.В.

Застосування технічних засобів під час судового розгляду.....334

Троп О.В., Удовенко Ж.В.

Окремі питання призначення експертиз за чинним кримінальним процесуальним кодексом України.....336

Тулаєв О.С.

Взаємодія слідчого та спеціаліста під час огляду документів у кримінальних провадженнях щодо зловживань владою або службовим становищем в ОВС.....338

Удовенко Ж.В.

Науково-технічні засоби, що використовуються у кримінальному провадженні.....342

Урбановська А.М.

Діагностичні дослідження в судовому почеркознавстві.....343

Усатюк О.І.

Проблеми дослідження документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій.....345

Федоренко В.В.

Щодо засади таємниці спілкування.....346

Прокопенко Н.О., Крижко О.В. Трасологічне дослідження слідів нігтів людини в процесі ідентифікації особи злочинця.....	273
Прокопенко Н.О., Митюгасєва К.В. Можливості лазерного маркування каналу ствола в ідентифікації зброї за слідами на стріляних кулях.....	276
Прокопенко Н.О., Подшивалова Т.О. Сліди одягу як об'єкт криміналістичної ідентифікації.....	277
Пустовойтова Я.В. Сучасні методи виявлення слідів дактилоскопічного походження та їх використання в розслідуванні злочинів.....	279
Решат Е.Д., Коваленко Е.Д. Судово-лінгвістична експертиза: теорія і практика.....	282
Рогатюк І.В. Порядок спільних дій працівників ОВС, закладів охорони здоров'я та прокуратури в разі встановлення факту смерті людини за місцем проживання.....	284
Рожнова В.В. Чи існує недопустимість доказів, поданих стороною захисту?.....	287
Рувін О.Г., Полтавський А.О., Бондар М.С. До питання щодо змісту та структури експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні.....	291
Садченко О.О. Історія розвитку законодавства, яке регламентує судово-експертну діяльність.....	294
Семікова Т.В. Особливості конструкції каналу полігонального ствола, як передумови утворення слідів пострілу на кулі.....	298
Сибірєв Д.С. Можливості комп'ютерних технологій при проведенні експертиз.....	300
Сироткіна В.В. Можливості ідентифікації зброї травматичної дії за слідами на стріляних еластичних снарядах.....	302
Сіроштан Є.В. Актуальні питання дослідження програм обміну повідомленнями та програм-браузерів при проведенні комп'ютерно-технічної експертизи.....	304
Скічко В.Г., Ворошилов К.Ф. Практика проведення комісійних судово-медичних досліджень та експертиз, призначених за матеріалами кримінальних справ з приводу незаконного вилучення органів чи тканин людини (або проведення дослідчої перевірки за заявою громадянина з аналогічного приводу).....	306

довідковими джерелами, дозволяє зробити висновок про необхідність створення довідників, які б містили достовірну та повну інформацію щодо найбільш поширених, а також й конкретних зразків зброї, їх конструктивних елементів, основних технічних характеристик тощо.

Оскільки для друку та розповсюдження серед експертів в достатній кількості спеціалізованої літератури потрібні значні кошти та час, до того ж відомості, які в ній містяться достатньо швидко застарівають, актуальним з цього приводу є створення не просто довідників у друкованому вигляді, а «банку даних» з можливістю пошуку інформації за певними необхідними експерту параметрами. У випадку доступу судових експертів до мережі із цими даними – це зробить таку інформацію доступною для кожного експерта.

Основними шляхами створення такої інформаційно-довідкової системи забезпечення криміналістичних зброєзнавчих досліджень у нашій країні повинно стати:

- розробка загальної програми створення такої системи;
- налагодження обміну інформацією між виробниками зброї, принаймні нашої країни, та експертною службою; окрім того налагодження обміну інформацією між експертними службами нашої країни та зарубіжних, оскільки у деяких із них вже створені подібні системи;
- налагодження зв'язку між основними підрозділами експертної служби через створення захищених мереж інформації.

В цілому вирішення цього завдання розширить та зміцнить інформаційну базу проведення криміналістичних зброєзнавчих досліджень.

Список використаних джерел

1. Одерий А.В. Проблемы обеспечения судебно-баллистических подразделений НИЭКЦ МВД Украины необходимыми информационно-справочными данными / А.В. Одерий, Н.Л. Комиссаров // Криміналістичний вісник. – 2002. – № 4. – С. 46-51.

Арович Д.В.

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМУ УТВОРЕННЯ СЛІДІВ КРОВІ НА МІСЦІ ПОДІЇ

Немаловажне значення має попереднє дослідження об'єктів біологічного походження, серед яких особливе місце займають сліди крові.

За морфологічними ознаками слідів крові, що виявляють на місці події, може бути отримана інформація про механізм їх утворення, а також про такі обставини вчинення злочину, як:

- кількість поранень, їх черговість;
- ділянка тіла, де є ушкодження;

- взаємне положення потерпілого й злочинця в момент заподіяння тілесних ушкоджень;
- напрямок руху (переміщення) закривавленого тіла;
- висоту, з якої стікала кров;
- швидкість переміщення (волочіння) тіла.

Однак для цього спеціалісту необхідно добре орієнтуватися в різноманітті кров'яних слідів.

При ушкодженні тіла, як правило, утворюється комплекс різних за формою слідів, і тільки дослідження такого комплексу в цілому дозволяє реконструювати умови утворення слідів. Для одержання найбільш повної інформації про подію, що мала місце, сліди крові поділяються на три групи:

- сліди елементарні;
- складні (комплексні);
- змішані.

Під елементарним слідом крові розуміється такий слід, морфологічні ознаки якого безпосередньо відображають спосіб й умови його формування. Форма елементарних слідів крові, головним чином, визначається механізмом їх утворення. Крім того, вона у певній мірі залежить від кількості крові, що вилилася, і її в'язкості, конфігурації предмета, на який кров потрапила, і будови його поверхні, положення цього предмета відносно джерела кровотечі й ін.

Виділяють 5 основних форм елементарних слідів:

- від витікання великої маси крові – калюжа;
- від падаючої під дією сили ваги краплі крові – пляма й від краплі, що одержала додаткову кінетичну енергію, – пляма від бризок;
- від стікаючої під дією сили ваги більших мас або великих крапель крові – потік;
- від зіткнення закривавленого предмета або частини тіла з якою-небудь поверхнею по дотичній – помарка;
- те ж від повного зіткнення – відбиток.

Однотипні елементарні сліди крові зустрічаються або у вигляді одиночних, або у вигляді груп (сукупностей) слідів.

Інформація, одержана при вивченні таких слідів, у певній мірі має обмежений характер, оскільки дозволяє судити лише про механізм утворення сліду або групи однакових слідів.

Калюжа – скупчення рідкої крові в результаті великої кровотечі.

Калюжі утворюються безпосередньо під тією частиною тіла, на якій є ушкодження або поблизу неї. В останньому випадку більш вузька частина калюжі, як правило, звернена до місця ушкодження. Величина калюжі залежить від кількості крові, що вилилася, а форма – від будови поверхні, на якій вона утворилася.

Якщо калюжа виникає на поверхні, що перебувала нижче джерела кровотечі (у тому числі й при просочуванні крові крізь гігроскопічні

Моравська В.В.

Особливості техніко-криміналістичного дослідження паперових грошей.....228

Мороз Ю.Д.

Біометричні технології як сучасний перспективний напрям розвитку габітологічних знань у правоохоронних органах.....234

Низовцев Ю.Ю.

Роль эксперта и специалиста в расследовании преступлений, связанных с несанкционированным вмешательством в работу автоматизированных систем.....236

Одерій О.В.

Розслідування злочинів проти довкілля: характеристики особи злочинця (теоретичний аспект).....239

Одерій Т.О.

Історія розвитку і термінологія мікрооб'єктів.....242

Олійніченко А.Ю.

Значення криміналістичної техніки при розслідуванні злочинів у сфері службової діяльності.....245

Павленко О.М.

Деякі аспекти криміналістичного дослідження віз.....246

Панчишин М.Я.

Участь спеціаліста в огляді місця події у справах про порушення правил безпеки робіт з підвищеною небезпекою.....250

Пачевська Г.К.

Попереднє дослідження мікрооб'єктів, речовин і матеріалів на місці події.....252

Переверзєва Г.О.

Методична схема проведення дослідження документів зі змінами початкового змісту шляхом травлення або змивання.....255

Пиріжок Т.С.

Дослідження пошкоджених тканин одягу при ДТП.....257

Погрибниченко Я.О.

Особливості вилучення мікрооб'єктів біологічного походження.....259

Полтавський А.О.

Проблеми дактилоскопічної реєстрації: шляхи вдосконалення.....265

Пономарьова Т.І.

Окремі аспекти криміналістичного дослідження мисливської вогнепальної зброї.....267

Приходько Ю.П.

Деякі аспекти проблематики криміналістичної вибухотехніки на сучасному етапі розвитку.....269

Приходько Ю.П., Хомко Б.Р.

Моделювання обстановки за слідами вибуху.....270

Кофанов А.В., Павленко О.С. Сучасний стан та перспективи розвитку (непроцесуальних) судово-балістичних досліджень.....	178
Кофанов А.В. Правові засади обігу вогнепальної зброї (реєстрації та продажу) в Україні: сучасний стан та перспективи врегулювання.....	181
Кравчук О.О. Криміналістичне дослідження документів, що мають ознаки технічної підробки підпису.....	189
Кравчук П.Ю. Можливості використання слідів рук людини під час розслідування грабежів і розбоїв.....	194
Красенець М.В. Експертиза упаковок контрафактної продукції.....	197
Кулінич Н.Д. Поняття спеціальних знань у діючому КПК України.....	201
Кушніренко О.Ю. Проблематика інформаційного забезпечення судово-балістичної експертизи.....	207
Ляшенко О.М., Ляшенко О.М. Тактика взаємодії слідчого зі спеціалістами під час огляду місця ДТП.....	209
Мармур Е.С. Організаційні та наукові питання медико-криміналістичної ідентифікації особи невідомого труп за допомогою положень дерматогліфіки пальців.....	211
Мартинюк Ю.М. Різноманітні погляди на визначення поняття «підпису».....	213
Медецька В.Ю. Актуальні проблеми взаємодії слідчого та експерта при проведенні експертиз.....	215
Меленевська З.С. Сучасні можливості встановлення за почерком психологічних характеристик особистості.....	218
Меленевська З.С., Сизоненко А.С. Причини неможливості вирішення питань при проведенні судово-почеркознавчих експертиз.....	221
Михальчук Т.В., Свобода Є.Ю. Особливості використання спеціальних знань відповідно до кримінального процесуального кодексу України.....	223
Міщук В.О. Використання полімерних матеріалів при виробництві ножів.....	225

предмети, наприклад крізь постільну білизну на підлогу), навколо неї, як правило, з'являються сліди від розбризкування крові. Кров, що збирається на пористих поверхнях (пухкий ґрунт, пісок, сніг, м'які меблі й ін.), не має виду калюжі. Вона при цьому утворює ділянки просочування, на яких іноді залишаються згустки крові, що підсихають у вигляді скоринок.

Оскільки калюжі безпосередньо пов'язані з джерелом кровотечі, розташування їх указує, де і протягом якого часу перебував потерпілий після одержання ушкоджень. Розбіжне розташування калюж і жертви свідчить про те, що або потерпілий пересувався, або був переміщений. Відсутність калюж на місці виявлення трупа, що має ушкодження, які повинні були супроводжуватися рясною кровотечею, говорить про те, що місцезнаходження трупа не є, наприклад, місцем убивства.

Потік – слід крові у вигляді смуги, що утворюється в результаті влучення більших мас крові або великих її крапель на похилу поверхню та переміщення її під дією сили ваги.

Кров, стікаючи, концентрується у нижній частині потоку, надаючи йому більшу масивність і більше інтенсивне забарвлення. Цю ознаку використовують для встановлення напрямку, у якому стікала кров. Потік крові утворюється на тілі й одязі потерпілого й злочинця, на предметах навколишнього оточення (стіни, меблі й ін.) і на знаряддях злочину.

При пораненнях потоки беруть початок від нижнього краю рани й утворюють напрямок залежно від положення потерпілого в момент чи безпосередньо після нанесення ушкодження. Так, наприклад, у випадку поранення скроневої ділянки голови, кров стікає до підборіддя, якщо голова була нахилена вперед при вертикальному положенні тіла, або убік потилиці, якщо голова була нахилена назад або тіло перебувало в горизонтальному положенні.

На знаряддях злочину напрямок потоків залежить від положення знаряддя протягом того строку, поки кров ще не згорнулася.

При наявності декількох потоків визначення послідовності їх утворення дозволяє іноді встановити позу потерпілого в момент нанесення йому першого й наступного поранень. Якщо перетинаються два свіжих, і приблизно з однаковою інтенсивністю виражених потоки, то в місці їх з'єднання виникає стовщення, в утворенні якого беруть участь обидва потоки; потім вони зберігають свої початкові напрямки. У випадках, коли один з пересічних потоків помітно менш інтенсивний, він після перетинання може вливатися в інший, і подальше їх продовження стає загальним.

Плями – сліди різної форми, що утворюються в результаті падіння краплі крові під дією сили ваги або додатковій кінетичній енергії. Форма плями залежить, головним чином, від швидкості руху краплі крові, кута її падіння на перешкоду, відстані між джерелом кровотечі й перешкодою.

Крапля, що падає перпендикулярно на тверду гладку поверхню,

утворює пляму округлої форми, розміри и форма країв якого залежать від висоти падіння. При падінні крапель на горизонтальну поверхню плями можуть мати й овальну форму. Це відбувається у випадках, коли краплі попадають на перешкоду під гострим кутом. Один з кінців такого овального сліду (розташований у напрямку руху джерела кровотечі) може бути нерівним від розбризкування крові.

Якщо ж крапля падає на похилу поверхню, то формується подовжена пляма. Один його кінець, звернений до джерела кровотечі, стовщений і закруглений, а другий, спрямований убік руху краплі, звужений і витягнутий, дістає іноді вигляд потоку. Довжина й ширина закінчення сліду залежать від величини краплі й кута її падіння.

Якщо площа, на яку падає крапля, горизонтальна, основа плями має правильні обриси, при її нахилі відбувається зсув краплі убік нахилу й утворення на відповідному краї більших за розмірами сплесків, що призводить до появи проміжних і вторинних слідів.

Встановлено, що краплі крові з нормальною в'язкістю, падаючи з висоти до 10 см утворюють плями округлої форми з рівними контурами, діаметр плям, як правило, не перевищує 10 мм. Зі збільшенням відстані до перешкоди діаметр плями збільшується, по краях її з'являються зубці, які при більшій висоті падіння витягаються й нагадують промені. Кількість зубців і променів поступово зростає, а при відстані 50 см з'являються вторинні плями, кількість яких спочатку зростає (при відстані до 200 см).

Плями від падіння крапель, що отримали додаткову кінетичну енергію (плями від бризок). Краплі крові, що мають додаткову кінетичну енергію, можуть падати на перешкоду перпендикулярно або частіше під кутом.

Форма плям обумовлюється, головним чином, величиною кінетичної енергії краплі, що визначає її траєкторію й, у свою чергу, кут падіння краплі. Однак кут падіння залежить не тільки від траєкторії, але й від положення перешкоди відносно джерела кровотечі. При великій кінетичній енергії краплі висота її падіння на формі плям майже не позначається.

При перпендикулярному падінні краплі крові й невеликій її швидкості утворюється пляма округлої форми; при більшій швидкості по краях плями виникають зубці. Діаметр плям незалежно від висоти падіння не перевищує 2-4 мм.

При куті падіння близько 75° утворюється пляма, що за формою нагадує наконечник списа. Зі зменшенням кута падіння форма плями змінюється: вона може мати вигляд колби, булави, знака оклику. У всіх зазначених випадках широка частина сліду звернена до джерела кровотечі, а вузька збігається з напрямком руху краплі крові.

Плями від бризок крові утворюються не тільки при безпосередньому зіткненні краплі, що рухається, з перешкодою, але і як супутників інших елементарних слідів (вторинні – «секундарні» – плями).

Керевич О.В.

Застосування технічних засобів фіксування за новим КПК.....124

Кирилін О.Г.

Тактика участі спеціаліста-психолога при провадженні слідчих (розшукових) дій щодо неповнолітніх.....127

Климчук М.П.

Про стан катування в Україні після прийняття нового КПК.....130

Клочуряк М.Д.

Вирішення ідентифікаційних і діагностичних завдань при дослідженні слідів босих ніг людини.....132

Кобилянський О.Л., Малікова А.О.

Проблемні аспекти експертизи холодної зброї.....134

Коваль А.О.

Засоби електронного контролю – новела техніко-криміналістичного забезпечення кримінальних проваджень.....139

Комісарова Н.О., Закревський М.В.

Психофізіологічні основи формування почеркового навику.....141

Комісарова Н.О., Колодич Р.Ф.

Проблеми практичної реалізації статичних випробувань короткокліткових предметів (пристроїв) у процесі віднесення їх до категорії «холодної зброї».....147

Комісарова Н.О., Кулак І.В.

Висновок експерта та його оцінка.....149

Комісарова Н.О., Лехіх П.О.

Наукові основи техніко-криміналістичного дослідження документів, виготовлених з використанням техніки для множення.....153

Комісарова Н.О., Шостак М.П., Прозоров О.П.

Сліди-відображення в криміналістиці: природа, види та способи отримання.....159

Кондратенко В.Л.

Випадок «перелому, що росте» у дитини грудного віку.....165

Корнєв В.М.

Упакування та доставка комп'ютерної техніки для проведення комп'ютерно-технічної експертизи.....167

Костючик І.С.

Можливості визначення віку людини за слідами пальців рук.....169

Котляренко Л.Т.

Особливості правового регулювання відібрання біологічних зразків для експертного дослідження.....171

Кофанов А.В.

Аналіз деяких законодавчих ініціатив щодо обігу зброї на прикладі проекту закону України «про обіг зброї невійськового призначення».....173

Гусаченко Є.О.	
Деякі аспекти проведення огляду трупа на місці події.....	82
Джей С.М.	
Деякі аспекти взаємодії учасників кримінального провадження.....	86
Дмитрук Р.С., Приходько Ю.П.	
Деякі питання криміналістичної характеристики придбання, зберігання, носіння та реалізації холодної зброї.....	88
Довжаниця Р.О.	
Використання психографології у почеркознавчому дослідженні.....	90
Доронькіна А.А.	
Основні засоби захисту документів від підробки.....	92
Дружинович Д.А.	
Криміналістичне дослідження документів зі спеціальними захисними засобами.....	94
Дуда В.Я.	
Версіювання при розслідуванні порушень порядку здійснення операцій з металобрухтом.....	96
Думський А.В.	
Використання спеціальних знань під час розслідування фактів отримання, пропозиції, давання неправомірної вигоди.....	99
Дученко О.П., Комісарова Н.О.	
Особливості дослідження механічної металюної зброї.....	101
Жук Г.С.	
Причини експертних помилок та їх класифікація.....	104
Замфіракі В.Ю.	
Використання спеціальних знань при огляді місця події.....	106
Зеленська Т.С.	
Основні аспекти роботи криміналістів із речовими доказами біологічного походження.....	108
Ієрусалимов І.О., Жидкий Д.В.	
Місце криміналістичних знань та криміналістичної техніки в структурі криміналістичного забезпечення слідчої діяльності.....	110
Ієрусалимов І.О., Користинський С.Ю.	
Організація техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності.....	113
Ієрусалимов І.О., Руда Г.А.	
Ситуативний аналіз завдань техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності.....	118
Карпенко Н.Б., Жвало́ва Г.В.	
Застосування голограм як елементу захисту документів.....	121
Карпенко Н.Б., Маматченко Р.О.	
Дослідження ознак почерку в документах, виконаних особами з нервово-психічними вадами.....	123

Сліди від бризок виникають також при струшуванні крові із закривавленого знаряддя. Оскільки такого роду сліди утворюються в процесі руху закривавленого знаряддя, їх ознаки (форма, розміри) і локалізація залежать, в основному, від кількості крові на знарядді й напрямку руху останнього.

На горизонтальній поверхні групи подібних слідів мають вигляд однієї або декількох ланцюжків із плям округлої або овальної форми. Розміри окремих слідів, що входять у ланцюжок, поступово зменшуються до її закінчення.

Особливості груп слідів на вертикальній поверхні залежать від відстані між знаряддям і перешкодою. При відстані 50-80 см утворюються ланцюжки слідів, а при 1,5-2,0 м сліди безсистемно розсіюються на великій площі.

При невеликих відстанях між знаряддям і сприймаючою поверхнею форма слідів в «ланцюжку» визначається напрямком руху закривавленого знаряддя: гострі (зубчасті) краї плям завжди звернені убік його руху. Якщо знаряддя рухається зверху вниз, сліди у верхній частині ланцюжка мають овальну форму й більші розміри, а в нижній – вони дрібніші й одержують вигляд знаку оклику, вузька частина яких спрямована донизу. У випадку руху знаряддя знизу вгору більшість слідів мають округлу або овальну форму, розміри їх у ланцюжку приблизно однакові.

Коли відстань перевищує 1,5-2 м, всі сліди витягнуті, причому багато з них мають форму знаку оклику. Коли відстань до перешкоди виявляється значною, порушується закономірність в орієнтації слідів, внаслідок чого в цих випадках відновити положення знаряддя в момент утворення слідів неможливо.

При розмахуванні закривавленим знаряддям сила, що діє на краплі має два почергових протилежних напрямки, що відображається й на формі слідів.

Помарки – сліди, що виникають у результаті зіткнення закривавленого предмета або частини тіла з якою-небудь поверхнею по дотичній (тангенціально). Ці сліди утворюються при обтиранні закривавлених знарядь, витиранні закривавлених рук, при пересуванні пораненого або перенесенні трупа тощо.

У більшості випадків не мають певної форми, у зв'язку з чим їх морфологічні особливості мають обмежене інформативне значення. Однак місцезнаходження й розташування таких слідів дозволяє скласти певне уявлення про дії учасників події, що мала місце. У той же час, іноді помарки відображають загальні ознаки предметів, що їх утворили. Так, наприклад, при обтиранні закривавленого знаряддя частково відтворюються його форма й розміри. У випадку обтирання закривавлених пальців рук помарки дістають вигляд паралельних смуг, кількість яких відповідає кількості пальців, що брали участь у формуванні сліду.

Помарки, що утворюються при переміщенні закривавленого тіла, називаються слідом волочіння. Такий слід має вигляд смуги або паралельних смуг з рівними або звивистими краями. Окремі частини сліду, внаслідок неоднакового вмісту в них крові, мають різну інтенсивність. Уздовж країв помарок від волочіння нерідко розташовуються інші елементарні сліди крові, що частково вказують на напрямок пересування. Сліди, що утворюються від волочіння тіла в закривавленому одязі, відрізняються від слідів волочіння тіла, що кровоточить, не прикритого одягом, більш рівномірним забарвленням і наявністю значної кількості паралельних лінійних слідів.

Відбитки – сліди, що утворюються в результаті повного зіткнення закривавленого предмета або частини тіла з якою-небудь поверхнею.

Відбитки найчастіше являють собою сліди рук, ніг, одягу й рідше – знарядь злочину. Вони можуть повністю або частково відтворювати конфігурацію слідоутворюючої поверхні й відображати її зовнішню структуру. Повнота й чіткість передачі цих ознак, головним чином, залежать від стану й кількості слідоутворюючої речовини, умов слідоутворення й характеру сприймаючої поверхні. Так, наприклад, якщо подушка пальця покрита тонким шаром крові, сліди навіть при слабкому тиску чітко відображають ознаки папілярних узорів. У той же час, якщо шар крові на подушці пальця значний, то слід має вигляд суцільної плями, що відтворює лише обрис фаланги. Відбитки закривавлених рук найчастіше виявляють на стінах, дверях, знаряддях злочину й ін.

На поверхні різних предметів (підлога, меблі) іноді залишаються сліди закривавленого одягу злочинця або жертви: відбитки тканини штанів – при стоянні на колінах, сорочки або піджака, якщо людина спиралася, наприклад, на стіл.

Під складним слідом крові розуміється сукупність різних елементарних слідів, що утворилися з єдиного джерела кровотечі (ушкодження), наявного на тілі людини. Ці сліди за характером виникнення поділяються на первинні й вторинні.

Первинні складні сліди утворюються безпосередньо від кровотечі з ушкодження, вторинні – від впливу на вже закривавлену поверхню.

Вивчення складних слідів дає більш-менш всебічну інформацію про механізм утворення сукупності слідів, що дозволяє судити про деталі події, що сталася.

При утворенні складного сліду крові має місце різне сполучення елементарних слідів, обумовлене характером кровоносних судин в ушкодженні. Особливості комплексу слідів залежать від локалізації ушкодження й характеру знаряддя злочину.

Залежно від положення джерела кровотечі й перешкоди, на яку попадають бризи крові, сліди дістають певної форми й своєрідне згрупування. При ушкодженні вен кров утворює скупчення (калюжі) або

Боровиченко Ю.О.

Позитивні та негативні сторони обов'язкового застосування відеозйомки під час допиту.....45

Вакулік О.А.

Проблеми відомчої нормативно-правової регламентації участі працівників експертної служби МВС України у кримінальному провадженні як спеціалістів.....48

Верешак О.І., Удовенко Ж.В.

Криміналістичне забезпечення доказування на досудовому розслідуванні.....50

Віщук В.С.

Можливості вирішення питань, пов'язаних зі встановленням відносної давності виготовлення документа та його реквізитів.....51

Віщук В.С., Приходько Ю.П.

Криміналістичне дослідження боєприпасів до ручної вогнепальної зброї.....53

Власюк Ю.О.

Сучасні неідентифікаційні дослідження у судовому почеркознавстві.....55

Волошин О.Г.

Процесуальні та тактичні підстави залучення спеціаліста до огляду місця події.....57

Гамера В.А.

Значення техніко-криміналістичних засобів для забезпечення розслідування злочинів.....62

Гетман Г.О.

Криміналістичне дослідження підробленої іноземної валюти.....64

Голєнков В.Ю., Комісаров М.Л.

Методологічні основи криміналістичної ідентифікації гладкоствольної вогнепальної зброї.....66

Голоботовський В.І.

Пластмаса та гума, як джерела криміналістичної інформації.....69

Голоколосова А.С.

Порівняльне дослідження як стадія експертного дослідження.....71

Городскова К.І.

Вивчення документу з метою встановлення психологічних якостей та стану особи, яка виконала його.....73

Грига М.А.

Особливості криміналістичного дослідження слабовидимих або невидимих підписів.....75

Грушевська Д.В.

Окремі аспекти огляду місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.....78

ЗМІСТ

Абрамова В.М.

Умови виникнення операційних помилок судового експерта, що негативно впливають на ефективність техніко-криміналістичного забезпечення кримінального провадження.....5

Андрейко Ю.О.

Призначення судових експертиз при розслідуванні одержання неправомірної вигоди службовою особою.....8

Андреев А.Г., Винниченко А.С., Приходько Ю.П.

Особенности механизма образования следов на гильзах, стреляных в самодельном огнестрельном оружии.....10

Андреев Д.С.

Сучасні проблеми пошуку мікрооб'єктів під час огляду місця події.....18

Арешонков В.В.

Окремі проблеми та перспективи вдосконалення інформаційного забезпечення криміналістичних зброєзнавчих досліджень.....19

Арович Д.В.

Особенности механизма утворення слідів крові на місці події.....21

Біленчук П.Д., Терешкевич А.І.

Пріоритетні напрями використання коптерів в експертно-криміналістичній діяльності.....27

Біленчук П.Д., Шульга Ю.О.

Використання грид-технології для підготовки кадрів експертів-криміналістів.....31

Біленчук П.Д., Шульга О.О.

Культурні цінності як об'єкт криміналістичних обліків.....32

Благіда М.В.

Актуальні питання дослідження холодної зброї під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 263 КК України.....34

Блажевська В.А., Приходько Ю.П.

Окремі об'єкти судово-балістичної експертизи.....36

Бойченко С.Б.

Деякі аспекти підготовки матеріалів для проведення автотехнічної експертизи.....39

Бокатюк Р.С.

Поняття та правові засади проведення попереднього дослідження слідів на місці події.....41

Бондар М.Є. Сукманова Т.О.

Порівняльний матеріал як об'єкт дослідження при проведенні почеркознавчих експертиз.....43

просочування на ділянках, що прилягають до ушкодженої частини тіла. При потраплянні струменя крові на вертикальну або похилу поверхню виникають потоки, а при падінні її з висоти кров розприскується.

При потраплянні крові на гладку горизонтальну поверхню утворюється група дрібних плям від бризок. Форма їх округла або дещо овальна; краї рівні або зубчасті (останні – при висоті падіння бризок 25 см і вище), діаметр 2-4 мм (при висоті падіння від 10 до 150 см). Вершина цієї групи слідів звернена до джерела кровотечі; величина (довжина, ширина основи) обумовлюється висотою падіння крові. Чим вище розташоване джерело кровотечі, тим на більшому просторі розташовуються сліди. Кількість слідів від бризок зростає до основи групи.

Найбільш повна інформація про механізм утворення слідів крові за їх ознаками може бути отримана тільки при вивченні всієї сукупності кров'яних слідів, що утворилися на місці події, тілі й одязі жертви. Повнота такої інформації зростає, якщо є можливість також вивчити сліди крові на одязі злочинця й знарядді злочину. При умовиводах щодо особливостей утворення слідів на підставі виявлення одиничних слідів необхідно проявляти обережність, оскільки подібні елементарні сліди можуть мати різний механізм утворення.

Біленчук П.Д., Терешкевич А.І.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ВИКОРИСТАННЯ КОПТЕРІВ В ЕКСПЕРТНО-КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Перша в світі аерофотозйомка відбулась у 1858 році над Парижем. Здійснив її французький фотограф і карикатурист Гаспар-Феліс Турнаш, більш відомий під псевдонімом «Надар» з повітряної кулі.

У 1887 році французький фотограф Артур-Батут розробив методику і виконав фотозйомку за допомогою повітряного змія.

З тих часів багато фотографів-винахідників придумували різні методи фотографування з повітря. Серед них були і досить екзотичні методи фотографування за допомогою поштових голубів. Цей метод фотографування був дуже поширений під час I світової війни для ведення повітряної розвідки. Такий метод фотографування в наш час також подекуди використовується на диких птахів.

На даний час проблема аерофотозйомки не менш актуальна як і в минулому. Сьогодні для здійснення аерофотозйомки використовуються літаки чи гелікоптери зі спеціальними фотокамерами чи фотооператорами на борту літального апарату. Такий метод аерофотозйомки застосовується в ОВС досить рідко, як правило при техногенних катастрофах чи надзвичайних ситуаціях для оцінки масштабів аварії, оскільки він дуже матеріально затратний і потребує залучення значної кількості людей. Застосування гелікоптерів для аерофотозйомки мають також певні суттєві недоліки. Перш за все вони не можуть низько зависати поблизу ліній

електропередач, радіоантен та в межах міста. Під час низького зависання гелікоптера над місцем події повітряний потік від гвинтів може знищити об'єкти злочину. Також гелікоптери залежать від погодних умов та часу доби. Досить складне оперативне застосування гелікоптерів для аерофотозйомки, оскільки потрібно отримати дозвіл на використання гелікоптера у вищого керівництва, також необхідний час для підготовки до вильоту гелікоптера на місце події.

Застосування такого методу фотографічної фіксації було б дуже корисним під час огляду місць подій пов'язаних з автотранспортними пригодами та таких, що сталися на великій території, оскільки такий фотознімок дає загальну картину обстановки місця злочину, охорони громадського порядку та при великому скупченні людей, оскільки з висоти пташиного польоту легко відслідкувати будь-які правопорушення та переміщення підозрілих груп осіб. Також цей метод був би дуже зручним для пошуку викрадених автомобілів, та розвідки місцевості куди прохід обмежений або заборонений (наприклад територія на яку не пропускають без ордеру суду), такий метод дав би оперативну і об'єктивну інформацію про місце зйомки. Цей коптер став би незамінним помічником для спеціальних груп антитерору, оскільки він майже безшумно може зависати над можливим місцем розташування терористів і передавати їх місце розташування в приміщеннях, що в даному випадку є дуже важливою інформацією для спеціальних підрозділів.

Для такої фотозйомки на сьогодні можна застосувати радіокеровані літаючі пристрої. Вони поділяються на радіокеровані літаки та гелікоптери. Для ОМП краще всього підходять гелікоптери. В літаків досить велика швидкість польоту і вони не можуть зависати над місцем події, тому їх краще застосовувати для аеророзвідки (наприклад пошуку лісових пожеж тощо). Нажаль радіокеровані гелікоптери не дуже стійкі в польоті і вразливі до вітру, тому пропонується застосовувати для аерофотозйомки спеціальні коптери. Вони являють собою конструкцію легких трубок на краях яких горизонтально закріплені гвинти. Кількість гвинтів може коливатись від 3-х до 8-ми і більше. Дані коптери дуже

Юсупов Володимир Васильович, начальник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доктор філософії

Яковенко Олеся Миколаївна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮОІ МВС України

інтелектуальної власності відділу технічної експертизи документів та почерку ДНДЕКЦ МВС України

Троп Оксана Володимирівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Тулаєв Олександр Степанович, здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

Удовенко Жана Володимирівна, професор кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Урбановська Альона Михайлівна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Усатюк Олександр Ігорович, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Федоренко Вікторія Василівна, аспірантка юридичного факультету Київського національного університету ім. Тараса Шевченка

Федосєєв Микола Анатолійович, здобувач кафедри криміналістичних експертиз навчально-наукового інституту підготовки кадрів для експертно-криміналістичних підрозділів Національної академії внутрішніх справ

Фурман Ярослав Володимирович, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності ОВС ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Хомко Богдан Русланович, курсант ННПФЕКП НАВС

Хрипко Ольга Сергіївна, курсант магістратури факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Челмоєєва Ірина Олегівна, курсант магістратури кафедри судових експертиз ДЮІ МВС України

Чисніков Володимир Миколайович, провідний науковий співробітник ДНДІ МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Чичиркін Андрій Олександрович, здобувач науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ ННПФЕКП НАВС

Шевченко Олександр Вікторович, здобувач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС

Шостак Максим Петрович, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Шулейко Олег Юрійович, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Шульга Олександр Олександрович, старший експерт відділу криміналістичної експертизи НДЕКЦ при ГУМВС України в Київській області

Шульга Юлія Олександрівна, методист юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

стабільні в польоті і невразливі до невеликого вітру, дощу та снігу. Легкі у керуванні та можуть нести відносно велике корисне навантаження (фотокамера чи відеокамера). На борту даних коптерів розміщений гіроскоп для стабілізації польоту, супутниковий навігатор, акселератор, радіо передавач, відеокамера для перегляду польоту, компас та інші навігаційні прилади. Тому під час польоту коптера інформація отримана з камер розташованих на ньому може в реальному часі передаватись на ноутбук оператора. Також коптер може працювати у безпосередній близькості до людей, зависати на висоті декількох метрів, працювати біля високовольтних ліній та в умовах міста. Живлення коптер отримує від акумуляторної батареї, розташованої на борту, енергії якої вистачає на 15-20 хв польоту коптера, чого цілком достатньо для здійснення фотографічної фіксації перебігу та результатів ОМП і прилеглої території. Оскільки для злітання і посадки радіокерованому коптеру не потрібно спеціальної злітної смуги. Радіус дії коптера складає приблизно 300 м. Максимальна висота польоту, до 400 м. чого цілком достатньо для виконання завдань, пов'язаних з фіксацією місця події.

Звісно що для радіокерування коптером необхідні певні навички від оператора. Ці навички він може отримати за допомогою спеціальної комп'ютерної програми-тренажеру керуванням радіокерованим пристроєм.

Ціна такого пристрою може коливатись від 15 000 грн до 100 000 грн. Основним критерієм формування ціни є вантажопідйомність коптера, «апаратна начинка» та якість деталей.

Для повноцінного використання коптера потрібно фотокамеру чи відеокамеру, які мають функцію віддаленого керування та ноутбук для безпосереднього керування фото- та відеозаписом, також необхідно щоб обслуговували коптер 2 спеціаліста. Перший в ролі оператора коптера, а другий здійснює за допомогою ноутбука фотографування та відеозапис необхідної інформації з камер коптера. Для зручності керування коптером можуть застосовуватись спеціальні відео окуляри, які транслюють відео зображення з відеокамери коптера на вбудовані дисплеї окулярів, що дають відчуття присутності на коптері.

Фото-відеоапаратура на коптері кріпиться з допомогою спеціального механізму, який оснащений стабілізатором зображення та з пульта

оператора може повертатись навколо своєї осі в різні напрямки.

Також на коптері розміщені різні датчики, для допомоги в керуванні. Акселератор для контролю прискорення, гіроскоп для стабілізації польоту, GPS навігатор для орієнтації на місцевості та прив'язки до карти місцевості. За допомогою навігатора оператор може задати висоту польоту та маршрут руху коптера на карті. Також при втраті радіосигналу коптер може повернутись в автоматичному режимі в точку старту і здійснити автоматичне приземлення. В коптері можлива функція «слідуй за мною» суть якої полягає в тому що коптер буде слідувати на заданій висоті за спеціальним передатчиком, який може бути розміщений на людині автотранспорті чи іншому об'єкті.

Викладене дає підстави для таких висновків:

1. Пріоритетними напрямками використання коптерів для здійснення аерофотозйомки огляду місця події є такі ситуації:

- техногенні катастрофи;
- надзвичайні події;
- масштабні автотранспортні, залізничні, авіаційні, морські пригоди, аварії, які сталися на великій території;
- великі скупчення людей, техніки;
- широкомасштабні переміщення людей, тварин, транспортних засобів (автомобілів, поїздів, кораблів);
- труднодоступні місця (болота, водойми, озера, річки, лісові хащі).

2. Доцільно використовувати коптери для здійснення аерофотозйомки в інших сферах освітньої, наукової і практичної діяльності:

- при проведенні геологорозвідувальної діяльності;
- для забезпечення туристичної діяльності;
- для забезпечення пошукової діяльності (при розшуку зниклих людей, транспорту, тварин);
- для використання тепловізорів;
- в сільськогосподарській діяльності;
- для запобігання великомасштабних пожеж лісових масивів, лісових угідь;
- для обстеження великих територій в науково-дослідницькій діяльності.

Використання коптерів у сфері кримінального судочинства, зокрема, при проведенні слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій потребують спеціальних наукових досліджень у галузі сискології, детективознавства, криміналістики та експертології.

наук, доцент

Свобода Євгенія Юрійвна, доцент кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Семікова Тетяна Володимирівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Сизоненко Антон Степанович, начальник Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для експертно-криміналістичних підрозділів НАВС, кандидат юридичних наук

Сироткіна Вікторія Владиславівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Сибірсьов Д.С., курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Сіроштан Євген Вікторович, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Січковська Інна Віталіївна, здобувач кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського державного університету внутрішніх справ

Скічко Володимир Григорович, начальник бюро судово-медичної експертизи управління охорони здоров'я Київської облдержадміністрації

Скрипник Денис Олександрович, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Сокиран Михайло Федорович, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем експертно-криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Сокиран Федір Михайлович, доцент, професор кафедри криміналістики і судової медицини НАВС, кандидат юридичних наук

Соловей Сергій Михайлович, інспектор відділу ветеринарної міліції ГУ МВС України в Київській області

Солонина Заріна Миколаївна, курсант факультету підготовки фахівців для експертних і слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Старушкевич Анатолій Володимирович, завідувач кафедри права Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна», кандидат юридичних наук, доцент

Студінський Дмитро Миколайович, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Сукманова Тетяна Олександрівна, головний судовий експерт Київського НДІ судових експертиз МЮ України

Талько Віта Володимирівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Терешкевич Андрій Іванович, начальник сектору експертизи у сфері

Одерій Тарас Олексійович, курсант магістратури ДЮІ МВС України
Олійніченко Анатолій Юрійович, курсант ННПФЕКП НАВС
Павленко Олег Станіславович, начальник лабораторії криміналістичної експертизи ДНДЕКЦ МВС України

Павленко Ольга Миколаївна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Панчишин Михайло Ярославович, здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

Пачевська Ганна Костянтинівна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Переверзєва Ганна Олександрівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Пиріжок Тарас Степанович, курсант магістратури факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Погрибниченко Яна Олегівна, старший експерт сектору №2 відділ ТКЗР ОБС НДЕКЦ при ГУ УМВС України в м. Києві

Подшивалова Тетяна Олегівна, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Полтавський Андрій Олександрович, завідувач лабораторії криміналістичних видів досліджень Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України

Пономарьова Тетяна Ігорівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Приходько Юрій Павлович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС

Прозоров Олег Ігорович, магістр ДЮІ МВС України

Прокопенко Надія Олександрівна, викладач кафедри судових експертиз ДЮІ МВС України, кандидат юридичних наук

Пустовойтова Яна Володимирівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Решат Емірвелієв Джанбек-огли, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Рогатюк Ігор Володимирович, перший заступник прокурора Черкаської області, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заслужений юрист України

Рожнова Вікторія Василівна, професор кафедри кримінального процесу НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Рувін Олександр Григорович, директор Київського НДІСЕ Міністерства юстиції України, доктор юридичних наук

Руда Ганна Анатоліївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Садченко Олександр Олексійович, професор кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних

Біленчук П.Д., Шульга Ю.О.

ВИКОРИСТАННЯ ГРІД-ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ЕКСПЕРТІВ-КРИМІНАЛІСТІВ

В даний момент на планетарному рівні відбувається швидкий розвиток нового електронного соціально-комунікаційного світу, оснований на інтерактивних засобах, ноометодиках та грід-технологіях. Ці процеси можна спостерігати аналізуючи значне розширення у сферах соціальної, інформаційної та комунікаційної діяльності людини, суспільства, держави, що призводить до формування потужного креативного поштовху, руху вперед в процесі розвитку всіх найважливіших сфер людської діяльності: освіти, науки, практики.

Швидкий процес автоматизації, комп'ютеризації, інформатизації суспільства, що відбувається протягом останніх десятиліть у всьому світі, і в нашій державі зокрема, впливає на визначення нових освітніх, наукових та праксеологічних стандартів, впровадження сучасних технологій у навчальний процес і наукову діяльність усіх галузей та рівнів освіти, а це загальноосвітні навчальні заклади, ліцеї, коледжі, інститути, університети, академії тощо. Саме завдяки швидким темпам розвитку різноманітних інновацій, ноометодик, інтерактивних грід-технологій інформація стає найважливішим активом, суспільно значимим продуктом, потужним ресурсом в галузі освіти, науки і практики.

Новітня технологія grid (грід) на сьогодні визнається освітянами, науковцями і практиками однією з найбільш вагомих концепцій як з позиції сучасного розвитку автоматизованих систем та комп'ютерних технологій, так і перспектив їх реалізації в майбутньому. Відомо, що авторами цієї концепції вважаються дослідники Ян Фостер з Арагонської національної лабораторії Чиказького університету і Карл Кессельман з Інституту інформатики Університету Південної Каліфорнії. Саме вони у 1998 році вперше в світі запропонували термін Grid-комп'ютинг (Grid-computing) для позначення інфраструктури, що об'єднує комп'ютери та суперкомп'ютери в територіально-розподілену інформаційно-обчислювальну систему. Grid, відповідно до їх визначення, що стало вже класичним, це – «погоджене, відкрите і стандартизоване середовище, яке забезпечує гнучке, безпечне, скоординоване розподілення ресурсів у межах віртуальної організації».

У сучасних умовах формування інформаційного суспільства автоматизація, комп'ютеризація, інформатизація сфери правосуддя, судочинства, правоохоронної та правозахисної діяльності є першочерговим завданням.

На сьогоднішній день домінуючою ознакою розвитку інформаційного суспільства є вільний доступ до інформації. Наявність інформації: повної, об'єктивної та достовірної, забезпечить для юристів прийняття зважених і

справедливих рішень при вирішенні практичних питань у галузі юриспруденції.

Практика свідчить, що останнім часом зростає необхідність в швидкому, всебічному і комплексному аналізі та обробці інформації, що стає обов'язковою умовою упорядкування великих обсягів інформаційних даних в органах правосуддя, судочинства, правопорядку. Попри існування чисельних автоматизованих правових пошукових систем, має функціонувати така, яка здатна здійснювати формування, накопичення, коригування і збереження даних, а також забезпечувати загальний колективний доступ до цих даних.

Таким чином органи правосуддя і правопорядку потребують розвитку і удосконалення системи інформаційно-правового забезпечення.

Біленчук П.Д., Шульга О.О.

КУЛЬТУРНІ ЦІННОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ОБЛІКІВ

Запобігання і протидії злочинним посяганням на культурні цінності в основному сприяє облік виявлених, вилучених і знайдених предметів старовини і мистецтва.

Слідча, експертна і судова практика свідчить про те, що велика кількість культурних цінностей, виявлених і вилучених правоохоронними органами фактично на централізований облік не ставиться. Водночас централізований облік культурних цінностей виявлених і вилучених у злочинців допомагає визначити не тільки шляхи пошукової роботи зі встановлення законних власників культурних цінностей, але і, в цілому, розробці напрямів профілактичної роботи органів правопорядку (органів внутрішніх справ, митних та прикордонних органів, СБУ тощо).

Централізований облік культурних цінностей, виявлених, вилучених і знайдених на території України, ведеться Управліннями інформаційного аналітичного забезпечення ГУМВС України. Здійснюється даний облік за допомогою картотек.

Картотека складається з відповідних розділів – за родовими ознаками (видами найменувань): картини, графіка, скульптура, ікони, монети, музейна зброя, прикраси. Облікові картки розміщуються відповідно до цієї класифікації. Заповнюють облікові картки працівники органів правопорядку (за їх матеріалами) на всі предмети, культурні цінності, вилучені, виявлені органами внутрішніх справ, митниці, громадянами, організаціями, об'єднаннями за територіальністю (наказ МВС). Потім облікові картки з супровідним листом направляються в Управління інформаційного аналітичного забезпечення ГУМВС України.

У тих випадках, коли вилучені або знайдені предмети (наприклад, колекція монет, серійний випуск марок і т. п.) і не мають відмінних особливостей, в обліковій картці проставляється тільки їх кількість. Якщо

Кофанов Андрій Віталійович, доцент кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Кравчук Ольга Олександрівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Кравчук Петро Юрійович, здобувач кафедри права Луцького інституту розвитку людини Університету «Україна»

Красенець Микола Вікторович, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Крижко Ольга Володимирівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Кулак Іван Володимирович, магістр ДЮІ МВС України

Кулінич Наталія Дмитрівна, заступник начальника відділу Управління громадської безпеки ГУ МВС України в Київській області

Кушніренко Олександр Юрійович, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Лехіх Павло Олександрович, магістр ДЮІ МВС України

Ляшенко Олексій Миколайович, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

Ляшенко Ольга Миколаївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Малікова Анастасія Одисіївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Маматченко Руслана Олександрівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Мармур Еліна Сергіївна, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Мартинюк Юлія Михайлівна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Матвієнко Поліна Євгенівна, начальник кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Медецька Вікторія Юрївна, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Меленевська Зінаїда Семенівна, професор кафедри криміналістичних експертиз, ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

Михальчук Тетяна Володимирівна, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук

Митюгаєва Катерина Вікторівна, магістр ДЮІ МВС України

Мішук Віталій Олександрович, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Моравська Вікторія Валентинівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Мороз Юлія Дмитрівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Нізовцев Юрій Юрійович, експерт Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

Одерій Олексій Володимирович, начальник кафедри криміналістики ДЮІ МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Жук Ганна Сергіївна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Закревський Микита Вадимович, магістр ДЮІ МВС України

Замфіракі Валентина Юріївна, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Зеленська Тетяна Сергіївна, лікар судово-медичний експерт-імунолог, відділення судово-медичної імунології КЗ КОР «Київське обласне бюро судово-медичної експертизи»

Ієрусалимов Ігор Олександрович, професор кафедри досудового розслідування ННПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук, доцент

Карпенко Наталія Броніславівна, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС

Керевич Олег Васильович, перший заступник начальника УМВС України в Черкаській області – начальник слідчого управління, кандидат юридичних наук

Кирилін Олег Геннадійович, перший заступник начальника – начальник слідчого управління ГУМВС України в АР Крим

Климчук Михайло Павлович, доцент кафедри кримінального процесу НАВС

Клочуряк Марія Дмитрівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Кобилянський Олег Леонідович, доцент кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії

Коваленко Едуард Дмитрович, начальник факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Коваль Анна Олегівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Ковальов Костянтин Миколайович, заступник начальника лабораторії криміналістичної експертизи – начальник відділу технічної експертизи документів та почерку ДНДЕКЦ МВС України

Колодич Руслан Федорович, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Комісарова Наталія Олександрівна, начальник кафедри судових експертиз ДЮІ МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

Кондратенко Віталій Львович, завідуючий відділом судово-медичної експертизи трупів Київського обласного бюро судово-медичної експертизи

Користинський Сергій Юрійович, курсант ННПФЕКП НАВС

Корнєв Вадим Миколайович, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Костючик Іван Степанович, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Котляренко Лідія Теодорівна, професор кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС, доктор біологічних наук, професор

буде встановлено, що зазначені культурні цінності мають загальне родове поняття (наприклад, колекція зброї, значків, поштових марок різного випуску і т. п.), то, відповідно, на кожен предмет, що входить до складу колекції, заповнюється окрема облікова картка. Про факт виставлення облікової картки на виявлені, вилучені і знайдені культурні цінності та постановки їх на облік складається відповідна довідка, яка приєднується до матеріалів інформаційно-довідкової справи.

Інформаційно-довідкова справа заводиться на кожний вилучений або знайдений предмет, що являє собою культурну цінність.

Отримавши облікові картки на культурні цінності Управління інформаційного аналітичного забезпечення ГУМВС перевіряють їх за картотекою і встановлюють чи не значаться зазначені предмети як раніше викрадені чи вилучені. Якщо такі культурні цінності значаться як раніше викрадені чи вилучені, то про це негайно повідомляється зацікавлений орган внутрішніх справ. За відсутності відомостей про ці предмети працівники Управліннями інформаційного аналітичного забезпечення ГУМВС один екземпляр облікової картки поміщає в картотеку, а два інших направляє в МВС України для перевірки та постановки цих даних на облік.

Зняти з криміналістичного обліку історичні, художні та інші культурні цінності можна у випадках, якщо:

- приналежність виявлених, вилучених, знайдених предметів старовини або мистецтва встановлена;
- предмети старовини і мистецтва розшукано;
- колишній власник не встановлений протягом трьох років з моменту виявлення, вилучення, відшукування предмета;
- викрадений предмет невиявлений протягом 10 років і факт його зникнення непов'язаний з іншими особливо небезпечними злочинами;
- предмет прийшов у непридатність і втратив історичну, художню, наукову або культурну цінність.

Підставою для зняття з криміналістичного обліку є обґрунтоване повідомлення органу внутрішніх справ у провадженні якого знаходилася інформаційно-довідкова справа. У повідомленні необхідно вказати номер інформаційно-довідкової справи, основні реквізити і правильна назва предметів старовини і мистецтва, а також детально викласти правові підстави для зняття його з криміналістичного обліку.

При цьому передбачено такий порядок: повідомлення направляється в Управліннями інформаційного аналітичного забезпечення ГУМВС України, де працівники здійснюють відмітку про зняття предметів старовини і мистецтва з криміналістичного обліку, потім в МВС України, також робиться відповідна відмітка у інформаційно-довідковій справі.

Організація контролю за своєчасним і якісним заповненням облікових карток і спрямуванням їх в Управління інформаційного аналітичного

забезпечення ГУМВС для постановки на облік, а також за обґрунтованістю зняття з обліку вилучених, найдених (викрадених) культурних цінностей покладається на керівників органів внутрішніх справ.

Благіда М.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ Ч. 2 СТ. 263 КК УКРАЇНИ

Носіння, виготовлення, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без передбаченого законом дозволу, – саме так сформульована диспозиція частини 2 статті 263 Кримінального кодексу України.

Але що таке «холодна зброя» взагалі та «інша холодна зброя» зокрема, та за якими критеріями її визначити? На сьогоднішній день в наукових колах та серед експертів-практиків продовжується дискусія про те, що саме варто визнавати «холодною зброєю», та які критерії при цьому є вирішальними.

А.І. Устінюк холодною зброєю визнає предмети, спеціально виготовлені і призначені для нанесення тілесних ушкоджень при нападі та активній обороні (захисті) в рукопашному бою. Схоже визначення дає Белкін В.С.: «Холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені для нанесення тілесних ушкоджень та призначені для нападу та активної оборони (захисту) в рукопашному бою». Коржанський М.Ф. вважає, що до холодної зброї належать ріжучі, рубуючі, колючі знаряддя, призначені для ураження людей, – ножі, кинджали, шаблі, кортики, нунчаку, стилети та інше. В.І. Гончаренко, В.С. Бергер, Т.В. Варфоломєєва до холодної зброї відносять знаряддя та пристрої, що відповідають стандартним зразкам або історично напрацьованим типам чи незвичайні предмети, які мають колючий, ріжучий, рубуючий, ударний або дроблячий ефект і призначені для нападу або активної оборони. В.Ю. Шепітько пропонує визнавати холодною зброєю – зброю ріжучої, колючої, ріжучо-колючої, рубуючої і ударної дії. І.Ф. Герасімов, Л.Я. Драпкін дають таке визначення поняття: «Холодна зброя – предмети, спеціально виготовлені і призначені для нанесення тілесних ушкоджень, при нападі та захисті». Матеріал, з якого виготовлено холодною зброю, його розмір та конструкція повинні забезпечувати досягнення наміченої мети.

Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів дає таке визначення: Холодна зброя – предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для неодноразового завдання тяжких (небезпечних для життя у момент спричинення) і смертельних тілесних ушкоджень (в подальшому – «ураження цілі»), дія яких застосована на

Волошин Олексій Гнатович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС

Ворошилов Костянтин Федорович, заступник начальника бюро з експертної роботи КЗ КОР «Київське обласне бюро судово-медичної експертизи»

Гамера Володимир Андрійович, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Гетман Ганна Олександрівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Голєнков Володимир Юрійович, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Голоботовський Василь Іванович, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Голоколосова Алла Сергіївна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Городскова Катерина Ігорівна, магістр ДЮІ МВС України

Грига Марія Андріївна, ад'юнкт ад'юнктури та докторантури НАВС

Грищенко Олександр Володимирович, заступник начальника лабораторії криміналістичної експертизи – начальник відділу експертизи зброї та трасологічної експертизи ДНДЕКЦ МВС України

Грушевська Дар'я Володимирівна, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Гусаченко Євгенія Олександрівна, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Джей Світлана Миколаївна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Дмитрук Руслана Сергіївна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Довжаниця Роман Олегович, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Доронькіна Альона Андріївна, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Дружинович Денис Андрійович, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Дуда Віктор Ярославович, Начальник відділення СВ Шевченківського РУГУ МВС України в м. Києві

Думський Артем Вікторович, курсант ННПФЕКП НАВС

Дученко О.П., курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Жвалова Ганна Валеріївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Жидкий Дмитро Валерійович, курсант ННПФЕКП НАВС

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абрамова Валентина Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін та правосуддя Київського університету ринкових відносин

Андрейко Юрій Олександрович, здобувач кафедри криміналістики та судової медицини НАВС

Андрєєв Андрій Георгійович, заступник начальника кафедри основ експертно-криміналістичної діяльності Волгоградської академії МВС Росії, кандидат юридичних наук

Андрєєв Дмитро Сергійович, курсант магістратури ДЮІ МВС України

Арешонков Віталій Володимирович, старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем кримінальної міліції ННПФПСКМ НАВС, кандидат юридичних наук

Арович Діана Василівна, курсант ННПФЕКП НАВС

Біленчук Петро Дмитрович, доцент кафедри правосуддя Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кандидат юридичних наук, доцент

Благіда Марина Вікторівна, слухач магістратури ННПФЕКП НАВС

Блажевська Вікторія Анатоліївна, курсант магістратури ННПФЕКП НАВС

Бойченко Сергій Борисович, старший викладач кафедри криміналістичних експертиз ННПФЕКП НАВС

Бокатюк Ростислав Сергійович, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

Бондар Маргарита Євгенівна, завідувач відділу Київського НДІ судових експертиз МЮ України, кандидат юридичних наук

Боровиченко Юлія Олександрівна, студент факультету економіки, менеджменту і права Київського національного торговельно-економічного університету

Вакулік Ольга Анатоліївна, ад'юнкт кафедри кримінального процесу НАВС

Верещак Олександр Іванович, курсант ННПФЕКП НАВС

Винниченко Олександр Сергійович, доцент кафедри основ експертно-криміналістичної діяльності Волгоградської академії МВС Росії, кандидат юридичних наук

Віщук Вікторія Сергіївна, курсант ННПФЕКП НАВС

Власюк Юлія Олександрівна, курсант факультету підготовки фахівців для експертно-криміналістичних та слідчих підрозділів ДЮІ МВС України

використанні м'язової сили людини. Фактично всі наведені вище визначення переплітаються одне з одним і мають багато спільного.

Для того щоб установити, чи є предмет холодною зброєю і до якого виду (типу) відноситься, необхідно знати існуючі системи класифікації холодної зброї та її будову. Найбільш поширеними у криміналістичній практиці є зразки короткокинкової зброї з руків'ям: кинджали (військові, мисливські), ножі (військові, мисливські, кримінальні), багнети. При вилученні холодної зброї необхідно звертати увагу на її конструкцію, розміри, наявність складових елементів і частин, спосіб кріплення руків'я до клинка; матеріал, з якого виготовлені елементи зброї, їх колір, міцність, характер поверхні (гладка, шорсткувата, зазубрена); форму клинка, заточення леза і вістря клинка, ступінь гостроти заточення; пружність клинка, наявність доли на клинку, ребра жорсткості; обмежувача (утику) на руків'ї, з якими відомими зразками збігається даний екземпляр зброї.

Належність до холодної зброї визначається за наявністю у предмета (пристрою), який знаходиться на випробуванні, сукупності таких загальних криміналістичних ознак: призначеності для ураження цілі; придатності для неодноразового ураження цілі. Всі інші предмети (пристрої), у яких повністю або частково відсутня хоча б одна з цих загальних ознак, до холодної зброї не відносяться. Призначеність предмета (пристрою) для ураження цілі визначається за наявністю сукупності конструктивних ознак, які дозволяють віднести його до певного різновиду холодної зброї. До такої сукупності конструктивних ознак входять: наявність елементів певного виду, форм та розмірів; спосіб з'єднання елементів. Призначеність предмета (пристрою), який випробовується, для ураження цілі визначається в результаті встановлення збігу притаманній йому сукупності конструктивних ознак із сукупністю конструктивних ознак відомого різновиду холодної зброї при порівнянні з відомими аналогами певних різновидів холодної зброї, у якості яких виступають натурні зразки з криміналістичних та інших колекцій, описи та зображення різноманітних зразків холодної зброї в офіційній довідковій та спеціальній літературі, комп'ютерних базах даних та з урахуванням даних фірм-виробників. Придатність випробовуваного предмета (пристрою) для ураження цілі визначається за наявністю технічної забезпеченості як окремих елементів, так і конструкції в цілому, а також за достатністю його уражуючих властивостей. Для клинкової зброї встановлюється спосіб кріплення клинка, зручність утримання зброї у руці, безпечність нанесення визначених за силою та напрямком ударів. Для арбалетів та луків: можливість ведення прицільної стрільби; відповідність міцносних характеристик конструкції в цілому, так і окремих деталей предмета (пристрою). Перевірка міцності конструкції предмета (пристрою) в цілому провадиться за вимогами, що передбачені методикою криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів,

згідно з існуючою нормативно-технічною документацією.

Під час аналізу виявлених криміналістичних ознак необхідно брати до уваги те, що визначальною для визнання конкретного предмета (пристрою) холодною зброєю є сукупність ознак: основне цільове призначення; конструктивні особливості уражуючого елементу (наприклад, для клинка – форма, розміри, загострення леза, форма та розташування вістря відносно поздовжньої осі); конструктивні особливості руків'я (зручність утримання, наявність, форма та розміри утику або обмежувача); конструктивні особливості з'єднання руків'я з уражуючим елементом; міцність та пружність конструкції в цілому; можливість ураження цілі.

При кваліфікації кримінального правопорушення за ч. 2 ст. 263 КК України важливе значення має детальне вивчення ознак предмета (пристрою), який наданий на дослідження, оскільки наявність окремих деталей може бути підставою для віднесення чи не віднесення предмету (пристрою) до холодної зброї. Окрім того, після виявлення і вилучення у особи предмета (пристрою), який містить ознаки холодної зброї під час проведення досудового розслідування, окрім самого факту зберігання холодної зброї необхідно встановити низку ознак, серед яких: мета зберігання даного предмету (пристрою), період часу, протягом якого даний пристрій знаходився у особи до моменту його вилучення, суспільна небезпека, яку несе за собою зберігання даного пристрою, а також те, з якою метою його було використано. Значну складність під час розслідування кримінальних правопорушень, передбачених ч. 2 ст. 263 КК України становить доведення саме вищезазначених ознак, які, в сукупності, дають підстави для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Блажевська В.А., Приходько Ю.П.

ОКРЕМІ ОБ'ЄКТИ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Судово-балістична експертиза є однією з важливих експертиз криміналістичної техніки. Серед окремих її об'єктів варто виділити: пневматичну зброю, зброю для підводного полювання, устаткування, матеріали й інструменти для виготовлення зброї й набоїв або для спорядження набоїв, креслення й малюнки, що характеризують зброю, набой та їх елементи, фактичні дані про об'єкти судово-балістичної експертизи, що знаходяться в протоколах слідчих дій і додатках до них (огляду, допиту і т.д.), а також висновках інших експертиз (судово-медичної експертизи, криміналістичної експертизи матеріалів, речовин і виробів тощо). Розглянемо деякі окремі об'єкти балістичної експертизи.

Пневматична зброя, в якій для метання снаряду (уражаючого елемента) використовується енергія стислого або зрідженого газу. Газова ствольна зброя, у якій для метання снаряду використовується енергія

вологи. Вводити вологу на початковій стадії не можна, оскільки ціаноакрил полімеризується до переходу в парову фазу, це призведе до знищення слідів [1; с. 90]. Ціаноакрилат є токсичною речовиною, тому для виявлення слідів цим методом необхідна спеціальна камера та участь спеціаліста, який має спеціальні знання та підготовку [4; с. 78].

Існує 3 способи виявлення слідів рук за допомогою ефірів ціаноакрилових кислот, до них належать:

- виявлення слідів папілярних узорів у ціаноакрилових камерах без використання вакууму;

- виявлення слідів у вакуумних ціаноакрилових камерах;

- виявлення слідів за допомогою ціаноакрилатних трубок [5; с. 91-92].

Час, протягом якого відбувається виявлення сліду, коливається від декількох хвилин до декількох діб [1, с. 90].

Перевага методу виявлення слідів рук за допомогою ефірів ціаноакрилової кислоти полягає в тому, що:

- досліджувані сліди рук пластифікуються, що чудово охороняє їх від зовнішніх впливів. І навіть іноді, для видалення забруднень промивають виявлені сліди рук мильним розчином;

- у разі, якщо використання ціаноакрилата не дає бажаного результату, то можливо вдаватися до одного з традиційних методів виявлення слідів;

- використання ціаноакрилата дає очевидні переваги у порівнянні з іншими методами при виявленні слідів значної давності на пластмасі, штучній шкірі, гумі або металах.

Отже, використання ефірів ціаноакрилової кислоти дозволяє отримувати позитивні результати під час виявлення та фіксації слідів рук.

Список використаних джерел

1. Шведова О.В. Дактилоскопічні дослідження: навч. посіб. / О.В. Шведова. – К.: КНТ, 2010. – 208 с.
2. Самищенко С.С. Использование эфиров цианакриловой кислоты в дактилоскопии / С.С. Самищенко, В.А. Ивашков // Экспертная практика, 1990. – № 29. – С. 59-64.
3. Разумов Э.А. Осмотр места происшествия / Э.А. Разумов., Н.П. Молибога. – К.: РИО МВД Украины, 1994. – 672 с.
4. Майлис Н.П. Дактилоскопия: Учебник. / Н.П. Майлис. – М.: МосУ МВД России, «ИЦит-М», 2008. – 124 с.
5. Методика дактилоскопичної експертизи / Укл. І.І. Жолтанська, В.А. Кузнєцов, А.В. Щавелев, Ю.В. Димитрова та ін. – К., 2013. – 120 с.

учбової літератури, 2011. – 280 с.

2. Кузьмічов В.С. Криміналістика : навч. посіб. / В.С. Кузьмічов, Г.І. Прокопенко // За заг. ред. В.Г. Гончаренка та Є.М. Моїсєєва. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 368 с.

3. Специализированный курс криминалистики : учебник. – К. : НИИРПО КВШ МВД СССР им. Ф.Э. Дзержинского, 1987. – 384 с.

4. Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, В.І. Бояров [та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 504 с.

Яковенко О.М.

ВИКОРИСТАННЯ ЕФІРІВ ЦІАНОАКРИЛОВОЇ КИСЛОТИ ПІД ЧАС ВІЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ПАПІЛЯРНИХ УЗОРІВ

Можливості дактилоскопії як галузі криміналістичної техніки є дуже важливими під час розшуку осіб, які вчинили злочин. Як відомо, дактилоскопія складає основу криміналістичної реєстрації.

Теоретичні засади дактилоскопічних досліджень, методи виявлення, дослідження слідів рук та інші питання досліджувались такими вченими як: О.В. Шведова, Н.І. Клименко, Я.Ю. Кондратьєва, Т.Н. Сидорик, М.В. Салтєвський, Н.П. Майлис, Е.А. Разумов, Н.П. Молибога та ін.

У зв'язку з тим, що більшість слідів, які залишаються на місці події, невидимі та слабовидимі, виникає необхідність в їх ефективному виявленні, для цього застосовуються візуальні, фізичні, хімічні та фізико-хімічні методи. Більш докладно зупинимось на фізико-хімічному методі виявлення слідів рук за допомогою ефірів ціаноакрилової кислоти. Цей метод є високоефективним для будь-яких гладких поверхонь, навіть із складною будовою рельєфу. Він забезпечує ефективне виявлення слідів рук на різноманітних виробах із полімерних матеріалів [1; с. 89].

О.В. Шведова зазначає, що «використання ціаноакрилатів для виявлення слідів рук на непористих поверхнях за значністю може зрівнятися з впровадженням у свій час у криміналістичну практику класичних дактилоскопічних порошків і нінгідрину» [2, с. 89]. Цей метод заснований на використанні ефірів ціаноакрилової кислоти, які входять до складу багатьох клейових компонентів.

Ціаноакрил – це прозора, безбарвна рідина з в'язкістю, близькою до в'язкості води [1; с. 90]. Він дозволяє виявити і одночасно зафіксувати потожирові сліди в парах клейових композицій, які містять ціаноакрилові з'єднання [3; с. 204-205]. Слід (потожирова речовина) є більш вологим ніж об'єкт-слідоносіє, тому відбувається переважна полімеризація з'єднань повздовж папілярних ліній, при цьому на лініях утворюється білий, твердий наліт за рахунок якого слід стає видимим. Якісних результатів можна досягти, зволожуючи середовище в камері, в якій проводиться виявлення слідів рук, після переведення ціаноакрилу в парову фазу. Прискорити цю реакцію можна підвищенням температури, яке сприяє випаровуванню

стисненого повітря, називається пневматичною. Вона класифікується за такими підставами: за джерелом енергії для стиснення повітря; за способом передачі енергії джерела; за принципом приведення зброї в бойовий стан.

В криміналістичній практиці виділяють ручну пневматичну пружинно-компресійну статичну зброю (у літературі 70-х рр. іменується «пружинно-поршнева») і балонну газо-компресійну статичну зброю (часто називається просто «газобалонною»).

Рушниці й пістолети для підводного полювання, призначені для стрільби гарпуном по великих рибах і морських тваринах, але небезпечні й для людини. Найбільш відомі рушниці й пістолети для підводного полювання механічного (наприклад, РПО-1), пневматичного, гідропневматичного й пірогідропневматичного (наприклад, пістолет ППО-2) типів.

Найбільший криміналістичний інтерес являють пірогідропневматичні пістолети ППО-2, оскільки вони шляхом нескладної переробки перетворюються у вогнепальну зброю. При переробці з пістолетів цього типу робиться вставка в ствол під 5,6-мм набой кільцевого запалення (нерідко ствол коротшає), вносяться зміни в ударний механізм.

Сигнальні пістолети (ракетниці) призначені для стрільби 26-мм сигнальними й освітлювальними набоями, у яких як снаряд використовується «зірка», що складається з одного або декількох елементів білого, зеленого, жовтого або червоного кольорів горіння. Вони ж можуть використовуватися для стрільби спеціальними набоями з отруйними речовинами сльозогінного або іншого впливу. Найпоширенішим є сигнальний пістолет Шпагіна зразка 1944 р. (СПШ-44). Такі пістолети не є вогнепальною зброєю, оскільки не призначені для нанесення тілесних ушкоджень, проте відносяться до об'єктів дослідження балістичної експертизи.

Газові, газово-шумові й газово-сигнальні пістолети й револьвери, конструктивно та за своїми габаритами схожі на звичайні бойові цивільні або поліцейські. Оскільки вони не призначені для стрільби набоями, спорядженими кулями, у каналі їх стволів жорстко вмонтовані перемички у вигляді металевих пластин товщиною 2,0-2,5 мм, що розташовані уздовж каналу, частково перекривають його, але не перешкоджають проходженню газів, або цапфи, розташовані ближче до казенної й дульної частин каналу ствола.

Будівельно-монтажні пістолети (БМП) є потужним піротехнічним інструментом, призначеним для забивання в бетон, цеглу спеціальних кріпильних деталей – дюбелів-цвяхів і дюбелів-гвинтів. Вони одержали широке поширення при монтажних роботах у господарстві й сфері ремонтно-побутових послуг. Загальним для всіх зразків БМП є те, що вони мають блокувальний пристрій ударно-спускового механізму, з'єданого зі

ствольною насадкою, із силою, що впирається в перешкоду для проведення пострілу (при цьому вимикається запобіжник). Крім того, БМП мають роздільне заряджання: у канал ствола спочатку досилається дюбель, потім спеціальний набій (холостий), що підбирається за своєю потужністю залежно від міцності перешкоди. Ствол має шарнірне кріплення.

У криміналістичній практиці БМП зустрічаються як речові докази по справах про вбивства, самогубства й нещасні випадки, порушення правил техніки безпеки при проведенні монтажних робіт.

Трапляються випадки переробки набоїв від БМП у бойові і спорядження їх саморобними кулями для стрільби з саморобної вогнепальної зброї.

Апарати для забою худоби зустрічаються в криміналістичній і судово-медичній практиці по справах про вбивства, самогубства й нещасні випадки.

Ці апарати зовні нагадують великий медичний шприц, виготовлений з міцної сталі, маса їх 2-3 кг, довжина без уражаючого болта близько 30 см, довжина ударної частини болта 7-10 см.

Апарати для забою худоби не призначені для стрільби на яку-небудь дистанцію, крім пострілу в упор, є піротехнічними інструментами й мають пряме виробниче призначення, тому не визнаються вогнепальною зброєю.

Матеріали й технічні засоби призначені для виготовлення зброї й елементів набоїв, їх переробки або спорядження набоїв. До них відносяться: злитки металу, свинцевий дріт, заготовки частин (деталей) зброї, спеціальні засоби для спорядження рушничних набоїв, висічки для клейтухів, мірки для пороху й шроту, дозатори для пороху, калібровані кільця та ін., форми для лиття куль і шроту (картечі), агрегати, що штампують, штампи для штампування й перештампування куль, слюсарні та інші інструменти загального й спеціального призначення, що застосовуються для виготовлення й обробки поверхні зброї й елементів набоїв (лещата, плоскогубці, пилки по металу й деревині тощо).

Сюди ж відносяться малюнки й креслення, за якими виготовляється зброя й елементи набоїв, вилучені у підозрюваних осіб.

Отже, судова балістика займається вивченням як основних об'єктів до яких відносяться вогнепальна зброя, боеприпаси сліди пострілу так і дослідженням окремих об'єктів конструктивно схожих з ними. Тому, враховуючи можливості судово-балістичної експертизи, можливо досить повно і всебічно дослідити ті чи інші об'єкти, що забезпечить об'єктивне розслідування кримінальних правопорушень, які можуть вчинятись з предметами, що на перший погляд не є об'єктами судово-балістичної експертизи.

викликають флюоресценцію потожирової речовини слідів рук. Сюди ж відносяться металолукачі різних типів, оптичні прилади, ультрафіолетові випромінювачі та ін.

2. Технічні засоби фіксації слідів. За допомогою цих засобів забезпечується консервування самого об'єкта-носія інформації або відображення за допомогою виготовленої моделі його властивостей і якостей. Виготовлення тривимірних моделей тих чи інших слідів неможливо без застосування сучасних приладів. Наприклад, для фіксації обстановки місць дорожньо-транспортних пригод перспективним є використання спеціальних стереофотокамер.

3. Технічні засоби вилучення слідів. Найпоширеніші уніфіковані інструменти містяться у валізах слідчого, експерта-криміналіста, вибухотехніка, спеціаліста по роботі із запаховими слідами тощо.

4. Технічні засоби дослідження слідів. Ці засоби залежать від виду об'єкта дослідження, процесуального статусу суб'єкта, відповідних цьому методів. Цю групу складають технічні пристрої, які використовуються під час проведення судових експертиз або аналізі слідів на місці злочину.

5. Технічні засоби попередження злочинів. У криміналістичній діяльності з попередження злочинів широко використовуються науково-технічні засоби. З їх допомогою виявляються причини і умови, що сприяють вчиненню злочинів; припиняються конкретні злочини шляхом виявлення осіб, які намагалися їх вчинити; запобігають злочину, коли невідомо, хто збирається його вчинити.

Для попередження злочинів використовуються різні апарати, пристосування і матеріали. Вони здатні своєчасно отримати і передати інформацію про спробу вчинення злочину. Серед відповідних технічних засобів існують: а) прилади, що подають сигнали при проникненні сторонніх осіб (охоронна сигналізація), б) засоби швидкого встановлення підробки будь-яких об'єктів, в) різні контрольні пристрої, що встановлюються на контрольно-пропускних пунктах з метою перешкоджання перенесення заборонених об'єктів, г) засоби ведення прихованого спостереження за певними об'єктами. До цих засобів відносяться й «хімічні пастки».

Таким чином, у криміналістичних джерелах міститься низка класифікацій засобів криміналістичної техніки. Техніко-криміналістичні засоби поділяють за суб'єктом застосування, за ступенем пристосування до потреб криміналістики, за цільовим призначенням. У той же час основу системи засобів криміналістичної техніки складає їх диференціація за функціональним призначенням.

Список використаних джерел

1. Кофанов А.В. Криміналістика: питання і відповіді: навч. посіб. / А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмичов та ін. – К. : Центр

злочинів [1, с. 60].

Залежно від суб'єктів використання виділяють:

- загальні технічні засоби (використовують всі суб'єкти, що здійснюють слідчу, судову і профілактичну діяльність). До загальних технічних засобів належать: засоби освітлення, оптичні, засоби вимірювання, засоби фіксації, дослідження і накопичення криміналістичної інформації;

- спеціальні технічні засоби (призначаються для окремих видів діяльності – розшук, ДАІ, митниця тощо).

Залежно від ступеня пристосування до потреб криміналістики технічні засоби можуть бути:

- загально-технічні, що використовуються без переробки (комп'ютерна техніка, засоби освітлення, звичайні металошукачі);

- прилаштовані для потреб криміналістики (пошукові прилади та інструменти, ультрафіолетові освітлювачі);

- спеціально виготовлені для потреб криміналістики [2, с. 68].

За цільовим призначенням технічні засоби поділяються на: 1) засоби фото і відеозапису; 2) акустичні засоби (звукозаписувальна техніка); 3) засоби для роботи з матеріальними слідами злочину; 4) аналітичні засоби; 5) засоби пошукової техніки; 6) кібернетичні засоби; 7) допоміжні засоби [3, с. 164].

Вбачається за доцільне навести класифікацію засобів криміналістичної техніки за їх функціональним призначенням. Такі спроби вже існують у криміналістичній літературі. У «Криміналістиці. Академічний курс» зазначено, що науково-технічні засоби поділяються на засоби виявлення, фіксації, вилучення, дослідження об'єктів у процесі процесуального доказування та їх демонстрації за певних умов у судочинстві [4, с. 57]. Хоча у подальшому матеріалі розкриваються лише засоби виявлення, фіксації і дослідження речових доказів.

Взагалі технічні засоби спрямовані на розширення можливостей сприйняття слідчим обстановки місця події, фіксацію слідів на місці злочину, їх вилучення, дослідження та попередження злочинів. Пропонуємо систематизувати засоби криміналістичної техніки на групи залежно від наведених функцій.

1. Технічні засоби виявлення слідів. До цієї групи належать науково-технічні засоби виявлення слідів рук, виявлення металевих об'єктів, схованок, трупів або їх частин, слідів біологічного походження і слідів різних хімічних речовин, мікрооб'єктів, інших слідів. Засоби виявлення слідів рук дуже різноманітні. Вибір необхідного засобу залежить від виду сліду; особливостей слідосприймаючої поверхні, її площі; часу, що пройшов з моменту залишення сліду; умов, в яких проводиться пошук. До цієї групи належать магнітні порошки, хімічні розчини, пари йоду та ін. Перспективним у цьому напрямі є впровадження лазерних приладів, які

Бойченко С.Б.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ АВТОТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Головними завданнями автотехнічної експертизи є:

- встановлення несправностей транспортного засобу (далі – ТЗ), що загрожували безпеці руху, причин їх утворення та часу виникнення (до дорожньо-транспортної пригоди (далі – ДТП) чи внаслідок неї або після неї), можливості виявлення несправності методами контролю за технічним станом ТЗ; визначення механізму впливу несправності на виникнення та розвиток пригоди;

- встановлення механізму ДТП та її елементів: швидкості руху (при наявності слідів гальмування та за пошкодженнями), гальмового та зупинного шляхів, траєкторії руху, дистанції, пройденої ТЗ за певні проміжки часу, та інших просторово-динамічних характеристик пригоди;

- встановлення відповідності дій водія ТЗ в конкретній дорожній ситуації технічним вимогам Правил дорожнього руху, наявності у водія технічної можливості запобігти пригоді з моменту виникнення небезпеки, відповідності, з технічної точки зору, дій водія вимогам Правил дорожнього руху, а також встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями водія та ДТП.

Коли експерт вважає, що небезпека для руху виникла не в той момент, який зазначено в постанові (ухвалі) про призначення експертизи, він має вказати мотиви незгоди з позицією слідчого (суду) і дати відповідні варіанти розв'язання поставленого питання.

Автотехнічною експертизою можуть вирішуватися й інші завдання, розв'язання яких пов'язане з дослідженням технічного стану ТЗ, дорожньої обстановки і дій учасників дорожньої події.

Під вихідними даними необхідно розуміти фактичні дані про обставини ДТП, що зафіксовані на місці пригоди, зібрані в процесі виконання слідчих дій, і які використовуються при експертному аналізі механізму пригоди та визначенні її причин.

В кожному конкретному випадку для проведення автотехнічної експертизи необхідна певна кількість вихідних відомостей, що використовуються експертом, і які належать до фактичних даних про ДТП, залежать від суті пригоди та тих питань, які необхідно вирішити.

В постанові слідчого чи ухвалі суду про проведення експертизи вихідні дані повинні відображати:

1. Погодні умови (ясно, хмарно, опади) та освітлення (відсутність такої, вуличні ліхтарі тощо) в момент скоєння пригоди.

2. Характеристики ділянки дороги вулиці на місці пригоди:

- стан проїжджої частини дороги (ширина і стан покриття, кути ухилу чи підйому дороги, наявність розмітки, радіус закруглення дороги). Крім цього, якщо це необхідно для проведення дослідження, необхідно навести

відомості про стан, ширину узбіч, придорожньої смуги. При наявності тротуарів, варто вказати висоту бордюрних каменів, тип, стан, ширину покриття тротуарів;

– координати місця наїзду, зіткнення, перекидання (тобто, в якій частині дороги по ширині та в поздовжньому напрямку відносно до вибраного орієнтира та відносно до початку чи кінця слідів гальмування, мав місце первинний контакт, на ділянці дії яких дорожніх знаків сталася пригода);

– характер розташування та результати вимірювання слідів, залишених на місці ДТП (слідів ковзання («юзу») коліс, слідів їх передблокувального гальмування, бокового зміщення, тертя на проїжджій частині та узбіччях, подряпин тощо);

– розташування транспортних засобів та інших об'єктів (осколків скла, землі, що осипалася з транспортних засобів, а також інших їх деталей чи фрагментів, що відділилися при первинному контакті) на місці ДТП, у тому числі й відносно зафіксованих слідів гальмування чи руху коліс транспортних засобів, що мають відношення до пригоди.

3. Технічний стан транспортного засобу до та після ДТП (справність гальмової системи, рульового керування, приладів освітлення, стан шин, підвіси, а також деформації, які отримав транспортний засіб в результаті пригоди).

4. Швидкість, якщо не залишилось слідів гальмування, або зафіксована лише їх частина (наприклад, до моменту зіткнення, або якщо транспортний засіб після наїзду був розгальмований), і характер руху транспортного засобу перед пригодою.

5. Відомості про видимість (загальна тобто у напрямку руху, і конкретна, тобто перешкоди) та оглядовість для водіїв (зокрема розташування об'єктів, що можуть обмежувати видимість, стан лобового скла, склоочисників).

6. Відомості про напрямок, швидкість і характер руху інших учасників ДТП (зустрічного транспорту, пішохода, велосипедиста, гужового транспорту тощо).

7. Чи подавались (і які саме звукові, світлові, рукою) попереджувальні сигнали водієм перед пригодою і на якій відстані до місця зіткнення, наїзду.

8. Відомості про момент виникнення небезпеки для руху водієві транспортного засобу (оскільки згідно з вимогами посадових інструкцій експерт-автотехнік не має права самостійно вирішувати такі питання, крім випадків, коли для цього необхідне проведення розрахунків).

9. Інші відомості, що мають значення для встановлення механізму ДТП та проведення подальшого дослідження для встановлення причин пригоди.

В цілому, вихідні дані можуть мати об'єктивний та суб'єктивний характер.

До об'єктивних належать відомості, що містяться у протоколах огляду місця ДТП, огляду та перевірки технічного стану транспортного засобу,

сточуванні медіальних кутів усіх чотирьох різців, у результаті чого утворюється ромбовидний отвір з рівними гладкими краями, можна припустити, що людина тривалий час тримає у зубах дрібні тверді предмети (це характерно для шевців, взуттєвників-кустарів) [1, с. 33].

До травматичних професійних ушкоджень зубів, які відображаються в слідах, відносяться візерунки країв нижніх різців у складувів, сферичні вижлобки передніх поверхонь центральних різців у музикантів, які грають на духових інструментах. За даними Г.Д. Овруцького зуби робітників сірчано-кислого виробництва набувають специфічних ознак – шорсткість, ерозію та патологічну стертість жувальної поверхні [2, с. 84]. Дані ознаки відображаються в об'ємних слідах зубів і можуть бути виділені в процесі комплексного криміналістичного й судово-стоматологічного дослідження.

Характерні риси особи багато в чому залежать від змикання зубів (прикусу). При нормальному змиканні верхня щелепа розташована прямо відносно нижньої губи й підборіддя, профіль особи правильний (класичний). Аномалії прикусу призводять до диспропорцій обличчя людини.

Підводячи підсумок, треба сказати, що в останні роки проводиться мало криміналістичних досліджень слідів зубів. Це здебільшого обумовлено прогалинами у професійній підготовці працівників слідчих та криміналістичних підрозділів. Для правильного й найбільш повного дослідження слідів зубів, доцільно, на нашу думку, залучати спеціаліста у галузі стоматології.

Список використаних джерел

1. Хазиев Ш.Н. Техничко-криминалистические методы установления признаков неизвестного преступника по его следам. Учеб. пособие / Ш.Н. Хазиев / Под ред. И.М. Лузгина. – М., 1986. – 40 с.
2. Овруцкий Г.Д. Кислотный некроз зубов / Г.Д. Овруцкий, А.С. Япеев. – М., 1974. – 112 с.

Юсупов В.В.

СИСТЕМА ЗАСОБІВ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Нині органи і підрозділи внутрішніх справ України періодично забезпечуються новими науково-технічними засобами боротьби зі злочинністю. Наукова систематизація таких засобів слугує вирішенню питань про правомірність, вид і обставини застосування того чи іншого засобу, певний результат його використання.

У криміналістиці існує низка класифікацій засобів криміналістичної техніки. Наприклад, виокремлюють: технічні засоби, що використовуються на досудовому слідстві, технічні засоби, що використовуються оперативними працівниками, технічні засоби експертного дослідження, технічні засоби криміналістичної профілактики

вчиняється з використанням мисливських гладкоствольних рушниць або короткоствольної атипової зброї, дослідження якої прискорить та підвищить якість їх розслідування.

Список використаних джерел

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2008. – 588 с.
2. Навчально-методичний блок: [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.naiaiu.kiev.ua

Шулейко О.Ю.

МОДЕЛЮВАННЯ ОСОБИ НЕВІДОМОГО ЗЛОЧИНЦЯ ЗА СЛІДАМИ ЗУБІВ

Під час огляду місця події нерідко виявляються сліди зубів людини, які містять інформацію про властивості й ознаки людини, деякі анатомічні особливості зубного апарату, про відсутність одного або декількох зубів, наявність протезів. Ця інформація може бути успішно використана для розшуку злочинця.

Одним із діагностичних завдань є встановлення статі злочинця. У чоловіків ширина, що відобразилася в слідах верхніх середніх різців та іклів однакова, тоді як у жінок верхні середні ікла вужче, ніж верхні середні різці. Різниця в ширині між відображеннями верхніх середніх і бічних різців у чоловіків становить приблизно 1,8 мм, а в жінок – 2,1 мм, нижні бічні різці й ікла відповідно – ширина 1 мм у чоловіків і 0,7 мм – у жінок. Крім того, у чоловіків частіше зустрічаються надкомплектні зуби, у них рідко відсутні зуби мудрості, у той час як у жінок такі зуби часто відсутні або недорозвинені. У жінок частіше, ніж у чоловіків спостерігається вроджена відсутність верхніх бічних різців, малих кутніх зубів [1, с. 17].

Для чоловіків більш характерним є клиноподібний тип коронки верхніх середніх різців, для жінок – прямокутний, низький. В об'ємних слідах зубів у процесі комплексного криміналістичного судово-стоматологічного дослідження можливе встановлення також професійних ознак (змін) зубів людини. Крім того, подібні дослідження дозволяють установити патологічні зміни зубів і зубного апарата.

Якщо на місці події виявлені предмети, на яких відобразилися об'ємні сліди зубів, спеціаліст може спробувати також установити вік особи, яка залишила їх. При визначенні віку враховується ступінь стертості зубів, розмірні характеристики зубів і зубних рядів, їх патологічні зміни. Досліджувати доцільно моделі, що виготовляються зі слідів за допомогою стоматологічних компаундів. Границі вікових груп, які були встановлені вивченням слідів зубів, не перевищують 5-10 років [1, с. 21].

Можливо також встановлення професійної приналежності. При

слідчого експерименту (при яких встановлюються об'єктивні значення параметрів, зокрема: видимості у напрямку руху, видимості конкретної перешкоди).

До суб'єктивних належать відомості, що містяться у протоколах допитів свідків, потерпілих, підозрюваних, тобто матеріали, що містять відомості «суб'єктивного сприйняття».

При дослідженні механізму ДТП необхідно використовувати дані слідчих експериментів та, в необхідних випадках, інформаційно-довідкові відомості, що містяться у спеціальній літературі.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» (038-12), прийнятий 25.02.1994р. № 4038а-хк.
2. Наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5 «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень».
3. Кримінальний кодекс України.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство з 19 листопада 2012 року : (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).
5. Постанова Кабінету міністрів України № 988 від 20.06.2000 «Про утворення експертної служби Міністерства внутрішніх справ».
6. Основні напрямки розвитку автотехнічної експертизи. Серія «Бібліотека експерта». – Х.: НДЕКЦ, 2006.
7. Методологічні аспекти судової автотехнічної експертизи. Серія «Бібліотека експерта». – Х.: НДЕКЦ, 2006.
8. Шабадей А.М., Шевцов С.О., Дубонос К.В. Дорожньо-транспортні пригоди. Особливості розслідування. – Х.: Факт, 2003.
9. Шевцов С.А., Дубонос К.В. Дорожньо-транспортные происшествия. Критерии оценки действий водителя. – Х.: Факт, 2003.
10. Шевцов С.О., Дубонос К.В. Розслідування обставин дорожньо-транспортних пригод. – Х.: Факт, 2003.

Бокатюк Р.С.

ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОВЕДЕННЯ ПОПЕРЕДНЬОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НА МІСЦІ ПОДІЇ

Огляд є однією з найважливіших слідчих дій. Найвагоміша частина доказів, при проведенні кримінального провадження, виявляється під час огляду місця події. Інформація, яка виявляється під час огляду, органом, що веде досудове розслідування, має доказовий характер, але нерідко можливим є виявлення інформації, яка не є доказовою, а її використання

підвищить швидкість та ефективність розслідування кримінального правопорушення. Проблематикою проведення даної слідчої дії займалися Салтєвський М.В., Махов В.М., Молібога Н.П., Разумов Е.А. та інші вчені.

Огляд місця події – це невідкладна слідча дія, що направлена на встановлення, фіксацію та вивчення обстановки місця події, слідів злочинів, злочинців та інших фактичних даних, що дозволяють в своїй сукупності з іншими доказами зробити висновок про механізм події та інші обставини [1, с. 6]. Окрім огляду місця події існують також й інші види оглядів під час проведення яких можуть бути виявлені важливі для розслідування докази. Повний та всебічний огляд є запорукою перспективи подальшого розслідування кримінального правопорушення. Окрім повноти та всебічності не менш важливим є час, що витрачається для проведення слідчої дії. Швидкість та інформативність може забезпечити попереднє дослідження виявлених на місці події слідів.

Згідно з ч. 3 ст. 237 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України): «...З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді, може запросити спеціалістів». Спеціалістом, згідно з ч. 1 ст. 71 КПК України, є особа, що володіє спеціальними знаннями, отже на місці події при виявленні певного доказу, що стосується таких знань, спеціаліст, під час зазначеної дії, може провести деякі дослідження, які можуть полегшити та прискорити хід проведення огляду та подальшого розслідування [3].

Вітчизняний криміналіст Махов В.М. розуміє під спеціальними, знання, властиві різним видам професійної діяльності, за винятком знань, які є професійними для слідчого і судді, які використовуються при розслідуванні злочинів і розгляді кримінальних проваджень у суді з метою встановлення істини у випадках і порядку, визначених кримінальним процесуальним законодавством [2, с. 46].

Попереднє дослідження слідів – це непроцесуальне використання спеціальних знань для встановлення причетності слідів до розслідуваної події, отримання даних про механізм їх утворення, встановлення ознак слідоутворюючого об'єкта та збір відомостей про можливі предмети, звички та інших дані, що характеризують особу злочинця [1, с. 581]. Попереднє дослідження виявлених на місці події слідів є непроцесуальною дією, що означає відсутність законодавчого закріплення порядку проведення такої дії.

Згідно з п. 3 ч. 4 ст. 71 КПК України, спеціаліст на місці події має право звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів [3]. Спираючись на дану статтю ми можемо стверджувати, що спеціаліст під час огляду може повідомляти стороні кримінального провадження, що його залучила, про виявлення ним деяких особливостей

даного ідентифікаційного дослідження є взаємодія стінок заряду зі стінками ствола під час руху заряду в стволі, в результаті чого на стінках заряду залишається відображення стінок ствола зброї.

Особливу специфіку має ідентифікаційне дослідження гладкоствольної зброї за слідами на шроті або картечі. Це можна пояснити тим, що під час пострілу шріт рухається в каналі ствола як один снаряд. Зі стінками каналу ствола взаємодіють лише ті шротини, що знаходяться по краях снаряда і, відповідно, несуть інформацію для дослідження, тому проведення даного дослідження є досить проблематичним.

Для призначення даної експертизи слідчому необхідно якісно провести огляд місця події, а в разі необхідності і додатковий огляд, оскільки лише за умови повної слідової картини каналу ствола експерт може провести ідентифікаційне дослідження. Під час вилучення шротин з місця події, необхідно окремо упаковувати кожну, оскільки під час транспортування на них можуть виникнути пошкодження, що заважатимуть або зроблять неможливим проведення дослідження.

Наукові положення щодо дослідження слідів каналу ствола гладкоствольної зброї були розроблені В.Ф. Гуциним. В основі методики ототожнення гладкоствольної зброї за слідами каналу ствола на шроті, картечі та спеціальних кулях знаходяться такі принципи:

- шрот, що рухається при пострілі, по каналу ствола у снарядах не обертається і не переміщується, а кожна шротина зберігає своє положення, в якому вона була поміщена при спорядженні набою;

- звідси потрібно розрізняти шротини крайові, розташовані по поверхні заряду, і середні, що знаходяться в його середині;

- при пострілі і русі шротового снаряда по стволу, його стінки труться тільки крайові шротини, на їх поверхнях в контактних точках виникають сліди ковзання у вигляді рівнобіжних борозенок і валиків [1. с. 243].

Для ідентифікації гладкоствольної зброї широко застосовуються для отримання експериментальних слідів каналу ствола найпростіші снаряди конструкції В.Ф. Гуцина «СГ-1», із нерухомими кільцями, що слідосприймають: вони отримують сліди чокового звуження і зберігають сліди циліндричної частини ствола. Слідоутворення на такому снаряді не відрізняється від слідоутворення на калібрових кулях, свинцевих циліндрах і шротовому снаряді, стиснутих на початку руху з зусиллям, що перевищує межу пружності шроту, неспроможних перебудовуватися і що рухаються як компактна маса [2]. В разі використання калібрової кулі, для достатньо чіткого відображення всіх ознак стінок ствола, необхідно підібрати таку кулю, для виготовлення порівняльного зразка, яка має гладкі краї.

Підводячи підсумок, зазначимо, що проведення судово-балістичних експертиз має неабияке значення для проведення досудового розслідування. Оскільки не мала кількість кримінальних правопорушень

– документами, що містять інформацію щодо особливостей походження виробів (сертифікати, посвідчення про якість, технічні паспорти, ярлики);

– товаросупровідними документами, що характеризують якість товару перед здачею на склад готової продукції та відправленням замовнику (специфікації, рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, пакувальні листи, ярлики);

– товарно-транспортними (відвантажувальні) документами, які містять інформацію щодо умов та строків транспортування (квитанція про приймання вантажу, залізнична накладна, комерційний акт);

– приймальними документами, в яких зафіксовані характеристики якості товару при прийманні (дані про приймання товару і методи випробувань – акти розбракування, експертизи бюро технічних експертиз, лабораторних випробувань, дефектні відомості, журнали приймання та розбракування товарів, приймально-видаткові накладні, акти уцінки та переоцінки, паспорти на товари, акти санепідемстанцій тощо);

– складськими документами, що містять інформацію щодо умов зберігання товару, претензійні матеріали;

– процесуальними документами (протокол огляду, висновки експертів, різні довідки, заяви).

При проведенні судово-товарознавчої експертизи використовуються різні прийоми, методи та методики у послідовності, яку експерт вважає найдоцільнішою. Саме він, із урахуванням вимог діючого законодавства, визначає якою має бути тактика такого дослідження. Питання тактики у роботі ОВС вивчалось і висвітлено у роботах провідних науковців таких як О.М. Бандурка, О.Н. Васильєва, А.Ф. Волобуєва, Ю.М. Грошевого, О.Ф. Долженкова, В.А. Журавель, О.В. Коновалова, В.Д. Пчолкіна, О.П. Снігерьова, В.Ю. Шепітько.

Шостак М.П.

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ГЛАДКОСТВОЛЬНОЇ ЗБРОЇ ЗА СЛІДАМИ НА СНАРЯДАХ

У зв'язку з частим використанням вогнепальної зброї під час вчинення кримінальних правопорушень призначається судово-балістична експертиза. Балістичні дослідження проводяться з метою вирішення ідентифікаційних та неідентифікаційних завдань. Вирішення ідентифікаційних завдань є найбільш інформативним при проведенні досудового розслідування. При вчиненні кримінального правопорушення з використанням гладкоствольної вогнепальної зброї у слідчого виникає низка питань, які вирішуються судово-балістичною експертизою. Одним з таких питань є ідентифікація гладкоствольної зброї за слідами на снарядах відстріляних з неї. Снарядами, що використовуються під час стрільби з гладкоствольної вогнепальної зброї, є шрот, картеч та куля. Основою

певних речей або документів.

З огляду на вищезазначене виникає питання, а чи можемо ми з впевненістю стверджувати, що виявлена спеціалістом інформація щодо вчинення кримінального правопорушення буде використана для його розслідування, коли законодавчого закріплення такої дії немає? Законодавець не виключає, що спеціаліст може ще на місці події знайти важливу для розслідування інформацію, але і не закріплює процесуальний порядок проведення дій після її виявлення. Наприклад, під час огляду місця події спеціаліст виявляє доріжку слідів ніг. Проводячи попереднє дослідження припускає, що особа, яка їх залишила кульгає на праву ногу. При бесіді з сусідами співробітники правоохоронних органів виявляють особу з травмою правої ноги, перевірка якої не займе багато часу і можливо даний сусід і є злочинець. Але, враховуючи, що попереднє дослідження слідів на місці події не регламентоване законодавством, то й порядок дій після виявлення, в даній ситуації, доріжки слідів ніг не є обов'язковим, і це дає право органу, що проводить кримінальне провадження, не приймати рішення щодо використання інформації, наданої спеціалістом, що, в свою чергу, знизить якість та швидкість досудового розслідування.

Підводячи підсумок, вважаємо за доцільне запропонувати законодавцю закріпити поняття та порядок проведення попереднього дослідження слідів, що були виявлені на місці події. Встановити суб'єктів, які мають право проводити таке дослідження, порядок взаємодії сторін кримінального провадження щодо використання інформації здобутої на місці події.

Список використаних джерел

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2008. – 588 с.
2. Махов В.М. Використання знань обізнаних осіб при розслідуванні злочинів. – М., 2000.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х.: Одиссей, 2012. – 360 с.

Бондар М.Є. Сукманова Т.О.

ПОРІВНЯЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

При проведенні почеркознавчих експертиз нерідко виникають проблемні експертні ситуації через складність отримання достовірного та якісного порівняльного матеріалу, достатнього для вирішення тих чи інших експертних завдань. Останнім часом цей процес значно ускладнився. З об'єктивних причин (зокрема, розвиток комп'ютерної техніки) звузилося коло джерел отримання вільних зразків почерку; що ж

стосується зразків підпису, то й тут виникають певні складнощі з їх наданням, оскільки збільшилася кількість осіб, які працюють на приватних підприємствах. Крім того, особливо у випадках призначення почеркознавчої експертизи судовими органами, буває складно отримати вільні зразки, достовірно виконані певними особами. Також існує й низка суб'єктивних моментів, що ускладнюють отримання та використання зразків почерку і підпису (як вільних, так й експериментальних). Це в першу чергу пов'язано із зростаючою протидією з боку осіб, які не зацікавлені у встановленні істини у кримінальних, цивільних, господарських, адміністративних справах. При цьому використовуються такі прийоми, як приховування вільних зразків почерку і підпису, підлог при «добровільній» видачі вільних зразків, відмова від надання експериментальних зразків або умисна зміна почерку при їх виконанні, невизнання «невигідних» зразків.

Враховуючи це, експерт-почеркознавець повинен дуже ретельно підходити до вивчення наданого у його розпорядження порівняльного матеріалу та надавати консультативну допомогу судово-слідчим органам у питанні його отримання.

Згідно із загальною методикою почеркознавчого дослідження при перевірці порівняльного матеріалу експерт встановлює достовірність, тобто належність зразків передбачуваним виконавцям, наявність вільних й експериментальних зразків та достатність зразків як з точки зору якості, тобто відповідності їх характеру досліджуваного матеріалу (документа), часу та умовам його виконання, так і кількості. Достовірність зразків експерт ретельно перевіряє шляхом порівняння вільних зразків між собою та вільних зразків з експериментальними.

З огляду на вказане вище, авторам вважається, що при неможливості посвідчення слідчим (судом) вільних зразків почерку (підпису), наприклад, через смерть особи або її відсутність, або з якихось інших причин, у деяких випадках, експертам не варто відмовлятися від дослідження, а спробувати вирішити експертні завдання у іншому формулюванні – за узгодженням з органом, що призначив експертизу, або за власною ініціативою із посиланням на відповідну статтю процесуального кодексу.

Так, наприклад, якщо надані зразки за почерковими ознаками розподіляються на певні групи, у кожній з яких почеркові об'єкти виконані однією особою, порівняльне дослідження спірного об'єкта можна проводити із кожною групою наданих зразків окремо. У зв'язку із зазначеним, експертні висновки можна сформулювати так: «Підпис від імені К. у дорученні від ... виконаний тією особою, яка виконала підписи у ... (перелік документів одної групи), але не тією особою, яка виконала підписи у ... (перелік документів другої групи)».

Як приклад можна навести і таку експертну ситуацію, коли

остаточно об'єкт експертизи можна визначити як будь-який факт, що виступає як об'єкт пізнавальної діяльності експерта, та характеризується трьома якостями: об'єктом може бути будь-яка річ, процес, явище, будь-який фрагмент реальної дійсності; об'єкт тісно пов'язаний із предметом; об'єкт відтворюється у думках суб'єкта.

Щодо події злочину як дії (бездіяльності), то вона складається з сукупності матеріальних процесів дійсності, які здатні вносити зміни, віддзеркалюватись у предметах навколишньої обстановки. Таке розуміння об'єкту експертизи у процесуальному аспекті є відправним для характеристики його матеріалізованої природи, як носія інформації щодо фактичних даних, значення для розслідування кримінального правопорушення. Сьогодні об'єктами дослідження при проведенні судово-товарознавчої експертизи є різні предмети матеріального світу, вироби товарного походження, зразки (проби), матеріали кримінальних і цивільних справ, а також інформація щодо обставин зміни споживчих властивостей (умов упакування, маркування, зберігання, транспортування, експлуатації тощо).

У ряді випадків в залежності від обставин справи разом із виробами експертам-товарознавцям надаються зразки для порівняльних випробувань, які також досліджуються ними. Поряд із виробами як вихідні дані при судово-товарознавчому дослідженні вивчається маркування товарів, що нанесене безпосередньо на виріб, на етикетку чи ярлик. Маркуванням може бути текст, умовне позначення, малюнок, які містять інформацію щодо виробника, цифрові чи літерні позначення, що характеризують якість товару, а також різні маніпуляційні позначки, які акцентують увагу на способі поводження із товаром або догляду за ним. Дослідження маркувальних даних, які розкривають характеристики основних властивостей виробів, необхідне при вирішенні ряду питань. До них можна віднести, наприклад, питання щодо відповідності (невідповідності) фактичних властивостей виробів значенням маркування в частині артикулу, або питання відповідності чи невідповідності фактичної якості досліджуваних виробів даним, вказаним на маркуванні, що відображено у роботах таких науковців, як В. В. Архіпова, К.А. Букалова, П.О. Боровика, О.С. Донцова, О.В. Жиряєва.

Поряд із безпосереднім дослідженням об'єктів (виробів), маркувальних позначок, зразків товарів при проведенні судово-товарознавчої експертизи працюють також із документами, які відображають стан товару, різні процеси, що відбуваються з ним при здійсненні товарних операцій (приймання, розбракування, реалізація тощо). Такі документи дають додаткову інформацію про досліджуваний товар і можуть також бути віднесеними до об'єктів судово-товарознавчої експертизи. Як свідчить практика, найчастіше експерти-товарознавці працюють з такими документами:

сертифікатів якості.

2. Встановлення сутності зміни якості продукції (встановлення наявності дефектів та їх впливу на якість товарів).

3. Визначення відповідності (невідповідності) фактичних характеристик якості товару (артикула, розміру, сорту тощо) маркувальним позначенням, що зафіксовані на ярлику чи етикетці.

4. Визначення приналежності окремих одиниць або множини товару до однієї групи (виду, типу, марки).

5. Встановлення відповідності (невідповідності) фактичних товарних властивостей продукту показникам якості, які містяться у супровідних документах на їх реалізацію.

6. Встановлення відповідності (невідповідності) упакування (способу та засобу) нормативним вимогам.

7. Встановлення відповідності (невідповідності) умов транспортування продукції вимогам нормативних документів на неї.

8. Встановлення відповідності (невідповідності) строків та умов зберігання товару нормативним вимогам.

9. Встановлення можливості впливу конкретних факторів на зміну властивостей товару.

10. Встановлення відповідності (невідповідності) порядку приймання та випробувань продукції за якістю та комплектністю правилам, що передбачені нормативними документами на неї.

До категоріальних понять судової експертизи ми відносимо поняття об'єкту експертизи, як однієї з характеристик предмету експертизи. Визначення його є суттєвим для вирішення значної кількості теоретико-прикладних питань, наприклад, таких як класифікація судових експертиз, визначення компетенції експерта тощо. Об'єкт є невід'ємною та головною видовою приналежністю експертного дослідження, джерелом відомостей чи інших обставин. Поняття об'єкту судової експертизи трактують по-різному. При цьому деякі вчені вважають об'єктом матеріальний носій інформації щодо фактичних даних, пов'язаних із розслідуваною подією, що встановлюються за допомогою спеціальних знань у межах експертизи як засобу доказування по справі. Однак, ми вважаємо, що суттєвими сторонами поняття «об'єкт експертизи» є: матеріальна природа об'єкту експертного дослідження; інформаційна роль об'єкту експертизи в установленні конкретних фактичних даних, зв'язок фактів, які встановлюються, із розслідуваними обставинами. Інші автори розуміють під цим поняттям явища, які реально існують, або існували раніше, на встановлення яких об'єктивно направлена експертиза. Можна погодитись з Р.С. Белкіним, який визначив, що об'єктами судової експертизи можуть бути матеріальні утворення (матеріальні об'єкти) та процеси. До перших він відніс предмети (речові докази, зразки та їх комплекси, документи тощо). До других – різні процеси (явища, події, дії). На нашу думку,

ініціатором проведення почеркознавчої експертизи надані вільні зразки почерку (підпису) особи, але посвідчити їх не виявляється можливим. Поряд із тим, у розпорядження експерта надані також й умовно-вільні та експериментальні зразки почерку (підпису) особи. У даному випадку, на нашу думку, можливо за експертною ініціативою розширити об'єм порівняльного матеріалу, зіставивши вільні зразки з умовно-вільними та експериментальними зразками почерку (підпису) особи, і, в разі висновку про належність усіх цих зразків одній особі, використати вільні зразки при вирішенні експертного завдання.

У практиці можуть виникнути й інші експертні ситуації, пов'язані з наданням недоброякісного порівняльного матеріалу, – єдиних рецептів тут запропонувати неможливо. У кожному конкретному випадку експерт повинен підходити індивідуально до розв'язання цих ситуацій та побудови відповідних конкретних методик дослідження, адже, виходячи з присяги експерта, він повинен застосувати усі свої професійні можливості та знання для надання допомоги слідчим (судовим) органам у встановленні істини у конкретній справі.

Боровиченко Ю.О.

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ СТОРОНИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ВІДЕОЗЙОМКИ ПІД ЧАС ДОПИТУ

Нещодавно у Верховній Раді було зареєстровано законопроект, який передбачає здійснення обов'язкового відеозапису усіх допитів [2]. Пропонується внесення зміни до ч. 5 ст. 224 КПК [1]. Наразі ця норма передбачає, що під час допиту може застосовуватися фотозйомка, аудіо- та (або) відеозапис. Бажані зміни ж полягають у тому, що: «Допит проводиться із застосовуванням фотозйомки, аудіо- та відеозапису з обов'язковою архівацією даних». При цьому матеріали відеозапису проведення допиту вважатимуть додатком до протоколу, в якому мають бути зазначені посада, прізвище, ім'я та по батькові осіб, які здійснювали технічне забезпечення проведення допиту.

Здавалося б, такі зміни спонукатимуть усіх учасників до максимальної правдивості в наданні показань та дотримання процедурних вимог закону під час проведення допиту. Адже завжди можна буде перевірити, що саме говорив свідок чи підозрюваний. Крім цього, обов'язкова архівація має унеможливити підміну відзнятих відеоматеріалів як під час розслідування, так і в подальшому.

Наразі ж досить часто можна почути скарги на те, що під час здійснення протокольного опису слова підозрюваних, свідків і потерпілих перекручуються у спосіб вигідний слідчому. Допитувані ж не завжди можуть уловити різницю між сказаним ними та записаним. Проте дехто з правознавців висловлює зауваження щодо передбаченої ініціативою

фотозйомки допиту, оскільки вона, на їх думку, не здатна передати особливостей розмови. Ніхто не зможе завадити правоохоронцям зробити «протокольні» кадри, а потім під тиском змусити людину дати неправдиві показання [3].

Однак унесення необхідних змін – лише половина справи. Експерти вказують на необхідність контролю за виконанням закону в разі набуття ним чинності. Адже ніхто не може дати гарантій, що відеозапис не здійснюватиметься після того, як із підозрюваним «попрацюють» правоохоронці.

Здавалося б, прийняття депутатами вказаного проекту в цілому позитивно вплине на проведення розслідування, адже:

- особа зможе відмовитися відповідати на будь-які запитання слідчого без проведення відеозапису допиту;
- слідчий під час проведення допиту не зможе чинити тиск (як моральний, так і фізичний) на допитувану особу;
- при внесенні відповідей до протоколу слідчий втратить можливість «перекручувати» показання свідка або підозрюваного;
- для встановлення суті будь-якого показання слідчий суддя зможе переглянути відеозапис для уникнення неоднозначного трактування показань, викладених у протоколі допиту.

Іноді спостерігається «перекручення» слідчим показань у негативний для допитуваного бік. При цьому він відмовляється вносити будь-які зміни, тому допитувана особа має вносити свої зауваження до протоколу. Внаслідок прийняття закону такі ситуації зведуться нанівець, оскільки свідок чи підозрюваний завжди зможе підтвердити свою відповідь завдяки відеозапису.

Будь-яке технічне фіксування спрямоване на усунення суб'єктивних факторів при записуванні та оцінюванні інформації. Не є таємницею, що остаточне формулювання запитання до особи та відповідей під час допиту спотворювалися внаслідок стенографічного порядку викладення його результатів. У протоколах іноді втрачалася суттєва інформація або вона викладалася слідчим тенденційно. Людина, яка не володіла особливостями юридичного формулювання опису подій, могла не зрозуміти або не звернути уваги на важливі відмінності між сказаним нею та записаним у документі. Крім того, протокол не фіксував стану особи, яку допитують. Паперове фіксування допиту не відображає інтонації, акцентів особи, яка веде допит, поза увагою залишається фактор фізичного та психологічного тиску на особу, наявність тілесних ушкоджень або побоїв на початку допиту та після його завершення. Уже наявне технічне фіксування в судах дозволило вищим інстанціям більш об'єктивно розглядати зауваження на протоколи та користуватися першоджерелом у разі спірних моментів трактування пояснень учасників процесу. Як правило, аудіозапис та відеозйомка застосовуються під час

Найточнішими на сьогодні із запропонованих визначень предмету судово-товарознавчої експертизи можна вважати ті, що запропоновані у роботах С.С. Толмачової, В.В. Архіпова та А.В. Архіпової, у яких предмет судово-товарознавчої експертизи визначається, як фактичні дані, що містять доказову інформацію про об'єкт товарного походження, його якісно-кількісні характеристики, які відображають систему його споживчих властивостей і обставин їх змін, встановлювані на основі застосування спеціальних товарознавчих знань. Вважаємо, що у такому викладенні зміст предмету судово-товарознавчої експертизи враховує процесуальні аспекти, полягає у вивченні споживчих властивостей об'єктів товарного походження, їх взаємодії з явищами навколишньої дійсності і пов'язаних із ними процесами. Таке дослідження проводиться у межах норм діючого законодавства із використанням оптимального комплексу методів для отримання доказової інформації щодо їх товарної приналежності, товарного стану і обставин його зміни.

Категорійним поняттям у загальній теорії судової експертизи є експертне завдання. Щодо судової експертизи це поняття включає мету, яка сформульована у питаннях, винесених на вирішення експерта, що визначені у постанові слідчого або ухвалі суду, а також умов, за яких вона може бути досягнута (вибір та використання методики та передбачених нею методів і технічних засобів). У такому змісті поняття завдання експертизи тісно пов'язане з уявленням про предмет доказування та більш широким поняттям обставин, що мають значення для справи, яка розглядається. Поставлене перед експертом, як суб'єктом доказування, завдання завжди розглядається як кінцева мета.

Всі завдання судової експертизи за метою, як основним змістом поняття завдання, можна поділити на такі: ідентифікаційні, діагностичні, ситуаційні, класифікаційні та атрибутивні (допоміжні). Аналіз експертної практики дослідження споживчих товарів показує, що сучасний науково-технічний та методичний рівень судово-товарознавчих експертиз дозволяє вирішувати широке коло завдань, необхідних для встановлення фактичних даних у справі, що розслідується. Характер експертного завдання, що вирішується (ідентифікаційне, діагностичне чи класифікаційне), обумовлюють зміст висновку експерта, у якому повідомляються фактичні дані, що встановлені ним по конкретній справі. Інформація має бути достовірною, достатньо аргументованою та обґрунтованою. Такі умови є необхідними для забезпечення всебічного, повного і об'єктивного розгляду обставин справи. У межах судово-товарознавчої експертизи, враховуючи ряд наукових праць, можна визначити коло завдань, вирішення яких складає її зміст, а саме:

1. Встановлення відповідності (або невідповідності) фактичних характеристик продукції за якістю та комплектністю еталонам-зразкам або вимогам стандартів, технічних умов або інших нормативних документів,

провадження.

У процесуальних документах пропонується вузьке та широке розуміння поняття предмету експертизи. У вузькому тлумаченні предмет експертизи являє собою коло обставин, що підлягають встановленню при проведенні конкретної експертизи, інакше це – предмет експертизи, як практичної діяльності. У широкому значенні – це відома сума спеціальних знань, яка характеризує даний вид (рід, клас) експертизи, воно нерозривно пов'язане з предметом доказування.

У законодавчо-процесуальному аспекті уявлення про предмет експертизи, як один із засобів доказування, охоплює коло обставин (фактичних даних), що встановлюються на основі спеціальних наукових знань та дослідження обставин кримінального правопорушення. Таке визначення предмету експертизи узгоджується з його криміналістичним визначенням поняття предмету доказування та знаходиться у такому ж співвідношенні, як частина з цілим. Розбіжності, які існують у різних авторів щодо поняття предмету судової експертизи, пояснюються тим, що одні автори його розглядають з точки зору практичної діяльності, інші – у науковому аспекті, як одну з форм пізнавальної діяльності. Можна погодитись із Т.В. Авер'яною, яка вважає, що предметом експертного дослідження є встановлення фактів (фактичних даних), суджень про факти, які мають значення для кримінального провадження, цивільної, господарської чи іншої справи, шляхом дослідження об'єктів експертизи, що є матеріальними носіями інформації про подію, яка відбулася. На нашу думку, таке визначення підтверджується триєдністю категорій, що складають поняття предмету знання: об'єкт, мета дослідження (завдання), умови дослідження (методи знання).

Поряд із тим, стосовно визначення предмету судово-товарознавчої експертизи такі автори, як Л.І. Георгієв, Г.В. Дашков, Л.А. Сергєєв, визначають його як зміст питань, заданих експерту і спеціальних знань у галузі товарознавства. Н.І. Альхамов до предмету судово-товарознавчих експертиз відносить дослідження різних товарів, що виступають речовими доказами, для встановлення їх істотних ознак, виявлення і оцінки значення яких потрібні спеціальні знання у галузі товарознавства та технології виробництва. Ми не можемо із цим погодитись, оскільки вважаємо, що такі визначення ототожнюють товарознавчу експертизу із судово-товарознавчою. Досліджуючи судово-товарознавчі експертизи, К.А. Букалов при визначенні предмету судово-товарознавчої експертизи наголошував на обумовленості її предметом і методом науки товарознавство, компетентністю експерта у галузі спеціальних знань. Однак, таке визначення, нажаль, ніяк не розкриває змісту поняття товарознавчих спеціальних знань і суті дослідження, а також не враховує того, що судово-товарознавча експертиза являє собою особливий вид науково-практичної діяльності та характеризується специфічними рисами.

допиту осіб, схильних до зміни показань, осіб, відносно яких є ризик впливу на них з боку підозрюваного чи інших зацікавлених осіб, зміни або відмови від раніше даних показань, а також осіб, які не володіють або погано володіють мовою, якою ведеться провадження.

У той же час варто розуміти, що сам факт фіксування показань не зможе гарантувати абсолютну правдивість показань допитуваної особи. Важливо виключити можливість будь-якого позапроцесуального спілкування між слідчим і такою особою. І доки існуватиме імовірність «інструктажу» або тиску перед допитом такої особи з боку слідчого або оперативного працівника, таке нововведення може призвести лише до зворотнього ефекту, оскільки буде сприйматися судом як більш достовірне, і дуже важко буде довести, що такий тиск насправді відбувався.

Підтримати наміри автора проекту можна лише частково. Запровадження таких змін не означає повного виключення можливості зловживань з боку органів досудового розслідування, оскільки зі свідками, потерпілими, підозрюваними, обвинуваченими до моменту початку проведення слідчої дії та її фіксування може проводитися «підготовча робота» з метою формування необхідної слідчому доказової бази, хоча і пропонується проведення експертизи задля встановлення психологічного стану допитуваної особи. Крім цього, на сьогодні, органи досудового розслідування централізовано не забезпечені засобами фіксування і наразі воно здійснюється найчастіше на мобільні телефони. При цьому слідчий може таким чином зафіксувати слідчу дію, що при перегляді не забезпечить можливість встановити порядок її провадження. Отже, формально норми КПК будуть виконані, а бажаного результату досягнуто не буде.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI (Редакція станом на 11.08.2013); [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України: проект закону України від 29.07.2013 № 3037; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=47983.

3. Писарев О. Чи допоможе запровадження відеозапису допитів підозрюваних та потерпілих захистити їхні права? / О. Писарев // Газета закон і бізнес від 24.08-30.08.2013 № 34 (1124) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/39614-advokati_rozpovili_pro_te_chi_dopomozhe_videozapis_dopitiv_z.html.

Вакулік О.А.

ПРОБЛЕМИ ВІДОМЧОЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ УЧАСТІ ПРАЦІВНИКІВ ЕКСПЕРТНОЇ СЛУЖБИ МВС УКРАЇНИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЯК СПЕЦІАЛІСТІВ

Діяльність органів внутрішніх справ щодо захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та інших інтересів учасників кримінального провадження повинна супроводжуватись усвідомленням практичними працівниками своєї високої відповідальності, оскільки навіть незначне, на перший погляд, порушення кримінального процесуального законодавства може стати причиною непоправних втрат та нерідко призводить до настання тяжких наслідків для фізичних і юридичних осіб, для суспільства і держави [1, с. 3-4]. Саме тому правильне розуміння та точне додержання норм кримінального процесуального законодавства є обов'язковою умовою діяльності ОВС України.

Новий Кримінальний процесуальний кодекс України, який вступив в дію у 2012 році, встановив низку принципово нових правил, що регламентують порядок досудового розслідування. Водночас ухвалення КПК України стало також підставою для розроблення та введення в дію численних відомих нормативно-правових актів, якими додатково деталізуються важливі питання проведення досудового розслідування. До найбільш важливих належать відомчі нормативно-правові акти, які регулюють такі правовідносини: організацію прийняття та реєстрації заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події; організацію реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про кримінальні, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події; організацію ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань; організацію роботи слідчих підрозділів у територіальних органах внутрішніх справ України; організацію взаємодії органів досудового розслідування з органами та підрозділами, які здійснюють оперативно-розшукову, експертну діяльність, а також у межах компетенції з іншими правоохоронними органами, центральними органами виконавчої влади; організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні; участь працівників Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні як спеціалістів; відомчий контроль за діяльністю органів досудового розслідування та інші.

Проведене у процесі дослідження опитування практичних працівників засвідчило, що на початковому етапі досудового розслідування у своїй діяльності вони стикаються зі значними труднощами, насамперед, пов'язаними з практичною реалізацією норм КПК України, а також необхідністю керуватись численними відомчими нормативними актами про деякі з яких згадано вище.

кримінального правопорушення. Це дозволяє згодом провести слідчий експеримент, перевірити інші факти та провести експертні дослідження, у тому числі автотехнічні експертні розрахунки.

Список використаних джерел

1. Руководство по расследованию преступлений : учеб. пособие / Рук. авт. колл. д.ю.н. А.В. Гриненко. – М.: Норма, 2002. – 768 с.
2. Новиков С.И. Исследование места дорожно-транспортного происшествия: учеб. Пособие / С.И. Новиков. – К.: КВШ МВД СССР, 1977. – 78 с.

Шевченко О.В.

ПОНЯТТЯ СУДОВО-ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Одним із способів отримання доказів у всіх судових процесах (кримінальному, цивільному, господарському тощо) є судова експертиза. У результаті її проведення у розпорядженні слідства і суду з'являється важлива доказова інформація, яку отримано із використанням останніх досягнень науки, техніки та спеціальних знань експерта. Така інформація значно підвищує результативність судового процесу. Практика роботи ДНДЕКЦ МВС України показує, що більше третини кримінальних правопорушень розслідувано за сприяння проведених експертиз.

Судова експертиза визначається як процесуальна дія, основний зміст якої складає проведення за дорученням досудового розслідування чи суду спеціально призначеною особою – експертом дослідження, порядок якого законодавчо визначений. При проведенні судової експертизи експертом використовуються спеціальні знання з метою встановлення обставин, що мають значення до справи. Процес та результати експертного дослідження фіксуються у спеціальному документі – висновку експерта, який є самостійним видом доказів. Правильне представлення сутності та змісту експертної діяльності неможливе без фундаментальних категорійних понять в науці про судову експертизу і експертну практику. До таких понять необхідно віднести поняття «предмету експертизи», експертного завдання, об'єкту експертизи.

Визначення предмету експертизи як безпосередньої експертної діяльності є родовим поняттям для всіх видів експертиз. Нас цікавить визначення предмету конкретного виду експертизи, а саме судово-товарознавчої експертизи, у такому випадку маємо справу із видовим поняттям. У спеціальній літературі наводяться різні тлумачення цього поняття, більшість авторів (А.Р. Шляхов, В.Д. Арсеньєв, Л.Е. Ароцкер, Н.А. Селіванов, Ю.К. Орлов, М.В. Галкін, В.К. Лисиченко та інші) вважають, що предмет експертизи є одним із засобів доказування, який охоплює коло фактів (фактичних даних), які встановлюються на основі спеціальних наукових знань та дослідження матеріалів кримінального

допомога спеціаліста-криміналіста незамінна для виявлення і вилучення слідів рук на транспортному засобі. Для цього використовується наскісне світло, дослідження прозорих поверхонь на проти світла, спеціальні порошки, ультрафіолетові лампи та інші засоби. Залучення до участі в огляді спеціаліста-автотехніка сприяє правильному визначенню походження сліду, його належного закріплення, на матеріальних носіях, а в окремих випадках – розшуку транспортних засобів, що зникли. За допомогою спеціаліста-автотехніка одержується до проведення експертиз орієнтуюча інформація, необхідна для розшуку, про особливості малюнка протекторів коліс транспортного засобу, наявності на них шипів, особливості зносу, інформацію про напрямок руху транспортного засобу, передбачувану його модель і можливі пошкодження. Участь спеціалістів в огляді забезпечує якісне виявлення, фіксацію, вилучення слідів і предметів.

При виїзді на огляд місця ДТП окрім звичайного набору (універсального комплексу науково-технічних засобів) необхідно мати і спеціалізовані засоби. Наприклад, технічні засоби для проведення вимірювань і побудови схем: рулетка завдовжки не менше 20 м; рулетка завдовжки не більше 2 м для вимірювання малих відстаней; номери для позначення виявлених слідів; прилади для вимірювання глибини ям, вибоїн на дорогах, залишкового малюнка протектора шин, для перевірки маркувальних даних транспортних засобів і вантажів; засоби візуального контролю об'єктів, що знаходяться у важкодоступних місцях; прилади для вимірювання люфту рульового управління автотransпортних засобів (наприклад, вимірник люфту системи рульового управління автотransпорту КРАБ); прилад для встановлення параметрів гальмівних систем автотransпорту при огляді (наприклад, прилад для перевірки ефективності гальмівних систем транспортних засобів ЕФЕКТ) та ін. Необхідно мати засоби для огороження місця ДТП (наприклад, КОНУС КС-2, сигнальні ліхтарі, захисні стрічки).

Перевірка технічного стану транспортного засобу проводиться з метою виявлення наявних технічних несправностей, які могли виявитися причиною ДТП або вплинули на динамічні властивості автомобіля. Транспортний засіб оглядається зі спеціалістом із застосуванням технічних засобів. При неможливості якісно оглянути транспортний засіб на місці події огляд необхідно провести додатково, а до його проведення транспортний засіб помістити на зберігання як речовий доказ на спеціальну стоянку.

На місці ДТП сліди транспортного засобу фіксуються шляхом опису, фотографування, схематичних замальовок, виготовлення гіпсових зліпків, що потребує також відповідного приладдя і матеріалу.

Таким чином, використання комплексу техніко-криміналістичних засобів під час огляду місця ДТП забезпечує точність фіксації обставин

Зрозуміло, що у межах цієї доповіді не можливо приділити належну увагу усім аспектам порушеної проблеми, натомість убачається можливим розглянути питання врегулювання відомчими нормативно-правовими актами питання участі працівників Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні як спеціалістів.

Зазначені питання врегульовано наказами МВС України від 26.10.2012 р. № 962 «Про затвердження Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України у кримінальному провадженні як спеціалістів», від 9.08.2012 . № 691 «Про затвердження Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України».

Згаданими відомчими нормативно-правовими актами передбачено порядок участі працівників експертної служби МВС у кримінальному провадженні; функції керівництва ДНДЕКЦ зокрема щодо контролю за якістю роботи підлеглих під час проведення слідчих (розшукових) дій і вжиття заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання ними техніко-криміналістичних засобів; випадки залучення до участі у слідчих (розшукових) діях пересувних криміналістичних, автотехнічних, вибухотехнічних чи пожежотехнічних лабораторій; визначено права і обов'язки працівників Експертної служби.

Так, відповідно до п.3.1, 3.2 розділу III наказу МВС України від 26.10.2012 р. № 962, Експертна служба відповідно до покладених на неї завдань: 1) проводить судову експертизу в кримінальних, адміністративних, цивільних та господарських справах, дослідження в позасудовому провадженні, виконує інші роботи в межах компетенції, у тому числі здійснює відповідно до законодавства оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність; 2) забезпечує участь спеціалістів в оперативно-розшукових заходах, слідчих та інших процесуальних діях; 3) формує довідково-інформаційні фонди, веде криміналістичні обліки; 4) здійснює пошук, експертний огляд, розрядження, транспортування та знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин.

Список використаних джерел

1. Гирько С.И., Овсянников И.В., Скударева Н.И. Возбуждение уголовного дела: современное состояние и перспективы / С.И. Гирько, И.В. Овсянников, Н.И. Скударева. – М.: ВНИИ МВД России, 2006. – 94 с.

2. Організація діяльності керівників органів внутрішніх справ та органів досудового розслідування за новим кримінальним процесуальним законодавством України: метод. рек. / [Фаринник В.І., Чернявський С.С., Калантай М.І. та ін.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2013. – 184 с.

Верещак О.І., Удовенко Ж.В.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗУВАННЯ НА ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ

Основу кримінально-процесуальної діяльності слідчого становить доказування, яке відповідно до ч. 2 ст. 91 КПК України полягає у збиранні, перевірці та оцінці доказів з метою встановлення обставин, що мають значення у кримінальному провадженні. Основними способами його здійснення є проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених КПК України.

В процесі реалізації кримінально-процесуального доказування застосовуються різні науково-технічні засоби, спектр можливостей яких постійно розширюється та вдосконалюється. Однак, аналіз практичної діяльності правоохоронних органів свідчить про наявність певного розриву між існуючими можливостями науково-технічного потенціалу та реальним станом його фактичного використання. Виникає потреба у подальшій роботі над розв'язанням даної проблеми шляхом використання результатів наукових досліджень, зокрема в галузі криміналістики. Адже саме криміналістика визначає основні тенденції застосування науково-технічних засобів у діяльності органів внутрішніх справ взагалі та органів досудового розслідування зокрема.

Оскільки доказування являє собою розумово-практичну діяльність слідчого, як одного зі спеціально уповноважених суб'єктів, то аналіз основних аспектів даного поняття, а зокрема і питання забезпечення його практичного здійснення, повинен відображати як процесуальну, так і криміналістичну його сторони.

Оскільки предмет пізнання при доказуванні на досудовому розслідуванні – кримінальне правопорушення, що є подією минулого, це виключає можливість безпосереднього його сприйняття суб'єктом доказування. Це зумовлює необхідність застосування у процесі доказування на досудовому розслідуванні специфічних прийомів, засобів та методів, що не передбачені у законодавчих актах, але надають реальну можливість слідчому досліджувати предмет доказування у кримінальному провадженні.

Дійсно, процесуальні складові доказування зазначені в законі, однак, при його фактичному здійсненні неминуче застосовуються положення криміналістичної тактики проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, побудови слідчих версій, планування розслідування. Отже, від криміналістичного забезпечення процесу доказування залежить безпосередньо результат даної діяльності, оскільки

Аналіз причин дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) показує, що абсолютна їх більшість відбувається через недотримання діючих Правил дорожнього руху водіями транспортних засобів і пішоходами. З цієї причини відбуваються аварії на автомобільному транспорті, що нерідко супроводжуються заподіянням потерпілим тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості та настання смерті.

Даний вид злочинів починається у зв'язку зі злочинною недбалістю водіїв транспортних засобів, та є наслідком ДТП, яка настає раптово, протягом декількох секунд, є несподіваною і для її учасників, і для очевидців, що утрудняє отримання від них об'єктивної інформації про те, що відбулося, і більшість питань, можуть бути встановлені тільки в результаті вивчення обстановки місця події і слідів, що утворилися.

На місці події нерідко залишаються невидимі або слабовидимі сліди, частини та речовини, за якими при сучасному розвитку експертних досліджень можуть бути встановлені нові обставини. Тому при огляді місць подій при ДТП необхідним є використання техніко-криміналістичних засобів.

На місце події слідчо-оперативна група бере з собою технічні засоби виявлення, фіксації та вилучення слідів, предметів та інших об'єктів. Зокрема, у розпорядженні слідчого повинні бути: освітлювальна апаратура, якщо огляд буде проводитись в нічний час; портативна відеокамера; диктофон; фотоапарат із спалахом; спеціальні пошукові й аналітичні прилади для виявлення, фіксації та вилучення різних слідів, в тому числі і слабовидимих об'єктів і мікрочастинок [1, с. 367].

На місці події правильно зафіксований розліт осколків фар, довжина гальмівного шляху тощо, можуть бути визначальними для встановлення швидкості транспортного засобу. Тому доцільно використовувати фото- і відеозйомку. Значна роль під час огляду місця ДТП належить фотоапаратам і відеокамерам. Зокрема, фотографування обов'язково застосовується для подальшого виготовлення фотографічної таблиці як додатку до протоколу. Якісні знімки дозволяють уточнювати взаємне розташування окремих предметів, їх дійсні розміри, характер деформацій і особливості, які недостатньо повно зафіксовані в протоколі чи схемі, або були взагалі упущені з якихось причин.

Часто необхідно використовувати крім вимірювальних і слюсарно-монтажні інструменти, контрольні прилади та різне допоміжне устаткування. Отже, буквально кожен сантиметр може стати вирішальним при розслідуванні кримінальних правопорушень даної категорії [2, с. 9-12].

Місце події повинен оглядати слідчий із залученням експерта-криміналіста та інших спеціалістів за необхідності, в тому числі спеціалістів-автотехніків, судово-медичного експерта та ін. Відповідно, вони повинні мати технічні засоби відповідно до фаху. У деяких випадках, наприклад, при залишенні місця ДТП водієм без транспортного засобу,

етилену» [8] (обидві 1929 р.), опубліковані як самостійно, так і в співавторстві з колегами В.Л. Павловим і Н.М. Зюскіним. У публікаціях поруч із прізвищами авторів вказується: «З Київського Обласного Кабінету науково-судової експертизи». Як склалася подальша доля А.П. Семенцова, на жаль, встановити поки не вдалося.

Список використаних джерел

1. Чисніков В. М. Сискна поліція на Україні за часів Російської імперії (1880-1917 рр.): історико-правове дослідження. У 2-х книгах. Кн. I. Документи й матеріали: навч. посіб. / В. М. Чисніков. – К.: Ніка Нова, 2011. – С. 810 – 811.
2. О службе помощника управляющего кабинетом научно-судебной экспертизы при прокуратуре Киевской судебной палаты А. П. Семенцова (1914 г.) // Российский государственный исторический архив (РГИА). – Ф. 1405. – Оп. 545. – Д. 12000. – Л. 1-2.
3. Краткий очерк деятельности кабинетов научно-судебной экспертизы в 1914 году // Журнал Министерства юстиции. – 1915. – № 6. – С. 321.
4. Краткий очерк деятельности кабинетов научно-судебной экспертизы в 1914 году // Журнал Министерства юстиции. – 1915. – № 6. – С. 329.
5. РГИА. – Ф. 1405. – Оп. 545. – Д. 12000. – Л.д. 3.
6. РГИА. – Ф. 1405. – Оп. 545. – Д. 12000. – Л.д. 11.
7. ЦГАВО Украины. – Ф. 8. – Оп. 1. – Д. 1309. – Л.д. 55.
8. Семенцов А. П. Новый метод разрушения органических веществ при судебно – химических анализах / А. П. Семенцов, В. Л. Павлов // Архив криминологии и судебной медицины. – Харьков., 1926. – Т. 1. – Кн. 1. – С. 43 – 47.
9. Семенцов А. П. Экспериментальная проверка теории геометрической изомерии / А. П. Семенцов // Украинский химический журнал. – 1929. – Т. IV. – С. 309 – 311.
10. Семенцов А. П. К стереохимии производных метана и этилена / А. П. Семенцов, Н. М. Зюскін, В. Л. Павлов // ЖРФ – ХОЧХ. – 19209. – Вып. 7, т. XI. – С. 1125 – 1129.

Чичиркін А.О.

ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОГЛЯДІВ МІСЦЬ ПОДІЙ ПРИ ДОРОЖНЬО-ТРАНСПОРТНИХ ПРИГОДАХ

Розслідування злочинів, що вчинюються особами, які керують транспортними засобами (ст. 286 КК України), має особливості, пов'язані з підвищеною суспільною небезпекою, матеріальними і моральними збитками, а також зі складністю встановлення винних осіб.

набуття криміналістичних знань та правильне застосування криміналістичної техніки є необхідною умовою з оптимізації процесу доказування.

Аналізуючи власне поняття криміналістичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ, варто розуміти, що це особлива діяльність вчених, науковців та практиків щодо аналізу останніх тенденцій у сфері боротьби зі злочинністю та створення нових, а також пристосування вже існуючих науково-технічних досягнень світової спільноти до локальних потреб з метою підвищення ефективності розслідування кримінальних правопорушень та притягнення винних до кримінальної відповідальності.

У найбільш узагальненому вигляді ефективність криміналістичного забезпечення доказування на досудовому розслідуванні полягає у досягненні поставленої мети з найменшою затратою сил, засобів та часу або у досягненні кращих результатів при витраті однакового часу чи рівної кількості засобів.

Віщук В.С.

МОЖЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ВСТАНОВЛЕННЯМ ВІДНОСНОЇ ДАВНОСТІ ВИГОТОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТА ТА ЙОГО РЕКВІЗИТІВ

Дослідження документів, зокрема, письмових, в сучасній криміналістиці є одним з найважливіших і актуальних завдань, оскільки в даний час усе частіше злочинці відмовляються від брутального фізичного насильства і переходять до більш ефективних методів, які дозволяють із меншими витратами енергії і мінімальним ризиком одержувати набагато більший ефект від своїх дій. Це підтверджується динамікою зростання «білокомірцевої» злочинності. Для того, щоб висловити загальну думку, варто пригадати дуже виразну й точну за формулюванням цитату одного блискучого криміналіста: «Навіщо зламувати сейф, коли можна здобути його вміст одним грамотним розчерком пера».

Експертиза документів на встановлення давності виконання і відповідності дати підписів, печаток, тексту дати, зазначених на документі (фізико-хімічна експертиза з визначення віку реквізитів документів) – це дослідження хімічного складу матеріалів письма (записи, виконані кульковими і гелевими ручками, відбитки штампів і печаток виконані штемпельними чорнилом, тексти виконані струменевими принтерами) на предмет встановлення в них хімічних компонентів, таких як бензиловий спирт, феноксіетанол, триетиленгліколь, гліцерин та ін. За результатами дослідження цих компонентів встановлюється вік матеріалу письма.

Об'єктами дослідження можуть бути:

- записи та підписи, виконані кульковими і гелевими ручками;
- відбитки печаток і штампів, виконані штемпельним чорнилом;

– друковані тексти, виконані струменевими принтерами.

Техніко-криміналістична експертиза документів вирішує такі завдання:

- встановлює відносно давність документа;
- визначає спосіб виготовлення документа та його реквізитів;
- відновлює цілісність тексту пошкоджених і спалених документів;
- встановлює послідовність нанесення реквізитів та відбитків печаток і штампів у документі;
- відновлює видалені та залиті, закреслені, замазані тексти;
- встановлює, чи здійснювалися дописування, вставки, додруковування, переклеювання карток, вклеювання в документ;
- ідентифікує друкарські машинки, печатки, штампи, пристрої (принтери, телетайпи, телеграфні апарати);
- встановлює групову приналежність матеріалів письма (паперу, картону, олівців, чорнила, паст, клеїв тощо).

Питання, які можуть бути поставлені на вирішення експертизи:

- чи відповідає вік записів (підписів, відбитків печаток, текст) в документі зазначеній в ньому даті?
- у який період часу були виконані записи (підписи, відбитки печаток, друковані тексти) в документі?
- в один чи різні періоди виконані записи (підписи, відбитки печаток, друковані тексти) в документі?
- чи проводилися рукописні дописки до записів у документі, якщо так, то в який період часу?
- чи є на документі ознаки впливу, що призвели до «штучного» старіння його реквізитів?

Підготовка матеріалів для експертизи:

- дослідження проводиться тільки з оригіналами документів;
- для дослідження придатні документи, які містять не менше 4 см штриха матеріалу письма нормальної насиченості (дрібні записи, дописки, підписи слабкої насиченості до дослідження непридатні);
- оскільки методи встановлення віку реквізитів ґрунтуються на руйнуючих фізико-хімічних методах дослідження матеріалів письма, то необхідно дозволити на пошкодження досліджуваних записів (підписів);

Отже, обов'язковою умовою вирішення питання щодо встановлення відносної давності виконання документа є визначення порядку внесення до документа необхідних реквізитів, регламентованого для більшості документів або зумовленого логічною послідовністю їх виконання. Дуже часто знання точного або хоча б приблизного часу складання документа є однією з вагомих умов, потрібних для правильного розуміння характеру документа. На сьогодні експерти не мають достатньо ефективної, науково-обґрунтованої методики зі встановлення абсолютної давності виготовлення документів, що є найбільшою проблемою для вирішення даного питання.

Спеціалізувався молодий хімік також на дослідженнях, пов'язаних з підпалами, які в кримінальній статистиці того часу займали значне місце. Результати своїх досліджень з даної тематики Анатолій Петрович виклав у підготовленій ним науковій статті. У звіті кабінету за 1914 рік відзначалося, що «некоторые новые данные подготовлены к опубликованию представленным к замещению должности помощника управляющего кабинетом приват-доцентом А.П. Семенцовым по вопросу об исследовании легко воспламеняющихся материалов при возникновении пожаров» [4].

У практиці експерта А.П. Семенцова було чимало випадків, коли його висновки по кримінальних справах давали слідству підстави притягати до відповідальності злочинців, які намагалися уникнути відповідальності і відповідно покарання. Так, наприклад, по одній кримінальній справі про підпал обвинувачуваний заперечував свою причетність до вчинення злочину, посилаючись на те, що на момент загоряння приміщення він перебував в іншому кінці міста, розміщеному на значній відстані від місця пожежі. Його алібі підтверджувалося показаннями свідків. Однак, під час огляду місця події був виявлений попіл від запального шнура й залишений його горінням слід на балці горища. Проведені А.П. Семенцовим досліді й хімічний аналіз попелу, дали можливість встановити товщину шнура й зробити висновок, що під час його використання пожежа могла виникнути не раніше, як через 2,5 години після підпалу. Отже, алібі обвинувачуваного одержувало наукове пояснення: за той час, поки горів шнур, він міг відійти від місця пожежі на значну відстань.

Наказ про призначення приват-доцента А.П. Семенцова на посаду помічника керуючого кабінетом при прокурорі Київської судової палати «с увольнением от занимаемой прежде должности» [5] був підписаний міністром юстиції І.Г. Щегловітовим 12 січня 1915 року. У жовтні того ж року Анатолій Петрович був затверджений у чині колезького секретаря зі старшинством. При цьому чин йому зараховувався, починаючи з моменту вступу на посаду молодшого лаборанта, тобто з 12 травня 1912 року. Черговий чин титулярного радника, (відповідало військовому званню штаб-капітан) він одержав у листопаді 1916 року [6].

У Київському кабінеті науково-судової експертизи А.П. Семенцов продовжував працювати в зазначеній посаді до 1923 року. Керуючий кабінетом професор В.И. Фаворський у доповідній записці від 5 березня 1923 р. указував, що посаду завідувача секцією хіміко й фізико-хімічними дослідженнями займає лаборант В.А. Франковський «замість вибулого Семенцова» [7]. Судячи з наявних матеріалів, А.П. Семенцов через якийсь час вернувся на колишню роботу й працював у КНІСЕ до кінця 20-х років. Про це свідчать його статті «Новий метод руйнування органічних речовин при судово-хімічних аналізах» (1926) [8], «Експериментальна перевірка теорії геометричної ізомерії» [9] і «До стереохімії похідних метану й

гімназії вступив до природничого відділення фізико-математичного факультету Імператорського університету Св. Володимира в м. Києві, який закінчив у 1910 році з дипломом 1-го ступеня. У травні 1912 року він був призначений на посаду штатного молодшого лаборанта при кафедрі неорганічної хімії Київського політехнічного інституту ім. Олександра II. Наступний 1913 рік для молодого лаборанта був знаменний низкою подій, які відіграли в його житті немаловажливу роль: 1) 5 червня 27-літній Семенцов одружився «на варшавській мешчанке девице Елене-Ядвиге Александровне Кисловской, 28 лет (римско-католического вероисповедания)» [2], 2) у жовтні переведений на ту ж посаду при кафедрі фізико-хімії й 3) у листопаді одержав звання магістра хімії, здавши необхідні екзамени й захистивши дисертацію.

Скромна посада молодшого лаборанта давала йому щорічний дохід у сумі 1 000 рублів: жалування – 750 руб. і 250 руб. різних доплат, класного чина державного службовця він не мав. Після захисту магістерської дисертації Анатолій Петрович почав викладати у Київському університеті як приват-доцент по кафедрі хімії.

2 лютого 1914 року в Києві, в урочистій обстановці був відкритий Кабінет науково-судових експертиз при прокурорі Київської судової палати. Посаду керуючого кабінетом займав колишній судовий слідчий Петроградського окружного суду С.М. Потапов, його помічниками були призначені прозектор Київського університету доктор медицини Н.Н. Туфанов і приват-доцент того ж університету В.І. Фаворський. Третя посада помічника керуючого кабінетом залишалася вакантною. Як відзначалося в одному з документів, «для подготування к ней были прикомандированы к Кабинету два лица, из коих приват-доцент Императорского Университета Св. Владимира по кафедре химии А.П. Семенцов и был представлен к замещению свободной вакансии» [3].

Анатолію Петровичу з перших днів роботи в кабінеті довелося взяти активну участь в облаштуванні спеціальної лабораторії для хімічних досліджень. Вона являла собою окрему кімнату, у якій розміщався хімічний стіл, аналітичні ваги, необхідні прилади й хімічний посуд. У кімнаті були проведені вода й газ, а також була витяжка, яка діяла за допомогою електричної тяги з регулятором. Через деякий час, лабораторію довелося розширити прибудовою кімнати для робіт із сірководнем.

У функціональні обов'язки помічника керуючого й одночасно завідувача фізико-хімічними дослідженнями А.П. Семенцова входило проведення хімічних, мікрохімічних і біохімічних експертиз. Йому доводилося досліджувати предмети зі слідами крові, сперми й інших плям, згорілі документи, тканини, шматочки дерева, попіл, землю, глину й т.і. Із проведених кабінетом у 1914 році 479 експертиз, значна кількість досліджень доручалася помічникові керуючого А.П. Семенцову.

Експертиза на встановлення давності виготовлення документа проводиться в ДНДЕКЦ МВС України де неодноразово вирішувалися завдання зі встановлення послідовності виконання рукописних записів і підписів, розташованих з різних боків аркуша документа, та з'ясування послідовності заповнення сторінок документа. Вирішення цих завдань має велике значення для встановлення об'єктивної істини у суді та викриття шахраїв.

Віщук В.С., Приходько Ю.П.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ БОЄПРИПАСІВ ДО РУЧНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

На теперішній час велику суспільну небезпеку серед усіх правопорушень являють собою кримінальні правопорушення, пов'язані з використанням зброї та боєприпасів. Майже у кожному третьому випадку речовими доказами, що досліджуються експертами-криміналістами є боєприпаси до ручної вогнепальної зброї. Аналіз судової практики показує, що перспектива розгляду кримінальних проваджень за вказаними кримінальними правопорушеннями безпосередньо залежить від ефективності експертного дослідження і, перш за все, грамотного вирішення питання про віднесення набоїв до певної категорії боєприпасів.

В той же час аналіз експертної практики і спеціальної літератури свідчить про недостатню науково-теоретичну і практичну відпрацьованість проблем експертно-криміналістичного дослідження боєприпасів і набоїв взагалі. Наявні в літературі відомості з питань криміналістичного дослідження набоїв мають здебільшого довідковий характер і, в основному, присвячені вивченню набоїв до ручної вогнепальної зброї. Сьогодні особливо гостро окреслюється проблема експертної оцінки набоїв щодо їх приналежності до боєприпасів.

Зважаючи на її неоднозначне вирішення правовиконавець стикається на практиці з істотними труднощами при оцінці експертних висновків, особливо виконаних експертами різних відомств. Нажаль, не приділяється належної уваги питанням вдосконалення методики комплексного експертного дослідження боєприпасів і, перш за все, розробці більш досконалої методики визначення джерела походження набоїв. Головною причиною цього є відсутність в літературі чітко сформульованих ознак, що дозволяють розмежувати між собою всі форми комплексного експертного дослідження. Не висвітлена належним чином і низка процесуальних аспектів, що регулюють проведення експертизи спеціальних боєприпасів.

Боєприпаси складаються з вибухової речовини і снаряда. Старовинні зразки вогнепальної зброї, окремі мисливські та сучасні саморобні зразки дульно-зарядні, тобто їх заряджають через дульну частину ствола – спочатку засипають порох, потім закладають клейтух, на який кладуть

снаряд (кулю чи шрот) і знову прикривають його клейтухом. Для пострілу необхідно через спеціальний отвір у казенній частині ствола запалити порох, і лише тоді відбудеться постріл. Таку зброю виготовляють, як правило, неповнолітні. У практиці її називають самопалами.

Складові сучасного заряду об'єднані в одному пристрої, який називають набосм. Такий набій називають ще унітарним (єдиним). За формою та конструкцією набої можуть бути різними: наприклад, мати різне розміщення ініціюючої речовини для запалення порохового заряду. За цією ознакою виділяють набої центрального та бокового запалення.

Сучасні гільзи виготовляють зі сталі, плакують міддю і покривають антикорозійним лаком. Форма гільзи може бути пляшкоподібною, конічною чи циліндричною. Гільзи перших зразків (для гвинтівок), мисливських і малокаліберних спортивних набоїв на денці мають виступаючий фланець а гільзи нових зразків – кільцеву проточку (канавку). У центрі денця є капсульне гніздо, в яке вміщують капсуль з ініціюючою речовиною.

Снаряд (кулю) закріплюють у денці гільзи способом обжимання (гвинтівочний і пістолетно-кулеметний набій калібру 7,62 мм зразка 1943 р.; малокаліберний спортивний набій калібру 5,6 мм; бойовий набій калібру 5,45 мм), кернування (револьверний і пістолетно-кулеметний набій калібру 7,62 мм зразка 1930 р.) і щільної посадки (набій калібру 9,0 мм).

Набої для мисливської зброї мають циліндроподібні металеві або картонні гільзи багаторазового використання. Після першого пострілу гільзу можна спорядити вручну за допомогою спеціальних пристроїв (наприклад, «Діана»). Кулі бойових зразків за формою передньої частини бувають гострокінцеві, плоскі та напівсферичні. Хвостова частина окремих куль (важких, бронебійних) має конічну форму. За конструкцією кулі поділяють на оболонкові та безоболонкові. Оболонкові мають сталеву або мідну оболонку, всередині якої розміщується свинець для збільшення убивчої сили. Безоболонкові кулі – це моноліт із металу (свинцю, чавуну). Застосовують їх у спортивних і мисливських набоях. Правопорушники найчастіше користуються безоболонковими кулями. Спеціальні безоболонкові кулі застосовують для споряджання набоїв мисливської зброї. Інколи правопорушники використовують спеціальні кулі для стрільби з обрізів мисливської зброї.

Отже, оскільки сьогодні особливо гостро висвітлюється проблема експертної оцінки набоїв щодо їх приналежності до боеприпасів, то правовиконавець стикається на практиці з істотними труднощами при оцінці експертних висновків, особливо виконаних експертами різних відомств. Для вирішення цієї проблеми необхідно вдосконалити методику комплексного експертного дослідження боеприпасів і, приділяти більшу увагу розробці довідкової методичної літератури щодо визначення джерела походження набоїв та їх призначення.

– направлялися в лабораторію при Медичному департаменті МВС.

У 1889 році Є.Ф. Буринський організував у будинку Петербурзького окружного суду першу у світі судово-фотографічну лабораторію; вона була невеликою, не мала навіть окремої кімнати й розміщалася в коридорі приміщення, яке займали судові слідчі. Однак, незважаючи на неналежні умови роботи, бідність устаткування, що належало особисто Є.Ф. Буринському, його дослідження відрізнялися високою якістю й дивували великою кількістю. Наприклад, у 1889 році ним було виконано 78 досліджень, у тому числі: 29 – порівняння почерків, 9 – досліджень чорнила й паперу, 10 – відновлення витравлених і підчищених текстів, 1 – порівняння й установлення часу написання текстів [3, с. 23].

В радянські часи окремі питання техніко-криміналістичного дослідження документів розглядалися такими видатними вченими як І.М. Якімов, І.Ф. Крилов, В.І. Громов, А.І. Винберг, М.Я. Сегай, В.Я. Колдін, М.В. Салтєвський тощо.

На сучасному етапі техніко-криміналістичному дослідженню документів присвячено роботи О.В. Воробей, І.М. Мельникова, О.Г. Волошина, А.В. Іщенко, Ю.В. Будзієвського.

Враховуючи вищевикладене, зазначимо, що пройшовши довгий шлях розвитку, криміналістичне дослідження документів, як розділ судової експертизи, у цей час є самостійним науковим напрямом, у якому розроблена загальна теорія й визначене її місце в системі наукового знання.

Список використаних джерел

1. Криминалистика: [Учебник для вузов] / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская. – М.: НОРМА, 2000. – 990 с.
2. Крылов И.Ф. В мире криминалистики / И.Ф. Крылов. – Л.: Ленинградский университет, 1989. – 328 с.
3. Зинин А.М. Научные и правовые основы судебной экспертизы / А.М. Зинин, Н.П. Майлис. – М., 2005. – 320 с.

Чисніков В.М.

ПОМІЧНИК КЕРУЮЧОГО КИЇВСЬКОГО КАБІNETУ НАУКОВО-СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ А.П. СЕМЕНЦОВ: НЕВІДОМІ СТОРІНКИ БІОГРАФІЇ

Особистість українського криміналіста, магістра хімії, титулярного радника А.П. Семенцова в науковій літературі залишається маловивченою. Уперше короткі біографічні відомості про нього з'явилися зовсім недавно [1]. Істориками ще має бути з'ясовано більш ґрунтовно життєвий шлях і творча діяльність ученого, який стояв у джерел вітчизняної криміналістичної експертизи.

Анатолій Петрович Семенцов народився 28 (16) січня 1886 року в православній родині (місце народження невідомо). Після закінчення

Челмодєєва І.О.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Дослідження доказів, проведення судової експертизи – це пізнання їх змісту особою, наділеною відповідними повноваженнями, перевірка їх вірогідності й зіставлення з іншими доказами. Одним з видів дослідження доказів є техніко-криміналістичне дослідження документів.

Актуальність даної теми полягає в тому, що техніко-криміналістичне дослідження документів є одним з найпоширеніших видів криміналістичних експертиз.

Чималу роль у становленні даного виду експертизи зіграли такі відомі криміналісти як В.І. Громов, Б.Р. Киричинський, Д.Я. Мирський, М.В. Терзієв, А.А. Ейсман, Є.Ф. Буринський та ін. Сама назва «технічна експертиза документів» уперше була запропонована у 1949 році М.В. Терзієвим у роботі «Введення в криміналістичне дослідження документів».

Звернення правосуддя за допомогою до науки відзначається в історії судової експертизи досить давно. У працях Гіппократа розглядалися питання дослідження механічних ушкоджень на тілі, визначення життєздатності дітей при дослідженні їх трупів тощо. У Росії лікарські огляди проводилися епізодично в XVI і XVII ст. Роком офіційного становлення судової експертизи вважають 1716 рік, коли Військовим статутом Петра I було запропоновано залучати лікарів для дослідження ушкоджень на одязі й тілі постраждалого [1, с. 14].

Взагалі, експертиза документів виникла в Росії наприкінці XVIII ст. Велике значення для її виникнення мали відкриття хімії, яка першою з природничих наук прийшла на допомогу експертам. Однак і хімічні методи дослідження документів не були тоді суто науковими. Проведення подібних досліджень найчастіше доручалося аптекарям, тобто особам, мало підготовленим для наукових досліджень, внаслідок чого якість їх експертиз у більшості випадків була досить низькою [2, с. 173].

Дослідження почерку й підписів у документах у Росії того періоду виконувалися колегіально, як правило, вчителями краснопису, малювання й креслення, а також секретарями столоначальників, власниками друкарень і навіть чинами поліцейських управлінь, які, як вказувалося в циркулярі Міністерства юстиції від 23 листопада 1878 році, могли вважатися цілком знаючими в справі звірення почерків [2, с. 175].

Перша лабораторія з проведення мікроскопічних і мікрохімічних досліджень речових доказів була організована при Медичному департаменті МВС у 1856 році. У липні 1870 році Міністерство юстиції у своєму циркулярі № 224 наказало, щоб усі первинні хіміко-мікроскопічні дослідження проводилися в лікарських відділеннях, а всі повторні й спірні

Власюк Ю.О.

СУЧАСНІ НЕІДЕНТИФІКАЦІЙНІ ДОСЛІДЖЕННЯ У СУДОВОМУ ПОЧЕРКОЗНАВСТВІ

Розглядаючи сучасний стан судового почеркознавства можна сказати, що неідентифікаційні дослідження є дуже актуальною проблемою, оскільки за допомогою неідентифікаційних досліджень можна встановити вік і стать виконавця, давність виконання документа, факт подібності почерків двох різних осіб, виконання документа двома особами одночасно. Даною проблемою займалися такі видатні науковці як Ароцкер Л.Ю., Орлова В.Ф., Купріянова Г.А., Кулагін П.Г., Колонутова А.І., Кірсанов З.І., Рогозін О.П., Сахарова Н.Г., Погібко Ю.М., Клименко Н.І., Салтєвський М.В. та інші.

Успіх боротьби зі злочинністю визначається якістю розслідування злочинів і судового розгляду кримінальних справ. Досягнення істини на досудовому розслідуванні та у судовому розгляді можливе тільки шляхом встановлення обставин, сукупність яких складає предмет доказування по конкретній справі.

Криміналістичні експертизи як важливий науковий резервуар інформації відображають загальні тенденції переходу на новий рівень боротьби зі злочинністю.

Серед численних видів судової експертизи одне з перших місць належить криміналістичній експертизі почерку і підписів, що призначаються по значній кількості кримінальних і цивільних справ.

Високий рівень теорії і методик судового почеркознавства, що застосовуються в експертній практиці, дозволяє експертам успішно вирішувати багато завдань ідентифікаційного характеру.

У наш час судово-почеркознавча експертиза поряд з ідентифікаційними завданнями спроможна вирішувати також так звані неідентифікаційні, які дають можливість одержувати інформацію про зовнішні обставини письма та внутрішній стан виконавця, а також інформацію про різні параметри особи, тобто вирішувати завдання про групову приналежність виконавця об'єкту почеркознавчої експертизи.

Властивості почерку, які використовуються для індивідуальної ідентифікації, у значній мірі вивчені криміналістами. У меншій мірі досліджено ті властивості почерку, які несуть інформацію про зовнішні обставини виконання рукопису і внутрішній стан пишучого, а також властивості почерку, що дозволяють вирішувати класифікаційні завдання (встановлення статі виконавця, його віку тощо). Не вирішено і низку теоретичних питань, пов'язаних із віднесенням цих видів досліджень до тієї чи іншої групи.

Водночас потреби практики щодо вирішення цих почеркознавчих завдань достатньо великі.

Почерк містить в собі своєрідну закодовану інформацію про особу,

обставини та умов виконання рукопису.

До неідентифікаційних досліджень можна віднести дослідження, спрямовані на встановлення зовнішньої обстановки і умов виконання (факт виконання тексту в незвичайній позі, викривленим почерком, з наслідуванням чужому почерку або підпису), а також внутрішнього стану особи (стомлення, стан збудження або гальмування, психічне захворювання тощо). Почеркознавчими неідентифікаційними дослідженнями можна встановлювати вік особи, давність написання документа, факт подібності почерків двох різних осіб, факт виконання документа двома особами одночасно тощо.

Деякі неідентифікаційні завдання можуть вирішуватися експертом-почеркознавцем, зокрема питання про виконання рукописів з наслідуванням або викривленням почерку, про автопідробку, про незвичайну позу [1, с. 11].

Значну складність представляє вирішення питання про внутрішній стан особи, яка писала текст, зокрема, чи виконані рукописи особою, яка перебувала в стані підвищеного збудження або гальмування.

Вважаємо, що неправомірно до однієї групи ситуаційних завдань включені різні за своєю суттю питання: одні, що тяжіють до ідентифікаційних (встановлення групової приналежності – стать, вік тощо) і вирішуються на підставі ознак почерку, які притаманні тій чи іншій групі осіб; інші, вирішення яких ґрунтується на змінах в почерку, пов'язаних з порушенням письмово-рухової навички внаслідок впливу тих чи інших збиваючих факторів. Доцільним є поділ неідентифікаційних завдань судового почеркознавства на класифікаційні та діагностичні. До класифікаційних досліджень справедливо віднести: встановлення статі та віку виконавця рукопису; встановлення освіти виконавця; встановлення професійної приналежності виконавця рукописного тексту; встановлення національної приналежності особи; встановлення місця отримання освіти виконавця; встановлення схожості почерків двох різних осіб тощо. До діагностичних досліджень відносяться: встановлення зовнішньої обстановки й умов виконання рукопису; встановлення внутрішнього стану виконавця рукописного тексту.

Торкаючись питання щодо значення вирішення неідентифікаційних питань у досудовому розслідуванні, зазначимо, що воно полягає в тому, що слідчий і суд отримують додаткову доказову інформацію і використовують її в процесі розслідування і судового розгляду.

Експертизою можна встановити ряд обставин, що мають значення для справи. Факти, з'ясовані експертом, дозволяють правильно оцінити і охарактеризувати ряд дій обвинуваченого (підсудного), потерпілого, свідка. Неідентифікаційні дослідження дають підстави для констатації не тільки об'єктивних умов, в яких відбулися певні дії, але і для характеристики суб'єктивного ставлення тих чи інших осіб до цих дій, їх

вилучених у різних місцях [2; с. 254].

Криміналістичним дослідженням паперових грошових знаків в криміналістиці займається така галузь як техніко-криміналістичне дослідження документів. Основними завданнями, які вирішуються за допомогою техніко-криміналістичного дослідження паперових грошей України є: а) встановлення відповідності наданого на дослідження грошового знаку України (за якістю та наявністю всіх необхідних реквізитів та захисних елементів) зразку гривень НБУ такого ж року випуску та номіналу; б) встановлення обставин виготовлення наданого паперового грошового знаку України; в) встановлення наявності змін в банкнотах, обставин їх виникнення та початкового змісту (у випадках часткової підробки); д) ідентифікація грошових знаків України (ототожнення банкнот, якщо їх надійшло на дослідження декілька), матеріалів, з яких виготовлені купюри, різноманітних пристосувань, що використовувались для виготовлення паперових грошей тощо. Перші три групи завдань техніко-криміналістичного дослідження паперових грошей України відносяться до діагностичних, а остання – до ідентифікаційних [3].

Аналізуючи паперові грошові знаки, способи їх виготовлення та захисту, необхідно розробляти рекомендації щодо підвищення їх захисних властивостей, використовуючи нові науково-технічні досягнення суспільства. Важливими властивостями захисних елементів є їх швидке виявлення, важкість підробки та затрати на їх використання. Швидкість виявлення захисного елементу неозброєним оком необхідна для попередження використання підроблених грошових знаків у разі відсутності спеціальних пристроїв, за яким можна спостерігати захист. Важкість підробки відіграє свою роль при безпосередньому процесі підробки, що може вплинути на рішення фальшивомонетника підроблювати грошові знаки.

Спираючись на вищезазначене, вважаємо за необхідне створити спеціальну криміналістичну методiku щодо дослідження паперових грошових знаків України, в якій висвітлити всі проблеми та шляхи їх вирішення, що виникають при проведенні даного виду дослідження.

Список використаних джерел

1. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2008. – 588 с.
2. Біленчук П.Д. Криміналістика / П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко та ін. / За ред. П.Д. Біленчука – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Атіка, 2001. – 544 с.
3. Воробей О.В. Криміналістичне дослідження паперових грошей України: дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Національна академія внутрішніх справ України МВС України. - К., 2004. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://mydisser.com/ru/catalog/view/6/349/3889.html>

діагностика та ідентифікація використаного обладнання;

– аналіз комплексу факторів, які сприяють вчиненню злочинів з використанням засобів оперативної поліграфії;

– вироблення, внесення рекомендацій та пропозицій, спрямованих на практичне вирішення виявлених проблем, підвищення ефективності роботи слідчих та експертних підрозділів органів внутрішніх справ.

Отже, документи як речові докази, результати їх вивчення під час слідчих (розшукових) дій, результати перевірки за криміналістичним обліком, відомості отримані в результаті експертних досліджень використовуються для планування розслідування, висунення версій, розшуку автора і виконавця письмового документа (виконавця рукописного тексту), друкарської машини, інших розмножувальних і літеродрукувальних пристроїв, зокрема принтерів.

Хрипко О.С.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАПЕРОВИХ ГРОШОВИХ ЗНАКІВ УКРАЇНИ

На сьогодні питання захисту паперових грошових знаків України привертають значну увагу. Відомо, що грошові знаки завжди були об'єктом підвищеного злочинного зазіхання. Підrobка грошових знаків завжди залежала від рівня технічного прогресу, тому на сучасному етапі розвитку цим можуть займатися майже кожна людина.

Науковими розробками щодо дослідження паперових грошових знаків займалися такі вчені-криміналісти, як М.В. Салтєвський, М.Я. Сегай, Р.С. Белкин, О.Р. Шляхов та інші. М.В. Салтєвський зазначав що, документи у криміналістиці необхідно розглядати у широкому значенні і називати криміналістичною документалістикою. Виконуючи управлінські функції, документи нерідко підробляються, що порушує нормальне функціонування документів у соціальній діяльності. У зв'язку з цим завданнями криміналістичної документалістики є: 1) встановлення способу виготовлення документа або його окремих частин; 2) виявлення змін в документах; 3) відновлення пошкоджених документів; 4) відновлення початкового змісту документа 5) відновлення закритих текстів; 6) дослідження захисних знаків на документах; 7) встановлення засобів, які були використані для виготовлення документа [1; с. 335].

Дослідження паперових грошей – один з найскладніших видів техніко-криміналістичного дослідження документів, оскільки потребує різноманітних спеціальних знань, у зв'язку з чим у своїй основі це дослідження є комплексним.

На сучасному етапі роль експерта-криміналіста у процесі розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з підробкою та збутом паперових грошей, полягає не тільки в установленні самого факту підробки банкнот, але й у визначенні єдиного джерела походження грошових знаків,

намірів, спрямованості умислу [2].

Встановлення експертом придатності графічного матеріалу для ідентифікації дозволяє слідчому і суду заздалегідь визначити, чи є необхідність збирати для експертизи порівняльний матеріал і якого характеру він має бути. Якщо експерт дійде висновку про непридатність графічних об'єктів для ідентифікації, він тим самим звільнить слідчого або суд від марного для такого випадку збирання зразків.

Слідчого і суд може цікавити не тільки факт виконання певного рукопису або підпису обвинуваченим (підсудним), потерпілим або свідком, а й те, чи виконана вона звичайним або викривленим почерком. Це має значення для оцінки поведінки, дій цих осіб, їх ролі у правопорушенні.

Певні труднощі представляє використання висновку експерта у разі, коли ним встановлено факт незвичайного виконання рукопису і вказана не одна, а група причин, які могли вплинути на почерк. Однак – і в таких випадках слідчому і суду, що використовують матеріали справи, зазвичай відомо, які з можливих умов могли вплинути на почерк. Якщо вони відносяться до названих експертом, то його закінчення можна використовувати в доказуванні.

Таким чином, факти неідентифікаційного характеру, що встановлюються експертом-почеркознавцем, являють собою своєрідну доказову інформацію і можуть використовуватися в кримінальному судочинстві при конструюванні і перевірці версій, допитах, призначення інших судових експертиз, наприклад психіатричної.

Список використаних джерел

1. Ароцкер Л.Е. Неидентификационные исследования в почерковедческой экспертизе / Ароцкер Л.Е., Вул С.М. и др. – К: Министерство юстиции Украинской ССР ХНИИ судебных экспертиз им. засл. проф. Н.С. Бокарриуса, 1972. – 37 с.

2. Івакін Е.О. Теоретичні та методичні питання неідентифікаційних досліджень в судовому почеркознавстві: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lawdiss.org.ua/>

Волошин О.Г.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ТА ТАКТИЧНІ ПІДСТАВИ ЗАЛУЧЕННЯ СПЕЦІАЛІСТА ДО ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ

Розслідування кримінальних правопорушень у переважній більшості випадків потребує обробки значного обсягу доказової інформації, збирання якої, в основному, здійснюється у процесі первинного огляду місць подій. Стислі строки огляду місця події (далі – ОМП), з огляду на необхідність ліквідації наслідків кримінальних правопорушень, вплив погодних та техногенних факторів призводять до втрати загальної цілісності

картини місця події, що зумовлює підвищені вимоги до організації й проведення огляду із застосуванням всіх відомих методів фіксації обстановки, наслідків, обставин, ознак і слідів. Кожний з цих методів дозволяє не тільки зберегти відповідну інформацію, але й іноді виявити нову, не помічену безпосередньо під час огляду.

Огляд місця події (статті 214, 237, 238, 239, 361 КПК України) – одна з найпоширеніших слідчих дій у структурі методики розслідування кримінальних правопорушень.

У спеціальній криміналістичній літературі огляд місця події розглядають як одну з найскладніших і значних слідчих дій, під час проведення якої вирішують багато планових завдань розслідування і отримують різні фактичні дані. Тому проведення огляду місця події з боку слідчого вимагає значних зусиль і часу.

Місцем події може бути не тільки те місце, де вчинено кримінальне правопорушення, а й те, де знайдено різні сліди, що вказують на його зв'язок з кримінальним правопорушенням. Зазвичай, це місце підготовки до кримінального правопорушення, приховання об'єктів кримінально-протиправного посягання, знарядь кримінального правопорушення й інших речових доказів.

З територіальної точки зору місцем події може бути певна ділянка території (суші, водної поверхні, дна водоймища) чи приміщення. Існують «рухливі» місця події: залізничні чи трамвайні вагони, автобуси, тролейбуси, автомобілі, морські й річкові судна, в межах якого відбулась сама подія кримінального правопорушення або виявлені наслідки кримінального правопорушення. Зміна матеріальної обстановки на місці події і є, власне, відображенням наслідків кримінального правопорушення.

Огляд місця події – це початок досудового розслідування, яке полягає у безпосередньому спостереженні і дослідженні матеріальної обстановки шляхом особистого її сприйняття слідчим або іншими учасниками огляду (згідно зі ст. 214, 237 КПК України) для виявлення, фіксації і вилучення різних слідів кримінального правопорушення й інших речових доказів, з'ясування механізму події та інших обставин, які пов'язані з обставинами вчинення кримінального правопорушення і мають значення для кримінального провадження. Огляд місця події, відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України, проводиться невідкладно але не пізніше 24 годин після повідомлення про вчинення кримінального правопорушення. Досудове розслідування розпочинається з моменту внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Відповідно до ч. 3 ст. 214 КПК України, огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, що здійснюються негайно після завершення огляду.

Згідно з ч. 1 статті 237 КПК України з метою одержання допомоги з

розслідування кримінальних правопорушень.

Накопичення даних на машинних носіях послужило причиною появи нових видів документів: магнітних дисків, дискет, лазерних носіїв. Необхідно відзначити, що впровадження обчислювальної техніки істотно позначилося на виготовленні форм традиційних документів, в той же час необхідність подання інформації у звичній текстовій паперовій формі, орієнтованій на людину, не зникла.

Особливо високого рівня злочини, пов'язані з підrobкою документів, досягли у зв'язку з прискоренням технічного прогресу в галузі створення засобів для швидкісного друку, копіювання, розмноження документів (засобів оперативної поліграфії).

Тому зі стрімким науковим прогресом в комп'ютерних технологіях в різних країнах світу та безумовно в Україні, ми можемо спостерігати можливість якісного виготовлення та копіювання різноманітних документів, які відповідають вимогам поліграфічної продукції.

Але на даний час сучасний стан криміналістичного дослідження документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій, характеризується недостатньою науковою розробленістю. Саме тому у експертів виникають труднощі при проведенні дослідження зі встановлення способу поліграфічного відтворення зображень підrobлених документів, а також при встановленні виду друкарської форми і конструктивних особливостей устаткування, що застосовувалося.

Практика показує, що на відміну від звичайного стандартного поліграфічного устаткування засоби оперативної поліграфії прості в обігу, дають високу якість виготовлених документів, надійні і доступні, займають мало місця, мобільні, що, безсумнівно, все більше і більше привертає кримінальні структури.

Висока роздільна здатність принтерів дозволяє використовувати їх для друку різноманітної текстової та графічної інформації, аж до виготовлення поліграфічних макетів і форм. Досить обґрунтованим є думка, що саме поява лазерних принтерів, поряд з персональними комп'ютерами, сканерами і спеціальним програмним забезпеченням, справило революційні зміни у видавничому процесі і створило для мільйонів користувачів технологію настільної друкарні, здатну забезпечувати друк ілюстрованого чорно-білого або кольорового видання тиражем до кількох тисяч аркушів на місяць з якістю, що перевершує багато наших газет і журналів.

Різноманітність техніки, її технічна досконалість, боротьба конкуруючих фірм за ринки збуту своєї продукції накладають певний відбиток на роботу криміналістів, яка спрямована на:

- вивчення способів оперативної поліграфії, що застосовуються при виготовленні, копіюванні, розмноженні документів, їх ознак;

- дослідження технічних особливостей апаратів, що дозволяє виявити загальні та окремі ознаки, на підставі яких можливі класифікація,

а) уніфікація мети допиту експерта в суді, яка має полягати не тільки в роз'ясненні, а також доповненні й умовою відсутності необхідності проведення додаткових досліджень, зокрема:

- роз'яснення сутності спеціальних термінів та окремих формулювань у змісті висновку експерта;
- уточнення відомостей, що характеризують компетенцію експерта та його відношення до справи;
- встановлення причин розбіжності між об'ємом поставлених запитань та відповідями експерта або між дослідницькою частиною висновку та висновками;

б) можливістю залучення до оцінки висновку експертизи спеціаліста, консультація якого може містити:

- роз'яснення тих чи інших наукових положень;
- роз'яснення тих чи інших явищ та їх наслідків з позицій спеціальних знань спеціаліста;
- рецензії на висновок судового експерта;
- рецензії на висновок не судової експертизи.

Список використаних джерел

1. Гончаренко В.Г. Організаційні та правові проблеми судової експертизи в Україні // Часопис Академії адвокатури України. – 2011. – № 1. – С. 1-5.
2. Котюк І.І. Окремі проблемні аспекти проекту Кримінально-процесуального кодексу України щодо процесуальної регламентації судових експертиз / І.І. Котюк, Н.М. Ахтирська // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2012. – № 1 (січень). – С. 73-81.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. – Х.: Одісей, 2012. – 360 с.
4. Гарисов С.М. Использование специальных познаний в судебном производстве по уголовным делам: монография / С.М. Гарисов, Е.А. Зайцева. – Волгоград: ВА МВД России, 2010. – 196 с.

Хомко Б.Р., Карпенко Н.Б.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ ЗАСОБІВ ОПЕРАТИВНОЇ ПОЛІГРАФІЇ

Зміна соціально-політичної та економічної ситуацій в країні за останні роки викликало різке збільшення кількості злочинів, пов'язаних з виготовленням та використанням підроблених (фальшивих) документів. Цей вид злочинів має глибоке коріння.

Документи виконують специфічні функції в кримінальному провадженні. Вони є засобами фіксації і засвідчення умов і результатів окремих слідчих (розшукових) дій, оформлення прав і обов'язків учасників процесу, а також рішень слідства, прокуратури і суду в процесі

питань, що потребують спеціальних знань, слідчий, прокурор для участі в огляді може запросити спеціалістів. Спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Тобто, спеціаліст (ст. 71 КПК) залучається ним для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи).

Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок. Спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду. Сторони кримінального провадження мають право під час судового розгляду заявляти клопотання про залучення спеціаліста або використання його пояснень і допомоги.

Відповідно до статті 69 КПК України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Практика проведення оглядів місця події показала, що спеціаліст-криміналіст є рівноправним учасником цієї слідчої дії. Фактично від його компетенції, рівня професіоналізму залежить результативність огляду. І хоча основним завданням спеціаліста в процесі огляду місця події є виконання головної вимоги кримінального процесуального закону – виявлення, фіксація, вилучення доказів, він вирішує й інші завдання з урахуванням загальних завдань огляду місця події.

Згідно з Наказом МВС України №700 від 14.08.2012 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень», до таких завдань відносяться:

Спеціаліст-криміналіст:

1. Надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок.

2. З використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей.

3. Виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення.

4. Проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення.

5. Несе персональну відповідальність за якісну фіксацію всієї слідової інформації, повноту відображених даних у протоколі огляду та схемі (плані) до нього.

Порядок залучення спеціаліста-криміналіста до огляду місця події регламентується ч. 2 ст. 71, ст. 107, ст. 214, ст. 237 КПК та відомчими нормативними актами. Організаційні питання раціонального залучення спеціалістів до участі в оглядах повинні тісно погоджуватися з оцінкою первісної інформації про кримінально-протиправні дії, вжитих заходів до охорони місця події, формуванням слідчо-оперативних груп і оснащення їх криміналістичною технікою. У деяких випадках (з найбільш небезпечних кримінальних правопорушень), коли участь працівників експертних підрозділів в оглядах місця події є обов'язковою. Це пов'язано з вимогами покращення якості оглядів, ефективного застосування при цьому науково-технічних засобів.

Відповідно до наказу МВС України від 26.10.2012 № 962 «Про затвердження Інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів» спеціалісти залучаються до участі в кримінальному провадженні за рішенням суду, слідчого судді, прокурора, слідчих та керівників органів досудового розслідування.

Визначення конкретних працівників, які направляються для участі в проведенні слідчих (розшукових) дій, як спеціалістів здійснюється начальником або заступником начальника Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України, експертно-криміналістичних підрозділів при головних управліннях, управліннях МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, виходячи з об'єктивних обставин та необхідності застосування відповідних спеціальних знань.

Виїзд спеціаліста до місця проведення слідчих (розшукових) дій і повернення його до визначеного місця дислокації, а також транспортування необхідного технічного обладнання, пристроїв і приладів забезпечуються черговою частиною органу внутрішніх справ та

Фурман Я.В.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ЗА НОВИМ КПК

В період глобальних змін у кримінально-процесуальному законодавстві України, викликаних судовою реформою, техніко-криміналістичне супроводження кримінальних проваджень потребує нових теоретичних розробок, вдосконалення організаційно-правових засад функціонування, приведення до відповідності нових принципів кримінально-процесуальної діяльності.

Зокрема, подальшого вдосконалення потребують питання забезпечення прав та законних інтересів сторони захисту та потерпілого при використанні спеціальних знань на стадії досудового розслідування з точки зору достатності процесуальних можливостей впливати на процес та результати розслідування, що свідчить про відсутність у ньому механізму забезпечення рівності та доступності до експертних досліджень. Окремі уваги потребують нормативні та організаційні механізми вдосконалення процесу ознайомлення сторін кримінального провадження (особливо з впровадженням суду присяжних) з висновками експертів. Адже в теперішній час вони здатні оцінити висновок експерта лише з точки зору:

- дотримання процесуальних вимог з призначення експертизи, направлення матеріалів на дослідження, попередження експерта про кримінальну відповідальність, наявність підстав для відводу експерта, процесуальну допустимість об'єктів, направлених на дослідження;
- формальних критеріїв кваліфікованості та компетентності експерта (освіта, спеціальна підготовка, стаж, місце роботи, походження атестації);
- достатності наданого експертові матеріалу;
- правильності наданих експертові відомостей про об'єкт, що підлягає дослідженню;
- формальної достовірності висновку експерта (логічність висновків, послідовність умовиводів, аргументованість позиції, відповідність висновків змісту дослідження тощо).

Також певні особливості буде мати допит експерта в судовому засіданні за участю присяжних, оскільки питання, поставлені експертові, його показання в суді, а також його роз'яснення та доповнення мають бути зрозумілими не тільки професійним юристам, а й простим громадянам, котрі входять у журі присяжних.

Необхідними напрямами вдосконалення спеціальних знань при забезпеченні супроводження кримінальних проваджень є:

Вдосконалення правил оцінки висновку експерта з урахуванням уведення суду присяжних шляхом комплексу позицій, спрямованих на вдосконалення процедури допиту експерта:

своєю природою матеріальних об'єктів, які необхідно піддати експертному дослідженню. Це в свою чергу передбачає призначення цілої низки судових експертиз. Таку ж думку висловлює і С.М. Сухов, який підкреслює, що об'єкти, які вилучаються при проведенні огляду місця події (пристрої та інструменти, використовувані при зміні номерів, комплектуючі частини з реєстраційними номерами, документи на автотранспортні засоби і т.д.), передбачають призначення відповідних експертиз, а саме: трасологічних експертиз слідів знарядь та інструментів, замикаючих пристроїв; фізико-хімічних досліджень лакофарбових матеріалів або маркувальних позначень; почеркознавчих експертиз; техніко-криміналістичних експертиз документів [4, с. 173].

Таким чином, участь експерта (спеціаліста) як у процесуальній, так і у непроцесуальній формах під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням автотранспортних засобів через митний кордон України, дає змогу не тільки правильно оцінити зібрані докази, підтвердити або спростувати висунуті версії, а, насамперед, забезпечує об'єктивність процесу доказування.

Список використаних джерел

1. Скогорева Т.Ф. Правовые и информационно-коммуникационные основы организации взаимодействия следователя, специалиста и эксперта при расследовании преступлений: автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.09 / Скогорева Татьяна Федоровна / Волгоград, 2008. – 21 с.

2. Демидова Т.В. Взаимодействие следователя с сотрудниками экспертно-криминалистических подразделений при расследовании дорожно-транспортных преступлений: автореферат дис. ... кандидата юридических наук : 12.00.09 / Демидова Татьяна Владимировна. – Москва, 2010. – 23 с.

3. Наказ МВС України від 14.08.2012 року № 700 «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень».

4. Сухов С.Н. Расследование преступлений, связанных с криминальным автобизнесом: диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.09 / Сухов Сергей Николаевич. – Нижний Новгород, 2007. – 241 с. ил.

здійснюються на спеціально виділеному автомобільному транспорті.

Перед виїздом для участі у слідчих (розшукових) діях спеціаліст повинен отримати інформацію про вид слідчої (розшукової) дії, інші відомі обставини та підготувати необхідне технічне обладнання, пристрої та прилади.

Відомості про спеціаліста (спеціалістів), який (які) бере (уть) участь у проведенні слідчих (розшукових) дій, відомості про результати проведення слідчих (розшукових) дій, а також інформація про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, вносяться до протоколу.

Прибувши для участі в огляді, спеціаліст отримує від слідчого, прокурора необхідну інформацію про обставини справи, дії учасників огляду, здійснені до його прибуття, завдання, які необхідно вирішити, та надалі виконує доручення слідчого, прокурора, які стосуються використання його спеціальних знань.

На початку огляду спеціаліст спільно зі слідчим, прокурором визначає межі та порядок проведення огляду, а також здійснює фотографування місця огляду.

Після отримання доручення слідчого, прокурора на проведення динамічної стадії огляду та завдання на виявлення слідової інформації спеціаліст визначає алгоритм пошуку доказів (слідів, речей, документів) і методи їх виявлення та приступає до проведення огляду.

Дії спеціаліста, які безпосередньо пов'язані з виявленням, закріпленням та вилученням слідів і речових доказів, здійснюються відповідно до тактики огляду місця події та методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Під час проведення пошуку та виявлення слідів спеціаліст застосовує наявні технічні засоби та використовує насамперед неруйнуючі методи їх виявлення, а в разі недосягнення позитивного результату – також і руйнуючі методи виявлення слідової інформації.

Перед використанням руйнуючих методів пошуку слідів спеціаліст повинен отримати від слідчого, прокурора згоду на їх застосування та визначитися з пріоритетом слідової інформації, яка підлягає виявленню, з метою подальшого проведення експертних досліджень у лабораторних умовах. Про вжиті заходи та факти виявлення слідової інформації спеціаліст інформує слідчого, прокурора.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. – К., 2001.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство з 19 листопада 2012 року : (ОФЦ. ТЕКСТ). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).

3. Наказ МВС України №700 14.08.2012 року про затвердження «Інструкції взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень».

4. Наказ № 552 20.06.2012 року «Про затвердження Положення про Експертну службу МВС України та Положення про ДНДЕКЦ МВС України».

5. Криміналістика: Підручник для слухачів, ад'юнктів, викладачів вузів системи МВС України / За ред. акад. П.Д. Біленчука. – К., Атика, 1998. – 416 с.

6. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підручник для студентів юрид. вузів / За ред. проф. В.Ю. Шепітька. – Харків, 1998.

7. Кофанов А.В. Криміналістична техніка. Книга друга (частина друга): Навч. посібник/ Кол. авторів; За ред. А.В. Кофанова. – К.: КИЙ, 2011. – 352 с.

8. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів: наук.-практ. Посібник / За ред. Н.І. Клименко. – К.: Юрінком Інтер, 2005.

9. Разумов С.А. Осмотр места происшествия / Разумов С.А., Молибога Н.П. – К., 1994.

10. Хрусталёв В.Н. Участие специалиста-криминалиста в следственных действиях / Хрусталёв В.Н., Трубицин Р.Ю. – СПб: Питер, 2003. – 208 с.

11. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.

12. Давидова О.О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів: Курс лекцій. / О.О. Давидова. – К.: КНТ, 2008. – 340 с.

Гамера В.А.

ЗНАЧЕННЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Українська держава, поклавши на правоохоронні органи завдання боротьби зі злочинністю, надала їм також певні засоби для її здійснення. Ці засоби поділяються на три основні групи: правові, оперативно-розшукові, науково-технічні.

Наукова стаття присвячена тільки одній з груп названих засобів – техніко-криміналістичним. Цей вибір обумовлений зростаючою їх значимістю в боротьбі зі злочинністю, постійним розширенням арсеналу, наявністю серйозних недоліків в організації їх впровадження і використання.

Говорячи про значення техніко-криміналістичних засобів, необхідно, насамперед, вказати на їх величезну роль у підвищенні результативності багатьох слідчих дій. Тільки завдяки їм є можливим виявлення невидимих

та законних інтересів громадян. Однак, успішне використання спеціальних знань у розкритті та розслідуванні злочинів можливо тільки тоді, коли слідчі працюють в тісному контакті з експертно-криміналістичними підрозділами [1, с. 3].

Т.В. Демидова даний вид взаємодії пропонує визначати як врегульовану законом і відомчими нормативними актами узгоджену діяльність адміністративно незалежних один від одного суб'єктів, яка здійснюється під керівництвом слідчого і полягає у використанні ним допомоги експерта або спеціаліста при проведенні експертиз, інших слідчих дій та наданні непроцесуальної допомоги з метою розкриття, розслідування та попередження злочинів [2, с. 10].

Під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням автотранспортних засобів через митний кордон України, у слідчого, прокурора часто виникає необхідність у використанні спеціальних знань в галузі криміналістичної техніки, якими в повному обсязі володіє тільки експерт (спеціаліст). Потреба у використанні таких спеціальних знань, застосуванні спеціальної криміналістичної техніки особливо гостро постає при проведенні оглядів місця події, транспортного засобу, документів тощо, коли від професійно проведеного комплексу дій з виявлення, фіксації та вилучення доказової інформації, пошуку речових доказів залежить успіх усього подальшого розслідування.

Так, відповідно до п. 2.9 Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень, затвердженої наказом МВС України від 14.08.2012 № 700, спеціаліст-криміналіст:

- надає консультації слідчому з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок;

- з використанням спеціальних знань та навичок, науково-технічних засобів і спеціального обладнання проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей;

- виявляє, фіксує, здійснює вилучення та пакування матеріальних об'єктів, які несуть на собі слідову інформацію вчиненого правопорушення;

- проводить експрес-аналіз за зовнішніми характеристиками вилучених об'єктів (без надання письмового висновку), звертає увагу слідчого на фактичні дані, що мають значення для розслідування обставин кримінального правопорушення [3].

Враховуючи, що злочинна діяльність, пов'язана з незаконним переміщенням автотранспорту через митний кордон України, зазвичай має комплексний і багатоепізодний характер, у кримінальних провадженнях по даній категорії злочинів речовими доказами виступає багато різних за

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за загальною редакцією В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.
2. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тація, А. Р. Туманянц та ін.; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. – Х. : Право, 2013. – 824 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одиссей, 2013. – 1104 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768 с.

Федосєєв М.А.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧИХ ТА ЕКСПЕРТІВ-КРИМІНАЛІСТІВ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ПЕРЕМІЩЕННЯМ АВТОТРАНСПОРТУ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Процес розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним переміщенням автотранспортних засобів через митний кордон України, характеризується високою динамічністю процесів, що протікають на всіх його етапах. Це насамперед пов'язано з якісними змінами, що постійно відбуваються в злочинному середовищі кримінального автобізнесу. Злочинність у сфері нелегального обігу автотранспорту стала більш організованою, технічно оснащеною та конспіративною. Чітко простежуються корупційні зв'язки автозłodіїв з представниками митних і правоохоронних органів та тенденції проникнення злочинності у владу з метою «прикриття» нелегального автобізнесу чи лобіювання власних інтересів у цій сфері.

На цьому тлі зростає необхідність об'єднання зусиль різних правоохоронних органів та їх окремих підрозділів (служб) для ефективного протистояння поширенню кримінального автобізнесу по всій території України та за її межами, вироблення алгоритму спільних дій щодо попередження та розслідування такого виду злочинної активності. Очевидно, що під час розслідування кримінальних правопорушень найбільш плідною є взаємодія між слідчими та спеціалістами експертно-криміналістичної служби, що, перш за все, пояснюється доказовим характером результатів такої співпраці у формі висновку експерта.

Як слушно зауважує Т.Ф. Скогорева, експертно-криміналістична служба є важливою ланкою в забезпеченні об'єктивності розкриття і розслідування злочинів, вона сприяє зміцненню гарантій додержання прав

і мало видимих слідів пальців, мікрооб'єктів, знарядь вчинення злочину, коштовностей, захованих у схованках, й інших речових доказів, необхідних для встановлення всіх обставин розслідуваної події і доведення вини підозрюваного. Техніко-криміналістичні засоби дозволяють більш повно, ніж протокол фіксувати обстановку, в якій проводиться слідча дія. Слідчий при складанні протоколу огляду місця події, освідування, слідчого експерименту, пред'явлення для впізнання, обшуку, не завжди може звернути увагу на окремі обставини, що спочатку здаються малозначними, але надалі можуть виявитися істотними при аналізі події злочину. Маючи на озброєнні сліди моделі транспортних засобів, людини і трупів дозволяють при дослідженні дорожньо-транспортних пригод, допиті потерпілих, очевидців, підозрюваних і обвинувачуваних краще усвідомлювати деталі розслідуваної події, одержувати більш повне уявлення про характер і спосіб вчинення злочину.

Багато техніко-криміналістичних засобів дуже позитивно відображаються на підвищенні продуктивності праці слідчих. Застосування фото, звуку і відеозапису прискорюють фіксацію обстановки, в якій проводиться слідча дія, пошукова техніка скорочує час відшукування речових доказів, спеціальні лінійки полегшують складання планів і схем місця події.

Велике значення техніко-криміналістичних засобів для одержання пошукової інформації. З їх використанням безпосередньо на місці події проводиться попереднє дослідження слідів рук, взуття, знарядь злочину, транспортних засобів і отримані дані дозволяють в окремих регіонах країни, наприклад в м. Київ, затримувати при пошуку за гарячими слідами до 70-80% осіб, які вчинили крадіжки, грабежі, розбійні напади.

Неможливо переоцінити значення техніко-криміналістичних засобів, що застосовуються у лабораторних дослідженнях. Завдяки їм експерти-криміналісти вирішують численні питання, що мають часом вирішальне значення для розслідуваної події.

Широко використовуються техніко-криміналістичні засоби в профілактиці злочинів. З їх допомогою виявляються умови, що сприяють вчиненню злочинів, і розробляються конкретні пропозиції з їх усунення. Наприклад, за допомогою криміналістичної експертизи була виявлена недосконалість конструкції так званих англійських замків, що злочинцями протягом двох-трьох хвилин легко відкривалися за допомогою пластиліну, мила, м'якушки хліба. За пропозицією експертів шістнадцять заводів, що випускали такі замки, усунули конструктивні недоліки своєї продукції.

Техніко-криміналістичні засоби знаходять широке застосування і при здійсненні оперативно-розшукових заходів. Криміналістичні обліки, прилади для складання композиційних портретів розшукуваних осіб, інша криміналістична техніка полегшує і прискорює розкриття злочинів і пошук викраденого. Зрозуміло, що сказане дає лише певну уяву про

значення техніко-криміналістичних засобів. Більш повно розкрити це питання в даній роботі не представляється можливим, оскільки довелося б торкатись всього різноманіття цих засобів.

Цільове призначення техніко-криміналістичних засобів полягає в забезпеченні максимальної ефективності передбачених кримінально-процесуальним законодавством слідчих дій, криміналістичних досліджень речових доказів, виявлення умов, що сприяють вчиненню злочинів і розробки рекомендацій щодо їх усунення. Вона досягається шляхом застосування різних приладів, апаратури, інструментів, матеріалів, спеціальних довідників і технічних прийомів (способів, методів, методик) для виявлення, фіксації, вилучення слідів та інших речових доказів, що мають важливе значення для справи.

Суб'єктами застосування техніко-криміналістичних засобів є: слідчий, прокурор, суд, експерти-криміналісти. Слідчий, прокурор, суд можуть застосовувати зазначену техніку або самостійно, або за допомогою залученого до проведення слідчої дії спеціаліста-криміналіста.

Оцінюючи використання техніко-криміналістичних засобів в такому великому обсязі ми справедливо підкреслюємо, що вона потребує в майбутньому більшої уваги, а також її розроблення й удосконалення.

Гетман Г.О.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДРОБЛЕНОЇ ІНОЗЕМНОЇ ВАЛЮТИ

На сьогодні спостерігається стійка тенденція до поширення фальшивомонетництва, в особливості це стосується іноземних грошових знаків, що пояснюється стабільним зростанням курсу валюти у порівнянні з гривнею.

Протягом останніх років проблеми дослідження підробленої валюти, досліджувалися в роботах В.В. Бірюкова, О.В. Воробей, С.Д. Павленко, С.Ю. Петряєва, Н.С. Золотаря та ін. При цьому публікацій з даного питання невелика кількість.

Завдяки поширенню комп'ютерної поліграфічної техніки та підвищенню професіоналізму злочинців існує невичерпний перелік способів підроблення паперових грошових знаків, однак, на нашу думку, найбільш цікавими є: способи відтворення зображень на купюрах, до яких можна віднести переробку банкнот шляхом аплікації, поліграфічного додруковування та іншого монтажу, всі види друку та використання копіювально-розмножувальної техніки; способи приховування фактів підроблення різноманітними шляхами – забруднення, тонування, штучне старіння; способи підроблення реквізитів – імітація водяних знаків та ознак поліграфічного друку, підроблення активних елементів захисту. Перераховані вище способи є найбільш використовуваними при підробленні валюти, а отже, з огляду на це, вважаємо, що при

Відповідно до ч. 1, 3 ст. 248 КПК України слідчий суддя зобов'язаний розглянути клопотання про накладення арешту на кореспонденцію протягом шести годин з моменту його отримання. Розгляд клопотання здійснюється за участю особи, яка його подала. Слідчий суддя повинен постановити ухвалу про дозвіл на проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії, якщо прокурор, слідчий доведе наявність достатніх підстав вважати, що: 1) вчинений злочин відповідної тяжкості; 2) під час накладення арешту на кореспонденцію можуть бути отримані докази, які самостійно або в сукупності з іншими доказами можуть мати суттєве значення для з'ясування обставин або встановлення осіб, які вчинили злочин.

У ч. 3 ст. 261 КПК України зазначено, що накладення арешту на кореспонденцію надає право слідчому здійснювати огляд і виїмку цієї кореспонденції. За змістом даної норми не вимагається отримання окремого дозволу слідчого судді для проведення таких дій слідчим або прокурором у порядку, передбаченому ст. 262 цього Кодексу.

Огляд затриманої кореспонденції проводиться в установі зв'язку, якій доручено здійснювати контроль і затримувати цю кореспонденцію, за участю представника цієї установи, а за необхідності – за участю спеціаліста. У присутності зазначених осіб слідчий вирішує питання про відкриття і оглядає затриману кореспонденцію. З метою забезпечення конспірації цієї дії арештована кореспонденція має бути відкрита в такий спосіб, що забезпечує цілісність упаковки і відсутність будь-яких ознак доступу до неї органами досудового розслідування [4, с. 664].

При виявленні в кореспонденції речей (у тому числі речовин), документів, що мають значення для певного досудового розслідування, слідчий у межах, визначених ухвалою слідчого судді, здійснює виїмку відповідної кореспонденції або обмежується зняттям копій чи отриманням зразків з відповідних відправлень. Зняття копій чи отримання зразків здійснюється з метою збереження конфіденційності накладення арешту на кореспонденцію. У разі необхідності особою, яка проводить огляд поштово-телеграфної кореспонденції, може бути прийняте рішення про нанесення на виявлені речі і документи спеціальних позначок, обладнання їх технічними засобами контролю, заміну речей і речовин, що становлять загрозу для оточуючих чи заборонені у вільному обігу, на їх безпечні аналоги.

У разі відсутності речей чи документів, які мають значення для досудового розслідування, слідчий має дати вказівку представнику установи зв'язку про вручення оглянутої кореспонденції адресату. Про кожен випадок проведення огляду, виїмки або затримання кореспонденції складається протокол згідно з вимогами КПК. У протоколі обов'язково зазначається, які саме відправлення були оглянуті, що з них вилучено і що має бути доставлено адресату або тимчасово затримано, з яких відправлень знято копії чи отримано зразки, а також про проведення інших дій, передбачених ч. 2 ст. 262 цього Кодексу.

невідкладного звернення до слідчого судді після початку негласної слідчої (розшукової) дії покладено на прокурора» [3, с. 527].

У ч. 2 ст. 261 КПК України передбачено, що арешт на кореспонденцію накладається, якщо є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція певної особи іншим особам або інших осіб їй може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають для нього істотне значення.

На наш погляд, у цій нормі потрібно визначити процесуальний статус особи, на кореспонденцію якої накладається арешт. По даному питанню заслуговує на увагу ч. 1 ст. 187 КПК України 1960 року, згідно з якою арешт на кореспонденцію застосовувався за наявності достатніх підстав вважати, що у листах, телеграфній та іншій кореспонденції підозрюваного чи обвинуваченого іншим особам або інших осіб підозрюваному чи обвинуваченому містяться дані про вчинений злочин або документи і предмети, що мають доказове значення, і якщо іншими способами одержати ці дані неможливо.

Вважаємо, що ч. 2 ст. 261 КПК України необхідно викласти у такій редакції: «Арешт на кореспонденцію накладається, якщо є достатні підстави вважати, що поштово-телеграфна кореспонденція підозрюваного іншим особам або інших осіб підозрюваному може містити відомості про обставини, які мають значення для досудового розслідування, або речі і документи, що мають істотне значення для розслідування».

Рішення про проведення цієї негласної слідчої (розшукової) дії приймає слідчий суддя за клопотанням прокурора або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Під слідчим суддею, який здійснює його розгляд, має бути голова чи за його визначенням інший суддя Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ст. 247 КПК України).

Як уявляється, регулювання даного питання має бути іншим. Рішення про накладення арешту на кореспонденцію має приймати слідчий суддя за місцем провадження досудового розслідування.

Потрібно зазначити, що у ч. 2 ст. 248 КПК України визначені загальні вимоги, які пред'являються до клопотання слідчого, погодженого з прокурором, про проведення будь-якої негласної слідчої (розшукової) дії.

На нашу думку, цю статтю доцільно доповнити нормою, у якій би деталізувались вимоги саме до клопотання про накладення арешту на кореспонденцію. У такому клопотанні потрібно вказувати:

– поштово-телеграфну кореспонденцію (листи усіх видів, бандеролі, посилки, поштові контейнери, перекази, телеграми, інші носії передавання інформації між особами), що підлягає затриманню;

– установу зв'язку, на керівника якої покладається обов'язок повідомляти про надходження кореспонденції.

криміналістичному дослідженні в першу чергу необхідно звертати увагу на ознаки, що їм притаманні.

Предметом експертизи паперових грошових знаків є факти і обставини, що встановлюються в процесі їх дослідження, а її основним завданням – вирішення питання про справжність банкнот. Це пов'язано з тим, що, коли зроблено висновок про їх несправжність, виникає необхідність вирішення багатьох завдань, які постають в ролі предмета дослідження. Ось чому предметом конкретного дослідження паперових грошових знаків є фактичні дані, які встановлюються на основі спеціальних знань з конкретних питань, що ставляться слідчим або судом.

Серед завдань криміналістичного дослідження банкнот можна виділити чотири найголовніші напрями: а) встановлення обставин виготовлення підроблених грошових знаків або їх фрагментів; б) встановлення наявності в них змін та обставин їх виникнення; в) відновлення початкового змісту банкнот, що зазнали змін; г) ідентифікація реквізитів, матеріалів банкнот та осіб виробників.

Безпосередніми об'єктами дослідження паперових грошей є: реквізити, поліграфічні та неполіграфічні зображення, тексти, водяні знаки, кольорові і люмінесцентні волокна, конфетті, захисні стрічки, голографічні зображення тощо; матеріали – папір, фарба, клей, матеріали включень і т.п.; технічні засоби для виготовлення підроблених грошових знаків – поліграфічне обладнання, фотоформи та форми для друку, комп'ютерна і розмножувальна оргтехніка, штампи та багато іншого. Вивчення об'єктів будь-якої групи потребує сумісних зусиль спеціалістів різного профілю. Вирішення ідентифікаційних завдань третьої групи виконується на основі аналізу перших двох [1, с. 12].

Враховуючи вищевикладене, стає цілком зрозуміло, що за своїм змістом техніко-криміналістична експертиза паперових грошових знаків є комплексним дослідженням, основними складовими якого є:

1) дослідження реквізитів:

- встановлення наявності і відповідності регламентованих реквізитів;
- визначення якості відтворення реквізитів;
- встановлення наявності і якості активних елементів захисту;
- вивчення метричних та фізичних властивостей паперу, фарби і елементів захисту;

2) дослідження поліграфії:

- визначення способу поліграфічного друку зображень;
- визначення виду друкарських форм та способу їх виготовлення;
- встановлення конструктивних особливостей пристрою для друку;

3) дослідження матеріалів банкнот:

- фізико-хімічне дослідження паперу;
- фізико-хімічне дослідження фарби;
- вивчення виду матеріалів елементів захисту.

Аналіз інформації, яка одержується по кожному виду дослідження, в кінцевому рахунку забезпечує вирішення діагностичних та ідентифікаційних завдань [2, с. 24].

Підводячи підсумок, зазначимо, що розширення та поглиблення об'єму інформації в галузі виготовлення підроблених банкнот, яке передбачає необхідність використання комплексної методики для вирішення широкого спектру питань, а також наявність в кримінальному законодавстві самостійного складу злочину, який передбачає відповідальність за фальшування грошей, вказують на об'єктивну необхідність виділення експертизи паперових грошових знаків в самостійний вид судової експертизи в рамках технічної експертизи документів [2, с. 30].

Список використаних джерел

1. Петряев С.Ю. Криминалистическая характеристика фальшивомонетничества в Украине / С.Ю. Петряев. – К.: РИО МВД Украины, 1996. – 60 с.
2. Золотарь Н.С. Криминалистическое исследование денежных билетов / Н.С. Золотарь, С.Ю. Петряев. – К.: РИО МВД Украины, 1994. – 52 с.

Голенков В.Ю., Комісаров М.Л.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ГЛАДКОСТВОЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

В процесі розслідування злочинів, вчинених із використанням вогнепальної зброї, в тому числі гладкоствольної, нерідко, виникає потреба в проведенні ідентифікаційних судово-балістичних експертиз.

Ідентифікація (від лат. *identifico*) означає ототожнення, тобто встановлення подібності об'єкта за певними ознаками, властивостями. Наприклад, чи є вилучена мисливська рушниця тією зброєю, що застосовувалась під час вчинення розслідуваного злочину. Ідентифікацією прийнято називати і сам процес ототожнення, порівняльного дослідження, що є основою вирішення питання про тотожність [3, с. 27].

В основі теорії і практики криміналістичної ідентифікації перебувають поняття індивідуальності об'єктів та їх тотожності. Індивідуальність – це якісна та кількісна визначеність об'єкта, яка відрізняє його від всіх інших об'єктів. Говорячи про індивідуальність, потрібно не забувати, що з плином часу стан предметів та їх ознак певним чином змінюється. Саме тому матеріалістична діалектика виходить з відносного характеру тотожності, включаючи до нього також відмінності та зміни [2, с. 38].

В судовій балістиці для індивідуалізації вивчаються не всі ознаки зброї, а лише ознаки її зовнішньої будови, оскільки поверхня каналу ствола та деталей, контактуючих з гільзою, завжди мають певний рельєф. Рельєфність слідоутворюючих поверхонь деталей вогнепальної зброї, в тому числі гладкоствольної, є навіть у абсолютно нових екземплярів, що витікає з

загоди. Втручання у таємницю спілкування можливе лише на підставі судового рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, з метою виявлення та запобігання тяжкому чи особливо тяжкому злочину, встановлення його обставин, особи, яка вчинила злочин, якщо в інший спосіб неможливо досягти цієї мети.

Згідно з ч.ч. 3, 4 ст. 258 КПК України, спілкуванням є передавання інформації у будь-якій формі від однієї особи до іншої безпосередньо або за допомогою засобів зв'язку будь-якого типу. Спілкування є приватним, якщо інформація передається та зберігається за таких фізичних чи юридичних умов, при яких учасники спілкування можуть розраховувати на захист інформації від втручання інших осіб. Втручанням у приватне спілкування є доступ до змісту спілкування за умов, якщо його учасники мають достатні підстави вважати, що воно є приватним.

У п. 2 ч. 4 ст. 258 КПК України встановлено, що одним із різновидів втручання в приватне спілкування є арешт, огляд і виїмка кореспонденції.

Дана негласна слідча (розшукова) дія «передбачає відбір за певними ознаками, технічне опрацювання, аналіз і дослідження поштових відправлень, у тому числі за зразками почерку, шрифту, виконавців поштових відправлень, за прізвищами і адресами одержувачів і відправників, відбір, технічне опрацювання й дослідження вкладень посилок, технічний контроль поштових відправлень тощо з наступним оглядом їх слідчим або уповноваженою особою оперативного підрозділу та прийняття рішення про виїмку чи інші дії, передбачені законодавством» [2, с. 437].

Накладення арешту на кореспонденцію – це встановлення обов'язку її затримання і заборони установам зв'язку та фінансовим установам вручити кореспонденцію адресату без відповідної вказівки слідчого, прокурора. Про це зазначено у п. 1.11.3 Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, яка затверджена наказом Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 року № 114/1024/516/1199/936/1687/5.

Відповідно до ч. 1 ст. 261 КПК України накладення арешту на кореспонденцію особи без її відома проводиться у виняткових випадках на підставі ухвали слідчого судді. За змістом ч. 2 ст. 246 цього Кодексу така негласна слідча (розшукова) дія може проводитися тільки у тих випадках, якщо відомості про тяжкий або особливо тяжкий злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати в інший спосіб.

Науковці відмічають, що у виняткових випадках, передбачених ст. 250 КПК України, накладення арешту на кореспонденцію «можливо до постановлення ухвали слідчим суддею. При цьому обов'язок щодо

виготовлений документ, набуває, на наш погляд, важливого значення.

Досліджуючи документи, виготовлені за допомогою комп'ютерних технологій, необхідно дотримуватись певних правил. При підготовці експериментальних зразків для порівняльного дослідження варто враховувати те, що вони повинні бути роздруковані з того самого електронного документа, з якого був надрукований документ, що надійшов на експертизу. Друк необхідно проводити з використанням того самого програмного забезпечення, масштабу, роздільно здатності та режиму друку, які застосовувалися при виготовленні документа, що надійшов на експертизу. Виявити його електронний аналог і встановити настройки, що використовувалися при друкуванні можна в результаті проведення комп'ютерно-технічної експертизи, тобто експертне дослідження, наприклад, струменевого принтера повинен мати комплексний характер. У цьому зв'язку становить інтерес хімічне дослідження чорнила, особливо якщо мати на увазі, що деякі користувачі заправляють спорожнілі картриджі чорнилом кустарного виготовлення [2, с. 231].

Таким чином, широкий розвиток комп'ютерних технологій, використання нових конструктивних рішень і матеріалів вимагають від криміналістів більш уважного ставлення до цього виду експертизи, застосування досконаліших методів дослідження, а комп'ютеризація фізичних характеристик копіювальних машин дозволить значною мірою скоротити діапазон можливих виконавців досліджуваного документа, тим самим сприяючи виконанню основного завдання криміналістики – розслідування та попередження кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Каплунов И.М. Идентификационные признаки типографских шрифтов и вопросы их классификации / И.М. Каплунов // Рефераты докладов на научной конференции Ташкентского НИИСЭ. – Ташкент, 1961. – С. 34-38.

2. Кислис А.П. О возможности криминалистической идентификации средств оперативной (малой) полиграфии, применяемых при изготовлении документов / А.П. Кислис // Материалы конференции аспирантов и соискателей. – М., 1978. – С. 37-41.

Федоренко В.В.

ЩОДО ЗАСАДИ ТАЄМНИЦІ СПІЛКУВАННЯ

Стаття 31 Конституції України, ч. 1 ст. 14 КПК України гарантує кожному таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Йдеться про таку засаду кримінального провадження, як таємниця спілкування.

«Таємниця спілкування не є абсолютною» [1, с. 62]. У ст. 31 Конституції України та ч. 2 ст. 14 КПК України передбачені винятки з цієї

характеру виробничого процесу та чистоти обробки деталей [4, с. 35].

Вогнепальна зброя ототожнюється за слідами, які містять відображені ознаки. До ознак відносяться різноманітні конструктивні особливості, нерівності мікрорельєфу самої вогнепальної зброї (слідоутворюючого об'єкту), а також відображення вказаних нерівностей мікрорельєфу зброї у слідах на снарядах та гільзах.

На думку М.В. Салтевського, ідентифікацію, як загальний метод, що використовується у різних галузях знання, необхідно відрізнити від криміналістичної ідентифікації як окремого методу криміналістики. Як зазначає М.В. Салтевський, криміналістична ідентифікація – це специфічний метод, що дозволяє виконувати вузькі ідентифікаційні завдання, сутність яких зводиться до встановлення тотожності конкретного об'єкта, що має стійку зовнішню форму [5, с. 29].

Поняття встановлення індивідуальної тотожності гладкоствольної вогнепальної зброї може включати в себе: ідентифікацію гладкоствольної зброї, що застосовувалась на місці події за слідами на снарядах (наприклад, кулях, шроті, картечі, клейтухах-концентраторах та їх заміниках) і стріляних гільзах; приналежність кулі та гільзи одному набою; встановлення єдиного джерела походження набоїв і їх елементів за місцем їх виготовлення, застосовуваним інструментам для їх спорядження [1, с. 160].

Виходячи з цього можна сказати, що загальні ознаки властиві всім екземплярам зброї даної системи, і тому вони дають підставу для диференціації зброї на системи та, в свою чергу, в середині системи зброї на групи. Класифікація загальних ознак в значній мірі сприяє індивідуалізації зброї, але будь-яка їх сукупність недостатня для ідентифікації зброї.

Індивідуальними або окремими ознаки в балістиці є окремі дрібні нерівності та дефекти поверхні слідоутворюючих деталей. В слідах тертя ці ознаки відображаються у вигляді трас-борозенок та валиків. В слідах тиску індивідуальними ознаками є дрібні особливості форми та конфігурація окремих вм'ятин і опуклостей [2, с. 40].

В основі методики ототожнення гладкоствольної зброї за слідами каналу ствола, яка була закладена В.Ф. Гуцциним у Харківському науково-дослідному інституті судових експертиз ім. М.С. Бокаріуса перебувають такі принципи:

– шріт, що рухається при пострілі по каналу ствола у снарядах, не обертається і не переміщується, а кожна шротина зберігає своє положення;

– у зв'язку з цим треба розрізняти шротини крайові – розташовані по поверхні заряду і які безпосередньо контактують з внутрішньою поверхнею каналу ствола, та серединні – які знаходяться в середині заряду;

– при пострілі у русі шротового снаряду по стволу о його стінки труться тільки крайові шротини, на їх поверхні в контактних точках виникають сліди ковзання у вигляді рівнобіжних борозенок і валиків [5, с. 243].

У зв'язку з вищезазначеними принципами слідоутворення на снарядах, складність проведення ідентифікаційних досліджень гладкоствольної вогнепальної зброї обумовлена декількома чинниками, основними з яких є:

- на відміну від слідів на кулях, стріляних з нарізної зброї, у слідах на шроті, картечі та клейтухах-концентраторах, стріляних з гладкоствольної зброї, відображається; обмежена кількість загальних ознак;

- рідко вдається встановити початок та закінчення трас, тобто визначити положення шротини в момент слідоутворення;

- якщо при порівнянні декількох полів нарізів експерт синхронно повертає кулі, суміщаючи співпадаючі сліди, то при порівнянні декількох шротин неможливо визначити їх взаємне розташування по окружності ствола – це може тягнути за собою порівняння невідповідних ділянок;

- при стрільбі з нових хромованих стволів сліди на снарядах дуже дрібні та нестійкі;

- сліди відображаються на м'якому матеріалі (полімерні матеріали, сплави металів) і піддаються значним змінам після утворення їх в каналі ствола (сліди згладжуються навіть після влучення шротин в одяг або тіло людини);

- важко відтворити на експериментальних снарядах умови слідоутворення, що в значній мірі ускладнює процес пошуку стійких слідів на слідоприймаючих частинах снарядів, а в даних дослідженнях це необхідно через обмеженість загальних ознак.

Перераховані та деякі інші чинники ускладнюють ідентифікацію гладкоствольної вогнепальної зброї, за слідами на шроті, картечі та клейтухах, але не виключають її. Тому, на нашу думку, залишається актуальним питання вдосконалення, розробки та впровадження в практичну діяльність нових методів та методик ідентифікації гладкоствольної вогнепальної зброї.

Список використаних джерел

1. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. Балістика: криміналістичне вогнестрільне зброезнавство. Підручник. / За редакцією проф. П.Д. Біленчука. – К.: BeeZone, 2003. – 384 с.

2. Ермоленко Б.Н. Теоретические и методические проблемы судебной баллистики. – К.: РИО МВД СССР, 1976. – 152 с.

3. Криминалистическое исследование охотничьего огнестрельного оружия / И.В. Писаренко, Н.П. Молибога, Г.П. Василенко, П.Д. Биленчук. – К.: РИО МВД СССР, 1987. – 176 с.

4. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження гладкоствольної вогнепальної зброї. Монографія. – К.: КИЙ, 2005. – 192 с.

5. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.

Усатюк О.І.

ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ВИКОНАНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Сьогодні без комп'ютерних технологій та документів неможливо уявити сучасне суспільство. Будучи засобом закріплення різноманітних фактів і правовідносин, документи посідають важливе місце в усіх галузях соціального життя, оскільки за своїм змістом і застосуванням в суспільній практиці мають важливе політичне, юридичне, наукове, технічне, лінгвістичне та історичне значення. В наш час для виготовлення документа або окремих його реквізитів все частіше застосовуються принтери персональних комп'ютерів (ПК), сканери. Тому все частіше перед експертами ставляться завдання зі встановлення різних обставин виконання документа із застосуванням комп'ютерної техніки.

Протягом останніх років проблеми дослідження документів, виконаних за допомогою комп'ютерних технологій, досліджувалися в роботах В.В. Бірюкова, О.В. Воробей, С.Д. Павленко, О.В. Шведова та ін. Але досліджень, присвячених зазначеній темі, невелика кількість.

Для роботи з документами, виконаними за допомогою комп'ютерних технологій, експерту-криміналісту необхідно знати основи технології їх виготовлення, а також ознаки, які характеризують сучасні види друку. Це дозволить одержати інформацію про спосіб виготовлення документів, матеріали і устаткування, навички і кваліфікацію особи, яка причетна до їх створення. Для цього в процесі дослідження, шляхом комплексного застосування спеціальних знань з різних галузей (судової технічної експертизи документів, судової трасологічної та авторознавчої експертизи), виявляється система загальних ознак способу виготовлення документів, що дозволяє встановити не лише тип, вид технічного засобу, але й ідентифікувати його [1, с. 143].

Отже, використання комп'ютерних технологій у створенні документів поставило перед судовою експертизою низку завдань, серед яких основними є: удосконалення існуючих і створення нових експертних методик, правове регулювання їх застосування, розробку методичного, апаратно-технічного забезпечення, підготовку кваліфікованих спеціалістів тощо.

Проведені в останні роки криміналістичні дослідження показали виключне різноманіття конструктивно-технологічної бази (способу друку, технології набору тексту, конструктивного виконання друкувального елемента) і обумовлених нею видів і типів знакодуючих пристроїв, істотно змінили не лише технологію виготовлення друкованих оперативних документів, а й поліграфічних видань.

Різнорозмірність методів, які використовуються для створення зображень, накладає певний відбиток на роботу експертів-криміналістів. У зв'язку з цим, встановлення конкретного способу, за допомогою якого

Діагностичними дослідженнями в судово-почеркознавчій експертизі варто вважати такі дослідження, які направлені на встановлення зовнішньої обстановки і умов письма (факт виконання тексту у незвичній позі, викривленим почерком, з наслідуванням чужому почерку або підпису), а також внутрішнього стану виконавця (втома, стан збудження або гальмування, психічне захворювання тощо).

Велике значення у розробці наукової системи діагностичних ознак має теорія рівнів Н.А. Бернштейна про побудову письма, використання закономірностей функціонування і взаємодії рівнів, що виконують письмово-рухове завдання.

Згідно з рівневою теорією побудови рухів, кожен з рівнів потрапляє під вплив «обраних» ним збиваючих факторів. Так, якщо функціонування рівнів, які контролювали смислові сторони письма, як правило, залежить від впливу збиваючих факторів з групи внутрішніх, то рівні, які беруть участь в реалізації рухового складу, підпадають під вплив не лише внутрішніх, але й зовнішніх факторів.

Таким чином, до діагностичних досліджень у судовому почеркознавстві можна віднести розробку таких завдань:

- встановлення зовнішньої обстановки та умов виконання рукопису;
- встановлення внутрішнього стану виконавця;
- встановлення за почерком інших обставин неідентифікаційного характеру.

Діагностичні дослідження в судовому почеркознавстві необхідно відокремити від встановлення групової приналежності. В них почерк розглядається з точки зору змін, які характеризують певний стан особи чи умови, в яких виконувався досліджуваний текст. Тут основним завданням експерта є оцінка змінених ознак, встановлення причини і природи їх прояву, аналіз психофізіологічних та часових факторів.

При встановленні групової приналежності процес дослідження і висновки експерта ґрунтуються на теорії подібності, класифікаційних даних, розроблених наукою. З метою визначення природи досліджуваного явища необхідно виявити його ознаки і співставити їх з відомими класифікаційними ознаками, які з точки зору теорії подібності можуть бути розповсюджені і на шуканий випадок.

Діагностичні дослідження в судовому почеркознавстві зараз виділені у самостійний напрям. На сучасному етапі розроблені основні положення судово-почеркознавчої діагностики, їх суть і місце у системі завдань судово-почеркознавчої експертизи. Зараз можливість вирішення судово-почеркознавчих діагностичних завдань експериментально доказана на цілій низці почеркових об'єктів. Це і рукописні тексти великого і середнього об'єму при високому ступені виробленості, підписи.

Рукописи, виконані в незвичних умовах або ж у незвичному стані виконавця є одним із найскладніших об'єктів почеркознавчого дослідження.

Голоботовський В.І.

ПЛАСТМАСА ТА ГУМА, ЯК ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Криміналістичне дослідження пластмас, гум та виробів з них у широкому розумінні являє собою процес пізнання цих об'єктів, починаючи від пошуку і закінчуючи використанням отриманої інформації для розслідування злочину. Його доцільно розділити на низку стадій із зазначеними для кожної з них цілями, суб'єктами, методами та засобами.

Перша стадія – збирання, що включає пошук, виявлення, фіксацію, вилучення пластмас, гум та виробів з них. Збирання здійснюється з метою виявлення матеріальних слідів злочину (речових доказів) слідчим, оперативним працівником, спеціалістом. При цьому використовується спеціальні тактичні прийоми (уявне моделювання, огляд) та технічні засоби пошуку, вилучення і фіксації зазначених об'єктів.

Друга стадія – попереднє дослідження виявлених об'єктів в польових умовах або у пересувній криміналістичній лабораторії. Це дослідження виконується слідчим, спеціалістом з метою одержання оперативної інформації для розшуку злочинця за гарячими слідами. Застосовуються методи та засоби попереднього дослідження, насамперед такі, що не призводять до руйнування об'єктів.

Третя стадія – експертне (лабораторне) дослідження. Метою експертного дослідження є одержання розшукової та доказової інформації, фактичних даних про подію злочину. Його проводять експерти, які спеціалізуються у дослідженні пластмас, гум та виробів з них, за допомогою лабораторних методів (високочутливі інструментальні і неінструментальні фізичні, хімічні, фізико-хімічні методи).

Четверта стадія – одержання і оцінка розшукової та доказової інформації. На цій стадії оперативний працівник, слідчий, суд проводять співставлення фактичних даних, виявлених при криміналістичному дослідженні пластмас, гум та виробів з них з іншими обставинами і фактами, одержаними шляхом слідчих (розшукових) дій.

П'ята стадія – використання інформації для розслідування злочину. Оперативний працівник, слідчий, суд використовують одержану інформацію для встановлення факту злочину, розшуку злочинця, з'ясування інших даних та обставин події. Раніше вироби з пластмас, гум та їх частки вивчались переважно в межах судово-трасологічної експертизи. При цьому визначалось спільне джерело походження виробів, належність їх частин єдиному цілому. Оскільки вивченню підлягали тільки особливості зовнішньої будови предметів та сліди їх механічної взаємодії, це не забезпечувало повноту вилучення криміналістичне значущої інформації. Крім того, об'єкти, які не мали спільної поверхні розділення (в тому числі власної стійкої зовнішньої форми – просторових меж) не використовувались для вирішення ідентифікаційних завдань.

Практика криміналістичного дослідження пластмас, гум та виробів з них показала, що вироби з однаковими ознаками зовнішньої будови (морфологічні ознаки), навіть виготовлені на одному підприємстві, за допомогою одного пристосування, можуть істотно відрізнятися за складом і внутрішньою структурою матеріалу, складом. Структура та морфологія об'єкта зумовлені:

- природою його матеріалу;
- виробничим та побутовим призначенням;
- джерелом походження;
- умовами зберігання та експлуатації;
- обставинами взаємодії з іншими об'єктами, в тому числі у зв'язку з подією злочину.

Криміналістичне дослідження пластмас, гум та виробів з них доцільно розглядати як процес пізнання зазначених об'єктів з виділенням стадій збирання (що включає пошук, виявлення, фіксацію, вилучення) об'єктів, їх попереднього та експертного дослідження, одержання і оцінки розшукової та доказової інформації, її використання для розслідування злочину.

Криміналістична експертиза пластмас, гум та виробів з них є видом криміналістичної експертизи матеріалів, речовин та виробів. При її проведенні вирішуються класифікаційні, ідентифікаційні, діагностичні, ситуаційні та реставраційні завдання.

Часто дослідження пластмас та гум проводиться в межах комплексних експертиз (одягу, транспортних засобів, пожеж). Об'єктами криміналістичної експертизи пластмас, гум та виробів з них, як правило, є пакувальні засоби, деталі технічних засобів, продукція електротехнічної, кабельної, взуттєвої, гумової, галантерейної промисловості. Пластмаси, гуми та вироби з них часто досліджуються як складові множинних елементів обстановки розслідуваної події (наприклад, виявлений на місці події пластмасовий гудзик з нитками, якими він був пришитий, волокнами або шматочком тканини від одягу).

Основою пластмас та гум є полімери, що зумовлює специфічні властивості матеріалу та визначає цільове призначення виробів. Складність ідентифікаційного дослідження великого обсягу (дротів, кабелів, шлангів, плівок, липких стрічок) пояснюється тим, що властивості матеріалу істотно змінюються за довжиною (об'ємом).

Пластмаса являє собою твердий композиційний матеріал, гума – еластичний матеріал, що утворюється внаслідок вулканізації каучуку та введення різних інгредієнтів. Наведені ознаки і властивості пластмас та гум, їх класифікація покликані полегшувати роботу учасників слідчих дій з метою встановлення оперативно-розшукової інформації та збереження ідентифікаційних ознак об'єктів для подальшого експертного дослідження.

Правила виявлення, фіксації, вилучення, пакування і зберігання часточок пластмас та гум ґрунтуються на відповідних правилах, що

застосування надходять лише встановлені за допомогою цих засобів матеріальні предмети, що також є джерелами доказової інформації;

– засоби, у результаті використання яких отримують інформацію про наявність будь-яких предметів, явищ, процесів, що можуть мати характер самостійних джерел доказової інформації (при цьому інформація, отримана в результаті застосування науково-технічних засобів, не має властивостей матеріально-фіксованих даних). До них варто віднести прості та аналітичні пошукові засоби;

– засоби, у результаті використання яких отримують інформацію, що має значення для кримінального провадження і яка може бути використана опосередковано як доказова. Опосередкованість використання їх у процесі доказування пояснюється тим, що результати використання таких засобів можуть бути основою висновку експерта. До цієї групи належать дослідні, діагностичні засоби та засоби моделювання.

Отже, під науково-технічними засобами, які використовуються у кримінальному провадженні, необхідно розуміти сукупність приладів, пристроїв, апаратури, інструментів та матеріалів, які застосовуються згідно з законом уповноваженими особами для досягнення науково-обґрунтованого результату, що сприятиме захисту прав та законних інтерес учасників кримінального провадження, повному, достовірному і неупередженому вирішенню його завдань.

Список використаних джерел

1. Селиванов Н.А. Основания и формы применения научно-технических средств и специальных знаний при расследовании преступлений / Н.А. Селиванов // Вопросы криминалистики. – М., 1964. – №13 – С.7-11.

Урбановська А.М.

ДІАГНОСТИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В СУДОВОМУ ПОЧЕРКОЗНАВСТВІ

Формування теоретичних та методичних основ судово-почеркознавчої діагностики є одним з найбільш актуальних напрямів розвитку судового почеркознавства в сучасний період, оскільки ця проблематика є спірною і не в повній мірі розробленою. На сьогодні розроблені лише основні положення судово-почеркознавчої діагностики, їх сутність та місце в системі завдань судово-почеркознавчої експертизи.

Питання неідентифікаційних досліджень у судовому почеркознавстві були предметом дослідження багатьох вчених-криміналістів. До відомих розробок відносяться дослідження, проведені вченими-криміналістами Л.Є. Ароцкером, М.В. Бобовкиним, Г.Ф. Гоимшиди, О.Н. Каюновим, З.І. Кірсановим, Н.І. Клименко, П.Г. Кулагіним, Г.А. Купріяною, В.Ф. Орловою, Н.Г. Сахаровою, В.В. Серьогіним, А.В. Смирновим та ін.

Удовенко Ж.В.

НАУКОВО-ТЕХНІЧНІ ЗАСОБИ, ЩО ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Криміналістичні науково-технічні засоби, що застосовуються у процесі збирання доказів у кримінальних провадженнях як об'єкт пізнання та результат наукових досліджень, відрізняються за джерелами походження, сферою застосування, змістом, суб'єктами використання та іншими ознаками.

Сучасний рівень їх розвитку дозволяє відповісти на багато питань при збиранні, збереженні та аналізі доказової інформації. При цьому застосування науково-технічних засобів повинно відповідати таким критеріям:

– *допустимість*. М.А. Селіванов наголошує: «Допустимість застосування певного технічного засобу залежить від наукової обґрунтованості цих засобів і визначається можливістю забезпечити точність їх використання» [1, с. 9]. До ознак допустимості застосування науково-технічних засобів у кримінальному провадженні необхідно віднести:

- 1) застосування з особливою метою, що полягає у сприянні виконання завдань ст. 2 КПК України;
- 2) застосування лише уповноваженими особами;
- 3) їх застосування передбачено законом або таке, використання яких не суперечить закону;
- 4) не суперечать етичним нормам, не принижують честь і гідність осіб, відносно яких вони були застосовані;
- 5) відповідають вимогам безпеки осіб.

– *наукова обґрунтованість*. Науково-технічні засоби повинні відповідати досягненням сучасної науки. Дозволяють розробити програму їх використання залежно від конкретних умов, повинні забезпечити надійний позитивний результат.

Визначення видів науково-технічних засобів у кримінальному провадженні необхідно розглядати в двох аспектах: науково-технічному і тактико-процесуальному.

Залежно від того, у вигляді якого джерела доказів втілюватимуться результати використання науково-технічних засобів, можна виділити такі три групи засобів:

– засоби, у результаті застосування яких отримують матеріально-фіксовані дані (у вигляді звуку, зображень, письма або графічних структур), що можуть безпосередньо використовуватись як доказова інформація. До цієї групи можна віднести всі науково-технічні засоби фіксації (аудіо, відео засоби, фотографічну техніку). При застосуванні криміналістичних науково-технічних засобів, результат яких матеріально не втілюється у вищезгаданих видах, у розпорядження суб'єкта

стосуються мікрооб'єктів. Специфікою зазначених матеріалів є їх низька термостійкість, що призводить до утворення слідів у вигляді мазків. Останні необхідно вилучати шляхом зіскобу, обов'язково відбираючи контрольні зразки матеріалу підкладки поблизу від нашарування із незабрудненої ділянки об'єкта-носія.

Відносно пластмас, гум та виробів з них проводиться попереднє та експертне дослідження, в першому випадку – неруйнівними методами. Попереднє дослідження належить до непроцесуальних дій, його результати мають оперативний характер, іноді приводять до очевидних висновків, що робить недоцільним проведення в подальшому експертизи.

Сучасними методами експертного дослідження пластмас та гум є оптична мікроскопія, хімічні методи, методи піролітичної газової хроматографії (ПГХ), інфрачервоної спектроскопії, рентгенофазового та рентгеноструктурного аналізу, диференціального термічного аналізу (ДТА), емісійного спектрального аналізу (ЕСА), комплексне використання яких дозволяє вирішувати широкий спектр ідентифікаційних та не ідентифікаційних завдань.

Застосування методик відновлення рельєфних зображень, видалених з поверхні пластмасових та гумових виробів з метою приховування злочинів, сприятиме їх розслідуванню.

Інформація щодо організації експертного дослідження та оцінки його результатів надає реальну допомогу практичним працівникам у вирішенні подібних проблем, сприятиме отриманню категоричних позитивних висновків, особливо при проведенні комплексних експертиз.

Перспективи подальшого розвитку криміналістичної експертизи пластмас, гум та виробів з них полягають як у розробці теоретичних положень, методичних основ її проведення (особливо за наявності мікрослідів), методики комплексних досліджень, так і у створенні відповідного інформаційного фонду (про рецептуру, технологію одержання зазначених матеріалів), а також натурних колекцій.

Голоколосова А.С.

ПОРІВНЯЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК СТАДІЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Загальна методика ідентифікації припускає побудову дослідження з певних стадій з чітким дотриманням їхньої послідовності. У теорії криміналістичної ідентифікації виділяються чотири стадії ідентифікаційної експертизи:

- експертний огляд наданих на дослідження об'єктів;
 - роздільне дослідження наданих об'єктів;
 - порівняльне дослідження;
 - оцінка виявленої сукупності ознак і формулювання висновку експерта.
- На стадії порівняльного дослідження експерт зіставляє однойменні

ідентифікаційні ознаки об'єктів, виявляє співпадаючі та відмінні ознаки (у кожному разі, як при наявності, так і при відсутності тотожності, виявляються співпадаючі та відмінні ознаки). Порівняльне дослідження повинне бути повним і детальним. Зіставляються в деталях не тільки помітні й найбільш характерні, але й всі виявлені в стадії роздільного дослідження ідентифікаційні ознаки незалежно від їхньої кількості й ступеня виразності. Нерідко порівняння саме дрібних, малопомітних особливостей дозволяє експертові зробити правильний висновок про тотожність. Достовірні результати порівняння забезпечуються вмілим застосуванням технічних засобів і методів дослідження. При цьому можуть використатися різні вимірювальні прилади, лупи, порівняльні мікроскопи, спеціальні освітлювальні прилади й інші технічні засоби. Порівняльне дослідження у криміналістичних ідентифікаційних експертизах – це метод і стадія дослідження об'єктів, наданих на дослідження. Як метод, порівняльне дослідження застосовується на всіх стадіях криміналістичних ідентифікаційних експертиз. Так, наприклад, за допомогою цього методу на прикінцевому етапі дослідження об'єктів дактилоскопічної експертизи вирішується питання про подібність, морфологічну однорідність узору, який спостерігається в сліді, і узору, відображеного в одному з експериментальних відбитків-зразків.

Порівняння здійснюють трьома способами: зіставлення, суміщення і накладення.

Зіставлення – розміщення порівнюваних об'єктів поряд так, щоб можна було одночасно спостерігати за їх ознаками. Цей процес відбувається через безпосереднє порівняння ознак ототожнюваного об'єкта з ознаками засобів ототожнення шляхом проектування порівнюваних ознак на один екран або розміщення їх в одному полі мікроскопа.

Суміщення – розташування порівнюваних об'єктів в одному полі так, щоб ознаки одного були продовженням ознак іншого. Цей спосіб найчастіше застосовують для порівняння слідів ковзання, що є чергуванням борозенок і валиків. Суміщення можна здійснювати за допомогою розрізу порівнюваних зображень ознак за однаковими лініями та поєднання частин за збіжними ознаками. Для цього використовують спеціальні прилади – порівняльні мікроскопи МСК-І та МС-5-П.

Накладення – встановлення такого контакту між порівнюваними об'єктами, при якому їх можна спостерігати у наскрізному (прохідному) світлі. Для цього спільне зображення об'єктів переносять на прозорий матеріал (скло, плівку), а потім, суміщуючи їх один з одним, досліджують форми, розміри та розташування ознак проти світла. Так виявляють дописки та вставки на окремих документах, виконаних за допомогою копіювального паперу в одну закладку. Для застосування цього способу в експертній практиці сконструйовано спеціальний прилад оптичного накладення. При використанні сучасних засобів цифрової фотографії,

службовим становищем, поєднане зі службовим підробленням. Зокрема він склав та видав такі завідомо неправдиві офіційні документи: протокол про адміністративне правопорушення та пояснення. Усі події у цих документах були вигадані, а підписи підроблені.

Вивчення змісту документа має три складові: виявлення суперечностей між змістом документа та фактами, встановленими в кримінальному провадженні; виявлення суперечностей між змістом окремих елементів документа та між змістом різних документів, що відображають один факт; співставлення різних примірників того самого документа [2].

Найчастіше підробка здійснюється шляхом внесення неправдивих відомостей про правопорушників, понятих, свідків, обставини вчиненого діяння. Здебільшого підробляють такі реквізити документа як підписи осіб, що його складають, засвідчують чи ознайомлюються з ним (наприклад підписи понятих) та дату складання, реєстрації чи ознайомлення тощо.

Досить часто службові особи видають офіційні документи, які не мають права видавати, або мають право, але лише у визначених випадках.

Так, наприклад, начальник управління оперативно-технічних заходів давав незаконні вказівки підлеглим про підготовку запитів на інформації про абонентів мобільного зв'язку, підписував ці запити достовірно знаючи, що вказані офіційні документи містять неправдиві відомості.

Отже, огляд документів під час розслідування службових зловживань в ОВС має важливе значення, оскільки дозволяє встановити обставини, що підлягають доказуванню, а також виявити кримінальні правопорушення, що супроводжують службові зловживання в ОВС. Результативність цієї слідчої (розшукової) дії значною мірою залежить від компетенції слідчого прокуратури та ефективності його взаємодії зі спеціалістом.

Список використаних джерел

1. Тулаєв О.С. Обставини, які підлягають доказуванню під час досудового розслідування зловживань владою або службовим становищем, учинених працівниками ОВС / О.С. Тулаєв // Наше право. – 2013. – № 7. – С. 108-114.

2. Розслідування злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [Текст] : метод. рек. / [В.І. Фаринник, О.Ю. Татаров, А.В. Савченко, С.С. Чернявський та ін.]. – К., 2012. – 184 с.

ОВС; 2) службові документи складені у зв'язку з виконанням функціональних обов'язків (адміністративні протоколи, протоколи слідчих (розшукових) дій тощо); 3) особисті записи підозрюваного (в блокнотах, чернетках).

Огляд документів дозволяє встановити окремі обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, зокрема такі: службовий статус працівника ОВС; коло й зміст його службових прав і обов'язків; характер, умови та особливості роботи ОВС, де вчинено службове зловживання; характер дій або бездіяльності працівника ОВС; суспільно небезпечні наслідки від кримінального правопорушення у формі істотної шкоди чи тяжких наслідків; причинний зв'язок між вчиненим діянням і його суспільно небезпечними наслідками; час, місце, спосіб вчинення кримінального правопорушення, знаряддя і засоби, які при цьому використовувались; зв'язок дій працівника ОВС з використанням службового становища всупереч інтересам служби; форму вини, мотив і мету кримінального правопорушення; кількість фактів учинених зловживань, їх періодичність; зв'язок з іншими кримінальними правопорушеннями (проти власності, у сфері господарської діяльності, правосуддя тощо) та правопорушеннями; обставини, які характеризують особу обвинуваченого; обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення; обставини, що обтяжують чи пом'якшують покарання, виключають кримінальну відповідальність, звільняють від кримінальної відповідальності або є підставою закриття кримінального провадження; вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат [1, 113-114].

Оскільки зловживання владою або службовим становищем досить часто поєднується зі службовим підробленням, то важливе значення має встановлення ознак підробки документа.

Під час огляду документів необхідно оглянути його зовнішній вигляд, особливо звернути увагу на реквізити, а також проаналізувати їх зміст.

Потрібно з'ясувати достовірність реквізитів документа, а саме: встановити: чи відповідає вид печатки та штампа найменуванню організації, від якої він виходить; перевірити, чи відсутні суперечності між текстами відбитків печатки та штампа; переконатися, чи має організація (службова особа), від якої виходить документ, право користування печаткою цього виду; з'ясувати, чи підписала документ посадова особа, уповноважена на це відповідними службовими інструкціями [2].

Відсутність будь-якого реквізиту фіксується в протоколі огляду. В подальшому обов'язково перевіряється зміст кожного документа, його цільове призначення. Досить часто працівники ОВС зазначають в офіційних службових документах вигадані відомості про певні факти. Так наприклад, дільничний інспектор вчинив зловживання владою та

отримані фотографічні зображення можна досліджувати способом накладання у графічному редакторі (наприклад, Adobe Photoshop).

У методиці ідентифікаційного дослідження ознак і властивостей основною умовою об'єктивності дослідження та обґрунтованості висновків є порівняння об'єктів у порівняльних формах і станах. З огляду на це до порівнюваного матеріалу висувають такі вимоги:

- зразки мають бути отримані на однаковому чи схожому з матеріалом ототожнюваного об'єкта копіювальному матеріалі;

- порівнювані об'єкти мають бути зафіксовані в одному масштабі, ракурсі та за умов однакового освітлення;

- порівнювані ознаки мають бути виражені з однаковим рівнем деталізації (мікро- чи макроскопічним, молекулярним, генним);

- співпадаючі ознаки мають виявляти однакові результати за різних прийомів і засобів порівняння.

Дотримання наведених вимог до порівнюваних об'єктів забезпечує об'єктивність оцінки результатів порівняння та достовірність зроблених висновків.

Городскова К.І.

ВИВЧЕННЯ ДОКУМЕНТУ З МЕТОЮ ВСТАНОВЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЯКОСТЕЙ ТА СТАНУ ОСОБИ, ЯКА ВИКОНАЛА ЙОГО

Ще з 70-х років ХХ століття вважали, що документ – це письмовий акт, в якому за допомогою графічних знаків відображена будь-яка інформація. У кримінальному процесі документ є джерелом доказів, якщо офіційна особа або громадянин загальноприйнятим (загальнозрозумілим) або прийнятим для документа спеціального вигляду способом зафіксувала відомості про обставини, що мають значення для правильного вирішення кримінального провадження [1; с. 13-14].

Велике значення для розслідування злочину має дослідження документів, автор або виконавець яких невідомий. Завданням дослідження такого роду документів є встановлення їх авторів і виконавців. Ними, як правило, бувають одні і ті самі особи. Але іноді автор тексту вдається до допомоги інших осіб, які переписують або передрукують документ.

Підкреслюючи важливість глибокої розробки теоретичних основ ідентифікації особи, В.П. Колмаков відзначав, що багатоплановість особи людини, являє собою вельми виразні властивості та ознаки, які відображаються в матеріально-фіксованих і наочних формах (сліди, образи), що дозволяє упевнено ідентифікувати конкретну людину [3; с. 19].

У документі відображаються різні властивості особи: біологічні, функціонально-психічні, психологічні і соціальні. Не випадково відомий російський психіатр В.М. Бехтерев писав: «В таком деле, как преступление, отражается вся личность субъекта и даже, более того, вся

его психофизическая организация» [4; с. 1].

Конкретними джерелами інформації про особу є такі елементи документа, що відображають певні властивості особи і результати діяльності з його виготовлення і розповсюдження:

- вид документа: посвідчення особи, письмо, записка, плакат, листівка, брошура тощо;
- зміст письмового акту, його цільова спрямованість, висловлювані в ньому фактичні дані;
- лексико-фразеологічний склад письма, граматичні і стилістичні особливості його побудови, розташування тексту в документі;
- особливості графічного (знакового) виразу змісту документа: рукописне, друкарське, фотографічне тощо;
- матеріал документа (папір, фарбувальний матеріал, клей);
- сліди, що є на документі: розриви, розрізи, сліди слабо видимого стороннього тексту, плями і мікрочастинки сторонніх речовин, сліди рук, адсорбований на поверхні документа запах тощо;
- обставини (умови, час і місце) зберігання я виявлення документа.

Сліди рук містять інформацію про особливості будови шкіри рук людини, які торкалися документа. Вони можуть бути використані для ідентифікації виконавця документа.

Плями і мікрочастинки сторонніх речовин можуть вказати на професійну приналежність особи, яка виготовила або зберігала документ. Наприклад, наявність свинцевого пилу і плям змащувальних масел на документі характерний для складачів, слюсарів, водіїв і близьких до них професій. Крім того, наявність сторонніх речовин на документі може орієнтувати на місце, де він був виготовлений або зберігався.

Сліди розриву, розрізу дають інформацію про застосовані знаряддя, дозволяють визначити їх групову приналежність, а також висловити думку про кваліфікацію того, хто виконав документ.

Корисна інформація може бути отримана при дослідженні адсорбованого документом запаху, оскільки папір добре поглинає різні запахи; духів, тютюну, цвілі, паливно-мастильних матеріалів та інших речовин. Як правило, найбільшу цінність являє запах людини.

Таким чином, всебічне дослідження документа дозволяє виявити інформацію про різні властивості особи його автора, виконавця і розповсюджувача.

Але варто мати на увазі, що в документі може міститися і помилкова інформація про особу, що умисно вводиться його автором або виконавцем. Тому важливими завданнями криміналістичного дослідження документів є, по-перше, розпізнавання помилкової інформації і, по-друге, оцінка отриманої інформації про особу. Виділяють два основні види маскування: а) маскування авторства і б) маскування виконання документа.

У зв'язку з цим А. Осборн оптимістично завіряв, що «фактично ніколи

службовим становищем в ОВС.

З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення цих кримінальних правопорушень слідчий прокуратури проводить огляд документів. Обумовлене це тим, що здебільшого джерелами інформації про службові зловживання працівників ОВС матеріалізуються в різного роду документах, адже більшість таких діянь поєднані з підробленням відповідної службової документації. Йдеться про всі види документів, у яких закріплюються юридично значимі факти, висуваються вимоги або фіксуються рішення, обов'язкові до виконання фізичними та юридичними особами, незалежно від їх підлеглості чи відомчої належності.

Для участі в такому огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчому прокуратури доцільно запросити спеціалістів відповідного профілю (експертів-криміналістів, фахівців у галузі комп'ютерних технологій).

При проведенні огляду дозволяється вилучення лише речей і документів, які мають значення для кримінального провадження, та речей, вилучених з обігу. Усі вилучені речі і документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. У разі якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд і опечатування.

Слідчий має право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчинювати будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

При огляді слідчий прокуратури або за його дорученням залучений спеціаліст має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном (ч. 3-7 ст. 237 КПК України).

Усі документи, які найчастіше стають джерелами доказів при розслідуванні зловживань владою або службовим становищем, учинених працівниками ОВС умовно можна поділити на три групи: 1) відомчі нормативно-правові акти (накази, інструкції, розпорядження, положення, доручення тощо), у яких закріплені функціональні обов'язки працівників

«договірними умовами». По-друге, проведення експертиз, у тому числі обов'язкових, за таких умов не виключає корупційних складових з боку окремих суб'єктів кримінального судочинства. По-третє, проведення будь-якої експертизи передбачає дослідження певних об'єктів, у тому числі зразків, наданих експертові. Їх виявлення, вилучення і пакування відбувається відповідно до кримінального процесуального законодавства з належним відображенням у відповідному процесуальному документі. Важко уявити, що сторона захисту на практиці здійснюватиме зазначені дії за цими положеннями КПК. По-четверте, залежно від висновків окремих експертиз (судово-медичної, хімічної, автотехнічної, товарознавчої та деяких інших) по-різному кваліфікують дії особи як за певною статтею, так і за відповідною частиною Кримінального кодексу України або взагалі не вбачають складу кримінального правопорушення у діях певної особи. А отже, проведення експертиз «на договірних умовах» не додає чинному КПК гарантій законності та утвердження верховенства права.

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що наведені вище окремі питання, які стосуються призначення експертиз за чинним КПК, з урахуванням їх значення у кримінальному судочинстві, потребують подальшого вивчення, узагальнення та внесення рекомендацій або коментарів з метою однакового розуміння та практичного використання.

Тулаєв О.С.

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ТА СПЕЦІАЛІСТА ПІД ЧАС ОГЛЯДУ ДОКУМЕНТІВ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗЛОВЖИВАНЬ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ В ОВС

Становлення незалежної, демократичної, правової держави та громадянського суспільства потребує критичного підходу до оцінки ефективності діяльності усієї правоохоронної системи.

Найбільш прискіплива увага та критика громадськості серед силових державних органів, що покликані охороняти та захищати права та законні інтереси громадян належить органам внутрішніх справ, адже рівень правопорушень, учинених працівниками ОВС набуває загрозливих масштабів. Особливого занепокоєння викликають різноманітні форми службових зловживань, що нерідко спричиняють притягнення винуватих або притягнення невинуватих до кримінальної відповідальності, інші тяжкі наслідки порушення прав та свобод громадян, інтересів суспільства та держави тощо.

Виявлення та розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії належить до компетенції підрозділів ДВБ та прокуратури. Особливого значення набувають питання, що стосуються проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування зловживань владою або

автори спірних листів, самі того не помічаючи, залишають на кожній сторінці «своє ім'я»: почерк, використаний матеріал письма, склад і загальний його вигляд, часто виявляють у спірному листі національність, вік, освіту і рід занять, іноді навіть стать того, хто писав і вказані дані до певної міри нерідко вказують на особу автора [9; с. 122-123].

Список використаних джерел

1. Теория доказательств в уголовном процессе. – М.: Юридическая литература, 1973. – 664 с.
2. Клименко Н.І. Судова експертологія / Н.І. Клименко. – К.: Ін Юре, 2007. – 528 с.
3. Колмаков В.П. К определению предмета экспертно-криминалистической профилактики преступлений / В.П. Колмаков // Вопросы судебной экспертизы. – Баку, 1973. – № 16. – С. 19-22.
4. Бехтерев В.М. Об экспериментальном психологическом исследовании преступников «Обозрение психиатрии». – № 8. – СПб, 1902. – С. 1-16.
5. Лазурский А.Ф. Классификация личностей. Учебное пособие / А.Ф. Лазурский. – М., 1923. – 115 с.
6. Клименко Н.И. Место и роль профилактики в системе криминалистики / Н.И. Клименко // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: МЮ Украины, 2004. – № 52. – С. 3-8.
7. Клименко Н.І. Експертне прогнозування / Н.І. Клименко, Д.П. Гурина // Криміналістичний вісник. – К., 2007. – №3. – С. 55-59.
8. Клименко Н.І. Судова експертологія / Н.І. Клименко. – К.: Ін Юре, 2007. – 528 с.
9. Осборн А. Техника исследования документа / А. Осборн. – М., 1932. – 196 с.

Грига М.А.

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ СЛАБОВИДИМИХ АБО НЕВИДИМИХ ПІДПИСІВ

Успішне розслідування і судовий розгляд кримінальних і цивільних справ багато в чому залежить від вміння використання можливостей криміналістичної техніки, своєчасного призначення і проведення різноманітних судових експертиз. А останнім часом, все частіше зустрічаються об'єкти, дослідження яких вимагає комплексного підходу. До таких об'єктів, зокрема, належать слабовидимі або невидимі підписи. Для проведення вдалого дослідження таких підписів необхідно залучати як експертів з техніко-криміналістичного дослідження документів так і експертів-почеркознавців.

Пропонуємо розглянути типові випадки дослідження такого роду об'єктів:

1. Штрихи підпису виконані фарбувальним матеріалом, мало

відмінним за відтінком або інтенсивністю забарвлення від паперу документа. Наприклад, підпис виконаний блідим чорнилом на кольоровому папері або ж твердим олівцем на папері сірого кольору. Для поліпшення прочитання таких підписів використовують методи кольоророзрізнення, якщо штрихи підпису відрізняються від решти поверхні документа за кольоровим тоном; або методи посилення контрасту, якщо штрихи підпису відрізняються від паперу документа за інтенсивністю, але не за колірним тоном. Який метод варто застосувати в тому чи іншому випадку, буде залежати від конкретних умов.

Для правильного вибору умов фотографування при кольоророзрізненні використовують один з таких прийомів:

- вивчення спектральної характеристики штрихів підпису і навколишньої поверхні документа, що проводиться за допомогою відповідних приладів – спектрографів, монохроматорів, фотометрів тощо;
- дослідження підпису за допомогою набору світлофільтрів;
- використання спеціальних освітлювачів, що дозволяє освітити досліджуваний об'єкт світлом різного спектрального складу.

Якщо штрихи підпису невидимі, результативним може бути просте посилення контрасту. Проте, в деяких випадках, посилення контрасту може призвести до погіршення роздільного сприйняття штрихів підпису. Це може виявитися у тому, що контраст перешкоди посилиться більше ніж контраст штрихів підпису. У таких випадках необхідно послаблювати контраст перешкоди, що дозволить роздільно сприймати штрихи підпису.

2. Штрихи підпису погано розрізняються з причини дії тіньового контрасту, викликаного пошкодженнями або особливостями поверхневого шару паперу. У разі пошкоджень документа можуть з'явитись тіньовий контраст, утворений рельєфом поверхневого шару паперу. Він заважає роздільному сприйняттю штрихів підпису.

Для послаблення або усунення тіньового контрасту, що заважає роздільному сприйняттю штрихів підпису, необхідно застосовувати безтіньове освітлення, тобто таке, що є рівномірним з усіх боків і не дає тіней на поверхні паперу (використання «світлового колодязю» або «світлової шахти»). З метою покращення роздільного сприйняття штрихів підпису при його фотографуванні можна використати первинні та вторинні прийоми посилення контрасту. У першому випадку посилення контрасту здійснюється програмними засобами самого фотографічного апарату, у другому – контраст готового знімку підвищується за допомогою обробки цифрового зображення у графічному редакторі (наприклад, Adobe Photoshop).

3. Штрихи підпису залиті або замазані яким-небудь фарбувальним матеріалом. Основним методом в даному випадку є кольоророзрізнення. Для вибору умов фотографування використовувати набори світлофільтрів або спектральний освітлювач. Послаблення колірного контрасту

суду...». Але, використання законодавцем терміна «звернення» у кримінальному судочинстві не дає однакового розуміння та можливості використання його у практичній діяльності. Лінгвістика визначає термін «звернення» як «спрямування своїх слів, своєї мови до кого-, чого-небудь». Розуміючи буквально, під «зверненням» можна вважати усне прохання або вказівку, спрямування інформації експертові електронною поштою, телеграмою, факсом тощо. Таке широке коло розуміння одного терміна у кримінальному судочинстві є неприпустимим. Водночас у частині першій ст. 332 КПК зазначено, що «під час судового розгляду суд має право своєю ухвалою доручити проведення експертизи експертній установі, експерту або експертам».

Одним з положень чинного КПК є норма про порядок «залучення експерта» для проведення експертизи (ст. 243). При цьому не розкрито зміст самого поняття «залучення експерта» для проведення експертизи, оскільки, крім самого експерта, інші суб'єкти кримінального процесу не мають повноважень на її проведення. Етимологія визначає термін «залучення» як «заохочення, спонукання до чого-небудь». Незрозумілим як для наукового розуміння, так і для практичного використання є необхідність «залучення експерта» до проведення експертизи, оскільки у ч. 1 ст. 69 чинного КПК прямо зазначено: «Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань».

При цьому у ч. 2 ст. 243 КПК зазначено, що «сторона захисту має право самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової». Таке трактування викликає певні непорозуміння стосовно необхідності такого залучення. Напевно, більш зрозумілим було б визначення у КПК норми про те, що у разі потреби через певні підстави сторона захисту надає особі, яка здійснює досудове розслідування, або прокурору письмове клопотання щодо призначення відповідної експертизи з переліком питань для експертного дослідження. Слідчий або прокурор зобов'язаний розглянути письмове клопотання сторони захисту та за наявності підстав задовольнити його або відхилити, про що письмово повідомити ініціатора клопотання. Лише після виконання зазначеної процедури сторона захисту має право звернутися з таким самим клопотанням до слідчого, судді, як це передбачено ч. 1 ст. 244 чинного КПК.

Викликає певні сумніви і термін «на договірних умовах». По-перше, не зрозуміло, хто з ким домовляється і що необхідно розуміти під

помічники суддів повинні проходити спеціальну підготовку (перепідготовку, курси) щодо використання технічних засобів в суді (наприклад, навички користування диктофоном, магнітофоном, відеоманітофоном тощо).

Троп О.В., Удовенко Ж.В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРИЗНАЧЕННЯ ЕКСПЕРТИЗ ЗА ЧИННИМ КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень посідає важливе місце у системі вітчизняного кримінального судочинства. Розслідування окремих видів кримінальних правопорушень взагалі неможливе без проведення експертних досліджень, а доведення участі та вини осіб у деяких резонансних кримінальних провадженнях потребує проведення значної кількості експертиз.

Правове врегулювання питань призначення експертиз набуває особливого значення у зв'язку з прийняттям 13 квітня 2012 року Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Будь-яких офіційних роз'яснень, коментарів і наукових досліджень щодо практичного застосування його окремих положень немає.

Саме тому доцільно й актуально висвітлити окремі питання, які стосуються призначення експертиз за чинним КПК. Задовго до прийняття КПК 2012 року висловлювалися пропозиції щодо потреби створення законних та ефективних умов боротьби зі злочинністю, у тому числі недопущення випадків зловживань з боку посадових осіб, які здійснюють кримінальне судочинство, під час виконання ними своїх службових обов'язків. Задля цього у КПК має бути чітко регламентовано дії, права та обов'язки кожного суб'єкта на кожній стадії кримінально-процесуальної діяльності.

Насамперед для призначення і проведення будь-якої експертизи необхідні передбачені кримінально-процесуальним законодавством підстави. Норма ст. 242 КПК вказує, що «...експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого, судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання».

Залишивши фактично без суттєвих змін визначення підстав призначення експертизи, законодавець водночас змінив юридичну термінологію з «призначається» на «проводиться», чим вніс певну лінгвістичну і юридичну невизначеність.

Відповідно до вимог частини першої ст. 242 чинного КПК «...експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого, судді чи

перешкоди здійснюється шляхом фотозйомки у ефективному світлі, тобто, вузькій ділянці спектру, при якій відбувається максимальне послаблення пофарбованих деталей. При цьому підбирається світлофільтр спектральний склад якого буде близьким до спектрального складу перешкоди.

Якщо підпис виконаний олівцем, що містить графіт, тушшю, спеціальним чорнилом, і залитий аніліновим чорнилом, то добрі результати можуть бути одержані при фотографуванні в інфрачервоному випромінюванні. Якщо підпис виконаний, а потім залитий синім або фіолетовим чорнилом, то часто ефективними можуть бути результати, одержані при фотографуванні картини інфрачервоної люмінесценції. У випадку, якщо цей метод виявляється невдалим, то для фіолетового чорнила можна застосовувати спосіб, заснований на використанні флуоресцентних індикаторів. Проте застосовувати цей спосіб, потрібно дуже обережно, оскільки він пов'язаний з пошкодженням документа, а іноді навіть дає і незадовільні результати, наприклад, якщо підпис виконаний на папері низької якості. Тому його варто застосовувати тільки в тих випадках, коли увесь арсенал способів виявився безрезультатним.

Якщо вивченню підпису заважають штрихи іншого підпису або тексту, то можна застосовувати методи кольоророзрізнення і фотографічного виключення. Вони трудомісткі, проте дозволяють одержати задовільні результати, коли за допомогою одного методу неможливо повністю усунути штрихи, що заважають.

Якщо підпис залитий крою, то методи, використані для його виявлення, залежатимуть від фарбувального матеріалу, яким цей підпис виконаний. Так, підпис, зроблений олівцем (графітним) або іншим фарбувальним матеріалом, непрозорим для інфрачервоних променів, краще фотографувати в інфрачервоному випромінюванні.

4. Штрихи підпису вицвіли (знебарвлені) у результаті дії світла або хімічних реактивів. З такими підписами найчастіше стикаються при дослідженні старих документів або документів, текст яких піддавався травленню.

Виділяють три типові приклади:

- штрихи підпису знебарвилися в результаті тривалої дії світла;
- штрихи підпису знебарвилися унаслідок дії клею, яким був підклеєний документ;
- знебарвлення штрихів викликано дією хімічних реактивів.

У випадках, коли штрихи підпису знебарвилися у результаті перебування на світлі (якщо тільки штрихи підпису абсолютно не знебарвилися), застосовується метод кольоророздільної фотозйомки, поєднане з подальшим посиленням контрасту.

Нерідко причиною знебарвлення штрихів підпису на старих документах є підклеювання їх конторським або силікатним клеєм. Під

впливом вологи та повітря відбуваються хімічні реакції, що призводять до знебарвлення чорних штрихів. У подібних випадках для виявлення знебарвлених штрихів застосовується фотографування в ультрафіолетових променях. Також якісні результати дає обкурювання підпису парами соляної кислоти.

Методи, що використовуються для відновлення штрихів підписів, які піддавались дії хімічних реактивів, можуть бути різноманітними і залежать як від хімічного складу самого фарбувального матеріалу, так і речовин, що застосовувались для травлення. Найбільш ефективним, у більшості випадків, виявляється фотографування в УФ-променях, люмінесцентний аналіз, кольороорозрізнєння та посилення контрасту.

Ми розглянули найбільш поширені методи техніко-криміналістичного дослідження документів, які застосовуються при проведенні експертизи слабовидимих або невидимих підписів. Як вже зазначалося, техніко-криміналістичне дослідження даного виду об'єктів є лише початковим етапом досить трудомісткого та складного комплексного дослідження. Наступним кроком стане почеркознавче дослідження підпису. Таким чином, лише в результаті плідної співпраці фахівців з різних галузей судової експертизи може бути досягнута мета криміналістичного дослідження даного виду об'єктів.

Грушевська Д.В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Протидія наркотизації суспільства стала однією з найгостріших соціальних проблем. Аналіз стану незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів свідчить про те, що в останній час відбулися важливі зміни, які характеризуються не тільки різким зростанням протиправного виготовлення наркотиків з маку снотворного та коноплі з метою їх збуту, а й значним розповсюдженням в Україні нетрадиційних видів «кустарного» виготовлення стимуляторів амфетамінового ряду. Над її вирішенням працюють відповідні відділи та управління МВС України, СБУ, ряд міжнародних організацій.

Огляд місця події є першочерговою, невідкладною слідчою дією, яка направлена на встановлення, фіксацію обстановки місця події, слідів кримінального правопорушення, правопорушника та інших фактичних даних, які дозволяють в сукупності з іншими доказами зробити висновок про механізм події та інші обставини розслідуваної події. Від якості проведення саме цієї слідчої дії залежить подальший процес розслідування кримінального правопорушення. Огляд місця події

частинами здійснюється самим судом.

На стадії судового розгляду суд має можливості по збиранню та перевірці доказів шляхом проведення найрізноманітніших процесуальних дій. Це вимагає від судді досконало володіти криміналістичною технікою та тактикою. Такі знання надзвичайно важливі як для критичної оцінки способу проведення і результатів слідчих (розшукових) дій виконаних на стадії досудового розслідування, так і для успішного здійснення процесуальної дії в судовому засіданні.

Використання судом криміналістичних засобів і методів повинно забезпечувати повноту судового розгляду при суворому дотриманні засад кримінального провадження з метою встановлення всіх обставин, що підлягають доказуванню.

Технічні засоби можуть застосовуватись судом під час проведення дій з виявлення, вивчення та фіксації слабо видимих та невидимих слідів злочинів, а також інших об'єктів. В цих випадках можуть бути застосовані аналітичні пошукові прилади, наприклад, лупи, шупи, мікроскопи, світлофільтри, а також фотоапарати, відеозаписуюча апаратура, яку цілеспрямовано застосовують при огляді місця події, допиті, пред'явленні для впізнання в режимі відеоконференцз'язку тощо.

Шляхом огляду фотознімків та відеозаписів, прослуховування звукозаписів, як способів фіксації доказів в судовому засіданні досягається ефект присутності учасників процесу та присутніх в залі осіб не тільки значно підвищує переконливість тих чи інших доказів, але й виконує виховну функцію. Кримінальні провадження за якими на досудовому розслідуванні застосовувались технічні засоби повинні направлятися в суд з фонограмами, фотознімками, відеозаписами доданих до протоколів слідчих (розшукових) дій.

Заява учасників судового розгляду, найменування і характеристика технічних засобів як і факт прослуховування фонограм, звукозаписів, відображаються в протоколі судового засідання і додаються до нього в опечатаному вигляді.

Фотознімки, матеріали звуко- та відео запису виготовлені як в процесі досудового розслідування, так і під час судового засідання можуть переглядатися та прослуховуватися також учасниками апеляційного і касаційного судів.

Для сприйняття перебігу та результатів дослідження доказів одночасно з усіма присутніми в залі судового засідання можуть бути використані посилювачі звуку встановлені в залі телевізори з великим екраном для демонстрації відеозаписів, що мають значення для встановлення достовірних даних.

Ефективність роботи суду залежить не тільки від якості та надійності апаратури, але й від спеціальної підготовки суддів, секретарів судового засідання, помічників суддів. Тому секретар судового засідання,

кількість і якість порівняльного матеріалу, збір якого через специфіку досліджуваних об'єктів викликає певні труднощі. При оцінці порівняльного матеріалу експерту необхідно звертати увагу на з'ясування умов виконання зразків. З огляду на те, що зовнішні умови виконання досліджуваного почеркового об'єкта вже окреслені (певний незвичний матеріал письма та (або) певний незвичний пишучий прилад), серед порівняльного матеріалу доцільно мати зразки, які за зовнішніми умовами виконання зіставляються з досліджуваним почерковим об'єктом. Причому, в разі неможливості відібрання зразків в аналогічних зовнішніх умовах, допускається їх заміна на максимально наближені згідно із запропонованою в процесі виконання наукової теми класифікації матеріалів письма і пишучих приладів, яка наведена у заключному звіті за темою та в окремій публікації [2].

Таким чином, створена методика допоможе експерту-почеркознавцю у вирішенні ідентифікаційного завдання та/чи діагностичного завдання (як проміжного в процесі ідентифікаційного дослідження, так і самостійного) при проведенні конкретної експертизи, буде сприяти об'єктивізації висновків експертизи.

Список використаних джерел

1. Комплексная методика установления подлинности (неподлинности) кратких и простых подписей: метод. пособие для экспертов / под ред. В.Ф. Орловой, Н.В. Дутовой. – М.: ВНИИСЭ, 1987. – С. 36-46.
2. Сукманова Т.О. Про необхідність удосконалення методики експертного дослідження почеркових об'єктів, виконаних у незвичних зовнішніх умовах письма / Т.О. Сукманова // Криміналістика і судебна експертиза. – К., 2011. – Вип. 56. – С. 29-36.

Талько В.В., Удовенко Ж.В.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПІД ЧАС СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Згідно з КПК України суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору або посилатися на них. Тому суд при розгляді кримінальної справи зобов'язаний дослідити всі докази.

Якість та ефективність таких дій часто залежить від використання технічних засобів та спеціальних знань. Суд при дослідженні доказів може застосовувати лише такі технічні засоби, за допомогою яких ці докази були б правильно сприйняті та оцінені не тільки судом, а й всіма учасниками процесу.

Застосування судом технічних засобів іноді дозволяє вирішити питання, що цікавлять правосуддя без призначення криміналістичної експертизи. Суддя який володіє криміналістичними знаннями і технічними засобами може встановити факти, що не потребують для цього експертних знань. Наприклад, встановлення цілого за його

пов'язаний з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, має певні особливості.

Якщо огляду підлягає приміщення, необхідно звернути увагу на його розташування: наявність вентиляційних витягів, вікон, підсобних приміщень, форму будови стін, підлоги, стелі, які можуть бути спеціально пристосовані як тайники для зберігання наркотичних засобів, сировини й устаткування для їх виробництва. Необхідно також передбачити випадки викидання через вікна і балкони різних предметів і речовин, які можуть бути доказами кримінально-протиправної діяльності (відходи від синтезу наркотиків, порожні ампули, хімічний посуд, шприци та ін.).

Огляду підлягають навіть дрібні речі: іграшки, книги, в яких можна сховати наркотики, а також одяг, ганчірки, марлеві тампони, які можуть зберігати на собі сліди наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів. Необхідно також звернути увагу на продукти харчування, посуд, різноманітну тару, яка знаходиться на місці огляду. Огляду підлягають усі фармацевтичні препарати, які є в приміщенні. Варто звернути увагу на рецепти, записи у блокнотах, різні розрахунки, які можуть свідчити про виготовлення наркотиків.

Особливу увагу необхідно приділяти пошуку місць, де можуть бути сховані наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори як у житлових, так і підсобних приміщеннях.

Особи, які вживають наркотичні засоби, досить часто є носіями різних захворювань, у тому числі СНІДу, а тому при огляді місця події треба звертати увагу на записи адрес клінік, лікарень, що надалі може допомогти встановити особу правопорушника. Крім того, при огляді місця події у справах про незаконний обіг наркотиків необхідно дотримуватися певних правил безпеки: проводити огляд в гумових рукавичках, уважно розглядати кожен предмет, не робити різких рухів (щоб не наколотися голкою, склом від ампул).

Огляду у справах про незаконний обіг наркотичних засобів можуть підлягати транспортні засоби, в яких перевозилися наркотики. При цьому необхідно уважно обстежувати салон транспортного засобу. Якщо це автомобіль, потрібно звернути увагу на обшивку салону автомобіля, крісел, ремені безпеки; потім уважно обстежувати внутрішні деталі автомобіля, у тому числі запасні колеса, набори інструментів. У разі, якщо оглядаються залізничні вагони, обов'язковий перевірі підлягають санвузли, тамбури, системи вентиляції і опалювання.

До огляду місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, можна залучати кінологів із спеціально навченими собаками: це прискорить процес пошуку і виявлення наркотиків. Проте, необхідно пам'ятати, що собаки можуть бути натреновані на пошук певної речовини, і бути майже не

пристосованими до пошуку синтетичних наркотиків. Крім того, пошук наркотичних засобів може ускладнюватися сторонніми запахами.

Важливою умовою проведення якісного огляду місця події є обов'язкове залучення спеціаліста, який повинен звернути увагу на вилучення мікрооб'єктів, за допомогою яких можна встановити факт і навіть термін вживання наркотичних засобів. Зокрема, такі об'єкти можуть міститися: на недопалках, в слині курця, його крові, носовій порожнині, на губах, бровах і волоссі, в рукавах та інших частинах його одягу, у вмісті кишень одягу, в різному посуді і господарчо-побутовому інвентарі, які використовувалися для виготовлення наркотичних засобів, в різних продуктах.

Періодичність і дозу вживання можна встановити шляхом дослідження мікровключень барбітуратів і амфетамінів у волоссі підозрюваного. Отже, огляд і вилучення з місця події навіть таких об'єктів, які начебто не мають прямого відношення до кримінального правопорушення, може прискорити процес збирання доказів і розслідування кримінального правопорушення.

Особливу увагу при огляді місця події необхідно приділяти упаковці наркотичних речовин і сировини, яка вилучається, адже певні наркотичні засоби або психотропні речовини (наприклад, ефедрон) під дією світла і кисню швидко розпадаються, що робить неможливим їх встановлення надалі, а тому такі об'єкти підлягають терміновому направленню на експертизу і дотримання відповідних заходів щодо їх збереження (перевезення в темному закритому флаконі). Не можна також змішувати наркотичні засоби спільного походження (наприклад, кокаїн), вилучені з різних місць. Необхідно звертати увагу на стан речовин і сировини, яка вилучається. Так, волога сировина не може упаковуватися у поліетиленові пакети. Вона підлягає обов'язковому висушуванню з метою збереження речового доказу.

Свої особливості має і проведення огляду місця події у справах про підпільні нарколабораторії. Підпільна нарколабораторія це приміщення, оснащене промисловим або кустарним устаткуванням, за допомогою якого здійснюється хімічно-технологічний процес екстрагування, перегонки, очищення або синтезу нарко- або психотропної сировини або прекурсорів для незаконного отримання готових природних, напівсинтетичних або синтетичних наркотичних засобів або психотропних речовин з метою їх особистого вживання або збуту іншим особам. Підпільна нарколабораторія є об'єктом підвищеної небезпеки, де існує загроза отруєння наркотичними засобами, психотропними та іншими високотоксичними речовинами у разі попадання на шкіру або вдихання випарів, отримання хімічних опіків тощо.

Тому перед проведенням цієї слідчої дії необхідно провести ретельну підготовку й інструктаж усіх членів слідчо-оперативної групи,

Отже, у вказаному випадку матеріал письма та пишучий прилад є об'єктивно незвичні для пишучого, проте, у суб'єктивному плані, в разі тривалого тренування, можуть стати звичними. Тому, на думку автора, у таких випадках точніше було б використовувати термін «нетрадиційний» відносно матеріалу письма та пишучого приладу.

Обмежена кількість інформації у криміналістичній літературі та недостатність експериментальних даних щодо особливостей прояву діагностичних та ідентифікаційних ознак у почеркових об'єктах, виконаних на нетрадиційному матеріалі письма та (або) нетрадиційними пишучими приладами, стали причиною проведення спеціалістами Харківського і Київського НДІСЕ науково-дослідної роботи за темою «Дослідження рукописних записів і підписів, які виконані на незвичному матеріалі письма незвичними пишучими приладами». В результаті цієї роботи на підставі аналізу криміналістичної літератури, експертної практики та даних, отриманих в процесі обробки експериментального масиву зазначених почеркових об'єктів, була розроблена методика дослідження рукописних записів і підписів, виконаних на незвичному матеріалі письма незвичними пишучими приладами. Дана методика ґрунтується на рівневому принципі побудови. На кожному з рівнів експерт, проходячи певні етапи і стадії, наближається до вирішення завдання, а на заключному – доходить кінцевого висновку.

На деяких особливостях цієї методики варто зупинитися докладніше.

Так, через специфіку почеркових об'єктів (виконані нетрадиційними пишучими приладами на нетрадиційному матеріалі письма) вони не завжди можуть бути представлені експерту для дослідження в оригіналі (наприклад, запис чи підпис на стіні, двері, трупі тощо). Тому не виключені випадки надання їх у вигляді фотознімків чи інших копій.

При вивченні придатності почеркового об'єкта для почеркознавчого дослідження, у випадку явної його граничної стислості й простоти, не виключено використання кількісного методу визначення апріорної інформативності досліджуваного підпису [1].

Вирішуване експертне завдання відрізняється очевидністю зовнішніх умов виконання досліджуваного почеркового об'єкта – на нетрадиційному матеріалі письма, нетрадиційним пишучим приладом, тому необхідно, в разі наявності діагностичних почеркових ознак, визначити джерело їх походження. Адже у почеркових об'єктах, виконаних на незвичному матеріалі письма, незвичним пишучим приладом, діагностичні почеркові ознаки можуть бути обумовлені як об'єктивними причинами (зовнішніми обставинами) – характерними особливостями матеріалу письма, пишучого приладу і фарбувальним матеріалом, так і суб'єктивними (внутрішніми обставинами) – реакцією письмово-рухової навички особи на конкретний зовнішній збиваючий фактор.

Важливу роль у розв'язанні даного експертного завдання відіграє

Список використаних джерел

1. Конституція України / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, – № 30. – ст. 141.
2. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі): Підручник. – К.: Кондор, 2008. – 588 с.
3. Белкин Р.С. Криминалистика: Учебный словарь-справочник. – М.: Юристъ, 1999. – 268 с.
4. Методика встановлення належності об'єкту до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів). Судово-балістична методика. К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2005.
5. Наказ МВС України №622 від 21.08.98 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу набоїв, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених набоїв, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів.» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>.
6. Проект Закону України «Про зброю» від 7 квітня 2012 року.
7. Проект Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення» від 09 лютого 2009 року, винесеним народним депутатом В.Р. Мойсіком.

Сукманова Т.О.

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЧЕРКОВИХ ОБ'ЄКТІВ, НАНЕСЕНИХ НЕТРАДИЦІЙНИМИ ПИШУЧИМИ ПРИЛАДАМИ ТА (АБО) НА НЕТРАДИЦІЙНОМУ МАТЕРІАЛІ ПИСЬМА

В експертній практиці зустрічаються випадки, коли об'єктом почеркознавчої експертизи стають рукописні записи і підписи, виконані на незвичному матеріалі письма та/чи незвичними пишучими приладами. Причому складно передбачити всю різноманітність поверхонь, на яких можуть опинитися почеркові об'єкти, та пишучих приладів, непризначених для письма (наприклад, рукописні записи і підписи, виконані на картинах й інших витворах мистецтва, рукописні записи, нанесені фарбою або іншим фарбувальним матеріалом на дверях, стінах й інших поверхнях, цифрові записи, виконані на лейкопластирах тощо).

Необхідно відмітити, що термін «незвичний» у певних ситуаціях уявляється не зовсім влучним. Так, наприклад, при виконанні рукописного запису або підпису на полотні картини на виконавця діють одразу чотири збиваючі фактори: незвичайний матеріал письма (полотно), незвичайний пишучий прилад (пензлик), незвичайний фарбувальний матеріал (фарба), незвична поза пишучого (стоячи перед розміщеним майже вертикально полотном). Проте для художників усі перелічені умови є цілком звичні.

забезпечити їх засобами індивідуального захисту (респіраторами, захисними окулярами та ін.), а також вогнегасниками. Необхідно звертати увагу на хімічні елементи, які знаходяться в нарколабораторії і вживати відповідні заходи безпеки, адже деякі елементи під час взаємодії з вологою, електричним струмом та іншими компонентами можуть призвести до вибуху, а також початку хімічних реакцій, які можуть змінити стан речовин і надалі зробити неможливим їх використання як речових доказів. З цією ж метою до огляду нарколабораторії необхідно залучати спеціаліста-хіміка, який повинен кваліфіковано оглянути усі хімічні речовини та обладнання щодо можливих пожеж та вибухів.

Спеціаліст, який володіє спеціальними знаннями, також може допомогти слідчому при складанні протоколу огляду місця події, чітко та правильно визначити назви хімічних речовин, апаратури та документів, які знаходяться в нарколабораторії, зафіксувати технічне оснащення, хімічні речовини та документи, які використовувалися для незаконного виготовлення наркотичних засобів, надійно упакувати речові докази. Демонтаж обладнання нарколабораторії проводять спеціалісти після фотографування та відеозйомки усіх предметів, пов'язаних з її роботою.

В процесі огляду місця події вилученню підлягають:

- вихідна сировина (природна, хімічна), до якої можуть додаватися інші компоненти для отримання кінцевого продукту;
- первинні та вторинні прекурсори та речовини, які за ступенем хімічної обробки не відповідають кінцевому продукту;
- кінцевий продукт;
- відходи технологічного процесу;
- обладнання та пристосування, які використовуються на будь-якій стадії технологічного процесу, в тому числі і преси для виготовлення пігулок;
- технологічні матеріали (залишки речовини або сухий осад);
- література з хімічного синтезу, фармакології, фармацевтики, записи з хімічними формулами;
- зразок та проби кіптяви зі стелі, стіни, вентиляції, води з системи каналізації;
- засоби, які свідчать про виготовлення або збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів;
- записні книжки, листи, фотографії, відео- та аудіозаписи, оргтехніку, за допомогою яких можливо встановити зв'язки правопорушника та його причетність до незаконного обігу наркотиків;
- чисті бланки рецептів та кліше печаток, які свідчать про виготовлення рецептів на право придбання препаратів, які містять наркотичні засоби, психотропні речовини або їх аналоги;
- засоби і предмети, отриманні від кримінально-протиправної діяльності;

– зразки волосся, змиви з пальців рук, одяг, в якому були підозрювані особи, затриманні під час виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Отже, вказані особливості необхідно враховувати для більш якісного та результативного проведення огляду місця події з кримінальних проваджень, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, що буде сприяти проведенню повного і всебічного розслідування кримінальних правопорушень.

Список використаних джерел

1. Збірник методичних рекомендацій з питань розкриття та розслідування злочинів слідчими та оперативними працівниками органів внутрішніх справ / Під ред. П.В. Коляди. – Київ, 2002. – 544 с.

2. Волобуєва О.О. Про необхідність взаємодії слідчого зі спеціалістами (експертами) під час розслідування злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотиків // Проблеми розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк, 30 жовтня 2003 року. – Донецьк: ДЮІ, 2004. – С. 278-281.

3. Палій Я.С. Участь спеціалістів-хіміків у виявленні та ліквідації підпільних нарколабораторій // Проблеми розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів: Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Донецьк, 30 жовтня 2003 року. – Донецьк: ДЮІ, 2004. – С. 165-172.

Гусаченко Є.О.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ТРУПА НА МІСЦІ ПОДІЇ

На території України щорічно виявляються трупи невідомих громадян, загинувших в результаті дорожньо-транспортних пригод, нещасних випадків і раптової смерті, а також стали жертвами умисних вбивств та інших тяжких кримінальних правопорушень проти особи, нерідко замаскованих під безвісне зникнення громадян.

Місце виявлення трупа і його огляд дозволяють отримати більш повну інформацію про спосіб і механізм вчинення кримінального правопорушення, про особу правопорушника і потерпілого. На практиці ми стикаємося з тим, що місце вчинення кримінального правопорушення і місце виявлення трупа часто не збігаються. Труп, як правило, з місця злочину переміщують в інше місце. У будь-якій ситуації зовнішній огляд трупа є вихідною і відправною точкою у розслідуванні вбивств.

Так як огляд трупа на місці події (виявлення) є складовою частиною

нормативно-правових актів, що регулюють обіг та використання вогнепальної зброї є необхідною мірою для подальшого розвитку законодавства в цьому напрямку, сприятиме усуненню прогалин законодавства, забезпечить зручність умов використання правових приписів, забезпечить вірність тлумачення усіх норм.

На сьогоднішній день більш узагальненим та удосконаленим діє наказ МВС України № 622 від 21 серпня 1998 року, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 1998 року за №637/3077 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу набоїв, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених набоїв, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» [5].

Також, на нашу думку, необхідно враховувати проекти, які вносяться народними депутатами України – членами Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності В. Мойсиком, О. Бандуркою, М. Маркуш, В. Нечипоруком, С. Сінченком, в яких йдеться про регулювання правовідносин, що виникають при обігу в Україні вогнепальної, пневматичної, холодної зброї та бойових припасів, і спрямовані на захист життя та здоров'я громадян, власності, охорону громадського порядку і громадської безпеки, природи і природних ресурсів, зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та незаконним розповсюдженням зброї [6]. А також проект Закону України «Про обіг зброї невійськового призначення». Цей Закон врегульовує питання набуття права власності на зброю невійськового призначення, особливості її зберігання, користування нею, спадкування та відчуження. Закон спрямований на посилення захисту життя та здоров'я, прав і свобод громадян, власності усіх форм, охорони громадського порядку і навколишнього природного середовища, створення умов для військово-патріотичного виховання молоді, розвитку вітчизняного збройового виробництва, стрільцького спорту, а також зміцнення міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та незаконним розповсюдженням зброї [7]. Оскільки вони пропонують, вдосконалити, та поліпшити регулювання правовідносин, що виникають під час обігу вогнепальної зброї в Україні, а також спрямувати на посилення захисту життя та здоров'я, прав і свобод громадян, власності усіх форм, охорони громадського порядку і навколишнього природного середовища.

На основі вищевикладеного вважаємо за необхідне наголосити на систематизації діючих нормативних актів, шляхом кодифікації в єдиний нормативно-правовий акт – Закон України «Про зброю», що забезпечить однозначне законодавче тлумачення, розвиток та зручність використання законодавчих норм, що регулюють обіг та порядок використання вогнепальної зброї на всій території України.

Студінський Д.М.

ОБІГ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА ЇЇ ВИКОРИСТАННЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку суспільства виникають різноманітні види технологій виготовлення зброї, що в свою чергу вдосконалює її використання. Немалу популярність має розроблення та вдосконалення технологій, а також нових конструктивних ідей ручної вогнепальної зброї для вирішення завдань поставлених перед державними службами, а також використання її недержавними організаціями або фізичними особами. Вогнепальна зброя має надзвичайну суспільну небезпеку, оскільки її використання може негативно впливати на життя громадян. Згідно зі ст. 3 Конституції України: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю», тому необхідно наголошувати на тому, що державне регулювання використання вогнепальної зброї є обов'язковим для забезпечення конституційних прав громадян.

Існують багато визначень поняття вогнепальної зброї. Наприклад, Салтєвський М.В. визначає вогнепальну зброю як пристрій в якому для вильоту кулі з каналу ствола використовується енергія хімічного розкладання вибухових речовин [2; с. 230], а Р.С. Белкін у криміналістичній енциклопедії наводить також дещо змінене, порівняно з Салтєвським М.В., визначення поняття вогнепальної зброї: «зброя, призначена для механічного ураження цілі на відстані снарядом, що отримав направлений рух за рахунок енергії порохових газів чи іншого заряду» [3; с. 147]. Крім того, визначенням поняття вогнепальної зброї займалися В.Ф. Черваков, М.В. Терзієв, С.П. Митричев, М.П. Яблоков, та інші криміналісти. Згідно з методикою встановлення належності об'єкту до вогнепальної зброї та його придатності до стрільби (проведення пострілів), вогнепальною зброєю є зброя, що призначена для ураження цілі снарядами, що отримують направлений рух в стволі (з використанням сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металюного заряду), що мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться визначеній відстані [4].

Проблематикою оптимізації обігу вогнепальної зброї займалися такі видатні науковці як: Невський С.А., Башілов В.В., Аханов В.С., Герасімова О.В., Гречко Є.П., Загайнова Ю.У., Корецький Д.А., Пронькіна Е.А., Михнюк В.В., Бокій О.М. та інші.

Під поняттям об'єктивізації обігу вогнепальної зброї автор розуміє створення спеціального нормативно-правового акту, що матиме здатність забезпечити чітке та однозначне регулювання суспільних відносин у сфері обігу та порядку використання вогнепальної зброї на території України. Значна кількість нормативних актів, що регулює порядок обігу вогнепальної зброї є неудоконаленими. Узагальнення та універсалізація

огляду місця події. Послідовність огляду трупа:

У огляді трупа на місці події, як і самого місця події, виділяють дві стадії: статичну і динамічну. Статична стадія огляду полягає в дослідженні трупа без зміни його положення. Вона має на меті точно зафіксувати місце і позу трупа, стан одягу на трупі і взаємне його розташування з навколишніми об'єктами, предметами. Динамічна стадія огляду допускає можливість зміни початкового місця і пози трупа (наприклад, при наявності ознак життя, при знаходженні трупа на залізничних коліях тощо).

У протоколі огляду місця події за результатами огляду трупа повинні бути відображені такі відомості:

- положення трупа по відношенню до оточуючих нерухомих об'єктів;
- поза трупа: положення голови та кінцівок;
- сліди і предмети на трупі, поруч і під ним;
- положення одягу, наявність і характер пошкоджень та забруднень на ньому: стан і цілість застібок, петель і гудзиків, наявність слідів, схожих на кров і виділення, характер і стан взуття;
- стать, приблизний вік, зріст (довжина тіла), статура, колір шкірних покривів, індивідуальні ознаки: наявність татуювань, родимих плям, рубців, фізичних вад тощо;
- стан зіниць, рогівок, слизової оболонки очей, наявність стороннього вмісту і виділень в природних отворах;
- відомості, що стосуються давності настання смерті – ознаки переживання тканин (з обов'язковим зазначенням на час дослідження);
- наявність і характер ушкоджень на трупі, локалізація, стан шкіри навколо ушкоджень, інші особливості;
- наявність на трупі, біля нього і під ним слідів, у тому числі схожих на кров виділень та інших слідів;
- характер і топографія слідів навколо (біля) трупа.

Огляд трупа на місці його виявлення (події) завершується складанням малюнка чи схеми, на яких повинні бути відображені місце, становище і поза трупа. Як правило, використовується фотозйомка, що здійснюється за правилами судової фотографії, а також відеозйомка. Зазвичай використовуються всі можливі види фотозйомки: орієнтуюча, оглядова, вузлова і детальна (в залежності від кожного конкретного випадку). Незалежно від того, чи була змінена обстановка місця події і положення трупа, опис та фотографування трупа повинні проводитися в тому положенні, яке виявлено на момент огляду.

Місця можливого виявлення трупа, як показує практика, можуть бути дуже різними. Труп може бути виявлений у лісі (лісосмузі), у житловій кімнаті, в сараї, підвалі, в полі, на березі водоймища тощо. Положення виявленого трупа визначають так, щоб він був «прив'язаний до нерухомих предметів (дерево, стовп, будинок тощо). При цьому обов'язково

проводиться вимірювання відстаней від обраних орієнтирів до частин тіла трупа. У разі знаходження трупа на відкритій місцевості, де відсутні такі орієнтири, рекомендується фіксувати напрямок поздовжньої осі тіла за частинами світу.

При визначенні пози вказується, перш за все, положення голови по відношенню до грудей, спини і бічних поверхонь, тобто нахил чи поворот голови в трьох площинах. Аналогічно проводиться опис положення верхніх і нижніх кінцівок у цілому або окремих частин (плече, передпліччя, кисть, стегно, гомілка, стопа) по відношенню до площин (сагітальній та фронтальній), положення в суглобах (випрямлені або зігнуті, відзначається приблизний кут), а також відведення кінцівки в цілому від поздовжньої осі тіла.

При цьому відзначаються і описуються всі предмети, розташовані в кімнаті і навколо трупа, із зазначенням їх просторового розташування по відношенню до трупа.

При огляді трупа рідко вдається виявити будь-які предмети на тілі жертви. Однак в окремих випадках, з огляду на низку обставин вчинення кримінального правопорушення, при огляді трупа виявляються предмети (зброя), якими користувався правопорушник (петля на ший, ніж тощо). Не виключена можливість виявлення знарядь вбивства в самому трупі – ушкодженнях, в природних отворах (ніж, сокира тощо). Предмети або знаряддя вбивства фіксуються (описуються і фотографуються) в такому положенні, в якому вони виявлені. При виявленні петлі на ший петля не розв'язується, а розрізається з протилежного боку від вузла, а потім назад зшивається нитками і направляється з трупом до моргу. При виявленні зафіксованих предметів (знарядь, зброї) в кисті трупа варто пам'ятати, що останні можуть бути вкладені правопорушником в руку жертви після вчинення кримінального правопорушення.

При виявленні та подальшому дослідженні предметів вказується їх найменування, стан, положення (по відношенню до трупа або його частин), наявність на них будь-яких слідів, забруднень тощо. Рекомендується дотримуватися запобіжних заходів, по-перше, щоб не порушити їх цілісність, а по-друге, щоб не залишити додаткових нашарувань або слідів пальців своїх рук.

Виключне значення мають різноманітні предмети або сліди навколо трупа і місця його виявлення. Виділяють сліди людини та інші (сліди птахів, тварин) або сліди коліс автомобіля та інші при транспортуванні трупа, що іноді допомагає в подальшому ході розслідування при відпрацюванні різних версій вийти на правопорушника. Сліди від дії людини виявляються майже завжди. Вони, по-перше, можуть визначити правовий характер події, по-друге, нерідко встановлюють причетних до неї осіб.

Значні труднощі викликає огляд і опис верхнього одягу, взуття та

ідентично, але певний стереотип у їх учиненні є.

10. Одним із найбільш ефективних методів обґрунтованого звуження кола підозрюваних у вчиненні сексуального вбивства є метод «просіювання». Використання інформаційних систем під час розслідування сексуальних убивств дозволяє створювати психологічний профіль убивці, виокремити коло осіб, які найперше повинні бути відпрацьовані на причетність до злочину, та сприяє розслідуванню вбивств у найкоротший термін.

11. У зв'язку з конфіденційністю (прихованістю) інтимного життя будь-якої людини, зокрема злочинця, тільки під час проведення комплексу слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, кількаразових і тривалих, вбивство може бути розкрито. Під час цього варто зважити на те, що значущим резервом оперативно-розшукової діяльності є використання оперативних обліків, оперативне спостереження за особами з нетрадиційною сексуальною орієнтацією, а також виявлення осіб, схильних до правопорушень у статевій сфері. Крім того, практикою доведено, що в результаті оперативно-розшукової діяльності можуть бути виявлені латентні сексуальні вбивства.

12. Основними формами взаємодії слідчого і працівників оперативного підрозділу на початковому етапі розслідування серійних сексуальних убивств є такі: створення й діяльність слідчо-оперативних груп; розроблення спільного плану розкриття злочину; обговорення процесу розслідування (за участю експертів, спеціалістів, досвідчених оперативних і слідчих працівників); взаємний обмін інформацією; виконання оперативним підрозділом доручень слідчого в порядку ст.ст. 40, 41 КПК України; розкриття вбивств за «гарячими слідами»; спільний аналіз причин і умов, що сприяють учиненню злочину, та обговорення профілактичних заходів; спільне використання техніки, засобів зв'язку і транспорту, що мають у своєму розпорядженні оперативні підрозділи.

З метою розшуку серійного убивці доцільно створювати такі види оперативно-пошукових груп: 1) для розшуку й затримання злочинця у місцях його можливої появи; 2) для прихованого спостереження за місцем події або місцем виявлення трупа; 3) для проведення подвірних (поквартирних) обходів, відпрацювання житлових масивів і територій підприємств, розташованих у районі вчинення злочину; 4) з розшуку злочинця за допомогою свідків або потерпілих, які вижили; 5) для затримання злочинця на місці злочину в процесі проведення оперативного експерименту; 6) з розшуку жінок, малолітніх дітей і підлітків, які зникли безвісти за кримінальних обставин; 7) з проведення спостереження за автомобілями, які виїжджають із населеного пункту; 8) для встановлення особи вбивці, який використовував автотранспортний засіб.

джерела інформації про вчинене вбивство; цілі та мотиви вчинення сексуального вбивства; чи є в діях сексуального вбивці ознаки серійності.

7. Вивчення кримінальних справ (проваджень) дозволило виокремити типові слідчі ситуації початкового етапу досудового розслідування сексуальних убивств: 1) зникнення людини (вбивство приховане, давнє, але лише передбачуване, адже труп не знайдений, особа жертви відома, однак невідомі обставини її зникнення); 2) таємне вбивство, яке супроводжувалося розчленуванням трупа й прихованням частин тіла; 3) вчинено таємне очевидне вбивство (без інсценування, виявлене відразу або незабаром після вбивства, вбивця невідомий, на місці події виявлено труп невідомого; 4) вбивство приховане, недавнє, але незрозумілий його механізм (труп виявлений, особа жертви встановлена); 5) виявлення частини розчленованого трупа; 6) таємне вбивство, відкрито кримінальне провадження за фактом виявлення невідомого трупа; 7) вбивство приховане, давнє, але ймовірне, тому не виявлено тіло, а тільки залишки – череп і кістки з частинами одягу (причина смерті невідома, можливо припускати і вбивство, і інші причини смерті); 8) вбивство очевидне (відкрите), вбивця затриманий і особа його відома.

8. Кожний виявлений факт заподіяння насильницької смерті із сексуальних мотивів повинен бути перевірений за обліками Управління (відділу) інформаційно-аналітичного забезпечення ГУ (У) МВС України в областях, містах і залізницях на наявність аналогічних нерозкритих злочинів. За виявленими аналогічними злочинами необхідно вивчити результати експертиз щодо виявлення збігів відносно знаряддя злочину, кількості, характеру й розташування поранень на тілі потерпілих, наявності однакових нетипових ушкоджень або інших ознак.

9. Незастосування методів індукції, дедукції й аналогії, відсутність досвіду в розслідуванні вбивств у цілому і сексуальних зокрема, а також незнання основ сексопатології створюють умови для висунування помилкових версій за матеріалами кримінального провадження. Інша причина висунення необґрунтованих версій – відсутність на початковому етапі розслідування мінімуму інформації про злочин. Іноді слідові картини, залишені особами, які вчинили вбивства з різних мотивів, можуть бути зовні схожі. Навіть характерна для сексуального вбивства поза, в якій був залишений труп жінки, може помилково спрямувати слідство. Це вкотре вказує на складність процесу висунування обґрунтованої версії про характер учиненого вбивства.

Ознаками серійності можуть бути: а) подібність у знарядді, способі вчинення злочину, характері й розташуванні поранень на тілі жертв; б) виявлення на незначній території декількох трупів жертв сексуального насильства; в) завдання жертві приблизно однакової кількості нетипових ушкоджень. Звичайно, ознаками саме сексуального характеру вбивства може бути й інше. Серійні сексуальні вбивства не повторюються

головних уборів у зв'язку з тим, що лише в поодиноких джерелах криміналістичної та судово-медичної літератури є опис нових зразків, форм, найменувань виробів, їх деталей тощо.

При огляді трупа в протоколі спочатку необхідно описати одяг, а вже потім саме тіло, однак спочатку рекомендується досліджувати відкриті частини тіла. Завжди оглядають голову, груди, хребет, таз і кінцівки для виявлення ушкоджень кісток. При цьому необхідно вносити якомога менше змін у положення трупа. Останній ніколи не роздягають. При необхідності оглянути частину тіла, покриту одягом (наприклад, для встановлення наявності та стадії трупних плям), розстібають піджак і піднімають сорочку. Якщо потрібно оглянути ушкодження на ділянці таза, розстібають і припускають штани. Ушкодження тільки оглядаються, описується їх загальна характеристика. Рани не зондують, не витирають і не пальпують.

З дослідження одягу нерідко починається впізнання особи. На ньому найчастіше залишаються сліди, безпосередньо пов'язані зі смертю: сліди боротьби, при механічних пошкодженнях. При огляді трупа на місці події одяг докладно не описують, це завдання судово-медичний експерт виконує в морзі при дослідженні трупа.

Фіксують, в якому становищі знаходиться одяг на трупі. Перераховують приналежності одягу з характеристикою матеріалу та його особливостей, завжди вказують вміст кишень. Дещо детальніше зупиняються на слідах боротьби та пошкодження одягу, відповідно ушкоджень тіла, а також на слідах крові та інших нашаруваннях і забрудненнях.

При описі взуття варто вказати колір, фасон, тип, сліди ремонту. Необхідно звертати увагу на речовини, які прилипли до підошви, каблука і рантів. Також описуються пошкодження (наприклад, смуги ковзання на підошвах при дорожньо-транспортних пригодах).

Опис трупа починають з анатомо-біологічних характеристик. Вказують стать, вік, якщо вони не були відзначені раніше, зріст (довжину тіла), статуру, вгодованість, колір шкірних покривів. Після цього описуються посмертні зміни (коротко), а потім короткий опис окремих частин тіла.

При первинному огляді завжди потрібно вказати кількість і локалізацію ушкоджень, їх точні розміри і дати судово-медичну характеристику (тобто ушкодження колото-різане, вогнепальне тощо).

Огляд трупа (як і місця події) не повинен обмежуватися тільки фіксацією слідів. Огляд повинен мати характер дослідження, в процесі якого висуюються, підтверджуються або спростовуються різні версії. Певне значення мають факти, що суперечать звичайному ходу уважності, спостережливості і постійної оцінки кожного виявленого і зафіксованого факту. Такі факти можуть бути досить різноманітні: рубані рани на голові

у поєднанні з небезпечною бритвою або ножем, що лежать поруч з трупом; відсутність слідів кулі на предметах навколишньої обстановки при виявленні в приміщенні трупа з наскрізним вогнепальним ушкодженням; відсутність калюжі крові при наявності великих різаних або рубаних ушкоджень на трупі тощо.

Багато в чому успіх розслідування залежить від ретельності та якості проведення огляду. Проте, аналіз експертної практики свідчить про те, що при огляді місця події та огляді трупа існують значні недоліки в організації, а саме:

- значне навантаження на слідчо-оперативну групу відносно виїздів на огляд місця події;
- недостатня оперативність виїздів;
- відсутність необхідних умов праці (погане освітлення, наявність сторонніх осіб, відсутність засобів для евакуації трупа, погане технічне забезпечення);
- недостатнє залучення спеціалістів з різних галузей знань;
- поспішні дії при проведенні огляду, пошуку, відбір та вилучення предметів;
- недостатньо інформативно описані сліди та предмети.

Отже, при розслідуванні кримінальних правопорушень значну роль відіграє саме організація огляду місця події та огляду трупа.

Джей С.М.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Реалізація завдань кримінального провадження, закріплених у ст. 2 КПК України, можлива лише при узгодженій діяльності всіх його учасників, чіткій взаємодії суб'єктів на всіх його етапах.

Наукою визначено, що взаємодія – це узгоджена діяльність слідчого та спеціаліста, спрямована на досягнення загальної мети з найменшими витратами сил, засобів і часу. З точки зору криміналістики взаємодія – це процес безпосереднього або опосередкованого впливу суб'єктів один на одного, що породжує їх взаємозумовленість і зв'язок. Сутність взаємодії полягає, насамперед, у консолідації сил і засобів взаємодіючих суб'єктів, у розумному сполученні узгодженості та самостійності дій слідчого і спеціалістів у їх спільній діяльності, за пріоритетної керівної ролі слідчого, не виключаючи ініціативи спеціалістів.

Взаємодія слідчого зі спеціалістами під час збору інформації про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, ґрунтується на законі, спільній, узгодженій діяльності цих суб'єктів, у процесі якої спеціалісти, застосовуючи свої спеціальні знання і навички, використовуючи засоби і методи своєї діяльності, сприяють слідчому у виявленні, фіксації та дослідженні джерел доказової інформації, для швидкого й якісного

убивств, прихованих інсценуваннями; використання в розслідуванні сексуальних убивств сучасних можливостей судової медицини (генотипоскопії); взаємодія слідчого зі спеціалістами-психологами, психіатрами, судовими медиками; способи встановлення сексуального мотиву вчинення вбивств; використання сучасних методів розслідування сексуальних убивств (метод виключення, використання криміналістичних програм, висунення версій на основі криміналістичних характеристик, ретроспекції та ін.). Наукову роботу, у якій би комплексно досліджувалися лише проблеми початкового етапу розслідування сексуальних убивств і були опубліковані за останні півстоліття в Україні, ми не виявили.

4. Визначено, що основними підставами для початку досудового розслідування сексуальних убивств були заява громадян про виявлення трупа або безпосереднє виявлення трупа працівниками оперативного підрозділу. Крім того, кримінальні провадження про сексуальні вбивства розпочиналися за фактом зникнення громадян, рідше простежувалася явка з повинною (відповідно до КПК України 1960 р.).

5. У всіх випадках виявлення трупів або за надходження відомостей про зникнення людини за невідомих обставин необхідно здійснювати перевірку, використовуючи криміналістичні рекомендації з розслідування вбивств. Нерозкриті вбивства в більшості є наслідком неякісного виконання слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій на початковому етапі й пов'язані з оцінкою версії про вбивство як малоімовірної.

Найбільші труднощі виникають під час виокремлення ознак, які вказують на вчинення вбивства саме з сексуальних мотивів.

Необхідна умова розкриття сексуальних убивств – своєчасна перевірка наявної інформації про подію, а іноді – негайний початок досудового розслідування. Тяганина в цьому питанні найчастіше призводить до того, що сліди злочину й інформація про нього втрачаються, і злочин залишається нерозкритим. Крім того, що особливо характерно для сексуальних убивств, можливий злочинний рецидив. Нерозкриті вбивства в більшості є наслідком неякісного проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі й пов'язані з оцінкою версії про вбивство як малоімовірної.

6. Під час розслідування кожного сексуального вбивства слідчий стикається з певним колом обставин, які необхідно встановити й усебічно дослідити. Такі обставини типові для цієї категорії кримінальних проваджень. Серед них нами визначено: чи справді мав місце факт убивства; чи є на місці виявлення трупа ознаки, які вказують на вчинення сексуального вбивства; спосіб сексуального вбивства; місце й час учинення сексуального вбивства; кількість осіб, які вчинили сексуальне вбивство; чи є необхідність у переслідуванні за «гарячими слідами»; обставини, які сприяли вчиненню вбивства, й що необхідно зробити для їх усунення;

Старушкевич А.В., Січковська І.В.

РОЗСЛІДУВАННЯ СЕРІЙНИХ СЕКСУАЛЬНИХ УБИВСТВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ

1. Останніми роками проблема злочинності в Україні загострилася. Погіршилися її кількісні та якісні характеристики. У злочинну діяльність активно втягується молодь. Зростає відсоток тяжких і особливо тяжких злочинів. Особливо тривожить значна кількість сексуальних убивств. Їх унікальність пов'язана з багатоепізодністю (серійністю), тобто зі значною кількістю однотипних за «почерком» злочинів, які вчиняються однією і тією самою особою упродовж тривалого періоду часу. Кількість жертв одного злочинця може налічувати десятки. Зазначені злочинні діяння, яким властива неймовірна жорстокість і цинізм, привертають підвищену увагу засобів масової інформації та громадськості, адже їх жертвами стають, як правило, малолітні діти, підлітки та жінки.

Останніми десятиліттями в Україні простежується доволі високий рівень вчинення сексуальних убивств. Так, убивства, поєднані зі зґвалтуванням або насильницьким задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, мають таку тенденцію: 25 у 2003 р., 41 у 2004 р., 22 у 2005 р., 29 у 2006 р., 45 у 2007 р., 30 у 2008 р., 31 у 2009 р., 14 у 2010 р., 19 у 2011 р., 9 у 2012 р. І навіть ці дані не відображають реальні масштаби злочинності цього виду через те, що відсутня офіційна статистика про вбивства, поєднані з розбещенням неповнолітніх, заволодінням сексуальними фетишами та іншими злочинами, які мають сексуальне спрямування.

Одними з причин неефективності розслідування сексуальних убивств досі вважаються недосконалі методики розслідування таких злочинів, основу яких становлять неповні типові криміналістичні характеристики, ще недостатньо ефективні криміналістичні програми розслідування та рекомендації з виконання окремих слідчих (розшукових) дій. Часто слідчі й працівники оперативних підрозділів ігнорують сучасні можливості застосування спеціальних знань, а також позитивний зарубіжний досвід.

2. Під поняттям «сексуальні вбивства» у криміналістиці варто розуміти групу вбивств, що мають подібні (схожі) криміналістичні ознаки і безпосередньо поєднані із задоволенням сексуального потягу. З кримінально-правової та криміналістичної точки зору – це об'єднання видів злочинів або об'єднання злочинів на міжвидовому рівні, оскільки в це об'єднання входять вбивства, поєднані зі зґвалтуванням, розбещенням неповнолітніх, задоволенням статевої пристрасті неприродним способом, пограбуванням речей, що є предметами сексуального фетишу тощо.

3. Позитивною тенденцією останніх десятиліть є зосередження уваги науковців на дослідженні доволі складних і маловивчених у науці напрямів, зокрема: встановлення особи розчленованих, спалених, скелетованих і сильно зігнилих трупів; розслідування сексуальних

розслідування кримінального правопорушення. Залучення спеціалістів – це не лише доцільна форма застосування спеціальних знань і технічних засобів під час досудового розслідування, але і гарантія якісного й ефективного виконання слідчим усього спектра своїх професійних обов'язків.

Можна виділити основні риси взаємодії слідчого зі спеціалістами, як особливого виду діяльності щодо розслідування кримінальних правопорушень:

- підставою для взаємодії є об'єктивна необхідність застосування спеціальних знань;
- взаємодія здійснюється відповідно до чинного законодавства і відомчих нормативних актів;
- взаємодія – узгоджена діяльність, співробітництво;
- взаємодія здійснюється шляхом найбільш доцільного і раціонального сполучення методів і засобів, якими володіють взаємодіючі суб'єкти;
- взаємодія спрямована на досягнення мети досудового розслідування, що випливає із завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК України.

Участь спеціалістів є гарантом цілеспрямованості, повноти й ефективності проведення слідчої (розшукової) дії. Ефективність взаємодії слідчого і спеціаліста обумовлена принципами:

- розподілу компетенції та посадових обов'язків;
- єдиного керівництва й організуючої ролі слідчого;
- самостійності учасників взаємодії у виборі засобів і методів своєї діяльності;
- комплексного використання засобів і методів, що є в розпорядженні слідчого та спеціалістів;
- оптимального і найбільш раціонального використання можливостей, які є в розпорядженні суб'єктів взаємодії;
- незалежності спеціаліста;
- своєчасності і постійності взаємодії;
- науковості.

Взаємодію слідчого зі спеціалістами при проведенні слідчих (розшукових) дій доцільно здійснювати в таких напрямках:

- консультативна допомога спеціаліста з усіх питань, які потребують спеціальних знань;
- безпосереднє застосування технічних засобів і спеціальних методів виявлення, фіксації і вилучення криміналістично значимої інформації, застосування технічних засобів для фіксації перебігу і результатів проведення слідчої (розшукової) дії;
- у необхідних випадках – проведення експрес-аналізу (попереднього дослідження);
- роз'яснення спеціалістом спеціальних питань, що виникають безпосередньо в процесі слідчої (розшукової) дії;

– складання підсумкових документів про проведення слідчої (розшукової) дії (плани, схеми).

Теорія дає визначення поняттю «взаємодія», наводить основні напрями, в яких повинна відбуватися дана діяльність суб'єктів. Але на практиці виникають труднощі у спільній діяльності суб'єктів, які здійснюють досудове розслідування кримінальних правопорушень. Наказ МВС України № 962 від 26.10.2012 року «Про затвердження інструкції про участь працівників Експертної служби МВС України в кримінальному провадженні як спеціалістів» – це спроба на відомчому рівні налагодити процес взаємодії. Ця інструкція визначає порядок залучення працівників Експертної служби МВС України на стадії досудового розслідування та під час судового розгляду, а також їх обов'язки та повноваження як спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Для того, щоб діяльність між взаємодіючими суб'єктами, що здійснюють досудове розслідування, була більш ефективною, якісною та зрозумілою, необхідна подальша розробка наукових і правових основ діяльності слідчого та спеціаліста, вдосконалення форм і напрямів використання спеціальних знань, дослідження правових та інших відносин між взаємодіючими суб'єктами, визначення меж застосування цих знань слідчим та спеціалістом у процесі досудового розслідування кримінальних правопорушень, врегулювання кримінально-процесуального законодавства, інших нормативних актів відповідно до потреб практики взаємодії.

Дмитрук Р.С., Приходько Ю.П.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРИДБАННЯ, ЗБЕРІГАННЯ, НОСІННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

На сьогодні питання щодо законності використання, носіння холодної зброї, збуту і придбання ножів в нормативно-правових актах нашої країни до кінця залишається не врегульованим.

В умовах відсутності в Україні закону «Про зброю», який мав би враховувати всі нюанси і забезпечити обіг зброї в державі, цю функцію виконують відомчі документи та інструкції.

Найбільш детальне визначення терміну «холодна зброя» міститься у розробленій МВС України та міністерством юстиції України «Методиці криміналістичних досліджень холодної зброї та конструктивно подібних до неї виробів».

Цікаво, що законодавство деяких країн не розмежовує знаряддя злочинів на «холодні» чи «гарячі». Натомість, будь-який предмет, застосований, зокрема, при вбивстві, визначається як обтяжуюча обставина. Тобто немає значення, чим було вчинене протиправне діяння: шаблею, кухонним ножом чи бейсбольною битою. Головне – наслідок таких дій. Можливо, і Кримінальний кодекс України тому досить вірно

того ж рубці швидко затягуються та бліднішають. Якщо мета операції полягає в тому, щоб звузити ніс або зменшити ніздрі, то в складках в основі ніздрів там, де вони стикаються зі щоками, – залишається крихітні шрами. Зовнішня ринопластика виконується на більш складних носсах, особливо якщо проводиться вторинна операція;

– корекція кінчика носу – така операція виконується у випадках, якщо не потрібна повна ринопластика. Інколи при цьому виникає необхідність корекції підборіддя, щоб збалансувати профіль [3, с. 46].

Корекція кінчика носу – ключовий елемент ринопластики. Якщо з кінчика носу видалено занадто багато хрящу, ніс виглядає неприродно. Фактично, в більшості операцій зі зменшення носу, єдиним варіантом збереження симетричної форми є спочатку корекція носу, а потім спилування кістки. Вторинна ринопластика, яка потрібна для виправлення помилок попередньої операції, є більш складним завданням з непередбачуваним результатом. Складність повторної операції обумовлена тим, що нормальна анатомія вже була порушена попереднім хірургічним впливом, до того ж хірургу потрібно працювати серед рубців у внутрішній порожнині носу, тому результати операції можуть бути непередбачуваними [3, с. 45]. Експертам-криміналістам, які проводитимуть портретні експертизи осіб, які свідомо змінили свій зовнішній вигляд способом ринопластики потрібно також знати про ускладнення після операції. До них відносяться: набрякання навколо носу, кровотечі. Рідше зустрічаються інфекції (як правило у верхній частині носу). Частіше на ділянках стоншеної шкіри з'являється сітка з крихітних капілярів, тому здалеку ніс може здаватися почервонілим. А ось у осіб з відносно темною шкірою можуть траплятися випадки коли після ринопластики шкіра під очима стає ще темнішою, що може впливати на ідентифікацію особи на фотознімках.

Отже, зазначене свідчить про те, що знання про проведені пластичні операції є дуже цінними при проведенні судово-портретної експертизи, оскільки запобігає необґрунтованим висновкам та висновкам про неможливість вирішити питання.

Список використаних джерел

1. Пластическая и реконструктивная хирургия лица / Под ред. А.Д. Пейппла; Пер. с англ. – М.: БИНОМ. Лаборатория знаний, 2007. – 951 с.
2. Белоусов А.Е. Пластическая, реконструктивная и эстетическая хирургия. – СПб.: Гиппократ, 1998. – 744 с.
3. Чудеса пластической хирургии: Для современных женщин и мужчин, заботящихся о своей внешности / Пер. с англ. И. Литвиновой. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 2004. – 240 с.

Мета цієї операції – надати обличчю більш привабливого вигляду. Зазвичай, операцію з ринопластики проводять пацієнтам віком від 17 років. Форма носа, зазвичай, не викликає занепокоєння до підліткового віку, оскільки ніс починає рости тільки з 13-14 років [1, с. 446].

Форму носа можна моделювати за рахунок зміщення, заміни або додавання хряща і кісткової тканини з подальшим натягуванням шкіри на оновлений каркас. Верхня третина носа складається з кісткової піраміди, а нижня на $\frac{2}{3}$ складається з хряща. Нижня третина хряща складається з 2 куполів, які і складають головну частину носу – його кінчик [2, с. 357]. Жодна людина не може похвалитися бездоганно прямим або симетричним носом, у багатьох спостерігається викривлення носової перегородки. Іноді причиною викривлення носу є родова травма. Є випадки пошкодження носу в результаті нещасного випадку, особливо осіб, які займається певними видами спорту. Ринопластику застосовують люди, які бажають усунути наслідки травми носу. Багато людей хочуть змінити зовнішність виправивши потворність або ярко виражено форму носа. А деякі просто хочуть мати ніс таким, яким він був в молодому віці. З віком у людини може спостерігатися деяке опущення кінчика носу, оскільки жировий запас в цій ділянці вичерпується і шкіра витончується, як наслідок починає випирати хрящ. Якщо таке виникає в процесі операції кінчик носу піднімається, а зовнішній вигляд стає більш молодим. Треба враховувати те, що ринопластика – делікатна та складна операція: відхилення в один міліметр може призвести до неочікуваних результатів [3, с. 44].

Для правильної ідентифікації і визначення виду зміни носу, яку провела людина, треба знати, що існує 3 види корекції форми носу:

- ринопластика – це просто форма операції, яка виконується зсередини носу, так що після неї не залишається видимих поверхневих шрамів. Її можна проводити у випадках, якщо не має проблем з кінчиком носу та якщо ніс прямий;

- зовнішня ринопластика більш складна операція, яка передбачає розчленування носової порожнини крізь надріз в перегородці, яка розділяє ніздрі. В результаті залишається маленький шрам, майже невидимий. До

тлумачить поняття «холодна зброя».

За словами експертів, приблизно десята частина від загальної кількості ножів, що реалізуються в торговельній мережі, належать до холодної зброї. Ці вироби не є менш доступними для широкого кола споживачів, які у разі їх придбання зобов'язані дотримуватися певних вимог законодавства. В іншому випадку настає адміністративна або кримінальна відповідальність за незаконне поводження з холодною зброєю (ст. 263 Кримінального кодексу України): носіння, ремонт або збут кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без дозволу – караються штрафом до 850 грн. або громадськими роботами на строк від 120 до 240 годин, або арештом на строк від 3 до 6 місяців, або обмеженням волі від 2 до 5 років, або позбавленням волі на строк до 3 років.

У затвердженій наказом МВС інструкції «Про затвердження інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» наводиться таке визначення: до холодної зброї належать пристрої та предмети, конструктивно призначені для ураження живої чи іншої цілі за допомогою м'язової сили людини чи механічного пристрою (холодна зброя може бути ручною та метальною).

Спробуємо розібратися, що означають такі основні моменти як: придбання холодної зброї, зберігання холодної зброї, передача холодної зброї, носіння (ножа) холодної зброї, виготовлення холодної зброї, ремонт холодної зброї, а також збут холодної зброї.

Придбання – отримання холодної зброї шляхом прийняття в дар (подарунок), покупки або обміну на що-небудь, або будь-яке інше придбання передбачає виникнення права власності.

Зберігання – дія, що припускає володіння холодною зброєю не «при собі», а у відведеному будь-якому іншому місці. Це може бути сейф, або інше спеціальне місце з якого холодною зброєю можна дістати тільки при виконанні яких-небудь супутніх дій.

Передача – це фізична дія з передачі холодної зброї людині, яка не є її власником і, звичайно, у тимчасове користування.

Носіння ножа, який буде визнаний холодною зброєю карається більш серйозно, ніж попередні дії та означає його фізичне переміщення безпосередньо «при собі», тобто в кишені, за поясом, в сумці, навіть в автомобілі за умови можливості його негайного застосування без виконання будь-яких додаткових дій.

Виготовлення – це фізичне створення, або відновлення особливостей, або характеристик холодної зброї, яка до цього не застосовувалась як холодна зброя, не мала достатню для удару міцність, твердість, гостроту.

Ремонт холодної зброї. Фізичний і механічний вплив, додання якостей і властивостей достатніх для застосування як інструменту, підпадає під

характеристики холодної зброї, яка до цього ці властивості не мала, або їх втратила в процесі застосування.

Збут холодної зброї – це передача холодної зброї у власність іншій особі шляхом продажу, обміну або дарування в результаті якого вона набуває нового власника. Збут це зворотний процес «придбання».

У цьому контексті можна навести визначення, дане постановою Пленуму Верховного Суду від 26.04.2002р.: «...до холодної зброї належать предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, що справляють колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект і конструктивно-призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою».

Довжаниця Р.О.

ВИКОРИСТАННЯ ПСИХОГРАФОЛОГІЇ У ПОЧЕРКОЗНАВЧОМУ ДОСЛІДЖЕННІ

Психографологія (графологія), належить до достатньо спірних дисциплін. Довгий час, аж до 80-х рр. нашого століття, її взагалі не визнавали як наукову дисципліну і ставили десь поряд з хіромантією, гаданням по руці й іншими парапсихологічними дослідженнями. Проте графологія (почеркознавство) виявилася необхідною у прикладних галузях, перш за все, в практиці навчання письмової мови з дотриманням норм і правил каліграфії, а також у криміналістичній експертизі, де робота з письмовими документами складає велику і надзвичайно важливу частину.

Сучасна графологія – це галузь знань, яка надалі інтенсивно розвивається. Вона дуже поширена в Німеччині, Скандинавських країнах, Франції, США, Канаді, Голландії, Бельгії, Іспанії, Ізраїлі.

На теренах колишнього СРСР, на жаль, графології, не існувало не тільки для громадськості, але й для широкого загалу фахівців в галузі криміналістики. В класичному розумінні радянська, а також і сучасна українська судово-почеркознавча експертиза вирішувала питання ідентифікації виконавця рукописного тексту, а також низку завдань неідентифікаційного характеру. Графологія, а правильніше психографологія, вивчає почерк для встановлення його зв'язку з характером його виконавця. Загальної методики проведення графологічних досліджень в експертно-криміналістичних підрозділах МВС та МЮ не існувало, хоча існувала методика почеркознавчої експертизи щодо дослідження почерку осіб із захворюванням центральної нервової системи. Дана методика визначала, зокрема, факт впливу на індивідуальність механізму письма типологічних особливостей нервової системи виконавця. Існували і чималі напрацювання з графології до 30-х років минулого століття та інформація про широке застосування її за

ініціативою.

В науковій літературі достатньо уваги приділено процесуальній регламентації цієї слідчої дії, правовідносинам слідчого з експертом, правам та обов'язкам експерта й іншим питанням.

Список використаних джерел

1. Степанюк Р.Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія / Р.Л. Степанюк; [за заг. ред. ред. д-ра юрид. наук, проф. А.Ф. Волобуєва]. – Х.: Ніка Нова, 2012. – С. 206-207.
2. Гончаренко В.И. Использование данных естественных и технических наук в уголовном судопроизводстве (методологические вопросы): монография / В.И. Гончаренко – К.: Висш. шк. 1980. – С. 114.
3. Петрухин И.Л. Экспертиза как средство доказывания в советском уголовном процессе / И.Л. Петрухин – М., 1964. – С. 3, 4, 16.
4. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: монографія / Б.В. Романюк. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 196 с.
5. Про судову експертизу: Закон України зі змінами та доповненнями, внесеними законами України від 23.04.2003 № 662 – IV і 09.09.2004 № 1992 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – Ст. 232; 2003. – №27. – Ст. 209; 2005. – №1. – Ст. 14.

Солонина З.М.

РИНОПЛАСТИКА – ОДИН ІЗ СПОСОБІВ СВІДОМОЇ ЗМІНИ ЗОВНІШНЬОГО ВИГЛЯДУ ЛЮДИНИ В СУДОВО-ПОРТРЕТНІЙ ЕКСПЕРТИЗІ

На сьогоднішній день проведення пластичних операцій, зокрема ринопластики стає дедалі популярнішим серед осіб, які бажають змінити зовнішність. Будь-яка навмисна зміна зовнішності є ускладнюючим фактором при проведенні портретних експертиз та ототожнення особи за ознаками зовнішності. Адже не розроблено жодних інструкцій та методичних рекомендацій з цього приводу.

До основних факторів зміни зовнішності відноситься: вікові зміни (закономірності розвитку і старіння), вплив навколишнього середовища, самостійне втручання. Одним із способів самостійної зміни зовнішнього вигляду є ринопластика. Ринопластика – одна з найбільш популярних та актуальних пластичних операцій, які проводяться у приватних клініках як на території України так і на території Росії. При даній операції пластики носу проводиться зміна естетичних пропорцій. За допомогою ринопластики можна зменшити та збільшити розмір носа, змінити його форму, а також виправити вроджені дефекти та проблеми з диханням.

судової експертизи розглядається як самостійна форма використання спеціальних знань у кримінальному провадженні. Вона має відмінності від інших форм, які полягають у тому, що експертиза проводиться спеціалістом у формі дослідження наданих йому слідчим об'єктів і матеріалів, які уже зібрані і залучені до матеріалів кримінального провадження як процесуальні джерела доказів, що необхідно дослідити з використанням відповідних спеціальних знань з метою з'ясування питань, що мають значення для правильного вирішення матеріалів кримінального провадження. Ця форма застосування спеціальних знань має відмінності від вище перерахованих форм за такими ознаками:

- за змістом дій експерта, вона є самостійним дослідженням об'єктів і вихідних даних, які надав слідчий, що проводять з метою вирішення окремих питань.
- призначення і проведення експертизи здійснюється відповідно до постанови слідчого, ухвали суду, доручення слідчого судді;
- результати дослідження оформляються висновками експерта, які складаються з дотриманням вимог закону (ст. 101-102 КПК України);
- висновок експерта ґрунтується на особисто ним проведеному дослідженні в межах спеціальних знань якими він володіє.

Сукупність вказаних ознак показує, що судова експертиза відрізняється від інших процесуальних дій в кримінальному провадженні специфічною тільки їй притаманною формою. Встановлені в КПК правила призначення і проведення експертизи утворюють самостійний правовий інститут, що регулює діяльність експерта, його права і обов'язки, порядок складання висновку, а також правовідносини, які складаються як між експертом і підрозділом, що призначив експертизу, так і з іншими учасниками кримінального провадження.

Відповідно до вимог ст. 243, 244, 332 КПК України експертиза може бути призначена:

- стороною обвинувачення, тобто слідчим, прокурором за наявністю для цього підстав проведення експертизи;
- слідчим, прокурором за клопотанням підозрюваного, його захисника;
- слідчим, прокурором за клопотанням потерпілого, його представника;
- стороною захисту тобто підозрюваним, його захисником самостійно на договірних умовах, в тому числі для проведення обов'язкової експертизи;
- слідчим суддею, за клопотанням сторони захисту для вирішення питань, що мають істотне значення для розслідування або, коли обвинувачений не може залучити експерта самостійно через відсутність кошів чи з інших об'єктивних причин (п. 6 ст. 244 КПК України);
- судом, за клопотанням сторін або потерпілого, або за власною

рубежем. Більше того, ще в 70-х роках минулого століття проводилися наукові дослідження за даною тематикою в НДІ (науково-дослідних інститутах) судових експертиз МЮ.

Необхідно також зазначити, що властивості почерку – це властивості психомоторної сфери в її найбільш тонкій ділянці – маніпулюванні робочою (зазвичай правою) рукою й її пальцями. Навряд чи хто-небудь сумнівається в тому, що при однакових методах навчання вже в школі кожен пишучий виробляє свій, властивий лише йому почерк. До 25 років почерк встановлюється, і за ним дослідник-графолог може розповісти про особливості емоційної сфери, особистісні якості людини, яка написала текст.

Особливий інтерес представляють напрацювання за даною тематикою вченого І.Ф. Моргенштерна, якого на Заході вважають корифеєм психографологічного аналізу. В своїх працях він визначив максимальний комплекс (групу) графологічних ознак письма а також характерні форми букв, використовував звичайний почерк (не оригінальний), в результаті чого отримав велику кількість індивідуальних особливостей. Отримані індивідуальні особливості він втілював у характерологічні якості. В своїх дослідженнях І.Ф. Моргенштерн зазначив таке: «Как бы ни были развиты навык и быстрота письма, как бы ни были красивы и изящны буквы, как бы ни были они аффектированы и искусно написаны – общие и индивидуальные духовные свойства характера, равно как и все психические функции: страдание, радость и т.п. – отражаются в каждом штрихе, каждой извилине, точно в зеркале». Таким чином, І.Ф. Моргенштерн відзначив невід'ємний зв'язок між почерком та характером особистості.

Отже, почерк як зафіксована у рукопису, характерна для кожної людини і заснована на його письмово-руховій навичці, система рухів та інших прийомів, за допомогою яких виконується рукопис тісно пов'язаний із психічним розвитком як окремо кожного індивіда так і людства взагалі.

Навичками у сучасній психології вважають закріплені автоматизовані прийоми й способи роботи, які, як правило, застосовуються у складній свідомій діяльності.

Виходячи з даного визначення почерку система рухів та інших прийомів, які необхідні для написання букв також повинні відображати латентний стан пишучого, його внутрішні переживання і загальний колорит настрою. Дане явище, при якому створюється індивідуальна форма написання букв (почерк), піддається спостереженню і експерименту.

Таким чином, психографологія має всі необхідні дані, щоб стати точною наукою.

Підводячи підсумки варто зазначити про те, що не претендуючи на

універсальність, психографологія має низку незаперечних переваг перед іншими методами дослідження особи:

- доступність матеріалу для дослідження;
- точність і об'єктивність оцінки особи, оскільки графолог виконує роботу анонімно, не тільки не знаючи її імені, але й не бачивши її;
- дослідження особи проводиться без відома особи, тобто виключає симуляцію чи заучування «правильних відповідей», на відміну від такого методу як тестування.

Виходячи з цього виникає необхідність виокремлення та конкретизації психографології як науки, яка дасть змогу здійснити не тільки соціальне виховання людей, визначення схильності до тієї чи іншої професії а й діагностування захворювань (особливо на ранній стадії). Дане питання залишається актуальним не тільки відносно інших наук, а й в почеркознавчому дослідженні в цілому.

Список використаних джерел

1. Тайны личности. – М.: Келвори, 1994. – 416 с.
2. Моргенштерн И. Психография. – СПб.-М.: Питер, 1994. – 350 с.
3. Меленевська З.С. Судово-почеркознавча експертиза: Навч.-метод. посіб. / З.С. Меленевська, Є.Ю. Свобода, А.І. Шаботенко / За заг. ред. І.П. Красюка. – Укр. Центр духовн. культури, 2007. – 280 с.

Доронькіна А.А.

ОСНОВНІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ ВІД ПІДРОБКИ

Документи є засобами засвідчення, доведення певних фактів і тому мають велике значення у суспільному житті. Вони широко використовуються у повсякденній діяльності людей. Як носії інформації документи сприяють поліпшенню внутрішньої організації підприємств, установ, є підставою для прийняття рішень тощо. Виявити підробку документів чи встановити окремі її ознаки можливо у тих випадках, коли співробітник, який працює з документами, має уявлення про технологію виготовлення бланків цих документів.

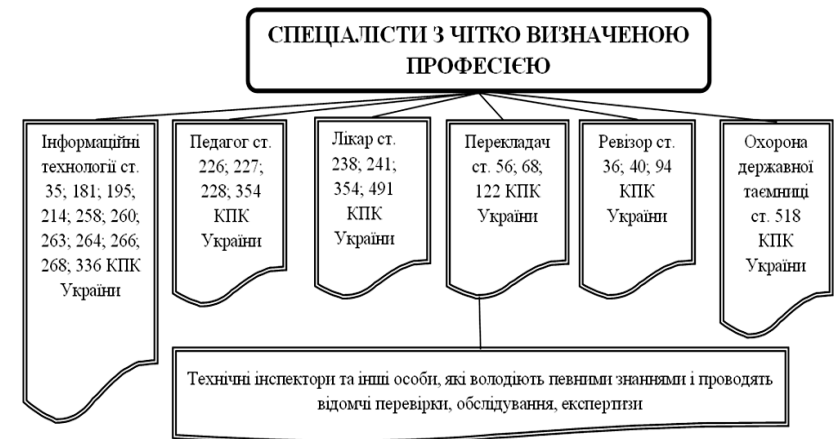
Питанням захисту від підробки та криміналістичного дослідження документів присвячено низку наукових праць, зокрема Н.І. Клименко, О.В. Воробей, В.В. Бірюков, Р.С. Белкин, В.П. Колмаков, В.К. Лисиченко та ін. Цим питанням присвячено й дисертаційні дослідження В.В. Омеляновича, С.В. Майорова, О.О. Гусева, І.Я. Фрідмана, С.Б. Шашкіна та ін.

Однією з основних причин зростання кількості підроблених документів у господарській діяльності будь-якої країни є поширення, доступність, ефективність сучасної копіювально-розмножувальної та комп'ютерної техніки, створення нових програмних продуктів, які дозволяють удосконалювати матеріальну підробку документів [1, с. 107].

обов'язкову участь у слідчих діях осіб, які володіють певними спеціальними знаннями, але й спеціалістів певного профілю. На схемі 1.2 викладено перелік спеціалістів з визначеною професією.

Кримінальне процесуальне законодавство України передбачає обов'язкову участь спеціаліста при проведенні слідчих дій у таких випадках:

- при проведенні огляду трупа обов'язкова участь судово-медичного експерта або лікаря (ч. 1 ст. 238 КПК);
- при проведенні огляду трупа, пов'язаного з екстумацією, обов'язкова присутність судово-медичного експерта, який може вилучити зразки тканини і органів або частини трупа, необхідні для проведення експертних досліджень (ч. 2,3 ст.239 КПК);
- проведення допиту малолітньої або неповнолітньої особи проводиться у присутності законного представника, педагога або психолога, а за потреби – лікаря (ч. 1 ст. 226 КПК);
- при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за потреби – лікаря (ч. 1 ст. 227 КПК).

Крім того, якщо неповнолітній не досяг шістнадцятирічного віку або якщо неповнолітнього визнано розумово відсталим, на його допиті за рішенням слідчого, прокурора, слідчого судді, суду або клопотанням захисника забезпечується участь законного представника, педагога чи психолога, а за потреби – лікаря (ч. 1 ст. 491 КПК).

3. Призначення судових експертиз. В Законі України «Про судову експертизу» зазначено: «Судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства» [5]. Призначення

Кодексом.

Спеціаліст має право:

- ставити запитання учасникам процесуальних дій з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду;
- користуватися технічними засобами, приладами та спеціальним обладнанням;
- звертати увагу сторони кримінального провадження, яка його залучила, або суду на характерні обставини чи особливості речей і документів;
- знайомитися з протоколами процесуальних дій, в яких він брав участь, і подавати до них зауваження;
- одержувати винагороду за виконану роботу та відшкодування витрат, пов'язаних із його залученням до кримінального провадження;
- заявляти клопотання про забезпечення безпеки у випадках передбачених законом.

Законодавство передбачає три способи залучення спеціалісти у кримінальному провадженні, які викладені на схемі 1.1.:

- довільний;
- необов'язковий;
- обов'язковий.

Враховуючи знову ту обставину, що у процесі розслідування виникає необхідність застосування широкого спектру спеціальних знань, законодавець, в основному, не обмежує слідчого у виборі спеціалістів та поля їх застосування при проведенні слідчих (розшукових) дій.

У ст. 71 КПК України зазначається, що спеціаліст може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду, це означає, що лише сам слідчий визначає таку необхідність. У деяких випадках при обшуку (ст. 236 КПК України), при огляді (ст. 237 КПК України), при слідчому експерименті (ст. 240 КПК України), при освідуванні (ст. 241 КПК України), законодавець пропонує в разі необхідності залучати спеціалістів, але це не є обов'язковим для слідчого. Ряд норм регламентує не тільки

Щоб виключити можливість підробки документів (цінних паперів, грошових знаків, бланків тощо), більшість держав здійснюють вдосконалення їх захисту.

Захист документа від часткової підробки передбачає реалізацію в ньому таких властивостей, які дозволяють фіксувати всі несанкціоновані внесення змін у первинний зміст реквізитів документа шляхом травлення, підчищення, змивання тощо.

Захист документа від повної підробки документа передбачає втілення в нього такої системи елементів захисту, яка зводила б до мінімуму можливість точного відтворення бланка документа поза межами підприємства-виробника та дозволяла виробнику і замовнику, а також експертним службам, надійно встановлювати його дійсність або підробку [2, с. 21].

Найбільш розповсюдженими елементами захисту бланків цінних паперів є водяні знаки, планшетки, волокна, металізовані чи синтетичні смуги безпеки [3, с. 13]. Водяні знаки – це технологія захисту, що визначається локальною зміною товщини полотна, яке створює візуальний ефект прихованого малюнка.

Захисні волокна – хаотично розміщені в товщі паперу та на поверхні паперу з двох боків видимі або невидимі волокна довжиною близько 4 мм.

Захисна смуга – це переважно полімерна, металева або металізована смужка шириною від 0,4 до 1,5 мм. З метою підвищення системи захисту документів, запобіжні смуги можуть виготовлятися із металу з нанесенням на їх поверхню радіоактивних, магнітних чи флуоресціюючих речовин та мікротексту.

Планшетки – технологія захисту у вигляді маленьких дисків діаметром 1-2 мм. Їх упроваджують у папір у процесі виробництва, і за бажання планшетки можна виняти за допомогою пінцета. Вони можуть бути невидимими при звичайному освітленні, але світитися при опроміненні їх ультрафіолетовими променями з певною довжиною хвилі.

Комбінація видів і способів друку документів у сукупності з іншими способами захисту істотно ускладнює підроблення і полегшує виявлення його ознак. У даний час для виготовлення таких документів використовують чотири основних види друку: високий, плоский, глибокий, трафаретний.

Високий друк – це передача зображення на матеріал з друкарської форми, на якій друкуючі елементи розташовані вище пробільних елементів. При високому друці фарба наноситься на поверхню виступаючих друкованих елементів. При контакті з папером фарба переходить на папір, для повного її переходу необхідний тиск.

Плоский друк – вид друку, під час якого використовують форми, на яких друкуючі та пробільні елементи розташовані в одній площині і розрізняються лише фізико-хімічними властивостями.

Глибокий друк – це вид друку за допомогою друкарських форм,

друкарські елементи яких заглиблено, а пробільні елементи виступають над ними.

Трафаретний друк – це вид друку із застосуванням спеціальних форм-трафаретів або шаблонів, в якому фарба перетискується крізь відкриті ділянки форми (друкуючі елементи).

У поліграфічному оформленні документів суворого обліку та звітності і цінних паперів використовується досить великий набір захисних елементів у вигляді різноманітних графічних зображень, зокрема: гільйонні рамки, орнаменти, асюре, віньетки та інші особливості декору, з яких, шляхом монтажу, створюються графічні зображення відповідних документів [4, с. 58].

Отже, найбільш розповсюдженими елементами захисту документів та бланків є: водяні знаки, захисні волокна, захисні стрічки тощо.

Список використаних джерел

1. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия / Р.С. Белкин. – М.: БЕК, 1997. – 181 с.
2. Словарь основных терминов судебно-технической экспертизы документов. – М.: МЮ РФ ВНИИСЭ, 1985. – 67 с.
3. Криминалистическое исследование документов, снабженных специальными средствами защиты: Методическое пособие / Под ред. С. Павленко. – К.: МЮ Украины КНИИСЭ, 1991. – 42 с.
4. Ионов В. Новые технологии защиты и проверки банкнот / В. Ионов // Банки и технологии, 2000. – № 1. – 57-59 с.

Дружинович Д.А.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИМИ ЗАХИСНИМИ ЗАСОБАМИ

Зміна соціальної, політичної та економічної ситуації в Україні, розвиток різних форм власності викликали різке збільшення кількості злочинів, пов'язаних із виготовленням та використанням підроблених документів, а саме: цінних паперів (акцій, облігацій, векселів та ін.), документів суворого обліку та звітності (паспортів, дипломів, свідоцтв, посвідчень) і паперових грошових знаків. Зазначені документи призначені для тривалого перебування в обігу, і, як свідчить практика, часто стають об'єктами злочинних посягань. У зв'язку з цим особливої уваги набувають вдосконалення нормативно-правового забезпечення захисту документів, розробка вимог до спеціальних засобів захисту документів, підвищення якості проведення експертних досліджень документів із спеціальними засобами захисту, впровадження новітніх технологій і методів дослідження [1, с. 21].

Дослідженням фундаментальних теоретичних засад та розробкою окремих методик криміналістичного дослідження документів займалися

експерта і секретаря судового засідання (ч. 1 ст. 79 КПК України).

Спеціаліст не може бути суб'єктом доказування. У межах, передбачених законом, спеціаліст сприяє по роботі з доказами, звертає увагу на окремі обставини і дає пояснення щодо спеціальних питань, а також може сам ставити запитання і робити заяви, пов'язані з виявленням, закріпленням, вилученням та дослідженням доказів.

Спеціаліст має право ставити запитання учасникам процесуальної дії з дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду. Проте такі питання можуть мати лише технічний характер і належати до тієї процесуальної дії, в якій спеціаліст бере участь.

Спеціаліст на основі своїх спеціальних знань може проводити дослідження предметів і документів з метою виявлення ознак і властивостей, які мають доказове значення, проте такі предмети й документи можуть у подальшому бути направлені на експертизу, тому їх не можна пошкодити.

Консультації спеціаліста можуть використовуватись при формулюванні питань експерту, розробці слідчих версій та плану розслідування. Спеціаліст, надаючи пояснення, консультації, повинен не виходити за межі своєї компетенції, не підміняти при цьому експерта і не встановлювати нових фактів, що мають доказове значення у кримінальному провадженні.

Про участь спеціаліста обов'язково зазначається у протоколі, який підписує він та інші учасники. Спеціаліст, який бере участь у проведенні слідчих дій, має право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу цієї слідчої дії.

Письмові пояснення спеціалістів можуть бути додатками до протоколу процесуальної дії, у проведенні якої відповідні спеціалісти брали участь (ст. 105 КПК).

Пояснення і заяви спеціаліста відрізняються від висновку експерта чи пояснення експерта тим, що вони відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК не є джерелом доказів і суд на них не може посилатися у вирок як на докази.

Участь спеціаліста при проведенні слідчих дій передбачено ст. 71 КПК України.

За законом спеціаліст зобов'язаний:

- прибути за викликом до слідчого, прокурора, суду і мати при собі необхідні технічне обладнання, пристрої та прилади;
- виконувати вказівки сторони кримінального провадження, яка його заучила, чи суду та давати пояснення з поставлених питань;
- не розголошувати відомості, які безпосередньо стосуються суті кримінального провадження та процесуальних дій, що здійснюються (здійснювалися) під час цього, і які стали відомі спеціалісту у зв'язку з виконанням його обов'язків;
- заявити самовідвід за наявності обставин, передбачених цим

безпосередньої технічної допомоги під час досудового розслідування і судового розгляду; б) для дачі консультацій з питань які потребують відповідних спеціальних знань і умінь (ч. 1 ст. 71; ч. 1 ст. 360 КПК України); в) для дачі письмових роз'яснень під час дослідження доказів у суді (ч. 1 ст. 360 КПК України).

Необхідно відмітити, що правові норми щодо використання спеціальних знань і науково-технічних засобів у кримінальному провадженні в залежності від їх конкретизації можна поділити на три групи:

До першої можна віднести норми, які передбачають використання спеціальних знань спеціалістом на будь-якому етапі кримінального провадження. Так, ст. 71 КПК України визначає форми у яких спеціаліст може надавати допомогу: а) надання консультацій з питань, які потребують певних спеціальних знань і умінь; б) надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертиз тощо). Положення даної норми повинно реалізовуватись на всіх етапах кримінального провадження, про це йдеться в ч. 2 ст. 71 КПК України «спеціаліст може бути залучений ... сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду».

До другої групи можна віднести положення ст. 360 КПК України, яка передбачає право суду під час дослідження доказів скористатися «усними консультаціями або письмовими роз'ясненнями спеціаліста».

До третьої групи можуть бути віднесені норми права, які регулюють порядок залучення спеціаліста до участі у конкретній слідчій (розшуковій) дії (ст. 226; ч. 8 ст. 228; ч. 1 ст. 236; ч. 3 ст. 237 КПК України тощо).

Підстави для відводу чи самовідводу спеціаліста зазначені у ч. 1 ст. 77 КПК України. Відвести зазначену особу у разі:

- якщо він є заявником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем, членом сім'ї або близьким родичем сторони, заявника, потерпілого, цивільного позивача або цивільного відповідача;

- якщо він брав участь у цьому ж провадженні як слідчий суддя, суддя, захисник або представник, свідок;

- якщо він особисто, його близькі родичі чи члени його сім'ї заінтересовані в результатах кримінального провадження, а також коли він перебуває в службовій або іншій залежності від обвинуваченого, підозрюваного, потерпілого, цивільного позивача чи цивільного відповідача або існують інші обставини, які викликають обґрунтовані сумніви його неупередженості;

- якщо він проводив ревізію, інвентаризацію, службове розслідування, аудиторську або іншого характеру перевірку тощо, матеріали яких використовуються у цьому провадженні.

Не може бути підставою для відводу спеціаліста його попередня участь у цьому кримінальному провадженні як спеціаліста, перекладача,

такі відомі вчені-криміналісти, як Р.С. Белкин, Є.Ф. Бурінський, А.І. Вінберг, С.Б. Шашкін та багато інших.

У судовій технічній експертизі документів під документами із спеціальними засобами захисту від підробки розуміються документи, що надають права або звільняють від обов'язків, паперові грошові знаки, цінні папери, акцизні та спеціальні марки, а також інші документи, яким надається сукупність властивостей, складновідтворювана в умовах їх несанкціонованого виготовлення.

Виготовлення цінних паперів має бути гарантовано захистом від підробки відповідно до світових стандартів. Рівень захисту цінних паперів в цілому повинен відповідати призначенню цінного паперу та обізнаності їх споживачів про необхідність і достатність елементів захисту цінного паперу від фальсифікації. При цьому будь-який вид захисту цінного паперу повинен бути доступний для розпізнавання органолептичними методами або піддаватися розшифровці за допомогою спеціальних приладів.

Способи захисту від підробки документів носять універсальний характер, що ставить на єдиний методологічний фундамент експертне дослідження документів незалежно від їх національної приналежності. Сучасна концепція виготовлення документів особливої важливості припускає наявність у них кількох відокремлених рівнів захисту від підробки.

Більшість документів із спеціальними засобами захисту від підробки виконуються на папері. При цьому папір набуває ознак, які, з одного боку, дозволяють відрізнити його від сортів паперу іншого призначення, з іншого – ускладнюють його несанкціоноване виготовлення.

Вивчаючи документ для визначення способу його виготовлення, експерт повинен насамперед встановити, чи не виконаний він від руки. Вирішення цього питання, як правило, не викликає труднощів. Ознаки рисовки будуть такими самими, як у мальованих бланках звичайних документів. Визначивши, що документ намальований від руки, експерт перевіряє, чи є він оригіналом малюнка. Для цього необхідно встановити спосіб нанесення мальованого зображення на папір і з'ясувати, чи не був малюнок розмножений методами поліграфії. Мікроскопічне та хімічне дослідження штрихів дозволяють відрізнити туш, чорнило, акварельні фарби і олівець від друкарських фарб і фарбувального матеріалу, що застосовуються в розмножувальних апаратах. Якщо експерт дійде висновку, що бланк документа (грошова купюра) не намальований, а виготовлений за допомогою поліграфічних процесів, необхідно визначити яким способом він надрукований (за допомогою форм високого, глибокого або плоского друку); чи була друкарська форма виготовлена, наприклад, вручну або фотомеханічним способом. Для цього застосовують ту саму методику, що і для дослідження бланків звичайних документів.

Дослідження починають з ретельного огляду. Експерт повинен прочитати весь друкований текст, переконатися у відсутності граматичних помилок, звернути увагу на малюнки (не перекручені вони, чи не спрощені). Груба, примітивна підробка може бути розпізнана вже на цій стадії дослідження.

Потім вивчають захисні засоби – водяні знаки, захисну сітку, поліграфічне зображення, матеріали. Дослідження сумнівного бланка та бланка – зразка проводять за зовнішніми параметрами: розміром, кольором, відтінком, розміщенням зображень і окремих його деталей, кількістю ліній в штрихах малюнку та ін. Порівнюють також водяні знаки за будовою і положенням, візерунки захисної сітки. Дослідження паперу, фарб, чорнила, клею здійснюється у видимій та ультрафіолетовій ділянці спектра (паралельно вивчають досліджуваний документ і зразок в одних і тих самих умовах). Зазначимо, що справжній документ, який перебував тривалий час в обігу (іноді сильно забруднений), може за кольором і характером люмінесценції відрізнятися від зразків документів. Розходження люмінесценції не повинна бути підставою для поспішного висновку [2, с. 85-91].

Таким чином, криміналістичне дослідження документів зі спеціальними засобами захисту вимагає від експерта знання методики дослідження такого виду документів та використання сукупності методів, що дозволять виявити ознаки досліджуваних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Шашкин С.Б. Технично-криминалистические исследования документов со специальными средствами защиты от подделки / С.Б. Шашкин. – Саратов, 2002. – 231 с.

2. Комплексное криминалистическое исследование средств защиты ценных бумаг и денежных билетов. Учебное пособие. – М.: ЭКЦ МВД РФ, 2002. – 115 с.

Дуда В.Я.

ВЕРСИЮВАННЯ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ПОРУШЕНЬ ПОРЯДКУ ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАЦІЙ З МЕТАЛОБРУХТОМ

Розслідування злочинів, передбачених ст. 213 КК України, у більшості випадків має конфліктний характер. Підозрюваний, намагаючись уникнути відповідальності, чинить протидію розслідуванню злочинів, і зрозуміло, що при такій протидії слідчий не може залишатися «беззбройним», оскільки тоді він не вирішить завдань, зазначених у законі. Його «зброєю» повинна бути слідча тактика. Долаючи такі перешкоди, слідчий не має права діяти тими методами, які дозволені підозрюваному у вигляді права на захист. Він повинен керуватися законом та етичними нормами.

законодавства. Застосування на цій стадії судочинства спеціальних знань, якими володіють певні категорії спеціалістів, також урегульоване правовими нормами.

В кримінальному процесі та криміналістиці одним з проблемних є питання щодо форм використання спеціальних знань. Немає єдиної думки з приводу процесуальної регламентації, змісту та класифікації форм спеціальних знань.

Ряд науковців наводять різні переліки форм спеціальних знань без належної класифікації. Це пояснюється тим, що форми використання спеціальних знань належним чином не врегульовані кримінально-процесуальним законодавством.

Еволюція форм використання спеціальних знань у кримінальному провадженні пройшла значний шлях пошуків і реформ. Від достатньо широкої форми використання спеціальних знань, у вигляді судових експертиз, до диференціації форм та ці, які передбачені чи не передбачені КПК України, результати яких мають чи не мають доказового значення, відповідно суб'єктів їх використання [1, с. 206-207].

В залежності від суб'єкта володіння, визначають три форми спеціальних знань В.Г. Гончаренко [2, с. 11], В.К. Лисиченко, В.В. Циркаль [3, с. 11-14] та інші вчені: слідчого, спеціаліста та експерта. Зазначену класифікацію вважає правильною Б.В. Романюк [4, с. 48].

1. Безпосереднє використання спеціальних знань слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом. Від всіх інших форм вона відрізняється чітко вираженою процесуальною і криміналістичною спрямованістю обставин вчиненого кримінального правопорушення (ст. 91 КПК України). Слідчі перш за все використовують криміналістичні професійні знання, прийоми, методи і засоби криміналістичної техніки з метою виявлення, фіксації і вилучення доказів. За цих умов їх використання, отриманні результати детально описуються в протоколах слідчих (розшукових) дій, фіксуються шляхом фотозйомки, виготовлених зліпків, схем, відео-, звукозапису та інше, які разом з протоколом мають значення процесуального джерела відомостей про встановлені факти.

Застосування слідчим спеціальних знань при виконанні процесуальних функцій регламентовано ст. 22; 23; 36; 39; 40; 41; 42; 46; 68; 91; 92; 93; 94; 214; 223; 228; 236 та іншими статтями КПК України.

2. залучення спеціалістів у кримінальне провадження. В першу чергу це стосується особи, яка володіє певними спеціальними знаннями і може бути наділена статусом спеціаліста, права і обов'язки якої викладені у ст. 71 КПК України. Спеціалістом у кримінальному провадженні є особа яка володіє спеціальними знаннями і вміннями застосовувати технічні й інші засоби та може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, які потребують відповідних знань і умінь.

Спеціаліст залучається для вирішення таких завдань: а) надання

Виконуючи свої повсякденні обов'язки, керівник звертається до різних категорій посадовців, начальників різного рангу, співробітників. Крім того, у керівників експертних управлінь додалася безліч зовнішніх функцій, у тому числі, взаємодія з іншими службами, правоохоронними органами, фондами, громадськими організаціями, державними і політичними діячами. Аналіз показує, що усі дії з виконання цих функцій характеризуються високою різноманітністю, супроводжуються безліччю ділових і міжособових контактів з людьми як усередині, так і поза організаційною системою, характеризуються швидкою зміною подій, різноманітністю виконуваних дій. Це обумовлює необхідність наявності у керівника розвинених комунікативних здібностей і знань основ ефективного спілкування.

Під комунікативною компетентністю розуміються знання і можливості особи встановлювати і підтримувати необхідні контакти з іншими людьми, у тому числі і з підлеглими. Найяскравіше комунікативні здібності проявляються при вирішенні службових завдань, при вирішенні міжособових конфліктів, в інших особово-значущих ситуаціях спілкування. Невдачі в процесі комунікації формують негативний досвід, який породжує прагнення уникати подібних ситуацій в майбутньому, проте специфіка діяльності керівника експертного органу і полягає в тому, що вона щодня демонструє подібні ситуації.

Управлінська діяльність у своїх проявах багатогранна. Це і люди з їх волею й інтелектом, і знання, і інформація, і технічні засоби. Усе це утворює комплексне соціально-психологічне явище. Можна отримувати великий об'єм інформації, але не вміти через відсутність знань і технічних засобів її обробляти. Тільки зважене, збалансоване введення в дію усіх елементів управлінської діяльності здатне надавати їй раціональність і ефективність.

Акцент на психологічні аспекти управлінської діяльності дозволяє підійти до розуміння управління як складного механізму психологічної взаємодії між людьми. Виходячи з цього, сформувалися різні за початковими посилками концепції людських відносин, урахування яких важливе в процесі управлінської діяльності. Тільки знання й урахування в службовій діяльності особливостей психології спілкування, індивідуально-психологічних характеристик співробітників, психотехніки і прийомів, створюють умови для раціонального й ефективного управління.

Соловей С.М.

ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Досудове розслідування у кримінальному судочинстві є спеціальним видом юридичної діяльності, яка регулюється нормами процесуального

висунуті порівнянні, альтернативні версії мають бути реальними і вичерпними. Для з'ясування невідомих обставин висувуються всі можливі реальні версії. Перевірка версій, на відміну від процесу їх побудови, є практичною діяльністю осіб, які висунули версії. Її мета – підтвердити або спростувати припущення, які містяться у версіях і виведені з них висновки слідства про певні події або факти і забезпечити встановлення обставин кримінального провадження. Правила перевірки версій зводяться до такого: з версії повинні бути виведені всі можливі реальні наслідки; наслідки повинні бути логічно чіткими і несуперечливими; версія може бути перевірена шляхом проведення слідчих (розшукових) дій і оперативно-розшукових заходів; версії перевіряються по можливості одночасно.

А.П. Шеремет відмічає, що версія перевіряється доти, доки вона не буде спростована або доки не з'являться умови, при наявності яких її можна вважати такою, що відповідає дійсності. Припущення стосовно будь-якого факту перетворюється в достовірне знання про нього, якщо можливо доказати, що з цього факту і лише з нього випливають установлені висновки. Версія стає достовірною, якщо: 1) всі можливі передбачення стосовно обставини злочину були висунуті і ніякої іншої версії щодо тієї самої обставини в процесі розслідування не виникало; 2) усі висунуті версії про дану обставину були перевірені і всі, за виключенням однієї, що об'єктивно підтвердилася, були спростовані і відпали; 3) всі висновки з версії були всебічно досліджені та знайшли підтвердження зібраними матеріалами; 4) версія, що підтвердилася, перебуває у повній відповідності відносно інших обставин справи [1, с. 49].

Спираючись на вихідні дані, версія повинна не просто пояснювати їх, а й розкрити всі види зв'язків між ними. Версія, що прийнята до перевірки, є частиною тактичного рішення. Робочі версії перевіряються порівнянням з фактами об'єктивної дійсності, пов'язаними з подією злочину. Така перевірка версій здійснюється за допомогою слідчих дій (оглядів, обшуків, допитів, слідчих експериментів, експертиз тощо), а також інших дій.

На момент отримання інформації про внесення відомостей про кримінальне провадження за матеріалами офіційних перевірок складаються такі версії:

- чи мали місце незаконні операції з металобрухтом;
- чи мало місце інше кримінальне правопорушення;
- ознак злочину не виявлено, проте є ознаки, що свідчать про вчинення адміністративне правопорушення;
- злочин вчинено групою осіб.

Якщо говорити про способи вчинення злочину, передбаченого ст. 213 КК України і про механізм слідотворення, то ймовірним є:

- здійснення операцій з металобрухтом без державної реєстрації;

- здійснення операцій з металобрухтом без спеціального дозволу (ліцензії), одержання якого передбачено законодавством;
- надання приміщень і споруд для розміщення незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту;
- організація незаконних пунктів прийому, схову та збуту металобрухту.

При висуненні версій про осіб, які вчинили злочин, передбачений ст. 213 КК України та їх рольові функції, повинна враховуватися не тільки достовірність, а й неперевірена інформація. При перевірці версій слідчим та оперативними працівниками збираються докази, що підтверджують або спростовують кожну з них.

Вирішення завдання виявлення і доведення вини учасників злочинної групи та їх рольових функцій багато в чому залежить від згоди будь-кого з них на співпрацю зі слідством або працівниками оперативно-розшукових підрозділів, тобто виявлення так званої «слабкої» ланки. При цьому позитивний ефект такої операції багато в чому залежить від того, яку роль відіграє ця людина у здійсненні незаконних операцій з металобрухтом, наскільки вона обізнана про діяльність та склад злочинної групи.

Перелічити усі окремі версії, що складаються на момент відкриття кримінального провадження за злочинами, пов'язаними з незаконними операціями з металобрухтом неможливо. Однак ми й не ставимо перед собою такої мети, оскільки кожне кримінальне провадження, індивідуальне, має свої відмінності в побудові версії, а також у процесі планування їх перевірки.

На основі окремих типових версій слідчий намічає план проведення початкових слідчих дій. Висунення версій і перевірка їх при розслідуванні багато в чому визначає ефективність планування розслідування у конкретному кримінальному провадженні.

Перевірка типових версій може здійснюватися, як правило, процесуальними діями та оперативно-розшуковими заходами. У відшуванні джерел інформації про злочин важлива роль належить оперативно-розшуковим заходам. Саме їх здійснення, як свідчить слідча практика, дозволяє у найкоротші терміни встановити осіб, які мають інформацію про злочин. Мабуть, не випадково на початковому етапі розкриття складних злочинів на місце події виїжджає слідчо-оперативна група. У той час, коли слідчий проводить огляд місця події, працівники оперативних апаратів проводять певні оперативно-розшукові заходи, у тому числі спрямовані на перевірку типових версій, і виявлення джерел інформації [2, с. 116-117].

Підсумовуючи сказане, необхідно зазначити, що звернення слідчого до системи типових версій дозволяє йому одержати «підказку» серед якої категорії осіб найбільш вірогідніше може знаходитися злочинець і в якому напрямку треба здійснювати його пошук. Це сприяє активізації розумової

дозволить перетворити виховну роботу, морально-психологічне забезпечення на високотехнологічний процес, спрямований, зрештою, на якісне виконання вирішуваних експертними підрозділами завдань, підвищення рівня професійної діяльності.

Як відомо, правоохоронна діяльність відноситься до такого виду діяльності, в якому без організованої, цілеспрямованої і ефективної взаємодії співробітника експертних органів з іншими учасниками кримінального судочинства неможливе вирішення поставлених перед ним завдань.

Значну частину в діяльності керівника експертним органом займають організаційно-управлінські питання, від правильного вирішення яких залежить ефективність його праці в цілому.

Завдання управління в такому юридичному органі, полягає в тому, щоб створити організаційні соціально-психологічні умови, які чинитимуть мобілізуючий, стимулюючий і організуючий вплив на персонал в цілому і кожного співробітника окремо.

Діяльність, здійснювана керівниками експертних підрозділів, виражається в здійсненні тих чи інших управлінських дій і фіксується в адекватних їм формах. Сенс такої діяльності полягає в здійсненні дій адміністративної властивості, у спрямованості її на виконання законів, в удосконаленні експертної практики, в проведенні організаційних заходів. Такий підхід дозволяє бачити переважно зовнішнє в управлінні, регулювати його правовими актами, проводити безліч організаційних заходів. Проте він не розкриває соціальної і психологічної суті управління, його специфічного місця і ролі в службовій діяльності особового складу.

Управлінський вплив, завжди містить в собі точну мету і напрям руху до неї. Окрема людина може управляти своєю соціальною активністю. Але для того, щоб група здійснювала ефективні скоординовані вчинки і дії, потрібне колективне визначення загальних цілей і шляхів їх реалізації, підпорядкування спільно наміченій поведінці кожного з членів групи. Це означає, що управлінський вплив, повинен містити в собі організаційний момент для наряду і практичного здійснення взаємодії людей. В управлінні також розвиваються психоаналітичні процеси самовизначення – самовираження – самоствердження – самореалізації – саморегуляції.

Ефективна управлінська діяльність припускає у своєму складі наявність мотивуючих і контрольних дій, спрямованих на підвищення надійності виконання поставлених завдань. Як у процесі, так і після закінчення яких-небудь видів робіт, керівникові необхідно дати адекватну оцінку фактично виконаному, виявити несприятливі відхилення від мети і пов'язані з цим негативні наслідки, виявити нові, раніше невраховані можливості і резерви.

знаходилася в центрі уваги дослідників, проте підходи до її вивчення, очевидно, ніколи не будуть вичерпані. Кожен етап розвитку суспільства розкриває все нові сторони дійсності, по відношенню до яких питання індивідуального, групового, громадського характеру перетинаються, взаємопроникають і породжують нові проблеми.

За більш ніж сімдесятирічну історію розвитку вітчизняної юридичної психології накопичений величезний масив теоретичних і емпіричних даних про генезис і структуру функціонування правоохоронної системи.

Зібраний великий матеріал, присвячений проблемам вдосконалення професійної діяльності фахівців правоохоронних органів та інших державних структур; проаналізовано психолого-педагогічні аспекти роботи експерта, спеціаліста, слідчого, оперуповноваженого, дільничного інспектора, співробітників Державтоінспекції, особового складу підрозділів міліції особливого призначення.

Проте за межами наукових досліджень залишається цілий спектр проблем, вивчення яких могло б позитивно позначитися на вирішенні низки практичних завдань в сфері підвищення ефективності й якості експертної практики.

На сучасному етапі теорія управління у сфері правоохоронної діяльності, в предметі якої можна виділити такий компонент, як комунікативна компетентність, набуває усе більш чіткий зміст.

Метою вивчення управління в експертних підрозділах є цілеспрямована підготовка професіоналів, зайнятих управлінням в цій структурі. У сучасний період розвитку суспільства управлінська діяльність в правоохоронних органах, заснована лише на досвіді й інтуїції керівників, вже не може гарантувати досягнення успіхів в службовій діяльності як їх самих, так і підлеглих ним виконавців.

Нині виявилася наполеглива потреба у підготовці керівників, що відповідають вимогам сучасного суспільства. Особливу роль тут відіграє рівень сформованості тих професійно-значущих якостей, що впливають на успішність професійної управлінської діяльності. Через це майбутні керівники обов'язково повинні своєчасно набувати необхідний обсяг сучасних управлінських знань, умінь і навичок, а діючі – постійно підвищувати рівень своїх теоретичних знань і удосконалювати наявні уміння і навички в сфері соціальної і юридичної психології.

Вивчення основ управління повинно сприяти тому, щоб у керівників виникло усвідомлене розуміння і стійка внутрішня потреба в постійному самостійному набутті управлінських знань, умінь і навичок; раціоналізації функцій управління в межах компетенції; у аналізі практики управління; вивченні і поширенні передового досвіду.

Управлінська і навчально-виховна практика сьогодні як ніколи потребують нових високоефективних технологій і рекомендацій у роботі з кадрами. Вивчення цих проблем і впровадження їх в практичну діяльність

діяльності слідчого та орієнтації його мислення у нестандартних обставинах розслідування. Стосується це й злочинів, передбачених ст. 213 КК України. Разом з тим, побудова конкретних версій щодо особи злочинця не означає суто механічне використання на практиці певного набору рекомендацій, які встановлено дослідним шляхом і відображено у відповідних криміналістичних методиках. Вирішення цього завдання потребує диференційованого, творчого підходу, зумовленого наявністю вихідних даних, своєрідністю досліджуваних обставин і слідчою ситуацією.

На момент отримання інформації про внесення відомостей про кримінальне провадження за матеріалами офіційних перевірок висувуються такі версії: чи мали місце незаконні операції з металобрухтом; чи мало місце інше кримінальне правопорушення; ознак злочину не виявлено, проте є ознаки, що свідчать про вчинення адміністративне правопорушення; злочин вчинено групою осіб. у розслідуванні значна роль відводиться окремим версіям. На етапі аналізу вихідних даних, крім загальних версій виникають умови для висунення окремих версій в рамках сформованої на даний момент ситуації, які стосуються: суб'єктів злочину; місця, часу, обстановки вчинення злочину; способу вчинення злочину і слідів злочинної діяльності.

Список використаних джерел

1. Шеремет А.П. Криміналістика: навч. пос. / А.П. Шеремет. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
2. Лук'янчиков Є.Д. Інформаційне забезпечення розслідування злочинів: дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук: спец. 12.00.09 / Є.Д. Лук'янчиков. – К., 2005. – 429 с.

Думський А.В.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ФАКТІВ ОТРИМАННЯ, ПРОПОЗИЦІЇ, ДАВАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Розслідування кримінальних правопорушень в цілому є неможливим без використання сучасних досягнень природничих, технічних, економічних та інших наук, які прийнято називати спеціальними знаннями. Закон не дає визначення поняття «спеціальні знання». У юридичній літературі під цим терміном розуміють систему теоретичних знань і практичних навичок в галузі конкретної науки або техніки, мистецтва або ремесла, одержаних шляхом проходження спеціальної підготовки або набуття професійного досвіду і використовуються для вирішення питань, що виникають у процесі кримінального судочинства.

Основним носієм спеціальних знань є експерт. Відповідно до ст. 69

КПК України експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічним та іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до Закону України «Про судову експертизу» на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.

Порядок призначення та проведення судових експертиз у кримінальних провадженнях визначається низкою нормативно-правових актів, у тому числі Кримінальним процесуальним кодексом України, Законом України від 25 лютого 1994 р. «Про судову експертизу».

Порядок призначення експертизи включає в себе такий комплекс дій: визначення слідчим, прокурором необхідності проведення експертного дослідження і винесення ним мотивованої постанови про призначення експертизи, ознайомлення з нею підозрюваного, обвинуваченого та його захисника, направлення постанови та необхідних для провадження експертизи матеріалів експертові або керівникові відповідної експертної установи.

Однією з найбільш поширених під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень є фоноскопична експертиза. Адже факти вимагання та отримання неправомірної вигоди, як правило, документуються із застосуванням звуко-, відеозапису, а після цього слідчим, прокурором обов'язково призначається криміналістична експертиза матеріалів та засобів відео-, звукозапису. Ця експертиза призначається для встановлення змісту записаної розмови, ідентифікації як голосів співрозмовників, так й інших звуків (наприклад звуку роботи заводу), отримання відповіді на запитання чи виготовлена фонограма на конкретному технічному засобі або чи не піддавалась фонограма монтажу тощо.

Ще одним важливим видом експертних досліджень під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з отриманням неправомірної вигоди, є судово-хімічна експертиза. Вона проводиться з метою встановлення тотожності хімічного складу речовини, якою оброблявся (наносились помітки) предмет неправомірної вигоди, зі змивами з рук, мікронашарувань на одязі та з предметів неправомірної вигоди, вилучених у підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення.

Підготовку хімічної речовини для обробки предмета неправомірної вигоди переважно здійснюють оперативні співробітники спільно з фахівцями-хіміками. Головна вимога – індивідуальність хімічного складу речовини, яка, зазвичай, виготовляється спеціалістами-хіміками з експертної установи відповідного правоохоронного органу, що проводить оперативно-розшуковий захід або слідчу (розшукову) дію. Після проведення тактичної операції із затримання отримувача неправомірної вигоди оперативні працівники за допомогою спеціаліста роблять змиви з

посадова особа, наділена певними посадовими повноваженнями як учасник досудового розслідування, який здійснює відповідно до закону проведення окремих слідчих (розшукових) чи інших процесуальних дій. Його поява покликана вирішити питання, як суб'єкта, що включений у слідчо-оперативну роботу для участі у проведенні складних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій. Особистий досвід автора свідчить, про те, що коли, слідчому надається безпосередня допомога висококваліфікованим криміналістом, то це забезпечує ефективність виконання складних криміналістичних завдань, у вирішенні яких слідчий, який не має достатнього професійного досвіду може допустити помилки.

Враховуючи вищевказане, слід зауважити, що для підвищення якості слідчих (розшукових) дій, ефективності розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, сьогодні на практиці потрібен експерт-криміналіст, який в якості спеціаліста може посприяти у виявленні, закріпленні та вилученні речових доказів при оглядах місць конкретних видів кримінальних правопорушень. Виходячи з викладеного, вважаємо актуальною підготовку за фахом «спеціаліст-криміналіст». Кваліфікація спеціаліста повинна проводитися щодо окремих видів кримінальних правопорушень.

Сокиран Ф.М.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КЕРІВНИКІВ ЕКСПЕРТНИХ ПІДРОЗДІЛІВ МВС УКРАЇНИ

Реформи, що проводяться в Україні, торкнулися практично усіх сторін економічного, суспільно-політичного і соціально-правового життя суспільства. В умовах вдосконалення української державності особливо важливу роль набуває формування правової держави і громадянського суспільства. Практика громадського життя свідчить, що вдосконалення системи державного управління в правоохоронній сфері повинне ґрунтуватися, передусім, на правовому механізмі регулювання діяльності, що включає як правове забезпечення, так і формування організаційних структур управління в системі органів охорони правопорядку і боротьби зі злочинністю.

Особливості функцій експертних підрозділів Міністерства внутрішніх справ формують специфіку управління цим державним органом. Багато в чому управління цією діяльністю не має аналогів в інших видах соціальної практики. Експертний апарат МВС України є невід'ємною частиною правоохоронної системи і своєю діяльністю активно впливає на соціально-політичний і соціально-психологічний клімат в сучасному українському суспільстві.

Досягнутий нині рівень розвитку теорії управління у сфері правоохоронної діяльності дозволяє виділити проблему соціального наповнення правоохоронної діяльності. Ця проблематика завжди

експертиз, а також техніко-криміналістичної експертизи документів та експертизи холодної зброї, як показує вивчення експертної практики, в основному проводить експертизи за двома-трьома конкретними напрямками. З іншого боку, помітне зростання нових методів дослідження, а також поява нових, раніше не досліджених як вид об'єктів і предметів свідчать про ускладнення експертизи в науковому та методичному сенсі. Для успішного вирішення експертних завдань необхідно постійне самовдосконалення експерта. Якщо враховувати тільки обсяг роботи експерта-криміналіста у відповідності з процесуальними та службовими функціями і завданнями, то можна стверджувати про нереальність сказаного. Тому випускникові за спеціальністю «експерт-криміналіст» слід надавати право проведення експертиз по конкретних напрямках, наприклад, криміналістичне дослідження документів. У цьому випадку можна бути впевненим в його професіоналізмі відповідно до вимог сьогодення. Кваліфікація буде присуджуватися щодо наданих прав проведення експертиз. Таким чином, сказане обумовлено безперервним зростанням кількості нових методів дослідження, появою нових об'єктів, що вимагають постійного самовдосконалення, а також значним обсягом роботи експерта-криміналіста відповідно до її процесуальних і службовими функціями.

Аналогічний стан і зі спеціальністю «спеціаліст-криміналіст». Як правило, в експертно-криміналістичних підрозділах формується графік чергувань співробітників, які входять до слідчо-оперативні групи. При необхідності вони беруть участь в якості спеціалістів у слідчих (розшукових) діях. Як правило у графік чергувань включаються всі співробітники. Однак участь експерта-криміналіста, який є профілюючим в основному по криміналістичним дослідженням документів, у такій слідчій (розшуковій) дії, як огляд місця вбивства із застосуванням вогнепальної зброї буде малоефективною. Утворені стереотипи, не дозволяють визнати негативність таких ситуацій. По відношенню до описаного прикладу обов'язково виникне негативна реакція, і основним висновком буде твердження про необхідність проведення підготовки кожного співробітника експертно-криміналістичного підрозділу до різних видів огляду місць події і його навчання. Тому, відомчим наказом МВС України від 09.08.2012 № 686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України» у слідчих підрозділах МВС України сформовано штат слідчих-криміналістів.

На наш погляд, це обумовлено необхідністю мати найбільш підготовлених до криміналістичної діяльності осіб, які можуть у будь-який час приєднатися до процесу досудового розслідування, як на його початку, так і на певних етапах. Слідчий-криміналіст - це, по-перше, професіонал, що володіє знаннями в галузі криміналістики, а по-друге,

рук затриманого або вилучають предмети його одягу, меблі, на яких могли бути залишені сліди хімічного складу від контакту з предметом неправомірної вигоди.

На експертизу має бути наданий контрольний зразок речовини, якою оброблявся предмет неправомірної вигоди, тампони зі змивами рук та грошові купюри з метою підтвердження факту, що спеціальна хімічна речовина, виявлена на грошових купюрах, ватних тампонах, якими були зроблені змиви з рук, ідентична за своїми фізико-хімічними властивостями з контрольним зразком спеціальної хімічної речовини.

Сучасні можливості експертних досліджень дозволяють виявити на грошових купюрах (або іншому предметі неправомірної вигоди) сліди пальців рук та потожирові нашарування. Для цього призначається дактилоскопічна (у першу чергу) та судово-біологічна експертизи.

У зв'язку з необхідністю виключення сторонніх домішок на предметах, які будуть досліджуватись експертами, упакування та вручення предмета неправомірної вигоди, його вилучення та огляд, проведення змивів з рук та вилучення з одягу отримувача неправомірної вигоди повинно проводитись у гумових рукавичках.

Часто особи, які мають намір отримати неправомірну вигоду за виконання чи утримання від виконань певних дій, роблять записи у записниках та інших документах щодо осіб та суми неправомірної вигоди, яку необхідно сплатити. Для встановлення особи, яка виконала ці записи, призначаються криміналістичні експертизи документів, почеркознавчі експертизи.

Дученко О.П., Комісарова Н.О.

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЧНОЇ МЕТАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Актуальність теми полягає у короткій характеристиці та класифікації окремих видів холодної зброї, яка приводиться в дію за допомогою натягнутої дуги лука чи арбалета або кінетичної енергії.

Проблемами дослідження механічної метальної зброї займалися такі вчені як Устинов А.Е., Кофанов А.В., Шокарев В.Ю., Хартінк А.Е., Попенко В.Н. та ін. Вони висвітлили історію виникнення холодної зброї, класифікували її, проводили різні випробування та дослідження.

Найпоширенішими з механічної метальної зброї є арбалети та луки.

Лук був першим механічним пристроєм, створеним людським розумом, і перше знаряддя, призначене для ураження цілі на відстані. Спочатку він призначався виключно для полювання, використовувався, як мінімум, з епохи мезоліту (12-17 тис. років до н.е.). Втім, є відомості, які підтверджуються наскальними малюнками доісторичних людей, що деякі племена неандертальців користувалися луком ще сотні тисяч років тому. Лук є ручною зброєю для метання стріл, що складається з дуги (дуг) і

тятиви; назва пішла від слова «лука» – вигин, дуга. Він перетворював потенціальну енергію напруженої дуги в кінетичну енергію стріли, правда не без допомоги людських м'язів. Застосування тільки м'язової сили для метання будь-яких снарядів не давало такого результату, як метання стріли з лука. Ефективність цього виду зброї пояснює його розповсюдження серед усіх племен і народів. У XIII-XIV століттях н.е. в Європі лук з мисливської зброї, стає армійським. При цьому його використовують як піхота, так і кіннота.

Про велику популярність луків на Русі свідчить безліч знахідок та історичних документів і малюнків. Окрім бойових якостей, надавалося велике значення зовнішньому вигляду лука і сагайдаку для стріл.

У XV столітті лук почав поступатися арбалету, і перестав використовуватися в армії. Нині луки використовуються в спорті, полюванні або для розваги [1; 32].

Арбалет – металевий снаряд, що складається з лука, укріпленого на ложі і забезпеченого спусковим механізмом. Сучасна назва арбалет «походить від французького *«arbalète»*, яке було запозичене з латині, де воно звучало як *«arcaballista»* – термін, що складається із слів «дуга», «лук» і «кидати». На Русі IX ст. н.е. вважали за краще використати зрозуміліший термін – «самостріл». Арбалет у порівнянні з луком був якісно новим видом ручної зброї. По-перше, арбалетні стріли значно важчі та коротші за стріли для лука, що збільшує їх пробивну здатність. Тому в епоху Середньовіччя, коли арбалет отримав найбільше поширення в Європі, це зброя було спочатку єдиним, здатним впоратися з рицарськими латами на відстані. На відміну від лука арбалет може довго знаходитися в зведеному, готовому до бою, стані. При цьому замок, утримуючий дугу-лук в напруженому стані, дозволяє йому в потрібний момент спрацювати майже миттєво. Проте, маючи ряд переваг у порівнянні з луком, арбалет програє йому в дуже важливій бойовій якості: скорострільності, оскільки перезарядка арбалета займає масу часу. До того ж в середні віки бій арбалетів був дещо слабкіший за бій найсильніших луків [1; 68].

У наші дні луки та арбалети використовуються у полюванні, спорті та для розваг. Спортивні та мисливські луки, які відносяться до холодної зброї, мають такі конструктивні особливості:

- луки повинні складатися з корпусу, двох дуг з блоком чи без нього, затвора, тятиви;
- лук виготовляється з будь-якого достатньо міцного матеріалу. Луки спортивні мають довільну форму і розміри, які забезпечують їх використання для стрільби на відстані від 18 до 70 метрів для жінок та до 90 метрів для чоловіків;
- стріли для луків спортивних виготовляються з будь-якого матеріалу, довільної довжини;
- розмір оперення стріл та кількість пір'їн не обмежується [3; 52].

Сокиран М.Ф.

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ З ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОВС УКРАЇНИ ТА СУДОВО-ЕКСПЕРТНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Процес підготовки експертів-криміналістів (судових експертів) та спеціалістів-криміналістів складний і пов'язаний із специфічністю даної спеціальності, її комплексною природно-гуманітарною основою.

На сьогодні при формуванні професійних якостей експерта-криміналіста необхідно враховувати наступні об'єктивні і суб'єктивні фактори, що впливають на суспільство: постійне вдосконалення науково-технічних засобів; збільшення обсягів інформації (в загальному розумінні цього слова) в геометричній прогресії; зростання кримінальних правопорушень, скоєних складними і витонченими способами; зміна політичної та економічної ситуації в країні; зміна менталітету людини тощо.

Вважаємо, що під час підготовки експертів-криміналістів слід сконцентрувати основну увагу на спеціалізації експертів-криміналістів не тільки по об'єктно-методним принципам, але і за конкретними видами кримінальних правопорушень. В даний час відзначається, що успішно застосовували раніше методи розкриття вже не спрацюють. Причиною є як «грамотність» осіб що вчинили кримінальне правопорушення, так і правові зміни законодавства, відповідно до яких окремі способи і засоби представляються незаконними. Слід також відзначити активізацію зусиль адвокатів у ході процесу досудового розслідування. У цій ситуації помітно зростає роль експерта-криміналіста в розкритті та розслідуванні кримінального правопорушення. Іноді тільки завдяки використанню спеціальних знань експертів-криміналістів вдається успішно розслідувати кримінальні правопорушення. Виходячи з цього, модель професійної фігури експерта-криміналіста бачиться як особа, що володіє різносторонніми знаннями в багатьох галузях науки і техніки та одночасно досконало володіє навичками й уміннями застосування основних технічних засобів, прийнятих на озброєння органами внутрішніх справ. Очевидно, людські можливості не завжди відповідають цим вимогам. Тому, ще раз підкреслюючи об'єктивні і суб'єктивні чинники, які впливають на людину в суспільстві, вважаємо, що треба змінити акцент у методах і напрямках підготовки експертів-криміналістів для органів внутрішніх справ.

Пропонуємо здійснювати підготовку експертів-криміналістів за двома спеціальностями: експерт-криміналіст (судовий експерт); спеціаліст-криміналіст.

Кожна із зазначених спеціальностей також повинна включати спеціалізацію, але не більше, ніж по двом-трьом напрямкам. Експерт-криміналіст, який отримує право проведення дактилоскопічної, трасологічної, судово-балістичної, почеркознавчої та портретної

забезпечення вся систематизована інформація, що стосується балістичної експертизи, повинна бути зосереджена в міжвідомчому інформаційному центрі. Ця інформація становитиме базу для створення єдиної інформаційно-пошукової бази (системи). Базою для формування єдиної інформаційної мережі слугуватиме загальноприйнята класифікація об'єктів, їх властивостей, ознак і словник загальноприйнятих термінів судово-балістичної експертизи, які спиратимуться на законодавчу базу держави.

Також дуже важливим є те, що процедури збирання, опрацювання та використання інформації повинні бути регламентовані спеціальними інструкціями, які фіксуватимуть принципи класифікації судово-балістичної інформації, правила формування і використання довідниково-інформаційного фонду. В інструкціях необхідно закріпити єдині найменування об'єктів-носіїв інформації, що використовуються в судово-балістичній експертизі; єдині для всіх учасників процесу формування довідниково-інформаційного фонду та створення інформаційно-пошукової системи судово-експертних установ, правила викладення інформації, універсальні методи розміщення, доповнення та пошуку інформації, їх фіксації, відповідальність за повноту та достовірність наданої інформації.

Система інформаційного забезпечення судово-балістичних експертиз у повному обсязі може містити такі види забезпечення:

- загальне довідникове;
- індивідуальне інформаційне;
- безперервний відбір нової інформації та надання експертам раніше запитаних відомостей [3, с. 73-76].

Таким чином, інформаційне забезпечення судово-балістичної експертизи має сприяти одержанню необхідних відомостей (даних) про характерні риси різних за властивостями об'єктів, розумінню сучасних засобів і методів, які доцільніше використовувати в кожній конкретній ситуації, частоті повторюваності ознак об'єктів для правильного висновку про їх ідентифікаційну значущість.

Список використаних джерел

1. Ищенко П.П. Криминалистические учеты: свойства объектов и развития системы / П.П. Ищенко: отв. ред. А.Г. Филиппов // Вестник криминалистики. – М.: Спартак, 2008. – Вып. 2(26). – с. 84-88.
2. Горбачев И.В. Создание информационного обеспечения – важный резерв совершенствования судебно-баллистической экспертизы / И.В. Горбачев // Проблемы автоматизации, создания информационно-поисковых систем и применения математических методов в судебной экспертизе. – М., 1987. – с. 43-46.
3. Тютюнник Т.В. Теоретичні та організаційно технічні основи інформаційного забезпечення судово-балістичної експертизи: Монографія / Т.В. Тютюнник. – Донецьк: Ноулідж, 2011. – с. 72-78.

На підставі положень Державних стандартів, вимог «Правил проведення змагань з стрільби з лука», затверджених Міжнародною федерацією стрільби з лука, технічних умов на виготовлення різноманітних зразків луків спортивних і мисливських та стріл до них, Методикою встановлені такі технічні параметри луків спортивних для чоловіків та жінок і стріл до них (якщо інше не передбачено офіційно затвердженими нормативними та технічними документами, діючими в Україні):

- зусилля натягу тятиви не менше як 20 кг;
- наконечник стріли для луків спортивних має оживальну форму;
- наконечник стріли для луків мисливських має довільну форму.

Арбалети бойові, спортивні і мисливські, які використовуються у спортивних, мисливських та інших цілях і можуть уражати ціль на значній (20 м і більше) відстані, є різновидом метальної холодної зброї.

Арбалети повинні складатися з корпусу та лука; мати спусковий гачок механічної дії, фіксатор стріл, тятиви, а також можуть мати систему прицільних пристосувань. Конструктивні особливості:

- лук арбалету виготовляється з достатнього за своїми міцними та пружними властивостями матеріалу і складається з однієї чи двох частин;
- тятива арбалетів виготовляється з неметалевих матеріалів або металевих тросів;
- стріли для арбалетів виготовляються з міцних матеріалів. Міцність визначається за результатами випробувань;
- розмір оперення стріл і кількість пір'їн цією Методикою не регламентуються [2; 46].

Отже при дослідженні механічної метальної зброї необхідно враховувати історію її виникнення та використання у певних цілях. При дослідженні такого виду зброї потрібно користуватися Методикою, в якій чітко зазначено вимоги, які характеризують холодну зброю. Однак ми вважаємо за доцільне класифікувати ці вимоги як основні та неосновні, оскільки в деяких випадках наданий на дослідження об'єкт виходить за межі певних вимог, але його можна вважати холодною зброєю, оскільки він успішно пройшов усі види випробувань та може використовуватись за цільовим призначенням.

Список використаних джерел

1. Шокарев Ю.В. Історія зброї: Луки і арбалети – М.: АСТ, Астрель, 2006. – 176 с.
2. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів.
3. Кофанов А.В. Криміналістичне дослідження холодної зброї: навчальний посібник. – Київ, 2003. – 109 с.

Жук Г.С.

ПРИЧИНИ ЕКСПЕРТНИХ ПОМИЛОК ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

В умовах формування правової держави в Україні значно зростає роль судової експертизи в судочинстві при пізнанні механізму вчинення злочину і отриманні науково-обґрунтованих доказів. Проте, створенню надійної доказової бази заважають помилки судових експертів при проведенні досліджень. Судові експерти, як і суб'єкти будь-якої іншої галузі людської діяльності, не застраховані від неправильних рішень. Помилки були і залишаються об'єктивною реальністю. Це не виключає необхідності намагання їх подолати, оскільки помилки експерта можуть викликати комплекс негативних наслідків [1].

У загальному вигляді поняття, класифікацію експертних помилок, причини їх виявлення розглядали у своїх роботах такі видатні криміналісти: Р.С. Белкін, В.М. Абрамова, М.В. Костицький, Г.Є. Макушкіна, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, А.К. Педенчук, А.В. Іщенко, Г.Л. Грановський.

Помилка – це «неправильність в діях і думках», спотворене порушення закону, недоліки й упущення під час розслідування злочинів, неправильна процесуальна діяльність і розумовий процес компетентних осіб ненавмисного характеру [5].

Експертні помилки – це судження експерта або його дії, що не відповідають об'єктивній дійсності і не приводять експертне дослідження до мети, що є результатом хибної думки [2-3].

Причинами експертних помилок є недоліки процесуального характеру, недоліки організації дослідження і порушення методик дослідження. Класифікація причин помилок має теоретичне значення, оскільки сприяє з'ясуванню природи допуску експертами порушень і недоліків, розробки заходів їх усунення. Причини помилок експерта у процесі проведення експертизи необхідно класифікувати на організаційно-технічні, процесуально-правові і методичні [4].

Організаційно-технічні причини становлять порушення основ організації експертного дослідження, зокрема призначення експерта з неналежною професійною підготовкою, застосування приладів, що не пройшли метрологічну атестацію, використання старих ГОСТів (іншої технічної документації) тощо.

Процесуально-правові причини експертних помилок – це порушення слідчим (судом) або експертом статей кримінально-процесуального закону або окремих положень інструкцій про порядок призначення і проведення судових експертиз.

Причинами експертних помилок є також недоліки методичного характеру. Методичними помилками можуть бути як помилки слідчого (суду) під час підготовки матеріалів на експертизу, так і помилки експерта

супутніх питань, що цікавлять слідчі органи при розслідуванні кримінальних справ щодо незаконного вилучення органів. Правильно організована тактика проведення експертизи (дослідження) із залученням необхідних спеціалістів та проведенням усіх необхідних інструментальних та лабораторних досліджень на базі ведучих наукових закладів або багатопрофільних лікарень, взаємодія зі слідчими органами дає можливість комісії експертів об'єктивно та науково-обґрунтовано відповідати на питання, що ставляться на вирішення при розслідуванні кримінальних справ з приводу незаконного вилучення органів та тканин людини.

Скрипник Д.О., Комісаров М.Л.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Сучасний стан українського суспільства характеризується погіршенням криміногенної обстановки, яка пов'язана з неухильним зростанням злочинності, масштаби і темпи якої безпосередньо залежать від ефективності роботи правоохоронних органів. У свою чергу, діяльність і правоохоронних органів і судів, багато в чому залежать від якості роботи судових експертів. Тому останнім часом актуальним залишається питання, щодо впровадження інформаційного забезпечення в судово-експертну діяльність та утворення автоматизованих інформаційно-довідкових обліків, і систематизації їх в єдину державну базу даних [1, с. 84].

На нашу думку, особливої уваги заслуговує питання, пов'язане з інформаційним забезпеченням судово-балістичної експертизи. Воно становить діяльність фахівців у галузі проведення балістичних досліджень щодо збирання, накопичення, систематизації, розповсюдження та оновлення наукової, довідкової, технічної та іншої інформації, яка повинна і може застосовуватися в процесі балістичних досліджень.

На практиці дуже часто зустрічаються з такою проблемою, що кожна експертна установа не має повної інформаційної бази за всіма найбільш розповсюдженими об'єктами чи завданнями. Тому актуальним і доцільним є диференціація фонду за змістом інформації в деяких судово-експертних установах Міністерства юстиції, НДЕКЦ при МВС України з подальшою передачею інформації до центрального органу системи інформаційного забезпечення з можливістю адресування до нього запиту з підпорядкованого органу.

Першим етапом роботи зі створення довідково-інформаційного фонду має стати інвентаризація вже накопичених окремими експертними установами та оброблених відомостей. Далі необхідна систематизація інформації, створення натуральних колекцій зброї, набоїв, їх елементів, слідів пострілів на різних перешкодах, а також збирання і систематизацію відомостей про об'єкти судово-балістичної експертизи [2, с. 43-44].

На вирішальному етапі створення системи інформаційного

було проведено операцію по вилученню нирки. Медичну документацію, підтверджуючу проведення операції по видаленню нирки, надати не представляється можливим, оскільки оперативне втручання проводилось поза межами України. (Примітка: по даній кримінальній справі обстеження в КОБСМЕ проходили двоє постраждалих, відносно яких були складені аналогічні підсумки).

При освідуванні гр. Л., 1974 р.н., в КОБ СМЕ виявлено: на передньо-боковій поверхні черевної стінки справа на рівні пупка горизонтально розташований рубець білувато-коричнюватого кольору, подовженої форми, розмірами 19×0,2-0,5 см, щільнуватий, майже не спаяний з підлеглими тканинами, на деяких ділянках зі слідами від медичних швів по периферії, передній кінець рубця розташований на відстані 11,5 см від середньої лінії. Гр. Л., 1974 р.н., стаціонарно обстежений в урологічному відділенні Київської обласної клінічної лікарні. УЗД ОЧП: права нирка не візуалізується (видалена), ліва нирка розташована типово, звичайної форми, розмірами 115×55 мм. На КТ ОЧП: права нирка відсутня, ліва в нормі. Діагноз: єдина ліва нирка. Уродинаміка не порушена. Стан після донорської нефректомії справа. КТ-знімок ОЧП проконсультований членом експертної комісії, рентгенологом КОБСМЕ: єдина ліва нирка.

Підсумки: Дані обстеження гр. Л., 1974 р.н., в урологічному відділенні КОКЛ, свідчать про відсутність у пацієнта правої нирки. Локалізація, форма, розміри та морфологічні особливості виявленого у гр. Л. при його освідуванні рубця вказують на те, що він може бути наслідком загоєння післяопераційної рани, яка виникла при проведенні оперативного втручання з метою видалення правої нирки. У коментарі до ст. 143 Кримінального кодексу України вказано: «... Вилучення у людини органа або тканини, вчинене без примушування або обману, за добровільною згодою потерпілого, який повністю усвідомлює характер і небезпеку для життя і здоров'я таких дій, кваліфікується за ч. 1 ст. 143, а в разі заподіяння йому внаслідок таких дій тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження – додатково за ст.ст. 121 або 122. Аналогічно кваліфікується будь-яке порушення встановленого законом порядку трансплантації органів або тканин від живої людини, пов'язане із заподіянням їй тілесних ушкоджень...». Виходячи із зазначеного, відповідно до пункту 2.1.1.6 «Правил судово-медичного визначення ступеню тяжкості тілесних ушкоджень», затверджених Наказом № 6 від 17.01.1995 р. МОЗ України, проведене гр. Л. оперативне втручання з приводу видалення правої нирки можна розцінювати як спричинення йому тяжких тілесних ушкоджень (п.2.1.1.6 «Тяжке тілесне ушкодження ... втрата будь-якого органа або втрата органом його функцій»).

Резюме. Практика виконання вищевказаних експертиз та досліджень вказує на значні можливості бюро СМЕ відносно об'єктивного вирішення питань щодо встановлення наявності чи відсутності органів у людини, та

у процесі самого дослідження [5].

Класифікація причин експертних помилок:

Логічні помилки виникають, коли обґрунтування проміжних, а також кінцевих висновків судових експертів не випливає з результатів дослідження, суперечить дослідницькій частині, ґрунтується на недостатній сукупності ознак. Вони пов'язані з порушенням у змістових розумових актах законів і правил логіки, а також з некоректним застосуванням логічних прийомів і операцій.

Фактичні (предметні) помилки виникають у результаті недосконалого уявлення про відносини між предметами об'єктивного світу. Вони, в свою чергу, зумовлені об'єктивними та суб'єктивними чинниками. До об'єктивних чинників методологічних помилок треба віднести недоліки сучасного рівня знань, на які спирається галузева судово-експертна наука. Суб'єктивні ж чинники віддзеркалюють недоліки у рівні оволодіння та застосування методів та методик предметної судово-експертної галузі певним фахівцем як професійним судовим експертом певної спеціалізації.

Помилки зумовлені неправильними діями експерта або його бездіяльністю і виникають через невиконання належного, віднесені автором до операційних, передумови яких лежать у недоліках організаційно-управлінського характеру судово-експертної діяльності. Виділяються помилки, які полягають у неправильній послідовності застосування методів, методик, невиконанні правил експлуатації складних технічних пристроїв, неправильних розрахунках, виборі параметрів, коефіцієнтів тощо.

Класифікація експертних помилок дозволяють визначити шляхи їх подолання. Враховуючи, що в системі судово-експертної діяльності визначаються правові, науково-методичні та організаційно-управлінські функції безпосереднього здійснення експертної практики, доцільно і заходи щодо подолання експертних помилок будувати відповідно до них. Це пояснюється тим, що об'єктивні і суб'єктивні чинники, які обумовлюють формування неправильних висновків експерта, кореняться саме в недоліках реалізації зазначених функцій судово-експертної діяльності і викликають появу відповідно нормативно-правових, методологічних і організаційно-технічних помилок.

Список використаних джерел

1. Свобода Є.Ю. Причини виникнення та можливості попередження експертних помилок в діяльності експерта-почеркознавця // Часопис академії адвокатури України. – № 17 – (4'2012). [Електронний ресурс].
2. Макушина Г.Б., Вермель Й.Г., Кочнева Л.В. Понятие, причины й профилактика экспертных ошибок // Судебно-экспертное исследование человека и его деятельности. – Свердловск, 1985. – С. 104-109.
3. Вовпленко Н.Н. Ошибки в правоприменении: понятие, виды // Сов.

государство и право. – 1981. – № 4. – С. 38-46.

4. Клименко Н.И. Экспертные ошибки и их причины // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1988. – Вип. 37. – С. 35-38.

5. Клименко Н.И. Судова експертологія: курс лекцій: навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н.І. Клименко. – К. : Ін Юре, 2007.

Замфіракі В.Ю.

ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ ОГЛЯДІ МІСЦЯ ПОДІЇ

У практиці розслідування кримінальних правопорушень, часто виникають питання, що виходять за межі правових, для вирішення яких недостатньо професійних знань слідчого. У таких випадках кримінальним процесуальним законодавством слідчому надано право використовувати допомогу спеціалістів (ст. 71 КПК України), експертів (ст. 69 КПК України), перекладачів (ст. 68 КПК України), педагогів (ст. 226, ст. 227 КПК України) та інших осіб, які володіють спеціальними знаннями.

Поняття «спеціальні знання» у КПК України та законодавчих актах не визначено, його тлумачення наведено у науковій літературі. Спеціальні знання – це професійні знання та вміння у сфері науки, техніки, мистецтва, ремесла, необхідні для вирішення питань, які виникають при розслідуванні кримінальних правопорушень та розгляді у суді конкретних справ. Тобто, під спеціальними знаннями, необхідно розуміти знання, що не є загальнопоширеними та загальновідомими. Ці знання набуваються у процесі навчання та практичної діяльності за тією чи іншою спеціальністю, при цьому це не тільки власні знання, а й навички та вміння із застосування цих знань. На підставі результатів використання спеціальних знань висувуються версії, планується розслідування кримінального правопорушення, перевіряються докази, обирається тактика окремих слідчих дій. Важливою умовою ефективного розслідування кримінальних правопорушень є вміння та правильне застосування цих знань.

Як відомо з практики, одним із проблемних питань сьогодення є залучення спеціалістів до проведення слідчих дій. Розглянемо роль спеціалістів при огляді місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень проти особи (вбивства, зґвалтування тощо) залучення яких є необхідним та обов'язковим. Згідно з п. 1 ст. 237 КПК України огляд місця події проводить слідчий. З метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, він може запросити спеціаліста (п. 3 ст. 237 КПК України). Слідчий самостійно вирішує питання який саме спеціаліст повинен брати участь в огляді. У процесі проведення слідчих дій нерідко виникає необхідність участі не тільки спеціалістів-криміналістів, але й представників інших галузей спеціальних знань. Залучення спеціалістів з інших галузей знань, залежить від особливостей

гр. В., 1990 р.н., доставлена БЦРЛ у тяжкому стані. УЗД органів черевної порожнини: Права і ліва нирки бобоподібні, краї чіткі, рівні. Протокол операції. Верхньосерединна лапаротомія. В черевній порожнині до 1л. гемолізованої крові із згустками. При ревізії виявлено розрив лівої долі печінки до 6 см, рана забита згустками. Пошкодження інших органів черевної порожнини не виявлено. Виписана з діагнозом: Розрив капсули печінки. Перелом правої ключиці, правого плеча, правого стегна, кісток лівої гомілки.

Після лікування у БЦРЛ гр. В., звернулась у відділення нефрології КОКЛ, де їй було встановлено діагноз: єдина вроджена ліва нирка без порушення функції. За даними УЗД: єдина ліва нирка. На КТ органів черевної порожнини: ліва нирка типово розміщена, 47×55×106. Права нирка – не візуалізується. Заключення: єдина ліва нирка. Радіонуклідна ренографія: задовільна секреторно-видільна функція лівої нирки, відсутність функції правої нирки. Динамічна реносцинтиграфія: фільтраційно-екскреторна спроможність лівої нирки уповільнена, за час дослідження права нирка не візуалізується.

В ході проведення даного комісійного судово-медичного дослідження гр. В. була обстежена на базі ДУ «Інституту урології АМН України», де їй були проведені: 1. Цистоскопія: об'єм сечового міхура до 200 мл, слизова його блідо-рожева, вічка сечоводів в типовому місці, ліве вічко ритмічно скорочується, скорочення правого вічка меншої інтенсивності; 2. Ультразвукове дослідження: сечовий міхур – форма овалу, контур чіткий, викиди сечі з обох вічок сечоводів, з правого вічка меншої інтенсивності; права нирка погано диференціюється від оточуючих тканин, контур нечіткий хвилястий 4,48-1,6 см, паренхіма витончена 0,32 см, відсутня диференціація корково-медулярного шару, помірна васкуляризація лише в воротах; ліва нирка в типовому місці, форма овалу, контур чіткий 11,4-5,2-6,2 см, паренхіма 1,9 см рівномірна, однорідна, ангіоархітектоніка лівої нирки не змінена.

Підсумки: при обстеженні гр. В., 1990 р.н., на базі клініки ДУ «Інститут урології АМН України» була виявлена гіпоплазована (зменшена у розмірах – 4,48×1,6 см) майже не функціонуюча права нирка. Встановлена у гр. В. патологія правої нирки є досить рідкісною, тому лікарі, що обстежували пацієнтку до проведеного їй комісійного судово-медичного дослідження, могли у своїй практиці з такими випадками не зустрічатися, тому і не взяли до уваги при проведенні обстежень. Значно зменшенні розміри правої нирки утруднили її візуалізацію при УЗ-дослідженнях, а майже відсутність її функціонування не дало змоги виявити нирку при проведенні екскреторної урографії та реносцинтиграфії, що в результаті і призвело до встановлення неправильного діагнозу.

Випадок № 2. З постанови відомо, що в ході досудового слідства допитаний гр. Л., 1974 р.н., показав, що йому як донору, за його згодою,

що в них не передбачена фільтрація даних та вузько направлений функціонал. Якщо провести аналогію з програмами обміну повідомленнями, то для їх дослідження використовують програми вищевказаного розробника програмного забезпечення, наприклад: SkypeLogView, недоліком цієї утиліти є те, що в ній не передбачена робота з даними про облікові записи.

На нашу думку, найкращим інструментом для проведення досліджень програм браузерів та обміну повідомленнями є SQLite Expert Professional, програма дозволяє працювати з реляційною базою даних SQLite, в «сирому» вигляді. Основним інструментом програми є перегляд бази даних програм браузерів, програм обміну повідомленнями і виконання структурованих запитів SQL для більш повного та якісного вибору інформації.

Скічко В.Г., Ворошилов К.Ф.

**ПРАКТИКА ПРОВЕДЕННЯ КОМІСІЙНИХ
СУДОВО-МЕДИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЕКСПЕРТИЗ,
ПРИЗНАЧЕНИХ ЗА МАТЕРІАЛАМИ КРИМІНАЛЬНИХ
СПРАВ З ПРИВОДУ НЕЗАКОННОГО ВИЛУЧЕННЯ ОРГАНІВ
ЧИ ТКАНИН ЛЮДИНИ (АБО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЧОЇ
ПЕРЕВІРКИ ЗА ЗАЯВОЮ ГРОМАДЯНИНА З АНАЛОГІЧНОГО
ПРИВОДУ): ВИПАДКИ З ПРАКТИКИ**

У відділі комісійних судово-медичних експертиз КЗ КОР «Київського обласного бюро судово-медичної експертизи» було проведено одне комісійне судово-медичне дослідження та дві комісійні судово-медичні експертизи з приводу встановлення наявності чи відсутності органу (нирки) у заявниці та осіб, які проходили як постраждалі по кримінальній справі. Дослідження були проведені на підставі вивчення наданих оригіналів медичної документації, та обстеження осіб членами експертної комісії з виконанням необхідних інструментальних досліджень для об'єктивізації наявності чи відсутності органу. До складу експертних комісій залучались співробітники ДУ «Інститут урології АМН України», НМУ ім. О.О. Богомольця, обласні спеціалісти Головного управління охорони здоров'я Київської обласної державної адміністрації. Обстеження громадян проводилися на базі вищевказаного інституту, КЗ КОР «Київська обласна клінічна лікарня», Білоцерківська міська клінічна лікарня.

Випадок № 1. З направлення відомо: «Під час ДТП гр. В. отримала тілесні ушкодження, в результаті чого була госпіталізована до БЦРЛ, де була прооперована в хірургічному відділенні даної лікарні. Згідно з наданою медичною документацією виявлено, що до ДТП у гр. В. було в наявності дві нирки, а після проходження курсу лікування після ДТП було виявлено відсутність правої нирки. У зв'язку з чим гр. В. звернулася до органів внутрішніх справ». З наданої медичної документації відомо, що

слідової картини правопорушення, що розслідується та з самого огляду місця події, що безпосередньо впливають на вибір того чи іншого спеціаліста. Як показує практика, спеціалісти з таких галузей, як біологія, хімія рідко беруть участь в оглядах або не залучаються зовсім. Відсутність таких спеціалістів під час огляду значно знижує його інформаційні можливості та може призвести до втрати важливої інформації, що ускладнює процес розслідування.

При огляді місця події за фактом вчинення кримінального правопорушення проти особи дослідженню підлягають:

- обстановка місця події;
- огляд трупа;
- сліди боротьби й інші сліди, що свідчать про насильницький характер;
- сліди біологічного походження;
- предмети, що належать правопорушнику або його жертві.

До участі в проведенні зазначеної слідчої дії (за наявністю трупа) необхідна обов'язкова участь судово-медичного експерта (ст. 238 КПК України), який виконує роль спеціаліста в галузі судової медицини. Він повинен встановити факт настання смерті, визначити давність настання смерті, встановити наявність, характер і механізм виникнення ушкоджень та інших відомостей, що мають велике значення для провадження.

Оскільки огляд пов'язаний з виявленням та вилученням слідів біологічного походження (кров, сперма, слина, волосся тощо), проводити його доцільно за участю експерта-біолога. На практиці, такі спеціалісти залучаються тільки при повторних оглядах місця події, що на нашу думку, є невірним.

При огляді місця події під час розслідування кримінальних проваджень проти особи повинен залучатися спеціаліст з дослідження мікрооб'єктів. На сьогодні вилучення мікрочасток здійснюється рідко. Це пов'язано з недостатнім рівнем спеціальних знань учасників огляду. Варто пам'ятати, що правопорушник залишає багато слідів, які невидимі неозброєним оком, несуть в собі важливу інформацію про механізм вчинення кримінального правопорушення, виявити які може тільки спеціаліст в даній галузі, котрий має достатній досвід та навички у цій сфері.

Також, дуже важливо залучити до такого огляду місця події кінолога з собакою. Використання спеціально-навченого собаки не завжди гарантує успіх, але забезпечує пошук запахових слідів для встановлення особи правопорушника за гарячими слідами.

При проведенні слідчих (розшукових) дій залучаються, як правило, тільки спеціалісти-криміналісти, які мають вищу юридичну освіту, та володіють знаннями і навичками в галузі криміналістичної техніки, криміналістичної тактики й методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень. Ці знання дають їм можливість у певних

питаннях бути не тільки технічним помічником, але й науковим консультантом слідчого.

На наш погляд, було б доцільно створити окрім слідчо-оперативної групи ще й криміналістичну групу, до складу якої б входили не тільки спеціалісти-криміналісти, а й спеціалісти з інших галузей знань (біології, хімії, одорології тощо). Метою створення криміналістичної групи є залучення до проведення слідчих дій при розслідуванні особливо тяжких кримінальних правопорушень проти особи, що, в свою чергу, дозволить більш якісно проводити огляд, вилучати більшу кількість слідів і предметів різної природи.

Зеленська Т.С.

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РОБОТИ КРИМІНАЛІСТІВ ІЗ РЕЧОВИМИ ДОКАЗАМИ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Речові докази – це сліди злочину, що дають можливість відновити обставини злочину і є засобами для виявлення злочинця та з'ясування способу вчинення злочину (згідно ст. 98 КПК України від 13.04.2012 № 4651-VI). Виявлення слідів крові, виділень організму, волосся на речових доказах відіграє значну роль у розкритті злочинів, тому особи, які проводять слідчі дії, обов'язково мають знати як можна виявити ці сліди, як правильно їх вилучити, описати і оформити.

Основне правило роботи з речовими доказами полягає в тому, що вилучивши предмети з підозрілими плямами, оглянувши їх і зафіксувавши результати огляду у протоколі, кожен зразок має бути запакований окремо, опечатаний, підписаний і відправлений в лабораторію на судово-медичне дослідження. Спочатку проводять фотографування і детальний опис речових доказів у протоколі з зазначенням їх характеру, розміщення, форми і т. ін. І тільки після цього приступають до вилучення речових доказів. На упакованому зразку роблять напис із зазначенням, до якої справи належать докази, назва предмету, його приналежності, звідки і в кого вилучено, а потім опечатують печаткою особи, яка веде розслідування, у присутності понятих, щоб запобігти можливості їх підміни чи втрати.

Якщо на місці події є калюжа рідкої крові, тоді кров необхідно набрати в пробірку і того ж дня відправити на дослідження. Якщо це зробити неможливо, тоді необхідно змочити шматок бинта чи марлі кров'ю з калюжі, висушити її при кімнатній температурі, адже кров на вологих речах швидко гнитиме і сліди псуються. Сушити необхідно далеко від обігрівачів і прямих сонячних променів, оскільки це може призвести до руйнування крові. А потім, загорнувши зразки в пакет, відправити в лабораторію. Для проведення контрольної реакції частину бинта необхідно залишити чистою.

За умов, коли плями крові чи сперми знаходяться на тканині чи одязі

номери телефонів, адреси електронної пошти тощо, що може суттєво спростити оперативно-розшукові заходи.

При дослідженні програм-браузерів, органи досудового розслідування, найчастіше ставлять питання щодо відвідування користувачем того чи іншого Інтернет ресурсу, при цьому упускаючи інформацію про завантаження файлів за допомогою програм-браузерів. Адже більшість програм-браузерів містить у собі безліч інформації, яка стосується індивідуальних якостей користувача, наприклад: дані для автоматичного заповнення web-форм, які можуть містити адреси електронної пошти, логіни, номери телефонів, закладки до найважливіших, на думку користувача, web-ресурсів та інші дані.

Таким чином, постає питання доцільності викладення повного переліку вищевказаних даних в програмах-браузерах чи програмах обміну повідомленнями, адже вони в значній мірі розширюють інформаційне поле, але тим самим можуть порушувати доцільність їх застосування. Як приклад потрібно зазначити, чи відвідував користувач комп'ютера той чи інший ресурс, а якщо відвідував, то яку інформацію він міг передавати чи завантажувати.

Доступ до відповідного ресурсу глобальної мережі не складно визначити приналежності програмного продукту для його використання, чи записом в файлі-журналі історії відвідувань web-ресурсу. В програмах обміну повідомленнями сама наявність яких вказує на можливість доступу та конфігураційні файли яких констатують факт прямого застосування з доступом до того чи іншого web-ресурсу з усіма ідентифікуючими даними. Але програми-браузери, в залежності від функціональності, можуть зберігати, або ігнорувати надані дані обробки, варто зазначити що дані можуть мати мультимедійний, графічний чи текстовий вигляд, які зберігаються окремо один від одного, що значно ускладнює їх поєднання як єдине ціле.

Загальною особливістю збереження великої кількості інформації в вищевказаних програмах є використання портативної версії бази даних, яка реалізується за допомогою реляційної системи управління базами даних SQLite, що може використовуватися без обмежень та безплатно з будь-якою метою. Однак цією технологією користуються не всі представники програмного забезпечення. Як приклад, варто зазначити, що розповсюджену на території країн СНД програму-браузер «Opera», яка зберігає більшість інформації у текстових файлах, чи програму-браузер, яка постачається разом з операційними системами Microsoft Windows, а саме Internet Explorer, що зберігає необхідні дані для функціонування в системному реєстрі та конфігураційних файлах облікових записів користувачів операційної системи Microsoft Windows.

Так для дослідження програм-браузерів використовують програмні продукти розробника Nir Sofer, наприклад: BrowsingHistoryView, VideoCacheView, ChromePass та інші. Недоліком зазначених програм є те,

Список використаних джерел

1. Судебная баллистика и судебно-баллистическая экспертиза: Учебник / Под общей ред. А.Г. Егорова. – Саратов: СЮИ МВД России, 1998. – 176 с.
2. Стандарт МВС України СОУ 78-19-001: 2007. Пістолети, револьвери та інші короткоствольні пристрої не смертельної дії. Загальні технічні умови. Затверджено наказом МВС України від 29.08.2007 р. № 325 // [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.travmatik.com/files/zakoni/travmati-standart-mvs.pdf>.
3. Куницкий А.Г. Признаки огнестрельного оружия травматического действия // Криміналістичний вісник. – 2012. – №1(17). – С. 190-196.

Сіроштан Є.В.

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОГРАМ ОБМІНУ ПОВІДОМЛЕННЯМИ ТА ПРОГРАМ-БРАУЗЕРІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Інформаційні технології, на даному етапі розвитку суспільства, є однією з найбільш розвинутих та перспективних сфер діяльності людини. Так, проведення комп'ютерно-технічної експертизи потребує використання найпередовіших знань, розробок та методик.

Програмні засоби з кожним роком ускладнюються та стають багатофункціональними, в свою чергу, їх інтерфейс спрощується, тобто стає майже інтуїтивно зрозумілим, що дає змогу вільно використовувати складне програмне забезпечення звичайним користувачам персонального комп'ютера. Також з підключенням до глобальної мережі кожен користувач отримує миттєвий доступ до великого обсягу інформації, про що свідчить статистика: третина населення України має вільний доступ до глобальної мережі Інтернет на середній швидкості 13,5 Мб/с. Такі можливості надають користувачеві здатність з високою якістю використовувати мультимедійні ресурси глобальної мережі Інтернет. Серед яких, важливо підкреслити, сервіси обміну повідомленнями (IRC, Skype, ICQ, MSN, XMPP та інші) та різноманітні програми-браузери (Internet Explorer, Google Chrome, Mozilla Firefox, Opera та інші).

В клієнтських програмах сервісів обміну повідомленнями кожен користувач має змогу передавати інформацію різного характеру, в тому числі інформацію, що може представляти інтерес для органів досудового розслідування.

При дослідженні програм обміну повідомленнями найчастіше ставиться питання щодо змісту, часу та автора повідомлень, що містяться в файлі-журналі обміну повідомленнями. При цьому, інформація щодо реєстраційних даних облікових записів, як правило, упускається, проте саме вона може в значній мірі розкрити ідентифікаційні дані осіб, наприклад: прізвище, ім'я, дату народження, стать, місце проживання,

необхідно вилучати не лише пляму, а й незаплямований предмет-носіє по колу навколо плями. Невеликі предмети зі слідами необхідно надсилати експерту цілком, адже в такому випадку експерт може краще орієнтуватись у розташуванні і формі плям, а тому краще розбереться у механізмі їх утворення і видасть слідчому більше даних, що дозволять зрозуміти деталі події.

Якщо сліди розташовані на громіздких предметах: підлога, дерева, шафи і т.д., то від них відділяють частини зі слідами. Або ж роблять зіскоби чи змиви на аркуш чистого паперу, а змив роблять шляхом прикладання до плями марлі чи фільтрувального паперу, доти поки кров не всмокчеться, потім марля чи фільтрувальний папір висушується і надсилається для дослідження. Також необхідно надіслати фрагмент незаплямованого предмета-носія, який окремо запаковують та підписують.

Сліди крові на ґрунті беруть на всю глибину просочування, для контролю також надсилаються поруч розташовані ділянки ґрунту, без крові. Сліди крові зі снігу переносять на багатошаровий марлевий тампон, потім його розміщують на тарілку і розтоплюють при кімнатній температурі. Коли сніг розтане марлевий тампон просочиться кров'ю, тільки після того марлю висушують. Просто вилучити закривавлений сніг неможна, адже коли він розтане, кров буде сильно розбавлена водою, що ускладнить чи навіть унеможливить дослідження.

Волосся, знайдене на місці події, вилучають пальцями чи пінцетом з гумовим робочими частинами. Вилучене волосся кладуть у конверти (волосся, знайдене в різних місцях – у різні пакети), на яких зазначається, де воно було знайдене.

При відправленні речових доказів на експертизу окрім постанови про призначення експертизи чи ухвали суду до документа повинні додаватися протокол огляду речових доказів, зразки біоматеріалу і, при наявності, медична документація. При проведенні додаткових і повторних експертиз до документа про призначення експертизи обов'язково додають ще й первинну судово-імунологічну та іншу експертну документацію, при необхідності протоколи огляду і відбору речових доказів або всі матеріали справи.

Після одержання речових доказів експерт уважно оглядає упаковку кожного предмета, описує її характер, у випадку пошкодження або неналежної упаковки речового доказу складається акт у двох примірниках, який підписується трьома працівниками відділення (лабораторії, бюро). Один екземпляр акту надсилають в установу, що направила речові докази, а інший екземпляр зберігають в лабораторії (бюро).

Список використаних джерел

1. Кримінально-процесуальний кодекс України із змінами, внесеними згідно із Законом від 13.04.2012 № 4651-VI.
2. Пиріг І.В. Одержання зразків для експертного дослідження на

досудовому слідстві / Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, – 2011. – №2. – С. 318-323.

3. Барсегянц Л.О. Судебно-медицинское исследование вещественных доказательств (кровь, выделения, волосы). – М.: Медицина, – 1978. – 271 с.

4. Оперативно-розыскная деятельность / Под ред. К.К. Горяинова, В.С. Овчинского, К. Синилова, А.Ю. Шумилова. – М.: Инфра-М, – 2004. – 848 с.

5. Інструкція про проведення судово-медичної експертизи: Затв. наказом Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.95 р.

Іерусалимов І.О., Жидкий Д.В.

МІСЦЕ КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЗНАНЬ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ В СТРУКТУРІ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Структура будь-якої системи характеризується взаємозалежними компонентами, що її утворюють. Такими компонентами є, як правило, підсистеми або елементи системи залежно від того, які одиниці приймаються за основу розподілу. Підсистемами є найбільші частини системи, які мають певну автономність, і в той же час підпорядковані і управляються системою, взаємозалежні з іншими підсистемами. Елементами називають найменші відносно самостійні одиниці системи.

Р.С. Белкін у криміналістичному забезпеченні виділяє криміналістичні знання, криміналістичну освіту, криміналістичну техніку [4, с. 64].

В.Ю. Сокіл в структуру системи криміналістичного забезпечення включає: криміналістичні знання, насамперед криміналістичні методи, прийоми і засоби боротьби зі злочинністю; криміналістичні навички і уміння; криміналістичну техніку; криміналістичну освіту і самоосвіту; організацію криміналістичних установ, у тому числі служб криміналістичного сервісу; правове регулювання криміналістичного забезпечення розслідування злочинів [6].

Розглянемо детальніше визначені основні елементи структури з точки зору системи криміналістичного забезпечення, насамперед, слідчої діяльності.

Криміналістичні знання. Результатом пізнання закономірностей, які складають предмет криміналістики та матеріалізації цього результату у вигляді запропонованих слідчий практиці засобів, методів та рекомендацій з розслідування злочинів є криміналістичні знання. Криміналістичні знання, які складають зміст криміналістичної науки існують в двох формах: фундаментальних та прикладних знань.

Фундаментальні криміналістичні знання складають зміст загальної теорії криміналістики і часткових (окремих) криміналістичних теорій та вчень.

Прикладні криміналістичні знання виступають в формі наукових

13Т мають послідовно розміщені один за одним два виступи, револьвер МЕ-38 Compact-G – повздовжній розсіювач, пістолет ТТ-Лідер – штифт-перетинку;

– зразки зброї, в яких канал ствола має діаметр значно менший за діаметр еластичної кулі штатного набою. Наприклад, у 9 мм пістолетів ПСМ-Р та «Вій» діаметри каналів ствола значно менші діаметру снаряду (9 мм проти 6,2 мм – у пістолета ПСМ-Р та 5,65 мм – у пістолета «Вій»);

– зразки зброї, в яких канал ствола має діаметр більше діаметру еластичної кулі штатного набою. Наприклад, в пістолеті ТТ-Лідер, окрім наявності штифта-перетинки, канал ствола має діаметр (11 мм), більший за діаметр снаряду (10 мм) [3, с. 191].

В процесі виготовлення та експлуатації внутрішня поверхня ствола набуває ознак індивідуальності: від наявності, кількості та виду захисних елементів, їх розмірних характеристик в модельних рядах до окремих ознак, таких як заводський «брак» у вигляді поглиблень чи виступів або пошкодження захисних елементів у результаті використання зброї у вигляді їх деформації в різних варіаціях (задири, вм'ятини, напливи металу тощо). Ці ознаки досить стійкі, що пояснюється тим, що матеріал, з якого виготовляється ствол зброї травматичної дії, значно щільніший за матеріал снарядів, що використовуються для стрільби з такої зброї, а тому стінки каналу ствола довгий час зберігають їх індивідуальність.

Щодо стабільності відображення індивідуальних ознак на снарядах, то відносно еластичних снарядів виникає ряд проблем, які зумовлені, перш за все, матеріалом виготовлення. Сучасні снаряди для травматичної зброї виготовляються переважно з гуми, пластмас або пластизолу. Ці матеріали легко деформуються, через що індивідуальні особливості зброї відображаються в досить малому обсязі, а інколи піддаються частковому руйнуванню в момент зіткнення із захисними елементами, що може заважати їх подальшому детальному дослідженню. Однак, враховуючи вищенаведену класифікацію зброї травматичної дії за будовою ствола, при дослідженні стріляних еластичних снарядів можливе встановлення приблизного переліку зброї, з якої вони могли бути стріляні, за слідами, що залишають захисні елементи (може бути встановлена їх кількість, форма, взаємне розташування) або за їх відсутністю.

Отже, беручи до уваги відсутність експериментальних досліджень щодо встановлення стійкості відображення ознак будови каналу ствола та особливостей захисних елементів на поверхні еластичного снаряду, стріляного зі зброї несмертельної дії, призначеної для стрільби набоями, спорядженими еластичними снарядами несмертельної дії, вважаємо доцільним подальше їх проведення для встановлення закономірностей слідоутворення та розширення можливостей ідентифікаційного дослідження в даному напрямку.

Сироткіна В.В.

МОЖЛИВОСТІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗБРОЇ ТРАВМАТИЧНОЇ ДІЇ ЗА СЛІДАМИ НА СТРІЛЯНИХ ЕЛАСТИЧНИХ СНАРЯДАХ

В період економічної та політичної нестабільності в Україні, який ми спостерігаємо на даний час, загострюється криміногенна обстановка в країні, яка набуває все нових форм та особливостей. За останні роки кількість насильницьких злочинів, пов'язаних із загрозою життю і здоров'ю населення, дуже зросла. Серед цієї категорії злочинів одне з чільних місць посідають злочини, які вчинюються з використанням вогнепальної зброї. Однак, все частіше поряд з бойовою та мисливською зброєю, знаряддям злочину стає зброя несмертельної дії, призначена для стрільби набоями, спорядженими еластичними снарядами несмертельної дії.

У зв'язку з цим виникає необхідність її експертного дослідження, яке відіграє головну роль для подальшої кваліфікації дій злочинця та, насамперед, розшуку його та знаряддя злочину. На місці події за фактом використання вогнепальної зброї основну слідову інформацію у собі несуть знайдені стріляні снаряди та гільзи, за допомогою яких стає можливою ідентифікація конкретного зразка зброї, з якої вони були стріляні.

Питання ідентифікації зброї за слідами на кулях розглядали у своїх працях Комаринець Б.М., Сташенко Є.І., Кофанов А.В., Сулява О.Ф., Дворянський І.А., Філіпов В.В. та інші. Проте можливості дослідження слідів на еластичних снарядах, стріляних зі зброї несмертельної дії, призначеної для стрільби набоями, спорядженими еластичними снарядами несмертельної дії, ними висвітлені не були, тому вважаємо доцільним розглянути передумови утворення на них слідів та можливості їх подальшого використання для ідентифікаційних досліджень.

Загальноприйнятими передумовами ідентифікації зброї за слідами на снарядах є індивідуальність кожного зразка, стійкість індивідуальних ознак, що його характеризують, та їх відносно стабільна відображуваність [1, с. 114]. Основним слідоутворюючим об'єктом при проведенні пострілу є ствол, конструкція якого має забезпечувати неможливість здійснення пострілу з використанням набоїв до вогнепальної зброї серійного виробництва, шротовими набоями серійного заводського виробництва та газовими або холостими набоями зі снарядами, що заряджаються окремо від набою, якщо при цьому питома кінетична енергія снаряду на відстані одного метра від дульного зрізу складає $0,5 \text{ Дж/мм}^2$ і більше [2].

Зразки вогнепальної зброї травматичної дії, в конструкції яких передбачений ствол, можна поділити на три групи:

– травматичні пістолети та револьвери, що мають всередині ствола конструктивні елементи у вигляді виступів, розсіювачів, штифтів-перетинок, а також кільцевих звужень. Наприклад, ИЖ-79-9Т та МР-80-

рекомендацій практиці, криміналістичних прийомів, тактичних комбінацій, техніко-криміналістичних операцій та процедур, криміналістичних методик розслідування злочинів, техніко-криміналістичних засобів та технологій.

Структура прикладних криміналістичних знань містить в собі: їх характеристику та цілі використання; вказівки та типові ситуації їх застосування; алгоритм (програму) дій стосовно мети та ситуації; приблизний розрахунок сил, засобів та часу; характеристику типових помилок, які допускаються при їх використанні; очікуваний ефект реалізації.

Криміналістичні знання стають доступні для сприйняття у процесі набуття ними визначеної інформаційної форми: монографій, дисертацій, статей, доповідей, практичних посібників, настанов, інструкцій, методичних рекомендацій, підручників, інформаційно-довідкових систем та ін. Сукупність наукової, науково-практичної та навчальної криміналістичної літератури у поєднанні з системою та комплексами техніко-криміналістичних засобів складає матеріалізований банк наукових знань, який криміналістична наука надає слідчим органам для використання в різних сферах їх практичної діяльності з боротьби зі злочинністю.

Криміналістичні знання як результат розвитку науки криміналістики здобуваються завдяки розкриттю закономірностей її предмета, а також власні та розроблені нею на основі даних інших наук криміналістичні методи, прийоми і засоби боротьби зі злочинністю. Як відзначається в криміналістичній літературі, практичні працівники найчастіше схильні підходити до криміналістичних знань із прагматичних позицій, нерідко негативно ставлячись до теоретичних знань, які дозволяють глибше зрозуміти сутність практичних рекомендацій [2, с. 11]. Будь-який оригінальний прийом, рекомендований теорією, на практиці може стати «штампом». Необхідне знання закономірностей розвитку явищ, на основі яких можливий подальший перехід від цих закономірностей до аналізу окремих випадків, що дозволяє побачити зв'язки одного прийому з багатьма іншими в конкретних ситуаціях [2, с. 11].

Від ступеня оволодіння знаннями в галузі криміналістики суттєво залежить рівень професійної кваліфікації майбутніх слідчих. Зазначені знання становлять вагомий частину професійних знань слідчого, як на виконавському рівні, так і на рівні керівників слідчих підрозділів, тому криміналістична підготовка слідчих є невід'ємною частиною їх професійної підготовки в цілому. У цьому аспекті актуальними залишаються висловлення Ганса Гросса (зроблені більш ста років тому) про те, що на перше місце у підготовці слідчих повинна ставитися криміналістика в її сучасному стані, яка, користуючись плодами наукових дисциплін найрізноманітнішого характеру, об'єднала б їх у закінчене систематичне ціле... Причина невдалого результату багатьох слідчих справ, що зберігаються в архівах, полягає зовсім не в тому, що слідчий не

відавав собі ясного звіту про склад замахів на злочини, або співучасті в ньому, або в дійсних властивостях злочинної необережності. Причиною таких невдач у більшості випадків було незнання слідчим важливих прийомів, які застосовували злочинці, невміння роботи з виявленими слідами; як розібрати шифрований лист; як спілкуватися з експертами; неухильне відношення до дрібних доказів, незнання кримінальної антропології [1, с. 12-13].

У літературі криміналістичні знання розглядаються в широкому і вузькому розумінні. Так, Н.І. Клименко вважає, що в широкому розумінні до криміналістичних знань можна віднести знання кримінально-правового або кримінального циклу, які необхідні для кримінально-процесуальної діяльності (кримінальне право, кримінальний процес, кримінологія, криміналістика, судова статистика, судова медицина, судова психологія тощо). Вони становлять одну групу наук, оскільки мають один загальний об'єкт – злочинність або злочин. У вузькому розумінні до криміналістичних знань відносяться знання, що є змістом науки криміналістики, предметом її дослідження [3, с. 7].

На думку інших авторів, таке подвійне тлумачення терміна «криміналістичні знання» не коректно. Воно вносить певну неясність, не дозволяє розмежувати поняття «професійних знань слідчого» і «криміналістичних знань», а тому, групу, яка позначена Н.І. Клименко в плані широкого розуміння криміналістичних знань було б більш точно назвати «знання кримінального циклу», які і становлять основу професійних знань слідчого. Термін же «криміналістичні знання» варто застосовувати для позначення системи відомостей (інформації), що становлять зміст науки «Криміналістики», що є основою відповідного навчального курсу [5, с. 61].

Особливість криміналістичних знань полягає в тому, що їх значна частина реалізується на практиці тільки з використанням конкретних технічних засобів. Сукупність технічних засобів криміналістики (прилади, апаратура, устаткування, інструменти, пристосування, приналежності, матеріали), які використовуються для виявлення, фіксації, вилучення і дослідження криміналістично значимої інформації з метою встановлення істини у кримінальному провадженні розуміється як криміналістична техніка. Криміналістична техніка є обов'язковим компонентом криміналістичного забезпечення діяльності слідчого. Більш того, без активного впровадження у слідчу діяльність техніко-криміналістичних засобів неможливо підвищення ефективності розслідування злочинів.

В даному контексті ми розглядаємо криміналістичну техніку не як категорію криміналістичної науки і не як розділ навчальної дисципліни «Криміналістика», а як сукупність технічних засобів, необхідних для реалізації криміналістичних знань та отриманих в процесі криміналістичної освіти вмінь та навичок з виявлення, збирання,

комп'ютерні технології та конкретні методики судово-експертних досліджень. Це дозволяє виділити методики, засновані на даних метрології, теорії ймовірностей і математичної статистики, проективної геометрії тощо;

– за характером вирішуваних експертних завдань. У цьому випадку можна говорити про застосування математичного апарату та обчислювальної техніки для вирішення діагностичних завдань (наприклад, встановлення факту виконання тексту навмисно зміненим почерком, скорописним способом, встановлення факту контактної взаємодії двох об'єктів); для вирішення класифікаційних завдань (наприклад, встановлення статі за почерком, віднесення невідомої речовини до групи наркотичних); для вирішення ідентифікаційних завдань (відносно людини, знаряддя, матеріалів, речовин та ін.);

– за характером завдань, непов'язаних з проведенням конкретного експертного дослідження, але спрямованих на оптимізацію та підвищення ефективності вирішення експертних завдань певного виду або експертної діяльності в цілому. Тут виявились такі напрями: автоматизація вимірювань і первинної обробки даних, створення і експлуатація автоматизованих банків даних про властивості різноманітних об'єктів; вирішення складних обчислювальних завдань, що виникають як у НДР, так і в експертному провадженні; створення та експлуатація програм для логічного аналізу даних; використання автоматизації для вирішення завдань управління, обліку кадрів, збору статистичних даних в галузі судової експертизи [2; с. 9].

Отже, інформаційні технології необхідно впроваджувати при проведенні нових експертних досліджень, враховуючи тенденції їх розвитку, та вдосконалювати їх використання на сучасному рівні розвитку, що в свою чергу підвищить результативність при проведенні цивільних, кримінальних та інших розслідувань.

Список використаних джерел

1. Правовая информатика и кибернетика / под ред. Н.С. Полевого. – М., 1993: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ex-jure.ru/freelaw/news.php?newsid=309>
2. Новые информационные технологии в судебной экспертизе: учебное пособие / Э.В. Сысоев, А.В. Селезнев, И.П. Рак, Е.В. Бурцева. – Тамбов: Тамб. гос. техн. ун-т, 2006. – 84 с. – 100: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.tstu.ru/education/elib/pdf/2006/sysoev1.pdf>

2. Косенков А.Б. Технология производства стволов огнестрельного оружия и источники формирования идентификационных признаков в канале ствола // Теория и практика судебной экспертизы. – 2007. – № 1. – С. 100-103.

3. Шевченко Б.И. Идентификация по пулям в судебной баллистике: Лекция / МГУ Юридический факультет. – М.:1962.

Сибір'юв Д.С.

МОЖЛИВОСТІ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗ

На сьогодні судова експертиза являє собою складну систему елементів, що складають функції її суб'єктів, нормативне закріплення, умови виконання, наукові методи проведення та інші дані, що використовуються при проведенні експертних досліджень. Маючи неабияку значимість для кримінального або цивільного провадження, проведення судових експертиз має тенденцію розвитку, яку можливо прискорити та вдосконалити шляхом використання технічних засобів. Найбільш розвиненими технічними засобами є інформаційні технології. У сучасному суспільстві використання інформаційних технологій стало повсякденним явищем кожної людини. Використання таких технологій пов'язане з роботою, відпочинком, розвагами, та більшість людей вже не уявляє свого життя без них. Освоєння сучасних технологій та їх застосування під час проведення судових експертиз підвищить якість експертизи та може значно спростити їх проведення.

Поняттям судова експертиза охоплюється велике коло різноманітних досліджень, що проводяться за необхідності застосування спеціальних знань в науці, техніці, мистецтві або ремеслі, при здійсненні цивільного або кримінального провадження. Використання інформаційних технологій зайняло особливе місце при написанні та проведенні судових експертиз. У зв'язку з цим експертне дослідження піддається деякій трансформації як процес пізнання та значному розширенню можливостей і підвищенню наукового обґрунтування експертного дослідження [1; с. 4].

Одним з перших методів вирішення криміналістичних завдань був метод математизації, тобто використання засобів і методів математики при вирішенні конкретних правових завдань. Початок даному процесу дав французький криміналіст А. Бертільйон, який використовував закони метрології і теорії ймовірностей для розробки антропометричного методу криміналістичної реєстрації злочинців [1; с. 5].

В роботі Е.В. Сисоєва, А.В. Селезньова, І.П. Рака, О.В. Бурцевої «Новые информационные технологии в судебной экспертизе» вказується, що в даний час складається декілька напрямів комп'ютеризації судово-експертної діяльності. Їх можна поділити за такими критеріями:

– за характером математичного апарату, на основі якого будуються

дослідження та використання доказової інформації для розслідування злочинів. При такому підході стає правомірним включати в цю сукупність не тільки специфічні техніко-криміналістичні засоби – пошукові та дослідницькі прилади, їх мобільні та стаціонарні комплекси, матеріали та технології роботи з ними, але і фотографічну, звуко- та відеозаписуючу апаратуру, засоби зв'язку, комп'ютерну техніку – словом, всі засоби техніки, які сьогодні та завтра можуть бути використані слідчими, оперативними працівниками, спеціалістами, експертами та іншими співробітниками ОВС.

Таким чином, структура системи криміналістичного забезпечення слідчої діяльності характеризується наявністю криміналістичних знань та криміналістичної техніки, які мають певну автономність, і в той же час взаємозалежні та взаємопов'язані між собою та іншими компонентами.

Список використаних джерел

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс. – СПб., 1908. – 1088 с.

2. Кирсанов З.И. Система общей теории криминалистики. Научно-методическое пособие / З.И. Кирсанов. – М., 1992. – С. 10-11.

3. Клименко Н.И. Криминалистические знания: природа, структура, оптимизация использования. Автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09 / Н.И. Клименко. – Киев, 1993. – 30 с.

4. Криминалистическое обеспечение деятельности криминальной милиции и органов предварительного расследования / Под ред. проф. Т.В. Аверьяновой и проф. Р.С. Белкина. – М.: Новый Юрист, 1997. – 400 с.

5. Попова К.В. Криминалистическое содержание профессиональной подготовки следователей органов внутренних дел: Дис... канд. юрид. наук: 12.00.09 / К.В. Попова. – Санкт-Петербург, Санкт-Петербургский университет, 2002. – 206 с.

6. Сокол В.Ю. Тактико-криминалистическое обеспечение раскрытия и расследования преступлений [Электронный ресурс]: Методол. и орг. аспекты : Дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 . – М.: РГБ, 2003. – 180 с.

Іерусалимов І.О., Користинський С.Ю.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Організацію техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності можна охарактеризувати як сукупність внутрішніх зв'язків та їх властивостей, у рамках яких відбувається функціонування системи, її життя [10, с. 3-9]. При цьому, рівень організації будь-якої системи оцінюється за її здатністю реалізовувати ті функції, заради яких вона створена.

Намагаючись знайти шляхи і засоби вирішення назрілих організаційних проблем техніко-криміналістичного забезпечення слідчої

діяльності вчені висловлювали думки, які відрізнялися різноманіттям, а часом і взаємовиключали одна одну. Наприклад, пропонувалося включати експертно-криміналістичні підрозділи ОВС разом з оперативно-розшуковими апаратами в «єдиний слідчий апарат» [7, с. 96-102.] і навпаки, виділяти з експертно-криміналістичних підрозділів ОВС спеціалістів-криміналістів, розмежовувати їх функції з функціями експертів-криміналістів [9, с.145-149; 11, с.116-118].

З цього приводу В. Беляєв висловив судження, що поклавши обов'язок спеціалістів на експертів, ми не тільки не рухаємося вперед, а усе більше відстаємо від розвинених країн [1, с. 40], у яких (Німеччина, Італія, Франція та ін.) історично склалися дві організаційні форми техніко-криміналістичного забезпечення, так звана «наукова поліція» і «технічна поліція». Перша, за нашою термінологією – «експерти», друга, відповідно, – спеціалісти, що забезпечують використання можливостей криміналістичної техніки в «польових умовах» [8, с. 41].

Проте, будь-який досвід, навіть позитивний, не завжди доцільно механічно переносити і використовувати скрізь без урахування місцевих супутніх факторів.

Вважаємо доречним організаційне відокремлення спеціалістів-криміналістів від експертів-криміналістів у рамках єдиної науково-технічної служби системи МВС.

Введення в штати експертно-криміналістичних підрозділів посади техніків-криміналістів, з одного боку, свідчать про розуміння необхідності вирішення цієї проблеми, а з іншого – про неспроможність здійснених для цього заходів. Ці фахівці, як правило, із середньою освітою, опинилися на «другорядному» положенні (престиж, заробітна платня), поступово здобували право на проведення експертиз, а їх посади перетворилися на посади експертів або заповнювалися працівниками інших служб. У підсумку вони «розчинилися» в підрозділах ОВС.

Вимагають неординарного вирішення проблеми оптимізації штатної чисельності працівників експертно-криміналістичної служби. Деякі вчені-криміналісти і практики вважають, що суттєве підвищення результативності техніко-криміналістичного забезпечення може бути досягнуто лише при розширенні штатної чисельності служби [3, с. 62] та створенні саме експертно-криміналістичних підрозділів у всіх без винятку міськрайорганах [2, с. 42-43]. З першого погляду, цей шлях вирішення проблеми є очевидним і простим, проте він може виявитися тупиковим, якщо врахувати все різноманіття науково-технічних, а не тільки техніко-криміналістичних (тим більше, суто експертних) завдань, що вирішуються у процесі розслідування злочинів. Обсяг і зміст завдань визначають систему і структуру підрозділів покликаних їх вирішувати, але не навпаки. Крім того, варто мати на увазі і завдання, пов'язані, насамперед, з технікою виявлення злочинів, а не тільки доказування у процесі

У 1930-х роках у Німеччині був розроблений новий метод виготовлення стволів – метод ротаційного кування. Звичайно, устаткування для цього процесу коштує недешево, тому формування стволів куванням рентабельно тільки при великих обсягах виробництва. Проте економія коштів і часу виходить значна. При виготовленні стволів зазначеним методом використовують заготовки, в яких свердлом роблять наскрізний отвір. Заготовку закріплюють на загартованій, ретельно відполірованій оправці, що має форму внутрішньої поверхні готового ствола. Після електроіндукційного прогрівання заготовки до необхідної температури її подають на ділянку кування, де вона, обертаючись уздовж своєї осі, проходить під ударами хрестоподібно розташованих молотів. За півтори хвилини заготовка набуває зовнішньої і внутрішньої форми ствола з набійником. Загартування після такого проковування не проводиться. Зовнішню форму ствола доводять токарним обточуванням і шліфуванням. Остаточну обробку каналу ствола, враховуючи набійник і дульне звуження, проводять після складання ствольного блоку [2, с. 101].

Таким чином, отриманий ствол за своїми характеристиками має значно кращі показники, ніж звичайний нарізний: полігональний ствол, забезпечує більшу обтюрацію порохових газів, тобто створює умови більшої герметизації каналу ствола та більшу початкову швидкість кулі, через зменшення тертя її оболонки зі стінками каналу, що знижує опір руху.

Будова каналу ствола з полігональною нарізкою обумовлює утворення слідів на кулі, які мають відмінні від утворених у нарізному стволі ознаки. Вважаємо, що це можна пояснити особливостями механізму слідоутворення. Під час входження у канал ствола, куля, завдяки нагріванню від порохових газів, збільшується у своїх розмірах та обжимає його стінки, і починає рух по спіралі, що утворена скрученою призмою багатокутника ствола з полігональною нарізкою. При цьому утворюються специфічні траси від контакту зі стінками каналу ствола [3, с. 11].

Проте, проблема дослідження куль, вистріляних зі ствола з полігональною нарізкою не є освітленою, через малу поширеність зразків зброї, в якій вона використовується.

Отже, з огляду на те, що процес виготовлення стволів з полігональною нарізкою стає більш рентабельним ніж раніше, а використання цих стволів дає більшу точність та кучність при проведенні пострілів, можна припустити, що такі стволи будуть виготовлятися в більших обсягах і тому виникає необхідність розробки методики дослідження слідів на кулях, вистріляних зі стволів з полігональною нарізкою, для можливостей подальшої їх ідентифікації зі стволом.

Список використаних джерел

1. Кетринг, Сафо Оружие запорожских казаков // Мир боевых искусств. – 2006. – №21.

експертної й правоохоронної діяльності. За час існування судової експертизи відбувся поступовий і зворотній перехід від субординаційних відносин керування одиничними експертами, що на етапі становлення судової експертизи здійснювалося правоохоронними органами за типом суб'єкт-об'єктної взаємодії. Цей перехід здійснювався у напрямку горизонтальної, координаційної взаємодії двох рівнозначних і рівнозалежних партнерів по спільній діяльності, об'єднаних, з одного боку, загальною метою (одержання судових доказів) і загальними принципами діяльності, а з іншого боку, що мають відносну автономію один від одного й виконуючі різні соціальні ролі.

Семікова Т.В.

ОСОБЛИВОСТІ КОНСТРУКЦІЇ КАНАЛУ ПОЛІГОНАЛЬНОГО СТВОЛА, ЯК ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ СЛІДІВ ПОСТРІЛУ НА КУЛІ

Сучасний розвиток технологій обробки металу та виготовлення металевих конструкцій дозволяє активно використовувати їх у зброярській справі, а саме при виготовленні частин та деталей вогнепальної зброї. Так, новітні технології значно полегшують процес виготовлення стволів до вогнепальної зброї та зменшують затрати, що з цим пов'язані. Одним з варіантів втілення цих технологій та процесів у життя є виконання у каналах стволів нарізів різноманітних форм та конфігурацій. Це дає можливість поширення модельного ряду вогнепальної зброї з полігональними стволами.

Полігональний ствол – це ствол, канал якого являє собою скручену призму, а у поперечному перерізі має форму багатокутника. Першими таку технологію будови каналу ствола почали використовувати ще у гвинтівці-трійці тульського майстра Цигля у 1788 році, канал якої мав трикутну форму, і відповідної ж форми до неї виготовлялись і кулі [1, с. 16].

Відомо також, що в 1791 році в Берліні випробовувалася рушниця, куля до якої повинна була мати форму куба.

Полігональна нарізка радикально усувала всі властиві гвинтівкам недоліки. Кулю трикутного або квадратного перетину не потрібно було плющити шомполом. Потужність зброї також підвищувалась, оскільки від казни до дульного зрізу куля рухалась без значних перешкод. Зірватися з нарізів вона ніяк не могла. Крім того, ствол був більш практичним у використанні: майже не забивався свинцем, легко чистився й довго служив.

Поширенню зброї з полігональними стволами перешкождали в основному економічні чинники. Полігональний ствол коштував занадто дорого. Тому виготовлення і використання такої зброї було затримано на значний період.

розслідування.

На нашу думку, такий екстенсивний шлях розвитку будь-якої служби себе не виправдовує. Необхідні не тільки додаткові штати, але і принципово інша система організації роботи експертно-криміналістичних підрозділів [4, с. 8-11], тобто у сучасній криміногенній ситуації, при сучасних можливостях криміналістичної техніки необхідно орієнтуватися на інтенсивний шлях удосконалювання техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності.

Вважаємо, що принцип формування штатної чисельності експертно-криміналістичних підрозділів повинен визначатися в нормативному порядку. При цьому повинні враховуватися такі фактори:

- кількість злочинів, що реєструються у рік;
- об'єктивно існуюча залежність між видом (а не тільки кількістю) вчинених злочинів і обсягом техніко-криміналістичної роботи;
- стан визначеної оперативної обстановки, у тому числі відповідної кількості злочинів.

З цього приводу у спеціальній літературі аргументується доцільність створення міжрайонних і локальних (кущових) експертно-криміналістичних підрозділів (основне їх завдання – проведення експертиз), не виключаючи розвитку науково-технічної служби у всіх органах внутрішніх справ. У цьому випадку, що дуже важливо, організаційно забезпечується виконання вимоги про процесуальну незалежність експертів, які зможуть у такий спосіб відокремитися від інших служб органів внутрішніх справ і стануть виконувати властиві тільки їм функції, пов'язані з дослідженням доказів. При існуючому стані справ вони часом змушені порушувати основні принципи організації експертизи [12, с. 34-37].

Наприклад, не можна інакше оцінювати факти, коли експерти залучаються до проведення негласних слідчих (розшукових) дій, у процесі яких за допомогою техніки документується злочинна діяльність осіб. Або коли вони самі створюють композиції хімічних речовин, які у відомих ситуаціях стають предметом їх експертних досліджень.

Однак, найголовніше полягає в тому, що організаційне розмежування функцій експертів і спеціалістів-криміналістів дозволить реально забезпечити підвищення їх професійної майстерності на основі більш вузької спеціалізації, конкретизувати їх завдання, підвищити відповідальність за результати роботи. З'явиться можливість забезпечити дійсно комплексне застосування криміналістичних засобів і методів для одержання орієнтуючої і доказової інформації та її використання в розслідуванні кримінального правопорушення. У всякому разі, відповідає необхідність обмеження сфери зусиль спеціалістів-криміналістів, що завдає шкоди інтересам боротьби зі злочинністю.

Деякі вчені вважають, що участь спеціаліста-криміналіста в оглядах

необов'язкова, якщо злочинець затриманий на місці, є потерпілі і свідки, які бачили злочинця і можуть його впізнати [6, с. 49]. При цьому як основний аргумент наводиться знову ж таки факт нечисленності спеціалістів-криміналістів та інших працівників органів внутрішніх справ, які у достатній мірі володіють необхідними техніко-криміналістичними засобами, прийомами і методами.

Однак «чисельність спеціалістів» – це лише одна з організаційних проблем, яку необхідно вирішувати, але не шляхом компромісів і не на шкоду практиці боротьби зі злочинністю. Результати вивчення цієї проблеми свідчать про те, що нерідко в зазначених випадках не тільки не використовується допомога спеціалістів-криміналістів, але взагалі не проводяться огляди місць подій. Очевидно, тут позначається стійке але безсумнівно хибне почуття впевненості практичних працівників у значимості доказів, отриманих з так званих «ідеальних джерел». Про слабкість такого підходу свідчить і судово-слідча практика, у якій вже тривалий час явно простежується тенденція зменшення доказового значення обвинувачення, побудованого тільки на ідеальних джерелах, а надійність «ідеальних» слідів, зокрема, показань очевидців злочину, нерідко викликає сумніви, або вони відсутні зовсім.

Більше того, з позиції криміналістичної науки, ігнорування джерел будь-якої інформації викликає штучне звуження можливостей її застосування і, безумовно, негативно позначається на кінцевих результатах слідчої роботи.

Рішення про залучення спеціаліста до огляду місця події ухвалює слідчий. Це його процесуальне право і воно не може бути обмеженим відомчим нормативним актом. Крім того, при аналізі «корисності» техніко-криміналістичної роботи, проведеної спеціалістом у процесі перевірки заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення, варто було б враховувати її вплив на об'єктивне вирішення питань, пов'язаних з початком кримінального провадження (а не тільки кількість виїздів спеціалістів на місце подій). Необхідно мати на увазі, що при отриманні заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення найчастіше неможливо уявити його об'єктивну і суб'єктивну сторони, заздалегідь вирішити питання про корисність (або недоцільність) участі спеціаліста-криміналіста в огляді місця події.

Організаційне відокремлення спеціалістів-криміналістів від експертів об'єктивно створює умови для підвищення їх статусу, посадового положення, покращення їх матеріального забезпечення. Вважасмо, що спеціаліст-криміналіст – це експерт-універсал, професіонал найвищого класу, покликаний проводити найскладніші «експертизи», об'єктом яких є місця подій і все різноманіття характерних для них слідів. Тому, таких фахівців необхідно готувати (навчати) за спеціальними програмами.

Вирішення цієї проблеми можливе при збереженні єдиної структури

двостороння (пряма й зворотня) взаємодія правозастосовувача й експерта за типом суб'єкт-суб'єктних відносин.

Усвідомлення зазначених феноменів знайшло втілення спочатку у відомчих нормативних документах, адресованих експертам і правозастосовувачам, потім в КПК України 1961 р., за 52 роки дії якого були багаторазово підтверджені й відшліфовані інституціональні норми й принципи судово-експертної діяльності.

КПК України закріплював процесуальну волю експерта, наділяючи його сукупністю специфічних прав, що забезпечують процес пізнання, з яких головні – право (і обов'язок) проводити дослідження; право знайомитися з матеріалами справи; (було й в КПК 1927 р.), право з дозволу правозастосовувача брати участь у будь-яких слідчих діях і задавати питання іншим учасникам процесу; право експертної ініціативи. Серед найважливіших «пізнавальних» прав експерта варто назвати також право вимагати у правозастосовувача додаткові, у тому числі відсутні у провадженні матеріали й об'єкти, необхідні для проведення експертного дослідження. До цього права примикає й вироблене практикою право просити про проведення додаткових слідчих дій. Реалізацію зазначених прав, ухвалення рішення про необхідність того чи іншого пізнавального акту КПК УРСР 1961 р. відводив винятково експертові.

Велике значення мають закріплені в КПК УРСР 1961 р. принципи: персоніфікованості висновку («експерт дає висновок від свого імені»), принцип особистої відповідальності експерта за даний висновок і принцип обмеженої професійної компетенції. Із сукупності цих принципів впливало фундаментальне для дослідника право: при вирішенні поставлених питань експерт міг самостійно, у межах своїх спеціальних знань вибирати ту чи іншу методику дослідження. Додаткову волю пізнавальної діяльності експерта давало положення про принципову можливість розбіжностей між декількома експертами, спільно проведеного дослідження з одного і того самого питання. На сучасному етапі інституалізації судово-експертної діяльності сукупність зазначених принципів закономірно еволюціонувала в принцип незалежності експерта.

У листопаді 2012 року, набрав чинності новий КПК України у якому враховані загальноvizнані стандарти прав людини і громадянина. В ньому знайшли відображення найпрогресивніші та найдемократичніші положення. Передусім, це стосується реального забезпечення прав громадянина через закріплення принципу змагальності сторін у кримінальному провадженні, зокрема надання сторонам рівних можливостей щодо збирання та подання до суду клопотань, скарг, речей, документів, інших доказів.

Підводячи підсумки розгляду процесу інституалізації судово-експертної діяльності у цілому, варто зробити висновок, що її розвиток проявився в тому числі в корінній зміні відносин між суб'єктами судово-

обумовлювався вже не тільки ситуаційно, але й закономірностями складної експертної практики.

Проте на другому етапі інституалізації судово-експертної діяльності незалежність експерта (експертної установи) і можливість впливу на правозастосовчого суб'єкта була досить обмежена. Обмеження об'єктивно були обумовлені недостатнім розвитком, емпіричним характером молодшої науки криміналістики, відсутністю фундаментальних теоретичних розробок, включаючи недосконалість вчення про предмет криміналістики, низкою помилок у застосуванні криміналістичної техніки, що допускалися на практиці. Варто додати, що на той момент ще не була накопичена статистично представницька спільна експертно-слідча практика, необхідна для глибокого аналізу взаємовідносин обох сторін і для пізнання дійсного значення судово-експертної діяльності при розкритті й розслідуванні злочинів.

Третій етап. До цього часу був накопичений достатній емпіричний матеріал для усвідомлення державою дійсного, справжнього місця висновків експертів, заснованих на даних сучасної науки, серед інших доказів. Розуміння зростаючої ролі експертизи в кримінальному судочинстві ознаменувалося створенням державної системи спеціалізованих судово-експертних установ (науково-дослідних криміналістичних лабораторій Міністерства юстиції СРСР).

Бурхливий розвиток природничо-наукових основ криміналістики у післявоєнні роки супроводжувався практичним впровадженням в арсенал криміналістичних засобів сучасних даних і методів фізики, хімії, біології, техніки. Це значно прискорило плинність третього етапу інституалізації судово-експертної діяльності.

Поряд з усвідомленням дійсного доказового значення судової експертизи в середині ХХ ст. було усвідомлено самостійне значення процесу експертного дослідження й принципова відмінність цього процесу від інших пізнавальних процедур, законодавчо закріплених у джерелах кримінально-процесуального права (огляд, обшук, допит). Зазначені процедури будуються за схемою: «активний суб'єкт, що пізнає (слідчий, суд, прокурор) – пасивний об'єкт – джерело доказової інформації (місце події, документ, потерпілий, свідок)». На відміну від них, процедура одержання висновку експерта не може будуватися за такою схемою суб'єкт-об'єктних взаємовідносин. Практикуючим правозастосовувачам і законодавцям стало ясно, що експертиза – це винятково активна й відносно вільна форма участі в кримінальному судочинстві, причому ступінь активності та волі експерта набагато перевершує аналогічні показники всіх інших пізнавальних слідчих дій, здійснюваних правозастосовувачем за участю іншої особи (огляд, упізнання тощо). Був усвідомлений і той факт, що для забезпечення успіху експертного дослідження при проведенні експертизи необхідна активна

експертно-криміналістичної служби органів внутрішніх справ, з введенням таких спеціалістів в штати найбільших слідчих підрозділів [5, с. 98]. Це створює сприятливі передумови для підвищення рівня техніко-криміналістичної підготовки загальної маси слідчих, для більш оперативного і системного науково-технічного забезпечення слідчої діяльності на рівні сучасних вимог. Нарешті, це буде сприяти більш активному освоєнню засобів комп'ютерної техніки в розслідуванні кримінальних правопорушень, використанню з цією метою сучасних інформаційних технологій, без чого ефективна боротьба зі злочинністю сьогодні просто неможлива.

Список використаних джерел

1. Беляев В. Нужна помощь, а не дискуссия / В. Беляев // Советская милиция. – 1989. – № 8. – С. 40.
2. Винберг Л.А. Об улучшении технико-криминалистического обеспечения раскрытия и расследования преступлений, совершаемых в условиях неочевидности / Л.А. Винберг. – Волгоград, 1989. – 243 с.
3. Винберг Л.А. Совершенствование деятельности судебно-экспертных учреждений по технико-криминалистическому обеспечению раскрытия и расследования преступлений / Л.А. Винберг. – М., 1988. – 162 с.
4. Волюнский А.Ф. От лихорадки к полному покою (или муки милицеской науки) / А.Ф. Волюнский // Советская милиция. – 1990. – №6. – С. 8-11.
5. Волюнский В.А. Техничко-криминалистическое обеспечение раскрытия преступлений. Дисс...канд. юрид. наук / В.А. Волюнский. – М., 1991. – 198 с.
6. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П.П. Ищенко. – М., 1980. – 249 с.
7. Косарев В.Н. О перестройке структуры и деятельности органов предварительного следствия на основе программно-целевого подхода / В.Н. Косарев // Проблемы совершенствования деятельности следственных и экспертных подразделений органов внутренних дел. – Волгоград, 1989. – С. 96-102.
8. Криминалистика. Под ред. А.Ф.Волюнского. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 545 с.
9. Пампушко И.А. Совершенствование правовых и организационных основ применения криминалистической техники в раскрытии и расследовании преступлений. Дисс... канд юрид. наук / И.А. Пампушко. – М.: ЮИ МВД РФ, 1996. – 189 с.
10. Снетков В.А. Повыситъ эффективность использования научно-технических средств и методов в борьбе с преступностью / В.А. Снетков // Экспертная практика. – 1985. – №23. – С. 3-9.

11. Сурыгина Н.Е. Повышение эффективности использования специальных технико-криминалистических познаний в раскрытии и расследовании преступлений. Дисс...канд. юрид. наук / Н.Е. Сурыгина. – М., 1992. – 190 с.

12. Токарев В.В. Недостатки деятельности экспертно-криминалистических подразделений ГРОВД и пути ее совершенствования / В.В. Токарев // Вопросы теории криминалистики и экспертно-криминалистических проблем. – М., 1987. – С. 34-37.

Іерусалимов І.О., Руда Г.А.

СИТУАТИВНИЙ АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛІДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Криміналістична техніка, як один із засобів одержання розшукової і доказової інформації, є «науково-технічним фундаментом» на якому ґрунтується кримінально-процесуальна і оперативно-розшукова діяльність. Вважається, оскільки криміналістика «обслуговує» кримінально-процесуальну діяльність, зі сфери її проблем виключаються процесуально не визнані засоби одержання розшукової (орієнтуючої) інформації (одорологія, поліграф, гіпноз тощо) або применшується їх значення в розслідуванні злочинів. На нашу думку, з методологічної точки зору, техніко-криміналістичні методи і засоби за своєю сутністю і змістом незалежно від сфери і форм їх застосування є неподільними. Більше того, на думку деяких вчених-криміналістів на непроцесуальну, оперативно-розшукову сферу діяльності при розслідуванні злочинів поширюються й категорії криміналістичної тактики. Так, В.І. Комісаров пише, що тактичний прийом, як найбільш оптимальний спосіб дій у конкретній ситуації, покликаний створити найкращі умови і забезпечити ефективність виявлення, збирання, оцінки, перевірки, фіксації і використання доказової і оперативної інформації [4, с. 15].

З цих позицій більш конкретно і повно можна уявити всю систему техніко-криміналістичних завдань, а відповідно, методів і засобів їх вирішення з урахуванням особливостей техніко-криміналістичної ситуації.

Розглядаючи техніко-криміналістичне забезпечення слідчої діяльності як його завдання, більш правильно було б розглядати не самі слідчі (розшукові) дії або оперативно-розшукові заходи, а їх техніко-криміналістичне забезпечення з метою одержання максимально можливої розшукової і доказової інформації.

Варто зазначити, що вчинення злочину, як правило, супроводжується певними змінами у навколишньому середовищі. Такі зміни обумовлюються комплексом факторів і подаються в криміналістиці поняттями «сліди злочину» або «слідова картина».

Процес виникнення, існування, зникнення слідів злочинів має

межах зазначених відносин експерт був залежний, наділений лише обов'язками, виконував чужу волю; ступінь його активності відносно правозастосовувача була мінімальною й визначалася тільки ситуаційними факторами; поновлення відносин у загальному випадку не передбачалося. Тому на першому етапі не можна говорити ні про самостійний характер судово-експертної діяльності як окремого виду, ні про систематичність цієї діяльності, ні про її інтегрованість у діяльність правоохоронних органів.

Другий етап розвитку судово-експертної діяльності зайняв першу половину ХХ ст. Він виник як наслідок «зростаючої досконалості способів вчинення злочинів», що було обумовлено науково-технічним прогресом. Розвиток злочинної діяльності викликав відповідну реакцію суспільства: наприкінці ХІХ ст. народилася нова наука – криміналістика. Народження науки супроводжувалося її численними практичними досягненнями й успіхами, що також визначалося науково-технічним прогресом. Правозастосовча практика України й ряду європейських країн сприйняла досягнення криміналістики, взяла їх на озброєння, результатом чого стало створення перших спеціалізованих експертних установ. На цьому етапі взаємовідносини між суб'єктами правоохоронної й судово-експертної діяльності хоча й продовжували залишатися субординаційними, однак уже не були екстраординарними й перестали носити характер суворого, абсолютного підпорядкування.

Зміна типу взаємовідносин впливає насамперед з того, що з'явився новий самостійний суб'єкт судово-експертної діяльності – експертна установа. Цей новий суб'єкт нарівні з правоохоронними органами засновувався державою, перебував під її керуванням, юрисдикцією й захистом, включався в систему інших державних органів і виконував загальнодержавну функцію – забезпечення органів державної влади судовими доказами. Експерт – співробітник експертної установи – був уже професійним державним службовцем, підпорядковувався локальним нормам установи, включаючи норми й правила науково-методичного характеру, був залежним від вищестоящих посадових осіб, тому пряме керування з боку правозастосовчого суб'єкта виключалося. Для цього етапу розвитку судово-експертної діяльності характерно подвійне підпорядкування експерта: по службі – на постійній основі – і по конкретним справам – епізодичне. Серед інших характерних рис даного етапу варто назвати, по-перше, постійну (професійну) умотивованість експерта, його націленість на вирішення завдань правосуддя, підпорядкованість цим завданням, по-друге, неодноразовість, систематичність, повторюваність – тобто стійкість судово-експертної діяльності, по-третє, наявність активного зворотнього зв'язку від експерта до правозастосовувача, можливість впливати на його поведінку при підготовці матеріалів і призначенні експертизи. Цей зворотній зв'язок

– документування результатів застосування вимірювальних, інструментальних тощо методів дослідження (вимірювань, досліджень, у т.ч. режими роботи устаткування тощо) об'єктів з визначенням форми подання (документування);

– піддавання результатів досліджень процедурі оцінювання невизначеності;

– експертний експеримент;

– порівнювальне дослідження;

– оцінка результатів (синтез) проведеного дослідження та формулювання висновків;

– оформлення ходу та результатів експертного дослідження висновком;

– додатки;

– бібліографічні дані;

Інформація про внесені зміни.

Інформація про розробників.

Список використаних джерел

1. Розробка змісту та структури експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні. Звіт про НДР (заключний), Рувін О.Г. (наук. кер.), Полтавський А.О. (відп. вик.), Бондар М.Є. та ін., Київський НДІСЕ МЮ України, 2012.

Садченко О.О.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ЗАКОНОДАВСТВА, ЯКЕ

РЕГЛАМЕНТУЄ СУДОВО-ЕКСПЕРТНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Процес інституалізації судово-експертної діяльності в особливу загальнодержавну політико-правову категорію історично пройшов три більш-менш ясно помітні етапи.

На першому етапі зародження й становлення судової експертизи, який зайняв кілька століть, з XVI по XX ст. – судові експертизи проводилися різними фізичними особами, які не були організовані в спеціалізовані установи, а виконували судово-експертні функції епізодично, в екстраординарному порядку, за разовими, одиничними завданнями правоохоронних органів, або як неосновні, додаткові службові обов'язки, наприклад, лікарі при дослідженні тілесних ушкоджень, причин смерті або хвороби; дяки й піддячі, пізніше – секретарі владних місць при перевірці дійсності документів. На цьому етапі відносини між суб'єктами правоохоронної й судово-експертної діяльності були строго ієрархічними, субординаційними: правозастосовувач самостійно й довільно обирав експерта, доручав йому проведення дослідження, визначав межі й умови дослідження, одержував готовий результат, який далі використовував за своїм розсудом, – тобто був стосовно експерта органом керування. У

ситуативний характер. Від специфіки протікання цього процесу залежить вибір криміналістичних методів, засобів, прийомів збирання слідів злочинів – носіїв криміналістично значимої інформації. Її обсяг і якість у кожній конкретній ситуації обумовлюються властивостями і станом слідоутворюючого і слідоприймаючого об'єктів, механізмом утворення слідів, середовищем їх знаходження та іншими факторами. Ситуативність таких явищ визначає необхідність вибору методів, засобів, прийомів виявлення, фіксації, вилучення слідів злочину, тому ситуативні техніко-криміналістичні завдання та техніко-криміналістичної ситуації розглядаються в криміналістиці як сукупність факторів, що впливають на діяльність з розшуку, виявлення, фіксації та збереження, попереднього вивчення та упакування об'єктів зі слідами злочинів [6, с. 23-28]. Таким чином, у кожному конкретному випадку техніко-криміналістичної роботи, яка по суті визначає зміст другої частини техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності, вирішуються окремі (ситуативні) техніко-криміналістичні завдання.

Теоретичне і практичне значення системного аналізу ситуаційних техніко-криміналістичних завдань полягає у тому, що:

– дозволяє поставити його на наукову основу і об'єктивно оцінювати актуальність, пріоритетність розробок нових і модернізацію наявних техніко-криміналістичних методів і засобів. При всій різноманітності ситуативних техніко-криміналістичних завдань на практиці вони мають різну частоту повторюваності, різне значення для кінцевого результату роботи з розслідування злочинів. Без урахування цих факторів планування розробок буде суб'єктивним, що неминуче породжує неактуальну, часом дублюючу тематику, а відповідно, невиправдане використання потенціалу наукових установ. В остаточному підсумку це шкодить розробкам головних, ключових завдань техніко-криміналістичного забезпечення слідчої діяльності;

– надає можливість більш чітко усвідомити зміст спеціальних знань, які застосовуються у різних організаційних і процесуальних формах (як безпосередньо слідчими, так і за допомогою експертів, спеціалістів) з метою розслідування злочинів. На цій основі з'являється можливість більш змістовно уявити в цілому техніко-криміналістичну роботу, проблеми її організаційного, правового, науково-методичного забезпечення;

– наявність науково-обґрунтованих відомостей про зміст, обсяг і складність техніко-криміналістичних завдань є однією з основних умов прогнозування експертно-криміналістичної служби органів внутрішніх справ та її діяльності. У цей час вирішення цієї проблеми здійснюється в основному на рівні уявлень, з використанням формальних відомостей про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, про середнє навантаження на співробітників даної служби в частині проведених ними

експертиз, досліджень і виїздів на місця подій. Проте, зміст техніко-криміналістичної роботи в її конкретному вираженні через систему відповідних завдань не враховується;

– результати аналізу техніко-криміналістичних завдань і їх систематизації можуть бути покладені в основу вдосконалювання тематичних планів, навчальних програм, організації і методики техніко-криміналістичної підготовки фахівців для підрозділів слідства. Цільове формування у них вмінь та навичок у застосуванні техніко-криміналістичних методів і засобів без орієнтації на конкретні завдання, на наш погляд неможливо. Насамперед, із цієї причини техніко-криміналістична підготовка слідчих (особливо це стосується так званих «цивільних» ВНЗ), не відрізняється необхідними практичною спрямованістю, практицизмом і конкретністю, а криміналістична техніка «освоюється» в основному теоретично, скоріше «віртуально» ніж реально;

– аналіз і систематизація техніко-криміналістичних завдань є необхідним етапом освоєння можливостей сучасних інформаційних технологій у техніко-криміналістичному забезпеченні слідчої діяльності, створення і забезпечення функціонування автоматизованих пошукових систем та автоматизованих робочих місць техніко-криміналістичного призначення. Такий підхід, визначений ідеями кібернетики, відповідає ідеології науково-технічної революції і представляється єдино правильним, оскільки дозволяє з позицій сучасної науки осмислити діяльність слідчого і експерта, виділити закономірності, яким вона підкоряється, управляти її якістю, використовувати такі потужні засоби підвищення ефективності, як програмування, автоматизація і стандартизація. Це оптимізує процес доказування, полегшує комунікацію її учасникам, допоможе прийняттю погоджених і правильних рішень [2, с. 3].

– аналіз ситуативних техніко-криміналістичних завдань свідчить не тільки про тісний взаємозв'язок криміналістичної техніки і тактики, але й про їх рівну значимість у досягненні кінцевого результату розслідування злочинів. Криміналістична техніка і тактика представляються «не як співвідношення супідрядних елементів цілого, а як інтеграція положень криміналістики» [3, с. 50-51]. Разом з тим нерідко в криміналістичній літературі техніко-криміналістичним методам і засобам приділяється допоміжна, другорядна роль, яка залежить від тактики розслідування злочинів, тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій, тактики пошуку речових джерел доказової інформації [7, с. 124; 5, с. 10]. Недооцінка ролі криміналістичної техніки в розслідуванні злочинів або її розрив з тактикою [3, с. 50-51] на практиці неминуче призводить до ігнорування науково-технічних можливостей збирання слідів злочинів та їх дослідження. Справа тут в принциповому вирішенні питання про більш професійне і цілеспрямоване використання сучасних досягнень науки і техніки з метою одержання розшукової і доказової інформації, оскільки

нормативного документу. Вона складається з таких структурних елементів:

- титульний аркуш з найменуванням (назва) методики;
- передмова;
- реєстраційний код в Реєстрі методик проведення судових експертиз;
- зміст;
- вступ;
- нормативні посилання;
- терміни та визначення понять;
- позначки та скорочення;
- сфера застосування методики: експертна галузь, експертні завдання (типові питання), що вирішуються методикою;
- перелік основних об'єктів дослідження;
- порівняльні об'єкти дослідження – стандартні зразки, вихідні еталони, зразки для порівняння: вимоги до них;
- методи, які застосовуються для вирішення експертних завдань, що вирішуються методикою (описи умов застосування методів);
- засоби вимірювальної техніки, дослідницьке (випробувальне) і допоміжне устаткування, витратні матеріали, їх мінімально необхідні характеристики;
- порядок проведення експертизи:
- попереднє (підготовче) дослідження, у тому числі:
- встановлення параметрів або кількісних показників та границь, що підлягають визначенню;
- визначення вимог до технічних характеристик апаратури та устаткування, яке застосовуватиметься при проведенні досліджень;
- встановлення необхідних умов довкілля та необхідного періоду стабілізації;
- прикріплення ідентифікаційних знаків після ототожнення об'єктів дослідження, поводження з ними, порядок транспортування об'єктів, їх зберігання та готування зразків;
- перевіряння, необхідні перед початком робіт, зокрема і перевіряння нормального функціонування і, якщо необхідно, калібрування та регулювання устаткування перед кожним його використанням;
- визначення способу (способів) реєстрації спостережень та результатів досліджень, що планується провести;
- вжиття заходів безпеки, яких треба дотримуватися, з урахуванням застережень про ступінь безпеки при роботі на конкретному устаткуванні з конкретними основними об'єктами досліджень;
- роздільне (аналітичне) дослідження, у тому числі:
- визначення та застосування критеріїв та (або) вимог до затвердження/відмови у затвердженні результатів, отриманих у ході застосування вимірювальних, інструментальних тощо методів;

– прикріплення ідентифікаційних знаків після ототожнення об'єктів дослідження, поводження з ними, порядок транспортування об'єктів, їх зберігання та готування зразків;

– перевіряння, необхідні перед початком робіт, зокрема і перевіряння нормального функціонування і, якщо необхідно, калібрування та регулювання устаткування перед кожним його використанням;

– визначення способу (способів) реєстрації спостережень та результатів досліджень, що планується провести;

– вжиття заходів безпеки, яких треба дотримуватися, з урахуванням застережень про ступінь безпеки при роботі на конкретному устаткуванні з конкретними основними об'єктами досліджень;

7.2. Роздільне (аналітичне) дослідження, у тому числі:

– визначення та застосування критеріїв та (або) вимог до затвердження/відмови у затвердженні результатів, отриманих у процесі застосування вимірювальних, інструментальних тощо методів;

– документування результатів застосування вимірювальних, інструментальних тощо методів дослідження (вимірювань, досліджень, у т.ч. режими роботи устаткування тощо) об'єктів з визначенням форми подання (документування);

– піддавання результатів досліджень процедурі оцінювання невизначеності.

7.3. Експертний експеримент.

7.4. Порівнювальне дослідження.

7.5. Оцінка результатів (синтез) проведеного дослідження та формулювання висновків.

7.6. Оформлення процесу та результатів експертного дослідження висновком.

3. Вперше визначено загальне поняття методики як нормативного видання (документу):

Методика – це нормативне діяльнісно-прикладне виробничо-практичне видання (видання норм, правил і вимог з конкретних сфер виробничо-практичної діяльності), що регламентує послідовність застосування системи методів і засобів, а також правил при виконанні певної роботи.

4. Вперше визначено поняття експертної методики як документа: експертна методика як видання – нормативний документ, який визначає детально регламентовану програму вирішення експертного завдання (експертних завдань), яка складається з послідовних практичних та розумових операцій, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, подій) та передбачають для цього застосування системи методів та засобів, а також правил при проведенні експертного дослідження.

5. Вперше визначено структуру експертної методики як видання –

щоб свідомо шукати докази, треба знати, що, де і як шукати [1, с. 47], а все це сьогодні важко уявити без криміналістичної техніки, без осмислення завдань, що вирішуються за її допомогою.

Таким чином, техніко-криміналістичне забезпечення слідчої діяльності правомірно розглядати в аспекті методологічної основи діяльності з вдосконалювання як власне методів і засобів криміналістичної техніки, так і підвищення ефективності їх використання в процесі розслідування злочинів. У цій системі проявляються і реалізуються закономірні взаємозумовленості, взаємозв'язки у вирішенні організаційних, правових, науково-технічних, методичних проблем криміналістичної техніки.

Список використаних джерел

1. Голубинский Е.А. Планирование преступлений / Е.А. Голубинский. – М., 1984. – 98 с.

2. Грановский Г.Л. Понятия и основные положения общей теории решения криминалистических задач / Г.Л. Грановский // Труды ВНИИСЭ. – М., 1987. – С. 3-7.

3. Ищенко Е.П. О влиянии криминалистической техники на развитие методики расследования преступлений / Е.П. Ищенко // Вопросы методики расследования преступлений. – Свердловск, 1976. – Вып. 50. – С. 50-51.

4. Комиссаров В.И. Актуальные проблемы следственной тактики: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.И. Комиссаров. – М., 1989. – 21 с.

5. Попов А.В. Поиск вещественных источников доказательственной информации: Автореф. дисс... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.В. Попов. – М., 1977. – 20 с.

6. Снетков В.А. Техничко-криминалистическая ситуация работы с микрообъектами на месте их нахождения / В.А. Снетков // Экспертная практика. 1983. – №20. – С. 23-28.

7. Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса / В.И. Шиканов. – Иркутск, 1978. – 220 с.

Карпенко Н.Б., Жвалова Г.В.

ЗАСТОСУВАННЯ ГОЛОГРАМ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ЗАХИСТУ ДОКУМЕНТІВ

В теперішній час голографія продовжує активно розвиватися, і з кожним роком в цій галузі з'являються нові цікаві рішення. Голограма – це отримана, зареєстрована на пластинці, планці картина інтерференції двох променів світла від одного джерела (лазера): променя, відбитого предметом, і променя, що безпосередньо йде від джерела світла (опорного променя). Дозволяє одержувати детальне об'ємне зображення предмета.

Метод запропоновано у 1948 р. Деннісом Габором, він же перший застосував термін голограма, за що одержав Нобелівську премію. Вирішальне значення для розвитку образотворчої голографії мали роботи академіка Ю.Н. Денисюка, виконані в 60-70-х роках. Він вперше отримав голограми, що дозволяють відтворювати об'ємні зображення в звичайному, білому світлі. Практично вся сучасна образотворча голографія ґрунтується на методах, запропонованих Ю.Н. Денисюком. Перші високоякісні голограми за його методом були виконані у 1968 р. в СРСР – Г.А. Соболева та Д.А. Стаселько, а в США – Л. Зіберт.

Сама по собі голограма не відтворюється як копіювальними й друкованими пристроями, не відтворюється вона й при скануванні документів, етикеток, ярликів й упаковок. Це і є найважливіша захисна властивість голограм.

Попередником сучасних технологій створення голографічних зображень певною мірою можна вважати технологію вибіркової металізації, фольгою гарячого тиснення.

На сьогодні звичайна фольга гарячого тиснення вже не є захисним елементом. Це лише зручний спосіб декоративного оформлення, наприклад, в поліграфії.

Наступним кроком у розвитку технологій було створення малюнка безпосередньо на поверхні металізованого шару шляхом хімічного витравлювання металу крізь друковану захисну маску.

Крім того, при створенні голограм, їх розробники й дизайнери застосовують додаткові елементи захисту голограм, які забезпечують неможливість її відтворення іншими виробниками голографічної продукції. Ці елементи забезпечують замовника голограм інструментарієм для візуального контролю дійсності голограм, нанесеної на документ або товар.

Такими елементами є:

- кінетичні ефекти;
- кодування кольором;
- муарові ефекти;
- мікротексти;
- гільйошні сітки.

Таким чином голограма забезпечує надійний захист документів, оскільки по-перше, не має голограм, яку можна відтворити копіювальним апаратом або сканером, по-друге, комплекс перерахованих вище захисних властивостей й елементів захисту, комбінації яких застосовується при розробці й виготовленні голограм, роблять їх унікальними й значно ускладнюють можливості по її відтворенню, по-третє, кожна голограма, має свій «почерк» запису, як відбиток пальця, за яким відповідною експертизою може встановлюватися не тільки факт підробки, але й назва фальсифікатора.

доказування за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 6–7 грудня 2012 р.). – С. 373-376.

Рувін О.Г., Полтавський А.О., Бондар М.Є.

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ЕКСПЕРТНИХ МЕТОДИК ВІДПОВІДНО ДО ВИМОГ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ, АДАПТОВАНИХ В УКРАЇНІ

У результаті проведеної в Київському НДІСЕ Міністерства юстиції України науково-дослідної роботи «Зміст та структура експертних методик відповідно до вимог міжнародних стандартів систем управління якістю, адаптованих в Україні»:

1. Актуалізовано поняття експертної методики: експертна методика – це детально регламентована програма вирішення експертного завдання (експертних завдань), яка складається з послідовних практичних та розумових операцій, що спрямовані на пізнання властивостей і зв'язків досліджуваних об'єктів (матеріальних об'єктів, явищ, подій) та передбачають для цього застосування системи методів та засобів, а також правил при проведенні експертного дослідження.

2. Актуалізовано структуру експертної методики з урахуванням вимог (особливостей) міжнародних стандартів якості, адаптованих в Україні.

Структура має такі структурні елементи:

1. Найменування (назва) методики, реєстраційний код в Реєстрі методик проведення судових експертиз.

2. Сфера застосування методики: експертна галузь, експертні завдання (типові питання), що вирішуються методикою.

3. Перелік основних об'єктів дослідження.

4. Порівняльні об'єкти дослідження – стандартні зразки, вихідні еталони, зразки для порівняння: вимоги до них.

5. Методи, які застосовуються для вирішення експертних завдань, що вирішуються методикою (описи умов застосування методів).

6. Засоби вимірювальної техніки, дослідницьке (випробувальне) і допоміжне устаткування, витратні матеріали, їх мінімально необхідні характеристики.

7. Порядок проведення експертизи.

7.1. Попереднє (підготовче) дослідження, у тому числі:

– встановлення параметрів або кількісних показників та границь, що підлягають визначенню;

– визначення вимог до технічних характеристик апаратури та устаткування, яке застосовуватиметься при проведенні досліджень;

– встановлення необхідних умов довкілля та необхідного періоду стабілізації;

89 КПК України) не дають можливості суб'єкту правозастосування оцінити подані стороною захисту докази, як допустимі чи недопустимі.

Така ситуація призвела до поширення, особливо серед адвокатів, позиції щодо допустимості будь-яких доказів, одержаних захисником, у тому числі і з порушенням закону. Варто відмітити, що точки зору, висловлені у процесуальній літературі з цього приводу, умовно можна згрупувати за напрямками, що визнають: 1) абсолютну недопустимість доказів, одержаних стороною захисту з порушенням закону; 2) відносну недопустимість доказів, одержаних стороною захисту з порушенням закону (за умови, що факт порушення закону стороною захисту доведений обвинувачем, а саме порушення є істотним і невідворотним); 3) допустимість доказів, одержаних стороною захисту з порушенням закону.

Безумовно, що проблеми процесу доказування в змагальному кримінальному процесі потребують подальшого дослідження [5, с. 376], тим більше, що положення про недопустимі докази є новелою сучасного вітчизняного кримінального процесуального законодавства. Намагаючись увібрати досвід країн англосаксонської правової сім'ї, що є родоначальниками правил про недопустимі докази, вітчизняний законодавець не встановив у КПК України чітких критеріїв, які б дозволяли однозначно встановити, хто та які саме нормативні вимоги (чи не тільки нормативні вимоги) повинен порушити під час одержання доказів, щоб вони були визнані недопустимими.

При цьому, не варто забувати, що інститут недопустимості доказів у межах змагального кримінального судочинства виступає однією з основних гарантій забезпечення балансу прав сторін кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Шейфер С. А. Доказательства и доказывание по уголовному делу: проблемы теории и правового регулирования / С. А. Шейфер. – М.: Норма, 2008. – 240 с.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. професорів В. Г. Гончаренка, В. Т. Нора, М. Є. Шумила. – К.: Юстініан, 2012. – 1224 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред.: С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х.: Одиссей, 2013. – 1104 с.

5. Яновська О. Г. Новий погляд на недопустимість доказів відповідно до Кримінального процесуального кодексу / О. Г. Яновська // Докази і

Карпенко Н.Б., Маматченко Р.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ ОЗНАК ПОЧЕРКУ В ДОКУМЕНТАХ, ВИКОНАНИХ ОСОБАМИ З НЕРВОВО-ПСИХІЧНИМИ ВАДАМИ

В судовому почеркознавстві на основі систематизованих спеціальних спостережень було розроблено класифікацію почерків, яка відображає типологічні особливості формування почерку в період навчання та практичного використання навичку письма. З її урахуванням у подальшому будувалися експериментальні роботи, які проводилися з метою створення методик вирішення судово-почеркознавчих завдань.

Ще у радянські часи в медичній літературі з'являлись окремі роботи, присвячені дослідженню письма й почерку в діагностичних цілях. При проведенні експериментальних та порівняльних досліджень було виявлено деяку специфічність проявів ознак почерку при різних формах захворювань – в маніакально-депресивному стані, шизофренії різних видів, прогресивному паралічі, епілепсії.

Необхідно відзначити, що під впливом нервово-психологічного стану окремі ознаки змінюються в невеликому обсязі й в обмеженій кількості букв.

Найменше піддаються змінам виробленість почерку й темп. Особливо стійкі окремі ознаки: розміщення точок перетину рухів при виконанні букв, розміщення рухів по вертикалі й горизонталі, точок початку і закінчення рухів, напрямки рухів (за виключенням випадків появи лівоокружних заключних штрихів у деяких буквах).

Говорити про якусь певну систему ознак почерку, яка властива певному виду захворювання передчасно. Є лише певні спостереження. Наприклад, почерк хворих у маніакальному стані відрізняється перевагою елементів атаксії, наявністю попередніх штрихів, тенденцією до відхилення від лінії рядка; а у депресивному стані – крім цих ознак відмічається малий розмір букв.

У рукописах, хворих на шизофренію, спостерігається велика кількість підкреслень, розділових знаків, вигадливе виконання прописних букв і заключних штрихів, розміщення тексту колонкою або за діагоналлю, пропуски букв і слів, нерівномірність натиску, закреслювання, поправки, іноді атаксія.

При прогресивному паралічу спостерігаються пропуски букв, складів, недописування та повторення слів, нерівномірність лінії рядка, закреслення, поправки, нерівномірність натиску, розміру, іноді атаксія.

Для епілептиків характерно зловживання розділовими знаками (крапки після кожного слова), прописними буквами, рівномірний натиск, малий розгін, атаксія в окремих випадках.

У параноїків спостерігаються символічні знаки замість букв, велика кількість знаків наголосу, підкреслень, викривлень і утворень нових слів,

повторення фраз, ілюстрації кресленнями.

Безумовно, перелічені ознаки дають далеко не повну картину письма при органічних ураженнях мозку. Разом з тим знання їх навіть у такому обсязі вже надасть допомогу експерту-почеркознавцю у визначенні, безумовно, не виду захворювання, але у висуванні версії про можливість наявності такого захворювання у виконавця досліджуваного рукопису, що таким чином допоможе правильно оцінити встановлені в процесі дослідження ознаки почерку.

Керевич О.В.

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ФІКСУВАННЯ ЗА НОВИМ КПК

Широке застосування технічних засобів фіксування у кримінальному судочинстві – один із шляхів якісного та ефективного здійснення даної діяльності і одна з невід’ємних умов успіху в кримінальному провадженні. Удосконалюючи наявні та розробляючи нові технічні засоби фіксування, криміналістика ставить завдання перед наукою кримінального процесу щодо оцінки розроблених нею положень. Розробка специфічних приладів, апаратів та прийомів роботи з ними, всебічне впровадження сучасних технічних засобів фіксування у практику розслідування та попередження злочинності призводить до виникнення низки проблемних питань, що потребують невідкладного розв’язання.

У новому КПК України законодавець замість традиційного, але вже дещо застарілого поняття «науково-технічні засоби» вживає більш сучасне і точне – «технічні засоби фіксування».

На нашу думку, під технічними засобами фіксування варто розуміти прилади, пристрої, інструменти, матеріали, які використовуються для виконання завдань попередження злочинів, фіксування матеріальної обстановки місць учинення кримінально каранних діянь, перебігу та результатів проведення слідчих (розшукових) негласних слідчих (розшукових) дій, збирання речових доказів, їх слідчого огляду й попереднього дослідження, кримінальної реєстрації, розшуку та затримання злочинців, дослідження речових доказів під час проведення судової експертизи.

Незалежно від того, в оперативно-розшуковій чи слідчій діяльності використовуються технічні засоби фіксування, вони повинні відповідати загальним вимогам використання науково-технічних засобів. Це стосується й тих нових технічних засобів фіксування і методів їх застосування, стосовно яких немає прямої вказівки в кримінальному процесуальному законі, але вони рекомендовані криміналістикою. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суддя, експерт, оперативний працівник і суд мають керуватися принципами судочинства й загальними вимогами закону. Деякі вчені пропонують формулювання таких вимог:

Так, згідно з ч. 1 ст. 86 КПК України доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим же кодексом. Однак з усіх передбачених ч. 3 ст. 93 КПК України способів збирання доказів порядок проведення лише незначної їх частини регулюється нормами КПК України (зокрема, отримання висновків експертів), усі інші або врегульовані нормами інших законів (зокрема, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Законом України «Про доступ до публічної інформації») або їх нормативне врегулювання взагалі відсутнє. Виникає питання: на підставі відповідності яким нормам суд повинен вирішувати питання щодо допустимості даних, отриманих і поданих стороною захисту, зокрема підозрюваним, обвинуваченим, засудженим, виправданим, особою, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їх захисниками та представниками.

Загальновідомо, що основна частина доказів у кримінальному провадженні збирається шляхом проведення слідчих (розшукових) дій. Суб’єктами проведення цих дій виступають виключно офіційні суб’єкти кримінального провадження – уповноважені державні органи та посадові особи. Суб’єкти сторони захисту не наділені такими повноваженнями, у разі необхідності вони вправі лише ініціювати проведення слідчих (розшукових), у тому числі, негласних слідчих (розшукових) дій. Таке ініціювання здійснюється через подання слідчому, прокурору відповідних клопотань, у задоволенні яких у разі відсутності відповідних підстав може бути відмовлено (ч. 3 ст. 93, ст. 220 КПК України). Тобто, за умови, коли закон не передбачає будь-яких конкретних підстав для відмови у задоволенні таких клопотань, їх вирішення, а значить і задоволення, залежить виключно від правильного розуміння слідчим, прокурором, судом наявності підстав для задоволення заявлених клопотань. Використане у ч. 1 ст. 220 КПК України формулювання «за наявності відповідних підстав», тим більше зважаючи на те, що КПК України у багатьох випадках не містить чіткого формулювання фактичних підстав проведення тих чи інших процесуальних дій, надає суб’єкту вирішення клопотання фактично необмежену свободу.

Результати опитування адвокатів засвідчують, що слідчі, прокурори у багатьох випадках, зловживаючи такою свободою, не будучи зацікавленими у задоволенні клопотань сторони захисту, частіше за все відмовляють у задоволенні заявлених клопотань, обґрунтовуючи це різними обставинами (затягуванням досудового розслідування, неважливістю обставин, про встановлення яких заявлене клопотання та ін.).

Таким чином, з однієї сторони, законодавець наділяє сторону захисту правом збирання доказів, зобов’язуючи при цьому подавати до суду належні та допустимі докази (ч. 3 ст. 93 КПК України), а з іншої – встановлені ним критерії допустимості та недопустимості доказів (ст. 86-

визнати представлений об'єкт доказом, ввести його у справу (провадження), тобто включити до системи уже зібраних доказів – це виключна прерогатива органів досудового розслідування, прокурора та суду. Прийняття рішення про залучення предмета чи документа до справи (провадження) по суті являє собою акт закріплення доказу, завершальний момент збирання (формування) доказу. Поки таке рішення не прийняте – доказу не існує [1, с. 43, 44].

Однак чинний КПК України не тільки зберіг право неофіційних учасників кримінального провадження на збирання та подання доказів, а й певною мірою розширив межі реалізації цього права. Так, відповідно до ч. 1 ст. 93 КПК України збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, потерпілим у порядку, передбаченому цим же кодексом. Зокрема, сторона захисту, потерпілий здійснює збирання доказів шляхом витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб речей, копій документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій, актів перевірок; ініціювання проведення слідчих (розшукових) дій, а також шляхом здійснення інших дій, які здатні забезпечити подання суду належних і допустимих доказів.

Системне тлумачення норм, закріплених у статтях 86-88 КПК України щодо поняття та змісту недопустимості доказів дає підстави для висновку, що у широкому значенні недопустимим є доказ, який отриманий з порушенням порядку, встановленого КПК (ст. 86 КПК України). Безперечно недопустимими є докази, отримані внаслідок істотного порушення прав та свобод людини (ст. 87 КПК України). За загальним правилом, недопустимими на підтвердження винуватості підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення є докази, які стосуються судимостей підозрюваного, обвинуваченого або вчинення ним інших правопорушень, що не є предметом цього кримінального провадження, а також відомості щодо характеру та окремих рис характеру підозрюваного, обвинуваченого (ч. 1 ст. 88 КПК України).

Традиційно правила про допустимість і недопустимість розглядаються стосовно доказів, отриманих стороною обвинувачення, тобто офіційними (владними, державними) суб'єктами кримінального провадження, про що свідчать і науково-практичні коментарі КПК України [2, с. 229-240; 3, с. 253-266; 4, с. 227-233]. Водночас, зважаючи на призначення та значення допустимості і недопустимості доказів, зокрема, і у виконанні завдань кримінального провадження, ці правила цілком поширюються і на докази, отримані і подані стороною захисту, що також не заперечується.

Водночас, далеко не усі правила встановлення допустимості і недопустимості доказів, сформульовані у нормах КПК України, можуть бути беззастережно використані під час оцінки наданих стороною захисту матеріалів.

– у процесі розслідування можуть застосовуватися лише науково-обґрунтовані й ті, що пройшли практичну перевірку, науково-технічні засоби та методи;

– науково-технічні засоби можуть застосовуватися лише з дотриманням принципу законності;

– застосування науково-технічних засобів має бути доцільним у конкретних умовах проведення тієї чи іншої слідчої дії [1, с. 5].

Основним правилом застосування технічних засобів фіксування є вимога забезпечення повного збереження слідів і речових доказів. Друге загальне правило застосування цих засобів слідчим полягає в забезпеченні максимальної точності фіксування та достовірності результатів, яких можна досягти за допомогою певного засобу чи методу [2, с. 33].

Завдяки новому КПК України, технічний прогрес повинен поліпшити роботу органів досудового розслідування, зокрема, відеоселекторний зв'язок дасть змогу проводити допит свідків без їх безпосередньої присутності і без додаткових витрат.

У ст. 104 КПК України зазначається, що у випадках, передбачених КПК України, хід і результати проведення процесуальної дії фіксуються у протоколі. У випадку фіксування процесуальної дії під час досудового розслідування за допомогою технічних засобів про це зазначається у протоколі. Якщо за допомогою технічних засобів фіксується допит, текст показань може не вноситися до відповідного протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. У такому разі у протоколі зазначається, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до нього [3].

Відповідно до ст. 107 КПК України, рішення про фіксування процесуальної дії за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування, в тому числі під час розгляду питань слідчим суддею, приймає особа, яка проводить відповідну процесуальну дію. За клопотанням учасників процесуальної дії застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим.

Про застосування технічних засобів фіксування процесуальної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у процесуальній дії. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо [3].

Як суб'єкти доказування підозрюваний, обвинувачений і потерпілий наділені певними правами. Так, у відповідності до п. 11 ч. 3 ст. 42 та п. 12 ч. 1 ст. 56 КПК України протягом кримінального провадження зазначені сторони мають право: застосовувати з дотриманням вимог КПК технічні засоби при проведенні процесуальних дій, в яких він бере участь. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд вправі заборонити потерпілому застосовувати технічні засоби при проведенні окремої процесуальної дії

чи на певній стадії кримінального провадження з метою нерозголошення даних, які містять таємницю, що охороняється законом чи стосується інтимних сторін життя людини, про що виноситься (постановляється) вмотивована постанова (ухвала) [3].

Окремої уваги заслуговує новела чинного КПК, а саме здійснення судового провадження в режимі відеоконференції. Судове провадження може здійснюватися у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення, у тому числі яке знаходиться поза межами приміщення суду, (дистанційне судове провадження) у випадках: неможливості безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин; необхідності забезпечення безпеки осіб; проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого; необхідності вжиття таких заходів для забезпечення оперативності судового провадження; наявності інших підстав, визначених судом достатніми [3].

Хід і результати процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису [4, с. 173-174].

Вважаємо, що такі зміни безперечно сприятимуть процесуальній економії, зокрема це норми, що регламентуватимуть порядок провадження допиту, впізнання у режимі відеоконференції, розгляду обвинувального акту в спрощеному провадженні тощо.

Список використаних джерел

1. Пицхелаури Ш.А. Проблемы использования научно-технических средств и специальных знаний в процессе предварительного следствия (по материалам Грузии и Украины): автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Ш.А. Пицхелаури. – Тбилиси, 2002. – 51 с.
2. Гончаренко В.Г. Научно-технические засоби в роботі слідчого / В.Г. Гончаренко. – К.: Київ. ун-т, 1972. – 208 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 376 с.
4. Хабло О.Ю. Курс лекцій з кримінального процесу за новим Кримінальним процесуальним кодексом України (особлива частина) / О.Ю. Хабло, О.С. Степанов, М.П. Климчук та ін. – К., 2012. – 284 с.

впродовж доби з моменту його надходження до бюро судово-медичної експертизи. Протягом трьох діб слідчому або прокурору, який направив труп для проведення експертизи, видається завірена копія лікарського свідоцтва про смерть.

Якщо смерть була насильницькою, то працівники бюро судово-медичної експертизи видають трупи лише з письмового дозволу, який надається прокурором негайно після проведення судово-медичного розтину трупа та відібрання необхідних зразків з метою здійснення лабораторних досліджень.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Порядку взаємодії між органами внутрішніх справ, закладів охорони здоров'я та органів прокуратури при встановленні факту смерті людини: Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Генеральної прокуратури України № 1095/955/119 від 28 листопада 2012 р.
2. Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті: Наказ МОЗ України 8 серпня 2006 р. № 545 / Офіційний вісник України від 8 листопада 2006 р. – 2006. – № 43. Ст. 245.
3. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень: Наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року.
4. Про Єдиний реєстр досудових розслідувань зі змінами та доповненнями, внесеними наказом ГПУ від 14.11.2012 № 113: наказ ГПУ від 17.08.2012 № 69.

Рожнова В.В.

ЧИ ІСНУЄ НЕДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ, ПОДАНИХ СТОРОНОЮ ЗАХИСТУ?

Можна стверджувати, що прийняття Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України актуалізувало та загостило дискусію про право сторони захисту на збирання доказів, про доказове значення отриманих і поданих підозрюваним, обвинуваченим і, насамперед, захисником, матеріалів. Безперечно, що право усіх зацікавлених неофіційних учасників кримінального провадження на збирання та подання доказів було передбачене й попереднім кримінально-процесуальним законодавством, однак у теорії кримінального процесу усе частіше йшлося про те, що матеріали, представлені потерпілим, цивільним позивачем, підозрюваним, обвинуваченим, цивільним відповідачем, їх захисниками та представниками не є доказами у власне процесуальному значенні. Широкого поширення набуває позиція, відповідно до якої

підозри на таку працівником ОВС складається висновок щодо ненасильницької смерті людини за місцем проживання, до якого додаються фотознімки трупа та місця його виявлення.

Висновок щодо ненасильницької смерті людини за місцем проживання в обов'язковому порядку погоджується з керівником слідчого підрозділу ОВС і керівником структурного підрозділу ОВС, в якому працює особа, яка його склала, та затверджується начальником ОВС у строк не пізніше семи днів з моменту надходження повідомлення про смерть людини, після перевірки якості та повноти складання висновку. У разі виявлення недоліків висновок повертається особі, яка його склала, для їх усунення та в установленому порядку подання для повторного погодження та затвердження. Затверджені висновки зберігаються в підрозділах інформаційно-аналітичного забезпечення міських, районних, лінійних ОВС.

Якщо ж під час попереднього огляду трупа все ж таки встановлюються ознаки насильницької смерті або виникає підозра на таку, працівником ОВС або лікарем через чергового викликається слідчо-оперативна група з судово-медичним експертом (лікарем).

Відомості про факт смерті людини в разі виявлення ознак насильницької смерті чи підозри на таку, підлягають внесенню до ЄРДР слідчим, прокурором невідкладно, але не пізніше 24 годин (ч. 1 ст. 214 КПК України).

Начальник слідчого підрозділу у разі виявлення трупа людини, причини смерті якої на момент огляду місця події не встановлено, а також не здобуто достатніх відомостей, що свідчать про ненасильницький характер смерті, одразу після завершення цієї слідчої дії забезпечує внесення до ЄРДР відомостей про вказане кримінальне правопорушення і його попередню кваліфікацію як вбивства з додатковою відміткою щодо кваліфікації «природна смерть» та вживає всіх передбачених КПК України заходів для всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження (п. 9.4 наказу МВС № 700-2012) [3]. Одночасно з визначенням правової кваліфікації підлягають внесенню до ЄРДР відмітки щодо розмежування очевидних вбивств, фактів природної смерті, самогубств, зникнення безвісти [4].

Працівники ОВС терміново повідомляють прокурора про факт смерті людини з підозрою наявності ознак насильницької смерті. У таких випадках слідчий, прокурор проводять огляд місця події і трупа в порядку, передбаченому ст. 237, 238 КПК, з обов'язковим застосуванням фотозйомки і складанням схеми (плану, креслення) оглянутого місця, а в разі необхідності – відеозйомки. Складаються відповідні процесуальні документи – протокол огляду місця події та протокол огляду трупа.

Після проведення огляду трупа за постановою слідчого або прокурора труп направляється для проведення судово-медичної експертизи. Працівники бюро судово-медичної експертизи проводять розтин трупа

Кирилін О.Г.

ТАКТИКА УЧАСТІ СПЕЦІАЛІСТА-ПСИХОЛОГА ПРИ ПРОВАДЖЕННІ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Тактичним і процесуальним питанням участі спеціаліста-психолога приділяється недостатня увага, що обумовлює необхідність детального вивчення його ролі при проведенні таких слідчих (розшукових) дій, як допит, одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, слідчий експеримент, пред'явлення для впізнання, обшук, огляд місця події.

Цілком очевидно, що своєрідність вікових та індивідуально-психологічних особливостей, властивих підліткам, необхідно враховувати при провадженні усіх слідчих (розшукових) дій, які проводяться щодо неповнолітніх. Як правило, неповнолітні ще не мають твердого світогляду, легко потрапляють під вплив старших, що значно ускладнює проведення цієї слідчої (розшукової) дії за їх участю. До того ж неповнолітнім, а тим більше малолітнім, нерідко властиві схильність до фантазування, перебільшення, що є причиною багатьох помилок в їх свідченнях.

Спеціаліст у кримінальному провадженні, як особа, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок, може бути залучений для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складання схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом під час судового розгляду (ч. 1, 2 ст. 71 КПК України) [1].

Спеціаліст-психолог повинен брати участь не тільки в допиті, але й в інших слідчих (розшукових) діях, у тому числі з участю неповнолітніх потерпілих і свідків.

Основна складність одночасного допиту полягає в тому, що він проводиться між двома чи більше вже допитаними особами, в показаннях яких є суттєві розбіжності (ч. 9 ст. 224 КПК України) [1], у зв'язку з чим він найчастіше має конфліктний характер. У зв'язку з цим не виникає сумнівів, що оскільки одночасний допит є різновидом допиту, участь психолога при його провадженні, як і допиту, є важливою гарантією забезпечення прав і законних інтересів неповнолітніх, а також умовою успішного проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Ще до проведення одночасного допиту слідчому необхідно проконсультуватись з фахівцем-психологом про доцільність його проведення. Він може прогнозувати можливу поведінку підлітка і результат одночасного допиту в цілому. Якщо є небезпека негативного впливу на підлітка дорослого учасника цієї слідчої (розшукової) дії, краще

уникнути її проведення. Крім того, участь спеціаліста-психолога надасть допомогу слідчому у створенні сприятливої психологічної атмосфери, зведе до мінімуму небезпеку негативного впливу на неповнолітнього з боку дорослого учасника.

Така складна слідча (розшукова) дія, як впізнання за участю неповнолітніх, вимагає особливої підготовки: детального роз'яснення неповнолітнім умов, порядку і правил його проведення, надання йому психологічної допомоги в процесі впізнання. Доцільним є участь спеціаліста-психолога, і бажано, щоб ним був той фахівець, який брав участь у його допиті, оскільки він вже знайомий з психологічними особливостями підлітка, його показаннями про зовнішність особи, що упізнається і зможе надати допомогу слідчому в оцінці результатів впізнання.

Перед пред'явленням для впізнання фахівець у сфері вікової психології з урахуванням знань особливостей психіки даного суб'єкта і того, що він говорив на допиті щодо умов сприйняття, може допомогти слідчому визначити місце пред'явлення для впізнання і умов, в яких здійснюватиметься ця слідча (розшукова) дія. Крім цього необхідно спільно з фахівцем-психологом вирішити питання про розташування запропонованих об'єктів щодо джерел і сили світла, як і інших умов, що впливають на сприйняття неповнолітнього. Він може також звернути увагу слідчого на неправильність підбору осіб, які підлягають пред'явленню для впізнання неповнолітньому, й на інші обставини, пов'язані з підготовкою та проведенням цієї слідчої (розшукової) дії.

Допомога фахівця-психолога може бути корисна слідчому при встановленні психологічних особливостей особи, що впізнає, визначенні типу впізнання, усуненні можливих психологічних бар'єрів для впізнання і т.ін. Участь психолога необхідно для оцінки можливостей впізнання злочинця малолітнім свідком, тому що нездатність описати об'єкт не виключає можливості його правильного та адекватного впізнання, також як і правильний опис ознак і деталей може мати місце і при помилковому упізнанні. Цей сумнів може бути вирішений фахівцем у галузі психологічних наук, з урахуванням даних про вікові та індивідуальні особливості психічного розвитку дитини, що впливає на формування його здатності до упізнання.

При проведенні такої слідчої (розшукової) дії, як обшук, велике значення має не тільки використання спеціальних технічних засобів, знання та дотримання процесуальних норм, але й достатньо глибоке знання психології підлітка. Успішне проведення обшуку у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх неможливо без врахування низки психологічних моментів.

Залучення фахівця-психолога до проведення обшуку дозволяє глибше зрозуміти такі психологічні особливості особистості підлітка, як характер,

встановлення причин смерті (ст. 238 КПК).

Обов'язковій судово-медичній експертизі підлягають трупи людей: з ознаками насильницької смерті або в разі підозри на таку; смерть яких настала поза місцем їх проживання; особу яких не встановлено; віком до 60 років, які померли за місцем проживання, за відсутності диспансерного спостереження за хворим. На основі аналізу чинників, що викликають смерть, розроблено судово-медичні класифікації смерті. Виходячи з найбільш поширеної з них, смерть поділяється на дві категорії: насильницьку і ненасильницьку.

У разі виявлення трупа за місцем проживання, за відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку працівники закладів охорони здоров'я за телефоном екстреного виклику («102») негайно повідомляють ОВС, констатує факт диспансерного спостереження за хворим або вік померлого та відсутність ознак насильницької смерті чи підозри на таку. Якщо у померлих літніх людей (віком понад 60 років) відсутнє диспансерне спостереження, необхідно при встановленні відсутності підозри на насильницьку смерть бути дуже уважним, оскільки саме літні люди можуть бути позбавлені життя з метою заволодіння їх майном, отримання спадщини тощо, хоча ззовні можуть інсценувати ознаки природної смерті.

Уповноважені працівники ОВС реєструють повідомлення про факт смерті людини. Оперативний черговий зобов'язаний внести відповідні відомості до Журналу єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (ЖЄО), доповісти про це начальникові органу досудового розслідування та поінформувати керівника ОВС.

У разі надходження повідомлення про факт смерті людини працівники ОВС негайно виїждять на місце події разом з лікарем або з фельдшером, а за необхідності – з іншими спеціалістами. Лікар або фельдшер констатує факт смерті, проводить зовнішній огляд трупа, за результатами якого інформує орган внутрішніх справ і адміністрацію цього закладу охорони здоров'я про можливість встановлення причини смерті без патологоанатомічного розтину та видачі лікарського свідоцтва про смерть (фельдшерської довідки про смерть).

Перший примірник лікарського свідоцтва про смерть видається родичам померлого чи іншим особам, які зобов'язалися поховати померлого, другий примірник лікарського свідоцтва про смерть залишається в закладі охорони здоров'я. Видача трупа без лікарського свідоцтва про смерть забороняється. У разі поховання померлого закладом охорони здоров'я – останній обов'язково заповнює лікарське свідоцтво про смерть і передає його в органи реєстрації актів цивільного стану не пізніше трьох діб з дня смерті.

За результатами зовнішнього огляду трупа та після з'ясування обставин смерті людини, при відсутності ознак насильницької смерті чи

повідомлення.

Експертизи письмового тексту здійснюються за допомогою морфологічного, синтаксичного і семантичного аналізу наданого на дослідження тексту.

Вербально-візуальні експертизи мають складно організований феномен – поєднання вербальної і невербальної інформації, тобто комбінація тексту і зображення (наприклад під час експертизи товарних знаків) [2, с. 14].

Отже, судово-лінгвістичні експертизи є незамінними у справах про захист честі і гідності, у справах про порнографію, розпалювання міжнаціональної ворожнечі, образ, наклепу, а також в судових спорах в сферах патентознавства, товарних знаків, реклами. За останні десятиліття їх кількість постійно зростає, що зумовлено потребами сучасного суспільства і, зокрема, органів досудового розслідування та суду.

Список використаних джерел

1. Методологія лінгвістичної експертизи неюридичних текстів: VII Научно-практическая конференция «Спецпроект: анализ научных исследований» – □Електронний ресурс□. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2012_06_14/fl8_pelishenko.htm.

2. Баранов А.Н. Лингвистическая экспертиза текста: теория и практика: учеб. пособие / А.Н. Баранов. – М.: Флинта: Наука, 2007. – 592 с.

3. Голев Н.Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении / Н.Д. Голев // Юрислингвистика – 1. Проблемы и перспективы. – Барнаул, М., 1999. – С. 11-58.

Рогатюк І.В.

ПОРЯДОК СПІЛЬНИХ ДІЙ ПРАЦІВНИКІВ ОВС, ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ТА ПРОКУРАТУРИ В РАЗІ ВСТАНОВЛЕННЯ ФАКТУ СМЕРТІ ЛЮДИНИ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ

Встановлення факту смерті людини відбувається у рамках взаємодії органів внутрішніх справ, закладів охорони здоров'я та прокуратури відповідно до встановленого Порядку [1].

З огляду на КПК України та Порядок, запроваджено зміни в роботі як медичних працівників, так і підрозділів ОВС та прокуратури, що потребує роз'яснення, оскільки на практиці трапляються спірні питання, зокрема щодо необхідності направлення на судово-медичну експертизу трупів без явних ознак насильницької смерті. Суперечливою вважається закріплена КПК України обов'язкова видача трупів, щодо яких є сумніви у ненасильницькому характері смерті, лише з письмового дозволу прокурора й виключно після проведення судово-медичної експертизи та

темперамент, інтелектуальний рівень, тип мислення, особливості відчуттів і сприйняття. Це проявляється в тому, де і як неповнолітній може приховувати предмети і знаряддя кримінального правопорушення. Визначення цих особливостей може допомогти правильно оцінити поведінку обшукуваного (при обшуку житла, особистому обшуку), його реагування на дії слідчого, більш точно визначити місцезнаходження предмета, що є об'єктом обшуку.

Здійснюючи обшук у кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх, основну увагу необхідно приділяти спостереженню за поведінкою особи, яку обшукують, оскільки підліток у меншій мірі, ніж дорослий, володіє своїми почуттями.

Найбільш ефективним могла б бути участь психолога в огляді місця події у кримінальних провадженнях про вбивства, зґвалтування. При вчиненні цих злочинів об'єкти, потерпілі піддаються певному впливу, зміни з боку особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, і за цими матеріальними слідами, аналізуючи їх як продукти діяльності злочинця, фахівець-психолог допоміг би слідчому не тільки відтворити картину події, а й висунути обґрунтовані припущення про психологічні особливості особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Психолог може надати психологічну допомогу неповнолітньому потерпілому, знизити психологічне навантаження на учасників огляду.

У літературі також висловлюються пропозиції про необхідність участі спеціаліста-психолога при призначенні судово-психологічної експертизи та ознайомленні неповнолітнього підозрюваного з висновком експерта-психолога, оскільки у висновку містяться спеціальні психологічні терміни, які нерідко бувають важкі для розуміння і вимагають відповідного роз'яснення фахівця [2, с. 204]. Фахівця-психолога необхідно запрошувати і при ознайомленні з висновком судово-психологічної експертизи неповнолітніх потерпілих і свідків.

Отже, участь спеціаліста-психолога у провадженні названих слідчих (розшукових) дій є однією з гарантій підвищеного захисту неповнолітнього, спрямована на недопущення негативного впливу на нього обстановки досудового розслідування і забезпечує дотримання його прав і законних інтересів на досудовому провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. №4651-VI // Голос України. – 19.05.2012. – №90-91.

2. Костицкий М.В. Использование специальных психологических знаний в советском уголовном процессе: дис. на соиск. уч. степени д-ра юрид. наук: спец. 12.00.09 / М.В. Костицкий. – Львов, 1990. – 457 с.

Климчук М.П.

ПРО СТАН КАТУВАННЯ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ НОВОГО КПК

Проблема катувань і жорстокого поводження з людьми у правоохоронних органах лишається однією з найгостріших. Про це йдеться у Національній доповіді про ситуацію із забезпеченням захисту прав людини, яку українська делегація надала членам Ради ООН з прав людини в рамках другого циклу Універсального періодичного огляду. У Національній доповіді Уряд, зокрема, зазначив, що за період першого кварталу 2012 року до підрозділів внутрішньої безпеки МВС надійшло 211 скарг про катування і тілесні ушкодження. У той же час, в установах пенітенціарної служби факти застосування тортур та іншого жорстокого поводження не мають поширеного характеру і, як правило, допускаються лише в поодиноких випадках [1].

Однак статистичні дані правозахисних організацій свідчать, що масштаби застосування насильства в Україні значно більші. За повідомленням Генеральної прокуратури, в 2012 році до суду спрямовано 44 кримінальних провадження, пов'язані із застосуванням насильства співробітниками ОВС стосовно 88 осіб, із них за ст. 127 КК України (катування) – 8 кримінальних проваджень щодо 21 особи [2].

Прийняття нового КПК України стало одним з кроків щодо виконання вимог Європейського суду про термінове проведення конкретних реформ Україною у своїй правовій системі, забезпечення викорінення практики жорстокого поводження під час тримання під вартою, проведення ефективного розслідування. Так, відповідно до ст. 3 Конвенції в кожному окремому випадку, коли подається скарга, в якій піднімається питання про жорстоке поводження, і що будь-які недоліки такого розслідування мають ефективно усуватися на національному рівні.

Відповідно до ч. 2 ст. 11 КПК України, забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність [3].

Найчастіше катування застосовувалось одразу після затримання. Протокол про затримання складався вже після «роботи» із затриманим і одержання зізнання у вчиненні злочину. Між моментом фактичного затримання особи та моментом реєстрації затримання могло минути від кількох годин до кількох днів. Новий КПК спеціально визначив, що особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному цією особою. Крім цього, КПК передбачає доволі жорсткі вимоги щодо реєстрації затримання та доставляння до

регламентоване лінгвістичне дослідження усного і письмового тексту.

Термін «лінгвістична експертиза» сьогодні вживається у вузькому й широкому значенні. Вузьке – обмежує застосування лінгвістичної експертизи сферою права. У широкому значенні цей термін може позначати мовознавчий аналіз тексту, результати якого оформлені у вигляді консультативного висновку й затребувані будь-де за межами лінгвістики.

Лінгвістична експертиза має свої специфічні завдання:

- дати тлумачення і роз'яснення значень і походження слів, словосполучень, стійких виразів фразеологізмів (ідіом);
- інтерпретувати основне і додаткове (конотативне) значення мовної і мовленнєвої одиниці (усної або письмової);
- здійснити тлумачення тверджень тексту документа для встановлення того, які варіанти їх розуміння можливі у сучасному дискурсі;
- провести дослідження тексту (фрагмента) з метою виявлення його смислової спрямованості, модальності пропозицій, експресивності і емоційності мовних одиниць, їх формально-граматичної характеристики і семантики, специфіки використаних стилістичних засобів і прийомів тощо.

В більшості випадків судово-лінгвістична експертиза вирішує проблеми інтерпретації семантики тексту – аналіз багатозначності фраз, виявлення можливостей того чи іншого розуміння слів і синтаксичних конструкцій, а також спроби інтерпретації мовних форм [2, с. 8].

На нашу думку, лінгвістична експертиза включає три основних види досліджень, у зв'язку із завданнями, які вона вирішує, а саме:

1. Авторознавчі дослідження – аналіз тексту з метою встановлення авторства або характеристики автора (аналіз особливостей тексту як носія інформації щодо особистості його автора).
2. Семантичні, або смислові дослідження – аналіз тексту з метою виявлення у ньому змісту і характеру впливу на адресата. Синтаксичний аналіз – які засоби вираження використано у тексті та які стилістичні фігури вибрано з метою впливу на реципієнта, логіко-змістовий аналіз – який є текст за змістом. Лексичний та лексико-семантичний аналіз – який лексичний рівень у текстовому та позатекстовому планах.

3. Термінологічні дослідження – аналіз назв, торгових марок як результатів людської діяльності (аналіз понять, термінів, найменувань тощо як засіб позначення об'єктів діяльності людини). Аналіз однозначності та неоднозначності тлумачення терміна відповідно до мовленнєвої ситуації та у зв'язку із контекстом, аналіз семантичного поля слова, словосполучення та його значення [3, с. 26].

За об'єктом лінгвістичних експертиз виділяють експертизи звукової мови, експертизи письмового тексту і вербально-візуальні експертизи.

В експертизах звукової мови досліджуються акустичні характеристики мовних висловлювань, зокрема для визначення автора мовного

властивості: оптичні, властивість змочувати різноманітні поверхні, властивість адсорбції парів та інші, які можуть бути використаними в процесі візуалізації таких слідів. Тому загальновизнаною є класифікація методів за типом взаємодії засобів виявлення з речовиною латентних слідів.

Сліди папілярних узорів пальців рук, що залишилися на місці вчинення злочину є найбільш поширеним і цінним джерелом інформації про особу злочинця та обставини вчинення злочину. Це обумовлено їх неповторною індивідуальністю та незмінністю.

Яскраво виражена індивідуальність будови і стійкість папілярних узорів шкіри обумовлюють широкі можливості використання їх відображень для криміналістичної ідентифікації особи та діагностичних досліджень.

Успіх роботи зі слідами рук, що використовуються криміналістами, залежить від багатьох чинників, серед яких основний – одержання дактилоскопічної інформації шляхом кваліфікованого виявлення, фіксації та вилучення слідів рук у процесі огляду місця події.

Варто підкреслити, що використання вищезазначених методів як на місці події так і в лабораторних умовах, дозволяє виявити сліди зі значною давністю, латентні сліди, сліди, які залишені на папері, тканині, деревині, кулях, що набагато підвищує ефективність розслідування злочинів.

У даній роботі були розглянуті найсучасніші та найефективніші методи виявлення слідів пальців рук, що дає можливість швидко зорієнтуватися експерту який метод використовувати для виявлення слідів на різних поверхнях, або в тих чи інших умовах.

Решат Е.Д., Коваленко Е.Д.

СУДОВО-ЛІНГВІСТИЧНА ЕКСПЕРТИЗА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Судово-лінгвістична експертиза сьогодні є дуже актуальним напрямом криміналістичного дослідження оскільки має широкий спектр можливостей, які можуть збільшити доказову базу. Це дослідження – відносно молодий вид експертизи порівняно з іншими «традиційними» експертними дослідженнями.

Проблемами лінгвістичної експертизи займалися такі лінгвісти як М.Д. Голєв, В.М. Баранов, Ю.О. Бельчиков, К.І. Бриньов, О.І. Галяшина, О.К. Єрмолаєв, О.О. Кирилова, О.М. Матвєєва, Ю.О. Сафонова, Джон Олссон, Р. Шай, Дж. Макменамін, Дж. Гіббонс та інші [1].

Юридична лінгвістика, з якою власне і пов'язана судово-лінгвістична експертиза, почала розвиватись лише на початку 90-х років і являла собою науку, яка досліджує межу перетину мови і права. Головним інструментом, за допомогою якого вирішується це завдання, є саме судово-лінгвістична експертиза.

Взагалі, судова лінгвістична експертиза – це процесуально

відповідного відділку міліції, включаючи обов'язок провести розслідування у випадку невинуватості тривалого доставляння.

Безперечно, заборона новим КПК обґрунтування судових рішень показаннями, наданими слідчому або прокурору, гіпотетично робить марним отримання письмових зізнань від затриманого. Саме на суд покладається обов'язок отримання доказів винуватості безпосередньо на судовому засіданні. Таким чином, новий КПК передбачає нову систему оцінки доказів, за якої показання не є доказами, якщо вони не дані суду. Це означає, що немає жодного змісту в тому, щоб катувати особу, оскільки попередні показання суд автоматично оцінювати не може.

Крім того, новим КПК передбачена вимога про те, щоб особа, яка здійснила затримання, негайно повідомила затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він/вона підозрюється, а також роз'яснила право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, покази або не говорити нічого з приводу підозри, негайно повідомити інших осіб про його чи її затримання і місце перебування, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені КПК.

Однак усе ще залишається можливість фальсифікації доказів, і жоден кодекс не здатен завадити подібній практиці розслідування кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим важливою є роль судів, які повинні зайняти жорстку позицію при аналізі доказів у кримінальному провадженні й відкидати усі з них, які отримані при сумнівних обставинах.

Щодо обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, то позитивним є те, що, по-перше, між триманням під вартою і підпискою про невізд з'явився домашній арешт (ст. 181 КПК), крім того, стосовно підозрюваного і обвинуваченого може бути застосовано також електронний засіб контролю (ст. 195 КПК) [3].

Також у відповідності до вимог ч. 3 ст. 176 КПК України прокурор під час досудового провадження вже повинен довести, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, і що жоден з більш м'яких запобіжних заходів не може запобігти доведеним під час розгляду ризикам [3].

Вкрай важливим, на нашу думку, є законодавче закріплення у новому КПК положення про недопустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав і свобод людини, гарантованих Конституцією України (ст. 87 КПК), в тому числі пряме віднесення до істотних порушень прав людини таких діянь, як «отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поведження або погрози застосування такого поведження (п. 2 ч. 2 ст. 87 КПК) [3], а також порушення права особи на захист (саме це фактично зняло проблему відсутності захисника під час дачі

підозрюваним показань на початковому етапі розслідування злочину); отримання показань від особи, яка не була повідомлена про своє право відмовитись від давання показань, а також у разі отримання показань від свідка, який надалі буде визнаний підозрюваним.

Державні органи мають визнати дійсний масштаб катувань. Для цього правоохоронні органи, установи кримінально-виконавчої системи та суди мають вести статистичний облік випадків катувань та оприлюднювати свої статистичні дані. Судам необхідно уважно вивчати наявність «обґрунтованої підозри» під час розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, як цього вимагає новий КПК України, що сприятиме «розвантаженню» переповнених слідчих ізоляторів та в кінцевому результаті – приведенню умов тримання у відповідність до європейських стандартів.

Список використаних джерел

1. Правовые и институциональные механизмы защиты и поощрения прав человека // [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.minjust.gov.ua/upr/upr_project_dopovid.html.

2. Захаров Є. Чи менше катують у міліції? // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.radiosvoboda.org/content/.../25120022.ht.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 376 с.

Клочуряк М.Д.

ВИРІШЕННЯ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИХ І ДІАГНОСТИЧНИХ ЗАВДАНЬ ПРИ ДОСЛІДЖЕННІ СЛІДІВ БОСИХ НІГ ЛЮДИНИ

У практиці проведення дактилоскопічних експертиз нерідко доводиться стикатися з вирішенням ідентифікаційних і діагностичних завдань при дослідженні слідів босих ніг людини.

В основному це стосується злочинів, вчинених в приміщеннях, де при огляді місць подій вилучаються поверхневі сліди босих ніг. Набагато рідше об'єктами експертизи є об'ємні сліди, утворення яких характерне для відкритої місцевості.

Експертизою слідів босих ніг вирішуються такі питання:

1. Ким, чоловіком або жінкою, залишені сліди босих ніг?
2. Який зріст людини, яка залишила сліди босих ніг?
3. Які фізичні ознаки і патологічні особливості людини, яка залишила сліди босих ніг?
4. Чи не залишені сліди босих ніг конкретно особою?
5. Чи не використовувалося надане на дослідження взуття за призначенням конкретно особою?

світлофільтри: синьо-блакитні, фіолетові та жовті.

Необхідний ефект усіх способів спеціального освітлення досягається правильним положенням предмету, розміщенням джерела світла, а також вибором відповідної позиції спостерігача.

Для виявлення слідів також використовують властивість різної конденсації пару на поверхні предмету, яка не має потожирової речовини (проміжки між відбитками папілярних ліній) і самої потожирової речовини. З цією метою можна подіяти на поверхню об'єкта диханням (волога з поверхні випаровується швидше, ніж зі сліду, і він на деякий час стане видимим).

Ці способи підсилення контрасту, як правило, дозволяють виявляти сліди лише на гладких та полірованих поверхнях. Виявивши таким чином сліди, потрібно їх сфотографувати і, вилучивши предмет, проводити подальшу обробку слідів у лабораторних умовах.

Застосування різних світлофільтрів: дає можливість виявляти сліди рук на предметах, колір поверхні яких близький до кольору сліду. Це дозволяє підвищити контрастність слідів папілярних ліній. Вибір конкретного світлофільтра аналогічний вибору світлофільтрів, що використовують для посилення контрасту методом коліророздільної зйомки. Пофарбовані мало контрастні сліди варто розглядати при яскравому освітленні, що направляється під різними кутами відносно поверхні предмета.

У даний час розслідування злочинів значною мірою залежить від широкого та тактично грамотного використання спеціальних знань експертом для виявлення слідів пальців рук. При цьому він повинен ефективно використовуватись науково-технічні засоби, правильно організовувати та здійснювати взаємодію різних учасників, чия діяльність у тій чи іншій мірі направлена на боротьбу зі злочинністю.

Сліди рук, у порівнянні з іншими слідами, найчастіше і успішно використовуються в розслідуванні злочинів. Приблизно 40 відсотків усіх криміналістичних експертиз складають експертні дослідження таких слідів, і серед них переважна більшість – латентні сліди, виявлення яких у деяких випадках викликає складності.

Як бачимо, на сьогодні є велика кількість різноманітних засобів та методів виявлення латентних слідів рук. Наприклад, тільки дактилоскопічних порошків нараховується більше сотні. Розібратися у великому розмаїтті засобів та методів, правильно використати в кожному конкретному випадку той чи інший спосіб виявлення, допомагає їх класифікація.

Багатокомпонентність потожирової речовини створює широкі можливості для стійкого виявлення латентних (безбарвних) слідів папілярних узорів і надає багато потенційних можливостей для хімічного впливу. Крім того, субстрат потожирової речовини має деякі фізичні

методів освітлення.

Візуально виявляються пофарбовані, вдавнені, поверхневі сліди, нашарування і відшарування, безбарвні потожирові сліди на глянцевиx прозорих і непрозорих предметах.

При цьому значну роль відіграють способи освітлення. Найбільш характерні з них засновані на використанні штучних джерел світла.

З використанням спеціальних джерел освітлення (наприклад, ультрафіолетового освітлювача, лазера) можливо спостерігати і невидимі сліди.

Оптичні методи ґрунтуються на посиленні видимості слідів, шляхом використання найбільш сприятливих умов освітлення і спостереження. Варто зауважити, що існує інша класифікація, що виділяє таку групу методів, як “візуальні методи”, куди і відносять оптичні методи виявлення слідів рук.

Найпростішим способом виявлення слідів рук на місці події є оптичний метод. Він дозволяє зберегти сліди і слідосприймаючи поверхню у початковому стані, тому повинен застосовуватися у першу чергу.

До прийомів оптичного методу відносяться такі:

Рефлексне освітлення. Промені світла направляють так, щоб потік, падаючи на предмет, відбивався в очі спостерігача. Поверхня буде блищати і на її фоні добре видно матовий слід. Якщо предмет прозорий, за ним потрібно розмістити темний матовий екран: темний неблискучий папір, картон тощо.

Тіньове освітлення. Потік променів світла скеровують вузьким пучком під гострим кутом до поверхні об'єкту. Таке спостереження краще здійснювати в темряві. Слід стає видимим за рахунок створення тіней від нашарованого субстрату потожирової речовини. Якщо нашарування дуже незначне, зменшують кут освітлення до одержання ковзного пучка світла; якщо предмет прозорий, використовують темний екран.

Зустрічне освітлення використовують у тому випадку, коли предмет прозорий. Джерело світла розміщують за предметом і останній розглядають проти світла. Світло направляють (крізь предмет) прямо в очі спостерігача, або розміщують джерело світла трохи збоку і направляють пучок променів дещо вбік від очей спостерігача.

Іншим способом підвищення контрасту є освітлення слідів променями світла з різною довжиною хвилі. Піт та жир по-різному розсіюють світлові промені. В слідах із підвищеним вмістом поту краще розсіюються промені світла з малою довжиною хвилі. Тому такі сліди виявляють світлом із підвищеним вмістом синіх променів. Сліди з домінуванням жирової компоненти для підсилення контрасту потрібно освітлювати жовтими променями, оскільки жир сильніше розсіює промені світла з більшою довжиною хвилі. Для освітлення об'єктів можна використовувати

Різні ідентифікаційні ознаки підошви стопи людини обумовлені її анатомічною будовою, різноманітними аномаліями, прижиттєвими змінами і ушкодженнями.

Сліди босих ніг поділяються на одиничні і доріжку слідів. У одиничних слідах відображаються, в основному, анатомічні ознаки стопи; у доріжці слідів – ще і функціональні ознаки.

Будова підошовної частини стопи достатньо повно відображається в об'ємних слідах ніг; у поверхневих слідах контактною поверхнею є тільки частина підошви стопи; відмінності цих слідів – в їх розмірах і конфігурації.

Поверхневі сліди босих ніг утворюються потожировою речовиною, у більшості випадків змішаною з частками пилу і бруду, наявність яких хоча і змінює чіткість узору, але не унеможливує його ідентифікаційного дослідження. У багатьох випадках поверхневими слідами є сліди-нашарування; сліди, забарвлені крою (рідше – іншими речовинами).

Сліди босих ніг надходять на експертизу найчастіше у вигляді таких об'єктів: на відрізку дактилоскопічної плівки вилучені поверхневі сліди, утворені пилом, крейдою, брудом; потожирові сліди, заздалегідь оброблені дактилоскопічним порошком; необроблені сліди, вилучені разом з частиною об'єкту (криваві сліди на лінолеумі, тканині, папері, поліетилені та ін.); фотознімки слідів ніг; зліпки з об'ємних слідів ніг; матеріали з доріжкою слідів.

Розмірні характеристики елементів ходи використовуються при порівняльному дослідженні. Вони мають групове, а в деяких випадках і індивідуальне значення, що пояснюється фізичними особливостями людини (стать, зріст, вага, вік, анатомічні відхилення, хвороби тощо).

Сліди босих ніг поділяються за об'ємом відображеної в них інформації: доріжка слідів босих ніг; одиничні сліди босих ніг; сліди ділянки або фрагмента підошовної частини ніг.

У чоловіків середнього зросту при нормальній ході довжина кроку дорівнює 65-90 см; у жінок, осіб літнього віку і людей похилого віку – 50-70 см. У людини, яка повільно біжить, довжина кроку може збільшитися до 1 м, у того, хто швидко біжить – до 1,5 м і більше. Довжина кроків може залежати від декількох факторів, наприклад від вантажу: якщо вантаж переноситься в правій руці, то коротшає довжина кроку правої ноги; якщо в лівій руці – то лівої ноги.

Ширина кроку у людей різного росту, статури і віку складає 6-12 см.

Кут розвороту стопи може бути трьох видів (Лікарі-ортопеди визначають шість основних варіантів постановки ступень ніг): позитивний; негативний; нульовий, нормальний (чи нейтральний).

Кут розвороту стопи у чоловіків визначається в межах 18-25°, у жінок – в 12-20°. До середніх характеристик позитивного розвороту стопи відноситься кут в 9-12°; невелике збільшення в 5-10° не може

розглядатися як відхилення; якщо кут досягає 60°, то це є відхиленням, що рідко зустрічається, і може оцінюватися як окрема ознака.

Істотними можна вважати будь-які ознаки асиметрії в елементах ходи (кроків). Рідкісною особливістю ходи є звичка ставити ноги по-різному (наприклад, права з позитивним розворотом – носком назовні, а ліва – з нейтральним або негативним – носком усередину).

Науково-обґрунтовані висновки при вивченні доріжки слідів можна зробити тільки на основі їх великої кількості і безпосередньо при огляді місця події. Дуже рідко такий аналіз ознак можливий при експертному дослідженні – тільки при досить кваліфікованій їх фіксації в матеріалах провадження (протоколі огляду місця події; фотографічній таблиці до протоколу огляду; фото- і відеозйомці; матеріалах замальовок з вказівкою розмірних даних і тому подібне).

Усі виявлені ознаки і характеристики ходи повинні аналізуватися і оцінюватися з урахуванням можливої варіативності в швидкості руху, наявності важкої ноші, русі вгору або вниз, стані дороги, стомленості і в інших чинниках, що і визначає вірогідну форму висновків.

За результатами дослідження доріжки слідів можна судити про деякі особливості людини: збільшення ширини кроку, зменшення довжини і кута у порівнянні з середнім значенням норми – сліди могли бути залишені повною людиною, що несе важкий вантаж, або старою людиною; порушення однорідності елементів доріжки слідів – сліди могли бути залишені людиною стомленою або хворою; довжина кроку в слідах однієї ноги коротше за довжину кроку в слідах іншої – людина шкутильгає на ту ногу, довжина кроку якої коротша; крок в слідах правої ноги на 1-2 см довше за крок в слідах лівої – людина правша; крок в слідах лівої ноги довше за крок в слідах правої – лівша; кут і ширина кроку в слідах правої ноги менші, ніж в слідах лівої (за Ю.М. Кубицьким), – людина-правша; якщо навпаки – лівша; різниця по ширині кроків в цьому випадку близько 3 см, по куту кроку – близько 5°.

Кобилянський О.Л., Малікова А.О.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕКСПЕРТИЗИ ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ

Відмітною ознакою будь-яких змін у суспільстві є насичення його різноманітною зброєю. Це відбувається як у сфері її легального обігу, так і в незаконному обігу. Даний факт не міг не відобразитися на криміногенній обстановці в країні. Основна небезпека криється у якісній характеристиці вчинюваних кримінальних правопорушень. Для кримінальних правопорушень, вчинених з використанням зброї характерна особлива зухвалість: нерідко вони мають відкритий характер і частіше за все доводяться до логічного завершення.

Низка небезпечних кримінальних правопорушень (убивств, розбійних нападів та ін.) вчиняється із застосуванням зброї, або інших предметів, що

так і діагностичний характер [1, 86]. Діагностичні дослідження проводяться у випадках, коли виникає необхідність визначити придатність слідів для ідентифікації одягу, встановити механізм слідоутворення, а також вид, модель та інші класифікаційні параметри одягу.

Ідентифікаційне дослідження проводиться з метою встановлення конкретного предмета одягу, що залишив слід, або встановлення факту залишення слідів одним предметом одягу. Процес ідентифікації проводиться шляхом виділення конкретного об'єкта із заданої сукупності інших об'єктів за індивідуальним комплексом ознак. В процесі встановлення тотожності предмета одягу за його слідами вирішується проміжне завдання щодо встановлення його групової приналежності або, як ще кажуть, проводиться групова ідентифікація.

Отже, вирішення у категоричній формі діагностичного завдання встановлення факту контактної взаємодії можливе за умови контактування предмета волокнистої природи з іншим об'єктом із стійкою будовою. При цьому найбільш важливим є той факт, що тільки в цих випадках речовина сліду може потрапити на об'єкт-носії в момент контакту їх поверхонь, при одномоментному торканні, що виключає його випадкове потрапляння поза зв'язком з подією.

Список використаних джерел

1. Железняк А.С. Исследование следов одежды : учеб. пособие / А.С. Железняк. – М., 1971. – 205 с.
2. Труды по судебной экспертизе. Криминалистическое исследование одежды / [редкол.: Х.М. Тахо-Годи, В.И. Пашкова (отв. ред.)]. – 2-е изд. – М.: Наука, 2006. – 215 с.

Пустовойтова Я.В.

СУЧАСНІ МЕТОДИ ВИЯВЛЕННЯ СЛІДІВ ДАКТИЛОСКОПІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Найпростішим способом виявлення слідів рук є оптичний (візуальний) метод, який ґрунтується на відбитті світла – фізичному явищі, сутність якого полягає у поверненні світла об'єктом в оптичне середовище при попаданні його на межу розділу з іншим оптичним середовищем. Якщо поверхня предмета ідеально гладка, то має місце дзеркальне відображення, від нерівної поверхні виникає дифузне (розсіяне) відображення. Звідси можна зробити висновок, що будь-яке нашарування або структурна зміна поверхні предмета порушує дзеркальність відображення в місці розташування речовини сліду або зміни структури поверхні. Від речовини сліду промені світла відбиваються розсіяно, а від решти поверхні – дзеркально, в результаті слід стає видимим.

Оптичні спостереження здійснюються неозброєним оком, з використанням оптичних приладів і застосуванням різних засобів і

саме вони мають найбільше криміналістичне значення.

Найбільш інформативними слідами є об'ємні сліди одягу, утворені під дією певної сили тиску на пластичних і дрібнодисперсних сипучих матеріалах, таких як м'який ґрунт, фарба, мастика, масло, віконна замазка, мило. У цих слідах, крім площинних характеристик (щільність переплетення, довжина стібка шва, діаметр гудзика), відображаються об'ємно-просторові форми одягу, такі як висота декоративно-оздоблювального шва, товщина гудзика і спосіб його кріплення, рельєфний малюнок на пряжці ремня тощо.

Особливістю механізму слідоутворення є те, що в момент слідового контакту одяг набуває форми частини тіла людини (лікоть, коліно) або предмета (пачка цигарок, коробок сірників, що знаходяться в кишені), що тиснуть на нього. Все це призводить до того, що в об'ємних слідах одягу в більшості випадків відбувається відображення двох слідоутворюючих об'єктів одночасно. Необхідно мати на увазі, що і сама структура швейного матеріалу в момент слідоутворення також деформується, що може призвести, наприклад, до невеликих змін (не більше 5%) лінійної щільності тканини або до незначного викривлення швів. При експертному дослідженні ці зміни, зазвичай, не враховуються, оскільки їх величина знаходиться в межах похибки вимірювання [1, 88]. Поверхневі сліди одягу утворюються в результаті нашарування або відшарування будь-якої речовини. Найбільш поширеними слідами нашарування є безбарвні сліди, утворені потожировою речовиною, яка майже завжди є на поверхні одягу. Вони з'являється в процесі експлуатації одягу шляхом забруднення продуктами потових і сальних залоз тіла людини. Сліди відшарування утворюються, в основному, при контакті одягу із заповненими і свіжопофарбованими поверхнями. В слідах одягу відображаються одночасно три групи ознак: ознаки швейного матеріалу, ознаки шиття, ознаки декоративної обробки і фурнітури. Всі ці ознаки можуть бути утворені в процесі виготовлення або в процесі експлуатації і ремонту [2, 100].

В залежності від виду швейного матеріалу сліди одягу мають характерні особливості. Наприклад, в об'ємних слідах, утворених тканинними матеріалами, відображається дрібний рельєф з чітко визначеною послідовністю взаємного розташування ниток уткати й основи. Для поверхневих слідів характерним є малюнок, що складається з пробільних і пофарбованих ділянок, або має безбарвні нашарування у вигляді точок або пунктиру. Як правило, і в тому і в іншому випадку відображаються загальні ознаки, що характеризують вид та щільність ткацького переплетення. Крім цього, в об'ємних слідах, утворених тканиною і трикотажем, можуть відображатися ознаки, що виражають напрямки крутіння і товщину ниток.

Експертні дослідження слідів одягу можуть мати як ідентифікаційний,

використовуються як зброя. Особливу небезпеку являють кримінальні правопорушення проти особи, при вчиненні яких використовується холодна зброя, оскільки вона найбільш поширена, доступна у виготовленні широкому колу осіб, зручна для прихованого носіння і несподіваного застосування. У Кримінальному кодексі України передбачена відповідальність за несанкціоноване носіння, виготовлення, ремонт або збут холодної зброї (ч. 2 ст. 263 КК України).

Кваліфікація кримінально-протиправних дій у більшості залежить від того, наскільки правильно буде встановлена групова приналежність предмета – речового доказу з метою віднесення його до холодної зброї, встановлення його виду (різновиду), в том числі і за способом виготовлення, а також його технічного стану.

Розмаїття видів і типів холодної зброї, специфіка конструкції, форми, розміри та інші характеристики кожного з них вимагають спеціальних знань у сфері його криміналістичної оцінки. У багатьох випадках названі питання можуть бути вирішені за допомогою криміналістичної експертизи холодної зброї.

Проблеми експертизи холодної зброї на протязі десятиріч були в центрі уваги науковців у галузі судової експертизи, працівників судових та правоохоронних органів.

Незважаючи на значний крок у розвитку експертизи холодної зброї, пов'язаний з прийняттям методики дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів (далі – Методика), практика її використання показала, що окремі її положення мають суттєві недоліки.

Вирішенню зазначених вище проблем присвячуються ці тези.

У пункті 2.2 Методики говориться про те, що призначеність предмета (пристрою) для ураження цілі визначається наявністю сукупності конструктивних ознак, які дозволяють віднести його до певного різновиду холодної зброї. Так само, зазначається, що до такої сукупності конструктивних ознак входять: наявність елементів певного виду, форми та розмірів і спосіб з'єднання елементів. У пункті 4.6.2.1 мова йде про те, що для визначення технічної забезпеченості предмету (пристрою) для ураження цілі встановлюється наявність у нього характерної сукупності конструктивних елементів. На цьому етапі Методика передбачає також встановлення способу з'єднання елементів наданого на дослідження предмету або пристрою.

На нашу думку, говорити про спосіб з'єднання елементів предметів (пристроїв) можна лише за умов, що вони виготовлені промисловим (заводським) способом у відповідності до прийнятих Державних стандартів або технічних умов і тільки щодо відповідності або невідповідності ним. Відповідність способу з'єднання елементів конкретного предмету чи пристрою передбачає наявність технічної забезпеченості конструкції в цілому, тобто міцнісні параметри необхідні і

достатні для забезпечення його використання за призначенням.

При кустарному і саморобному виготовленні елементи предметів (пристроїв) можуть бути з'єднані між собою у будь-який спосіб, що забезпечує його використання за призначенням. Основною вимогою до з'єднання елементів між собою є забезпечення міцності конструкції предмета у цілому, що встановлюється при перевірці придатності для неодноразового ураження цілі, тобто є другим криміналістичним критерієм визначення холодної зброї.

У пункті 3.2.9 Методики говориться, що товщина виступаючої над держакон п'яти клинка, що слугує утиком, – повинна бути не менше 5 мм, якщо п'ята не має в перерізі клиноподібної форми. Ця загальна техніко-криміналістична вимога до клинкової холодної зброї у Методиці докладно не описана і по тексті більше не зустрічається. Отже, не зрозуміло, яка клинкова зброя має такі конструктивні особливості і як клиноподібна форма п'яти може впливати на використання зброї за призначенням. У додатках Методики, серед найбільш розповсюджених об'єктів досліджень, ця техніко-криміналістична вимога не зазначається. До того ж, з визначення поняття утику, наведеного у Методиці, виступаюча над держакон п'ята може слугувати тільки захисним пристроєм, оскільки утик є складовою частиною руків'я.

Характеризуючи загальні техніко-криміналістичні вимоги до різних видів холодної зброї Методикою зазначається, що при дослідженні простої металевий зброї з клинковим уражуючим елементом враховуються вимоги до клинків згідно з п.п. 3.2.1, 3.2.2, 3.2.3, 3.2.4, 3.2.5. Цими пунктами регламентується висота та виступання обмежувача або утику над держакон руків'я. Проте у пункті 4.3 додатку № 13 говориться, що в металевих ножах можуть бути відсутні утики, а також чітка межа між клинком та руків'ям. У зв'язку з цим виникає питання про те, чи можуть пред'являтися техніко-криміналістичні вимоги до елементів холодної зброї, які можуть бути відсутніми.

Відповідно до Методики, з метою визначення технічної забезпеченості предмета (пристрою) для ураження цілі відбувається його порівняння з аналогами (порівняння технічних характеристик, форми, розмірів та конструкції предмету (пристрою) з технічними характеристиками, формами, розмірами та конструкцією відомих зразків холодної зброї та предметів господарсько-побутового призначення). Результатом порівняння може бути встановлення збігу і розбіжностей. Останні, в свою чергу, можуть бути несуттєвими і суттєвими. Суттєвими Методика визначає такі, що перешкоджають ураженню цілі типовим для найближчого аналогу холодної зброї способом. Невизначеність поняття «несуттєві розбіжності» привносить елемент суб'єктивізму у процес дослідження.

З метою встановлення достатності для ураження цілі міцності предмета (пристрою) проводяться статичні випробування. Примітною у

розплавленого матеріалу на поверхні біля ділянки обробки.

Технологічні можливості сучасних лазерних комплексів дозволяють при виконанні операції маркування на внутрішній поверхні каналу ствола наносити маркувальні символи, як на ділянці кульного входу, так і дульного зрізу. Відомо, що ствол в процесі експлуатації зазнає складні високошвидкісні термічні та силові навантаження, порохові гази мають найбільшу температуру і тиск на ділянці кульного входу. Тому для підвищення стійкості маркувальних символів до зношування було вирішено розташувати їх в місці дульного зрізу [2, 16].

Високу ефективність показало застосування технології лазерного легування для збільшення зносостійкості різних матеріалів. Однією з таких технологій, є технологія лазерного борування, що дозволяє підвищити зносостійкість у 5-6 разів. Для підвищення стійкості слідів лазерного маркування до теплового, хімічного і ерозійного впливів внутрішню поверхню ствола на ділянці маркування борують. Однак, з вище наведених криміналістичних принципів, яким повинне відповідати маркування, найбільш слабким місцем є їх стійкість від пострілу до пострілу [3, 42-47].

Таким чином, застосування лазерного маркування для ідентифікації зброї за слідами на стріляних кулях, є найбільш перспективним у порівнянні з іншими традиційними методами маркування.

Список використаних джерел

1. Стальмахов А.В., Федоренко В.А. Следы на пулях, выстреленных из огнестрельного оружия с полигональным стволом / А.В. Стальмахов, В.А. Федоренко // Судебная экспертиза. – СПб., 2005. – 22 с.
2. Горный С.А., Гречко Ю.В. Лазерная маркировка материалов / С.А. Горный, Ю.В. Гречко // Фотоника. – 2007. – №3. – С. 16-22.
3. Горный С.Г., Емельченков И.Р. Лазерная маркировка / С.Г. Горный, И.Р. Емельченков // Лазерная технология и ее применение в металлообработке. – Ленинград.: ЛДНТП, 1990. – С. 42-47.

Прокопенко Н.О., Подшивалова Т.О.

СЛІДИ ОДЯГУ ЯК ОБ'ЄКТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ

Дослідження слідів одягу значно розширює можливості криміналістичної експертизи і дозволяє вирішувати велике коло питань, що виникають у слідчо-судових органів. Це пов'язано з тим, що сам одяг досить поширений як слідотворюючий і слідосприймаючий об'єкт і нерідко є речовим доказом по кримінальних справах.

Сліди одягу можуть бути утворені різноманітними його частинами і розрізнятися за механізмом слідотворення. Однак переважна більшість слідів одягу, вилучених з місць подій, є локальними, статичними, оскільки

Прокопенко Н.О., Митюгаєва К.В.

МОЖЛИВОСТІ ЛАЗЕРНОГО МАРКУВАННЯ КАНАЛУ СТВОЛУ В ІДЕНТИФІКАЦІЇ ЗБРОЇ ЗА СЛІДАМИ НА СТРІЛЯНИХ КУЛЯХ

Одним з перспективних напрямів вирішення проблеми ідентифікації зброї з полігональними нарізами за слідами на стріляних кулях є нанесення прихованого маркування на поверхню каналу стволу. Виходячи з загальної теорії криміналістичної ідентифікації, маркування, які наносяться на об'єкт з метою подальшого їх ототожнення, повинні задовольняти низки вимог:

- комплекс ознак маркування, що відобразився в слідах на стріляних кулях, повинен бути індивідуальним, тобто кожному зразку зброї повинен відповідати свій набір ознак;
- сліди від маркування, що залишаються на ідентифікуючому об'єкті, повинні бути стійкими. Тобто від пострілу до пострілу в слідах повинен зберігатися індивідуальний комплекс ознак;
- неможливість повторення одного і того самого мікрорельєфу маркувальних слідів на різних зразках зброї;
- складність видалення маркувань.

З усього різноманіття відомих способів маркувань можна виділити лазерну обробку, перспективність застосування якої обумовлена низкою переваг у порівнянні з традиційними методами маркування:

- можливість досягнення потужності до 10^{17} Вт/см², що дозволяє майже миттєво нагрівати будь-який матеріал до температури плавлення і випаровування;
- відсутність механічного впливу на виріб, що дозволяє здійснювати обробку тонкостінних і крихких деталей, а також вузлів і виробів у зборі;
- висока швидкість обробки, яка може досягати 150-200 мм/с, і мініатюрність знака, мінімальна/максимальна ширина і глибина лінії знака становить 10/5 мкм і 800/200 мкм відповідно, що забезпечує можливість маркування готових виробів майже без зміни їх механічних та інших властивостей.

Перераховані переваги, в сукупності з низкою інших властивостей, дозволяють вважати лазерне маркування одним з найбільш перспективних для вирішення проблем, пов'язаних з ідентифікацією зброї з полігональними нарізами за слідами на стріляних кулях [1, 22].

Наразі відомі приклади нанесення лазерною обробкою стійкого коду на бойок ударника, відбивач і набійний упор. Основними процесами, що протікають в цьому випадку в місці лазерної дії, є випаровування і плавлення.

Традиційно, для забезпечення візуально добре помітного символу, параметри маркуючого випромінювання вибирають так, щоб видалення матеріалу йшло в режимі випаровування без утворення крапель і виступів

Методиці зазначається, що ці випробування повинні проводитись відносно всіх короткоклінкових предметів (пристроїв) окрім, короткоклінкової металльної холодної зброї, та довгоклінкової холодної зброї. Проте жодним чином не йдеться мова про дослідження предметів, що мають середньої довжини клинок.

Динамічні випробування проводяться для встановлення можливості неодноразового ураження цілі при застосуванні досліджуваного клінкового предмету (пристрою) типовим для найближчого аналога (аналогів) холодної зброї способом (способами). Однією з умов проведення випробування шляхом нанесення колючих та рублячих ударів є максимальна сила ударів. Проте, особи, які проводять такі дослідження можуть бути різної статі, мати різну фізичну підготовку і стан здоров'я на момент випробувань.

Також, варто зазначити, що якщо при нанесенні колючих ударів особливих труднощів не виникає, то при нанесенні рублячих – постає питання про визначення ділянки клинка, якою будуть наноситися удари. У додатку № 14 Методики подається інформація щодо частин клінкової холодної зброї. Так, клинок має бойовий кінець та центр удару (місце на лезі клинка, при нанесенні рублячого удару, яким досягається найбільший уражуючий ефект). Отже, у примітці до пункту 4.7.2 Методики варто відобразити, що рублячі удари мають наноситися по ребру дошки центром удару.

Динамічні випробування простих металльних предметів, згідно з Методикою, здійснюються шляхом кидання в мішень у спосіб, характерний для найближчого аналогу холодної зброї. Розуміється, що кидки мають здійснюватися з певним зусиллям, бути влучним, а глибина проникнення бойової частини в матеріал мішені складати не менш як 10 мм. Проте, експерт, не маючи спеціальної підготовки (знання спеціальних прийомів застосування), навичок кидання деяких типів металльної холодної зброї може невдалими кидками та пов'язаними з ними падіннями предмету до основи мішені, спричинити пошкодження (вигини, притуплення, викришування) його бойової частини. Це, в свою чергу, може призвести до того, що предмет втратить уражуючі властивості ще до моменту влучання у мішень.

У додатку № 2 Методики говориться, що кинджали мисливські повинні складатися з клинка та руків'я, мати утик (обмежувач) на руків'ї, який забезпечує міцне утримання ножа під час нанесення колючих ударів та безпечність застосування. Додаток №14 дає визначення поняття обмежувач, а саме – деталь у вигляді металевої пластини, розташованої між клинком та руків'ям, що виступає за межі руків'я. Отже, існує протиріччя в інформації, поданій у цих додатках – кинджал мисливський не може мати обмежувач на руків'ї. Обмежувач є окремим елементом клінкової зброї і не може бути складовим елементом руків'я.

Також, у додатку № 2 Методики зазначається, що кинджали мисливські повинні мати симетричну дволезну форму клинка з гострим бойовим кінцем або вістрям. В даному твердженні є неточність. Кинджали повинні мати гострий як бойовий кінець, так і вістря. Кинджалом є контактна клинкова холодна зброя колюче-ріжучої дії, що має короткий або середній, прямий або вигнутий, дволезний клинок. Холодна зброя колюче-ріжучої дії має бойову частину, призначену для нанесення колото-різаних ушкоджень. Тобто, бойова частина кинджалу повинна мати уражуючі властивості, що забезпечують його використання за призначенням (колоти і різати).

Пунктом 4.8 додатку № 2 Методики передбачається, що руків'я кинджалів мисливських повинні забезпечувати безпечність під час використання. Виходячи з цього можна зробити висновок, що під час вживання кинджалів мисливських не за основним їх призначенням руків'я повинні забезпечувати безпечність, а при вживанні згідно з їх основним призначенням така вимога не пред'являється, що виходить за межі логіки. Така сама невідповідність відображена й в інших додатках Методики (додаток 1 п. 4.11, додаток 3 п. 4.10, додаток 4 п. 4.8, додаток 5 п. 4.7).

У п. 4.2 додатків № 4 та № 6 говориться, що з'єднання клинка ножів мисливських спеціального призначення та туристичних нескладаних і розбірних з руків'ям повинно бути достатньо щільним та міцним. Проте, незрозуміло, за якими критеріями оцінюється достатність щільності та міцності з'єднання клинка з руків'ям.

Викладене вище свідчить про те, що в діючій Методичі наявні певні неточності та протиріччя, які складають підґрунтя для наукових досліджень та продовження роботи в цьому напрямі.

Список використаних джерел

1. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Криміналістичне дослідження холодної зброї: Конспект лекцій. – К.: УкрДГПІ, 2013. – 228 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
2. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Методологічні та методичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГПІ, 2013. – 40 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
3. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Теоретичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГПІ, 2013. – 46 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).
4. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Практичні аспекти криміналістичного дослідження холодної зброї та схожих з нею предметів (пристроїв). – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГПІ, 2013. – 37 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливствознавство»).

то інформація про час останнього обрізання нігтів цілком визначає значення висновків експерта. Це необхідно мати на увазі, оцінюючи висновок експерта [7, 228-232].

Про тотожність може свідчити збіг найбільш виражених повздовжніх ліній нігтя у сліді та відбитку при відсутності значних відмінностей. Це зауваження не випадкове, оскільки в сліді майже ніколи не відображаються всі повздовжні лінії нігтя, а лише найбільш виражені з них. Тому при порівнянні може мати місце певне неспівпадання їх кількості. Але всі найбільш виражені лінії мають співпадати.

При порівнянні ознак конфігурації ліній обрізання нігтя визначальним є не кількість співпадінь, а ідентифікаційна вагомість співпадаючих ознак. Вона тим вища, чим своєрідніше, складніше та незвичайніше ознака. Тому вже при співпаданні невеликої кількості таких ознак (3-5) та при умові ототожнення загальних характеристик ліній розділення може бути зроблений висновок про ідентичність порівнюваних об'єктів [3, 15-17].

Нажаль, централізованого фонду інформації щодо казуїстики досліджень уламків або відтинків нігтів в Україні ще немає, і не всі слідчі та спеціалісти-криміналісти звертають увагу на такі об'єкти під час оглядів місць злочинів. Інформування працівників слідства і суду про можливість експертизи нігтів збільшить їх надходження до криміналістичних лабораторій, що значною мірою сприятиме підвищенню рівня розслідування злочинів.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика. Учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская; [под ред. Р.С. Белкина]. – М.: Норма, 2001. – 900 с.
2. Кустанович С.Д. Судебно-медицинская трасология. – М., 1975. – 286 с.
3. Томас Ф. Криминалистическое значение рельефа ногтей человека / Ф. Томас, Х. Бэрд // Бюллетень переводов зарубежной литературы. – М., 1966. – Вып.1. – С. 15-17.
4. Ципковский В.П. Осмотр места происшествия и трупа на месте его обнаружения / В.П. Ципковский. – К., 1960. – 54 с.
5. Медико-криминалистическая идентификация. Настольная книга судебно-медицинского эксперта / [под общ. ред. В.В. Томилина]. – М.: НОРМА-ИНФРА, 2000. – 472 с.
6. Корниенко Н.А. Следы человека в криминалистике. – СПб: Питер, 2001. – 352 с.
7. Кубицкий Ю.М. К вопросу об отождествлении личности по ногтям / Ю.М. Кубицкий, Х.М. Тахо-Годи // Сб. научн. работ по судебной медицине и пограничным областям. – М., 1955. – С. 228-232.

відрізнаними фрагментами нігтів рук ґрунтуються на тому, що нігті (нігтьові пластинки) пальців верхніх і нижніх кінцівок є похідними епідермісу. Шар нігтьових клітин утворюється з матриксу нігтя. Цей шар досягає вільного краю на пальцях рук приблизно через 4 місяці, а на пальцях ніг приблизно протягом 7-10 місяців. Нігтьова пластинка має вигин у двох напрямках: за вісю пальця і поперек нього. Матрикс нігтів вкритий дугоподібними гребінцями епітелію. З нього утворюються рогові клітини, аналогічні до рогових клітин епідермісу шкірних покривів. На нігтьовому ложі також наявні паралельні гребінці, проміжки між якими заповнені епітелієм. У зв'язку з цим під час розгляду поперечних розрізів нігтьового ложа виникає враження, ніби воно усіяно сосочками. У процесі зростання нігтьова пластинка насувається на епітелій нігтьового ложа у напрямку до вільного краю [2, 156].

Дослідження слідів нігтів людини дозволяє встановити: 1) конкретний ніготь (палець, кість, стопу), що відобразився у сліді; 2) механізм та умови слідоутворення (тобто характер виконуваних дій, вид слідів тощо); 3) кількість осіб (якщо слідів декілька), які залишили сліди. Якщо у сліді нігтів було виявлено дрібні пластинки відокремленого лакового покриття нігтя, то вони можуть використовуватися для ідентифікації людини шляхом: а) встановлення їх належності за ознаками зовнішньої будови до єдиного цілого шару лаку, що залишився на нігтях осіб, тобто проведення трасологічної експертизи встановлення цілого за частинами; б) проведення експертизи лакофарбових покриттів для встановлення складу та типу фарбувального матеріалу за виявленою ділянкою та встановлення єдиної групової приналежності з лаком, що використовує особа. Визначення давності утворення слідів нігтів людини поки не входить у предмет цього дослідження у зв'язку з тим, що на сьогодні відсутня надійна методика вирішення вказаного завдання.

На відміну від трасологічного дослідження нігтів людини з метою встановлення їх приналежності до єдиного цілого дослідження слідів нігтьових пластинок може бути як ідентифікаційним, так і неідентифікаційним. Останнє, зазвичай, призначається при відсутності осіб, які перевіряються та має на меті визначення придатності слідів до ідентифікації та механізму їх утворення.

Порівняння в дослідженні слідів нігтів здійснюється шляхом суміщення мікрорельєфу (повздовжніх ліній) нігтьових пластинок, що відобразилися в сліді та експериментальному відтиску. Воно також може проводитись за допомогою порівняльного мікроскопу або за одномасштабними знімками.

Якщо у слідах відобразилися повздовжні лінії нігтьової пластинки, то для висновку про тотожність не має суттєвого значення, чи обрізала особа, яка перевіряється, нігті перед отриманням зразків чи ні. Але, якщо у сліді відобразилася лише конфігурація лінії вільного краю нігтьової пластинки,

5. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л., Кофанова О.С. Теорія і практика криміналістичного дослідження холодної зброї. – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2013. – 56 с. – (Серія «Зброєзнавство і мисливознавство»).

Коваль А.О.

ЗАСОБИ ЕЛЕКТРОННОГО КОНТРОЛЮ – НОВЕЛА ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

Для забезпечення основних завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) діючий Кримінальний процесуальний кодекс передбачає функціонування низки правових механізмів, які є новими для правоохоронної діяльності держави.

Одним з таких нововведень є застосування домашнього арешту, як виду запобіжного заходу. Відповідно до ч. 1 ст. 181 КПК України: «Домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або в певний період доби».

Запровадження такого виду запобіжного заходу є кроком до гуманізації кримінальної юстиції. У ст. 3 Конституції України від 28.06.1996 зазначено: «Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави». Отже, на думку законодавця, саме домашній арешт надає можливість застосування належної правової процедури до кожного учасника кримінального провадження.

Домашній арешт як захід процесуального примусу передбачає можливість використання електронних засобів контролю. Статтею 195 КПК України визначено, що застосування електронних засобів контролю полягає у закріпленні на тілі підозрюваного, обвинуваченого пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати його місцезнаходження. Метою застосування електронних засобів контролю є забезпечення виконання зобов'язань, що покладаються на підозрюваного, обвинуваченого ухвалою слідчого судді, суду, про застосування запобіжного заходу, непов'язаного з позбавленням волі, або у вигляді домашнього арешту [4].

Порядок застосування електронних засобів контролю регламентується наказом Міністерства внутрішніх справ України від 09.08.2012 № 696 «Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю». Це Положення визначає порядок застосування електронних засобів контролю відповідно до статті 195 Кримінального процесуального кодексу України та організацію діяльності слідчих,

працівників органів внутрішніх справ, що забезпечують виконання ухвали слідчого судді, суду щодо електронного контролю за місцезнаходженням підозрюваного (обвинуваченого) [3].

На підозрюваного, обвинуваченого покладено обов'язок відносно носіння засобу електронного контролю протягом встановленого судом строку та невтручання в його роботу, проте, не допускається застосування електронних засобів контролю, які суттєво порушують нормальний уклад життя особи, спричиняють значні незручності у їх носінні або можуть становити небезпеку для життя та здоров'я особи, яка їх використовує [3].

Безпосереднім електронним засобом контролю, що надається підозрюваному, обвинуваченому, є електронний браслет. Це електронний пристрій, виконаний у вигляді браслета, що закріплюється на тілі підозрюваного або обвинуваченого з метою його дистанційної ідентифікації та відстеження місцезнаходження, який призначений для носіння на тілі і захищений від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю та має сигналізувати про спробу особи здійснити такі дії [3].

Наказом визначено уповноважений підрозділ органів внутрішніх справ, який здійснює забезпечення електронного контролю за місцезнаходженням підозрюваного. Цілодобовий контроль за використанням особою електронного засобу контролю, яка зобов'язана його носити, здійснює територіальний підрозділ уповноваженого підрозділу, черговий пульта моніторингу [3].

Безперечно, головною перевагою електронного браслета є перебування особи на волі, а не в ізолюванні від суспільства установі – зі своїми правилами та звичаями. Дослідження, проведені в багатьох країнах, свідчать про те, що застосування електронних засобів контролю позитивно впливає на рівень злочинності. Особа, в якій є вибір – надіти браслет чи відправитись до в'язниці, безперечно, обере волю. І нехай буде контроль, у будь-якому випадку краще відбувати покарання на волі, не перериваючи сімейних та суспільних зв'язків, ніж, вчинивши кримінальне правопорушення невеликої тяжкості, на кілька років бути ізолюваним від рідних [5].

Загалом, хоча використання електронних засобів контролю й викликає значні витрати та складнощі, це дає змогу державі заощаджувати і на триманні осіб під вартою, і на їх доставці до суду. В Україні ж тільки у 2011 році на доставляння осіб з місць попереднього ув'язнення до суду для участі в засіданнях держава витратила близько 20 мільйонів гривень. А тримання таких осіб у слідчих ізоляторах торік обійшлося платникам податків у більш ніж 85 мільйонів гривень [5].

Безумовно, у практичній діяльності органів внутрішніх справ відносно застосування електронних засобів контролю все ще виникають труднощі. Однією з найсуттєвіших є те, що придбаних засобів електронного контролю значно менше, ніж осіб, щодо яких обрано такий запобіжний

При вивченні графічних матеріалів, фото-та відео-зйомки з'ясовуються місця та відстані виявлених фрагментів від центру (епіцентру) вибуху. На підставі проведеного аналізу визначаються сторони поверхні корпусу вибухових пристроїв (ліва, права, спереду, ззаду), на яких розміщувалися ті чи інші предмети та механізми.

У процесі проведення компонування деталей та вузлів виникають випадки, коли неможливо відновити окремі елементи вибухового пристрою (неповністю можна відновити засоби ініціювання, не вдається визначити співвідношення хімічних реактивів, що застосовувалися для виготовлення саморобних вибухових речовин). У цих умовах експерти виходять з понять про загальні принципи функціонування керованого вибухового пристрою та вірогідну наявність відповідних конструктивних елементів, без яких неможливо здійснити вибух. Виходячи з цього, на підставі знань конструктивних схем вибухових пристроїв здійснюється припущення про наявність відповідних конструктивних елементів, залишки від яких не виявлені.

Прокопенко Н.О., Крижко О.В.

ТРАСОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СЛІДІВ НІГТІВ ЛЮДИНИ В ПРОЦЕСІ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ

Розслідування злочинів і профілактична діяльність так чи інакше пов'язані з дослідженням різноманітних форм взаємодії людини з матеріальним середовищем, що є джерелом пізнання подій. У процесі розслідування людина виступає в різних якостях, наприклад, у процесуальному плані – підозрюваним, потерпілим, свідком; у трасологічному – слідоутворюючим, слідосприймаючим об'єктом або тим та іншим одночасно. Одним із цікавих об'єктів криміналістичного дослідження є сліди нігтів людини. Через умови слідоутворення вони найчастіше зустрічаються на тілі потерпілого або злочинця. Локалізація, взаємне розташування, кількість, розміри і форма слідів нігтів дозволяє встановити обставини злочину (насильницькі дії під час нападу, самооборони, спосіб завдання шкоди здоров'ю тощо) [1, 225]. Ототожнення людини за нігтями та їх фрагментами здійснюється як судово-медичними експертами, так і експертами-трасологами.

У навчальній і методичній криміналістичній літературі неодноразово розглядалися питання ідентифікації людини за обрізаними і відламаними фрагментами нігтів, шматочками лаку, що відділилися від поверхні нігтя. Значний внесок у розроблення питань методики ідентифікації людини за нігтями, а також у пропаганду можливостей такої експертизи внесли криміналісти та судово-медичні експерти А.П. Загрядська, В.Г. Каукаль, Ю.М. Кубицький, С.Д. Кустанович, С.І. Ненашев, Г.А. Самойлов, Х.М. Тахо-Годі, А.П. Федоровцев та інші.

Теоретичні основи ідентифікації людини за відламаними або

від застосованих вибухових пристроїв, відтворення обстановки перед вибухом, визначення професійних навичок злочинців, що встановили вибухові пристрої, проведення практичних експериментів на підставі співставлення ідентичності наслідків від реального вибуху та вибуху від реконструйованого вибухового пристрою.

Підсумковою метою ідентифікаційних та ситуаційних досліджень є проведення реконструкції вибухових пристроїв за слідами вибухів: визначення типів, мас та габаритних розмірів і конфігурації зарядів вибухових речовин, конструкції пристроїв, принципу їх функціонування, місць та особливостей їх розміщення в конкретній оточуючій обстановці.

Кожний вибуховий пристрій складається з основних (заряд вибухової речовини, засіб ініціювання вибуху) та додаткових частин (корпус, виконавчий та запобіжний механізми, готові уражуючі елементи, засоби маскування). Для зручності у визначенні джерел походження складових частин різноманітних керованих вибухових пристроїв можливо використовувати узагальнені відомості.

На підставі аналізу виявлених фрагментів основних та додаткових частин вибухових пристроїв можна визначити спосіб приведення їх у дію (вогневий, електричний, механічний, хімічний або їх комбінацію).

Вибухотехнічним дослідженням підлягають предмети обстановки місця події, на яких є сліди впливу від вибухів: місця виявлення фрагментів від вибухових пристроїв, руйнування в центрі (епіцентрі) вибуху, характерні радіальні траси від фугасної дії газів та осколків, відображення бризантної дії від зарядів вибухових речовин на міцні поверхні, сліди та наслідки руйнування оточуючих об'єктів.

Проведення реконструкції вибухових пристроїв неможливо здійснити без аналізу ситуацій вчинення вибухів.

У відповідності з цим, ситуаційні вибухотехнічні дослідження проводяться за такими етапами:

- реконструкція окремих предметів за елементами складових частин конструкції вибухових пристроїв;

- реконструкція за ситуаційними зв'язками взаємодії механізмів вибухових пристроїв, які мали контактний та функціональний взаємозв'язок між собою;

- реконструкція за ситуаційними зв'язками впливу вибуху на оточуючу обстановку;

- моделювання події на підставі розвитку загальної ситуації та взаємозв'язку вибухових пристроїв з оточуючою обстановкою.

Остаточний етап проведення реконструкції ґрунтується на результатах аналізу ознак впливу вибуху на предмети оточуючої обстановки саме такого вибухового пристрою, що визначений при попередніх етапах. З'ясовується можливість розміщення реконструйованих окремих елементів і зарядів вибухових речовин в єдину конструкцію.

захід, що в окремих випадках унеможливило виконання правоохоронними органами відповідних процесуальних дій.

Враховуючи те, що електронний засіб контролю є технічним засобом, що потребує спеціальних знань щодо його обслуговування, доцільним, на наш погляд, було б передбачити залучення відповідних фахівців не лише для його правильного встановлення на тілі особи, а також для спостереження за такою особою.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР з останніми змінами// Поточна редакція від 06.10.2013, підстава 586-18.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 №4651-VI.

3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.08.2012 № 696 “Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю”.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1/ К82 О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін. ; за заг. Ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

5. <http://zib.com.ua/ua/8454>

Комісарова Н.О., Закревський М.В.

ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПОЧЕРКОВОГО НАВИКУ

Почерк пов'язаний з реалізацією однієї з найскладніших навичок людини – письма. Поняття почерку тісно пов'язане з поняттям письма, але вужче за останнє. Письмо є засобом фіксування думок людини за допомогою спеціально створених для цього письмових умовних позначень. Сучасна система алфавітного письма, як правило, передбачає швидке, плавне й, разом із тим, чітке виконання рукопису. Письмові знаки та їх сполучення, що утворюють слова, відтворюються за допомогою письмово-рухового навичку, тобто почерку.

Якщо уявити почерк як систему рухів, тобто брати за основу лише рухову функцію письма, – це аж ніяк нас не задовольнятиме, оскільки ці рухи підвладні певній програмі, що ґрунтується на зорово-руховому образі, який має регуляторне значення у виконанні цієї програми. Ми робимо таке твердження на основі праць видатних фізіологів і психологів І.П. Павлова, П.К. Анохіна, Н.А. Бернштейна та І.В. Запорожця [8], які дозволяють конкретніше підійти до обґрунтування сталості почерку. З їх концепцій випливає, що сталість почерку необхідно шукати у сталості програмування, сталості письмово-рухового завдання, що стоїть перед людиною. Такою ж програмою є сформований у конкретної особи зорово-

руховий образ рухів, що реалізується в рукописі.

Ось чому головну увагу варто спрямовувати на аналіз психологічних моментів, пов'язаних з формуванням зорово-рухового образу та його реалізацією в різноманітних умовах.

Почерк, з точки зору системно-функціонального підходу, варто розглядати як складне структурне утворення, що відображає різноманітні сторони графічної техніки письма, які, у свою чергу, відображаються в рукописі. Графічна техніка письма входить до визначення почерку як зв'язок простого рукописного зображення (спеціально створених умовних позначень) й так званої «письмово-рухової програми».

Процес письма в цілому є свідомим, довільним актом, але передбачає широку автоматизовану регуляцію. Уявлення про рухи не усвідомлюється повністю. Процес письма, зазвичай, протікає стрімко, автоматизовано, й програмування поточних рухів відбувається без концентрації на них уваги.

Уявлення про почерк обов'язково включає в себе індивідуальність. А ця якість також має психофізіологічну основу.

Як функціональне утворення почерк має пристосувальне значення. Його складність та пристосувальне значення обумовлюють імовірнісний характер організаційної структури, який виразно виступає як у генезисі, визначаючи індивідуальність, так і в поточній реалізації навички, пояснюючи динамічну сталість.

Функціональна система письма має властивості високоорганізованих динамічних систем – високу сталість й разом з тим рухливість, надійність, можливість компенсаторних змін і т.ін. [1, с. 146]. Такі системи організуються за принципом складного сполучення жорстко детермінованих та імовірісно-статистичних зв'язків. У той же час варіювання, зміна умов, мети та інших факторів змінюють і програму. З цього впливає наявність свободи вибору в конкретному рішенні.

Наприклад, А.С. Кравець стверджує про те, що «будь-яка жорстка програма не здатна врахувати всього різноманіття навколишніх умов, у яких відбуватимуться функціональні системи. Для забезпечення високої сталості необхідна така авторегуляція в системі, яка відповідала б іррегулярному характеру впливу зовнішнього середовища. Тому системи, що самі організуються, які підтримують сталість у вельми широкому діапазоні зовнішніх умов, обов'язково мають бути організовані імовірісним чином» [7, с. 7-72].

Виходячи з цього, кожний рукопис також варто розглядати як результат дії системи, що має саме такого роду організацію. Лише за умови імовірісно-статистичної організації системи можливі й надійність, й відносна стабільність в умовах, що постійно змінюються.

Індивідуальність та сталість як якості, що обумовлюють можливість ідентифікації виконавця рукопису, є предметом спеціального дослідження лише в криміналістиці.

повною мірою розроблена концепція системного ситуаційного аналізу механізму вчинення злочинів з використанням вибухових пристроїв.

Формою реалізації вчинення кримінальних вибухів є система взаємодії злочинців з іншими об'єктами та елементами оточуючої обстановки, тому способи вчинення злочинів цієї категорії значною мірою визначають характер ситуації. Наприклад, фактори обраних способів знищення осіб, обсяг руйнування об'єктів і наявної оточуючої обстановки впливають на вибір злочинцями конкретних схем поведінки, місць їх перебування в момент вибухів.

Складовими частинами попередніх досліджень на місцях вибухів та подальших досліджень під час проведення вибухотехнічних експертиз є моделювання речової обстановки, реконструкція вибухових пристроїв та відтворення ситуації їх застосування.

Моделювання речової обстановки до вибуху є одним з етапів дослідження та складається зі встановлення початкового зовнішнього вигляду пошкоджених об'єктів, будівельних конструкцій, які знаходилися в зоні дії вибуху, їх взаємного розміщення до вибуху.

За загальними (видовими, груповими) морфологічними ознаками можна ідентифікувати зруйновані об'єкти на місці події. Такі завдання спрощуються при наявності великих незруйнованих частин будь-яких предметів. Розташування окремих предметів до вибуху можливо визначити й за їх довгостроковими (без пересування особами після вибуху) слідами розміщення. У ході проведення моделювання обстановки враховуються закономірності за принципом: найбільшим руйнуванням, пошкодженням та переміщенням піддаються предмети, люди та об'єкти, які були розташовані ближче до центру вибуху.

Важливу інформацію про розміщення об'єктів на момент вибуху можна отримати завдяки показам свідків та потерпілих. За результатами моделювання обстановки складається план-схема місця події до та після вибуху.

Співставлення обстановки дозволяє оцінити напрямок та характеристики переміщення об'єктів, ознаки дії уражуючих факторів вибуху. При цьому враховується, що в момент вибуху окремі об'єкти можливо взаємодіяли між собою та змінили напрямок руху, викликаний вибухом.

У процесі здійснення оглядів місць вибухів проводяться попередні дослідження, які надають можливість визначити спосіб приведення в дію вибухового пристрою, а в окремих випадках з'ясувати спосіб керування вибухом. Реконструкція вибухових пристроїв здійснюється експертами на підставі ознак впливу вибуху на оточуючу обстановку та наявних залишків від зруйнованих пристроїв. Ситуаційне дослідження з реконструкції вибухових пристроїв включає встановлення технічних обставин, за яких вчинені вибухи, визначення наслідків вибухів у конкретній обстановці, встановлення відповідності масштабів руйнувань

прибуття спеціалістів вибухотехніків. Також необхідно врахувати необхідність надання допомоги потерпілим і забезпечити охорону вибухових пристроїв, які не вибухнули (вторинні). На цьому етапі спеціаліст-криміналіст може надати необхідну консультацію та зорієнтувати слідчого і членів СОГ, як правильно і безпечно діяти.

Після прибуття на місце події спеціалістів вибухотехніків, спеціаліст-криміналіст маючи необхідні знання може здійснювати дії щодо вилучення, пакування предметів, а саме: слідів пальців рук, слідів біологічного та хімічного походження тощо.

При призначенні вибухотехнічних експертиз слідчі повинні вільно орієнтуватись, які питання необхідно поставити на вирішення вибухотехнічної експертизи, де закінчується компетенція експерта криміналіста і починаються повноваження спеціаліста іншої спеціалізації, в тому числі вибухотехніка.

Підсумовуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що на сьогоднішнє питання впровадження у навчальний процес криміналістичної вибухотехніки, як галузі знань науки криміналістики є досить актуальним. Своєчасне впровадження у навчальний процес відповідних навчальних дисциплін оптимізує: по-перше, підготовку фахівців зовсім іншого рівня, які зможуть більш якісно робити огляди місця події за фактами вибухів чи виявлення вибухонебезпечних предметів; по-друге – підготовку кадрового резерву для вибухотехнічних підрозділів.

Приходько Ю.П., Хомко Б.Р.

МОДЕЛЮВАННЯ ОБСТАНОВКИ ЗА СЛІДАМИ ВИБУХУ

Зміцнення законодавчої бази щодо прав і свобод громадян потребує серйозного вдосконалення способів процесуального доказування причетності осіб до вчинення злочинів. Актуальним у цьому контексті є здійснення заходів з експертного забезпечення розкриття кримінальних вибухів, вчинених у так званих «неочевидних умовах». Для ефективного техніко-криміналістичного забезпечення розслідування злочинів цієї категорії суттєве значення мають цілеспрямоване впровадження передових досягнень криміналістики та розробки нових методичних положень комплексного дослідження слідів, обставин і механізму вибухів. Такий підхід до проблеми дозволяє поповнювати інформацію про всі підсистеми складу злочину (об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону) та надає можливість висувати обґрунтовані версії для розслідування злочинів.

Злочини, які вчинені з використанням вибухових пристроїв, потрібно розглядати як свого роду матеріальну динамічну систему, що має відповідну структуру, механізм формування, розвиток та відображення у матеріальній дійсності. Проте, аналіз існуючих методологічних основ вибухотехнічних досліджень дозволяє констатувати, що до цього часу не

Як правильно зазначав Б.В. Харазішвілі, «почерк набуває криміналістичного значення завдяки тим властивим йому сталим ознакам, які в силу індивідуальності й неповторюваності у різних осіб дають можливість встановити особу того, хто писав» Тому більшість криміналістів включали до визначення почерку вказівку на індивідуальність. Чимало криміналістів в тій чи іншій формі у визначенні почерку звертали увагу на його сталість.

Структура почерку цікава в плані саме її стабільно-індивідуальної організації й використання в ідентифікаційних цілях. Автоматизований характер і варіаційність безпосередньо пов'язані зі сталістю, її динамічним характером та індивідуальністю. Автоматизованість – умова виявлення індивідуальності й сталості, варіаційність – вираження динамічності, сталості; програмність – якість, що лежить в основі психофізіологічної природи людини і в своїй основі асоціюється з писемно-руховим образом.

У зв'язку з суттєвістю індивідуальності й сталості почерку важливо докладно розглянути їх причини та походження.

Індивідуальність почерку – це неповторність зафіксованого у рукописі комплексу особливостей письмово-рухового навичу у різних людей. Дякуючи цій властивості почерку можлива ідентифікація виконавця рукопису [7, с. 17].

Індивідуальність почерку є результатом формування у кожного, хто пише, своєрідного письмово-рухового навичу. В основі своєрідності письмово-рухового навичу, у свою чергу, лежить індивідуальність механізму письма, яка формується внаслідок взаємодії численних об'єктивних причин. Серед яких особливо має бути відзначена методика навчання письму. Крім того, на подальше формування індивідуальності почерку впливають характер документів і умови, в яких вони виконуються у процесі подальшого навчання і службової діяльності.

Суб'єктивні причини охоплюють: свідоме ставлення до процесу письма, анатомічну й біомеханічну характеристику апарату письма, типологічні особливості нервової системи того, хто пише тощо.

Дослідження показують, що, як правило, почерк у процесі шкільного навчання стає індивідуальним лише у 3-5-у класі середньої школи.

Криміналісти пов'язували індивідуальність почерку зі своєрідністю комплексу зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливали на почерк під час формування. Як пише П.К. Анохін, «організм все своє життя перебуває в умовах безперервної дії внутрішніх і зовнішніх факторів його існування, які послідовно розгортались» [7, с. 56].

Основний етап становлення й розвитку почерку належить до періоду навчання у школі. Як свідчать криміналісти, саме в період навчання письму з'являється індивідуальний почерк. Під час навчання за новою методикою, за даними А.І. Манцвєтової, В.В. Томіліна, І.М. Можар,

Ф.Х. Тарханової, Б. Мерені, індивідуальний почерк, як правило, з'являється саме в результаті цього навчання, тобто у 3-4 класах, коли вчитель не вимагає від учнів суворого дотримання прописів. Прописи використовуються лише як стандарт, еталон для формування власного образу письмових знаків. Більш того, останніми роками методика навчання йде шляхом спрощення прописів і раннього пристосування до швидкого письма технічних правил і прийомів письма. Тож відкривається ще більший простір для ранньої індивідуальності навику письма, який з технічного боку регламентується лише вимогою чіткості, стрункості написаного й відносної швидкості. Це дає широкі можливості для впливу на почерк конкретної особи всіх інших зовнішніх і внутрішніх факторів.

Вплив суб'єктивних факторів на формування індивідуального почерку дуже складний.

З усіх суб'єктивних факторів найсильнішим є свідомий вплив. Всі прийоми й правила навчання обов'язково відбиваються крізь призму свідомого сприйняття. У той же час певну залежність свідомий фактор відчуває від інших суб'єктивних причин, які сприяють чи, навпаки, перешкоджають прояву його свідомої взаємодії.

Активність свідомого впливу на почерк спостерігається на початку навчання письму й слабшає по мірі оволодіння навиком. У сформованому навикі вона, по суті, зведена до мінімуму [6, с. 56-104].

Таким чином, індивідуальність почерку різко зростає, коли скорочується активний свідомий вплив.

Цей вплив спрямовано перш за все на оволодіння відтворенням безпосередньо елементів літер, самих літер та їх сполучень у відповідності із встановленими прописами.

Однак у того, хто навчається, зазвичай одразу ж, тільки-но він розпочав виконувати завдання виникають відхилення від прописного написання писемних знаків.

Ці відхилення у даний період, як правило, нестабільні. Частково вони виправляються чи коректуються в подальшому письмі. Як правило, змінюються лише ті фрагменти, які не відповідають навчальній програмі. Решта ж відхилень, викликаних пристосувальними властивостями організму, залишаються [2, с. 175]. У рукописі ступінь оволодіння навиком письма виражається у вигляді ознак.

Ступінь активного свідомого впливу того, хто навчається, виражається у низці ознак, які свідчать про ускладненість, відповідність прописам та спрощення побудов виконуваних літер та їх сполучень [3, с. 107].

На початковому етапі навчання письму роль зовнішніх факторів послаблена активною свідомістю, цілеспрямованою методикою навчання.

Під час подальшого навчання роль свідомого впливу на почерк значно послаблюється. Цей період, як правило, починається ще у 3-4-х класах, потім поступово зазначена тенденція зростає. Послаблення ролі свідомого

стического исследования охотничьего огнестрельного оружия и следов его применения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://do.gendocs.ru/docs/index-194219.html>

Приходько Ю.П.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМАТИКИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ВИБУХОТЕХНІКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ

На протязі останніх 20 років на теренах України спостерігається тенденція зростання кількості вчинених кримінальних правопорушень з використанням вибухових пристроїв і речовин. Достатньо згадати кримінальні правопорушення із застосуванням вибухових пристроїв, які були вчинені в Дніпропетровську, Харкові, Запоріжжі та один із останніх, вибухів гранати на Російсько-Українському кордоні (пункт пропуску «Бачевськ») в Сумській області, де громадянин Росії «підірвав» себе та поранив при цьому двох прикордонників.

Розслідування кримінальних вибухів має свою специфіку, яка полягає у неможливості здійснення даної діяльності без використання спеціальних знань у галузі криміналістичного зброєзнавства. Найбільш важливим у даному випадку є використання спеціальних знань працівниками Експертної служби. Адже тільки від їх кваліфікації, спеціальної, технічної і тактичної підготовки залежить успіх у розслідуванні кримінальних правопорушень зазначеної категорії.

Враховуючи те, що огляд місця події повинен здійснюватись за участю спеціаліста з відповідною підготовкою, тобто фахівця вибухотехніка, оскільки тільки він підготовлений до роботи з вибухонебезпечними предметами.

Фактично ж діяльність з огляду місця події за фактом кримінального вибуху здійснює фахівець з вибухотехніки за певним алгоритмом дій, а саме: фіксує обстановку за допомогою фотографічної і відеозйомки, здійснює пошук слідів, які свідчать про застосування вибухового пристрою, виявляє, фіксує, упакує і передає слідчому для вилучення, використовуючи при цьому спеціальне обладнання, засоби індивідуального захисту тощо.

У цій сфері діють накази МВС України, які регламентують діяльність фахівців щодо проведення робіт з вибухонебезпечними матеріалами і заходи безпеки при поводженні з ними.

У випадках, коли спеціаліст-криміналіст, який не володіє спеціальними знаннями в даній галузі, прибув на місце кримінального вибуху раніше спеціаліста вибухотехніка, він повинен розуміти відповідальність за свої дії і знати як діяти в даному випадку. Тобто зорієнтувати членів слідчо-оперативної групи на необхідність забезпечення охорони місця події, фото та відео фіксації і чекати на

зброї; відомості про відносну сталість мікрорельєфу слідоутворюючих деталей зброї та слідоприймаючих об'єктів, яке визначається ідентифікаційним періодом; відомості про механізм утворення слідів на снарядах і гільзах; відомості про варіаційність відображення ознак зброї на снарядах і гільзах залежно від впливу різних факторів; класифікація об'єктів (зброї, бойових припасів), слідів і ознак, що сприяють максимальній індивідуалізації об'єктів [1, с. 173].

Першим аспектом, який не можна оминути увагою є те, що судово-балістична експертиза стану гладкоствольної зброї у більшості випадків є неідентифікаційною і вирішує ряд взаємодоповнюючих і взаємопов'язаних завдань. У відповідності до останніх, вважаємо за цікаве, розглянути можливість застосування такого алгоритму методики дослідження мисливської вогнепальної гладкоствольної зброї: зовнішній огляд і фотографування об'єкта (об'єктів); дослідження та вивчення конструктивних особливостей, лінійних даних, маркувальних позначень, матеріалу, загальної маси, що дозволяє зробити висновок про видову приналежність зброї або її деталей і частин, стан її ствола, калібру і призначення.

Друге питання полягає в тому, що при наданні на дослідження частин або деталей пошкодженої зброї необхідно, в першу чергу, вивчити механізм пошкодження, стан матеріалу, зіставлення деталей і частин за лініями розлому для вирішення питання про єдиний екземпляр зброї, саморобного пристосування для стрільби, про час зберігання деталей і частин зброї, про спосіб виготовлення зброї, переробці її деталей.

Якщо мисливська рушниця несправна за морфологічними ознаками, має місце факт переробки її деталей, то в такому випадку доцільним є часткове (у разі несуттєвих несправностей) або повне розбирання зброї з метою встановлення причини несправності і факту переробки або заміни деталей [2].

Таким чином, перспективою розвитку експертизи вогнепальної нарізної і гладкоствольної зброї (мисливської, бойової та спеціального призначення) є створення автоматизованої системи її проведення, для чого необхідне створення її інформаційного фонду, що включає класифікацію зброї, слідів її застосування, відомості про комплекси макро- і мікроознак з визначенням їх значення для вирішення експертних завдань.

Список використаних джерел

1. Цой В.О. Понятие и современная классификация огнестрельного оружия // Актуальные вопросы совершенствования законодательства Республики Казахстан в области судебно-экспертной деятельности (в рамках программы «Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе»): мат-лы Междунар. науч.-практ. конф. – Алматы, 2007. – С. 172-176.

2. Цой В.О. Теоретические и практические аспекты криминали-

фактору обумовлене тим, що на даний період вже надбані необхідні вміння, які дозволяють тому, хто навчається, використовувати їх у процесі письма. Свідомість переключається майже цілком на вирішення змістових, розумових, письмово-мовних завдань. Під час цього розвиваються пристосувальні якості, що визначають індивідуальність почерку.

Успішне оволодіння навиком письма, як правило, виражається у відносній координованості рухів, відносно швидкому темпі, відповідності побудов виконуваних літер навчальним прописам.

Ступінь успішності оволодіння навиком письма виражається у ступені виробленості. Головне значення у виявленні цієї якості має практика письма вже за межами шкільного навчання.

Ступінь досконалості навички письма, який визначається за ступенем виробленості, варіюється доволі тонко у різних людей. Вона класифікується у високовироблених почерків на ускладнені, прості й спрощені.

Індивідуальність почерку підтверджується як багаторічною експертною практикою, так і спеціальними дослідженнями. Криміналісти, які вивчали схожі почерки близьких родичів (В.В. Томлін, який досліджував почерки близьких родичів та близнюків, дійшов до висновку: у цих випадках схожість почерків, що мала місце, не вища за схожість почерків зовсім сторонніх людей) вказують у всіх випадках на відмінність почерків різних людей. Експертна практика не знає жодного випадку, коли б почерки різних людей були б абсолютно однаковими.

Кажучи про індивідуальність як якість, що обумовлює можливість ідентифікації виконавця рукопису, не можна не сказати ще про один предмет спеціального дослідження в судовому почеркознавстві – відносну сталість.

Динамічний характер сталості є джерелом й індивідуальною інформацією про почерк. Структура сталості почерку кожної конкретної особи своєрідна, оскільки зумовлена притаманною саме даній особі організацією зв'язків у незмістовній функціональній системі. Тому своєрідність сталості включається до індивідуальності почерку.

Для обґрунтування сталості почерку криміналісти використали вчення І.П. Павлова про динамічний стереотип, який визначив його як «злагожену врівноважену систему внутрішніх процесів», що визначається зовнішнім стереотипом і системністю подразників [4, с. 391].

Завдяки цьому вченню пояснювалася стабільність письмово-рухової програми, яка реалізувалась в рукописі. Зазначена в цій праці система подразників у процесі формування почерку визначала вироблення системного комплексу реакцій, адекватного системі подразників. Отже, при сформованому руховому навичку будь-яка його реалізація супроводжувалась відтворенням сталої програми. Для пояснення мінливості почерку в певних межах використовувалась якість

динамічності, гнучкості стереотипу, яка разом з його консервативністю визначала сутність цього фізіологічного явища.

Ідея стосовно обґрунтування сталості навички письма властивостями динамічного стереотипу стала однією з основних ідей для розробки багатьох почеркових закономірностей. Оскільки вчення про динамічний стереотип було сформульоване І.П. Павловим у досить загальній формі, багато конкретних почеркових явищ, що спостерігались криміналістами, не вдавалось пояснити з допомогою цього вчення. Так, широку варіантність ознак почерку однієї й тієї самої особи, здатність деяких людей навмисно суттєво змінювати свій почерк важко було пов'язати лише з властивостями динамічного стереотипу.

Вчення Н.А. Бернштейна [4] про фізіологію рухів та про кільцеве управління, про роль зворотної аферентації й сенсорні корекції у процесі виконаного рухового акту, про суттєві (інваріантні) й несуттєві (варіантні) компоненти рухової структури, про високу пристосовальність рухового механізму для відтворення суттєвих компонентів рухової програми й інші подібні положення, висунуті в їх роботах, змушували фізіологів, психологів і криміналістів виходити за рамки традиційного пояснення механізму навичкових дій з допомогою вчення І.П. Павлова про динамічний стереотип. Саме поняття динамічного стереотипу модифікувалося. З ним почали пов'язувати уявлення не про стабільний процес, а про підтримання певної динамічної рівноваги в управлінні руховою діяльністю. З цієї точки зору неабияку зацікавленість викликають роботи в цій галузі послідовника І.П. Павлова, відомого фізіолога М.А. Алексєєва, на думку якого, динамічний стереотип – це менш за все штампоподібна дія. Його механізм, швидше, нагадує широкий «пошук» оптимального режиму руху у відповідності з його завданням [5, с. 796].

Криміналісти давно помітили, що різноманітні причини по-різному порушують процес письма й змінюють властивості почерку. Саме цим зумовлений той факт, що експериментальні дослідження криміналістів будувались диференційовано стосовно впливів різних конкретних причин. Так, предметом спеціального дослідження були стабільність і мінливість властивостей почерку залежно від зовнішніх умов, наприклад, незвичної пози, незвичного матеріалу письма, від внутрішнього стану того, хто пише, – підвищеної збудливості, сп'яніння і т. ін., від прагнення навмисно змінити свій почерк з метою маскування з урахуванням різноманітних способів – скорописного викривлення, письма з наслідуванням літер друкованої форми, лівою рукою тощо. Результати цих досліджень озброювали експерта-почеркознавця знаннями про специфічні зміни почерку в залежності від конкретної впливаючої причини чи групи причин; вони входили до методики судово-почеркознавчої ідентифікації, сприяючи правильній оцінці збіжностей і розбіжностей ознак почерку, вони ж слугували основою для вирішення неідентифікаційних завдань.

11. Полтавский А.А. О некоторых проблемных вопросах использования дактилоскопической информации в Украине / 100 лет дактилоскопическому учету в системе МВД России: Материалы семинара / Под ред. Ю.М. Дильдина. – М.: ЭКЦ МВД России, 2008. – С. 98-106.

12. Полтавський А.О. Про деякі проблемні питання використання дактилоскопічної інформації на сучасному етапі. / Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дидоренко. – Випуск 4, РВВ ЛДУВС України, 2008. – С. 187-196.

13. Полтавський А.О. Ковальов К.М. Попереднє дослідження слідової інформації при огляді місця події: організаційно-тактичні аспекти / Попереднє дослідження слідів трасологічного походження на місці події: збірник тез доповідей науково-практичного семінару / упоряд. Воробей О.В., під заг. ред. Садченка О.О. – Н.: ННІПСК НАВС, 2010, С. 23-26.

Пономарьова Т.І.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ МИСЛИВСЬКОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

При вчиненні більшості насильницьких злочинів як знаряддя використовуються різні види зброї і, перш за все, вогнепальна. На сьогодні різко збільшується кількість злочинів, вчинених з її використанням, тобто вогнепальна зброя є дуже поширеним засобом вчинення насильницьких та корисливо-насильницьких злочинів. В світлі цього, найбільш інформативними доказами є сама зброя та бойові припаси до неї, а також сліди від останніх. Однак, варто помітити, що зазначений вид експертного дослідження має ряд проблемних питань, вирішення яких значно підвищила рівень розкриття злочинів.

Особливостям експертно-криміналістичного дослідження вогнепальної зброї, у тому числі, гладкоствольної, присвячені роботи відомих науковців-криміналістів: Т.В. Аверьянова, В.С. Аханова, В.Є. Бергера, Б.М. Бішманова, М.М. Блюм, О.Г. Єгорова та ін.

Судова-балістична експертиза вогнепальної нарізної і гладкоствольної зброї (мисливської, бойової та спеціального призначення) потребує постійного вдосконалення її теоретичних основ, які враховують як останні розробки криміналістичної науки і теорії судової експертизи, так і сучасні досягнення науково-технічного прогресу. На сучасному етапі розвитку даного виду експертизи її теоретичні положення повинні містити визначення предмета експертизи, класифікацію досліджуваних об'єктів, ієрархічну побудову експертних завдань, системний виклад методів і методик дослідження.

Справжньою науковою основою експертизи вогнепальної нарізної і гладкоствольної зброї може бути реалізація загальнотрасологічних і судово-балістичних розробок, що включають відомості про індивідуальність слідоутворюючих поверхонь гладкоствольної або нарізної вогнепальної

Список використаних джерел

1. Полтавский А.А. К вопросу о совершенствовании дактилоскопических учетов органов внутренних дел Украины, Вісник Луганського інституту внутрішніх справ, Спеціальний випуск, Частина 1, РВВ ЛІВС України, 1999, С. 82-87.
2. Полтавський А.О. До проблеми правового забезпечення функціонування дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ України, Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – Випуск 4, РВВ ЛІВС України, 2000. – С. 179-185.
3. Полтавский А.А. К вопросу совершенствования функционирования дактилоскопических учетов органов внутренних дел Украины / Криміналістичний вісник: науково-практичний збірник. – Вип. 3. – Київ, 2002. – С. 71-75.
4. Полтавський А.О. Вдосконалення правового забезпечення дактилоскопічної реєстрації в Україні – актуальне завдання сьогодення / Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Част. 2. – Симферополь, 2002. – С. 211-213.
5. Полтавский А.А. Актуальные проблемы проведения дактилоскопических экспертиз / Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції. – Випуск 2. – Харків: Право, 2002.
6. Дяченко Н.М., Полтавський А.О. Встановлення особи за допомогою криміналістичних обліків органів внутрішніх справ України: сучасний стан та перспективи розвитку, Теорія та практика судової експертизи, Збірник науково-практичних матеріалів. – Випуск 3. – Харків: Право, 2003.
7. Полтавський А.О. До проблеми правового врегулювання реєстрації нелегальних мігрантів в Україні, III міжвузівська науково-практична конференція студентів курсантів та слухачів: збірник матеріалів. – Донецьк: Донецький ІВС, 2003.
8. Полтавский А.А. Криминалистическая регистрация в Украине: проблемы и пути совершенствования / Использование дактилоскопической информации в раскрытии и расследовании преступлений: проблемы и пути совершенствования: Сб. матер. Междунар. науч.-практ. конф. / ГНИЭКЦ МВД Украины. – К., 2005. – С. 83-87.
9. Полтавський А.О. Криміналістична реєстрація: шляхи вдосконалення. / Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. Спеціальний випуск. – Частина 2, РВВ ЛІВС України, 2005, С. 219-224.
10. Полтавский А.А. 100 лет дактилоскопии в Украине: достижения, проблемы, перспективы / Современное состояние и перспективы развития межрегиональных автоматизированных дактилоскопических информационных систем в правоохранительных органах Российской Федерации: Материалы семинара. – М.: ЭКЦ МВД России, 2006. – С. 106-115.

Список використаних джерел

1. Ароцкер Л.Е. Об этике судебного эксперта // Криминалистика и судебная экспертиза. – Киев, 1968. – Вып. 5. – С. 138.
2. Вейсберг Б.Б., Гончаренко В.И. Психологическая экспертиза в уголовном судопроизводстве. – Киев, 1980. – 56 с.
3. Ищенко А.В., Карпов Н.С. Научное обеспечение практики борьбы с преступностью. – К., 1997. – 136 с.
4. Пантелеев И.Ф., Селиванов Н.А. Криминалистика. – М.: Юрид.лит., 1988.
5. Кучеров И.Д. Об определении почерка и его свойствах // Вопросы судебной экспертизы. – №5. – Баку, 1967.
6. Надгорный Г.М. К вопросу о законодательной регламентации комплексной экспертизы в уголовном судопроизводстве // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1985. – Вып.30. – С. 11-18.
7. Орлова Н.Т. Устойчивость графических навыков письма у учащихся IV класса. – М., 1954.
8. Павлов И.П. Динамическая стереотипия высшего отдела головного мозга // Физиология нервной системы. – т. IV, 1952.

Коміссарова Н.О., Колодич Р.Ф.

ПРОБЛЕМИ ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ СТАТИЧНИХ ВИПРОБУВАНЬ КОРОТКОКЛИНКОВИХ ПРЕДМЕТІВ (ПРИСТРОЇВ) У ПРОЦЕСІ ВІДНЕСЕННЯ ЇХ ДО КАТЕГОРІЇ «ХОЛОДНОЇ ЗБРОЇ»

Не зважаючи на довгий термін існування та застосування на практиці як правових норм, так і методологічних рекомендацій, щодо віднесення предметів до категорії «холодної зброї», на сучасному етапі існує дуже багато проблемних та спірних питань теоретичного та практичного характеру. Над вирішенням цих питань працювали такі вчені, як Є.Н. Тихонов, А.С. Подшибякін, А.И. Устинов, В.В. Філіппов, Ю.П. Голдованський, А.Н. Самончик, М.Г. Любарський, Н.И. Ємельянов.

Одним з таких проблемних питань, на нашу думку, є один з основних етапів дослідження холодної зброї, а саме статичні випробування, які визначають міцність та пружність конструкції клинка, міцність конструкції з'єднання клинка з руків'ям та конструкції вузла фіксатора в ножах складаних та загальної конструкції [1]. Ці випробування описані в методиці криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів (далі – Методика), відповідно до якої на теперішній час проводяться дослідження та віднесення об'єктів до категорії «холодної зброї», але під час практичної реалізації статичних випробувань у експертів-криміналістів виникають проблеми, обумовлені відсутністю чіткого переліку приладів та устаткування, методичних вказівок, за допомогою яких ці випробування можна було б реалізувати повно та

об'єктивно, наприклад: як під час визначення міцності та пружності конструкції клинка до вістря прикладати зусилля 5 кг у напрямку перпендикулярному площині клинка при цьому вимірюючи величину деформації клинка? Тому експерти-криміналісти змушені під час досліджень самостійно вигадувати способи реалізації методичних вказівок, використовуючи підручні засоби.

У Методиці наведений перелік методів та приладів контролю досліджень, в якому зазначений лише прилад для вимірювання величини деформації ІЧ 25 кл.І ГОСТ 577-68 с ціною поділки 0,01 мм [1]. Що ж стосується безпосередньо проведення статичних випробувань, будь-які прилади та вказівки відсутні.

Порівнюючи українську методику з російською методикою експертного вирішення питання щодо належності предмету до холодної зброї, встановлено, що в російській методиці в розділі, що стосується обладнання, вимірювальних інструментів, довідкових даних, порівняльних зразків та витратних матеріалів тощо, вказаний прилад, який може бути використаний під час дослідження при визначенні міцності та пружності клинків, а саме: «Устройство для проверки клинка холодного оружия на прочность и упругость» (ТУ 221 РСФСР-0598-91, производства ТОО «Нормотест-Кримтех», г. Подольск Московской области) с индикатором ІЧ 25 кл.І ГОСТ 577-68 с ценой деления 0,01 мм», або аналогічних приладів [2]. До аналогічних приладів можна віднести пристрій для випробування клинкової холодної зброї на міцність і пружність, розроблений в ВА МВС Росії, який дає можливість проводити випробування клинкової зброї майже будь-якої довжини [5].

Враховуючи вище викладене, на нашу думку необхідно вдосконалити нині діючу українську методику в частині, що стосується статичних випробувань, шляхом внесення в розділ методів та приладів контролю чіткого переліку пристроїв, які необхідно використовувати під час встановлення міцності та пружності елементів і конструкцій предметів, а також надати методичні вказівки щодо їх використання. Для реалізації цього, важливо розробити на основі зарубіжного досвіду низку вітчизняних пристроїв, які могли б надати можливість здійснювати статичні випробування у єдиному порядку на всій території України, або впровадити вже створене та перевірене обладнання. Це дасть можливість виключити фактор суб'єктивізму зі сторони судових експертів під час досліджень, а також забезпечити повноту та об'єктивність висновку.

Список використаних джерел

1. Методика криміналістичного дослідження холодної зброї та конструктивно схожих з нею виробів / Затверджена рішенням розширеного засідання секції НКМР міністерства Юстиції України з проблем трасології та судової балістики із залученням членів

Полтавський А.О.

ПРОБЛЕМИ ДАКТИЛОСКОПІЧНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ: ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Нами неодноразово вказувалося на необхідність вдосконалення нормативно-правового, організаційно-тактичного, технічного тощо забезпечення дактилоскопічної реєстрації [1-13]. Незважаючи на певне просування у цій діяльності вперед за останні 15 років, ряд питань залишилося, на наш погляд, невирішеними.

Так, для вдосконалення та постійної актуалізації зазначеної діяльності необхідні:

- врегулювання питання функціонування криміналістичних обліків, у т.ч. дактилоскопічних, на рівні кримінального процесуального кодексу у розділі III (досудове розслідування) главах 20 та 21 (слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, відповідно);
- прийняття Закону «Про державну дактилоскопічну реєстрацію»;
- розробка єдиного нормативного документу на рівні МВС України, де на сьогоднішній день діють дві у певній частині неузгоджені інструкції з функціонування обліків експертної та інформаційної служб;
- розробка інструкції з використання біометричної інформації, у т.ч. дактилоскопічної, в Міграційній службі, яка координується МВС України;
- розробка інструкції з тактики та методики огляду місця події, починаючи від отримання сигналу про подію, організації охорони місця події до прибуття слідчо-оперативної групи з чітким визначенням дій кожного з її членів аж до підписування протоколу огляду усіма його учасниками;
- забезпечення реєстраційної діяльності органів внутрішніх справ України з отримання, у т.ч. дактилоскопічної інформації, відповідно до чинного законодавства;
- розробка наукового обґрунтування штатної чисельності підрозділів з дактилоскопічних досліджень з подальшим якісним підбором, навчанням та підвищенням кваліфікації персоналу;
- розробка алгоритмів виявлення слідової інформації, у т.ч. дактилоскопічної, з визначенням конкретних прийомів, способів, методів, методик та технологій, як у польових, так і в лабораторних умовах;
- забезпечення діяльності з огляду місця події новітніми засобами виявлення, вилучення, фіксації та упакування слідової інформації, у т.ч. дактилоскопічної;
- забезпечення процесу дактилоскопічної реєстрації відповідною технікою на рівні «живих» сканерів;
- проведення постійного масштабування та модернізації автоматизованих дактилоскопічних ідентифікаційних систем.

випадках браконьєрства)?

3. Якщо кров належить людині, то яка її групова приналежність? Кому з осіб, які проходять у справі, вона може належати?

4. Яка статева приналежність крові?

5. Чи можуть сліди крові належати певній особі (з високим ступенем імовірності – ДНК-аналіз)?

Досліджуючи сперму медико-біологічна експертиза вирішує такі питання:

1. Чи є на наданих об'єктах сперма?

2. Яка групова приналежність сперми?

3. Чи можуть належати сліди сперми підозрюваному?

4. Чи можуть сліди сперми належати певній особі (ДНК-аналіз)?

Досліджуючи слину медико-біологічна експертиза вирішує такі питання:

1. Чи є на наданих об'єктах слина (піт)?

2. Яка групова приналежність слини (поту)?

3. Чи співпадає групова приналежність слини (поту) на знайдених та вилучених з місця події предметах з групою крові підозрюваного або інших осіб?

4. Яка статева приналежність слини?

5. Чи можуть сліди слини належати певній особі (ДНК-аналіз)?

При дослідженні волосся медико-біологічна експертиза вирішує такі питання:

1. Чи є надані об'єкти волоссям?

2. Чи належить волосся людині або тварині? Якщо тварині, то якого виду?

3. З якої частини тіла людини?

4. Чи є на волосі ушкодження? Який механізм їх утворення? Чи є наявність завивки, фарбування?

5. Чи має волосся патологічні зміни (хвороби)?

6. Чи подібне між собою порівнюване волосся?

7. Якщо волосся належить людині, то яка його групова і статева приналежність?

8. Чи може волосся належати потерпілому або підозрюваному (ДНК-аналіз)?

У разі вилучення біологічного матеріалу з місця події за фактом застосування вибухових пристроїв, а також аварій, катастроф, медико-біологічна експертиза може вирішити питання з використанням ДНК аналізу: чи можуть сліди слини, (поту) належати певній особі (ДНК-аналіз); кількість потерпілих за знайденими залишками; ідентифікація трупів або їх залишків (волосся, тканини, органи тощо) при наданні зразків крові ймовірних батьків або найближчих родичів потерпілих.

Координаційної ради з питань судової експертизи, 10.04.2009 р.

2. Астапов А.Н., Герасимов А.М., Горбачев И.В., Дильдин Ю.М., Рибаків С.В., Сонис М.А., Устинов А.И. Методика экспертного решения вопроса о принадлежности предмета к холодному оружию/ утверждена Федеральным межведомственным координационно-методическим советом по проблемам экспертных исследований и рекомендована для использования в экспертных учреждениях Российской Федерации, 18.11.1998 г., ЭКЦ МВД России.

3. Тихонов Е.Н. Криминалистическая характеристика холодного оружия / Е.Н. Тихонов. – Барнаул, 1987. – 138 с.

4. Устинов А.И. Холодное оружие и бытовые ножи / А.И. Устинов. – М., 1977. – 14 с.

5. Дильдин Ю.М., Сеницын Е.Ю., Герасимов А.М., Рыжиков В.Л. Криминалистические исследования холодного, метательного оружия и конструктивно сходных с таким оружием изделий: Учебное пособие. – М.:ЭКЦ МВД РОССИИ, 2005. – 9 с.

6. Корецкий Д.А. Правовая и экспертная оценка холодного оружия // Закон и право, 2001. – Вып. №12. – С. 39.

Комісарова Н.О., Кулак І.В.

ВИСНОВОК ЕКСПЕРТА ТА ЙОГО ОЦІНКА

Експертиза займає важливе місце в кримінальному судочинстві. Її функція, як правильно зазначає А.Р. Белкін, полягає у вирішенні на підставі спеціальних знань і навичок питань, що виникають під час розслідування і судового розгляду кримінальних справ. Об'єктами експертного дослідження можуть бути люди, трупи, речі, документи, транспортні засоби, явища і процеси [1, с. 207-208]. У результаті проведення експертизи складається документ – висновок експерта, який є одним із передбачених КПК України джерел доказів. Безумовно, що, як і будь-яке джерело доказів, висновок експерта підлягає оцінці слідчим, прокурором та судом. Але те, що висновки експертизи ґрунтуються на спеціальних, наукових знаннях експерта, призвело до появи в науці кримінального процесу різних точок зору щодо змісту оцінки висновку експерта.

Місце та значення висновку експерта, як кінцевого продукту проведеної під час розслідування злочинів судової експертизи вивчали такі провідні вчені-криміналісти, як Клименко Н.І., Гончаренко В.Г., Сегай М.Я., Салтевський М.В., Белкін Р.С., Моїсєєв О.М., Комісарова Н.О., Садченко О.О. та ін.

Висновок судової експертизи оцінюється у двох напрямках: наукової достовірності висновку і доказового значення висновків експерта. Таким чином, пропонують проводити оцінку доказів у багатьох працях вчених-криміналістів (Л.Е. Ароцкер, А.І. Вінберг, Р.С. Белкін, В.Г. Гончаренко, В.Я. Колдін, М.М. Михієнко, В.Т. Нор, О.О. Ейсман, О.Р. Шляхов,

Н.І. Клименко, В.П. Колмаков, В.К. Лисиченко, М.В. Салтєвський, М.Я. Сегай, В.П. Шибіко та ін.).

Отже, висновки експерта підлягають оцінці слідчим, прокурором, судом на загальних підставах. Змістом оцінки висновків експерта, як і інших джерел доказів, є допустимість, автентичність та повнота.

Оцінка допустимості висновку експерта передбачає, по-перше, встановлення факту дотримання вимог Конституції і кримінально-процесуального закону під час призначення та проведення експертизи. Так, згідно зі статтею 196 КПК України, за необхідності проведення експертизи слідчий складає мотивовану постанову, в якій, крім даних, обов'язкових для будь-якої постанови, вказує підстави для проведення експертизи, прізвище експерта або назву установи, експертам якої доручається провести експертизу, питання, з яких експерт повинен дати висновок, об'єкти, які мають бути досліджені, а також перелічує матеріали, що пред'являються експертові для ознайомлення. Якщо експертиза проводиться в експертній установі, слідчий, упевнившись в особі експерта, вручає йому копію постанови про призначення експертизи, роз'яснює обов'язки і права, і попереджає про кримінальну відповідальність за відмову від виконання покладених на нього обов'язків, а також за дачу завідомо неправдивого висновку. Про виконання цих дій слідчий складає протокол, в якому зазначає відомості про особу експерта, його компетентність у певній галузі знань і зроблені ним заяви.

Під час оцінки висновків експерта важливим є також встановлення правильності його оформлення, наявності усіх передбачених законом реквізитів. Як зазначає з цього приводу Ю.К. Орлов, бувають випадки, коли відсутня вступна або дослідницька частина, немає підпису експерта або висновок підписано не тією особою, яка вказана у вступній частині. Якщо експертиза була комплексною, то у висновку повинно бути серед іншого вказано, який експерт які дослідження проводив, і кожна частина дослідження підписується лише тими експертами, які її здійснювали [3, с. 43].

Оцінюючи висновки експерта, необхідно також встановлювати, чи були дотримані права обвинуваченого (підозрюваного) під час призначення та проведення експертизи. Забезпечення обвинуваченому можливості реально реалізувати свої права під час проведення експертизи, справедливо зазначає М.С. Строгович, – гарантія не тільки забезпечення інтересів самого обвинуваченого, але й успішності і доброякісності проведеної у справі експертизи, достовірності її висновків [5, с. 133]. Зокрема, кримінально-процесуальне законодавство України передбачає ознайомлення обвинуваченого з постановою про призначення експертизи (ч. 2 ст. 197 КПК), а після її проведення – з матеріалами експертизи (ст. 202 КПК). Під час ознайомлення з постановою про призначення експертизи чи з її матеріалами обвинувачений має низку прав (ч. 1 ст. 197 КПК).

використання нагрівальних приладів (по можливості необхідно уникати попадання сонячних променів).

При огляді місця події, в разі застосування вибухових пристроїв, при наявності потерпілого або залишків ушкоджених тіл, частини трупного матеріалу (м'язи, шматочки шкіри, кістки, частини внутрішніх органів тощо), їх вилучають у контейнери (скляні або пластикові банки чи пробірки), закупорюють, опечатують і описують. Контейнери якомога швидше доставляють до лабораторії та зберігають у морозильній камері при температурі від -20 до -70°C.

Вилучені предмети, а також зіскоби та марлю зі змивами після просушування складають окремо в паперові пакети, коробки тощо. Одяг завертають слідами всередину і перекладають аркушами чистого білого паперу, щоб уникнути контактної взаємодії. Сліди із запахом, наприклад, на бавовняній серветці щільно завертають в два-три шари чистої побутової алюмінієвої фольги або поміщають в скляні банки та щільно закупорюють кришками. Волосся людини і тварини, а також мікрооб'єкти, що зовні нагадують волосся, складають тільки в паперовий пакет або на спеціальну криміналістичну плівку для фіксації мікрооб'єктів. Неприпустима фіксація мікрооб'єктів, що зовні нагадують волосся та волос, на ізоляційну стрічку та стрічку типу «скотч».

Перед транспортуванням трупа до моргу на кисті рук надягають пакети з метою попередження втрати слідів крові, фрагментів волосся, волокон та інших об'єктів у піднігтьовому вмісті. Труп поміщають у чисте простирадло або брезент, краще – у мішки з крафтпаперу. Упаковка не просушених об'єктів біологічного походження в поліетиленові пакети не припустима.

Для дослідження за методом ДНК-аналізу фрагменти тканин трупа (м'язи, кістки, частини органів тощо) вилучають у герметично закриті скляні банки та щоб уникнути загнивання, зберігають у морозильних камерах (від -20 до -70°C) і в найкоротший термін доставляють до лабораторії для дослідження.

Кожний упакований предмет опечатують. На відповідній бирці або безпосередньо на упаковці роблять напис щодо найменування вилученого, часу і місця його виявлення. Цей текст затверджується підписами слідчого і понятих. Всі речові докази повинні бути упаковані так, щоб їх не можна було вилучити без порушення упаковки.

Для дослідження об'єктів біологічного походження призначається медико-біологічна експертиза. Об'єктами цієї експертизи є: кров; сперма; слина; волосся.

При дослідженні крові на вирішення медико-біологічної експертизи ставляться такі питання:

1. Чи є на наданих об'єктах кров?
2. Кому належить кров: людині чи тварині? Якщо тварині, то якій (у

криміналістичній лабораторії.

Для органів внутрішніх справ розроблений комплект під назвою «Крапля». До складу якого входять липка плівка, пензлик, електростатична паличка, пінцети і бирки, калька, предметні стекла. Невеликі розміри комплекту дозволяють розмістити його в уніфікованій валізі. За відсутності комплектів типу «Крапля» їх необхідно виготовити самостійно з тим, щоб кожен співробітник криміналістичного підрозділу, який виїжджає на огляди місць подій, мав необхідне для роботи з мікрооб'єктами.

Пошук мікрооб'єктів складається з таких етапів: встановлення характеру події; визначення можливих носіїв мікрооб'єктів; організація пошуку на них мікрооб'єктів.

Правила вилучення слідів біологічного походження. Після виявлення і фотографічної фіксації слідів, їх детального опису в протоколі огляду, об'єкти біологічного походження вилучають з дотриманням таких правил: всі операції проводять тільки в гумових рукавичках; використовують пінцет та скальпель; після закінчення роботи з кожним об'єктом інструмент протирають ватним тампоном зі спиртом, а потім сухим тампоном для запобігання переносу мікрочасточок з одного об'єкта на інший; всі вилучені об'єкти до упакування висушують при кімнатній температурі без використання нагрівальних приладів (варто уникати попадання прямих сонячних променів), потім – упаковують.

Способи вилучення слідів. Одяг, інші предмети зі слідами, схожими на кров, слину, піт, вилучають повністю. Важливо пам'ятати, що при вилученні об'єктів біологічного походження завжди необхідно мати контроль предмета-носія (його частина без слідів біологічного походження), необхідний для проведення лабораторного дослідження. З предметів носіїв, які неможливо вилучити повністю (двері, рами тощо), роблять зіскоби. З поверхні ґрунту шар зі слідами знімають лопаткою. Зі снігу (криги, води) кров вилучають на марлю, яку потім висушують. В обох випадках беруть частину ґрунту чи снігу без крові для контролю.

Змив водою слідів крові на марлю допускається як виняток, коли не можна застосувати вищезазначені способи вилучення, оскільки змиви призводять до втрати частини матеріалу. Але в цьому випадку потрібно зауважити, що чим менший слід вилученої крові, тим меншу частку зволоженої марлі треба використовувати. Відповідним чином необхідно поводитися роблячи змиви з предмета-носія для контролю (всі змиви перед пакуванням обов'язково висушуються). Всі операції проводяться у гумових рукавичках, використовуючи пінцет.

Волосся вилучають пінцетом або разом із предметом, на якому воно знаходиться (в разі неможливості зняти об'єкт з предмету-носія). В деяких випадках можна використовувати дактилоскопічну «плівку». Всі вилучені об'єкти перед пакуванням просушують при кімнатній температурі без

Оцінка допустимості висновку експерта неможлива без встановлення компетентності експерта. Здійснюючи оцінку відповідності кваліфікації експерта предмету експертизи, зазначається в літературі, орган розслідування і суд перш за все повинні враховувати відомості про освіту, практичний досвід, стаж роботи за фахом, вузької спеціалізації в межах професії експерта. Висновок експерта визнається таким, що не відповідає вимогам закону, тоді, коли з нього не може бути встановлено, чи має експерт достатні знання, необхідні для проведення дослідження. Оцінка висновку експерта з точки зору компетентності останнього полягає у: а) вивченні питань, поставлених перед експертом, і їх віднесенні до тієї чи іншої галузі знань; б) вивченні фактичних даних, встановлених експертом, і вирішенні питання про те, які саме спеціальні знання були необхідні для їх встановлення; в) в ознайомленні з даними, що характеризують експерта як фахівця в певній галузі знань; г) встановленні того, чи відносяться до компетенції експерта наукові положення і методи дослідження, які були використані під час проведення експертизи [6, с. 229-230].

Оцінюючи висновки експерта, необхідно враховувати, що на їх допустимість впливає допустимість об'єктів, які досліджував експерт. Якщо такі об'єкти, зазначає Ю.К.Орлов, будуть визнані недопустимими, то автоматично втрачає цю властивість і сам висновок. Тому завжди повинна бути перевірена процесуальна доброякісність об'єктів експертного дослідження. Для цього потрібно насамперед установити, чи був законним спосіб їхнього одержання. Так, речовинні докази можуть бути вилучені в ході якоїсь слідчої дії (огляду, обшуку, виїмки, огляду) або представлені ким-небудь з учасників процесу чи сторонніми особами [3, с.43].

Проаналізувавши найбільш важливі, з нашої точки зору, аспекти оцінки допустимості висновків експерта, перейдемо до питань, пов'язаних з оцінкою їх автентичності. Зокрема, під час оцінки висновків експерта необхідно враховувати ряд положень.

По-перше, висновок експерта ґрунтується на наукових знаннях, які має експерт. Отже, автентичність висновку експерта значною мірою залежить від достовірності цих знань, обґрунтованості застосованої під час експертизи методики. Як правило, зазначається в літературі, експерти проводять дослідження за методиками, розробленими заздалегідь, офіційно апробованими і затвердженими. Їх надійність, звичайно, досить висока. Тим не менше, в судовій практиці бувають випадки, коли наукова обґрунтованість експертної методики ставиться під сумнів ким-небудь з учасників процесу і стає предметом активного обговорення в судовому засіданні. Найчастіше це робиться у відношенні нетрадиційних, недавно розроблених методик, які ще не зазнали загального визнання. Але поки що на практиці найчастіше ставиться під сумнів не наукова обґрунтованість експертної методики, а правомірність її застосування в певному конкретному випадку. У практиці зустрічаються також випадки

використання експертами (особливо приватними) застарілих або таких, які не рекомендовані, методів, неправильного вибору коефіцієнтів або інших табличних даних, що необхідно враховувати під час оцінки достовірності висновку експерта [6, с. 46-47].

Підсумовуючи, можна зазначити, що висновки експерта підлягають оцінці слідчим, прокурором, судом на загальних підставах. Критерієм оцінки висновків експерта, як і інших джерел доказів, є допустимість, достовірність та повнота. Допустимість висновку експерта передбачає дотримання вимог Конституції і кримінально-процесуального закону під час призначення та проведення експертизи. Оцінюючи допустимість висновків експерта, необхідно також встановлювати, чи були дотримані права обвинуваченого (підозрюваного) під час призначення та проведення експертизи. Якщо постанова про призначення експертизи, а також висновки експертизи були пред'явлені обвинуваченому несвоєчасно, то питання щодо допустимості такого висновку необхідно вирішувати на підставі наявності реальних порушень прав обвинуваченого та можливості їх усунення.

Оцінка допустимості висновку експерта неможлива без оцінки компетентності експерта, що передбачає встановлення освіти, практичного досвіду, стажу роботи за фахом, вузької спеціалізації в межах цієї професії експерта. Крім того, недопустимим є висновок експерта, якщо експертиза була проведена особою, яка підлягає відводу на підставах, передбачених статтями 54, 62 КПК України [9].

Допустимість висновків експерта залежить від допустимості об'єктів, які досліджував експерт. Недопустимість таких об'єктів призводить до визнання недопустимим висновку експерта.

Повнота висновку експерта передбачає: повноту використання матеріалів, наданих експерту; застосування різноманітних методів дослідження, що доповнюють один одного.

Список використаних джерел

1. Белкин А.Р. Теория доказывания: Научно-методическое пособие. – М.: Норма, 1999. – 418 с.
2. Владимиров Л.Е. Учение об уголовных доказательствах. – Тула, 2000. – 463 с.
3. Орлов Ю.К. Заключение эксперта как источник выводного знания в судебном доказывании (уголовно-процессуальные, криминалистические и логико-гносеологические проблемы): Автореф. дис... д-ра юрид. наук. – М., 1985. – 54 с.
4. Строгович М.С. Курс уголовного процесса: Основные положения науки советского уголовного процесса. – М.: Наука, 1968. – Т. 1. – 470 с.
5. Строгович М.С. Курс уголовного процесса: Порядок производства по уголовным делам по советскому уголовно-процессуальному праву. –

для уникнення захоплення матеріалу об'єкта-слідоносія і руйнування самих мікрооб'єктів (частинок дво-, тришарового лакофарбового покриття, деревних стружок, ниток тощо).

– матеріал підкладки повинен бути оптично прозорим (вимоги мікроскопії).

Цим вимогам задовольняють плівки «Прена», «Ліпофоль». За відсутності плівок можна застосовувати звичайну дактилоскопічну плівку (темну або світлу). Використовувати липку стрічку типу «скотч» можна лише в окремих випадках. Вона придатна тільки для вилучення міцних мікрооб'єктів (металева стружка).

Набір капілярів і мікропіпеток призначений для вилучення рідких мікрооб'єктів (крапель, вологих плям): крові, слини, лікарських препаратів, розчинів отрути, наркотиків, масел і паливно-мастильних матеріалів.

Поролоні губки (завтовшки 20-30 мм. розміром 50×100 мм) використовують для обробки поверхонь підвіконь, дверей, столів тощо.

3. Інструменти для роботи з мікрооб'єктами: пінцети анатомічні; пінцети з м'якими губками: скальпелі; препарувальні голки для переміщення мікрооб'єктів; перочинний та інші ножі; ножиці; рулетка і лінійка: кольорові шкали для визначення кольору мікрооб'єктів («атлас кольорів»); наочні і покривні стекла.

4. Засоби для упаковки і зберігання мікрооб'єктів: пластмасові контейнери з кришками, що щільно закриваються: скляні пробірки з притертими пробками; скляні бюкси: поліетиленові пакети різних розмірів; аркуші кальки, пергаменту, поліетиленової плівки, спеціальний паяльник для запаювання поліетиленових пакетів; липка стрічка для заклеювання упаковок з поліетиленової плівки і кальки.

Поліетиленові пакети є найбільш поширеним і універсальним засобом упаковки мікрооб'єктів, яких в комплекті повинна бути достатня кількість. Зручно наперед приготувати пакети різних розмірів від 2×2 см – для упаковки окремих мікрочастинок до 1,5×2 м – для упаковки трупа при доставці в морг. Важливим доповненням є пристрій, за допомогою якого обрізуються зайві ділянки плівки і склеюються краї упаковки. Це може бути спеціальне пристосування для склеювання плівки (наприклад «Блискавка»), але можна використовувати і звичайний електропаяльник, газову запальничку, затиски та інші прості пристрої.

5. Допоміжні засоби: рукавички необхідні для роботи з мікрооб'єктами; фломастери, склогографи для нанесення пояснювальних написів; поліетиленові, паперові скатертини розміром 1×1,5 м для розміщення об'єктів під час огляду.

Всі предмети набору розміщують в одній або двох валізах, розташовуючи їх за аналогією з вмістом уніфікованої валізи. Оптимальний варіант – транспортування комплекту в пересувній

Мікросліди (мікрокількості речовин) – сліди, утворені мікрокількостями різних речовин, що мають постійні фізичні і хімічні властивості, але нестійкі просторові межі (плями ГСМ, соку ягід, бризки крові, слини, кіптява тощо). До класифікації іноді включають мікрОВОлокна, а також мікросліди в трасологічному значенні.

Грані між мікрочастинками і мікрослідами часто умовні, оскільки багато речовин можуть знаходитись в різних агрегатних станах: твердому, рідкому, газоподібному. Мікрочастинки більші, ніж мікросліди, при хорошому освітленні їх можна побачити неозброєним оком або за допомогою 4-х кратної лупи. Мікросліди речовин (сліди металізації, сліди пострілу на руках, сліди наркотиків тощо) часто розгледіти неможливо, їх виявляють за допомогою хімічних та інших методів.

При розгляді поняття мікрооб'єктів необхідно добре уявити собі, що це. Як правило, ті самі матеріали і речовини, з якими має справу традиційна криміналістика, але тільки в мізерних кількостях. Можна лише виділити мікрооб'єкти – текстильні волокна, які зазвичай існують тільки в мікрокількостях.

Для пошуку і вилучення мікрооб'єкту пропонується такий варіант комплексу технічних засобів, що складається з декількох функціональних груп.

1. Засоби для пошуку мікрооб'єктів:
 - освітлювачі тилу «ОІ-19»;
 - галогенові лампи «Світло-1000»;
 - лупи з підсвічуванням;
 - портативні оптичні мікроскопи;
 - ультрафіолетові освітлювачі і електронно-оптичні перетворювачі для пошуку мікрооб'єктів за допомогою ультрафіолетових та інфрачервоних променів;
 - портативні електромагніти зі знімними наконечниками для пошуку мікрооб'єктів, що мають магнітні властивості;
 - скляні ебонітові, каучукові палички для пошуку частинок, що здатні електризуватися.

2. Засоби для вилучення, мікрооб'єктів: липкі плівки для перенесення на них мікрооб'єктів; набори капілярів, мікропіпетки; флакони з дистильованою водою; поролонова губка (чиста, біла); вата для відбору рідких мікрооб'єктів; пензлики для збору твердих частинок (пилюки, ґрунту тощо).

Липка стрічка є основним засобом не тільки вилучення, але і пошуку, а також упаковки мікрооб'єктів. До плівки, яку використовують для вилучення мікрооб'єктів, пред'являються такі вимоги:

- липкий шар не повинен здійснювати агресивну дію на мікрооб'єкти, що вилучаються;
- липкий шар не повинен мати сильну зв'язуючу дію (прилипання)

М.: Наука, 1970. – Т. 2. – 516 с.

6. Теория доказательств в советском уголовном процессе: Часть Особенная. – М.: Юридическая литература, 1967. – 415 с.

7. Закон України «Про судову експертизу».

8. Конституція України.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України.

Комісарова Н.О., Лехіх П.О.

НАУКОВІ ОСНОВИ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ВИГОТОВЛЕНИХ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНІКИ ДЛЯ МНОЖЕННЯ

Серед різноманітних джерел доказів значне місце належить письмовим документам. Вони виступають як джерела і носії криміналістичної інформації, необхідної для встановлення істини при розслідуванні багатьох видів злочинів.

Ефективність розслідування частіше за все залежить від того наскільки професійно грамотно вирішуються питання, пов'язані з виявленням, фіксацією, дослідженням і використанням документів. Сьогодні встановленням фактичних даних, пов'язаних з виготовленням (виконанням) документів, внесенням змін у їх зміст, встановленням змісту документів, ототожненням матеріалів, засобів і виконавців на основі спеціальних знань здійснюється техніко-криміналістичним дослідженням документів – судовою експертизою документів.

Характерною рисою зазначеного роду судово-експертних досліджень є значне збільшення в них частки документів, виконаних в умовах застосування автоматизованих технологій. Наприклад, за даними Національного Банку України зазначена група пристроїв застосовується при виготовленні 99,2% підроблених грошових знаків України та інших держав, що вилучаються з обігу [50, с. 13].

Результати проведеного анкетування працівників експертно-криміналістичних підрозділів показали, що 75% з опитаних проводять до 5 досліджень документів виготовлених за допомогою техніки для множення на місяць; 10% – проводять понад 10 досліджень на місяць; 8% – проводять 1 дослідження на місяць; 6% – проводять декілька досліджень за 2 місяця (від загальної кількості опитаних).

У відношенні документів, виготовлених за допомогою техніки для множення сьогодні ставиться традиційні для досудового розслідування запитання, що стосуються встановлення способу виготовлення документу, застосованого устаткування та його ідентифікації. Від відповіді на них багато в чому залежать як напрям подальшого розслідування, так і вирішення завдань кримінального, цивільного процесів при розгляді справ у суді. Будучи традиційними за формою, ці питання мають істотну новизну в змістовному відношенні. Відповісти на них неможливо без

глибокого розуміння ще недостатньо вивчених у криміналістичній техніці ідентифікаційних властивостей друкуючих засобів цифрової техніки, кольорових репродукційних процесів [4, с. 42].

Експерти-практики, здебільшого, виявилися в складному становищі: вони або не мають відомостей про властивості сучасних засобів поліграфії й оргтехніки, про їх ознаки, де вони відображаються, про способи виготовлення документів, у тому числі і з кольоровими реквізитами, або ці відомості не конкретні, безсистемні і неповні. Як результат недостатньої вивченості об'єкта мають місце труднощі методологічного характеру. Наприклад, у комп'ютерній літературі знакосинтезуючі друкувальні пристрої (принтери) безударної дії називаються безконтактними. Якщо це дійсно так, то методи трасології, які є найважливішими складовими традиційної методики криміналістичної експертизи документів, виконаних на знакодуючих засобах, для дослідження документів, виготовлених на «безконтактних» принтерах, не можуть бути використані. Тоді виникає закономірне питання: чи можлива взагалі їх ідентифікація і на якій методичній основі вона може бути здійснена?

До того ж необхідно враховувати рівень матеріально-технічного забезпечення експертно-криміналістичних підрозділів. За результатами проведеного анкетування працівників експертних підрозділів лише 15% (від загальної кількості опитаних) вважають рівень технічного обладнання їх лабораторії для проведення дослідження документів, виготовлених за допомогою техніки для множення високим; 58% – середнім; 17% – низьким; 10% – дуже низьким.

Неухильне зростання якості друкувальних пристроїв, а також копіювальних апаратів, що дозволяють виготовляти документи з поліграфічною якістю, призвело до того, що криміналісти перестали бачити корінні розбіжності між засобами оргтехніки і засобами оперативної поліграфії. Варто зазначити, що визначальним дезорієнтуючим фактором є жвава дискусія з питання: що є поліграфія? Маючи на увазі сучасні засоби оргтехніки, заговорили про друкарські, у змісті поліграфії, процеси, у яких наявність форми в звичайному розумінні важко встановити, про змінні друкарські форми і навіть про нематеріальні (віртуальні) носії формних зображень [7, с. 20]. Розробки поліграфістів входять до кола спеціальних знань експертів-криміналістів, що займаються технічним дослідженням документів. У зв'язку з цим виникають і потребують обґрунтованого вирішення питання: як експертам реагувати на новий підхід до класифікації засобів поліграфічної техніки, чи є він конструктивним з погляду вирішення експертних, насамперед ідентифікаційних, завдань?

Вищевикладені обставини визначили актуальність теми дослідження, сполученого з вивченням криміналістично значимих властивостей засобів поліграфії й оргтехніки, і що має своєю метою підвищення наукового

При безпосередньому переїзді спостерігається такі фази. Спочатку тіло жертви, перебуваючи в горизонтальному положенні, отримує удар рухомим колесом. Слідом за цим колесо на деякій відстані протягує тіло, іноді перекочує його або відштовхує і лише потім переїжджає та здавлює.

Сліди ковзання на підшвах і каблуках взуття утворюються від різких рухів по асфальту, бетону, ґрунту. Вони мають вид прямолінійних і дугоподібних смуг. Сліди ковзання на підшвах не є обов'язковими при здійсненні удару ТТП [4, 85]. Вирішуючи питання про механізм травми, сліди ковзання варто розглядати лише в комплексі з усіма іншими даними ДТП.

Отже роблячи висновок можна сказати, що дослідження пошкоджених тканин одягу є визначальним етапом при дослідженні ДТП. Завдяки знанням у цій галузі вчені та спеціалісти можуть встановити характер та тип аварії. Якими саме частинами автомобіля була завдана травма. Все це дає можливість встановити багато обставин ДТП.

Список використаних джерел

1. Григорян В.Г. Применение реконструкции при определении технических возможностей у водителя предотвратить наезд на пешехода / В.Г. Григорян // Теория и практика судебной экспертизы. – 2008. – №1. – С. 114-121.
2. Замиховский М.И. Перспективы создания комплексной синтетической науки «Судебная автотехника» / М.И. Замиховский // Теория и практика судебной экспертизы. – 2010. – №2. – С.27-35.
3. Суворов Ю.Б. Экспертное исследование причинно-наследственных связей применительно к делам о ДТП / Ю.Б.Суворов, С.Е.Мельникова, П.Н. Семенов // Судебная экспертиза. – 2007. – №3. – С.5-11.
4. Ремищенко А.Г. Межі компетенції судово медичного експерта автотехніка при проведенні комплексних експертиз / А.Г. Ремищенко, Тагаев М.М. // Вісник ХНУ ім. В.Н. Каразіна №735. Серія: Право. – Випуск 1/2006. – С.81-86.
5. Жилінський Г.В. Підготовка матеріалів для судової автотехнічної експертизи при дослідженні наїздів на пішохода / Г.В. Жилінський // Вісник Львівського ІВС при НАВСУ. – 2005. – №1(1). – С. 282-286.

Погрибниченко Я.О.

ОСОБЛИВОСТІ ВИЛУЧЕННЯ МІКРООБ'ЄКТІВ БІОЛОГІЧНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Мікрооб'єкти – це матеріальні утворення малої маси і розмірів, що несуть інформацію про подію, що розслідується, для виявлення, вилучення і дослідження яких потрібні спеціальні технічні засоби і методи. Мікрооб'єкти поділяються на мікрочастинки і мікросліди.

Мікрочастинки – це тіла зі стійкою зовнішньою формою, що мають малу масу, розміри і постійні властивості (осколки скла, стружка, тирса).

які були спричинені в процесі ДТП частинами рухомого автомобіля або спричинені падінням із рухомої машини [3, 6].

Автомобільні події дуже швидкоплинні, але випадок протікає циклічно і у декілька фаз. Наприклад при ударі автомобілем можна виділити такі фази: зіткнення частин автомобіля з тілом, відкидання тіла і падіння на ґрунт, ковзання тіла по асфальту, а при переїзді такими фазами можуть бути: контакт колеса з тілом, штовхання тіла колесом, наїзд колеса на тіло, волочіння тіла. Важливу роль відіграє дослідження одягу у випадках дорожньо-транспортних пригод, оскільки одяг людини одним з перших стикається з частинами автомобіля, предметами на дорозі і дорожнім покриттям.

Пошкодження одягу можуть бути різноманітними залежно від характеру його тканини, предмета, що спричиняє травму, механізму його дії, сили удару. Виявлення і детальне дослідження пошкоджень одягу дозволяє ідентифікувати предмет, що спричинив травму, або його частини, порівняти і співвіднести виявлені на тілі й одязі сліди і пошкодження, правильно їх оцінити. Різні пошкодження одягу можуть мати не тільки прямолінійну, а й дугоподібну і навіть зигзагоподібну форму [5, 282].

Під час автомобільної аварії ушкодження у потерпілих можуть виникнути від стискання тіла, розтягнення і тертя. Виразення пошкоджень варіюється залежно від конкретного випадку [4, 81].

При ДТП, зазвичай, має місце травма спричинена тупими твердими предметами (далі – ТТП). Травмуюча поверхня може бути плоскою, криволінійною, гладкою і шорсткою. Крім того характер пошкодження залежить від сили удару, анатомічних особливостей пошкоджуваної частини тіла, наявності і властивості одягу та інших даних.

На тканинах одягу сліди від дії ТТП виникають у вигляді скатування ворсу, здавлювання ниток переплетення. У пошкоджений одяг можуть занурюватись частинки тупого предмету (скло), виявлення яких допомагає встановити їх природу. Тупі предмети можуть спричинити на одязі сліди тиснення, повне розчавлення або його розрив.

В разі прямого удару предметом на одязі утворюється слід у вигляді площини [5, 284]. Якщо предмет має чіткі краї або межі, то на тканинах одягу залишається ущільнення волокон відповідно до контуру або навіть роз'єднання тканини. Чіткіший контур на одязі залишає предмет, що має на поверхні забруднення (ґрунт, технічне мастило, фарба тощо).

Травма від переїзду колесом автомобіля, зазвичай, співвідноситься з попереднім ударом по тілу [1, 120]. Основними механізмами утворення ушкоджень при переїзді є подальше здавлювання тіла а також розтягнення тканин. Специфічним для переїзду є відбиток забрудненого колеса і відшарування забруднень протектора на одязі. Відбиток протектора дає можливість встановлення вид автотравми, положення тіла в момент переїзду, тип марку й іноді і конкретний екземпляр колеса [2, 32].

рівня судово-технічної експертизи документів. Ця галузь криміналістичної техніки з моменту становлення криміналістики як науки, що розробляє способи розслідування і профілактики злочинів, перебувають в сфері інтересів учених-криміналістів нашої країни і закордонних колег.

Вперше в науковій літературі питання про доцільність вивчення типографських відбитків поставили С.Ф. Буринський і Е. Локар. На необхідності дослідження документів, виготовлених з використанням друкарських форм, вказував у своїх роботах М.В. Терзів. Перевів же проблему в практичну площину Р.С. Белкін [1, с. 10]. На початку 50-х років минулого сторіччя на основі глибокого вивчення властивостей технологічного процесу виготовлення документів з використанням форм високого друку він переконливо довів можливість ідентифікації останніх. Надалі напрям, позначений Р.С. Белкіним «судово-поліграфічною експертизою документів», став успішно розвиватися в рамках криміналістичної техніки. Паралельно з ним як самостійний розділ криміналістичних досліджень удосконалювався і зі збільшенням розмаїття технічних засобів, поглиблювався інший вид експертизи документів, а саме виготовлених засобами оргтехніки [4, с. 47].

У вирішенні питань судового дослідження документів, виконаних засобами поліграфії й оргтехніки, внесли очевидний вклад й інші вчені. Однак дотепер відсутні роботи, де проблема криміналістичного дослідження документів, виготовлених з використанням засобів поліграфії й оргтехніки, вивчалася б комплексно, як єдине за змістом завдання. Існуючі на сьогодні її фрагментарні рішення вуюють найбільш загальні закономірності експертизи документів, виконаних засобами поліграфії й оргтехніки. У результаті залишаються не розроблені концептуальні основи теорії і методології їх криміналістичного дослідження. У зв'язку з цим практика боротьби зі злочинністю вже протягом декількох років несе відчутну матеріальну втрату у вигляді відсутності частини бази доказів при розслідуванні злочинів, вчинених з використанням документів [6, с. 45].

Особливістю судових експертиз є предметний дуалізм, обумовлений подвійним характером їх службової функції: з одного боку, кожен рід експертизи можна розглядати як галузь наукового знання, з іншого боку – це вид практичної діяльності. Вперше в явному вигляді виділив у технічному дослідженні документів дві частини С.Б. Шашкін. Одна з них «материнська наука». Її пропонується називати судово-технічним дослідженням документів. Інша – предметно-практична діяльність, відома як судово-технічна експертиза документів [3, с. 17].

На прикладах з різних видів експертиз, що досліджують як речові або письмові докази документи, простежується онтологія поняття «об'єкт». На основі аналізу змісту його філософського визначення можливо прийти до помилковості укоріненій в судовій експертизі документів ієрархічної класифікації об'єктів, де виділяють загальний і безпосередній об'єкти

експертного дослідження. Експерту як суб'єкту, що виконує природничо-наукові дослідження, у процесі його пізнавальної діяльності завжди протистоїть один конкретний об'єкт, будь то реквізити, матеріали документів або знаряддя і пристосування, що використовуються для їх виготовлення. У ґносеологічному аспекті в судовій експертології документ варто розглядати не як загальний об'єкт, а як джерело криміналістично-значимої інформації, тобто фактичних даних про подію, яка розслідується. Разом з тим при обставинах, що не мають прямого відношення до технології конкретного експертного дослідження, документ можна визначити і як «об'єкт». Наприклад, слідчий або суд, вирішуючи властиві для них правові питання доказування, розглядають документ у цілому, і стосовно цих суб'єктів пізнання документ є об'єктом.

Відправним положенням для розуміння методології судово-технічного дослідження документів взагалі і зокрема документів, виготовлених з використанням засобів поліграфічної техніки, є роз'яснення поняття методології, дане Р.С. Белкіним, згідно з яким розуміння сутності методології приводить до важливого висновку: методологія – це теоретична система знання, тобто система ідей, а не просто способів дослідження. Система ідей, що лежить в основі судово-технічного дослідження документів містить у собі методологічні положення як загально-філософського, так і ті, що впливають з їх предметно-прикладного характеру [4, с. 18].

Методологічною основою криміналістичного дослідження документів, що виконані з використанням засобів поліграфічної техніки, є діалектичний матеріалізм – філософська концепція, що припускає, зокрема, пізнаваність детермінованих явищ, в основі яких перебувають відомі науці закономірності природничо-наукового характеру. Одним з варіантів спеціалізації загальних положень теорії відображення, є заснована на науковому узагальненні накопиченого емпіричного досвіду і результатах цілеспрямованих досліджень ідея про принципову пізнаваність за допомогою відображень (слідів) властивостей засобів поліграфічної техніки, що породили ці сліди. Концепція криміналістичного дослідження документів, які виконані з її допомогою, ґрунтується на поясненні сутності слідоутворюючого об'єкта шляхом підведення емпіричних фактів під загальні закономірності, відомі з природничих і технічних наук. Будучи продуктом машинобудівних галузей промисловості, засоби поліграфії конструюються відповідно до правил інженерної майстерності, що ґрунтуються на відкритих у природничих науках законах. Знання механізму їх прояву – є основна ґносеологічна передумова до вивчення криміналістично-значимих властивостей засобів поліграфії. Останні обумовлені її конструктивними особливостями. Вони ж, у свою чергу, похідні від способу формування зображень, реалізованого в тому чи іншому пристрої, апараті, машині.

допомогою світлофільтрів (підвищення колірного контрасту) з наладуваннями підвищення контрасту програмними засобами фотоапарата.

Вдавлені штрихи знищених початкових записів виявляють шляхом фотозйомки у навіскісному світлі.

Якщо слабо видимі штрихи в процесі контрастної фотозйомки не виявлено, вивчають їх видиму люмінесценцію, викликану ультрафіолетовими променями та випромінюванням лазерів: крім того, проводять фотозйомку картини люмінесценції. Цими методами виявляють і невидимі штрихи знищених початкових записів.

В тих випадках, коли за допомогою перерахованих методів не були виявлені штрихи початкових записів, потрібно зробити фотозйомку у відбитих ультрафіолетових променях.

Зйомка невидимих штрихів знищених записів у відбитих інфрачервоних променях, як правило, не дає позитивного результату, оскільки знебарвлюються при травленні матеріали письма на основі органічних барвників, а вони прозорі для інфрачервоних променів.

При виявленні в процесі дослідження знищених початкових записів, поряд з висновком про факт зміни змісту документу шляхом травлення потрібно навести зміст виявлених записів, а в підтвердження – проілюструвати фотознімками.

Якщо знищення початкового запису за допомогою всіх застосованих методів не виявлено, то у висновку підтверджується факт зміни змісту документу шляхом травлення (змивання) та зазначається те, що виявити зміст знищених шляхом травлення (змивання) початкових записів неможливо.

Пиріжок Т.С.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПОШКОДЖЕНИХ ТКАНИН ОДЯГУ ПРИ ДТП

Зростання автомобілебудування призводить до підвищення інтенсивності руху на дорогах. У зв'язку з цим значно ускладнюються проблеми забезпечення безпеки руху.

Порушення правил безпеки руху автотранспорту, що спричинило за собою ДТП, відноситься до злочинів проти громадської безпеки, громадського порядку і здоров'я населення. Визначальним моментом при кваліфікації названих правопорушень є наслідки, до яких відноситься шкода. Тому в даному дослідженні використовуючи спеціальні знання буде досліджено механізм слідоутворення та певні характерні пошкодження, що виникають при ДТП.

Теоретичну базу вчень про пошкодження тканин одягу після наслідків ДТП та процес їх подальшого дослідження склали роботи: З.Д. Дереха, Ю.Е. Заворицького, В.Б. Кисельова, В.А. Ксенофонтова, А.А. Матишева, А.Р. Рахімова, В.Ф. Смирнова, А.А. Солохіна, В.К. Стешица та інших.

Автомобільною травмою називають механічні тілесні ушкодження,

відбувалося травлення, ці ділянки паперу будуть світитися, і за кольором люмінесценції вже на цій стадії можна буде визначити вид речовини, за допомогою якої відбувалося травлення. Так, при використанні перманганату калію як окислювача, колір люмінесценції фіолетовий, а при застосуванні травлячих речовин на основі хлору – жовтий (різних відтінків).

Люмінесценцію штрихів знищених записів спостерігають у фільтрованих ультрафіолетових променях і в дальній та ближній інфрачервоній ділянках спектру.

При наявності плям (бурих, жовтих) на поверхні паперу документа в місці розміщення видимих записів, слабо помітних штрихів, які не входять до конфігурації видимих, нерівномірному світінні поверхні паперу, інших штрихів, що світяться в ультрафіолетових променях, крім видимих, робиться висновок про те, що документ було змінено шляхом травлення.

Якщо в процесі дослідження не буде виявлено комплексу ознак, характерних для травлення, тобто, якщо не будуть виявлені світні штрихи знищених записів, відбитків печаток, штампів, то робити висновок про те, що документ піддавався травленню, не можна. В такому випадку потрібно говорити про факт хімічного впливу на документ, оскільки документ після впливу на нього травлячими речовинами міг бути добре промитий водою та сукупність ознак травлення могла і не відобразитися.

Певні документи виготовляють на високоякісному та добре проклеєному папері. Фарбувальний матеріал, яким нанесена захисна сітка в цих документах, також стійкий до дії травлячих речовин; до того ж такі документи, як правило, піддаються хімічному впливу повністю, з подальшим промиванням водою. Тому ознаки травлення в них можуть і не проявитися.

Наприклад, якщо при дослідженні листків непрацездатності ознаку факту хімічного впливу на них не виявлено, необхідно у слідчого запросити бланки для порівняльного вивчення люмінесценції поверхні паперу, кольору захисної сітки та інших ознак.

Якщо при дослідженні документів, які піддавалися травленню (змиванню), добре виражені ознаки зміни зовнішнього вигляду, а світні в невидимій ділянці спектру штрихи іншого тексту, окрім видимого, відсутні, необхідно провести хімічні дослідження зі встановлення виду хімічної речовини.

Встановлення факту травлення та виявлення знищених шляхом травлення записів – дві взаємопов'язані стадії дослідження.

Застосування методів дослідження з виявлення знищених записів шляхом травлення (змивання) залежить від стану штрихів (слабо видимі, невидимі, вдавнені).

Якщо при огляді документа виявлено наявність слабо видимих штрихів знищеного початкового тексту записів та відбитків печаток (штампів), то подальше спостереження та фотозйомку проводять за

Істотне методологічне значення для технічної експертизи документів мають досягнення трасології. Ця наука працями вітчизняних і закордонних криміналістів успішно розвивається як самостійна галузь знань. Однак її методи і прийоми не обмежуються рамками трасологічної експертизи. Вплив трасології, її методологічна функція простежуються у всіх тих предметних судових науках і, відповідно, видах експертиз, у яких об'єкти дослідження походять від дії визначеного механізму слідоутворення. Не складає тут виключення і судово-технічна експертиза документів. Проведені в її рамках дослідження способів виготовлення документів багато в чому мають трасологічну природу. Тому не випадково вирішення низки питань, що виникають у відношенні документів, які виготовлені засобами поліграфії, здійснюється відповідно до загальних закономірностей вивчення слідів [8, с. 29].

Для експертного дослідження речових доказів суттєва не тільки методологічна, але й інформаційна сторона пізнавального процесу. Інформаційне поле документу – речового доказу, неоднорідне. Об'єкти пізнавальної діяльності експерта зведені в три групи. Одна з них – група власних об'єктів, її складають реквізити і матеріали документів. Інша – технологічних. Документи – це штучні предмети матеріального світу. Вони створюються людиною, при цьому ними використовуються різні апарати, механізми, пристосування [6, с. 120]. Технічні засоби, що застосовуються для складання, копіювання і тиражування документів, утворюють технологічну групу об'єктів пізнавальної діяльності експерта. Останній – третій групі присвоєно назву придбаних об'єктів. До них віднесені сліди рук, біологічні сліди, мікрооб'єкти, сліди предметів, механізмів, речовин, включаючи і мікросліди. Походження придбаних об'єктів інформаційного поля документу – речового доказу може мати як детермінований, пов'язаний, наприклад, зі способом виготовлення документа, так і випадковий характер.

Складові інформаційного поля документу – речового доказу, можуть бути об'єктами різних родів експертиз, що дозволяє розглядати експертне дослідження документів як комплексне. Під комплексною розуміється експертиза, у якій беруть участь експерти різних спеціальностей. Тут як ознаку комплексної експертизи використовується кількість виконавців, що беруть участь у ній, що є невірним. Принципово таку експертизу може зробити й один експерт [8, с. 184]. Спроба дати визначення комплексній експертизі починалася в роботах низки вчених. Однак у своїх дефініціях автори, у цілому правильно розуміючи специфіку даної процесуальної форми дослідження речових доказів, усе-таки не змогли виділити її найбільш істотні родові риси, що не дає можливості чітко – на рівні визначення, відмежувати комплексну експертизу від інших форм використання спеціальних знань. Наприклад, у вступній частині своїх міркувань, виділяючи відмінність комплексної експертизи від комісійної,

вони парадоксально безальтернативно вказують на те, що «експерти вирішують питання», «необхідна участь декількох експертів», або говорять про потребу спільного «вирішення тих самих питань, поставлених слідчим або судом, фахівцями суміжних галузей знання», не пояснюючи при цьому, що розуміється під «суміжними галузями знання» і чому вони повинні бути обов'язково «суміжними». Ми пропонує таке визначення: комплексною експертизою називається дослідження, проведене у встановленому процесуальним законом порядку особами, в результаті якого для відповіді на винесене на експертизу питання використовуються спеціальні знання, що відносяться по існуючій класифікації до компетенції двох або більше видів судових експертиз. В результаті такої інтеграції формулюється висновок, як правило, що перевершує за своїм доказовим значенням інший висновок, якби він був отриманий на основі застосування тільки однорідних спеціальних знань [9, с. 64].

Підводячи підсумок вищевикладеному, вважаємо за необхідне привернути увагу на той факт, що існуючі сьогодні наукові основи техніко-криміналістичного дослідження документів, виготовлених за допомогою техніки для множення не відповідають сучасному стану боротьби зі злочинністю з причини постійної комп'ютеризації. Це також довели результати проведеного нами анкетування працівників експертних підрозділів: 82% з опитаних вважають за необхідне розробку нової методики судово-технічної експертизи документів; 15% – зазначені нововведення непотрібні; 3% – необхідно вдосконалити існуючі (у відсотках від загальної кількості опитаних). Тож розробка нової методики техніко-криміналістичного дослідження документів є сьогодні однією з актуальних проблем не лише експертних підрозділів а й органів внутрішніх справ взагалі.

Список використаних джерел

1. Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р. Криминалистика: Учебник для вузов / Под. ред. Р.С. Белкина.-2-е изд., перераб. и доп. – Москва: Норма, 2004. – 974 с.
2. Айринг С., Айринг Э. Сканирование – профессиональный подход. – Минск, 1997, 120 с.
3. Александров В.В., Касаткин А.С., Мицевичус Г.Ю., Чапенко В.Г. Опыт эксплуатации машины РЭМ-600К на предприятиях страны. В кн.: Тезисы докладов совещания «Электрографические копировально-множительные аппараты и материалы к ним». Вильнюс, Респ. правл. НТО Приборпром, 1970, С. 17-20.
4. Алексеев А.А. Некоторые методики криминалистического исследования. – Россия, 1993.– 115 с.
5. Алферов А.В., Матлин Е.М. Средства тиражирования документов: Учебник для техникумов. – М.: Радио и связь, 1990. – 208 с.

Переверзєва Г.О.

МЕТОДИЧНА СХЕМА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ ЗІ ЗМІНАМИ ПОЧАТКОВОГО ЗМІСТУ ШЛЯХОМ ТРАВЛЕННЯ АБО ЗМИВАННЯ

Експертиза документів, початковий зміст тексту яких піддавався травленню або змиванню, встановлює:

- факт зміни змісту документа шляхом травлення або змивання;
- початковий зміст тексту документа;
- вид речовини, що була використана для травлення чи змивання (це завдання може бути вирішене лише за допомогою спеціальних знань у сфері хімії).

Вивчення розпочинають із зовнішнього огляду документа в різних режимах освітлення (розсіяному, навискісному, наскрізному світлі), при якому встановлюють наявність:

- розплив фарбувального матеріалу навколо штрихів;
- бурі плями на поверхні паперу, місця їх розміщення;
- слабо видимі штрихи в місці розміщення штрихів, які читаються;
- відмінність у відтінках паперу на різних ділянках;
- втрата глянцею паперу;
- жорсткуватість, рихлість структури паперу;
- зміна кольору штрихів на окремих ділянках;
- зміна кольору захисної сітки або її знебарвлення та ін.

Після цього проводять мікроскопічне дослідження за допомогою луп та мікроскопів, в процесі якого виявляють:

- зміну кольору фарбувального матеріалу в окремих штрихах видимих записів;
- наявність інших штрихів в місці розміщення видимих записів (слабо помітних, з іншим кольором, вдавнених та ін.);
- розпливи фарбувального матеріалу в штрихах щойно виконаних записів;
- ступінь проникнення фарбувального матеріалу в шар паперу;
- зміну кольору захисної сітки та ліній графлення типографського тексту в місці розміщення видимих записів;
- характер пошкодження поверхні паперу та ін.

Люмінесцентні властивості фарбувального матеріалу штрихів початкового тексту та поверхні паперу встановлюються при вивченні видимої люмінесценції, викликаній ультрафіолетовими променями та люмінесценції в ближній інфрачервоній ділянці спектра, викликаній синім кольором та випромінюванням лазерів.

Якщо в документі травленню (змиванню) піддавалися окремі ділянки, буде спостерігатися нерівномірне світіння (люмінесценція) поверхні паперу при локальній обробці його хімічними речовинами.

В залежності від виду застосованої речовини, за допомогою якої

інформації за такими характеристиками мікрооб'єктів:

- геометричними розмірами;
- морфологією (тобто просторовою структурою об'єктів) та особливостями зовнішньої будови;
- структурою, кольором та агрегатним станом;
- розчинністю у воді й органічних розчинниках;
- природою (органічна, неорганічна тощо) за допомогою відповідних хімічних реактивів, або тестів;
- фізико-механічними і хімічними властивостями.

На підставі цих даних отримують первинну інформацію про природу виявлених мікрооб'єктів, сукупність їх ознак і характерні особливості, попередню інформацію про хімічний склад, прогнозують клас, рід, вид, різновид, групу з тим, щоб в сукупності з закономірностями виникнення мікрооб'єктів встановити приналежність порівнюваних об'єктів до однієї групи (роду).

Попереднє дослідження мікрооб'єктів включає в себе кілька етапів.

1. Аналіз вилучених мікрооб'єктів за зовнішніми ознаками, кольором, агрегатним станом, іншим характерним ознакам. На цьому ж етапі необхідно відокремити забруднення, або, навпаки, за ними розсортувати мікрооб'єкти. Здійснюється це, як правило, на предметному столі мікроскопа.

2. Встановлення приналежності розсортованих мікрооб'єктів до події. Це здійснюється з урахуванням картини події, а також специфічності мікрооб'єктів для кожного виду події. Обидві ці обставини враховуються при виборі методів і засобів, які необхідно застосувати для визначення природи і походження мікрооб'єктів. Розпізнавання мікрооб'єктів на цій стадії проводиться за допомогою мікроскопії (можуть використовуватися універсальні, біологічні, порівняльні, поляризаційні, ультрафіолетові, інфрачервоні та інші мікроскопи), при різних способах освітлення (УФ, ІЧ, темнопольному, в поляризованому світлі тощо), вивчення люмінесцентних властивостей мікрооб'єктів.

3. Застосування фізичних, фізико-хімічних і хімічних методів, що дають інформацію про елементний, функціональний і фазовий склад. Це можуть бути проби за допомогою хімічних краплинних реакцій, хімічні тести, визначення фізико-механічних властивостей. Тут же можливе вивчення речовин при нагріванні, прожаренні, розчиненні в різних розчинниках. Інформативним є метод тонкошарової хроматографії. У лабораторних умовах можливе застосування атомно-абсорбційного аналізу. Якщо допускається знищення мікрооб'єктів, застосовують емісійний спектральний аналіз.

6. Белкин Р.С. История отечественной криминалистики. – М.: НОРМА, 1999. – 486 с.

7. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. – М.: БЕК, 1997, 1023 с.

Комісарова Н.О., Шостак М.П., Прозоров О.П.

СЛІДИ-ВІДОБРАЖЕННЯ В КРИМІНАЛІСТИЦІ: ПРИРОДА, ВИДИ ТА СПОСОБИ ОТРИМАННЯ

Дослідження питань ролі відображень у гносеологічному процесі неодмінно викликає необхідність визначення, а потім використання у викладі аргументів та висновків понять факту, відомостей про факти, інформації, значущої інформації, доказової інформації, але насамперед – власне самого відображення і його значення у встановленні фактів.

Доказування у будь-якому юридичному процесі відбувається на основі використання інформації про факти минулого. Це положення є незаперечним і поділяється всіма дослідниками. Але юридично значуще доказування може бути лише процесуальним. Криміналісти ж користуються не доказами, а відомостями про факти, які за певних умов можуть стати доказами, коли вони міститимуться у передбачених законом джерелах. Більше того, фактичні дані, одержані з порушенням передбаченої законом форми, не можуть мати значення доказів [1, с. 43].

Тому досить спірним є твердження Р.С. Белкіна, що «доказ, який виник, стає об'єктивно існуючим явищем матеріального світу. Його існування, так само як існування будь-якого явища, обумовлено об'єктивними закономірностями дійсності» [2, с. 38].

На цю неточність звертає увагу В.І. Вінберг [3]. Не відбувається в результаті витлумачення поняття факту без урахування специфічних умов пізнання у кримінальному судочинстві. У філософії існує два поняття факту:

– факт інтерпретується як реальність, дійсність, а також як явище, подія. У цьому розумінні об'єктивна дійсність дається фактично, у вигляді сукупності об'єктивних фактів;

– факти як елемент системи знань, у межах якої він є її вірогідною основою [4].

У пізнанні об'єктивний факт (перший випадок) відбувається у вигляді сприйняття факту, а потім фіксується у судженні (другий випадок). З точки зору гносеологічної природи різниці у цих поняттях немає. Проте, у нас йдеться про докази, які являють собою знання про факти, а знання може виникнути лише у процесі пізнання [4]. Тому доказами можуть бути факти лише другого роду. Ю.К. Орлов пише, що «будь-яка встановлена у справі подія досліджується перш за все як фізичний процес і, лише будучи пізнаною у цій якості, вона одержує певну юридичну оцінку [5, с. 2], тобто може бути подана як доведена, зафіксована юридичними доказами.

«Факт може стати доказом, – пише М.П. Шаламов, – коли під час його

виявлення, закріплення оцінки дотримуються правил закріплених кримінально-процесуальним законодавством» [6, с. 31].

Таким чином, Р.С. Белкін по суті говорить не про формування доказів, а про об'єктивні передумови цього акту. Він зазначає, що «...під час вчинення злочину виникають не докази, а ті фактичні дані, які надалі відповідно до закону набувають у розслідуваній справі значення судових доказів», що введення терміна «докази» є умовним, оскільки виникають не докази, а фактичні дані, які у подальшому можуть стати доказами [9, с. 53].

Поняття «інформація» за своїм змістом настільки широке, що може використовуватись у багатьох галузях, у тому числі й у правових науках. Підтвердженням цьому може бути визначення, що міститься в Енциклопедичному словнику: «Інформація (від лат. *Informatio* – роз'яснення, викладення). Спочатку – відомості, що передаються людьми усним, письмовим або іншим шляхом (за допомогою умовних сигналів, технічних засобів та ін.). З середини ХХ ст. – загальнонаукове поняття, що містить у собі обмін відомостями між людьми, людиною та автоматом, автоматом та автоматом; обмін сигналами у тваринному та рослинному світах; передача ознак від клітини до клітини, від організму до організму. Інформація – це одне з основних понять кібернетики» [10, с. 498].

Протягом існування це поняття постійно змінювалось. В.М. Глушков під інформацією у широкому розумінні визначав будь-які відомості, що виникають у матеріальній системі і у процесі її взаємодії з навколишнім середовищем. Інформація – це характеристика змісту одержаного від навколишнього середовища у процесі перетворення його людиною.

Визначення, що давались різними вченими-юристами стосовно правової інформації можна вважати суперечливими та такими, що виражають її суть на різних рівнях. Наприклад, О.Ф. Шебанов визначає правову інформацію як сукупність відомостей про право і процеси та явища, що з ним пов'язані [12, с. 8-9]. Він класифікує її залежно від джерела походження на офіційну та неофіційну.

«Інформацію про державно-правові інститути», що, в свою чергу, поділяються на загальну і галузеву юридичну інформацію, виділяє Р.А. Сафаров. При цьому він під загальною юридичною інформацією розуміє «всю сукупність відомостей, суб'єктом і об'єктом яких є державні органи, посадові особи, депутати та громадяни, а під галузеву – сукупність відомостей у конкретній галузі...» [4, с. 209].

Р.С. Белкін та А.І. Вінберг визначили зміст доказової інформації як зміни середовища та зміни у відображаючому об'єкті внаслідок процесу відображення. З цього приводу вони писали: «Зміни, пов'язані з подією, це докази, а ступінь зв'язків доказів з подією, до якої вони відносяться, що знаходиться у прямій залежності від кількісного і якісного змісту цих змін, є доказовою інформацією» [5, с. 173-176].

Як бачимо, поняття інформації пов'язується зі змінами

процесі попередніх досліджень визначають придатність виявлених слідів для ідентифікації, вживають необхідні заходи для збереження вилучених об'єктів, встановлення їх приналежності до розслідуваної події.

Попереднє дослідження мікрооб'єктів проводиться відповідно до загальних рекомендацій та направлено, як правило, на вирішення таких завдань:

- виявлення на елементах речової обстановки місця події нашарувань мікрочастинок або мікрокількостей речовин і матеріалів;

- орієнтовне визначення природи зазначених вище мікрооб'єктів з метою відшукування і вилучення виробів (індивідуально визначених елементів речової обстановки), виготовлених з подібних речовин і матеріалів, для порівняльного дослідження;

- з'ясування механізму утворення мікрооб'єктів (взаємне розташування і напрямки взаємодії предметів, що беруть участь у слідоутворенні);

- порівняння мікрочастинок і мікрокількостей речовин з речовинами та матеріалами конкретних предметів з метою визначення доцільності направлення на подальше експертне дослідження.

Методичною основою попереднього дослідження є розроблені у відповідних видах судових експертиз способи дослідження об'єктів різної природи.

Технічні засоби, що використовуються для попереднього дослідження повинні забезпечувати:

- науковість застосовуваних методик (тобто методики повинні бути науково обґрунтованими і апробованими);

- збереження досліджуваних об'єктів для подальшого експертного дослідження;

- безпеку осіб, які проводять попередні дослідження і присутніх при цьому (в першу чергу це відноситься до роботи з хімічними реактивами, вибуховими речовинами, газами тощо);

- виконання норм моралі та етики.

Попереднє дослідження об'єкта не повинне ставити під сумнів можливість його подальшого експертного дослідження. Тому при попередньому дослідженні, як правило, застосовуються неруйнівні (недеструктивні) методи дослідження. Виключенням є випадки, коли від досліджуваного об'єкта можна відокремити будь-яку частину без зміни його властивостей в цілому, наприклад при дослідженні в'язких, сипучих, рідких або газоподібних речовин.

Головний принцип проведення попереднього дослідження – від простого до складного.

При проведенні попередніх досліджень, як правило, використовуються такі загальнонаукові методи дослідження: спостереження, вимірювання, порівняння, експеримент, моделювання.

В результаті попереднього дослідження можливе отримання

чи відповідали вони технічним умовам виробництва, правилам безпеки, ДСТУ і чи правильно вони використовувались;

– яким з точки зору безпеки був стан обладнання, приміщень та комунікацій.

Утім, наведений перелік не можна вважати вичерпним, оскільки багатоманітність можливих порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, а також власне і сам перелік робіт з підвищеною небезпекою, який налічує значну кількість таких робіт, у кожному разі передбачає вибір і залучення різних спеціалістів, залежно від потреб розслідування.

Крім спеціалістів, у питаннях охорони праці та техніки безпеки, доцільно також залучати криміналістів, які допоможуть слідчому зібрати інші речові докази. Також потрібно пам'ятати, що у разі загибелі людини, участь судово-медичного експерта (лікаря) в проведенні огляду місця події також є обов'язковою.

Потрібно скористатись допомогою спеціаліста криміналіста у фотографуванні місця події, оскільки важливо, щоб матеріали огляду мали наочний вигляд. Кількість фотознімків завжди залежить від конкретних обставин нещасного випадку на виробництві. Як правило, фотографують загальний вигляд цеху, дільниці, об'єкта з різних боків. Деталі машин і механізмів, інструмент та інші предмети, якими була нанесена травма, дефекти загороджувальних пристроїв, засобів індивідуального захисту або відсутність таких.

Список використаних джерел

1. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / За ред. В.Г. Цапка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: 2003. – 397 с.
2. Бороданков А.П., Глистин В.К. Охрана безопасности труда / А.П. Бороданков, В.К. Глистин. – Л.: Лениздат, 1975. – 166 с.
3. Таран О.В. Способи вчинення злочинних порушень вимог законодавства про охорону праці / О.В. Таран // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. – № 4(77). – С. 184-189.

Пачевська Г.К.

ПОПЕРЕДНЄ ДОСЛІДЖЕННЯ МІКРООБ'ЄКТІВ, РЕЧОВИН І МАТЕРІАЛІВ НА МІСЦІ ПОДІЇ

Попереднє дослідження – це позапроцесуальне застосування спеціальних знань для встановлення відношення виявлених слідів (у тому числі і у вигляді мікрооб'єктів речовин і матеріалів) до розслідуваної події, одержання відомостей про механізм їх утворення, встановлення ознак слідоутворюючого об'єкта і збору відомостей про можливі прикмети, звички та інші відомості, що характеризують правопорушника.

Основна мета попереднього дослідження – в оперативному отриманні інформації для пошуку правопорушника за свіжими слідами. Крім того, в

навколишнього середовища, змінами в об'єктах та їх взаємодіями, а також водночас характеризується як будь-яке повідомлення, сигнал. Так само без намагань уніфікувати це поняття дослідники вводять його неоднозначні варіанти у сферу юридичної науки і практики. Проте, наука і практика вимагають застосування однакових термінів в одному якомусь значенні з точно визначеним змістом.

Можна виділити три значення інформації, кожне з яких має свою сферу застосування і відмінний зміст. Перше вказує на жанр журналістики, який являє собою коротке повідомлення описового характеру про конкретні події, а так само друк, проголошення чи показ цього повідомлення. У такому значенні інформація перебуває поза межами наших наукових інтересів, оскільки не може використовуватись у визначенні і поясненні фактів, що залучаються до процесу доказування у кримінальних справах.

Найбільш придатним для вживання в наукових пошуках у галузі криміналістики та у практиці збирання фактів як можливих судових доказів є поняття інформації, вироблене в кібернетиці (інформатиці), яке характеризує її як повідомлення, що знімає або зменшує ентропію. Необізнаність у той самий час встановлює або збільшує негентропію, впорядкованість, знання. Передбачається, що кожне таке повідомлення є істинним, причому нове повідомлення про той самий об'єкт і у такому самому обсязі не є інформацією, оскільки не знімає (чи зменшує) ентропію. Тому інформація завжди буде пізнавальною і значущою.

Цілком переконливо, на перший погляд, можуть заперечити проти такого визначення стосовно застосування рекомендацій криміналістики щодо правил збирання відомостей про розслідувану подію, коли неодмінною умовою цього процесу визнається одержання даних про один і той самий факт з різних джерел (чим їх більше, тим краще). Проте ці повідомлення будуть лише подібними, а кожне з них міститиме окремі нові деталі, будуть різнитися за обсягом і глибиною, а тому кожне з них стане певним чином, так чи інакше своєрідним і зніматиме свою частку ентропії, а отже, відповідатиме вимогам наукового визначення. Більше того, новизна відомостей кожного з джерел буде більш відчутною, коли інформація від безпосереднього збирача (слідчого) надійде до її споживачів у судову інстанцію.

Таким чином, багато вчених-криміналістів розглядають процес слідоутворення як інформаційний, а наслідки вчиненого злочину (події, що розслідується) як доказову інформацію. На нашу думку, криміналістика досліджує не докази, які можна використати у кримінальному процесі, а будь-які матеріальні зміни, що виникли на місці події і несуть певну інформацію, яка може допомогти у вирішенні багатьох питань під час розслідування.

Оперування інформацією неодмінно пов'язується з її споживачем та її

кількістю. Ці вимоги необхідно враховувати у процесах пізнання і доказування у кримінальних справах. У кібернетиці кількість інформації визначається формалізованими порціями (біт, байт), достатність яких залежить від програми, що у кінцевому рахунку за допомогою відповідних операторів (команд) задовольняє встановлені потреби споживача. Свого часу кількість інформації образно визначив В.Н. Тростніков, який порівняв її зі склянкою молока, якого для одного споживача може виявитись замало, а інший задовольниться половиною вмісту [7]. Отже, отримання інформації й її кількість залежить від пізнавальної діяльності багатьох учасників кримінального процесу. Наприклад, органи дізнання збирають інформацію у ході оперативно-розшукових дій. Їх діяльність допомагає у висуванні слідчих версій та виборі тактичних прийомів. Далі слідчий одержує інформацію шляхом виконання слідчих дій і вживання різних заходів, що допомагають встановити істину у справі. За допомогою досягнень природничих, технічних та інших наук, практичного досвіду, методів, прийомів та технічних засобів, що використовуються в криміналістиці, слідчий збирає інформацію про вчинений злочин. Говорячи про інформаційні процеси в судочинстві, ми повинні пам'ятати про мету їх впровадження і межі застосування, тобто, про адресність інформації та її достатність (кількість).

М.Я. Сегай вважає, і ми з ним погоджуємось, що розслідування злочину є процесом пізнавальним і полягає у збиранні, сприйнятті, опрацюванні, накопиченні та, в кінцевому рахунку використанні інформації, що може допомогти у розслідуванні кримінальної справи. З цього приводу він писав: «Розслідування злочинів – це опосередковане пізнання, засноване на вивченні тих предметів і слідів, що містять інформацію про об'єкти і події минулого. Результатом розслідування є закінчення провадження, кримінальна справа, яка є упорядкованою інформаційною моделлю розслідуваної події» [8, с. 12]. Це означає, що джерела отримання інформації про подію залежать від участі того чи іншого суб'єкта у кримінальному процесі. Для слідчого такими джерелами є обставини місця події, матеріальні та ідеальні сліди. Інші суб'єкти кримінального процесу керуються протоколами слідчих дій.

На завершення аналізу про інформацію та інформаційні процеси на досудовому слідстві, потрібно звернути увагу на вираз, який набув невинувато широкого вжитку в наукових працях з криміналістики і практиці дізнання та розслідування – «криміналістично значуща інформація», під якою розуміють будь-які відомості, одержані працівниками органами дізнання або слідчим у процесі розслідування злочину як процесуальним, так і непроцесуальним шляхом за допомогою криміналістичних наукових рекомендацій. Такі відомості можуть бути різними, але єдина умова щодо їх існування – це зацікавленість у них осіб, які розслідують злочин. Вони можуть використовуватись в різних цілях:

прокуратури та слідчими ОВС, засвідчило, що найбільш поширеним є залучення спеціаліста саме до огляду місця події.

Огляд місця події при розслідуванні злочинів, передбачених ст. 272 КК України, має винятково важливе значення, оскільки саме завдяки вчасному та якісному його проведенню, правильному та детальному дослідженню обстановки на виробничому об'єкті, а також належній фіксації результатів огляду у відповідному протоколі, виявляється можливим найбільш повно зібрати доказову інформацію, яка і визначить подальший напрям розслідування та забезпечить ефективність проведення інших слідчих (розшукових) дій.

Зважаючи на специфіку обстановки виробничого середовища, технологічних процесів, а також кола обов'язків учасників виробничої діяльності, до проведення огляду місця події у кожному разі доцільно залучати спеціаліста, оскільки слідчий, зазвичай, не володіє належними знаннями у відповідній галузі [2].

Залежно від характеру робіт з підвищеною небезпекою, під час яких трапився нещасний випадок, для надання допомоги слідчому при проведенні огляду місця події можуть бути залучені різні спеціалісти, а насамперед ті, знання і навички яких дозволять достеменно з'ясувати обставини події, що стосуються її технічної та організаційної складових. Компетентний спеціаліст, як правило, здатен проводити технічні розрахунки, орієнтується у питаннях відповідності певного виду робіт з підвищеною небезпекою технічним завданням, діючим стандартам та нормативним документам; володіє у достатньому обсязі знаннями, необхідними для налагодження, налаштування, регулювання та перевірки виробничого обладнання, оцінки його справності. У разі потреби зможе надати допомогу у підключенні приладів, реєстрації необхідних характеристик і параметрів та оцінці одержаних результатів; орієнтується у змісті програм, інструкцій та іншої технічної документації. Компетентний спеціаліст також володіє інформацією щодо статистичної звітності, науково-технічної інформації, що містить опис робіт, які проводяться, необхідні специфікації, діаграми, таблиці, графіки тощо [1]. Відтак, поза сумнівом, допомога спеціаліста у проведенні огляду місця події дозволить суттєво підвищити ефективність та результативність проведення цієї слідчої дії, а також заощадить час на її проведення.

Спеціаліст у кожному випадку допомагає слідчому з'ясувати:

- які саме роботи із підвищеною небезпекою виконувались на місці, де стався нещасний випадок і головне, чи відповідали способи, засоби, методи, організація і прийоми, що використовувались правилам безпеки, паспортам, інструкціям, призначеним для проведення конкретного виду робіт з підвищеною небезпекою;

- яке обладнання, інструмент, матеріали, контрольно-вимірювальні прилади застосовувались на об'єкті перед настанням нещасного випадку,

документа;

- розплив, знебарвлення чи зміна забарвлення штрихів, нанесених на витравленому місці.

Дописка (чи вставка) – це вид зміни початкового змісту документа шляхом внесення змін до тексту (нових записів чи окремих письмових знаків, окремих штрихів, які змінюють зміст і значення написаного раніше).

Змивання – розчинення та вимивання фарбувального матеріалу штрихів тексту з поверхні документа. Для змивання застосовують воду, спирт та спеціальні хімічні розчинники.

Ознаки травлення та змивання:

- порушення проклейки паперу;
- утворення матових ділянок та плям;
- руйнування захисної сітки;
- розпивання фарбувального матеріалу штрихів, якщо останні нанесені на місті травлення, а також розходження в їх забарвленні.

Всі методи підробки вже давно відомі правопорушникам. Багато років Україна протидіє кримінальним правопорушенням, пов'язаним з підделкою віз. Це викликає необхідність у розробленні нових та удосконаленні наявних способів захисту віз. Ці заходи будуть надійно захищати цей документ та сприяти профілактиці кримінальних правопорушень.

Панчишин М.Я.

УЧАСТЬ СПЕЦІАЛІСТА В ОГЛЯДІ МІСЦЯ ПОДІЇ У СПРАВАХ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ РОБІТ З ПІДВИЩЕНОЮ НЕБЕЗПЕКОЮ

Під час розслідування злочинів, передбачених ст. 272 КК України, процесуальною функцією спеціаліста вважається його участь у слідчих (розшукових) діях: у огляді місця події (механізмів, інструментів, документів, речових доказів) у проведенні слідчого експерименту, допитів.

Специфіка розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою полягає у тому, що слідчий потребує допомоги спеціаліста майже протягом усього розслідування. Відтак, питання, пов'язані із залученням спеціаліста до розслідування цих злочинів, визначення кола таких спеціалістів з метою з'ясувати характер, якість та обсяг консультацій та практичної допомоги, які вони можуть надати, потребують розгляду та практичного вирішення, адже до підслідності органів внутрішніх справ розслідування злочинів, передбачених ст. 272 КК України, віднесено лише у 2012 р., що свідчить про відсутність досвіду їх розслідування у слідчих ОВС [3, с. 186].

Ознайомлення з практикою розслідування цих злочинів слідчими

тактичних, доказових чи як допоміжний засіб. Практичне значення цього полягає в тому, що слідчий чи працівник органу дізнання самостійно визначає призначення інформації та свої подальші дії стосовно неї.

Криміналістично значущу інформацію представляють як будь-яку інформацію, що дозволяє встановити істину у справі. На початку розслідування слідчий тільки збирає інформацію. Згодом обробляє її та відбирає ту, що дозволить успішно завершити розслідування, встановити особу злочинця, виявити матеріальні об'єкти та ін. Головна і кінцева мета процесу розслідування – встановлення особи, що вчинила злочин, характеру його дій і пов'язаних з ним та з його діями різних обставин. Найбільший інтерес для слідчого становить інформація, що дозволяє ідентифікувати людину та інші об'єкти за їх слідами. Таку інформацію називають ідентифікаційною [9].

На перший погляд інформація, яку отримує слідчий, може не мати значення для успішного розслідування злочину та встановлення істини у справі, однак, згодом вона може набути криміналістичного значення і відіграти вагому, якщо не вирішальну, роль у процесі подальшого розслідування злочину.

Серед надзвичайно корисних з точки зору ретроспективного пізнання розслідуваних подій вирізняються сліди події (злочину), які як носії інформації певним чином відображають минулі взаємодії об'єктів і завдяки цьому дають нам знання про ці минулі взаємодії і самі об'єкти, знімаючи або зменшуючи ентропію. Небезпідставно сліди злочину є найкращими «інформаторами» про подію, що сталася, являючи собою її матеріальні відображення.

Незалежно від виду слідів їх інформаційна суть, як міри негентропії, не змінюється, тому без обмовок на основі виявленої у слідах інформації та за допомогою розроблених криміналістичних методів та способів виявлення, фіксації, вилучення та збереження слідів можна оцінювати можливість подальшого їх використання у процесі розслідування злочину та встановлення істини у справі.

Сліди-відображення можуть безпосередньо використовуватись у встановленні фактів через процес криміналістичної ідентифікації. Проте контактні сліди первинного відображення, як правило, дуже важко, а в здебільшого неможливо прямо ввести в орбіту доказування. Кримінально-процесуальне законодавство передбачає право (і обов'язок) слідчого фіксувати відображені в слідах об'єкти шляхом відображення відображеного за допомогою спеціальних методик, розроблених криміналістикою – масштабна, кольороороздільна фотозйомка, виготовлення зліпків, відтисків, відбитків тощо.

Необхідно зауважити, що взаємодія об'єктів передбачає первинність відображуваного і вторинність відображення. Взаємодіючі об'єкти є відображуваними і відображуючими відносно один до одного: один об'єкт

у даному конкретному випадку є джерелом відображення, інший – носієм відображення. У цьому плані надзвичайно корисними вважаємо теоретичні розробки М.Я. Сегає про зворотні зв'язки в ідентифікаційному процесі [9], який на філософському рівні довів необхідність використання у доказуванні не лише прямих відображень, а й зворотних, що чітко корелюється з одним із основоположних постулатів теорії відображення про виключення із взаємодії будь-якого абсолютно первинного чи абсолютно вторинного.

Таким чином, відображення – є процес і певний результат діяння однієї матеріальної системи (відображуваної) на іншу (відображуючу), він являє собою відтворення особливостей однієї системи в іншій. Завдання дослідника полягає в тому, щоб знайти такі особливості, ознаки відображення.

Якщо умови відображення (характер взаємодії, властивості взаємодіючих об'єктів тощо) виявляються сприятливими, то відображення буде адекватним відображуваному об'єкту, що у криміналістичному відношенні є вельми істотним для відтворення комплексу ідентифікаційних ознак.

Будь-яке відображення є інформація, тобто відомості про щось, які дають нам знання про нього, знімають або зменшують невизначеність, своєрідна і досить надійна у пізнавальному сенсі модель одного предмета або процесу в іншому. В одних випадках, на основі відомостей, одержаних у результаті вивчення відображених особливостей, встановлюється індивідуальна тотожність слідоутворюючого об'єкта, в інших – робиться висновок про її групову приналежність.

Теорія відображення в цілому і поняття адекватності зокрема дозволяють дійти висновку, що відображення і оригінал не знаходяться в стані «чистої» тотожності. Співвідношення між ними виявляється у вигляді ізоморфізму, схожості, подібності (не варто змішувати з гомоморфізмом, який визначає лише приблизне відображення, наприклад, зроблений слідчим малюнок сліду). Ізоморфні відображення широко розповсюджені в природі: відбиток у будь-якому об'єкті в результаті взаємодії цього об'єкта з іншим, за своєю структурою є ізоморфним будь-якій стороні останнього. Сюди належать сліди, які вивчає криміналістика у будь-якому їх тлумаченні.

Аналогічне співвідношення є характерним і для похідних речових доказів, якими, в основному, і оперує досудове слідство в різних процесуальних формах. Тут відбувається такий самий процес відображення: ознаки відображуваного об'єкта (первинного речового доказу) передаються у відображуючому об'єкті – моделі, яка виступає як похідний речовий доказ, формою відображення об'єкта і засобом пізнання, на основі використання ізоморфізму (подібності), що існує між предметами.

друкарські фарби, тоді як пробільні елементи не сприймають фарби. При цьому і друкуючі, і пробільні елементи розміщені в одній площині.

Ознаки плоского офсетного друку:

- рівномірне поверхнєве розміщення фарбувального матеріалу у штрихах;
- мала товщина шару фарби (до 1,5 мкм);
- недостатньо насичений відтінок фарбувального матеріалу;
- видимі захисні волокна – хаотично розміщені в товщі паперу сині та червоні волокна.

Фарба OVI (англ. Optically Variable Ink) – це типографська фарба, яка має здатність змінювати забарвлення.

Існують такі види підробок:

- повна;
- часткова;
- виготовлення документів довільної форми.

Найпоширенішими кримінально-протиправними способами внесення змін у візак є підчищення, травлення, змивання, дописки та вставки.

Підчистка – один зі способів зміни початкового змісту документу, при якому штрихи, знаки або слова видаляються механічними засобами. Підчисткою видаляють окремі елементи цифр, літер, а також фрагменти тексту, відбитки печаток і штампів, підписи. Підчистка встановлюється на підставі аналізу сукупності ознак, пов'язаних з механічним впливом на папір, а також наявності залишків штрихів початкового тексту.

До ознак підчистки належать:

- розволокнення;
- втрата глянцевої;
- зменшення оптичної щільності паперу за рахунок видалення частини його поверхневого шару;
- пошкодження ліній захисної сітки тощо.

У результаті на візі можна виявити специфічні траси. Потоншення паперу візи у місці підчистки виявляють у процесі огляду документа проти світла.

Травлення – це спосіб видалення початкових записів (чи її частини) хімічним шляхом за допомогою знебарвлення фарбувального матеріалу штрихів, яке зазнає впливу хімічними реактивами: кислотами, лугами, окислювачами.

Ознаками травлення є:

- наявність на поверхні паперу візи матових ділянок, жовтих і білястих плям;
- пошкодження паперу візи;
- зміна кольору та поява розпливів в штрихах записів, розташованих поруч із ділянкою, що зазнала травлення;
- зміна кольору ліній захисної сітки та інших друкованих елементів

Саме таким буде приблизний перелік типів і категорій віз інших країн, проте варто зазначити, що протягом певного часу можуть бути нові зміни.

Якщо ж враховувати Українську класифікацію, то в першу чергу візи поділяються на типи в залежності від мети поїздки, які позначаються літерним та цифровим кодом латинського алфавіту.

Сучасна віза має такі захисні елементи:

- голограми;
- спеціальні види друку (глибокий, високий, плоский офсетний);
- захисні волокна;
- фарба OVI.

Розглянемо особливості кожного з вказаних захисних елементів сучасних віз.

Голограми-наклейки – самоклеючі етикетки зі структурою голографічного зображення, що відтворює дво- або тривимірне зображення й не піддається копіюванню та відтворенню звичайними типографськими методами. Графічне й голографічне зображення може включати такі елементи: кінетичні ефекти, кодування кольором, муарові ефекти, мікротексти, гільйонні сітки, приховані зображення, нумерацію, лазерну деметалізацію й багато чого іншого.

Голограма-наклейка наноситься в лівому верхньому куті візи, перед друком або після друку (залежно від технологічного процесу).

Глибокий друк, інтагліо – вид друку з використанням друкарської форми, на якій друкуючі елементи заглиблені по відношенню до пробільних.

Ознаки металогравії або інтагліо (intaglio):

- друкарська фарба розміщена на поверхні паперу рельєфно, причому більш глибоким тонам штрихів відповідає більш високий рельєф і навпаки
- на звороті документа утворюється негативний рельєф, що відповідає малюнку друкарської форми;
- наявність фону від фарбувального матеріалу на пробільних місцях;
- наявність «вусиків»-марашок у вигляді штрихів, розміщених приблизно під кутом 90° до штрихів зображення.

Високий вид друку – типографський друк, при якому друкуючі й пробільні елементи на формі розташовані у різних рівнях (не в одній площині), друкуючі – вище, а пробільні – нижче.

Загальні ознаки високого друку:

- наявність з лицьової сторони тиснення і рельєфу на звороті документа, відповідно до малюнка друкарської форми;
- фарбувальний матеріал у штрихах лежить нерівномірно, утворюючи по краях надрукованих елементів інтенсивно забарвлений «бордюр», тоді як внутрішня частина цього елемента забарвлена менш інтенсивно.

Принцип плоского друку полягає в тому, що друкуючі елементи, завдяки відповідній обробці, здатні сприймати і передавати на папір

Таким чином, будь-які відображення людини в навколишньому середовищі, виявлені або змодельовані, можуть використовуватись у судовому пізнанні як надійні джерела доказової інформації.

Список використаних джерел

1. Беляев Н.А., Керимов Д.А., Пашков А.С. О методологии юридической науки // Методологические проблемы общественных наук. Вып.1. – Л.: ЛГУ, 1968. – С. 128-140.
2. Домбровский Р.Г. Следы преступления и информация // Правоведение. – Вып.3. – Л., 1967. – С. 13-15.
3. Винберг А.И. Пути развития теории криминалистики // Сов. государство и право. – 1971. – № 10. – С. 115-120.
4. Медведев Н.Н. О гносеологической природе и доказательственном значении факта при расследовании преступлений // Сибирские юрид. записки. Вып.2. – Иркутск-Омск: ИрГУ, 1971. – С. 107.
5. Орлов Ю.К. Вещественные доказательства в уголовно-процессуальном доказывании: Автореф. дисс... канд. юрид. наук. – М., 1970. – 16 с.
6. Шаламов М.П. Теория улик. – М.: Госюриздат., 1960. – 182 с.
7. Белкин Р.С., Винберг А.И. Криминалистика и доказывание. – М.: Юрид. литература, 1969. – 178 с.
8. Штофф В.А. Введение в методологию научного познания. – Л.: ЛГУ, 1972. – 111 с.
9. Белкин Р.С. О некоторых дискуссионных вопросах теории советской криминалистики // Ленинский принцип неотвратимости наказания и задачи советской криминалистики. – Свердловск: УрГУ, 1972. – 159 с.

Кондратенко В.Л.

ВИПАДОК «ПЕРЕЛОМУ, ЩО РОСТЕ» У ДИТИНИ ГРУДНОГО ВІКУ

М'які тканини голови мають великий ступінь рухливості по відношенню до кісток черепа, що зумовлює можливість відносної невідповідності локалізації ушкоджень на м'яких тканинах та кістках черепа. Разом з цим нами відзначене переважання відносних об'ємних розмірів м'яких тканин шолома черепа над його кістками; внаслідок цієї особливості надчерепні гематоми в народжених можуть набувати гігантських розмірів зі спотворюючою деформацією голівки і що, на нашу думку, більш суттєво, така невідповідність розмірів дає простір для майже безперешкодного переміщення уламків кісток черепа.

Метою даної роботи є демонстрація на прикладі з нашої практики особливості та складності проведення судово-медичних експертиз трупів дітей при черепно-мозковій травмі.

З обставин справи було відомо, що дитина віком півтора місяця отримала травму при падінні з рук старшої сестри з висоти 0,5-0,8 м на кахельну підлогу, частина якої була застелена килимом. Дорослих свідків події не було, тому точно встановити висоту падіння та характер поверхні, на яку впала дитина, не виявилося можливим.

Дитина доставлена до районної лікарні, звідки через 6 годин після падіння була госпіталізована до обласної лікарні. При огляді дитини привертала увагу деформація голівки гігантською флуктуючою гематомою в правій тім'яно-скроневій ділянці. КТ-дослідження голови виявило масивну підапоневротичну гематому, лінійний перелом правої тім'яної кістки, що починався від сагітального шва, під прямим кутом лінія спускалася до тім'яного горба, потім повертала до переду та в одному сантиметрі від вінцевого шва повертала до низу, затухаючи на межі з основою черепа. Також було відмічено значне розходження країв перелому, яке досягало 1,5 см у ділянці тім'яного горба.

За ургентними показниками була виконана декомпресійна трепанація черепа. Під час операції видалена підапоневротична гематома, яка складалася з крові та мозкового детриту. Трепанацію було виконано із залученням задньонижнього краю лінійного перелому.

Смерть настала через 18 годин після отримання травми.

При судово-медичному дослідженні були виявлені такі ушкодження правої тім'яної кістки: лінійний перелом, у цілому зигзагоподібної форми, утворений трьома відрізками. Перший відрізок дещо звивистої форми довжиною 52 мм, відходить від стрілоподібного шва на відстані 37 мм від місця перетину останнього з лямбдоподібним швом, проходить у напрямку зліва-направо та дещо дугоподібної форми, випуклою частиною спрямованою доверху, довжиною по хорді 43 мм, утворюючи з першим відрізком кут близько 90°, відкритий до переду. Другий відрізок проходить у напрямку ззаду-наперед та дещо зверху вниз і переходить у третій відрізок дещо звивистої форми, довжиною 28 мм, утворюючи з другим відрізком кут близько 120°, відкритий до заду, проходить у напрямку зверху-вниз, у місці перетину останнього з правою гілкою вінцевого шва. Кут, створений першим та другим відрізком, знаходиться на відстані 53 мм від стрілоподібного шва та 42 мм правої гілки вінцевого шва; кут, утворений другим та третім відрізком, знаходиться на відстані 59 мм від стрілоподібного шва та 4 мм правої гілки вінцевого шва.

Необхідно відмітити, що перший та другий відрізки перелому проходили вздовж кісткових балок.

У спеціальній судово-медичній літературі є посилання на роботи, результати яких свідчать, що переломи кісток склепіння черепа в новонародженої дитини можливі при падінні її з висоти більше ніж 50 см [2].

Разом з цим, характер перелому, в нашому випадку, його загальний об'єм та ламана лінія його ходи змусили нас висловити сумнів про

на транзитний проїзд через її територію протягом відповідного строку.

Віза є документом зі спеціальними засобами захисту. Проблема захисту і фальсифікації документів із спеціальними засобами захисту дуже актуальна в наш час. Підроблені візи завдають великої шкоди державі.

Значна частина злочинів в нашому суспільстві вчиняються з використанням технічної підробки, тому правоохоронцям дуже часто доводиться звертатись до експертів, які можуть вирішити поставлені питання. Роль даної науки важлива і не тільки тому, що при вчиненні злочинів душе широко використовуються найрізноманітніші види підробок, які використовують як для дрібних махінацій так і, з використанням яких вчиняються тяжкі злочини як для певної категорії осіб так і для держави в цілому.

Отже, кожна країна на сьогодні має свою класифікацію віз, візових категорій, візових назв. Узагальнено їх можна представити так:

- транзитна віза – видається на короткий (до 5 днів) термін, для проїзду територією країни, що видала візу, до третьої країни, так званого, пункту призначення;

- туристична віза – видається для подорожі, обмеженої у часі, а саме з туристичною метою;

- ділова віза – видається для бізнесменів, а також осіб, які відвідують країну для встановлення комерційних стосунків, ведення бізнесу, ділових зустрічей і угод;

- робоча віза – основним її призначення є працевлаштування у відповідній країні;

- віза для возз'єднання родини – видається чоловіку/дружині (або партнеру) громадянина чи резидента країни, що видала візу;

- студентська віза – видається особам, які приїждять до країни на навчання;

- дипломатична віза – надається власникам дипломатичних паспортів, для встановлення зв'язків з іншими державами;

- журналістська віза – характеризується її вимогою у деяких країнах, для здійснення професійної діяльності;

- віза для укладання шлюбу – видається за обмежений період, а саме, до запланованого укладання шлюбу, видача обґрунтовується доказами стосунків з громадянином країни призначення;

- імміграційна віза – видається особам, які мають намір іммігрувати до країни, що видає таку візу. Зазвичай видається для одноразового в'їзду, адже особа-одержувач цієї візи згодом має отримати дозвіл на постійне проживання, яке в свою чергу не має вже обмежень щодо кількості в'їздів-виїздів;

- електронна віза. Подання на цю візу здійснюється через Інтернет, зберігається у спеціальній базі даних і прив'язується до номера паспорта.

Для цього згідно з КПК України можуть бути проведені негласні слідчі (розшукові) дії, наприклад: аудіо-, відео контроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, спостереження за особою, річчю, або місцем, що потребує використання спеціальної техніки [1].

Така техніка, як правило, має невеликі розміри, замаскована під побутові предмети обстановки, одягу, об'єкти особистої гігієни, знаряддя праці. Це пристрої, що працюють в автономному режимі або керуються дистанційно і виготовляються спеціально для конкретних завдань виявлення і документування предметів, осіб, подій тощо. Водночас окремі екземпляри спеціальної техніки є стандартними і навіть можуть бути предметами загальної криміналістичної техніки. Наприклад, кишенькові диктофони, краваткові мікрофони, радіомікрофони, поміщені у відповідні об'єкти.

Отже, засоби та методи криміналістичної техніки, забезпечуючи виявлення і правильну оцінку матеріальних ознак злочину, у подальшому значно полегшують пізнавальну діяльність як слідчого, так і суду, а також високу точність і повноту відтворення доказового матеріалу, сприяють закріпленню гарантій прав усіх учасників кримінального процесу тощо. Нехтування потребою застосування засобів та методів криміналістичної техніки під час розслідування злочинів призводить у більшості випадків до різкого зниження результативності даного виду діяльності. Проте, аналізуючи сучасний стан слідчої практики, можна виявити суттєві проблеми при використанні засобів і методів криміналістичної техніки практичними працівниками, що є наслідком повної або часткової відсутності належного криміналістичного забезпечення, яке виражається у неякісній теоретичній підготовці під час навчання, відсутності певних знань, вмінь і навичок щодо правил поводження з технічними засобами, окремих рекомендацій їх застосування тощо.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року № 4651-VI (Редакція станом на 11.08.2013); [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III (Редакція станом на 04.07.2013); [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Салтевський М.В. Криміналістика: (у сучасному вигляді). Підручник. / М.В. Салтевський. – К.: Кондор, 2005. – 588 с.

Павленко О.М.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІЗ

Віза – етикетка (відмітка чи позначка) у документі (закордонному паспорті), що оформлена уповноваженими державними органами України, та є дозволом на в'їзд особи на її територію на зазначений у ній строк або

можливість його одномоментного утворення при одноразовому падінні з висоти 50-80 см.

Вивчення спеціальної літератури дозволило нам прийти до висновку, що в даному випадку мав місце, так званий, перелом склепіння черепа, що ріс, у дитини грудного віку [1, 3, 4].

Вочевидь, дитиною під час падіння було отримано відносно невеликий за об'ємом лінійний перелом. У подальшому, за рахунок підвищення внутрішньочерепного тиску, приросту об'єму підпапоневротичної гематоми відбулося приростання довжини перелому зі зміною напрямку його розповсюдження вздовж радіальних кісткових балок по напрямку найменшого спротиву, що і призвело до значного збільшення об'єму перелому.

При експертизах лінійних переломів кісток склепіння черепа в новонароджених та дітей грудного віку треба враховувати можливість значних змін первинної морфології переломів під час їх клінічного перебігу.

На нашу думку, основними клінічними ознаками, що вказують на можливий ріст таких лінійних переломів кісток склепіння черепа, можна вважати: значну деформацію голівки, ушкодження твердої мозкової оболонки по ходу перелому, утворення значної за об'ємом підпапоневротичної гематоми (з мозковим детритом) та наявність виразного розходження країв лінійного перелому при КТ-дослідженні, яке виявляється і при експертизі трупа.

Список використаних джерел

1. Судово-медична експертиза дітей (навчальний посібник, затв. МОН України) / В.Д. Мішалов, О.І. Герасименко, О.О. Гуріна. – К., 2010. – 258 с.
2. Леонтьев А.Г. Смерть новорожденных от повреждения тупым оружием. / А.Г. Леонтьев // Сборник научных работ. – Л., 1959. – С. 36-42.
3. Орлов Ю.А. Руководство по диагностике и лечению черепно-мозговой травмы у детей / Ю.А. Орлов. – К., 2002. – 144 с.
4. Коновалов А.Н. Нейротравматология. Справочник / А.Н. Коновалов. – Ростов н/Д.: Феникс, 1999. – 576 с.

Корнев В.М.

УПАКУВАННЯ ТА ДОСТАВКА КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

На сьогодні найбільш поширеною проблемою є правильність упакування та транспортування вилученої цифрової техніки до Науково-дослідного експертно-криміналістичного центру. При вилученні, працівниками міліції, цифрової техніки, вони користуються загальними поняттями упакування речових доказів та не надають цьому достатньої уваги, а це все насамперед призводить до зміни властивостей об'єкта,

таких як: пошкодження об'єкта, втрата інформації, несанкціонований доступ та втрата доказової сили щодо вчиненого правопорушення.

При пакуванні комп'ютерної техніки варто дотримуватись таких вимог як збереження цілісності об'єкта для подальшого дослідження. Об'єкти бажано пакувати у заводські картонні коробки. Клапани коробки необхідно оклеїти липкою стрічкою, а саму коробку – перев'язати капроною ниткою методом «хрест на хрест» з прошиванням граней, до країв якої прикріпити паперову бирку складену вдвічі з відповідними написами та відтиском круглої печатки. Якщо немає змоги упакувати у заводську упаковку, то треба використати для цього міцний полімерний пакет, горловину якого необхідно міцно зав'язати капроною ниткою, до країв якої прикріпити паперову бирку, складену вдвічі, на якій повинні міститись відповідні написи та відтиск круглої печатки.

На практиці дуже часто системний блок не пакують, а просто оклеюють його гнізда або кнопки паперовими бирками. Саме при допущенні такої помилки виникає можливість несанкціонованого доступу до об'єкта. До того ж клей не забезпечує надійності склеювання паперу та металу, а це призводить до того, що після висихання клею достатньо доторкнутись до паперової бирки, вона одразу ж відстає від металу не залишаючи слідів руйнування, що є значним порушенням.

Також бувають випадки, коли замість паперової бирки оклеюють липкою стрічкою, що також є недопустимим.

Що стосується портативних комп'ютерів (ноутбуків), то їх необхідно вилучати разом із зарядним пристроєм для портативних комп'ютерів. На практиці часто ноутбуки пакують в сумки для їх транспортування, замки якої зшиваються або скріплюються капроною ниткою, до кінців якої прикріплюється паперова бирка з відповідними написами. Також на кожному ноутбуці, з нижньої сторони, є наліпка з його персональним (унікальним) номером та моделлю, які необхідно вписати в протокол та на бирці, це робиться для його подальшої ідентифікації.

Накопичувачі на жорстких магнітних дисках (далі – НЖМД) необхідно упаковувати в картонні, або полімерні упаковки. В середину коробки варто покласти паперове наповнення для того, щоб вилучений НЖМД не пересувався в коробці та при транспортуванні не пошкодився. НЖМД дуже чутливий до різних струсів та ударів, а це може призвести до його пошкодження через що його подальше дослідження буде неможливим. Якщо вилучається два і більше НЖМД, то їх можна пакувати разом, але при цьому потрібно між ними покласти картонну перегородку для амортизації. Потім коробка з вилученими накопичувачами на жорстких магнітних дисках бажано помістити до полімерного пакету та здійснити аналогічне пакування, наведене вище.

Також, на нашу думку, треба приділити значну увагу пакуванню мобільних телефонів, планшетів та електронних книг. Найчастіше саме їх

Олійніченко А.Ю.

ЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У наш час досить поширеним явищем є злочини у сфері службової діяльності. Вагоме значення для розслідування цього виду злочинів відіграє криміналістична техніка, яка застосовується у процесі слідчих (розшукових) дій, а їх результати разом із протоколами цих дій породжують процесуальні джерела доказів. Криміналістична техніка – це розділ криміналістики, який включає систему теоретичних положень, принципів і технічних засобів і методів, що ґрунтуються на них і застосовуються для збирання, опрацювання, дослідження і подання криміналістичної інформації при розслідуванні злочинів [3, с. 58].

Сьогодні можна відмітити одну закономірну тенденцію – поступове зростання значення використання криміналістичної техніки у процесі розслідування злочинів. Це пов'язано, перш за все, зі зростаючою потребою суспільства забезпечити особисту безпеку, захистити себе, членів своїх родин від злочинних посягань. По-друге, використання криміналістичної техніки в межах процесуальної діяльності сприяє всебічному та більш повному встановленню фактичних даних у кримінальному провадженні, їх належне процесуальне закріплення, об'єктивне дослідження. Це, в свою чергу, значно полегшує діяльність щодо виявлення, фіксації, дослідження та оцінки речових доказів з позиції їх достовірності, покращує їх індивідуалізацію, попереджуючи при цьому підміну одних предметів іншими.

Розслідування злочинів у сфері службової діяльності, передбачених статтями 354, 368, 369, 370 КК України [2] потребує значних зусиль, оскільки при цьому необхідно встановити низку обставин:

- подію та обставини передачі службовій особі неправомірної вигоди;
- мету давання неправомірної вигоди;
- предмет неправомірної вигоди та її ознаки, джерела одержання коштів для давання неправомірної вигоди;
- спосіб передачі неправомірної вигоди;
- осіб, які брали участь у передачі та одержанні неправомірної вигоди;
- обставини, що передували передачі неправомірної вигоди;
- наявність вимагання або провокації неправомірної вигоди;
- характер стосунків між особами, причетними до цих злочинів;
- характер службових дій, виконаних особою яка отримала неправомірну вигоду;
- законність виконання службовою особою дій.

Необхідно також враховувати, що неправомірна вигода може бути отримана службовою особою за виконання законних дій. Це може ускладнити розслідування, потребувати пошуку додаткових джерел доказів.

різновидів мікрооб'єктів всеохоплюючим, хоча фактично зводився лише до мікросубстанцій, з огляду на що, по суті, є мікросубстанціологічним напрямом. Таким чином, утворилося три самостійні напрями з вивчення проблем мікрооб'єктів – одорологічний, мікротрасологічний і мікросубстанціологічний, два останніх з яких необгрунтовано претендували на всеохоплюючий щодо мікрооб'єктів науковий статус.

Виходячи з цього, О.А. Кириченко у низці монографій та інших публікацій [2; 4] довів, що мікротрасологічний і мікросубстанціологічний напрями фактично не можуть охопити всі різновиди мікрооб'єктів, мають представляти лише відповідні їх різновиди – мікротраси та мікросубстанції і тому, по суті, є двома основними розділами сукупності знань про мікрооб'єкти.

Список використаних джерел

1. Гросс Г. Руководство для судебных следователей как система криминалистики / Г. Гросс ; [пер. с 3-го нем. изд. 1898 г., Л. Дудкин, Б. Зиллер]. – СПб.: Тип. М. Меркушева, 1908. – 1040 с.
2. Кириченко А.А. Основы судебной микрологии : монография / А.А. Кириченко. – Днепрпетровск: Пороги, 1994. – 536 с.
3. Романов Н.С. Микроскопическое и микрометрическое исследование вещественных доказательств в криминалистических целях: дисс. ... канд. юрид. наук / Н.С. Романов ; Харьковск. научн. исслед. ин-т судебных экспертиз. – Харьков, 1958. – 315 с.
4. Кириченко А.А. Основы судебной микрообъектологии : монография / А.А. Кириченко. – Харьков: Основы, 1998. – 1220 с.
5. Кириченко А.А. Основы судебной микрологии : дисс. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» Кириченко Александр Анатольевич ; Киевск. гос. ун-т им. Тараса Шевченко. – К., 1994. – 408 с.
6. Кириченко А.А. Основы криминалистической микрологии : дисс. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза» / Кириченко Александр Анатольевич ; Нац. юрид. ак. им. Ярослава Мудрого. – Харьков, 1996. – 435 с.
7. Безруков В.В. Новое в криминалистике / В.В. Безруков, А.И. Винберг, М.Г. Майоров, Р.М. Тодоров // Соц. законность. – М., 1965. – № 10. – С. 74-75.
8. Басай В.Д. Основы криминалистической одорологии : дисс. д-ра юрид. наук / В.Д. Басай. – К.: НАВСУ, 2003. – 652 с.
9. Грановський Г.Л. Основы трассологии / Г.Л. Грановський // Криминалистика и судебная экспертиза. – К.: КНИИСЭ, 1971. – Вып. 8. – С. 207-215.
10. Вандер М.Б. Понятие и значение микрочастиц в криминалистике / М.Б. Вандер // Ленингр. ун.-т. Правоведение. – М., 1978. – № 2. – С. 70-80.

упакування порушується. Як показує практика, мобільні телефони поміщають в прозорі полімерні пакети та належним чином проводять його пакування, але ніхто не надає значення тому, що по-перше від мобільного телефону слід від'єднати батарею живлення та помістити її разом з телефоном, по можливості також упакувати його зарядний пристрій та кабель синхронізації з ПК. Це необхідно робити з таких причин:

- досить часто в мобільних телефонах увімкнений будильник;
- на нього може бути здійснений дзвінок;
- не втрачалася ємність батареї.

По-друге через прозорий пакет можливо ввімкнути телефон та здійснити несанкціонований доступ до інформації, що міститься на ньому. Щоб цього не трапилось їх необхідно пакувати в картонні, або полімерні коробки, які забезпечували б збереження цілісності об'єкта дослідження.

Правильне пакування забезпечує цілісність об'єкта, дотримання процесуальних норм та вимог, що забезпечує високий рівень доказовості та відсутність подальших проблем під час судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Виявлення, вилучення та упакування комп'ютерної техніки по кримінальних справах: Методичні рекомендації / Уклад.: А.М. Горкуша К.: ДНДЕКЦ МВС України, 2009 – 36 с.: з іл.

Костючик І.С.

МОЖЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ВІКУ ЛЮДИНИ ЗА СЛІДАМИ ПАЛЬЦІВ РУК

Виявлені на місці події сліди рук, особливо сліди пальців, мають велике значення для ідентифікації особи, яка його залишила і розслідування злочину. У літературі, присвяченій дактилоскопії, не раз відзначалося, що виявлені в процесі огляду місця події сліди пальців, частин долоні або всієї кисті, в залежності від їх повноти і чіткості, дають можливість визначити вік людини.

Для встановлення віку невідомого злочинця за його слідами використовуються, головним чином, сліди відображення папілярних узорів. При цьому інформація про вік людини може бути отримана шляхом підрахунку папілярних ліній, які розташовуються на відрізку папілярного узору довжиною 0,5 см.

Дослідження слідів рук людини з метою визначення віку людини має проводитися у такій послідовності: вивчається слід, потім взаємне розташування слідів пальців, після чого за допомогою лупи вивчається кожний слід окремо. При цьому визначається, якою рукою і якими пальцями залишені сліди, тип, вид узорів, характерні особливості долонь і пальців людини, яка залишила сліди, наявність в слідах помітних ознак (професійних, патологічних, травматичних) [1, 37].

Можливість визначення віку, в основному, ґрунтується на емпіричному матеріалі і особистому досвіді експерта, який проводить попереднє криміналістичне дослідження слідів рук. Співвідношення віку з кількістю папілярних ліній на відрізку 0,5 см є середньостатистичним і можливі відхилення від названих розмірів, як у бік збільшення, так і у бік зменшення [2, 38].

Так, 12-13 папілярних ліній може свідчити про те, що слід залишений дитиною 8-12 років, 11-12 папілярних ліній – підлітком 13-17 років, 9-10 папілярних ліній – людиною 18 років і старше. При цьому у дуже повних людей на відрізку 0,5 см може спостерігатися 6-7 папілярних ліній. Наявність складок і численних зморшок може свідчити про те, що сліди рук людини залишені в старечному віці, однак ці ознаки можуть спостерігатись і у молодих людей [3, 197].

Непроцесуальна форма проведення дослідження з метою визначення віку людини за слідами пальців рук може бути проведена і на початкових етапах розслідування, безпосередньо на місці події після вилучення слідів рук. При цьому, спеціаліст-криміналіст або безпосередньо слідчий, використовуючи вимірні прилади і криміналістичну лупу, може з легкістю порівняти сліди з табличними даними. Така форма проведення дослідження з метою визначення віку людини за слідами рук хоча і не може бути долучена до матеріалів кримінального провадження як доказова інформація, але може бути орієнтиром та сприятиме більш ефективному розслідуванню на початкових етапах. Використання непроцесуальної форми визначення віку людини за слідами рук не може перешкоджати подальшому проведенню як попереднього, так і експертного дослідження [4, 113].

Таким чином, визначення віку людини за слідами пальців рук є одним із першочергових завдань попереднього дослідження, яке сприяє більш ефективному розслідуванню злочину на початкових етапах та встановленню особи злочинця.

Список використаних джерел

1. Андрианова В.А. Выявление бесцветных пальцевых следов порошками на различных поверхностях / В.А. Андрианова, В.Н. Евсиков, Е.И. Зуев и др. // Сборник работ по криминалистике (дактилоскопические исследования). – М., 1957. – С. 37-64.
2. Баканова Л.П. Дактилоскопические исследования: учеб. пособие / Л.П. Баканова. – Ташкент, 1980. – 52 с.
3. Ароцкер Л.Е. Неточное определение участка папиллярного узора ведет к ошибке / Л.Е. Ароцкер, Г.Л. Грановский // Практика криминалистической экспертизы. – М., 1961. – Сб. 1. – С. 195-198.
4. Шведова О.В. Дактилоскопичні дослідження: навч. посібник / О.В. Шведова. – К., 2010. – 208 с.

у 1951 р., яку вперше застосував у назві своєї роботи «Изъятие микроследов при помощи липкой ленты» Макс Фрей Сульцер [2, с. 8]. А вже у 1958 р. вітчизняний криміналіст М.С. Романов присвятив мікрооб'єктам першу кандидатську дисертацію «Микроскопическое и микрометрическое исследование вещественных доказательств в криминалистических целях», у якій було використано поняття «мікрооб'єкти» і сформульовано визначення даного роду речових джерел [3, с. 21-22]. У подальшому пропонувалася й інша термінологія щодо позначення такого роду речових джерел відомостей. Зокрема, О.А. Кириченко в одній з монографій навів перелік понад 200 таких термінів, слів і словосполучень [4, с. 682-684], найчастіше з яких використовувалися такі: «микрообъекты», «микроследы», «микровещественные доказательства», «микрочастицы», «остатки веществ» та «следы наложений». У докторській дисертації [5; 6] було доведено, що як узагальнюючий термін найбільш доцільно використовувати слово «мікрооб'єкти», в той час як більшість інших вказаних термінів відображає ті чи інші їх класифікаційні характеристики.

Але у контексті висвітлення історії виникнення мікрооб'єктологічних знань набуває значимості хронологія зародження основних її напрямів. Першою, у 1965 р., з'явилася одорологія, як вчення про запах [7, с. 74-75]. Запах традиційно розглядався як різновид ультраоб'єктів – найдрібніша група мікрооб'єктів. Подальший розвиток проблем використання одорологічних відомостей у боротьбі зі злочинами та іншими правопорушеннями засвідчив достатню специфічність відповідної сукупності знань – «Криміналістичної одорології», наукові основи якої були розроблені В.Д. Басаєм у 2003 р. у формі першої докторської дисертації з цих проблем [8].

З урахуванням цього, криміналістична одорологія розглядається поза межами сукупності знань про мікрооб'єкти, основні напрями якої зароджувалися і розвивалися наступним чином. У 1971 р. Г.Л. Грановський запропонував у трасології створити підрозділ «мікротрасологія» [9, с. 210]. Цей напрям розвитку проблем мікрооб'єктів був підтриманий Р.С. Белкіним, А.І. Железняковим, Б.І. Ласкаускене, О.М. Мотінім, М.С. Полевим та ін. як сукупність знань про всі різновиди мікрооб'єктів.

У протилежність даному напрямку М.Б. Вандер у 1978 р. запропонував створити в межах криміналістики сукупність знань «Судебная микрология» [10, с. 72], наукові основи якої були розроблені і розвинуті у 1988 р. Прихильників даного напрямку виявилось значно більше ніж у попереднього: В.П. Антонов, Є.М. Бершадський, В.В. Бібіков, А.В. Занін, Є.І. Зуєв, Н.П. Майліс, В.С. Митричев, Т.Ф. Одинокіна, В.Л. Попов, Д.А. Турчін, М.Г. Щербаковський та ін. М.Б. Вандер мікротраси розглядав як різновид звичайних речових джерел і разом зі слідами запаху виключав їх з цього напрямку [10, с. 72], який разом з цим проголошувався для всіх

9. Тангиев Б.Б. Научный эколого-криминологический комплекс (НЭКК) по обеспечению экологической безопасности и противодействию экопреступности / Б.Б. Тангиев. Предисловие докт. экон. наук, проф. В.К. Донченко. – СПб. : Юридический центр Пресс, 2010. – С. 234.

10. Тарайко В.И. Раскрытие и расследование экологических преступлений: монография // В.И. Тарайко. – М.: Юрлитинформ, 2013. – С. 129-132.

Одерій Т.О.

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ І ТЕРМІНОЛОГІЯ МІКРООБ'ЄКТІВ

Важко встановити точну дату початку використання мікрооб'єктологічних відомостей (отриманих за допомогою мікрооб'єктів). Незважаючи на те, що такого роду речові джерела антикримінальних відомостей візуально не сприймаються, ці відомості за допомогою мікрооб'єктів почали отримувати і використовувати у боротьбі зі злочинами, як свідчать дані робіт Ю. Торвальда з історії криміналістики. Зокрема, у такому аспекті можна розглядати опосередковану роботу із сумішами фальшивих монет на межі VIII-VII ст. в античній державі Лідія. Відома майстерність у «читанні» слідів індійськими кхоями та австралійськими аборигенами, які за дослідженням хмари пилу, яка здіймалася при дутті на сліди, робили висновки щодо пошуку особи, яка залишила ці сліди. Проте цілеспрямованою робота з мікрооб'єктами могла бути лише після появи збільшуваних засобів, найпростіші пристрої які вперше винайшов араб Алхазен на межі XII-XIII століття, а пізніше, у кінці XVI століття, фабрикантами окулярів був створений і найпростіший мікроскоп. Це дало можливість італійському лікарю М. Мальпігу у 1686 р. дослідити мікродеталі папілярних узорів пальців рук людини, М.М. Рудневу у 1878 р. – мікродеталі странгуляційної борозни, П. Езеріху у 1898 р. – мікродеталі на кулях вогнепальної зброї тощо.

Таким чином, використання мікрооб'єктологічних відомостей має дуже давню історію, протягом якої накопичувалися знання, що згодом стали набувати певного наукового статусу. В першу чергу, це торкнулося формування тієї термінології, якою позначали подібного роду речові джерела відомостей. Зрозуміло, що спочатку це були звичайні терміни – «малі об'єкти (сліди)», «дрібні речові докази» тощо. Але згодом з'явилася і спеціальна термінологія. Спочатку фахівців, які працюють з мікрооб'єктами, Ганс Грос ще у кінці XIX століття назвав словом «микроскописты» і присвятив їм значне місце у п'ятій главі «О сведущих лицах» своєї роботи «Руководство для судебных следователей как система криминалистики» [1, с. 234-345]. На жаль, у подальшому цей підхід не був розвинутий щодо назви тих речових джерел, з якими працювали мікроскопісти. Та й сам цей термін також не прижився.

Спеціальна термінологія у вигляді слова «мікросліди» з'явилася лише

Котляренко Л.Т.

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВІДБРАННЯ БІОЛОГІЧНИХ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ЕКСПЕРТНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

В Україні триває впровадження нового кримінального процесуального законодавства, норми якого регламентують, зокрема й підстави та порядок проведення експертиз під час досудового розслідування вчинених правопорушень. Оскільки призначення експертизи є процесуальним рішенням, то її проведення відбувається за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, де експерт, самостійно в межах своєї компетенції виявляє нові докази, що мають значення для пізнання кримінального правопорушення. Експертиза займає важливе місце в кримінальному судочинстві. Її функція полягає у вирішенні на підставі спеціальних знань і навичок питань, що виникають під час досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень. Саме цією специфічною формою експертиза відрізняється від інших процесуальних засобів доказування у справі і, в першу чергу, – від залучення спеціалістів при зборі доказів [1].

На місцях вчинення правопорушень часто виявляють сліди біологічного походження, які можуть містити в собі криміналістично значущу інформацію про вчинене кримінальне правопорушення. Тому саме ці сліди часто є об'єктами експертного дослідження при виконанні судово-імунологічної, судово-цитологічної й особливо судової молекулярно-генетичної експертиз. Проте при виконанні вказаних експертиз важливе значення має дослідження не лише об'єктів біологічного походження, але й дослідження відповідних зразків для повноцінної ідентифікації виявлених слідів при огляді місць вчинених кримінальних правопорушень, а також відібрання відповідних біологічних зразків для встановлення батьківства чи родинних зв'язків. У цьому законодавець не обмежує експерта, а навпаки, закріпив у статті 245 Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року (далі – КПК України) право на отримання зразків для проведення експертизи [2]. Зокрема, у випадку необхідності отримання зразків для проведення експертизи останні відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. У випадку, якщо проведення експертизи доручено судом, відібрання зразків для її проведення здійснюється судом або за його дорученням залученим спеціалістом. Проте зразки крові та інші виділення людського організму мають відбиратися лише в умовах медичного закладу при дотриманні санітарних норм, що виключали б можливі шкідливі наслідки для здоров'я особи, у якої вони відбираються. При такому відібранні слідчий повинен керуватися відповідними інструкціями і методичними рекомендаціями.

Біологічні зразки для проведення експертизи відбираються за правилами, встановленими статтею 241 КПК України для проведення освідчення особи. Відібрання біологічних зразків у особи здійснюється на підставі постанови прокурора та, за необхідності, за участю судово-медичного експерта чи лікаря, або ж особами, які володіють даною маніпуляцією. Якщо відібрання біологічних зразків супроводжується оголенням особи, то відповідні маніпуляції здійснюється особами тієї ж статі, за винятком його проведення лікарем і за згодою особи, у якої зразки відбираються. Слідчий, прокурор не вправі бути присутнім при відібранні біологічних зразків особи іншої статі, коли це пов'язано з необхідністю оголювати особу.

Перед початком відібрання біологічних зразків особі пред'являється постанова прокурора. Після цього особі пропонується добровільно надати біологічні зразки. При відібранні біологічних зразків не допускаються дії, які принижують честь і гідність особи або є небезпечними для її здоров'я. Про відібрання у особи біологічних зразків складається протокол.

У разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки сторона кримінального провадження має звернутися з клопотанням про відібрання біологічних зразків до слідчого судді чи суду. Клопотання розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 КПК України. За результатами розгляду клопотання слідчий суддя чи суд дозволяє слідчому, прокурору здійснити відбирання біологічних зразків примусово, або зобов'язує їх примусово відібрати зразки, якщо клопотання було подано стороною захисту. Особі, в якій примусово відбираються біологічні зразки для експертизи, надається копія протоколу відібрання зразків.

Враховуючи, що біологічні зразки людини невід'ємно пов'язані з цілісністю організму (кров, шкіра, епітеліальна тканина, інші тканини тощо) примусове їх відібрання, тобто без її згоди, передбачає моральний чи фізичний вплив на особу. Крім того в статті 43 Основ законодавства України про охорону здоров'я громадян чітко визначено, що необхідною умовою попередньої медичного втручання є добровільна згода особи [3].

Отже зауважимо, що цілком новою є норма КПК України, в якій законодавець передбачив примусове відібрання біологічних зразків. Так у частині 3 статті 245 визначено, що в разі відмови особи добровільно надати біологічні зразки слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, що розглядається в порядку, передбаченому статтями 160-166 КПК України, має право дозволити слідчому, прокурору (або зобов'язати їх, якщо клопотання було подано стороною захисту) здійснити відбирання біологічних зразків примусово [4]. Проте на теперішній час порядок і процедура його здійснення залишаються законодавчо не врегульованими, що загалом створює підґрунтя до порушення конституційних прав та свобод людини і громадянина на особисту недоторканість.

обґрунтованим, оскільки під ним розуміється особа, яка вчинила злочин (и) проти довкілля.

Список використаних джерел

1. Ахмедшин Р.Л. Криминалистическая характеристика личности преступника : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.09 / Ахмедшин Р.Л. – Томск, 2006. – 413 с.; Хоменко А.Н. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики преступления и её роль в расследовании преступлений : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 / А.Н. Хоменко. – Волгоград, 1996. – 30 с.
2. Корнякова Т.В. Кримінологічні засади запобігання органами прокуратури злочинам проти довкілля : монографія / Т.В. Корнякова. – К.: Ін Юре, 2011. – 408 с.; Мельник П.В. Окремі питання соціально-демографічної характеристики осіб, які вчинили злочини проти довкілля / П.В. Мельник // Актуальні проблеми кримінального права та кримінології, кримінально-виконавчого права : матеріали III-ої Міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету, (28 жовт. 2011 р., м. Одеса), 2011. – С. 177-178; Дубовик О.Л. Причини екологічних преступлений / О.Л. Дубовик, А.Э. Жалинский. – М.: Наука, 1988. – С. 81-85.
3. Ведерников Н.Т. Личность преступника как элемент криминалистической характеристики преступления / Н.Т. Ведерников // Криминалистическая характеристика преступлений : сб. научн. трудов. – М., 1984. – С. 74-78.
4. Еркенов С.Е. Методика расследования незаконного занятия рыбным промыслом (по материалам Казахской ССР): учебное пособие / С.Е. Еркенов. – Караганда, 1984. – С. 21-22.
5. Сервецький І.В. Використання біографічного методу для дослідження індивідуальних якостей людини / І.В. Сервецький, О.М. Юрченко, В.В. Редька // Наука і правоохорона. – 2010. – № 4 (10). – С. 138-141.
6. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания / Б.Г. Ананьев. – М. – 1977. – 380 с.
7. Слід враховувати, що співвідношення соціального і біологічного у поведінці людини є не статичним, а динамічним; таке співвідношення змінюється в історичному аспекті (розвиток людського роду) й у процесі життя окремої людської істоти. Більш детально див.: Личность преступника : монография / Алимов С.Б., Кондрашков Н.Н., Кудрявцев В.Н., Лейкина Н.С. и др. ; отв. ред. В.Н. Кудрявцев. – М.: Юрид. лит., 1971. – С. 40-47.
8. Із інтерв'ю з професором, доктором технічних наук О.М. Воронцовим, співробітником Санкт-Петербурзького Центру екологічної безпеки РАН. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.bellona.no/ru/index.html>

а) соціальні – соціальне положення, освіта, расово-етнічну приналежність, сімейний стан, професію та ін.; б) психологічні – світогляд, переконання, знання, навички, звички, емоції, почуття, темперамент та ін.; в) фізіологічні – анатомічні та функціональні ознаки, біохімічні особливості крові, слини, поту та ін. [4]; г) біографічні [5] – збір, аналіз даних про життєвий шлях людини як особистості й суб'єкта діяльності (аналіз людської документації, свідчень сучасників, продуктів діяльності самої людини і т.д.) [6]; демографічні та ін. Таким чином, криміналістична характеристика особи злочинця повинна представляти людину як соціально-біологічну [7] систему, властивості і ознаки якої відображаються у матеріальному середовищі і використовуються для розкриття і розслідування злочинів.

Зазвичай суспільство ідентифікує злочинця як особу асоціального типу, маргінала, який живе за своїми законами, у своєму світі (у нього є своя етика та ін.). На відміну від цього, стверджують певні науковці, особа екологічного злочинця убудована у соціум. У нього є (була) робота, але набагато важливіше – у нього є кваліфікація (від «синього» до «білого» комірця): від оператора та водія до головного інженера, генерального директора та вище. А оскільки у нього є кваліфікація, то він усвідомлює, що вчиняє, так звані, кваліфіковані злочини, а тому екологічний злочинець є особливим [8]. Більш того, перелік соціальних категорій, утягнутих (залучених) до екозлочинності, завеликий, оскільки такі злочини вчиняються усіма верствами населення [9]. Майже кожна особа хоча б один раз у житті вчиняла правопорушення проти довкілля, а відсутність належної профілактики та й екологічної ідеології дозволяє прогнозувати, що частина осіб, які вчиняють екологічні правопорушення не зупиняться й перед вчиненням злочину проти довкілля. Детермінантами злочинної поведінки можуть стати: а) схильність особи до порушення екологічних правил (зміна нормативів, перекичування звітності та ін.); б) стан природних факторів (несприятлива дія температур, вологості, радіації); в) несприятливі умови роботи, непристосованість знарядь виробництва та ін.; г) непередбаченість певних категорій осіб до діяльності в даних природних умовах (невідповідна кваліфікація, неспроможність приймати рішення у складних умовах); д) послаблення соціального контролю (неадекватна оцінка значущості природоохоронних заходів та ін.); е) неналежне керівництво екологічною діяльністю (безконтрольність, нерозпорядливість тощо) [10].

Велике значення для побудови криміналістичної характеристики осіб, які вчиняють злочини проти довкілля, має аналіз груп суб'єктів, які відрізняються за мотивами, метою, посадовим положенням. Звідси доцільно розглядати специфіку характеристики особи екологічного злочинця, з корисної, хуліганської та посадової точок зору. При цьому використання терміну «екологічний злочинець», «екозлочинець» є цілком

Так, в статті 29 Конституції України встановлено, що кожна людина має право на особисту недоторканність [4]. Тому вище вказана новела КПК України є надто «чутливою», та такою що потребує чіткої регламентації в законі України, адже примусове проведення зазначеної дії, без дотримання встановленої в КПК України процедури, в тому числі обов'язкового залучення не заінтересованих осіб (понятих) тощо, створюють передумови до суттєвих порушень норм кримінального процесуального права, та відповідно може ставити під сумнів об'єктивність результатів експертного дослідження.

Необхідно зауважити, що мета всіх перетворень, які останнім часом відбуваються в Україні – ціннісна переорієнтація українського суспільства, яка полягає у формуванні нової ідеології пріоритету прав людини, створенні дієвих гарантій реалізації громадянами своїх конституційних прав і свобод. Адже Конституція України визначила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю, а головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини [4, ст. 3].

Враховуючи викладене, питання примусового відібрання біологічних зразків для експертного дослідження потребує подальшої розробки та висвітлення як науковцями, так і практичними працівниками.

Список використаних джерел

1. Панько Н.А. Висновок експерта та його оцінка / Н. А. Панько // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 728-733. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/FP/2012-1/12pnatio.pdf>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. (Відповідає офіц. текстові): – К.: Алерта, 2013. – 270 с.
3. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 року N 2801-XII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>.
4. Конституція України // Офіційне видання Верховної Ради України. – К.: Парламентське видавництво. – 1996.

Кофанов А.В.

АНАЛІЗ ДЕЯКИХ ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ ЩОДО ОБІГУ ЗБРОЇ НА ПРИКЛАДІ ПРОЕКТУ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОБІГ ЗБРОЇ НЕВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ»

(№2105 від 2009/2013 р.р. Н. д. України Мойсик В.Р. та ін.).

Поданий на заміну попереднього варіанту цього законопроекту, проект спрямований на врегулювання обігу зброї невійськового призначення, яка може перебувати у власності або користуванні фізичних та юридичних осіб, визначення видів зброї, порядку і правил набуття

вогнепальної зброї вказаними особами.

При підготовці даної редакції проекту усунуті деякі недоліки та прогалини, які відзначались у висновку на попередній варіант законопроекту.

Тим не менш, даний проект потребує подальшого удосконалення і доопрацювання.

Ми, проаналізувавши законопроект, акцентуємо увагу на такому.

Зауваження і пропозиції загального характеру

1. Проект не узгоджується з принципами господарювання і підприємницької діяльності та недопущення монополізму, визначеними у ст.ст. 13 і 42 Конституції України, ст. 6 Господарського кодексу України і ст. 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», оскільки у тексті проекту закладені преференції для «спеціальних підрозділів центральних органів виконавчої влади» (див. зауваження до ст. 13 проекту).

2. Вважаємо помилковим введення для вогнепальної, а особливо для пневматичної зброї енергетичного показника, що раніше існував лише в методичній літературі та криміналістичних посібниках – питомої кінетичної енергії і обмеження вільного обігу пневматичної зброї з кінетичною енергією польоту кулі понад 7,5 Дж замість встановленого нині Наказом МВС № 622 від 21.08.98 р. обмеження калібром в 4,5 мм і швидкістю польоту кулі у 100 м/с. з огляду на таке.

1). Сумнівним і нічим не підтвердженим виглядає твердження у пояснювальній записці про те, що встановлене на сьогодні обмеження обігу пневматичної зброї є небезпечним для життя і здоров'я людини. Адже куля малого калібру, навіть якщо вона має високу кінетичну енергію, попадаючи у тіло людини безпосередньої безпеки для життя не становить. А встановлення обмеження лише за показником кінетичної енергії без обмеження калібру ствола пневматичної зброї призведе до легального вільного обігу пневматичної зброї з великим калібром, яке, навіть при невеликій кінетичній енергії і невеликій початковій швидкості кулі може мати значний зупиняючий ефект і нанести приголомшуючий, або такий, що спричинює контузію, удар, що негайно паралізує весь організм людини. Тому для пістолетів і револьверів, які, на відміну від довгоствольної вогнепальної стрілецької зброї, мають меншу швидкість і кінетичну енергію кулі, для досягнення необхідної уражаючої здатності найбільш простим і ефективним шляхом є застосування куль значного калібру.

2). Як показує досвід Російської Федерації, де був запроваджений такий енергетичний показник для пневматичної зброї, це може призвести до масових переробок дозволеної для вільного обігу пневматичної зброї. Адже використання пневматичної зброї з цим показником має значення лише у критичних приміщеннях або на незначних відстанях, що робить купівлю такої зброї недоцільною (тому навіть у Великій Британії, де діють досить жорсткі умови щодо обігу зброї, дозволено вільний обіг

DDoS-атаки на государственные порталы». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.securitylab.ru/news/419278.php>

4. «В МВД простили ЕХ.ua хакерские атаки». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.kyivpost.ua/ukraine/news/mvd-ne-budet-suditsya-s-exua-iz-za-hakerskoj-ataki-36076.html>

5. Согласно данных Реестра аттестованных судебных экспертов, который ведется Министерством юстиции Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rase.minjust.gov.ua/>

Одерій О.В.

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ: ХАРАКТЕРИСТИКИ ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)

Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики відзначається всіма вченими криміналістами. Однак питання про ознаки і властивості, які характеризують злочинця та які необхідно описувати, не знайшов однакового вирішення у вчених-криміналістів [1]. Тому інколи особу злочинця характеризують в кримінально-правовому, а частіше у кримінологічному аспекті [2], які найбільш розроблені в науці пояснюючи при цьому що вельми важко виділити інформацію, яка має лише криміналістичне значення [3], на тій підставі, що особа – єдине цілісне явище, що вивчається кримінальним правом, кримінологією та іншими науками. Однак, той факт, що криміналістика здобуває інформацію про обставини злочину, особу злочинця в науці кримінального права, кримінології, підтверджує природний процес взаємодії криміналістики з цими дисциплінами. В порядку зворотного зв'язку криміналістика постачає суміжним галузям знань свої розробки стосовно криміналістичної характеристики особи, яка вчинила злочин, де відображаються прояви специфічних сторін особистості у механізмі злочину, процесі слідоутворення. Саме цей взаємозв'язок явищ, що вивчаються окремо в межах кожної з означених наук, і створює умови для з'ясування суті злочинця у всьому його розмаїтті.

На нашу думку, в комплекс ознак особи як елемента криміналістичної характеристики повинні бути включені всі ознаки, які придатні для висунення обґрунтованих версій, визначення ефективних шляхів і методів встановлення, розшуку і викриття винного. Частина їх має не тільки кримінально-правове значення (наприклад, попередні судимості, у тому числі і за злочини проти довкілля), але й переважно криміналістичне, оскільки використовується для розкриття і розслідування злочину (наприклад, «почерк» злочинця). Конкретний зміст даного елемента криміналістичної характеристики визначається набором ознак особи, специфічних для осіб, що вчинюють злочини даного виду, і суттєвих для успішного розслідування. До таких ознак можуть бути віднесені:

подготовкой. Кроме того, учитывая, что далеко не каждый оперативный сотрудник или следователь имеет достаточно глубокие технические познания в данной области, ключевой в расследовании такого рода преступлений становится роль эксперта и специалиста на всех стадиях расследования. Так, к примеру, только с помощью эксперта следователь сможет установить наличие или отсутствие факта вмешательства в работу автоматизированной системы, а специалист поможет правильно собрать и подготовить материалы для проведения такой экспертизы. Конечно, на этом роль эксперта и специалиста не ограничивается, а круг решаемых ими задач довольно широк. Это и установление источников «атаки» на автоматизированную систему, и анализ топологии сети и протоколов передачи данных, и восстановление удаленной информации и т.д.

Учитывая реалии сегодняшнего дня, а именно: важность информационной инфраструктуры для жизнедеятельности общества в целом и государственной системы в частности, а также необходимость эффективной защиты этой информационной инфраструктуры – следует отметить чрезвычайную актуальность современных подходов к подготовке квалифицированных специалистов, ориентированных на выявление и расследование преступлений в сфере информационной безопасности. Причем, внимание должно в равной степени уделяться как качеству теоретической и практической подготовки, так и количеству обучаемых сотрудников (для справки: на момент описанных в статье инцидентов в Украине существовало всего лишь 17 судебных экспертов, аттестованных по специальности «исследование телекоммуникационных систем (оборудования) и средств» [5], то есть экспертов, компетентных проводить ключевые экспертизы при расследовании вмешательств в работу автоматизированных систем).

Резюмируя все вышесказанное, можно утверждать, что если не решить проблему с подготовкой квалифицированных специалистов в кратчайшие сроки, любая масштабная атака в будущем может опять остаться безнаказанной. Неспособность же госструктур защитить свою информационную инфраструктуру отнюдь не добавит авторитета стране в мировом сообществе и не будет способствовать интеграции данной инфраструктуры в международную.

Список использованных источников

1. «Из-за взлома сети третий день не работают реестры Минюста». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://agent.ua/review/news/28331.html>
2. «Хакеры взломали сайт МВД и выложили все данные оттуда в Интернете (ФОТО)». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://glavred.info/archive/2012/02/05/185941-0.html>
3. «Милиция разблокировала домен ex.ua и ищет организаторов

пневматики с кінетичною енергією до 16 Дж).

З іншого боку, на відміну від калібру ствола, перевірити кінетичну енергію кулі можна лише в лабораторних умовах. Внаслідок цього, в разі прийняття запропонованого проектом показника, можуть створитись умови, за яких набувачі пневматичної зброї в масовому порядку почнуть збільшувати кінетичну енергію шляхом прихованої переробки зброї або використання спеціальних набоїв, що підвищують кінетичну енергію. Навіть випадкове потрапляння до казенної частини зброї паливно-мастильних матеріалів може збільшити кінетичну енергію кулі.

3). Прийняття проекту створить проблеми для тисяч добросовісних набувачів дозволеної на сьогодні пневматичної зброї, які змушені будуть або реєструватись і отримувати відповідно до законопроекту дозвіл, або «позбутись» придбаної пневматичної зброї, в той час як багато хто з них набував зброю цього виду саме через те, що на неї не був потрібний дозвіл.

Тому, вважаємо за доцільне обмежити обіг пневматичної зброї виходячи саме з показника калібру ствола.

3. Потребує уточнення і доопрацювання понятійний апарат законопроекту (див. зауваження до ст. 1).

4. Законопроект потребує техніко-юридичного і стилістичного редагування (див. наприклад, зауваження до ст. 1, 21, 22 проекту).

Зауваження і пропозиції до окремих положень законопроекту

До Преамбули

Зміст Преамбули не відповідає змісту основного тексту законопроекту.

Зокрема, не підтверджуються подальшим змістом проекту слова Преамбули про те, що даний Закон спеціально присвячений питанням військово-патріотичного виховання молоді, охорони громадського порядку та природних ресурсів, розвитку стрілецького спорту і навіть «зміцнення міжнародного співробітництва і боротьби із злочинністю». Більш того, законопроект і не повинен охоплювати всі перераховані правовідносини і буде цілком достатнім, якщо він буде регулювати лише обіг зброї невійськового призначення, про що сказано у його назві.

До ст. 1

1. Деякі види зброї, зокрема, електрошокова, у проекті взагалі не згадані, що, на нашу думку, є недоліком проекту.

2. Деякі терміни, визначені у цій статті, дублюються в інших статтях законопроекту. Зокрема, визначення у п. 10 деактивованої зброї дублюється у ст. 8 проекту, визначення у п. 32 колекційної зброї – в ст. 7 проекту.

3. При визначенні деяких термінів використовуються поняття, які потребують додаткового тлумачення. Наприклад, незрозуміло, що таке оберти типу «ланкастер» (п. 21 ст.1 проекту), набой «Флобер» (п. 24 ст. 1).

4. Незрозуміла необхідність визначення такого екзотичного виду холодної металеві зброї, як «сюрикен» (п. 31 ст. 1 проекту), з огляду на те,

що у п. 29 цієї ж статті дано загальне визначення холодної металеві зброї, яким повністю охоплюється вказаний вид зброї. За такою логікою необхідно дати окреме визначення і таким видам зброї, як арбалет, булава, кистень, палиця і т.п., перетворивши законопроект в енциклопедію видів зброї.

5. Пістолети і револьвери, призначені для стрільби набоями, спорядженими снарядами не смертельної дії, і газова зброя (див. п. 17 і 18 статті 1) охоплюються поняттям зброї не смертельної дії, визначення якої дається у п. 16 цієї ж статті.

6. Оскільки Україна є багатонаціональною країною, недоцільно обмежувати національну зброю лише атрибутами козацької форми (п. 33 ст. 1 проекту).

7. При термінологічному визначенні окремих видів зброї недоцільно розписувати можливі випадки її використання, (див. п. 11, 12 ст. 1), оскільки навряд чи можливо описати всі такі випадки.

До ст. 2

1. В цій статті як один із видів зброї виділяється «зброя військового призначення», але одночасно використовується і термін «військова зброя» (див. п. 2 абзац третій цієї статті).

2. Незрозуміло, який вид (види) зброї має перебувати на озброєнні Державної спеціальної служби транспорту, Державної митної служби України, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України та інших структур, які не можуть бути віднесені до військових формувань і правоохоронних органів, але кадровий потенціал яких складається з військовослужбовців або осіб рядового та начальницького складу. На даний час деякі підрозділи цих органів можуть виконувати бойові завдання і мають на озброєнні вогнепальну зброю військового призначення.

3. Сумнівною є доцільність віднесення до службової зброї гладкоствольної зброї, оскільки службова зброя, головним чином, має використовуватись при охороні майна і фізичних осіб. З огляду на те, що точність стрільби з гладкоствольної зброї значно нижча, ніж з нарізної, а радіус розсіювання куль значно вищий, це, на наш погляд, створює небезпеку ураження сторонніх осіб, а тому використання гладкоствольної зброї з охоронною метою (тобто як службової зброї) в принципі небажане.

4. Віднесення до цивільної зброї сигнальної і деактивованої зброї виглядає нелогічним, оскільки ці види зброї не підпадають під загальне визначення зброї, наведене у ст. 1 проекту, тобто не є пристроями, що спеціально виготовлені і технічно придатні для неодноразового ураження живої або іншої цілі.

5. У п. 2 йдеться про встановлення обов'язкових відмінностей по типах і розмірах набоїв між нарізною службовою зброєю та військовою зброєю. Але суть цих відмінностей у законопроекті не розкрита, не вказаний і орган, який має визначити ці відмінності.

вище сайтів были распределенные атаки на отказ в обслуживании (чаще применяется англоязычный термин – DDoS-атаки), которые проводились как разбирающимися в сетевых технологиях «хакерами», так и простыми обывателями, протестующими таким образом против закрытия сайта EX.UA.

Как видим, интернет-сообщество довольно быстро смогло самоорганизоваться и отреагировать на закрытие ресурса EX.UA массовой атакой на сайты органов госвласти. При этом вскрылись значительные проблемы в защите указанных информационных ресурсов, которые оказались совершенно не готовы к подобному варианту развития событий. Но особенно интересной можно назвать реакцию правоохранительных органов на эти атаки, которая была освещена на сайте securitylab.ru, где 3 февраля 2012 года была размещена статья под названием «Милиция разблокировала домен ex.ua и ищет организаторов DDoS-атаки на государственные порталы» [3], и на сайте kyivpost.ua, где через 5 дней, а именно 8 февраля 2012 года, была опубликована статья с названием «В МВД простили EX.ua хакерские атаки» [4] (в статьях ссылаются на сообщения пресс-служб МВД и Госспецсвязи).

Итак, сначала ищут участников атак, чтоб привлечь их к ответственности, а через пять дней почему-то прощают. Почему? На мой взгляд, не последней из причин было отсутствие реальных возможностей найти организаторов и участников указанных выше атак, а тем более – всесторонне доказать их вину. Ведь для этого необходимы специалисты, на высоком уровне владеющие всеми тонкостями функционирования сетевых ресурсов, а так же, учитывая распределенность атаки, возможности правоохранительных органов в установленный законом срок собрать необходимые доказательства, в том числе, полученные от соответствующих органов из других стран.

Следует отметить, что приведенные выше два примера не являются единичными. Они стали публичными, будучи широко освещенными в СМИ, и вызвали значительный общественный резонанс. Однако очень много других попыток вмешательства в работу автоматизированных систем совершаются каждый день. Просто их не всегда предают гласности или они не вызывают столь значительного резонанса в обществе и, как результат, остаются незамеченными широкой публикой.

Но вернемся к действиям правоохранительных органов. В любом расследовании успех во многом зависит от качественной подготовки всех звеньев данного процесса. И расследование преступлений в сфере высоких технологий – один из ярких тому примеров. Особенно важной, на мой взгляд, является специализация сотрудников оперативных и следственных подразделений в расследовании подобных преступлений, которая должна обеспечиваться не только организационно-структурными решениями, но и соответствующей юридической и технической

Низовцев Ю.Ю.

**РОЛЬ ЭКСПЕРТА И СПЕЦИАЛИСТА В
РАССЛЕДОВАНИИ ПРЕСТУПЛЕНИЙ,
СВЯЗАННЫХ С НЕСАНКЦИОНИРОВАННЫМ
ВМЕШАТЕЛЬСТВОМ В РАБОТУ
АВТОМАТИЗИРОВАННЫХ СИСТЕМ**

В современном мире автоматизация проникает во все большее количество сфер деятельности человека. Причем, как правило, используются уже не единичные компьютеры, а довольно масштабные одноранговые или иерархические распределенные информационно-телекоммуникационные сети, состоящие из сотен и тысяч компьютеров. Стабильность функционирования таких сетей критически важна для многих направлений деятельности человека, так как нарушения в их работе могут привести к весьма негативным последствиям, которые будут исчисляться миллионами гривен или даже человеческими жизнями.

К примеру, относительно недавний (начало октября 2013 года) сбой в функционировании реестров Министерства юстиции Украины значительно осложнил (а по некоторым направлениям – даже парализовал) работу Государственной регистрационной службы, исполнительной службы, органов юстиции и нотариусов. Из-за сбоя невозможно было заключать договора купли-продажи недвижимости, выдавать доверенности, регистрировать права на имущество и т.д. Всего не работали 12 реестров – это реестры с данными о правах на недвижимость, данными о браках, рождениях и смертях, о нотариальных действиях и т.д. [1].

Или вспомним блокирование некоторых сайтов органов государственной власти после закрытия сайта EX.UA. Так как данное событие получило значительный резонанс, стоит остановиться на нем подробнее. Итак, основная сила «атаки» была направлена против сайта МВД, который был блокирован уже в день закрытия сайта EX.UA, а именно – 31 января 2012 года. Несколько позже был заблокирован сайт Кабинета Министров Украины. Далее очередь дошла до сайтов Президента Украины, Верховного Совета Украины, Национального банка Украины, Государственной налоговой службы, СБУ, а также сайта партии Регионов Украины. Все эти сетевые ресурсы (кроме полностью заблокированных сайтов Кабмина и МВД) периодически то блокировались полностью, то начинали отвечать на запросы, но ответ занимал продолжительное время. Со временем работу всех сайтов удалось возобновить, дольше всего же оставались заблокированными сайты Кабмина и МВД. Кроме того, злоумышленники просканировали и довольно подробно установили систему серверов МВД, после чего выложили полученные сведения в сети Интернет в открытом доступе [2].

Согласно официальной версии, причиной блокировки указанных

До ст. 7.

Визначення колекційної зброї вже наведено п. 32 ст. 1 законопроекту.

До ст. 8

Визначення деактивованої зброї вже наведено у п. 10 ст. 1 законопроекту.

До ст. 11

Нелогічно забороняти обіг на території України вкладних нарізних стволів до мисливської зброї, не забороняючи одночасно обіг нарізної мисливської зброї (див. ст. 4 законопроекту).

До ст. 13.

1. Не можна погодитись з наданням суб'єктам охоронної діяльності права на використання в своїй діяльності лише пістолетів і револьверів, споряджених гумовими та аналогічними кулями, як службової зброї на відміну від «озброєних підрозділів центральних виконавчих органів влади» (див. п. 7 і 8 цієї статті законопроекту), що займаються тією самою діяльністю і мають право на вогнепальну короткоствольну нарізну зброю (пістолети і револьвери).

Наприклад, міліція виконує на договірних засадах охоронну функцію, зокрема, охорона на договірних засадах майно громадян, колективне і державне майно, а також майно іноземних держав, міжнародних організацій, іноземних юридичних осіб та громадян, осіб без громадянства (ст. 7, п. 18 ст. 10 Закону «Про міліцію»). При цьому міліція є правоохоронним органом і відповідно до законопроекту має на озброєнні вогнепальну зброю «військового призначення». А іншим суб'єктам охоронної діяльності запропоновано для виконання такої самої діяльності застосовувати пістолети і револьвери, спорядженні гумовими та іншими еластичними снарядами смертельної дії, що не виглядає справедливим і не відповідає принципам чесної конкуренції.

Вказані положення законопроекту порушують конституційні принципи, встановлені у ст. 13 і 42 Конституції України, де вказано, що держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Не узгоджуються ці положення і з п. 6 ст. 13 Закону України «Про захист економічної конкуренції», за яким суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин є зловживанням монопольним становищем.

Крім вказаного, зазначене обмеження права суб'єктів охоронної діяльності на використання службової зброї може призвести до вкрай небезпечних наслідків, оскільки, наприклад, охоронні підрозділи Національного банку і Ощадбанку мають перейти на пістолети і револьвери, спорядженні гумовими снарядами, через те, що ці установи не відносяться до «центральных органів виконавчої влади», яким за

законопроектом надається виключне право мати вогнепальну нарізну зброю у якості службової.

2. Визначення спеціальних підрозділів центральних органів виконавчої влади є незрозумілим і свою чергу потребує додаткового тлумачення. Зокрема, неясно, що розуміється під «озброєними формуваннями» (див. п. 7 ч. 1 даної статті), оскільки чине законодавство такого визначення не дає.

До ст. 15

Сигнальна зброя, наприклад, освітлювальні ракети, за своїми уражаючими характеристиками в деяких випадках перевищує вогнепальну зброю (можна запросто підпалити автомобіль або завдати смертельних ушкоджень людині) і тому надання права на її придбання без жодних обмежень є нелогічним.

До ст. 16

Ввезення на територію України та використання іноземцями вогнепальної зброї для забезпечення особистої безпеки, захисту життя і здоров'я інших громадян може бути дозволене крім законодавства України також відповідними міжнародними договорами, про що варто зазначити в цій статті (наприклад, для охорони глав іноземних держав).

До ст. 19

1. Вважаємо недоцільним встановлення закритого переліку підстав для відмови у видачі дозволів на зброю, оскільки всі можливі випадки, коли така відмова є доцільною, передбачити неможливо. Зокрема, окрім зазначених у законопроекті підстав відмовляти у видачі дозволу необхідно також і в разі наявності відомостей про те, що особа раніше порушувала вимоги законодавства про обіг зброї.

2. Необхідно уточнити, що мається під постійним місцем проживання, зокрема, чи може вважатись таким місцем, наприклад, гуртожиток.

До ст. 24

Надмірна деталізація порядку транспортування зброї і боєприпасів та перетворення таким чином тексту законодавчого акту у відомчу інструкцію є недоцільними.

Узагальнюючий висновок: за результатами розгляду у першому читанні законопроект може бути прийнятий за основу за умови обов'язкового врахування висловлених зауважень і пропозицій.

Кофанов А.В., Павленко О.С.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ (НЕПРОЦЕСУАЛЬНИХ) СУДОВО-БАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Міністерством внутрішніх справ України останніми роками здійснено низку організаційних і методичних заходів щодо організації профілактики розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням

руки ґрунтується на тому, що розташування вен на долоні кожної людини унікально так само, як і відбитки папілярних узорів. За допомогою інфрачервоної камери прочитується малюнок вен на лицьовій стороні долоні або кисті руки. Отримана картинка обробляється, і за схемою розташування вен формується цифрова згортка. Ця технологія досить надійна і потребує впровадження в правоохоронну систему, у вигляді єдиної бази венозних малюнків [2, с. 42].

Серед новітніх методів ідентифікації можна виділити ідентифікацію за вушними раковинами. Як відомо, за формою виділяють 4 типи вух: круглі, овальні, прямокутні та трикутні. Форма вуха є однією з незмінних ознак зовнішнього вигляду людини і довше всіх елементів не підлягає змінам після смерті. Тому сьогодні було б доцільним створити відповідні бази даних у правоохоронних органах, оскільки сьогодні існує лише дослідження шкірного покриву вуха під час проведення трасологічних експертиз. Потім це може стати в пригоді, наприклад, у випадку фіксування профілю злочинця відеокамерою, де зображення вуха може використовуватись для встановлення його особи [3].

Що стосується ідентифікації за допомогою зображення обличчя, то її не варто плутати з криміналістичною ідентифікацією особи за зовнішнім виглядом, яка здійснюється фахівцем у галузі портретних досліджень. Мова йде про автоматизовану систему, яка спрямована на те, щоб обличчя будь-якої особи виділити з репрезентативної вибірки облич. Цей процес містить такі етапи: сканування об'єкта, визначення і виокремлення індивідуальних ознак, формування шаблону і його порівняння з наявним шаблоном в базі даних [2, с. 37].

Отже, можна сказати, що біометричні технології в Україні перебувають в процесі розвитку, оскільки, ще залишається дуже багато запитань. Але беззаперечним залишається той факт, що біометрія поряд з «традиційною» габітологією значно розширить можливості правоохоронних органів у запобіганні, виявленні та розслідуванні злочинів.

Список використаних джерел

1. Захаров В.П. Використання біометричних технологій правоохоронними органами у XXI столітті [Текст]: наук.-практ. посіб. / В.П. Захаров, В.І. Рудешко. – Львів : ЛьвДУВС, 2009. – 439 с.

2. Мороз А.О. Біометричні технології ідентифікації людини. Огляд систем / А.О. Мороз // Математичні машини і системи. – 2011. – №1. – С. 39-45.

3. Идентификация по форме уха Электронный ресурс / Ассоциация автоматической идентификации «ЮНИСКАН». – 2004. – 1 июня. – Режим доступа: <http://www.ean.ru.art1/art208.html>.

Мороз Ю.Д.

БІОМЕТРИЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНИЙ ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ГАБІТОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ

Розквіт ідеї криміналістичної ідентифікації особи виник в науці ще в ХІХ ст. Яскравим представником цього напрямку тоді став Альфонс Бертильйон, який шляхом вимірювання зросту, довжини і об'єму голови, довжини рук, пальців, стоп та інших частин людського тіла, довів, що розміри окремих частин різних осіб можуть співпадати, але розміри чотирьох, п'яти частин тіла одночасно ніколи не будуть однаковими.

Ця аксіома стала підґрунтям для проведення великої кількості сучасних ідентифікаційних досліджень, які ґрунтуються на вивченні зовнішнього вигляду людини. Одним із таких напрямів став розвиток біометричної ідентифікації – засобу підтвердження особи шляхом розпізнавання і зіставлення за фіксованими носіями біометричних даних (кольору очей, малюнка сітківки ока, відбитків пальців, геометрії руки, рис обличчя тощо) з особистими даними власника [1, с. 120].

Біометричні технології в сучасному світі за останні десятиліття набули значного розвитку в багатьох сферах суспільного життя. Початковою метою впровадження даного виду досліджень є забезпечення інформаційної безпеки. Але поряд існує не менш важлива мета – удосконалення процесу пошуку та ідентифікації злочинця.

Сьогодні, на нашу думку, можна виділити такі методи біометричних досліджень, що сягають своїм корінням до витоків габітологічних знань, і які доцільно було б впроваджувати у правоохоронній діяльності: 1) ідентифікація кисті руки; 2) безконтактна ідентифікація за малюнком вен долоні або пальця руки, 3) ідентифікація за вушними раковинами; 4) ідентифікація за допомогою зображення обличчя.

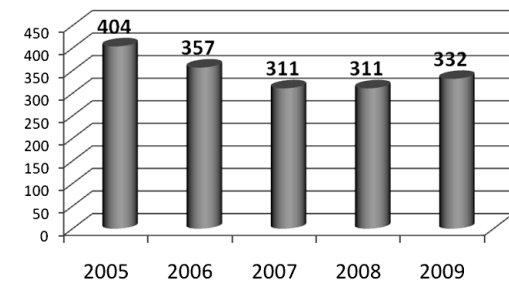
Ідентифікація за зображенням кисті руки або її ще називають ідентифікацією за геометрією (формою) кисті руки – це метод біометричної ідентифікації, який ґрунтується на розпізнаванні зображення кисті спеціальним пристроєм. При цьому будується тривимірне зображення кисті руки, за яким проводиться розгортка і проводиться розпізнавання людини [1, с. 118].

Але даний метод ідентифікації буде неефективним, якщо попередньо правильно не зібрати необхідну габітологічну інформацію, тобто в даному випадку фізичні характеристики пальців або долоні руки, такі як довжина, ширина, товщина і поверхневі параметри зазначеної частини руки. При цьому проводиться оцінка понад 90 різних характеристик, починаючи з розмірів самої долоні (три вимірювання), довжини та ширини пальців, контурів суглобів тощо [1, с. 119].

Метод безконтактної ідентифікації за малюнком вен долоні або пальця

вогнепальної зброї, за допомогою криміналістичних обліків, ведення яких покладено на Експертну службу МВС України.

Кількість перевірок вогнепальної зброї Центральною кулегільзотекою Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру (далі – ЦКГТ ДНДЕКЦ) на теперішній час (2005-2013 р.р.) складає 28557, у середньому це 3173 на рік.

Кількість вчинених кримінальних правопорушень поставлених на облік ЦКГТ ДНДЕКЦ на теперішній час (2005-2013 р.р.) складає 3087, у середньому це 343 на рік.

В рамках підвищення ефективності експертного супроводження розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з вогнепальною зброєю, на виконання п. 6.3 Програми протидії нелегальному обігу вогнепальної зброї, боєприпасів, вибухівки та радіоактивних матеріалів на 2004-2007 роки, у серпні 2005 року в ДНДЕКЦ МВС України введена в експлуатацію автоматизована балістична ідентифікаційна система (АБІС) «ТАИС», завдяки впровадженню якої підвищилась оперативність виконання перевірок, з'явилась можливість перевірки за великими масивами в автоматизованому режимі, обміну перевірками з автоматизованими обліками інших країн (РФ, Білорусі, Вірменії, Латвії та Литви) в рамках створення єдиної мережі автоматизованих кулегільзотек, що розробляється відповідно до плану роботи Бюро з координації боротьби з організованою злочинністю та іншими небезпечними видами

кримінальних правопорушень країн-учасниць СНД (п. V протоколу наради керівництва МВС України від 17.09.2007 № 56).

На цей час масив автоматизованого балістичного обліку ДНДЕКЦ МВС України станом на 2013 рік складає 20 740 об'єктів, здійснено 14 599 перевірок на причетність до вчинення кримінальних правопорушень вилученої з незаконного обігу вогнепальної зброї, встановлено 144 позитивних результати. Окрім поточних перевірок до бази електронних зображень внесені електронні зображення слідової картини зі стріляних куль та гільз 1 029 одиниць табельної зброї працівників ОВС (579 пістолетів АПС і ПМ, 450 автоматів АК-74), триває занесення до масиву зброї працівників природоохоронних організацій (на цей час введено 735 одиниць) з метою перевірки на причетність до вчинення кримінальних правопорушень.

Об'єм ЦКГТ ДНДЕКЦ на теперішній час (2005-2013 р.р.) складає 55926, у середньому це 6214 на рік.

Враховуючи, що на території України зареєстровано понад 120 000 одиниць нарізної зброї громадян та дозвільної системи, 85 000 одиниць пістолетів та револьверів «несмертельної дії», більше 400 000 одиниць зброї правоохоронних органів та згідно з рішенням керівництва МВС України (протокол оперативної наради від 19.09.2005 № 42), з метою поетапного укомплектування регіональних експертно-криміналістичних підрозділів АБІС «ТАИС» Міністром внутрішніх справ прийнято рішення про першочергове придбання семи повнопрофільних АБІС та шести автоматизованих робочих місць (АРМ) «ТАИС» (п. 4 розділу I протоколу наради керівництва МВС України від 09.10.2006 № 44). Проте, на сьогоднішній день придбано лише три повнопрофільних ідентифікаційних системи (НДЕКЦ при ГУМВС України у Вінницькій, Донецькій та Харківській областях), які уведені в експлуатацію у серпні 2009 року. Для закінчення першочергового оснащення підрозділів Експертної служби АБІС терміново необхідно приблизно 36,2 млн. грн.

техніко-криміналістичного дослідження документів, оскільки потребує різноманітних спеціальних знань. До безпосередніх об'єктів експертизи паперових грошей можна віднести: реквізити банкнот (малюнки, тексти та інші зображення, водяні знаки, захисні волокна, голографічні зображення та ін.); матеріали (папір, фарби, клеючі речовини та ін.); технічні засоби для виготовлення підроблених купюр (поліграфічне обладнання, друкарські та фотоформи, комп'ютери, принтери, копіювальні апарати та іншу офісну техніку, ножі для обрізання паперу та ін.).

Техніко-криміналістичне дослідження паперових грошових знаків можна умовно розділити на кілька етапів, у процесі яких вирішуються різні завдання та використовуються різноманітні прийоми та методи.

На першому етапі дослідження експерт-криміналіст вирішує питання про відповідність банкноти зразкам справжніх грошових знаків. Від вирішення цього питання залежить послідовність подальшої роботи експерта. Якщо в результаті досліджень буде встановлено, що банкнота справжня, то потрібно встановити причини тих змін, які викликали сумніви у справжності наданого грошового знака. У випадку протилежної відповіді на це питання, експерт послідовно вирішує питання про спосіб виготовлення об'єкта та про матеріали, пристосування, які використовували фальшивомонетники.

У наш час роль експерта-криміналіста у процесі розслідування злочинів, пов'язаних із підробкою та збутом паперових грошей, полягає не лише у встановленні самого факту підробки банкнот, а й у визначенні єдиного джерела походження банкнот, вилучених у різних місцях.

На другому етапі експерт-криміналіст вирішує ідентифікаційні питання (якщо такі перед ним поставлені). При наданні кількох схожих банкнот (водночас або у різний час) в результаті порівняльного дослідження можливе їх ототожнення за джерелом походження. Ідентифікацію також проводять при наданні на дослідження, окрім банкнот, різноманітних пристосувань, які, вірогідно, використовувались для фальшивомонетництва.

Останнім етапом є дослідження матеріалів банкнот та (за наявності) вилучених у процесі слідчих дій матеріалів для виробництва підробок. Сюди належать дослідження паперу (його метричних та оптичних властивостей, складу за волокнами тощо), фарби (фізико-хімічне та хімічне дослідження) та елементів захисту. Для вирішення вказаних питань потрібні спеціальні знання в галузі хімії та фізики.

Список використаних джерел

1. Криміналістична техніка. Книга друга (частина II). Навчальний посібник. – Київ: КИЙ, 2009. – 415 с.
2. Воробей О.В. Виникнення та історичний розвиток паперових грошей України // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – С. 6-8.

(домальовувались) різнокольоровими олівцями або фарбами.

Підробка з використанням способів поліграфічного друку є найнебезпечнішим різновидом фальшивомонетництва оскільки дозволяє виготовляти якісні підробки у великих кількостях. Підробка у даному випадку полягає у виготовленні друкарських форм та отриманні з них відбитків. Раніше злочинці часто використовували якийсь один вид поліграфічного друку, а зараз застосовують і по два, і, навіть, по три види на одних банкнотах. Застосування засобів поліграфії при виготовленні піддроблених паперових грошей у більшості випадків зумовлено наявністю організованих угруповань і значними коштами, вкладеними у налагодження виробництва, а також можливістю безконтрольного використання поліграфічного обладнання та матеріалів.

Офсетний друк – із використанням поліграфічного устаткування застосовується плоский офсетний вид друку. Найбільше злочинці використовують вологий офсетний друк із фотомеханічних друкарських форм. Існує два варіанти цього виду: растровий офсет та друк із нерастрових фотомеханічних друкарських форм. У першому випадку зображення формуються з крапок кількох кольорів, розташованих симетрично та впорядковано, складаючи характерний растр. Цей спосіб дозволяє гарно передавати кольори та відтінки, але не передає дрібних деталей зображень (наприклад, мікродрук). Нерастровий офсет навпаки – погано передає кольори, але досить чітко відтворює дрібні деталі.

Високий друк – із використанням форм для високого друку. В сучасних умовах цей друк, в основному, витісняється офсетним. Тому для підробки всіх зображень на банкнотах високий друк зустрічається досить рідко. Частіше вказаний вид використовують для нанесення окремих зображень на підроблених банкнотах (наприклад, серійних номерів). Форми виготовляються як фотомеханічним способом, так і гравіруванням, а для нанесення номерів ще використовують нумератори.

Глибокий друк. Це найскладніший з поліграфічних видів оскільки потребує спеціального обладнання та високої кваліфікації працівників. Для виготовлення друкарської форми потрібні навички художника та гравера.

Трафаретний друк – зображення отримуються через трафаретні форми, що являють собою металеву або тканинну сітку із зображеннями у вигляді отворів, крізь які витискується фарба. Спосіб достатньо простий та поширений не лише на поліграфічних підприємствах, а й у приватних осіб. Деякі схожі ознаки дозволяють імітувати глибокий вид друку. Повне виготовлення підробок указаним способом зустрічається нечасто. Більш поширеним є використання трафаретного способу при частковій підробці банкнот, (тим більше, що фарба добре покриває старі зображення на купюрі), а також для нанесення серійних номерів та імітації кіп-ефекту.

Дослідження паперових грошей є одним із найскладніших видів

Кофанов А.В.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ (РЕЄСТРАЦІЇ ТА ПРОДАЖУ) В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

В процесі свого історичного розвитку людство постійно стикалося з проблемою використання правопорушниками різних знарядь та засобів, спеціально виготовлених, пристосованих чи запозичених з цивільного або військового обігу для найбільш ефективної реалізації різноманітних кримінально-протиправних намірів. Серед таких засобів зброя завжди займала особливе місце.

Історично найбільш використовуваними були такі види зброї, як вогнепальна і холодна. Ця обставина і зумовила велику розробленість як загально-правових, так і експертно-криміналістичних аспектів дослідження обставин кримінального використання цих видів зброї. Саме широтою кримінального розповсюдження вогнепальної зброї пояснюється і наявність серед кримінально-протиправних діянь специфічних складів кримінальних правопорушень, пов'язаних із незаконним обігом цього виду зброї^[5].

В останні роки правоохоронні органи посилили боротьбу з розповсюдженням вогнепальної зброї, намагаючись зменшити її незаконний обіг. Однак, накопичена з минулих десятиліть зброя, кількість якої значною мірою збільшилась за рахунок старих запасів озброєння з часів війни та епізодичних розкрадань з армійських складів і арсеналів МВС, а також незначна кількість якої ввозилась з-за кордону, вже починає диктувати свою волю в нашому суспільстві^[1].

Підтвердженням цього є, наприклад, випадок, коли на Кіровоградщині з охоронюваного складу зброї правопорушники викрали близько 200 пістолетів та автоматів, 44 противотанкових гранатомети, 75 кг. тротилу, понад 17 тисяч набоїв^[9], або ж ще один приклад, коли в гаражі раніше судимого мешканця Макіївки Донецької області було виявлено і вилучено 3 автомати, 2 пістолети, 4 одиниці мисливської гладкоствольної зброї, одну гвинтівку, 2 газових пістолети, ручну гранату, 265 набоїв, оптичний приціл та багато іншого^[3]. Вилучений арсенал просто вражає своїми розмірами та різноманітністю, і це не поодинокі випадки «гучних» вилучень зброї на території нашої країни.

Таким чином, на сучасному етапі розвитку державотворення, незаконний обіг зброї являє собою серйозну суспільну небезпеку, впливає на збільшення кількості кримінальних правопорушень, перш за все насильницького та корисливо-насильницького характеру.

Актуальність питань, пов'язаних із врегулюванням обігу вогнепальної зброї в Україні, полягає в тому, що незаконний обіг зброї та її використання при вчиненні кримінальних правопорушень завжди тісно пов'язані з найбільш соціально-небезпечними їх формами: організованою злочинністю, наркобізнесом, тероризмом і т.п.

Все це свідчить про те, що реальності існуючої слідчої, оперативно-розшукової, експертної практики зумовлюють необхідність глибокого наукового дослідження проблеми незаконного обігу зброї та розробки правових, організаційних і профілактичних заходів боротьби з ним.

Незважаючи на значне поширення в Україні кримінальних правопорушень, що вчиняються з використанням зброї, проблемні питання правового регулювання обігу зброї в Україні залишаються майже невивченими з боку вітчизняних учених-юристів. Проблеми, пов'язані з кримінально-правовою характеристикою кримінальних правопорушень проти громадської безпеки та протидією незаконному обігу зброї, є більш дослідженими, їх розглядали М.С. Грінберг, В.П. Ємельянов, В.О. Навроцький, В.І. Рибачук, Л.Ф. Соколов, В.П. Тихий, В.І. Ткаченко та інші. У російській кримінологічній науці проблематику кримінальних правопорушень, що вчиняються із застосуванням зброї, досліджували Д.А. Корецький, Е.В. Солоницька, Л.М. Землянухіна. Вагомий внесок у розробку проблеми «збройних» кримінальних правопорушень та боротьби з ними внесли М.І. Бажанов, О.М. Бандурка, П.Д. Біленчук, О.М. Джужа, А.Ф. Зелінський, Н.Ф. Кузнецова, Л.М. Кулик, О.М. Литвак, М.І. Мельник, С.Ф. Мілюков, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, В.П. Філонов, М.І. Хавронюк, Н.М. Ярмиш та багато інших, проте в науковій літературі недостатньо висвітленими, з точки зору системного вивчення, залишаються питання, присвячені саме правовим засадам обігу вогнепальної зброї в Україні.

Метою даної роботи є аналіз сучасного стану правового забезпечення обігу вогнепальної зброї в Україні, окреслення деяких проблемних питань в цій сфері та, відповідно, визначення основних шляхів їх розв'язання.

Перш ніж розглядати питання правового регулювання обігу вогнепальної зброї в Україні, потрібно визначити, що ж взагалі таке обіг зброї, які види обігу існують і що під ними розуміється. Відносно цього варто зауважити, що в жодному нормативно-правовому акті нашої країни не надано конкретного визначення поняттю «обіг зброї» та його видів, більше того, в жодному нормативно-правовому акті, прийнятому законодавчим органом України, не дається конкретного визначення зброї та що під нею треба розуміти.

Отже, аналіз смислового змісту терміну «обіг» показує, що під обігом розуміється «повне коло обертання», «вживання, поводження»^[8] або «використання, вжиток»^[4].

Спираючись на зміст терміну, що розглядається, можна визначити обіг зброї як її виробництво і подальший рух від виробника, державного або кримінального, до споживача, як легального (МО, МВС і т.п.), так і нелегального (правопорушники, громадяни, що незаконно придбали зброю для самозахисту, колекціонування і т.п.), а також процес користування зброєю, підтримка її в справному стані, перехід від одного

оздоблюються візерунками, розетками та іншими складними за будовою малюнками. Захисна сітка являє собою складний візерунок, створений гільйошною машиною і складений з дуже тонких ліній. Захисна сітка буває одноколірною, двоколірною, коли лінії, що йдуть в одному напрямку, друкуються однією фарбою, а ті, що їх перетинають, – іншою.

Такий захисний елемент, як мікродрук, найчастіше виготовляється за допомогою офсетного та глибокого виду друку. Змістом цих зображень є, як правило, номінал банкноти і (або) належність до певної держави. Розміщення мікродруку буває локальним, як фонові сітка або елементи малюнків. Мікродрук, на відміну від макродруку, неозброєним оком сприймається як суцільна лінія. Підробка такого елемента донедавна була майже неможливою через відсутність у фальшивомонетників технічних засобів, що дозволяють його відтворювати. Однак останнім часом усе частіше експерти зустрічаються з підробками, на яких злочинці вже намагаються відтворити мікродрук.

За допомогою високого друку на банкнотах найчастіше наносять серійні номери (для кожної купюри з використанням нумераторів зі спеціальними шрифтами – свій номер) та деякі окремі реквізити (наприклад, підпис голови банку). Незначне використання вказаного способу друку пояснюється тим, що високоякісне відтворення зображень у даному випадку пов'язане зі значними технічними труднощами. Скажімо, використання класичного багатоколірного орловського друку в сучасних умовах не є рентабельним і замінюється відтворенням орловського ефекту іншими способами друку (наприклад, глибоким).

Головним чином, для фальсифікації паперових грошових знаків використовуються доступні для злочинців способи. Найпоширенішими виявляються підробки, виконані за допомогою кольорової офісної техніки. Всі способи підробки банкнот можна поділити на дві основні групи: повна підробка (виготовляється повністю піддроблений грошовий знак) та часткова підробка чи переробка (за основу береться справжня банкнота, а потім переробляється на банкноту або більшого номіналу, або іншої країни тощо).

Струменево-крапельний спосіб – підроблені банкноти виготовляються за допомогою офісної техніки (кольорового струменево-крапельного принтера). Цей спосіб дуже поширений завдяки доступній ціні та можливості безконтрольного користування струменевими принтерами. Зображення зі справжнього грошового знака спочатку сканується, потім, за необхідності, додатково на комп'ютері обробляється, а потім роздруковується на принтері.

Електрофотографічний спосіб – фальшиві гроші виготовляються за допомогою копіювально-множильної та комп'ютерної техніки (із використанням одного або кількох тонерів): лазерних принтерів або копіювальних приладів типу «Ксерокс». Якщо було використано пристрій з тонером одного чорного кольору, інші кольорові зображення імітувались

Вони не повинні розчинятися у воді та у побутових розчинниках, змінювати колір від дії світла, тепла та інших факторів. Можна виділити три основні групи властивостей, які повинні мати фарби для виготовлення грошових знаків: висока адгезія з папером (тобто їх проникнення у шар паперу), стійкість по відношенню до тертя та побутової хімії; незмінність кольору; забезпечення високої якості друку.

В останні роки для виготовлення банкнот використовують парні кольори фарб, близькі між собою за кольором, які при копіюванні відображаються як один колір. Також використовують спеціальні фарби:

- OVI фарби;
- верби, що світаються в ультрафіолетових променях;
- магнітні фарби;
- метамерні тощо.

Будь-який елемент грошового знаку, у тому числі його зображення, мають спеціальні засоби захисту від підробки. Захист може створюватися за допомогою поліграфічних засобів та фізико-хімічних методів.

Спочатку художник створює ескізи майбутньої купюри: чорно-білий варіант самої композиції та її кольорового вирішення. Після затвердження ескізів починається підготовка до друку. Що стосується самих видів друку, то найкраще, з точки зору захисту, є використання трьох видів друку: глибокого, плоского та високого. Чим складніший вид друку або комбінація кількох видів, тим кращий захист банкнот від підробки.

Малюнок, зроблений художником, переносять на металеву пластину для виготовлення форми глибокого друку. Техніка гравюри на металі зародилася ще в середині XV ст., для виготовлення її спочатку використовували мідь. Гравюра на сталі, яку було відкрито у 1817 р. американцями Перкенсом та Фейрменом, дала можливість робити тиражі необмеженої кількості. Цей спосіб є єдиним для поліграфічного відтворення зображення, що забезпечує надійну гарантію захисту від підробки. Ефект рельєфності глибокого виду друку широко використовується у банкнотах усіх держав. Металографія раніше використовувалась для розмноження гравюр художників. В Експедиції Заготівлення Державних Паперів (так раніше називався російський Гознак) уперше було застосовано цей спосіб друку для виготовлення паперових грошей зразка 1866 р. Цей спосіб друку зараз дуже широко застосовується в усьому світі для виготовлення грошей та цінних паперів.

Фонові зображення найчастіше виготовляються за допомогою офсетного друку. Для цього виконуються офсетні проби. Фарби розділяють на три кольорові групи: синю, червону та жовту. Для кожної групи виготовляється окрема друкарська форма. Фарба з кожної з трьох форм переноситься на гумове покриття циліндра офсетної машини, із якого потім одержують кольорове зображення.

Щоб надійно захистити від підробки грошовий знак, банкноти

власника до іншого, аж до її знищення. Таким чином, обіг зброї утворює її рух в суспільстві: від виробника до споживача, від одного споживача до іншого^[6].

Фізична дія на зброю (виготовлення, переробка), її просторове (носіння, перевезення), часове (зберігання), соціальне (зміна власника) переміщення мають правову регламентацію та визначають кваліфікацію відповідних дій. Кожна така дія є складовою обігу зброї.

Одна група авторів виходить з того, що термін «обіг зброї» є загальновідомим, і визначень його законної та незаконної складових не дають, інші позначають законний і незаконний обіг виходячи із загальновідомих критеріїв, передбачених в ст. 262-264 КК України.

На нашу думку, варто погодитись із визначенням, яке наводять Корецький Д.А. та Солоницька Е.В., відповідно до якого під законним обігом зброї необхідно розуміти виготовлення, збут, передачу, придбання, зберігання, носіння, перевезення, ремонт, застосування, знищення зброї, що здійснюються на підставі відповідних законів, указів президента, постанов уряду і нормативних документів воєнізованих відомств під контролем дозвільної системи органів внутрішніх справ або відомчим контролем воєнізованих організацій^[6].

Словосполучення «обіг зброї» майже завжди вживається спільно з прикметником «незаконний». Причому різні форми використання зброї є елементами як законного, так і незаконного обігу.

В юридичній літературі під незаконним обігом зброї розуміється кримінальний, пов'язаний із вчиненням відповідних кримінальних правопорушень, рух об'єктів обігу зброї. Відповідно до інших точок зору незаконним є поведіння з вогнепальною зброєю і боєприпасами без дозволу (ліцензії) органу внутрішніх справ або ж як дії зі зброєю, що здійснюються з порушенням існуючих правил і обмежень.

На нашу думку, поняття незаконний обіг зброї необхідно розглядати у більш широкому розумінні, що виходить за межі формально-юридичного, елементи якого визначаються Кримінальним кодексом України.

Аналіз ст. 262-264 КК України, що визначають, які дії з зброєю є кримінально-протиправними, дозволяє визначити, що у сферу кримінально-правового регулювання не входять такі дії, як порушення громадянами або працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку і правил придбання, зберігання, носіння, перевезення, передачі іншим особам, продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів та багато інших дій, пов'язаних зі зброєю, – це сфера адміністративно-правового регулювання (ст. 174, 190-195 КоАП України).

Таким чином, незаконні дії зі зброєю передбачені як кримінальним, так і адміністративним законодавством. Кримінально-протиправні дії є лише одним з елементів незаконного обігу (розкрадання, виготовлення, збут, зберігання і т.д.) та в сукупності з адміністративними

правопорушеннями, пов'язаними зі зброєю, вони і утворюють незаконний обіг зброї.

На нашу думку, виходячи з вищезазначеного, для чіткого розподілу теоретичних, правових та організаційних категорій, пов'язаних з обігом зброї, більш прийнятною є позиція, наведена Корецьким Д.А. та Солоницькою Е.В. щодо існування трьох видів обігу зброї: законного, незаконного та кримінального^[6].

На наш погляд, законодавче закріплення з чітким розмежуванням у розумінні понять «зброя», «обіг зброї», «законний обіг зброї», «незаконний обіг зброї», «кримінальний обіг зброї» може, при активній підтримці з боку правоохоронних органів, мати реальний вплив на ситуацію у сфері боротьби з незаконним обігом зброї в Україні.

Відносно правового забезпечення обігу вогнепальної зброї в Україні, варто зазначити, що на сьогодні він регламентується великою кількістю нормативно-правових актів, серед яких: Закони України „Про міліцію” від 20.11.90 р., „Про тваринний світ” від 03.03.93 р.; Указ Президента України №341/95 від 29.04.95р. „Про заснування відзнаки Президента України «Іменна вогнепальна зброя»; постанова Президії Верховної Ради України №203/94-ПВ від 10.11.94р.; постанова Верховної Ради України від 17.06.92 р. №2471-ХІІ із змінами та доповненнями; Кримінальний кодекс України, прийнятий 5 квітня 2001 року (ст. 262, 263, 264 і ін.) та Кодекс України про адміністративні правопорушення (ст. 174, 190-195 і ін.); постанова Пленуму Верховного Суду України №3 від 26.04.2002 р.; постанови Кабінету Міністрів України №576 від 12.10.92 р., №575 від 12.10.92 р., №706 від 7.09.93 р., №780 від 20.07.96 р.; накази МВС України №524 від 24.07.96 р., №164 від 25.03.93 р., №643 від 18.10.93 р.; накази МОЗ України №36 від 15.03.94 р. та №110 від 24.06.94 р.; більше десяти державних та галузевих стандартів України і посилань на стандарти колишнього СРСР та багато інших нормативно-правових актів.

Проаналізувавши всю сукупність зазначених нормативних актів, однозначно можна прийти до висновку про необхідність її впорядкування, оскільки деякі важливі положення, пов'язані з обігом зброї в Україні, або недостатньо врегульовані, або ж не врегульовані взагалі.

На нашу думку, одним із шляхів вирішення даної проблеми є прийняття Закону України «Про зброю».

Наприклад, такі або подібні закони прийняті в США ще у 1792 році, в Канаді – у 1892 р., в Швеції – у 1967 р., у Великобританії – у 1968 році, в Австрії – у 1986 році, у Бельгії – в 1991 році, в Чехії – у 1995 році. На теренах колишнього СРСР законодавство про зброю діє в таких державах: в Росії Закон „Про зброю” прийнятий у 1993 році; в Республіці Молдова Закон „Про зброю” прийнятий у 1994 році; в Республіці Білорусь Закон „Про зброю” прийнятий у 2001 році; в Латвії Закон „Про зброю” прийнятий у 2002 році.

Паперові гроші – грошові знаки, які замінюють в обігу дійсні гроші – золото та срібло. Вони випускаються в обіг державою для покриття своїх витрат та мають встановлений нею курс.

Основними матеріалами виготовлення сучасних паперових грошей є сам папір та фарби, за допомогою яких наноситься зображення на купюрах. Целюлоза, з якої виготовляють папір, у чистому вигляді у природі не зустрічається. Її отримують із деревини сосни, осики, бавовни, льону, конопель, джгуту та ін. Найчастіше чистої целюлози міститься у бавовні (до 98%), а у деревині – лише 40-50% (іншу частину складають домішки: лігнін, смоли, пентозами, мінеральні солі, барвники). Саме бавовну найчастіше використовують для виготовлення паперу грошових знаків. До складу паперу додають також синтетичні волокна.

Сучасні паперові гроші, особливо малого номіналу, перебувають у обігу близько року, оскільки вони весь час у використанні, переходять із рук в руки тисячу разів. У зв'язку з цим, вони друкуються на високоякісному папері. Механічна цінність паперу залежить безпосередньо від якості розмелу волокна. Для надання більшої міцності інших властивостей папір проклеюється у своїй масі або з поверхні, після чого до нього додаються наповнювачі (наприклад, каолін, крейда, гіпс, барит та ін.).

Найважливішою вимогою до банкнот є зносостійкість. Так, грошовий папір витримує кілька тисяч подвійних перегинів, має величезну міцність на розрив і значний опір надриву країв.

Завдяки різним спеціальним домішкам папір грошових знаків має специфічну жорсткість і «дзвінкість». Для надання банкнотному паперу вказаних якостей, його покривають спеціальними речовинами – апретами (це може бути клей, крохмаль, каніфоль, синтетичні смоли та ін.). Наприклад, після обробки рідким склом папір стає гладеньким та жорстким, а крохмаль надає вологостійкості. Щодо більшості підроблених грошових знаків, то для них характерна так звана «м'явість», відсутність «дзвінкості» і міцності. Крім зазначених ознак, у багатьох випадках паперу банкнот можуть спеціально надавати певного колірного відтінку, що, як правило, збігається з основним кольором зображення, а також певного вигляду поверхні – гладкого або текстурного.

Папір, що використовується для виготовлення грошових знаків, виготовляється за допомогою папероробної машини, яка є агрегатом для отримання паперу з паперової маси, що на 99% складається з води. Ця машина складається з таких основних частин: сіткової (де формується та частково збезводнюється паперове полотно); пресової; сушильної; оздоблювальної. Папероробна машина буває двох видів: плососіткова (столова) та круглосіткова (циліндрична).

Для виготовлення банкнот використовують фарби, – точний склад яких тримається у секреті з метою додаткового захисту. Ці фарби, що спеціально створені у лабораторіях, повинні мати багато властивостей.

– можливість використання таких ножів також і терористами.

Після кількох інцидентів, пов'язаних з використанням пластикових ножів в США, стали вводиться різні обмеження. Ці обмеження були посилені після терористичних актів із захопленням авіалайнерів 11 вересня 2001 року, коли, за деякими даними, терористи для захоплення літаків використовували і пластикові ножі. У низці штатів їх продаж і носіння були взагалі заборонені, багато компаній-виробників припинили випуск таких ножів, а інші обмежили їх продаж тільки співробітникам правоохоронних органів і військовослужбовцям.

Деякі фірми стали розмішувати всередині ножів з пластмаси невеликі металеві пластинки для того, щоб зробити їх «видимими» для метало-детекторів. З цією ж метою всі пластикові ножі компанії «Cold Steel» стали продаватися із закріпленням на кінці руків'я металевим кільцем.

Після трагічних подій 11 вересня ФБР почало збирати інформацію про невеликі, легко приховувані ножі та інші подібні потенційно небезпечні об'єкти, які можуть бути пронесені авіапасажиром в ручній поклажі або під одягом. На основі аналізу цієї інформації був складений спеціальний довідник-каталог «Довідник ФБР по прихованій зброї» (FBI Guid to concealable weapons). Цей довідник був поширений серед операторів рентгенотелевізійних інтроскопів правоохоронних органів США. Видання містить фотографії небезпечних з точки зору ФБР предметів, в тому числі: пластиковий ніж типу Танто, невеликий тичковий кинджал з листоподібним лезом «United Cutlery», складаний ніж Блеккі Коллінса, два ножі, замасковані під гребінці для волосся «United Cutlery »UC-732 і UC-2714, стилет Delta Dart, а також ніж для розкриття упаковок «Lansky», ці ножі в обов'язковому порядку повинні вилучатися при виявленні в ручній поклажі пасажирів авіарейсів. Для того щоб допомогти ідентифікувати включені в довідник предмети, їх опис супроводжується фотографіями їх відображення на екрані інтроскопії.

З перерахованих в огляді пластмасових ножів на території країн СНД у вільному продажу доступні ножі серії «Нічні тіні» компанії «Cold Steel» і господарсько-побутовий ніж компанії «Lansky».

Чи набудуть пластикові ножі популярності на території України, та чи введуться обмеження на їх продаж як і в США – поки що невідомо.

Моравська В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ПАПЕРОВИХ ГРОШЕЙ

Кожна держава намагається зробити свої гроші витвором мистецтва: портрети, пейзажі та орнаменти, що наносяться на банкноти мають, як правило, яскраво виражений національний колорит. На грошових знаках країна-емітент висловлює свою ідеологію з використанням емблем, девізів, гербів, текстів, малюнків та інших елементів.

В Україні на сьогоднішній день існує близько тридцяти проектів вищезазначеного закону, серед яких проект Кабінету Міністрів України від 13.05.98 р.; проект народних депутатів Данильчука О.Ю. та Недригайла В.М. від 15.05.98 р.; проект народних депутатів Кармазіна Ю.А. та Мухіна В.В. від 10.11.98 р.; проект народних депутатів Кармазіна Ю.А., Мухіна В.В., Біласа І.Г., Хомича М.В., Данильчука О.Ю. та Недригайла В.М. від 06.06.2002 р.; проект народних депутатів Вінського Й.В., Развадовського В.Й., Бульби С.С., Короля В.М., Зубова В.С. від 25.11.2002 р. та інші^[11].

Проаналізувавши зміст даних законопроектів, можна виділити такі загальні положення^[2]:

– крім законопроекту Кабінету Міністрів України, в інших вся вогнепальна зброя поділяється за призначенням на військову, службово-штатну та цивільну;

– в усіх законопроектах надано право володіти службово-штатною (відомчою) зброєю, поряд з державними формуваннями та правоохоронними органами, юридичним особам, які виконують особливі статутні завдання і є об'єктами дозвільної системи МВС України (виконують охоронні функції, реалізують зброю для населення та ін.);

– за основу при підготовці даних законопроектів використовувався, здебільшого Закон Російської Федерації „Про зброю”, прийнятий у 1994 р. (зі змінами 1996 року), а не суттєвий позитивний досвід правового регулювання обігу вогнепальної зброї інших держав світу;

– усі законопроекти передбачають утворення державного кадастру зброї та обов'язкове ліцензування і реєстрацію вогнепальної зброї, що ввозиться на територію України з метою реалізації;

– в усіх законопроектах наявні критерії, що характеризують різні види зброї, але не вказано, що визначення належності до того чи іншого виду зброї встановлюється після сертифікаційного, криміналістичного та інших досліджень;

– відсутні статті, які регламентували б права сертифікаційних та експертних установ щодо дотримання криміналістичних вимог при виробництві вітчизняними виробниками вогнепальної зброї, а також санкції за недотримання цих вимог та багато інших спірних положень.

Але, все ж таки, найважливішим питанням залишається можливість надання населенню країни право на володіння нарізною короткоствольною вогнепальною зброєю, як зброєю самозахисту.

Як приклад з історії можна згадати, що на рубежі XX століття кожний громадянин Російської імперії мав змогу в будь-якому магазині з продажу зброї купити пістолет або револьвер і зареєструвати його в поліції. Жовтневий переворот 1917 року і досвід громадянської війни наочно показали владі, що почуття особистої гідності люди не втратили, незважаючи на політичне насильство, тому нова адміністрація після своєї

перемоги вилучила майже всю особисту зброю як у супротивників, так і у прихильників нової влади.

Позиції фахівців правознавців і громадськості з даного питання виявилися неоднозначними.

Деякі фахівці правоохоронних органів на захист своєї позиції щодо обмеження користування громадянами вогнепальною зброєю пояснюють такими аргументами: якщо дозволити громадянам вільно володіти вогнепальною зброєю, то можливі ситуації масового її застосування як на підставах законності, так і при перевищенні меж необхідної оборони; поява легалізованої нарізної вогнепальної зброї може спровокувати викрадення, нелегальний збут і застосування її з кримінально-протиправною метою; можливе суттєве збільшення кількості випадків, пов'язаних із вогнепальними травмуваннями, особливо серед дітей та підлітків, а також самогубств; значно збільшиться кількість кримінальних правопорушень із застосуванням вогнепальної зброї^[2].

Існує й інша думка науковців. Вона ґрунтується на положеннях про пріоритетні права людини, висвітлені у Загальній декларації прав людини, яка прийнята та проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 10 грудня 1948 року. Деякі з них знайшли своє відображення в положеннях Конституції України (1996 р.), а саме: «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» (ст. 3 Конституції України); «кожна людина має невід'ємне право на життя» (ст. 27 Конституції України); «кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» (ст. 27 Конституції України).

На захист своєї позиції цими правознавцями наводяться й інші аргументи, а саме: держава не в змозі повністю забезпечити виконання положень статті 3 Конституції України (працівника правоохоронних органів на кожному кроці не поставиш, тому громадяни повинні мати можливість самі захищати себе і членів сім'ї від кримінально-протиправних посягань); легалізація вогнепальної зброї дасть можливість оновити промисловий комплекс держави і створити нові робочі місця, що вирішить багато державних та соціальних проблем; за рахунок зборів коштів на отримання дозволу на вогнепальну зброю, ліцензування виробників, реалізаторів тощо, можна буде вирішити питання щодо утримання осіб, які будуть здійснювати контроль обігу зброї на території України; та крім того це буде додатковою статтею наповнення державного бюджету^[2].

Отже, можна бачити, що єдиної точки зору на дане питання немає.

До речі, ставлення до особистої зброї – одна з важливих характеристик будь-якої держави. Тут немає одноманітності, в кожній своя специфіка.

електриків, оперативних працівників поліції та саперів.

Для визначення міцнісних характеристик ножів вироблених вище згаданими компаніями-виробниками, незалежними експертами були проведені дослідження:

Ножем Stealth Hawk компанії «Busse Combat Knife Co» пробивали автомобільні дверцята, сталеві бочки, вбивали його в дерев'яний брус, перепилували на 17 шматків напівдужимовий пеньковий канат. При затисканні ножа в лещатах він витримував без деформації вигини до 20°.

Ножі компанії «Granger Knives & Pale Horse Fighters» мають твердість леза 47 одиниць за шкалою Роквелл. При випробуваннях ножі витримувала поперечне навантаження до 130 кг.

У ножа Блеккі Коллінса (Blackie Collins) твердість леза досягала 47 одиниць за шкалою Роквелл, в той час як у бойових сталевих ножів цей показник становить від 58 до 62 одиниць.

Ножем Karambit наносились січні удари по незахищеній поверхні мішені, в результаті чого було виявлено декілька глибоких подряпин та пошкоджене вістря клинка. Спроба повторити це досягнення ще раз призвело до розлому клинка.

Під час експериментальних ударів ножом Boot Blade II у мішень захищену щільним одягом, клинок зламався після потрапляння в клапан кишені джинсової куртки.

Відмінно себе проявив ніж Delta Dart Zytel в якого вистачало міцності пробити щільну тканину та шкіряний черевик і при цьому не зламатись.

Наведені вище результати незалежних досліджень дають підстави виокремити позитивні і негативні сторони пластмасових ножів.

До позитивних можна віднести:

- достатньо висока міцність полімерних матеріалів, які використовуються при виробництві ножів, але при цьому значна увага привертається саме конструкції ножа, яка відіграє вирішальну роль при застосуванні ножа. Найбільш надійними є ножі колючої дії;

- можливість використання ножів для самозахисту, не створюючи дискомфорту при носінні ножа через невелику вагу (40-100 г.);

- забезпечення такими ножами оперативних працівників поліції та саперів дає можливість виконання службових обов'язків, пов'язаних з роботою під прикриттям (ножі невидимі для метелодетекторів) та знешкодження вибухових пристроїв;

- стійкість ножів вироблених з полімерів GPR та G-10 до дії різного діапазону температур, хімічних речовин та волог.

Негативні сторони:

- виробництво полімерів, які є основою ножів мають високу собівартість та є шкідливими для навколишнього середовища;

- недостатньо високі ріжучі можливості у порівнянні з металевими ножами;

словосполучення «пластмасовий ніж» викликає асоціації з ножами, які входять до одноразових комплектів громадського харчування, призначеними для розкриття конвертів в офісах та з іграшковими ножами. Насправді все не зовсім так, пластмасові ножі активно використовуються як тренувальні при освоєнні прийомів ножового бою. Використання пластмаси дозволило перейти від дерев'яних і гумових ножів, що імітують лише загальну форму ножа, до габаритних копій реальних ножів. Крім того, такі ножі становлять інтерес для любителів ножів.

Як відомо ножі господарсько-побутового призначення, мисливські і бойові ножі виготовляються зі сталі, різноманітних сплавів та кераміки, яка за своєю ріжучою здатністю майже не поступається ножам зі сталі.

Раніше при виробництві ножів єдиним пластиковим елементом було руків'я, але завдяки досягненням хімічної промисловості були створені нові, досить міцні, види синтетичних матеріалів, які стали використовуватися для вироблення бойових ножів і ножів призначених для самооборони.

Першість та лідерство в галузі виробництва пластмасових ножів належить американським компаніям: «Lansky Sharpeners», «Blackjack Knife», «Mission knives», «Busse Combat Knife Co», «Granger Knives & Pale Horse Fighters» та ізраїльська компанія «FAB Defense».

Для виготовлення перших пластикових ножів використовувалися пластмаси типу ABS (АБС) і Zytel (зайтель).

Надалі замість цих матеріалів стали використовувати досконаліші композитні матеріали на основі епоксидних смол, армованих вуглеволокон або скловолокон. До них відносяться:

– G-10 – матеріал, основними компонентами якого є склотканина та епоксидні смоли. Матеріал має високі характеристики міцності, вологостійкості, не горючий, працює в широкому діапазоні температур і добре піддається фарбуванню. У ножовий індустрії широко використовується як матеріал для руків'я ножів.

– Gravogy – полімер, що виготовляється на основі напівкрісталічних технічних термопластиків поліфталамідів, посилених скловолокон, має високу твердість і міцність, слабе поглинання вологи, добре зберігає форму, стійкий до впливу хімічних речовин, за теплопровідністю близький до дерева.

– GPR – склопластик, виготовляється з пластмаси на основі поліефірів, армованої тонкими скляними волокнами. Має високу механічну міцність, стійкість до дії хімічних речовин. Матеріал вогнестійкий і зберігає свої властивості в широкому діапазоні температур.

Армування пластмаси, скла і вуглеволокон дозволило забезпечити значне збільшення ріжучих властивостей ножів, оскільки за рахунок волокон на лезі формувалися мікро-зубці.

Ножі вироблені цими компаніями призначались для самозахисту,

У більшості країн світу дозволено продаж вогнепальної зброї. Виняток становлять такі країни, як Бірма, Бангладеш, Венесуела та ще кілька. Найдоступніша вона у США, де людина не уявляє себе без зброї. На сьогодні у громадян цієї країни на руках перебуває понад 200 млн. одиниць вогнепальної зброї, тобто в середньому по чотири одиниці зброї на кожного дорослого. Дещо інша ситуація у Великобританії – зброя тут продається, але далеко не кожному. Потрібно довести свою добропорядність та необхідність у її володінні. Подолати такий бар'єр важко, тому британці у порівнянні з американцями майже беззбройні. Німеччина була здавна розпорошена на багато князівств, які постійно ворогували між собою, до того ж країна неодноразово була призвідником воєнних конфліктів, то ж не дивно, що й сьогодні зброя в ній доступна для багатьох громадян^[7].

Порівнявши ситуацію зі зброєю, що склалась у вищезазначених та й в багатьох інших Європейських країнах, можна визнати, що для того, щоб вогнепальна зброя вільно продавалась в державі, потрібна розвинута економіка, високий рівень життя, значний рівень моральної відповідальності, досконалий закон та юридичне підґрунтя, які повинні гарантувати безпеку життя та здоров'я людей в суспільстві та державі. А що ж в цьому плані сказати за Україну? Чи готова вона до такого кроку?

Є й інші спірні питання стосовно, наприклад, легалізації зброї травматичної дії, іменної зброї, видачі зброї приватним охоронним фірмам, ліцензування зброї, малогабаритних макетів вогнепальної зброї.

Ще одне не менш важливе питання, яке стосується прийняття вітчизняного Закону «Про зброю», пов'язане з неминучістю «євромайбутнього» для України, принаймні як офіційної доктрини нашої держави. Пояснюється це тим, що для вступу будь-якої держави в ЄС, його внутрішні закони повинні або відповідати, або принаймні не суперечити, політиці ЄС в певних сферах її діяльності, куди відноситися і сфера обігу зброї. Іншими словами існуюче в державі законодавство, яке регулює обіг в ній зброї, повинне відповідати загальним положенням так званої керівної лінії Євросоюзу в даній галузі. Нова керівна лінія, що фактично утворилася з моменту підписання ЄС у 2000 році протоколу ООН «Проти недозволеного виробництва стрілецької зброї, частин до неї, компонентів і боєприпасів, а також проти недозволеної торгівлі ними», охоплює, в основному, питання порядку обігу зброї в процесі виробництва і торгівлі нею. Проблему перетікання зброї з легального в тінювій – і далі в «чорний» сектори ринку, передбачається вирішити за рахунок суцільної реєстрації всієї зброї, що перебуває на цивільному ринку, її компонентів і боєприпасів, за допомогою ведення розширеної комп'ютеризованої бази даних. «Керівна лінія» передбачає також постійний обмін цією інформацією та створення єдиного банку даних. Таким чином, існуюча в Україні система обліку зброї неминуче підлягає оптимізації, за допомогою створення

єдиного банку даних, який включатиме велику кількість відомостей про зброю в нашій країні. Окремо варто нагадати і про екологічні пріоритети Закону «Про зброю». Це пов'язано з тим, що в методиці сертифікації босприпасів, яка прийнята на сьогодні в Україні, відсутні екологічні вимоги, які стосуються попередження забруднення навколишнього середовища важкими металами, обов'язкові в країнах ЄС^[10].

Таким чином, у разі прийняття в Україні «закону-наказу», заснованого на нині діючих положеннях відомчих нормативних актів щодо обігу зброї, його положення можуть увійти в суперечність з нормами міжнародного права, що призведе в подальшому до їх повторного перегляду та нового прийняття вже в процесі зближення України з ЄС. Прикладом можуть бути Хорватія і Болгарія. Якщо в Хорватії закон про зброю, прийнятий у 1996 році, з самого початку ґрунтувався на положеннях, існуючої тоді керівної лінії ЄС і в такій формі не був перешкодою для вступу, то в Болгарії з її «пострадянським» законом, який став формальною перешкодою для вступу в ЄС, якраз весною цього року довелося терміново приймати новий «єврозакон»^[10].

На нашу думку, перед прийняттям Закону України «Про зброю» варто заздалегідь розробити концепцію державної політики щодо обігу зброї та адміністративно-правової діяльності органів внутрішніх справ у сфері контролю за реалізацією механізму використання, застосування і зберігання зброї населенням, де враховувати нові тенденції, у тому числі й механізм обігу зброї, правовий статус громадян – власників вогнепальної зброї та посадових осіб даної сфери. Ми вважаємо, що при розробці проекту зазначеного закону або ж доопрацюванні існуючих, доцільно було б залучити до даного процесу спеціалістів-зброезнавців, як теоретиків так і практиків, мисливствознавців, юристів, економістів та фахівців сертифікаційних і експертних служб. Прийнятий Закон «Про зброю» повинен поєднати в собі не тільки позитивний досвід зарубіжних країн, де він вже багато років ефективно діє, а й існуючі на сьогоднішній день в Україні найкращі правові положення регламентації обігу зброї, до того ж з обов'язковим урахуванням ментальності нашого народу та євроінтеграційних процесів в Україні.

Все це потрібно зробити для того, щоб не виникла велика кількість проблем, над вирішенням яких і зараз ламають голову законодавці тих країн, де в недавньому минулому такий закон був прийнятий.

Список використаних джерел

^[1] Біленчук П.Д., Еркенов С.Е., Кофанов А.В. Транснаціональна преступность: состояние и трансформация: Учебное пособие / Под. ред. акад. П.Д. Біленчука. – К.: Атика, 1999. – 272 с.

^[2] Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. Зброезнавство: правові основи обігу вогнепальної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та

доручається іншому експерту, експертам [3]. Варто відмітити, що призначення повторної експертизи встановлено в інших процесуальних кодексах (стаття 150 ЦПК, стаття 85 КАС, стаття 42 ГПК).

Разом з цим експертиза може доручатись не лише одному експерту, експертам, а й експертній установі, проте не визначено порядку організації проведення експертизи саме в експертній установі – безпосередньо експертом, який працює в установі, чи її керівником. У разі останнього – межі повноважень керівника установи під час організації проведення експертиз (призначення експерта або експертів, попередження про кримінальну відповідальність, встановлення строків, заявлення клопотань тощо).

Також у КПК України не визначено форми реалізації стороною захисту права самостійного залучення експерта. Зокрема, не зрозуміло, який документ у такому випадку буде підставою для проведення експертизи – доручення, заява, адвокатський запит чи інший документ, який повинен містити інформацію про особу, яка залучається як експерт, питання, що ставляться експерту, перелік матеріалів (зразків, документів), що надаються для дослідження, попередження про кримінальну відповідальність експерта тощо.

Однак, незважаючи на окремі прогалини та неточності понятійного апарату КПК України, його прогресивні новели дають змогу значно розширити можливість застосування спеціальних знань учасниками кримінального провадження для забезпечення повноти доказів з метою встановлення істини у справі та захисту особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорони прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство з 19 листопада 2012 року : (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А.В., 2012. – 382 с. – (Кодекси України).

2. Роз'яснення Мініюсту України від 18.02.2013 «Використання спеціальних знань відповідно до нового Кримінального процесуального кодексу України». – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/42780>.

3. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-ХІІ // Голос України від 21.04.1994.

Міщук В.О.

ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІМЕРНИХ МАТЕРІАЛІВ ПРИ ВИРОБНИЦТВІ НОЖІВ

Чи можуть ножі виготовлені з пластмаси, використовуватися для самооборони і спеціальних завдань, та чи можна обмежити їх продаж? Запитання на перший погляд дещо абсурдне, адже в більшості людей

самостійно залучати експертів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (ч. 2 ст. 243 КПК України) [1].

У зв'язку з цим під час судового розгляду як доказ може бути надано одночасно два висновки, які виконані різними експертами з одних і тих самих питань, як за дорученням сторони обвинувачення, так і сторони захисту.

У роз'ясненні, наданому Міністерством юстиції України, зазначається, що «під час оцінки судом двох висновків з аналогічних питань, складених різними експертами, які можуть бути подані як стороною обвинувачення, так і стороною захисту, та у разі їх розходження, питання застосованих експертом методів матиме вирішальне значення для врахування та покладення результатів експертизи в основу рішення» [2].

2. КПК України суттєво змінено визначення поняття висновку експерта та його змісту. Висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень та зроблені за їх результатами висновки, обгрунтовані відповіді на запитання, поставлені особою, яка залучила експерта, або слідчим суддею чи судом, що доручив проведення експертизи (ст. 101 КПК України).

КПК України містить перелік основних складових змісту висновку експерта, серед яких зазначено, що у висновок повинно бути зазначено докладний опис проведених досліджень, у тому числі методи, застосовані у дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка.

КПК України також встановлено норму, згідно з якою до процесуальних джерел доказів поряд із висновком експерта віднесено і його показання, надані в усній чи письмовій формі під час допиту (ст. 84, 95, 356 КПК України), що також забезпечить повноту дослідження доказів та удосконалив процедуру оцінки висновку експерта у суді.

3. Суттєвим позитивним нововведенням у КПК України є те, що судова експертиза може бути призначена одразу ж після внесення інформації про кримінальне правопорушення в Єдиний реєстр досудових розслідувань.

4. КПК України конкретизовано обсяг прав та обов'язків експерта, визначено коло осіб, які можуть бути залучені як експерти, та вимоги до них (ст. 69 КПК України).

5. КПК України встановлено пряму заборону щодо проведення експертизи для з'ясування питань права (ч. 1 ст. 242 КПК України).

Поряд з позитивними новаціями КПК України містить окремі неточності та прогалини, які стосуються регулювання порядку призначення експертиз у кримінальному провадженні.

Зокрема, звертає увагу відсутність у новому КПК України визначення понять первинної, додаткової, повторної, комісійної та комплексної експертиз. Разом з тим статтею 4 Закону України «Про судову експертизу» встановлено, що правильність висновку судового експерта забезпечується можливістю призначення повторної експертизи, яка

зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ. Монографія. / За ред. проф. П.Д. Біленчука. – К.: Міжнародна агенція «BeeZone», 2004. – 464 с.

[3] Білоконь М.В., Косоговський А.А. Зброя // Міліція України, 1999. – №9-10.

[4] Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2002. – 1440 с.

[5] Владимиров В.Ю., Бабахаян Р.В., Голубев Н.В., Валетов Д.А. Криминалистическое оружиеведение. Генезис современности. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 504 с.

[6] Корецкий Д.А., Солоницкая Э.В. Оружие и его незаконный оборот: криминологическая характеристика и предупреждение. – СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. – 258 с.

[7] Кофанов А.В. Закон «Про зброю» в Україні. Бути чи не бути? // Вісник Української Академії державного управління при Президентіві України, 1998, №1.

[8] Ожегов С.И. Словарь русского языка. М., 1984.

[9] Смирнов О.О. За безпеку і спокій наших громадян міліція платить високу ціну // Міліція України, 2002, №12.

[10] Чечило В. Закон Украины «Об оружии» пишется в Брюсселе? или Прощай оружие украинское. // Оружие. 2008, №6 (107), С. 5-7.

[11] <http://portal.rada.gov.ua/rada/>

Кравчук О.О.

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ, ЩО МАЮТЬ ОЗНАКИ ТЕХНІЧНОЇ ПІДРОБКИ ПІДПISY

Підписи мають свою цінність та багату історію. Наприклад, в Японії майстри на своїх виробках часто ставили особисті автографи, так звані штампі: такий виріб цінувався в рази вище заводських зразків, оскільки означав авторську роботу.

Підписи нерозривно пов'язані з почерком і, як наслідок, з графологією – наукою, що вивчає прямий взаємозв'язок почерку людини з її характером. Прагнення зрозуміти людину через її почерк має глибокі історичні корені. Перші згадки про графологічні дослідження відносять ще до античності. Цікаво, що римський імператор Нерон, який, як відомо, славився своєю жорстокістю, в одному з листів говорив таке: «Я боюся цієї людини, тому що її почерк видає в ній зрадницьку натуру». Гай Светоній Транквіл, римський історик і письменник, характеризуючи імператора Августа як жадібну людину, посилався на особливість його почерку – звичку писати букви дуже близько одна до одної.

У середині XVII століття вийшла в світ книга італійського професора Карло Бальдо «Як дізнатися про якості людини, глянувши на букву, яку вона написала». Після появи цієї книги у графології з'явилося дуже багато послідовників і прихильників, саме тоді французьким абатом Фландреном

для позначення нової науки були застосовані грецькі слова «графо» (писати) і «логос» (знання). Надалі графологія стала поширюватися всією Європою, а в Росії вперше була представлена широкій публіці в кінці XIX століття книгою Іллі Федоровича Моргенштерна «Психографологія». У часи Сталіна графологія була оголошена лженаукою і заборонена. Існує легенда, що сталося це після того, як на одному із з'їздів психіатрів академік Володимир Бехтерев розповів своїм колегам про проведення ним графологічний аналіз підпису Сталіна, за результатами якого академіком були зроблені висновки про психічне нездоров'я вождя.

Підпис є посвідчувальним знаком певної особи і наноситься на документ з метою надання йому юридичної сили, для посвідчення фактів тощо. Підпис може виконувати свої посвідчувальні функції лише тоді, коли нанесений саме тією особою, особистість якої позначає.

Разом із звичайною графічною підrobкою простим змальовуванням підпису-оригіналу (малювання на око або по пам'яті) злочинці нерідко вдаються до так званої технічної підrobки підписів у документах. З метою досягнення максимальної схожості підrobленого підпису з оригіналом використовуються різноманітні технічні засоби.

Способами підrobки підписів є:

- відтворення підпису шляхом олівцевої підготовки з подальшим обведенням;
- копіювання підпису через копіювальний папір;
- копіювання шляхом передавлювання по штрихах справжнього підпису;
- копіювання підпису проти світла;
- вологе копіювання;
- виготовлення з дійсного підпису факсиміле (точне відтворення підпису фотомеханічним способом; підписи, нанесені за допомогою факсиміле, мають мікроструктуру штрихів, специфічну для металевих кліше);
- проєкційний спосіб та з використанням пантографа;
- використання комп'ютерних можливостей сканування дійсного підпису з подальшим роздрукуванням на документі.

Ознаки технічної підrobки підпису охоплюють: сліди зупинок пишучого приладу у вигляді потовщень або надривів штрихів, нетвердість рухів, наявність у штрихах і біля них часток іншого фарбувального матеріалу, звивистість і тупі закінчення штрихів, підмальовування штрихів, вдавнені борозенки, які не завжди співпадають з чорнильним обведенням та ін.

Відтворення підпису шляхом олівцевої підготовки з наступним обведенням. Підпис-оригінал перемальовується гостро заточеним олівцем, а потім обводиться фарбувальним матеріалом. При цьому способі підrobки виявляються такі ознаки:

інших причин не вдається виявити з нього необхідну інформацію (короткість, простота тощо).

Третя група причин може бути усунена шляхом запиту додаткових матеріалів. Неприпустимо обґрунтовувати висновок про неможливість вирішення питання по суті через недостатню кількість або неналежну якість порівняльного матеріалу, якщо такі матеріали експертом не були витребувані шляхом запиту у відповідні органи і у висновку експерта відсутня інформація про такий запит.

Михальчук Т.В., Свобода Є.Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАЙВІДПОВІДНО ДО КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Прийняття нового Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) необхідно оцінювати не лише як виконання нашої країною своїх зобов'язань перед Радою Європи, а й як процес приведення основних законодавчих актів держави до сучасних демократичних стандартів захисту прав та свобод людини. Це ще один крок у напрямку розбудови України як демократичної, соціальної та правової держави. Таку оцінку новоприйнятий кодекс заслуговує не тільки зі слів представників влади, юридичної науки і практиків. Зокрема, у висновку Венеціанської комісії щодо цього зазначено, що КПК України зміцнює наміри відійти від громіздкого, із чисельними повторами, триступеневого кримінального процесу радянського типу, і що у ньому, нехай навіть у занадто складних виразах підкреслюється мета Кодексу, яка полягає в переході до більш змагальної моделі кримінального правосуддя.

Аналіз положень КПК України дає підстави стверджувати, що в ньому знайшли відображення найпрогресивніші та найдемократичніші положення. Відтепер КПК України має пріоритетом не покарання, як було раніше, а дотримання прав людини.

Ключовими на сьогодні є питання практичного застосування положень КПК України і, особливо, нововведень під час здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, проблематика їх застосування у практичній площині і, найголовніше, порядок організації діяльності органів досудового розслідування при здійсненні своїх безпосередніх повноважень у кримінальному провадженні.

У КПК України змін зазнали й підходи до використання спеціальних знань обізнаних осіб як джерела доказу, що надає сторонам кримінального провадження значно ширших можливостей застосування у доказуванні інституту судової експертизи.

Зупинимось більш детально на цих змінах:

1. Згідно з КПК України експерта може залучати як сторона обвинувачення, так і сторона захисту. Сторона захисту має право

суттєвих індивідуалізуючих ознак);

– незвичні умови виконання досліджуваного об'єкта, наслідування почерку або підпису іншої особи, навмисне викривлення свого почерку; незвичний психофізіологічний стан пишучого (хвороба, похилий або старечий вік тощо).

2. Непов'язані з почерковою характеристикою об'єкта, проте погіршують його якість, роблять об'єкт непридатним для ідентифікації. Це може бути нечіткість або слабка видимість об'єкта (перекритий штрихами інших записів, наведені записи, домальовані з використанням елементів первинного запису тощо).

3. Пов'язані з об'ємом і якістю порівняльного матеріалу. До цієї групи відносяться: недостатня кількість зразків, що перешкоджає або ускладнює виявлення індивідуальності та стійкості почеркової інформації, яка в них міститься; відсутність вільних або експериментальних зразків почерку (підпису), їх одноманітність, що виключає можливість вивчення меж варіаційності конкретного почерку (підпису); неспівставність зразків з досліджуваними об'єктами за змістом, часом виконання, умовами виконання та іншими характеристиками; схожість почерків підозрюваних осіб між собою та з почерком у досліджуваному об'єкті, що ускладнює виявлення ідентифікаційних ознак.

Аналізуючи ці групи причин, варто зазначити, що група причин висновків у формі НВМ обумовлена дефіцитом інформації про письмово-рухову навичку виконавця, яка відобразилася у досліджуваних об'єктах.

Ця група причин може бути усунена тільки з подальшим розвитком судового почеркознавства шляхом проведення наукових розробок, які б давали можливість отримання максимуму інформації з таких об'єктів. Та, звичайно ж, шляхом впровадження в експертну практику вже існуючих нових методик дослідження підписів, коротких записів тощо, хоча ці методики в основі своїй мають лише допоміжний характер і у більшості своїй дуже трудомісткі.

Що стосується другої групи причин, то необхідно зазначити, що у експертів відсутній єдиний підхід до вирішення завдання в разі визнання об'єкта непридатним. В одних випадках експерти дають висновок у формі НВМ, в інших – складається повідомлення про неможливість вирішення питання по суті. Вирішення цього питання залежить від комплексу причин, через які об'єкт визнаний непридатним для ідентифікації. На наш погляд, повідомлення про неможливість вирішення питання може бути направлено лише в таких випадках: коли записи виконувались з використанням штрихів первинних записів; коли мала місце наводка первинних записів, тобто через те, що в об'єктах не міститься індивідуальної почеркової інформації щодо письмово-рухової навички виконавця. В інших випадках завдання повинно бути вирішено у формі НВМ, оскільки почерковий об'єкт для ідентифікації існує, але з тих чи

– уповільненість рухів при виконанні штрихів обведення у вигляді звивистості і викривлення прямолінійних штрихів та кутастої форми овалів;

– наявність невинуватених зупинок пишучого приладу у вигляді тупих початків та закінчень штрихів;

– подвоєння штрихів;

– блиск частинок графіту та інші характерні ознаки олівцевого матеріалу письма;

– сліди підчищення олівцевих штрихів.

Копіювання підпису через копіювальний папір. Документ зі справжнім підписом накладається на підроблений документ, причому між ними розміщується аркуш копіювального паперу. Далі справжній підпис обводиться легким натиском олівця або іншого загостреного предмета, у результаті чого копіюється контурне зображення підпису, яке потім обводиться чорнилом або олівцем. Оскільки таке копіювання здійснюється зі слабким натисканням, деякі штрихи виявляються не перекопіюваними. Основні ознаки цього способу підробки:

– уповільненість темпу руху; більша інтенсивність забарвлення штрихів підпису;

– неповне суміщення штрихів, виконаних через копіювальний папір, зі штрихами обведення;

– наявність частинок фарбувального матеріалу копіювального паперу;

– сліди механічного видалення фарбувального матеріалу копіювального паперу.

Копіювання шляхом передавлювання по штрихах справжнього підпису має схожість з описаним вище способом: документ з підписом-оригіналом теж накладається на підроблений документ, але копіювання проводиться тисненням: справжній підпис обводять загостреним предметом (нерідко на м'якій підкладці). Контурне зображення підпису у вигляді поглиблених штрихів, обводиться чорнилом або іншим фарбувальним матеріалом. Сліди рельєфу, що утворилися на звороті аркуша паперу, можуть маскуватися загладжуванням. Основні ознаки цього способу підробки:

– уповільненість темпу руху у штрихах;

– вдавленість штрихів;

– неповне суміщення вдавлених штрихів зі штрихами обведення;

– сліди маскуванню;

– наявність частинок фарбувального матеріалу копіювального паперу;

– сліди маскуванню рельєфних штрихів (загладжування, блиск).

Копіювання підпису проти світла. Підроблений документ накладається на документ з підписом-оригіналом, який потім обводиться. Якщо папір підробленого документа достатньо прозорий, копіювання підпису відбувається без будь-яких попередніх операцій. А якщо папір непрозорий, копіювання проводиться перед джерелом світла (вікно,

ретушувальний верстат тощо). Іноді виконується олівцева підготовка підпису. Основні ознаки цього способу підробки:

- уповільненість темпу руху у штрихах;
- при копіюванні на вертикальній поверхні в основі штрихів виникають затікання, іноді чорнильні бризки;
- на звороті документа можливі відкопійовані штрихи з документу-оригіналу.

Вологе копіювання (перенесення підпису) істотно відрізняється від попередніх способів підробки. У даному випадку на підроблений документ переноситься фарбувальний матеріал справжнього підпису зі збереженням його будови і конфігурації. Для цього використовуються матеріали, поверхня яких має підвищену копіювальну здатність (фотографічний папір або плівка, поліхлорвінілова плівка тощо). До підпису-оригіналу притискають матеріал зі сприймаючою поверхнею. Отримане дзеркальне зображення переносять на документ. У зв'язку з тим, що копіювання підпису здійснюється у два прийоми, відбиток може виявитися дуже слабким. У цьому випадку зображення підробленого підпису може домальовуватися або обводитися чорнилом. З цієї ж метою фарбувальний матеріал може додаватися до штрихів на проміжному кліше. Основні ознаки цього способу підробки:

- бліде забарвлення, можливі переривання у штрихах;
- розпливчасті краї штрихів;
- відсутність рельєфу у штрихах;
- фарбувальний матеріал розміщується у штрихах поверхнево, у вигляді згустків;
- наявність біля штрихів підпису фрагментів зображень, частинок речовини та ворсинок;
- можливі подвійні штрихи наведення;
- люмінесценція штрихів підпису і прилеглої ділянки документа або зміна інших властивостей паперу (блиск, матовість тощо).

Застосування рельєфного кліше (факсиміле). Спосіб характеризується нанесенням зображення підпису за допомогою кліше, виготовленого фотоцинкографським способом, вирізуванням чи гравіруванням. Підписи, одержані відтисненнями з факсиміле, як правило, проставляються на документах, що оформляються у великій кількості і є точними копіями підпису-оригіналу. Якщо кліше виготовлено фотоцинкографським способом, то штрихи підпису, як правило, забарвлені рівномірно, краї досить чіткі, може спостерігатися слабкий рельєф, але металеві друкуючі елементи кліше зумовлюють своєрідну мікроструктуру штрихів підпису. Наприклад, у них не спостерігаються борозенки, які залишаються знаряддями письма, що проявляється в особливості розподілу фарбувальної речовини: краї штрихів при великому збільшенні виявляються переривчастими, усередині штрихів спостерігаються

5. Орлова В.Ф. Теория судебно-почерковедческой идентификации, Труды ВНИИСЭ, вып. 6. – М., 1973.

6. Погибко Ю.Н., Сидельникова Л.В., Хускивадзе Т.Х. Возможности создания методик, моделирующих по почерку свойства личности исполнителя рукописи // Внедрение достижений науки и техники в практику борьбы с преступностью. Тез. респ. науч. конф. – Вильнюс, Лит. НИИСЭ, 1986. – С. 105-108.

7. Погибко Ю.Н., Сидельникова Л.В., Хускивадзе Т.Х. Установление психологических характеристик личности по почерку // Юридическая психология. Тезисы докладов к VII съезду Общества психологов СССР. – М.: 1989. – С.57-58).

8. Сара Д. Тайны почерка. – М., Вече Прсий АСТ, 1996.

Меленевська З.С., Сизоненко А.С.

ПРИЧИНИ НЕМОЖЛИВОСТІ ВИРІШЕННЯ ПИТАНЬ ПРИ ПРОВЕДЕННІ СУДОВО-ПОЧЕРКОЗНАВЧИХ ЕКСПЕРТИЗ

На сучасному етапі розвитку судового почеркознавства зростають можливості судово-почеркознавчої експертизи та розширюється коло вирішуваних завдань.

Разом з тим нерідко поставлені перед експертом-почеркознавцем завдання не можуть бути вирішені. Це обумовлено тим, що на формування та реалізацію письмово-рухової навички впливає цілий ряд факторів, а також особливості конкретного об'єкта дослідження (малий об'єм почеркової інформації, викривлення почерку, незвичайні умови письма тощо).

Причини, які лежать в основі висновку НВМ, різні. Їх виявлення та конкретизація для різних експертних ситуацій має велике практичне значення, сприяє пошуку шляхів усунення таких причин.

За результатами узагальнень експертної практики до найбільш типових завдань, які не вирішуються на сучасному рівні розвитку судового почеркознавства відносяться: встановлення виконавців неавтентичних підписів змішаної або штрихової транскрипції, виконаних у звичайних або незвичайних умовах; встановлення виконавця коротких та цифрових записів; встановлення виконавця виправлень буквених та цифрових записів.

Варто зазначити, що висновки про неможливість вирішення питання по суті експертами, як правило, обґрунтовуються достатньо повно комплексом причин.

Причини, які перешкоджають вирішенню поставленого перед експертом-почеркознавцем завдання можна поділити на такі групи:

1. Пов'язані з почерковою характеристикою досліджуваного об'єкта:
 - обмежена кількість графічного матеріалу у досліджуваному об'єкті;
 - конструктивна простота (наближається до прописів або відсутність

особливостей особи.

Враховуючи це, у Київському НДІСЕ проводились наукові дослідження за участю спеціаліста психолога, мета яких полягала у визначенні умов психологічного моделювання особистості за ознаками почерку, тобто в науково-обґрунтованому підтвердженні наявності певних співвідношень між психологічними особливостями конкретної особистості й ознаками почерку, якими оперує судове почеркознавство. Реалізація цієї мети обумовила б вирішення такого завдання конкретного пошукового дослідження – проаналізувати наявні в літературі відомості і визначити перспективи можливості встановлення характерологічних особливостей особи за почерком.

Науково-практичне значення і перспективність теми дослідження полягала у використанні його результатів при розробці принципів психологічної, криміналістично орієнтованої, ідентифікації особистості за ознаками почерку. Можливість створення на цій основі науково-обґрунтованої методики експертного дослідження, яка буде застосовуватись в судовому почеркознавстві, може стати істотним внеском у розвиток його графологічного напрямку. Виконання запланованого завдання дослідження припускало наявність відомостей про психологічні параметри, які у графології пов'язані з ознаками почерку, що використовуються в судовому почеркознавстві.

Результати дослідження показали наявність психологічного розкиду між тестовими і графологічними характеристиками. Його величина є надлишковою, щоб з певним ступенем вірогідності вирішувати конкретні завдання судового почеркознавства. Уточнення причин виявленого психологічного (діагностичного й ідентифікаційного) розкиду показало, що без усунення психологічних різночитань графічних ознак письма, що існують у різних авторів, порушувати питання про судово-експертний (діагностичний та ідентифікаційний) потенціал графологічних психологічних характеристик передчасно.

Умовою психологічного моделювання особистості за почерком є можливість складання психологічних характеристик на основі ідентифікаційно-значимих ознак почерку, комплекс яких є достатнім, щоб забезпечити достовірну психологічну ідентифікацію особистості за почерком.

Список використаних джерел

1. Зуев-Инсаров Д.М. Почерк и личность. Перлит продакшн, ЛТД, Киев, 1992.
2. Маяцкий В. Графология. – М.: Интербук, 1990. – 40 с.
3. Михайленко С.Г., Седова Е.Л. «О возможности психодиагностики свойств личности по почерку несовершеннолетних». – С. 135-139 / Интернет.
4. Моргенштерн И. Психографология. – СПб., Питер, 1994. – 351 с.

пробільні ділянки. За цими ознаками підпис, отриманий за допомогою фотоцинкографського кліше, легко відрізнити від підпису, нанесеного факсиміле з каучуковими друкуючими елементами. Більшість аналогічних ознак спостерігається у підписах, виконаних за допомогою вирізаних рельєфних саморобних кліше, але характерна нерівномірність товщини штрихів на протязі всього підпису, особливо потовщення у сполучних штрихах, кутааста форма овальних елементів, відсутність тонких штрихів та інших дрібних деталей тощо.

Проекційний спосіб та з використанням пантографа. Ці два способи досить схожі за способом отримання підробленого підпису. У першому випадку підпис фотографують і з отриманого негатива через фотозбільшувач проектують на відповідну ділянку документа з подальшим обведенням (при цьому можна змінювати розмір підпису). Аналогічно отримують підпис і за допомогою креслярського приладу пантографа. Тільки замість негатива використовують раніше отримане контурне зображення підпису. При цьому достатньо строго зберігаються конфігурація літер та інших елементів підпису, їх відносні розміри, тобто пропорційність. Прилад дозволяє також змінювати загальні розміри підпису, збільшуючи або зменшуючи його. Співпадіння розмірів літер, їх елементів, розчерку та інших частин підпису створює враження значної зовнішньої схожості досліджуваного підпису зі зразками, що виконували функцію оригіналу при підробці. Звичайно, між цими підписами якихось істотних відмінностей не спостерігається (крім можливої зміни масштабу). При накладенні один на одного підписи можуть повністю збігатися. Проте ця обставина саме свідчить про технічну підробку, оскільки однакові за розміром справжні підписи однієї і тієї самої особи майже не зустрічаються. Сповільненість рухів пояснюється тим, що контурне зображення підпису, заздалегідь підготовлене при копіюванні, обводиться за допомогою поступових відносно повільних рухів. А розбіжність окремих, менш виражених окремих ознак досліджуваного підпису і оригіналу, викликається тим, що виконавець підробки не в змозі повністю повторити рухи виконавця справжнього підпису і допускає ті чи інші відхилення від оригіналу.

Спосіб із застосуванням копіювально-розмножувальної техніки. В останні роки нерідко зловмисники намагаються підробити підпис, просто перекопіювавши його зі справжнього документа з використанням сучасної однокольорової або багатокольорової копіювально-розмножувальної техніки. Найчастіше для цього використовуються копіювальні апарати з електрофотографічним способом нанесення зображень, рідше – лазерні принтери. В отриманих підписах у штрихах відсутній рельєф, фарбувальний матеріал при збільшенні виявляється частинками порошку-тонеру з характерним блиском, фарбувальний матеріал лежить на поверхні паперу запеченим пластом і при згинанні паперу відшаровується.

Також іноді зустрічається підробка підписів з використанням струменевих принтерів. При застосуванні копіювально-розмножувальної техніки у штрихах підробленого підпису виявляються ознаки приладу, а не рукописного виконання.

У процесі дослідження підпису необхідно встановити дійсний він чи підроблений. Під час експертизи підписів вирішуються такі типові питання: чи не скопійовано даний підпис з якого-небудь підпису за допомогою технічних засобів, якщо так, то яких саме; чи не скопійовано підпис на досліджуваному документі з якого-небудь підпису, наданого для порівняння.

Під час експертизи досліджуваний підпис рекомендується порівнювати зі зразками підписів особи, від імені якої він виконаний. Експерту надаються вільні (6-8) та експериментальні (до 10) зразки підписів цієї особи.

Кравчук П.Ю.

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СЛІДІВ РУК ЛЮДИНИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ І РОЗБОЇВ

Загальновідомо, що сліди рук людини (пальців і долонь) містять криміналістично значиму інформацію, яка дозволяє встановити, якими пальцями, якої руки (лівої або правої), якою людиною вони залишені, а також з'ясувати низку інших обставин, важливих для розслідування грабежів і розбоїв. Ця можливість обумовлена тим, що будова шкіри пальців і долонь рук у кожної людини має виключно індивідуальний характер. Криміналістичне вивчення даного феномена з метою розпізнавання властивостей людини та її ідентифікації, розшуку й кримінальної реєстрації правопорушників здійснюється в такому розділі трасології як дактилоскопія (долоні вивчаються в розділі пальмоскопія).

Крім морфологічної інформації, обумовленої особливостями будови шкірного покриву долонної поверхні, у слідах рук людини відображається не менш важлива криміналістично значима інформація про людину, яка залишила слід, матеріальним носієм якої є потожирова речовина. Набір амінокислот, наявний у потожировій речовині, індивідуальний для кожної людини. Це дозволяє здійснювати ідентифікацію людини за амінокислотним складом потожирової речовини.

Крім того, біохімічні дослідження дозволяють одержати відомості про групу крові особи, іноді про її статеву приналежність, окремі захворювання організму, особливості імунної системи, прийняті ліки, наркотичні засоби, звичну їжу, деякі інші ознаки, істотні з криміналістичної точки зору.

В органах внутрішніх справ впроваджено і ефективно використовуються в процесі розслідування грабежів і розбоїв, автоматизовані дактилоскопічні ідентифікаційні системи (АДІС), які

почеркознавство.

Для створення психологічного прототипу за ознаками почерку, необхідно мати ідентифікаційні ознаки й ознаки упізнання, що по своїй природі відносяться до складних ознак (комплексних, інтегральних).

Взагалі, емпіричне мислення здатне виділити, тобто класифікувати такі ознаки з безлічі ознак, які у тій чи іншій мірі значимі й істотні для характеристики об'єкта (явища). Однак через велику розмаїтість як ознак почерку, так і психологічних ознак, що індивідуалізують людину, виконання такої класифікації (якщо не розцінювати цю можливість як утопію) потребує великих зусиль. Очевидно, тому питання про комплексні ідентифікаційні ознаки, які створені на основі даних, що інтегрують результати судових експертних почеркознавчих і психологічних досліджень, не ставилось.

Графологічні ознаки виділяються з низки загальних особливостей письма. Графологічна психологічна ознака вважається встановленою тільки в тому випадку, якщо вона ретельно перевірена практично, якщо для неї знайдено відповідне пояснення й обґрунтування. Іншими словами, необхідно знати, чи кожній людині з подібною ознакою в почерку відповідає певна властивість характеру, і, навпаки, чи у всіх людей дана властивість характеру обґрунтовується відповідною ознакою в почерку.

Практичне значення графології досить велике. Вивчення графології вносить багато нових міркувань в такі науки як історія, педагогіка, психологія, медицина. Не можна відкидати значення графології і для судових досліджень.

На даний час завдання почеркознавства – знайти закони залежності між функціями органів, які відтворюють письмо, і результатом цих функцій – почерком.

Першим завданням графології повинно бути визначення того, як відображаються у почерку певні психологічні особливості. Зробити це можливо тільки шляхом обробки великої кількості конкретного матеріалу. Завдання ускладнюється тим, що одна й та сама особливість почерку може бути результатом різних особливостей характеру людини.

Питання про характерологічне значення почерку стає актуальним.

Мова йде про можливість застосування графології для вирішення завдань судової експертизи. Судові експерти при вирішенні завдань, які ставляться перед ними правоохоронними органами, повинні користуватися лише науково-обґрунтованими методиками.

Враховуючи те, що на даний час такої методики не існує, а ознаки, якими користуються графологи при проведенні дослідження не мають однозначного визначення, мета науковців-почеркознавців – саме визначити ознаки почерку, які можуть бути покладені в основу створення їх системи, для подальшої розробки науково-обґрунтованої методики дослідження почерку з метою встановлення характерологічних

Меленевська З.С.

СУЧАСНІ МОЖЛИВОСТІ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗА ПОЧЕРКОМ ПСИХОЛОГІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ОСОБИСТОСТІ

Удосконалювання засобів встановлення істини в кримінальному та цивільному судочинстві знаходить своє відображення не тільки в розитку вже наявних, але і появи нових видів судово-почеркознавчої експертизи. До останніх правомірно віднести встановлення за почерком психологічних характеристик особистості.

Необхідність проведення дослідження закономірностей функціонування почерку, що відображають взаємозв'язок між його властивостями і властивостями особистості, обумовлена потребами слідчої і судової практики, коли виявлення психологічних властивостей особистості дозволить звузити коло підозрюваних у правопорушенні осіб, дати правильну оцінку мотивам вчинення кримінального правопорушення, здібностям особи адекватно сприймати обставини, що мають значення для справи, продумувати тактику проведення різних слідчих і судових дій тощо.

Разом з тим, дана проблема майже не розроблена у вітчизняній науці. Однобічність трактування зв'язку між психологічними властивостями особистості й ознаками почерку і гіперболізація значення визначених ознак почерку для характеристики особистості обумовили неприйнятність концепцій і неможливість прямої екстраполяції низки даних графології – вчення про розпізнавання характеру людини за почерком, широко розвинутого за кордоном.

Типологічні властивості нервової системи, особливо її рухливість і врівноваженість, мають велике значення в процесі формування письмово-рухової навички, визначаючи появу, поряд з іншими, особливостей почерку, що відображають внутрішній стан людини. Таким чином, почерк є носієм інформації, що дозволяє визначити психофізіологічні особливості особи, яка писала. Розпізнаванням за почерком характеру людини займається графологія. Вона має певний емпіричний матеріал, що не піддавався раніше розгляду відносно аспектів, що являють інтерес для судового почеркознавства.

Разом з тим, представники різних графологічних шкіл по-різному підходять до оцінки ознак, що свідчать про психографологічні особливості особи. На даний час є актуальним встановлення специфіки індивідуально-психологічних властивостей суб'єкта і ступеню їх сумісності з ідентифікаційними показниками почерку. Вирішення цього завдання може стати умовою психологічного моделювання особистості за ознаками почерку, тобто в науково-обґрунтованому підтвердженні наявності певних співвідношень між психологічними особливостями конкретної особистості й ознаками почерку, якими оперує судове

являють собою одно- або багатомашинний комплекс засобів обчислювальної техніки, що дозволяє сформувати базу даних від декількох тисяч до десятків мільйонів слідів пальців рук. Основу системи становлять програми, які забезпечують сканування відбитків рук із бланків дактилокарт, обробку даних зображень і порівняння виділених ознак із записами, які вже перебувають в автоматизованому банку даних [1, с. 117-125].

Так, 6 серпня 2005 року о 03.15 год. до чергової частини Кіровоградського МВ УМВС України в Кіровоградській області надійшло повідомлення від громадянки С. про те, що двоє невідомих проникли до її помешкання і нанесли тяжкі тілесні ушкодження у вигляді ножового поранення грудної клітини, правого плеча та проникаючого поранення черевної порожнини її чоловікові, 1932 р.н. Виїздом слідчо-оперативної групи, до складу якої входили експерти-криміналісти, було встановлено, що злочинці проникли до будинку через вікно веранди. У середній кімнаті було виявлено сліди боротьби і перевернута дерев'яна підставка з кухонними ножами, зі слів хазяйки найбільший ніж зник. Під час огляду наявності речей гр. С. було встановлено відсутність двох ікон XIX сторіччя і срібної лампади.

У процесі огляду місця події експертами вилучені предмети зі слідами пальців рук, придатними для ідентифікації. За даними слідами на місці події було проведено порівняння з відбитками пальців хазяїв. Про результати аналізу експерти повідомили слідчого. Було прийнято рішення про негайне введення слідів рук до бази АДІС «Дакто-2000». Близько 15.00 год. у процесі перевірки було встановлено, що вони залишені гр. Щ., раніше засудженим мешканцем м. Кіровограда.

Увечері того ж дня оперативними працівниками відділу карного розшуку Кіровоградського МВ в Компаніївському районі Кіровоградської області було затримано двох підозрюваних, які намагалися залишити межі Кіровоградської області. У ході затримання було вилучено усі речі, якими правопорушники заволоділи під час розбою [2].

Проведене вивчення кримінальних справ (проваджень) про грабежі і розбої показало, що найпоширенішими слідами на місці події є сліди рук, які відображають папілярні узорі пальців і долонних поверхонь. Найбільш типовими серед них є сліди, утворені потожировою речовиною. Вони слабовидимі, якщо утворені на поверхнях, що погано усмоктують речовину сліду (скло, метал, пластмаса тощо), або невидимі, якщо залишені на вбираючих поверхнях (папір, неполіроване дерево тощо).

Практиці розслідування грабежів і розбоїв відомі випадки коли сліди рук утворюються різними сторонніми речовинами, які перебували в момент слідоутворення на слідоутворюючій поверхні рук або рукавичок (кров, мастильні матеріали, фарба тощо). У слідах рукавичок відображаються ознаки матеріалу, з якого вони виготовлені, шви, латки,

діри й інші дефекти. Ці сліди на місці вчинення грабежу і розбою варто шукати так само, як і сліди рук [3, с. 52-59].

Так, на початку лютого 2008 року до Менського РВ УМВС України в Чернігівській області надійшло повідомлення від місцевого мешканця про те, що ввечері троє невідомих в його будинку, погрожуючи фізичною розправою, заволоділи 800 гривнями і зникли.

За свідченням потерпілого, нападники були в масках і в рукавичках. Експерт-криміналіст вилучив з об'єктів, з якими контактували зловмисники, сліди тканини, а під час спілкування з потерпілим з'ясувалося, що один з нападників знімав рукавички коли намагався відкрити упаковку з цифровою камерою. З цієї упаковки було вилучено сліди пальців і перевірено за АДІС «ДАКТО – 2000»: відбитки належали раніше засудженому двадцятирічному місцевому мешканцю. Його було затримано наступного дня після вчинення розбійного нападу. Під час допиту зловмисник розповів про обставини кримінального правопорушення та дав свідчення про двох своїх співників [4].

В процесі огляду місця події об'ємні, поверхневі пофарбовані й сліди на запиленій поверхні, виявляються спеціалістами шляхом огляду цих поверхонь під різними кутами зору. Як джерело світла (крім денного освітлення) може використовуватися кишеньковий ліхтар, лупа з підсвічуванням або ультрафіолетовим освітлювачем [3, с. 32; 5, с. 77-78]. З метою посилення контрасту між кольором слідоутворюючої речовини й поверхні предмета доцільно застосовувати різні світлофільтри, додаткові до кольору або однакові з фоном поверхні предмета.

Якщо спеціаліст візуальним оглядом сліди рук не виявив або виявив слабovidимі сліди, то предмети зі слідами, які можливо перебувають на них, вилучають без обробки (з метою подальшого лабораторного дослідження), або використовуються дактилоскопічні порошки, іноді доцільно застосовувати метод обробки слідів кіптявою [3, с. 33-34; 5, с. 82-83].

В ході огляду місця події, під час розслідування грабежів і розбоїв, сліди рук можуть бути вилучені безпосередньо з тими об'єктами, на яких вони виявлені, або з частинами цих об'єктів, а також шляхом копіювання на спеціальні плівки. Якщо під час копіювання сліду можливе його псування (внаслідок нерівної слідоприймаючої поверхні та ін.), то перед спробою вилучення слід в обов'язковому порядку фотографується з використанням прийомів макрозйомки. Об'ємні сліди вилучають разом із предметом носієм або виготовляють зі слідів зліпки.

Предмети зі слідами рук, які вилучаються з місця грабежу або розбою, повинні упаковуватися так, щоб самі предмети й сліди на них під час транспортування й зберігання не були пошкоджені.

В процесі розслідування грабежів і розбоїв дослідження слідів рук може дати криміналістично значиму інформацію про: а) характер речовини, якою утворені сліди (потожирові виділення, фарбувальний

додержуватися й специфічних правил, які впливають з їх особливостей, а також існуючих технічних, санітарних та інших нормативів. Допомога спеціаліста має важливе значення не тільки при отриманні зразків, а й при оцінці їх достатності та придатності для дослідження. Спеціаліст, який знає технологічні умови і вимоги Держстандарту, може визначити та вказати на відповідність отриманих зразків пред'явленим вимогам. У разі їх невідповідності він з'ясовує причину, повідомляє про це особу, яка призначила експертизу, і надає необхідну допомогу в повторному або додатковому їх отриманні відповідно до існуючих правил та інструкцій.

Поєднання зусиль двох адміністративно невідпорядкованих суб'єктів системи МВС України, при застосуванні та використанні сучасних науково-технічних засобів, методів та методик, зумовлює використання такого підходу до діяльності органів, які законом покликані боротися зі злочинністю, що дозволяє більш ефективно використовувати вище вказані засоби. Цей підхід на сучасному рівні криміналістики, сприяє розширенню кола джерел криміналістично-значущої інформації, яка, певною мірою, допомагає розслідуванню кримінальних правопорушень.

Чітка взаємопов'язана робота слідчих з працівниками експертної служби дає можливість вивести процес розслідування кримінальних правопорушень на вищий рівень. Працівники експертних служб надають реальну допомогу слідчому у вирішенні цього завдання шляхом виявлення, фіксації та дослідження джерел доказової інформації, а також допомагають в обґрунтуванні та висуненні версій щодо розслідуваної події, надають поради і консультації, тобто повною мірою беруть активну участь у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К.: «Юстиніан», 2012. – 1224 с.
2. Наказ МВС України № 700 від 14 серпня 2012 року «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень».
3. Наказ МВС України № 686 від 09.08.2012 року «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України».
4. Ковальов В.В. Взаємодія слідчого з працівниками експертно-криміналістичної служби МВС України під час розкриття та розслідування злочинів // Правничий часопис Донецького університету. – 2003. – № 2 (14). – С. 51-56.

Залучаючи експерта для проведення експертизи, слідчий, прокурор повинен дотримуватися такої процедури: визначити юридичні та фактичні підстави, а також обрати момент призначення експертизи; вибрати експерта та з'ясувати необхідні відомості щодо його спеціальності та компетентності. Ці дані встановлюються під час бесіди з ймовірним експертом та з'ясування питання про те, чи не зацікавлений він у вирішенні кримінального провадження, при вивченні документів, що засвідчують його особу, а також підтверджують освіту, спеціалізацію, стаж наукової, практичної та експертної роботи, місце роботи, посаду, яку він займає тощо. Відомості щодо спеціальності та компетенції експерта, який є співробітником експертної установи, встановлюються його керівником та відображаються у висновку експерта. Саме процедура з'ясування питання про те, чи не зацікавлений експерт у вирішенні кримінального провадження майже не використовується на практиці, що є неприпустимим і упередженим.

Окрім цього слідчий повинен визначити установу, в якій повинна бути проведена судова експертиза і в якій є відповідні спеціалісти; сформулювати питання, що підлягають вирішенню експертами; скласти постанову про призначення експертизи із зазначенням часу й місця її проведення; підготувати для дослідження матеріали (об'єкти); відібрати, належним чином упакувати й надати у розпорядження експерта матеріали кримінального провадження, які необхідні для проведення дослідження.

В необхідних випадках і у зв'язку з отриманням відповідного клопотання, для надання необхідних матеріалів слідчий може залучити експерта до участі у проведенні інших слідчих (розшукових) дій (слідчий експеримент, повторний огляд місця події тощо).

Взаємодія цих учасників процесу проявляється також при необхідності отримання зразків для проведення експертизи, вони відбираються стороною кримінального провадження, яка звернулася за проведенням експертизи або за клопотанням якої експертиза призначена слідчим суддею. Під час проведення експертизи експерт має право направити особі, яка призначила експертизу клопотання про надання додаткових матеріалів.

При підготовці до отримання зразків особа, яка призначає експертизу, повинна вирішити питання про участь у названій дії спеціаліста певного профілю знань і запросити його для участі в слідчій (розшуковій) дії. На етапі отримання зразків може бути використана допомога спеціаліста у створенні обставин та умов отримання зразків, застосуванні інструментів і приладів, визначенні якості та достатньої кількості отриманих зразків, роз'ясненні правил і способів їх отримання, пакування і зберігання до часу передачі експерту тощо. При складанні протоколу спеціаліст допоможе слідчому правильно описати назву зразків, їх якість, особливості упаковки та інші обставини, які повинні бути у ньому відображені. Крім загальних процесуальних і тактичних правил при отриманні окремих зразків, важливо

матеріал, кров тощо); б) придатність слідів для ідентифікації; в) механізм слідоутворення; г) руку (ділянку руки), якою залишені сліди (права, ліва, долоня, палець тощо); д) рукавичку; є) якою рукою (правою, лівою) і якими пальцями залишені сліди; ж) особливості будови руки, що залишила сліди (відсутність пальців, шрами, наявність мозолів, фляків, каліцтва тощо); з) наявність сторонніх предметів на руці, що залишила сліди (обручки, пов'язки та ін.); і) приблизно – стать, зріст, вік, професійна приналежність особи, яка залишила сліди; й) при наявності зразків для порівняння – конкретну особу, яка залишила сліди рук; к) при наявності зразків для порівняння – особу, яка залишила сліди рук, виявлені на різних місцях подій.

Список використаних джерел

1. Кримінальна реєстрація та криміналістичні обліки : курс. лекц. / Кофанов А.В., Мендус С.І., Свобода Є.Ю., Індюкова В.В. / Київський національний університет внутрішніх справ. – К. : Три К, 2011. – 148 с.
2. Кримінальна справа по обвинуваченню гр.-н ІЦ. і К. у вчиненні злочину передбаченого ч. 4 ст. 187 КК України / Архів Компаніївського районного суду Кіровоградської області.
3. Кобзар С.І. Криміналістична трасологія : навч. пос. – Луганськ : РВВ ЛІВС. – 108 с.
4. Кримінальна справа по обвинуваченню гр.-н К., С і З. у вчиненні злочину передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України / Архів Менського районного суду Чернігівської області.
5. Криминалистическая техника : основы трасологии и криминалистического исследования оружия : учебн. / под ред. Н.П. Майлис. В 2 т. – Т. 2. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2006. – 520 с.

Красенець М.В.

ЕКСПЕРТИЗА УПАКОВОК КОНТРАФАКТНОЇ ПРОДУКЦІЇ

Для позитивного вирішення питання про початок кримінальних проваджень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, і надалі успішного їх розслідування важливе значення має надійна доказова база. Основою якої нерідко стають результати експертних досліджень. Експертиза контрафактної продукції, будучи одним із засобів одержання доказів, проводиться у суворій відповідності із чинним законодавством і відомчими нормативними актами, однак має деякі особливості:

а) щоб висновок експерта з кримінальних проваджень, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, мав повний і об'єктивний характер, необхідне дослідження, по-перше, зовнішніх ознак об'єкта з метою виявлення відповідності або невідповідності упаковки, поліграфії, спеціальних захисних засобів легітимним зразкам. По-друге, виявлення й

вивчення вмісту й внутрішніх властивостей досліджуваних об'єктів;

б) експертам, що проводять дослідження підробленої продукції, необхідно обмежувати питання, пов'язані з його компетенцією. Найчастіше щоб відповісти на питання, що задаються слідчим, експерт змушений вийти за межі своєї компетенції, що неприпустимо. Не варто робити висновки про те, що представлена на дослідження продукція є контрафактною, оскільки поняття «контрафактне» є виключно юридичним, а експерт не має права давати юридичну оцінку досліджуваного об'єкта, а лише може виявити ознаки відповідності або невідповідності об'єкта наданим зразкам. Остаточний висновок про контрафактність продукції може зробити лише компетентна особа (слідчий, суд) на підставі підтвердження юридичного факту дозволу правовласника на виготовлення або поширення об'єкта інтелектуальної власності.

Необхідно також відмовлятися від визначення правовласника продукції, оскільки встановлення правовласника не вимагає спеціальних знань, тому не входить до компетенції експерта, а здійснюється шляхом слідчих (розшукових) дій і вирішується уповноваженими на це особами: слідчими або суддями;

в) експертові для проведення дослідження необхідно мати у своєму розпорядженні легітимний зразок, з яким буде порівнюватися спірний об'єкт, і відповісти експерт може лише на запитання відповідності або невідповідності виявлених ознак досліджуваного об'єкта зразку.

При дослідженні об'єктів, наданих на дослідження, доцільне проведення комплексу експертиз, але не комплексної експертизи. Обумовлене це тим, що об'єкти криміналістичного дослідження складаються з безлічі різних компонентів (наприклад, диск із наявною на ньому інформацією, бокс і поліграфічний вкладиш; пляшка, спиртовмісна рідина й наклейки; лікарський засіб і коробки для нього). Для їхнього дослідження потрібне залучення спеціалістів, що володіють спеціальними знаннями в зовсім різних галузях: для дослідження поліграфії – в галузі технічної експертизи документів, для дослідження відеосигналу – в галузі фonoскопії, для дослідження спиртовмісних рідин – в галузі експертизи харчових продуктів і напоїв, для дослідження слідів виробничих механізмів – в галузі трасології й т.п. Очевидно, що в цьому випадку не потрібно вирішення прикордонних завдань у різних родах експертиз, дослідження можуть бути проведені автономно, що й робиться на практиці (пояснюється це тим, що ці дослідження проводяться у великих експертних підрозділах, де кожний експерт має вузьку спеціалізацію), відповідно, вони не є комплексними. Вірніше було б у цьому випадку використовувати термін «комплекс експертиз».

На практиці найчастіше призначаються й проводяться техніко-криміналістичні експертизи документів, де перед експертами ставляться питання: діагностичного характеру з метою встановлення відповідності

Як бачимо, теоретична база судово-почеркознавчої експертизи була сформована ще в радянські часи. На сьогоднішній день вона майже не оновлювалася. Сьогодні в багатьох визначеннях, наведених в роботах вищезгаданих вчених, в основному, зустрічаються посилання на визначення підпису, що були виведені раніше вченими-почеркознавцями. Проте спроб дослідити ознаки підпису та вивести його нове визначення було вкрай мало.

На підставі всього вище зазначеного, можна вивести таке визначення підпису як об'єкта судово-почеркознавчої експертизи – це вид рукопису, який власноручно наноситься особою на документ з метою надання йому юридичної сили внаслідок засвідчення певних фактів, подій, інформації тощо, які мають відношення до особи виконавця, та в якому відображається індивідуальні властивості письмово-рухової навички особи, яка його виконала.

Медецька В.Ю.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ТА ЕКСПЕРТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗ

З прийняттям нової редакції Кримінального процесуального кодексу приділяється значна увага взаємодії слідчих органів з експертними службами МВС України, яка забезпечує комплексне та якісне застосування сучасних знань різних галузей науки і техніки в розслідуванні злочинів.

Загальновідомі дві форми їх взаємодії – процесуальна і непроцесуальна. Процесуальна форма взаємодії – це форма, прямо передбачена нормами кримінального процесуального закону. Не процесуальна – регламентована різного роду відомчими актами, або нерегламентована законом та витікає з його змісту, а також впроваджена потребами практики.

Процесуальна форма взаємодії проявляється, зокрема, при призначенні експертизи, яка полягає в закріпленні в КПК України положень щодо умов і процедури залучення експертів для проведення експертизи, надання висновку з питань, вирішення яких потребує спеціальних знань в галузі науки, техніки, мистецтва або ремесла. Експерт не вправі вирішувати питання правового характеру (наприклад, чи мало місце вбивство або самогубство; надання кваліфікації дій особи за певною статтею чи частиною статті кримінального закону), навіть якщо вони перед ним поставлені.

Непроцесуальна співпраця слідчого і експерта яскраво проявляється під час формулювання слідчим питань на вирішення експертизи. Слідчий може проконсультуватись з експертом для того, щоб питання були сформульовані максимально точно, грамотно і повно, адже від цього прямо залежить відповідь, що дає експерт в своєму висновку.

установ на підписування документів, що складаються в них; як повноваження посадових осіб державних органів та інших організацій на підписування вихідних документів; він є обов'язковим реквізитом документів.

В криміналістичних джерелах запропонували визначення підпису, яке є більш повним порівняно з наведеними у довідкових словниках, але в загальному значенні також відображають всі ті основні ознаки, які розкриті в тлумачних довідниках.

Так, відомий криміналіст Л.А. Вінберг визначає підпис як власноручно виконане позначення свого прізвища в будь-яких документах з метою затвердження, тобто він має на меті затвердити ті відомості, факти, події, які містяться в документі.

В підручнику криміналістики за загальною редакцією Р.С. Белкіна надається визначення підпису як особливого виду рукопису, що відображає прізвище особи у вигляді букв або умовних письмових знаків та має затверджувальне значення [2, с. 291].

Також у науковій літературі, присвяченій судово-почеркознавчій експертизі, можна зустріти визначення підпису як слова, що позначає прізвище конкретної особи, що проявляється в однотипності загальних і окремих ознак почерку і підпису; як особливий вид рукопису, який відображає прізвище (іноді ім'я, по-батькові) особи у вигляді букв або умовних письмових знаків, і що має затверджувальне призначення.

Як бачимо, в наданих визначеннях основна увага приділяється таким аспектам:

- підпис – це слово або вид рукопису;
- відображенню в підписі прізвища (іноді ініціалів) особи;
- власноручному виконанню особою свого підпису;
- затверджувальній функції підпису.

Дещо інше визначення підпису наведене у навчальному посібнику, підготовленому авторським колективом В.М. Абрамова, О.О. Садченко, Є.Ю. Свобода. Відповідно до наведеного у посібнику визначення, підпис – це графічне зображення, що визначає особистість його виконавця й виконане ним з метою засвідчення.

Схоже визначення підпису можна зустріти у підручнику з судово-почеркознавчої експертизи за загальною редакцією З.С. Меленевської, в якому під підписом розуміється «графічне зображення, яке позначає особу його виконавця, і яке виконується ним з метою посвідчення фактів, подій тощо».

В Методиці дослідження підписів, виданій Державним науково-дослідницьким експертно-криміналістичним центром МВС України у 2009 році, зазначене таке визначення підпису: підпис – це «графічне зображення, яке позначає особу його виконавця, і яке виконується ним з метою посвідчення фактів, подій тощо».

(невідповідності) вимогам правовласника (виготовлювача) на досліджувану поліграфічну продукцію, а також безпосередньо зразку досліджуваної продукції; ідентифікаційні – для встановлення тотожності конкретної друкарської форми, або двох і більш екземплярів готової поліграфічної продукції.

Однак експерт, як особа, що володіє спеціальними знаннями, повинен бачити сутність контрафакції глибше, ніж виявлення факту невідповідності упаковки при проведенні техніко-криміналістичної експертизи документів. Для виявлення етапності контрафакції, встановлення механізму злочину й пошуку осіб, причетних до його вчинення, надзвичайно важливі всі деталі й ознаки. Упаковка підробленого товару може відповідати зразкам, однак бути випущеною на підприємстві понад установлене замовлення, і бути складовою частиною підробленого товару. У цьому випадку техніко-криміналістична експертиза документів не допоможе в розслідуванні злочинів, пов'язаних з порушенням прав інтелектуальної власності, і поширення результатів дослідження упаковки на інші складові продукту призведе до помилкових висновків. Тому, якість упаковки у зв'язку з доступністю придбання пакувального й поліграфічного встаткування, а також посиленням боротьби з контрафактною продукцією, з кожним роком буде наближатися до оригінальної. У зв'язку з цим, на сьогодні, одним із перспективних напрямів є проведення комплексу експертиз. Результативними є трасологічні, товарознавчі, комп'ютерні й інші дослідження.

Висновок експерта, як і будь-який інший доказ, не має заздалегідь установленної сили. Він вивчається нарівні з іншими доказами й знає повній, ретельній, всебічній і безсторонній оцінці слідчим і судом на основі їх внутрішнього переконання. За кримінальними провадженнями, пов'язаними з порушенням прав інтелектуальної власності, експертиза не входить у перелік обов'язкових, а фактичні дані, що мають значення, цілком можуть бути встановлені в результаті оперативно-розшукових і слідчих дій. Тому по справах про контрафактну продукцію висновки експерта найчастіше будуть побічними доказами й можуть бути покладені в основу вироку тільки в сукупності з іншими.

Експертиза контрафактної продукції, як засіб доказування, має різнорівневу систему контролю її проведення й оцінки. При проведенні експертизи активна роль у забезпеченні правильності оформлення висновку й наявності всіх необхідних реквізитів; з'ясування підстав для відводу експерта через його некомпетентність; вірогідності висновку й достатності наданого експертові матеріалу для проведення дослідження; повноти і якості проведеного дослідження відведена керівникові експертної установи. Ми бачимо, що роль керівника експертної установи в кримінальному процесуальному провадженні значна, і в той же час не досить чітко регламентована нормами. Керівник експертної установи – це самостійний учасник процесу, чії права й обов'язки необхідно чітко позначити й

закріпити в Кримінальному процесуальному кодексі. Необхідно також розширити його повноваження у взаєминах з органами, що призначили експертизу.

Список використаних джерел

1. Аксенов Р.Г. Использование специальных познаний на стадии документирования преступлений, связанных с незаконным оборотом алкогольной продукции / Р.Г. Аксенов // Судебная экспертиза на рубеже тысячелетий: Материалы межведомственной науч.-практ. конф.: В 3-х ч. Часть 2. – Саратов: СЮИ МВД России, 2002. – С. 7-12.
2. Анчабадзе Н.А. Товарные знаки и марки акцизного сбора на алкогольную продукцию и табачные изделия (правила маркировки, ответственность за их незаконное использование, особенности экспертного исследования): учеб.-практ. пособие / Н.А. Анчабадзе, Н.Н. Шведова. – Волгоград: ООО «Л.Б.Ф.», 2000. – 42 с.
3. Багнычев В.А. Специальные познания в борьбе с незаконным производством винно-водочных изделий / В.А. Багнычев // Труды Краснодарского юридического института МВД РФ. – Краснодар. – Вып. 1, 1996. – С. 6-10.
4. Валишина З. Водорастворимые клеи для этикеток / З. Валишина, У. Руднева // Тара и упаковка. – 2004. – № 1. – С. 5-8.
5. Васильева Н.О. Фальсификация и контрафакция товарных знаков / Н.О. Васильева, Е.А. Нечушкина // Маркетинг в России и за рубежом. – 2005. – № 1. – 144 с.
6. Дмитриев Е.Н. Компакт-диски как объекты трасологического исследования / Е.Н. Дмитриев // Судебная экспертиза на рубеже тысячелетий: матер. межведомственной науч.-практ. конф.: В 3-х ч. Ч. 2. – Саратов: СЮИ МВД России, 2002. – 176 с.
7. Дронова О.Б. Методологические и технико-криминалистические основы исследования цифровых multifunctional видеодисков в ходе выявления и расследования преступлений в сфере нарушения авторских и смежных прав: дис.... канд. юрид. наук / О.Б. Дронова. – Волгоград: ВА МВД России, 2005. – 198 с.
8. Методика трасологического исследования изделий массового производства. – К.: РИО МВД УССР, 1983. – 240 с.
9. Методология проведения исследований и экспертиз аудиовизуальных произведений: матер. семинара по интеллектуальной собственности для сотрудников МВД России. – М., 1999. – 36 с.
10. Методология проведения исследований и экспертиз охраняемых произведений. Европейский опыт: матер. семинара для сотрудников ЭКП МВД России. – М., 2001. – 30 с.
11. Омелянюк Г.Г. Комплексное экспертно-криминалистическое исследование табачных изделий, производимых в России: метод. рекомендации / Г.Г. Омелянюк. – М.: ЭКЦ МВД России, 2004. – 40 с.

4. Звягин В.Н. Организационные проблемы идентификации неопознанных трупов / Звягин В.Н., Щербаков В.В. // Проблемы идентификации в теории и практике судебной медицины. Материалы IV Всероссийского съезда судебных медиков. – Москва-Владимир, 1996. – Ч. I. – С. 44-45.

5. Организационные и научные вопросы медико-криминалистической идентификации личности неопознанного трупа с помощью дерматоглифики пальцев рук и ног / [Акопов В.И., Божченко А.П., Ракитин В.А., Щербаков В.В., Юнусова О.М.] // Проблемы экспертизы в медицине. – 2001. – Т.1. – №2-2. – С.8-12.

Мартинюк Ю.М.

РІЗНОМАНІТНІ ПОГЛЯДИ НА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПІДПИСУ»

Найбільш поширеним видом криміналістичної експертизи є почеркознавча експертиза. Вона призначається в процесі розслідування і судового розгляду різних кримінальних і цивільних проваджень, коли виникає необхідність у дослідженні справжності того чи іншого документа. Об'єктами її дослідження є рукописні тексти, цифрові записи і підписи. Підпис є одним з основних реквізитів документа, що надають йому юридичної сили.

На сьогоднішній день підпис є найбільш розповсюдженим матеріалом, який надходить на дослідження як об'єкт судово-почеркознавчої експертизи. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність більш ретельного його вивчення.

Для успішної ідентифікації особи за підписом у кожному конкретному дослідженні експерт повинен мати знання про побудову підпису, умови його виконання та почерк виконавця, щоб у процесі дослідження встановити індивідуально-характерну сукупність ознак, притаманних підпису конкретної особи. Кожна з ознак, що входить до цієї сукупності, повинна бути оцінена експертом з точки зору не тільки її стійкості, але й індивідуальності, частоти повторюваності в підписах конкретної особи.

Ця проблема досліджувалася такими вченими-криміналістами, як: Л.Є. Ароцкер, В.Ф. Берзін, М.Є. Бондар, В.Г. Гончаренко, Л.Ш. Горгошидзе, В.Г. Грузкова, О.В. Довженко, Н.І. Клименко, В.В. Липовський, А.М. Лисенко, В.К. Лисиченко, З.С. Міленевська, Н.Є. Новоселецька, В.Ф. Орлова, М.В. Салтевський, М.Я. Сегай, З.М. Соколовський, Л.Ф. Солнцева, І.Я. Фрідман, С.А. Ципенюк та інші.

У Новому тлумачному словнику української мови підпис визначається як «прізвище або ініціали, написані власноручно під текстом, малюнком, картиною, як свідчення авторства або підтвердження чого-небудь; автограф».

В юридичних енциклопедичних словниках можна зустріти визначення підпису як повноваження посадових осіб, об'єднань, підприємств та

Дерматогліфіка вивчає взаємозв'язок будови папілярних узорів із різними морфологічними характеристиками людини. Її можливості використовуються в антропології, медицині, генетиці тощо [2, с. 72-81].

Провідними науковцями, які вивчали дерматогліфіку, є: Т.Д. Гладкова, В.Є. Корноухов, А.М. Чістікин, В.В. Яровенко, Н.Н. Богданов, С.С. Самищенко, Т.Ф. Моїсєєва, Л.Г. Еджубов та ін.

На відміну від дактилоскопії, де ключову роль у ідентифікації належності даного відбитку даній особі грає зіставлення індивідуальних особливостей папілярного узору (мінуцій), дерматогліфіка досліджує загальні закономірності утворення узорів гребешкової шкіри, механізм їх наслідування, взаємозв'язок з іншими антропологічними характеристиками. Як справедливо стверджують В.Н. Звягін та Л.Ю. Шпак, «дерматогліфіка є одним із найбільш інформативних та зручних для дослідження «комплексів» зовнішності людини», що сприяє широкому використанню цього методу у судово-медичній практиці [3, с. 23-28].

У практиці судової медицини методи дерматогліфіки для індивідуалізації та ідентифікації особи шляхом зіставлення відображень гребешкової шкіри загублених та передбачуваних батьківських пар почали застосовуватись відносно нещодавно. Прогнозована результативність встановлення особи, у тому числі із застосуванням дерматогліфіки, складає приблизно 84% із всього масиву невпізнаних тіл, і тільки у 16% з'являється необхідність застосування молекулярно-генетичних методів дослідження [4, с. 44-45]. Цей важливий підсумок накопиченого досвіду показує, що окрім малодоступного, складного та дорогого молекулярно-генетичного дослідження є інші, наприклад, дерматогліфічні, які нерідко є достатніми у комплексі з іншими методами для вирішення питання про встановлення особи.

Таким чином, плануючи проведення ідентифікаційної експертизи, важливо чітко визначати обов'язковий перелік та раціональну послідовність застосування різних методів дослідження та місце дерматогліфіки у кожному конкретному випадку в залежності від отриманих механічних, термічних чи інших ушкоджень та трупних змін [5, с. 8-12].

Список використаних джерел

1. Молекулярно-генетические методы в практике военной судебно-медицинской экспертизы / [Быков И.Ю., Колкутин В.В., Толмачев И.А., Дмитриев Е.Г.] // Военно-медицинский журнал. – 2000. – №4. – С. 11-14.
2. Самищенко С.С. Современная дактилоскопия: проблемы и тенденции развития / С.С. Самищенко. – М., Академия управления МВД России, 2002. – 136 с.
3. Звягин В.В. Судебно-медицинские аспекты дерматоглифики костей и стоп / Звягин В.В., Тарасов И.Б. // Суд.-мед. эксперт. – 1996. – №3. – С. 23-28.

12. Омелянюк Г.Г. Экспертно-криминалистическое исследование контрафактных табачных изделий: возможности использования в экспертной практике / Г.Г. Омелянюк // Судебная экспертиза на рубеже тысячелетий: матер. межведомственной науч.-практ. конф.: В 3-х ч. Ч. 2. – Саратов: СЮИ МВД России, 2002. – 176 с.

13. Противодействие появлению и пресечению распространения контрафактной продукции в книгоиздании: материалы в помощь работникам правоохранительных органов и издателям. – М.: Весь мир, 2002. – 96 с.

14. Слуцкая Р.Я. Фармацевтическая упаковка как фактор качества лекарственных средств / Р.Я. Слуцкая // Тара и упаковка, 2005. – № 1. – С. 4-9.

15. Соколов С.В. Криминалистическое исследование полиграфической упаковки аудиовизуальной продукции: метод. рекомендации / С.В. Соколов. – М.: ГУ ЭКЦ МВД России, 2003. – 48 с.

16. Шашкин С.Б. Справочник по признакам подлинных и поддельных специальных марок для крепких алкогольных напитков: справоч.-учеб. пособие / С.Б. Шашкин. – Саратов: СЮИ МВД России, 1998. – 16 с.

17. Шведова Н.Н. Криминалистическое исследование упаковки потребительских товаров / Н.Н. Шведова // Криминалистические средства и методы в раскрытии и расследовании преступлений: матер. 2-й Всероссийской науч.-практ. конф. по криминалистике и судебной экспертизе: в 3-х т. Т. 2. – М: ЭКЦ МВД России, 2004. – С. 13-19.

Кулінич Н.Д.

ПОНЯТТЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ У ДНЮЧОМУ КПК УКРАЇНИ

Одним із основних завдань кримінального провадження є забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнений до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1, с. 6-7]. При цьому посадові особи використовують свої знання, уміння та навички, одержані в процесі професійної підготовки та практичної діяльності. Але для вирішення вказаних завдань недостатньо наявності лише юридичних знань.

Розвиток сучасної науки, і, насамперед, прикладних наук, до яких відносять криміналістику, теорію судової експертизи, зумовлений взаємопроникненням знань, використанням прогресивних методів інших наук для вирішення завдань, що стоять перед правоохоронними органами. Неможливо уявити процес розслідування кримінальних правопорушень без використання досягнень таких фундаментальних наук як філософія,

логіка, соціологія, психологія, кримінологія, інформатика, теорія судової експертизи та інших. Процес розслідування – це, перш за все, пізнання об'єктивної дійсності, який відбувається в соціальному середовищі, проводиться певними суб'єктами. Також не можна уявити сучасне розслідування без використання останніх досягнень науково-технічного прогресу та, розроблених на їх основі, науково-технічних засобів. Тому не випадково, термін спеціальні знання виник у теорії кримінального судочинства та займає визначальне місце серед основних категорій криміналістики.

У законодавстві поняття «спеціальні знання» вживаються у поєднанні з термінами «експерт», «спеціаліст», «експертиза», в ст. 69 КПК України його термінологічне значення відносно діяльності експерта також не розкрито, причому, цей термін вживається у видовому розмежуванні. В ст. 71 КПК України при визначенні прав і обов'язків спеціаліста, вказано про використання спеціалістом своїх спеціальних знань та навичок при застосуванні технічних або інших засобів. Така вказівка підкреслює допоміжну роль спеціаліста під час досудового розслідування і судового розгляду.

У КПК України «спеціальні знання» застосовуються і в нормах, які регулюють проведення експертизи (ст. 242 КПК України).

В ст. 69 КПК України наукові і технічні знання вказані як окремі галузі норм з іншими спеціальними знаннями. Що відноситься в даному випадку до інших спеціальних знань – не зрозуміло.

Аналіз наукового дослідження понять «спеціальні знання» та «спеціаліст» показує, що вчені по-різному підходять до їх визначення.

А.М. Зинин об'єднує певні групи авторів, які акцентують увагу на два аспекти: а) їх загальний зміст; б) галузь застосування. При цьому загальний зміст пов'язується з джерелом набуття знань – спеціальною підготовкою і подальшою професійною діяльністю. Галузь застосування обумовлена потребами практики, які виникають при здійсненні правосуддя [2, с. 7].

Б.В. Романюк поділивши всіх науковців, які розробляли проблему визначення спеціальних знань на п'ять груп: перша група вважає спеціальні знання не загальнодоступними; друга – вважає, що спеціальні знання – тільки наукові; третя група розглядає спеціальні знання як такі, що відповідають сучасному рівню розвитку науки і можуть використовуватись у сфері кримінально-процесуальної діяльності; четверта група визначає спеціальні знання, ґрунтуючись на роді професійної діяльності за певною спеціальністю; п'ята група стверджує, що спеціальні знання відсутні у суб'єкта доказування [3, с. 41-45].

Представники всіх груп за запропонованою класифікацією правильно оцінюють різні ознаки спеціальних знань. Як правило, визначаючи зміст спеціальних знань, науковці вказують принаймні на чотири аспекти:

Велика кількість об'єктів і слідів, що виявляються на місці події, робить, на наш погляд, незамінним участь спеціаліста-трасолога в огляді місця ДТП.

Проте, на практиці на місця ДТП СОГ прибуває у неповному складі: слідчий, інспектор ДАІ і лише в окремих випадках спеціаліст-криміналіст (за наявності трупа або декількох постраждалих осіб, якщо про це відомо до виїзду СОГ), а також судовий медик (за наявності трупа).

На наш погляд, таке положення справ недопустимо. Для вирішення даної проблеми необхідно, щоб в кожному відділі органів внутрішніх справ була сформована постійно діюча СОГ, яка б спеціалізувалася на виїздах на місця ДТП. Слідчий, співробітник експертного підрозділу МВС України, оперативний працівник, що входять до складу цієї групи, мають бути не черговими свого підрозділу, а спеціалізуватися саме на огляді місць дорожньо-транспортних пригод і розслідуванні дорожньо-транспортних кримінальних правопорушень.

Мармур Е.С.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА НАУКОВІ ПИТАННЯ МЕДИКО-КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ НЕВПІЗНАНОГО ТРУПУ ЗА ДОПОМОГОЮ ПОЛОЖЕНЬ ДЕРМАТОГЛІФІКИ ПАЛЬЦІВ

До найбільш актуальних проблем сучасної судової медицини належить вдосконалення та подальша розробка методів ідентифікації особи при дослідженні невідомих трупів.

Даний напрям висвітлений у роботах І.Ю. Бикова, В.В. Колкутіна, І.А. Толмачова та ін., які вважають, що серед невіршених завдань, пов'язаних з відновленням імені людини, найбільш важливими та недостатньо розробленими є наукові та організаційні питання ідентифікації особи [1, с. 11-14].

Організаційна модель ідентифікаційних експертиз при дослідженні невідомих трупів в умовах їх масового надходження складається з упорядкування критеріїв встановлення особи, розширення формалізації та технологічності експертних рішень, створенні та оформленні алгоритмів експертних дій, включаючи алгоритми медико-криміналістичної реєстрації. Останнє обумовлено тим, що в нашій країні державна реєстрація громадян дуже обмежена, наявний банк даних лише невеликої кількості людей.

Давно відомо, що основні особливості папілярного малюнку не змінюються з віком. Відбиток легко фіксуються та довго зберігається, є доступним для використання на практиці. Однак порівняння дерматогліфічного малюнку не з пальцевими відбитками особи, а з відбитками його близьких родичів для визначення спорідненості, у тому числі при дослідженні невідомих трупів, використовується нещодавно.

зібрати криміналістично значиму інформацію, яка може виявитися корисною для розслідування ДТП.

Конкретна допомога спеціаліста-автотехніка може полягати у вимірюваннях дорожньої ділянки з окремими елементами, наявних розміток, слідів гальмування, відрізків дороги, що відображають довжину радіусу її повороту тощо; у використанні для перевірки транспортних засобів діагностичної апаратури, визначенні технічного стану частин, деталей, вузлів; у наданні рекомендацій щодо використання при описі транспортних засобів технічної термінології; у викреслюванні, на прохання слідчого, планів, схем; у наданні консультацій з питань завантаження і транспортування зруйнованих транспортних засобів або їх буксирування. В окремих випадках допомога спеціаліста може бути потрібна і при огляді трупа, зокрема – для більш кваліфікованої оцінки слідів транспортних засобів, виявлених на одязі потерпілого.

Спеціаліст-криміналіст при огляді місця дорожньо-транспортного пригоди може надати допомогу у застосуванні фото- і відеозйомки, у виявленні, вилученні, попередньому дослідженні, збереженні і упаковці слідів транспортних засобів. Його допомога може бути також потрібною і при огляді транспортного засобу, виявленні слідів дорожньо-транспортного кримінального правопорушення, що залишилися на ньому, і при огляді трупа.

Трасологічне вивчення або дослідження слідів на місці дорожньо-транспортного кримінального правопорушення дозволяє встановлювати відомості, які сприяють з'ясуванню механізму дорожньо-транспортного пригоди. Спеціаліст-трасолог, вивчивши сліди і встановивши на цій основі їх зв'язок з іншими слідами і об'єктами, що мають відношення до розслідуваної події, в необхідних випадках може надати допомогу в уявній реконструкції, що полегшує виявлення нових слідів. Спільна побудова версій надає істотну допомогу слідчому в правильному сприйнятті обстановки, обставин місця події, слідів на автотransпортних засобах. Крім того, спеціаліст-трасолог може визначити, які саме зміни обстановки місця події призвели до змін у виявлених слідах.

Інформація спеціаліста-трасолога може також бути корисною при виборі тактики огляду місця дорожньо-транспортного події. Наприклад, питання про те, з чого почати, в якій послідовності здійснювати огляд, які спеціалісти і які технічні засоби можуть знадобитися додатково і де їх можна знайти, можуть бути вирішені слідчим за допомогою даного спеціаліста.

Спеціаліст-трасолог може також висловити рекомендації відносно призначення експертиз, необхідних для цього об'єктів, експертної установи; запобіжних заходів, необхідних при поводженні з виявленими мікрочастками, біологічними об'єктами і різними речовинами, належним чином їх упакувати, висловити думку про режим їх зберігання тощо.

- характеристика знань, які створюють підґрунтя спеціальних знань;
- структура спеціальних знань;
- способи набуття спеціальних знань;
- мета використання.

Існують різні підходи до визначення характеристики знань, це будь-які професійні знання [4, с. 8], сукупність знань в певній галузі науки, техніки чи мистецтва [5, с. 17-18], професійні знання, що відповідають сучасному рівню розвитку пізнання в науці, мистецтві чи ремеслі [6, с.65], систематизовані наукові знання [7, с. 12], знання, які не відносяться до загальновідомих [8, с. 42], знання, які засновані теорією і закріплені практикою наукові знання [9, с. 113-114], теоретичні знання [10, с. 6], сукупність відомостей [11, с. 202-204], будь-які знання [16, с. 119], сукупність науково-обґрунтованих відомостей окремого виду [3, с. 57], неправові, науково-професійні знання [13, с.251-252], знання, що притаманні різним видам професійної діяльності [14, с. 46].

На думку О.О. Бондаренко, – «спеціальні знання – це сукупність знань у будь-якій сфері людської діяльності – науки, техніки, мистецтва, ремесла і т.п. – набутих у результаті спеціальної підготовки або професійного досвіду, які використовуються для отримання доказової чи іншої інформації, необхідної, для розкриття та розслідування злочинів [15, с. 6].

Б.В. Романюк розглядає спеціальні знання як «сукупність науково обґрунтованих відомостей окремого (спеціального виду, якими володіють особи – спеціалісти у рамках будь-якої професії у різних галузях науки, техніки, мистецтва та ремесла, і, відповідно до норм кримінально-процесуального законодавства, використовують їх для успішного вирішення завдань кримінального судочинства» [3, 57].

Ю.Г. Корухов формулює поняття спеціальних знань через їх сукупність в певній галузі науки, техніки чи мистецтва, які використовуються в доказуванні [5, с. 183].

Структура спеціальних знань поєднує у собі знання, навички і практичний досвід виконання певної роботи.

Так, на думку М.Г. Щербаковського, – спеціальні знання – це професійні знання, отримані в результаті навчання, а також навички, здобуті обізнаною особою у процесі практичної діяльності в різних галузях науки, техніки та інших суспільно-корисних галузях людської діяльності, що використовуються разом з науково-технічними засобами при проведенні експертизи [16, с. 3].

Низка вчених, які формулюють поняття «спеціальні знання», вказують рід професійної діяльності за якою формують ці знання.

З.М. Соколовський вважає, що віднесення знань до кола спеціальних «залежить від того, в межах загальної чи спеціальної освіти вивчаються закономірності, що вирішуються в конкретному випадку» [11, с. 8]. В основу визначення спеціальних знань він покладає поняття «професійної

спеціальної підготовки» [11, с. 202].

Спеціальні знання – пише З.І. Соколовський, – це сукупність відомостей, які отримані в результаті професійної спеціальної підготовки, що створюють для їх носіїв можливість вирішення питань у будь-якій галузі [11, с. 202].

Аверьянова Т.В., Белкін Р.С., Корухов Ю.Г., Росинська О.Р. вважають спеціальними «знання, набуті суб'єктом в процесі практичної діяльності шляхом спеціальної підготовки або професійного досвіду, засновані на системі теоретичних знань у відповідній галузі» [17, с. 398].

Вказуючи на спосіб отримання спеціальних знань та наголошуючи на відповідність їх сучасному науковому та практичному рівню, надає своє визначення В.Ю. Шепітько. До спеціальних знань він відносить «будь-які знання та вміння об'єктивного характеру, отримані внаслідок вищої професійної підготовки, наукової діяльності, досвіду практичної роботи, що відповідають сучасному науковому та практичному рівню» [12, с. 119].

«Спеціальні знання – не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні та практичні знання, набуті в результаті професійного навчання чи роботи за окремою спеціальністю особою, залученою як спеціаліст чи експерт з метою сприяння слідству або суду у з'ясуванні обставин справи чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування» – висловлюються В.К. Лисиченко та В.В. Циркаль [18, с. 22; 19, с. 8].

На думку В.І. Шиканова, спеціальними знаннями в кримінальному судочинстві прийнято називати «знання та практичний досвід, що необхідні для всебічного, повного й об'єктивного встановлення обставин, що входять в предмет доказування» [20, с. 5]. Але автор акцентує увагу на тому, що спеціальні знання не загальновідомі, тобто такі, що не входять в загальноосвітню підготовку громадян, а також не є знаннями в галузі права, пов'язані з кримінально-правовою оцінкою фактичних обставин кримінальної справи та з рішеннями процесуального характеру [21, с. 23]. На цій самій ознаці ґрунтуються також визначення спеціальних знань, що наводять О.О. Ейсман [22, с. 90-91] та Г.М. Надгортний [8, с. 42]. Наголошуючи на неправовій природі спеціальних знань, пропонує своє визначення А.Ф. Волобуєв як «неправових науково-професійних знань і навичок, одержаних в результаті навчання і практичної діяльності в певній галузі, що використовуються для збирання і дослідження інформації під час розкриття і розслідування злочинів» [13, с. 251-252].

Отже, при визначенні спеціальних знань, необхідно прийняти до уваги:

1. Спеціальні знання не є професійними для слідчого, прокурора, судді. За виключенням зазначених вище спеціальних юридичних наук і галузі криміналістичної техніки, спеціальні знання – не юридичні.

2. Спеціальні знання повинні ґрунтуватись на досягненнях науки і не можуть бути загальновідомими.

3. Спеціальні знання набуваються шляхом теоретичного засвоєння

понять.

З. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Сулява О.Ф. Балістика. Дослідження вогнепальної зброї. – К. : Міжнародна агенція “BeeZone”, 2003. – 384с.

Ляшенко О.М., Ляшенко О.М.

ТАКТИКА ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧОГО ЗІ СПЕЦІАЛІСТАМИ ПІД ЧАС ОГЛЯДУ МІСЦЯ ДТП

Розслідування дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) є одним з найважливіших напрямів боротьби держави з порушеннями у сфері безпеки дорожнього руху.

Складність механізму транспортних пригод обумовлена динамічністю цих подій. Початкове ознайомлення з обстановкою транспортної пригоди не завжди дає можливість чітко уявити те, що сталося. Тому лише ретельне і детальне вивчення всієї системи слідів і об'єктів, що є на місці події, дозволяє слідчому пізнати картину події і прослідкувати її динаміку.

Огляд місця події – це одна з перших слідчих (розшукових) дій, що проводяться під час розслідування ДТП. У багатьох випадках при розслідуванні ДТП обстановка місця транспортної пригоди, зафіксована в протоколі огляду, є єдиним джерелом відомостей, на яких до певного моменту ґрунтується проведення інших слідчих дій. Саме тому необхідно залучати співробітників експертної служби для надання допомоги слідчому при огляді місця події.

Аналіз практики залучення спеціалістів до огляду дорожньо-транспортних пригод показує, що при цьому допускається немало помилок. Зокрема, не завжди, коли це оптимально з тактичної точки зору, використовується допомога спеціалістів-криміналістів. Роль спеціалістів-автотехніків часом виконують працівники ДАІ, які складають і адміністративні документи. Співробітник ДАІ за своїми службовими обов'язками відповідає за безпеку руху на певній дорожній ділянці і залучення його як спеціаліста-автотехніка буде малоефективним, оскільки лише компетентний спеціаліст-автотехнік може дати корисні поради про використання виявлених слідів, зокрема, для розшуку транспорту і водія, що зник з місця ДТП.

Спеціалісти-криміналісти й інші спеціалісти розглядаються як необов'язкові учасники слідчих дій. На жаль, на практиці мають місце випадки неефективного керівництва діяльністю спеціалістів.

На наш погляд, це відбувається, через те, що слідчий не знає, яку конкретну допомогу може надати той чи інший співробітник експертно-криміналістичного підрозділу.

У процес огляду місця ДТП кожен зі спеціалістів може надати допомогу у збиранні відомостей, які знадобляться для призначення автотехнічної, трасологічної, судово-медичної й інших експертиз. Крім того, спеціалісти, які беруть участь в огляді, допомагають слідчому

рекомендаціях. Останнім часом відомості оновлюються з друкованих видань: спеціалізованих книжок і журналів, а також централізованим способом з ДНДЕКЦ у вигляді інформаційних листів. Але незважаючи на це досить часто можна спостерігати використання невідповідних або застарілих термінів, відсутність відомостей про важливі ознаки об'єкта, що обумовлюється неналежним інформаційним забезпеченням. У описах зброї та боєприпасів промислового виготовлення необхідно використовувати термінологію, передбачену державними стандартами України [2]. Експерту потрібно враховувати небезпеку використання застарілої термінології, яка зустрічається у спеціальній літературі, виданій до введення конкретних стандартів, в результаті недотримання чого виникають певні неточності.

Також важливим є те, що в разі неправильної оцінки ознак досліджуваних об'єктів, невірне чи недостатнє обґрунтування висновків експерт може припуститися гносеологічної помилки, яка надалі розцінюватиметься як експертна помилка [3, 198].

Наявність зазначених проблем напряду пов'язується з недостатнім рівнем техніко-криміналістичного забезпечення, у тому числі й інформаційного, що в свою чергу пояснюється:

- відомчою роз'єднаністю установ, які займаються розв'язанням конкретних експертних завдань;
- недостатньою розробленістю деяких теоретичних і практичних питань;
- відсутністю єдиної дослідницької політики;
- непослідовністю і неузгодженістю заходів, яких вживають з метою поліпшення інформаційного забезпечення.

Вищезазначені факти дозволяють встановити низку причин, що обумовлюють неналежний рівень техніко-криміналістичного забезпечення та дають змогу обґрунтувати обов'язковість інформаційного забезпечення балістичних досліджень відповідної якості.

Для ефективного і швидкого функціонування інформаційне забезпечення повинно будуватися на певних обґрунтованих засадах, мати власні теоретичні та наукові основи, що надасть можливість одноманітно використовувати потрібну інформацію усіма експертами різних закладів зазначеної спеціалізації із значним заощадженням часу.

Список використаних джерел

1. Горбачев И.В. Создание информационного обеспечения – важный резерв совершенствования судебно-баллистической экспертизы // Проблемы автоматизации, создания информационно-поисковых систем и применения математических методов в судебной экспертизе. – М., 1987. – С. 43-46.

2. ДСТУ ГОСТ 28653:2009 Зброя стрілецька. Терміни та визначення

певної інформації або періодичними практичними заняттями окремим видом роботи. Тобто поняття «спеціальні знання» охоплює також практичні вміння та навички.

4. Загальна мета використання спеціальних знань – це сприяння вирішенню завдань кримінального судочинства.

Узагальнюючи зазначене, можна визначити, що спеціальні знання – це не правові, не загальновідомі у судочинстві наукові, технічні знання та практичні навички, набуті в результаті професійного навчання чи практичної діяльності у певній галузі, особою яка залучена як спеціаліст чи експерт з метою сприяння з'ясуванню обставин вчиненого правопорушення чи дачі висновку з питань, для вирішення яких потрібне їх застосування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. Наук. практ. коментар: у 2 т. Т.1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажевський, Є.П. Бурдаль та ін. [за заг.ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.А. Портнова]. – Х.: Право, 2012. – 768 с.

2. Зинин А.М. Криминалист в следственных действиях: учебно-практическое пособие / А.М. Зинин. – М.: Экзамен, Право и закон, 2004. – 144 с.

3. Романюк Б.В. Сучасні теоретичні та правові проблеми використання спеціальних знань у досудовому слідстві: монографія / Б.В. Романюк. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2002. – 196 с.

4. Ищенко П.П. Специалист в следственных действиях (уголовно-процессуальные и криминалистические аспекты) / П.П. Ищенко. – М.: Юрид. лит., 1990. – С. 8.

5. Корухов Ю.Г. Правовые основания применения научно-технических средств при расследовании преступлений / Ю.Г. Корухов. – М., 1974. – С. 17-18.

6. Зуев Е.И. Совершенствование использования познаний следственными аппаратами органов внутренних дел / Е.М. Зуев. // Повышение эффективности использования криминалистических методов и средств расследования преступлений: Труды Академии МВД СССР. – М., 1985. – С. 65.

7. Грамович Г.И. Тактика использования специальных знаний в раскрытии и расследовании преступлений: учебное пособие / Г.И. Грамович. – Минск, МВШ МВД СССР, 1987. – С. 12.

8. Надгорный Г.М. Соотношение специальных и юридических знаний / Г.М. Надгорный // Криминалистика и судебная экспертиза: Республ. Межвед. сб. науч.-метод. работ. – К., Вища школа. Киевский университет, 1980. – Вып. 28. – С. 42.

9. Зуйков Г.Г. Общие вопросы использования специальных познаний в

процессе предварительного расследования / Г.Г. Зуйков // Криминалистическая экспертиза. – М.: НИИРПО ВШ МООП РСФСР, 1966. – Вып. 1. – С. 113-114.

10. Пиріг І.В. Теорія і практика використання спеціальних знань при розслідуванні розкрадань вантажів на залізничному транспорті: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / І.В. Пиріг; Київський національний університет внутрішніх справ. – К.: 2006. – С. 6.

11. Соколовский З.М. Понятия специальных знаний. К вопросу об основаниях назначения экспертизы / З.М. Соколовский // Криминалистика и судебная экспертиза: Республ. межвед. сб. науч.-метод. работ. – К.: РИО МВД УССР. 1969. – Вып. 6. – С. 202-204.

12. Шепітько В.Ю. Довідник слідчого / В.Ю. Шепітько. – К.: Ін Юре, 2001. – С. 119.

13. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва / А.Ф. Волобуєв. – Харків: Ун-т внутр. справ, 2000. – С. 251-252.

14. Махов В.Н. Использование специальных знаний сведущих лиц при расследовании преступлений / В.Н. Махов. – М., 2000. – С. 46.

15. Бондаренко О.О. Процесуальний статус обізнаних осіб та їх правовідносини з дізнавачем і слідчим у кримінальному судочинстві: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / О.О. Бондаренко; Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2004. – С. 6.

16. Щербаковский М.Г. Тактика проведения судебных экспертиз: лекція / М.Г. Щербаковский. – Харків: Національний університет внутрішніх справ, 2004. – С. 3.

17. Аверьянова Т.В. Криминалистика: учебник для вузов / Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкин, Ю.Г. Корухов, Е.Р. Россинская, [под. ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р.С. Белкина]. – М.: НОРМА, 2000. – С. 398.

18. Лисиченко В.К., Циркаль В.В. Использование специальных знаний в следственной и судебной практике: учеб. пособие / В.К. Лисиченко, В.В.Циркаль – К.: Киевский ун-т. 1987. – С. 20, 22, 51-58.

19. Циркаль В.В. Тактика производства следственных действий с участием специалистов: автореф. дас.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / В.В. Циркаль; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1992. – С. 8.

20. Шиканов В.И. Использование специальных познаний при расследовании убийств: учебное пособие / В.И. Шиканов. – Иркутск: Иркут. Гос. Ун-т, 1976. – С. 5.

21. Шиканов В.И. Актуальные вопросы уголовного судопроизводства и криминалистики в условиях современного научно-технического прогресса / В.И. Шиканов. – Иркутск. Иркутск ун-т, 1978. – С. 23.

22. Эйсман А.А. Заключение эксперта (Структура и научное обоснование) / А.А. Эйсман. – М.: Юрид. лит. 1967. – С. 90-91.

Кушніренко О.Ю.

ПРОБЛЕМАТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОВО-БАЛІСТИЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Для повного, об'єктивного і всебічного розслідування злочинів, пов'язаних з використанням, незаконним збереженням і розповсюдженням зброї та набоїв, необхідна кваліфікована допомога криміналіста, яка найчастіше доцільна у вигляді судово-балістичної експертизи.

Останнім часом на судово-балістичне дослідження надаються не лише типові, традиційні зразки, але й новітні, перероблені або модернізовані об'єкти. Саме у таких випадках експертам-балістам необхідно мати у розпорядженні якомога більший обсяг інформації відносно отриманих об'єктів. Але, як правило, обсяг такої інформації в експертному закладі є обмеженим.

Враховуючи той факт, що інформація стає ресурсом, від використання якого залежить розвиток та ефективність будь-якої галузі, у сфері судово-балістичної експертизи нагальною є проблема створення системи забезпечення необхідною інформацією. Оскільки вірно організована база експертного інформаційного забезпечення дозволить значною мірою скоротити час, який витрачається на вирішення завдань в процесі дослідження.

Інформаційне забезпечення криміналістичних експертиз є складовою техніко-криміналістичного забезпечення, проблеми якого розглядалися в роботах багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як Т.В. Аверьянова, Р.С. Белкін, А.І. Вінберг, Г.А. Грановський, Є.І. Зуєв, В.Я. Колдін, В.О. Коновалова, Ю.Г. Корухов, Б.М. Комаринець, В.К. Лисиченко, І.М. Лузгін, М.С. Салтевський, М.Я. Сегай, Є.М. Тихонов, О.Р. Шляхов, О.О. Ейсман та інші. У роботах цих авторів висвітлені різні питання використання спеціальних знань, відомостей і науково-технічних засобів, розглядаються деякі аспекти застосування результатів розвитку науки для цілей правоохоронної діяльності. Проте інформаційне забезпечення судово-балістичної експертизи залишається малодослідженою проблемою.

У 90-х роках минулого сторіччя пильну увагу створенню системи балістичного інформаційного забезпечення приділяв І.В. Горбачов. На його думку, створення довідково-інформаційного фонду потребує класифікації об'єктів за їх ознаками, визначення додаткової інформації, необхідної для успішного дослідження конкретних слідів та об'єктів, що їх створили (зброї, набоїв, слідів їх використання) [1, 43-46].

У всіх Науково-дослідних експертно-криміналістичних центрах при Управліннях МВС України в областях існує велика кількість інформації, необхідної для проведення різних видів судових експертиз. Здебільшого така інформація міститься в книгах, методиках, методичних посібниках і